UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum ; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed Theologis ...

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Liber XII. Orbis Phaeton. Hoc Est, De universis vitiis linguæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-77028

Visual Library

calorum, sed qui facit voluntatem Patris. Eu, mi homo, in hoc circulo conclusus es, nec ptiùs egredieris quàm dixeris, num in arbitratum Dei dedere te velis, an tuis placitis vivere. Si tibi pax cordi sit, si nolis esse hostis Numinis, si impium cum Deo bellum oderis, illico respondabis. Ah, mi bone Christiane, quid tergiversaris, quid deliberas, quid cunctaris? moram odit hoc negotium. Si sapis, regem illum imitaris, & paratissimè respondes: Mi Deus, sanctissimæ voluntati tuæ me totum perfectissimè trado, & adstringo, paratus omnia & agere, & pati, vivere, mori, prout tu volueris. In quibuscunque vel gravissimis etiam ærumnis summo mihi solatio erit rectissima voluntas tua. Hanc ego mihi nunc unam unicam & vivendi & moriendi regulam statuo; Fiat voluntas Domini, fiat, fiat. Variis omnia procellis disturbentur, furant arma mutuis concursibus, classes classibus frangantur, fora litibus dies perpetuos strepant, omnia negotiosis conatibus tumultuentur, hoc ego mihi negotii sumo, ut ad unam atque unicam Dei voluntatem me totum componam. Jámque illud intimo pectore amplector sanctissimum oraculum. *Mundus transit & concupiscentia ejus: qui autem facit voluntatem Dei, manet in* ÆTERNVM. *1. Ioan. c. 2. v. 17.*

Finis Heliotropii.

ORBIS PHAETON,

HOC EST

DE VNIVERSIS VITIIS LINGVÆ.

A

CAPVT PRIMVM.

ADVLATIO *quàm provulgatum sit vitium, & quibus titulis adulatores afficiendi.*

Adulatio inter linguæ vitia agmen ducit.

ADVLATIO inter vitia linguæ agmen ducit, & ingentem post se vitiorum catervam trahit. ADVLATIO grave malum, sed suave; letale malum, sed civile; malum grande, sed subtile, & potens omni ferè priori ævo; sed necdum vires perdidit. Tam vegetum, recens, integrum & vividum nostro hoc ævo est, quam fuit prisco illo, de quo Hieronymus: *Isto*, inquit, *maximè tempore regnat adulatio: quódque est gravissimum, quia humilitatis ac benevolentiæ loco ducitur, ita fit, ut qui adulari nescit, aut invidus aut superbus reputetur.* Quid ais, Hieronyme, jam ante mille trecentos & ampliùs annos hoc vitium in flore? Nisi me valde fallo, hæ artes ex orco, plerunque incrementum sumunt à tempore, & quo plus ætatis, plus etiam acquirunt roboris.

Hieron. ad Galat.

Quid hinc illinc in magnatum ædibus, in aulis Principum, in Regum palatiis atque turribus, adulando patretur mali, tametsi nesciam, hoc tamen scio, contra hoc vitium plurimos gravissimè stomachari, & ubi dicendi spatium est, indignatione prolixâ in hanc pestem invehi. Quidquid sit, hoc vitium silendo præterire non licet. At tangentur aliqui, qui se notatos sentient? Hîc iterum Hieronymi monitum juvet, & metum eximat: *Increpatio generalis, non est injuria personæ unius.* Quòd si multi hoc vitio laborent, ictu leviore ferientur, si plagæ dividantur in plures.

Hieron. in Job. 17.

Quòd si ergo hoc vitium variâ clade per Orbem grassetur, nequaquam ei parcendum, sed omnium linguis converberandum est, ut vel cadat omnino, vel saltem incipiat cadere. Quòd si jam emigraverit ab Orbe, damnatum longo exilio, ne sic quidem de eo silendum est, nam tantò ampliore gratiarum actione opus est, quantò clariùs agnoscimus quàm grande malum effu-

gerimus. Ita pergimus: & quia ADVLATIO plerunque à titulis exordium sumit, ita nos, ad vitii genium, principiò suis adulatores titulis ornabimus. *Adulatorum tituli.*

§. I.

PRimus adulatorum titulus: NVTRICES DIABOLI sunt. Ancillæ infantariæ, seu, gerariæ, dum cunas agitant, plerunque etiam cantant, quò citiùs & suaviùs infantem sopiant: Sic & adulatores non laudanda laudant: hoc grato sed maligno cantu & in soporem dant eos, quos blandissimis verbis velut in cunas condunt, movent, & accinunt. Nutrices, cum infans cadit, dictitare solent, bona fortuna cecidit: Adulatores ea quæ acriter forent perstringenda, in benignos & mites sensus trahunt, fortunæ favores ubique largissimè commendant precantúrque: 1. Nutrices diaboli sunt. *Cunarum fueras motor Charideme mearum Mart.*

——— *quidquid calcaverit hic rosa fiat.* *Persius sat. 2.*

Sed, quemadmodum provectæ jam ætatis homo, nutricis lac sugere nimiùm erubescat, sic homo cautus jure verecundetur adulatorio hoc lacte pasci. Salomon monens: *Fili*, inquit, *si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.* *Prov. c. 1. v. 10.*

Alter titulus: AVES GAVIÆ sunt adulatores. Solverat Siciliâ Rex Alphonsus, uti Panormitanus memorat, cúmque navem regiam aves, quas Gavias vocant, facto agmine circumvolitarent, rex sermonem de iis ingressus: Hæ aves, inquit, ex se tam officiosæ non sunt, ut hunc nobis honorem deferant velut comitando, sed expectant dum aliquid projiciatur: ubi projectum quid fuerit ad prædam, celerrimè id rapiunt & diffugiunt. Mox firmiore vultu Alphonsus ad suos versus: His avibus, inquit, aliquot è meis sunt simillimi; hiant ad munera, expectántque, dum dederis, & verò etiam inter se litigant quis maximam partem trahat. Ubi præda in manu est, ab obsequiis se subducunt, nec redeunt nisi nova munera esuriant. 2. Aves gaviæ sunt. *Vide imag. Panormit. lib. 1. de reb. gest. Alph. Plin. lib. 10. cap. 32.*

Tertius: CANES sunt. Adulatores beatus Gregorius canibus confert, Lazari ulcera lingentibus. Hi corporis absessus aliquantisper molli linctu refrigerant, non tamen sanant. Nec aliter solent adulatores, quos eodem nomine insigniens Alanus, Palatinos canes appellat. Insignissimè de his Hugo Victorinus: *Adulator*, inquit, *amicus est in officio, hostis in animo, compitus in verbo, turpis* 3. Canes sunt. *Greg. hom. 40. in Evang.*

turpis in facto; latus ad prospera, fragilis ad adversa; instabilis ad obsequia, anxius ad opprobria, immoderatus ad gaudia; facilis ad humana, difficilis ad honesta. Quid enim vero à cane expectes, nisi aut latratus, aut blanditias, aut morsus?

4. Corvi sunt. *Alius Aristippus fuit.*

Quartus: CORVI sunt. Antisthenis, sed & Diogenis verbum erat vulgare: Melius est incidere in κόραακας, quàm in κόλακας, in corvos quàm in adulatores: illi mortuis tantum, hi & vivis eruunt oculos, illi cadaver solùm lacerant, isti & animum: nimirum assentator viventes, mortuos corvus comest.

Valer. Pier. hieroglyph. mihi p. 521.

Crates Thebanus eos quorum munificentia in solos assentatores iret, conferre solitus est arbusculis, quæ licet poma ferrent aut ficus, quia tamen in præruptis rupibus aut semirutis muris nascerentur, in neminis usum fertiles dici possent, eò quòd milvi & corvi, & hoc tale rapacium avium vulgus omnia diriperet: Ita liberalitatis nomen non obtinet, qui tantùm adulatoribus donare novit. Verùm adulatores, non atros tantùm corvos æmulantur, sed & albos. In Islandiâ terrâ illâ glaciali, lege constitutum est, ut quicunque noxam bestiam confecerit, à regio Præfecto præmium recipiat, ob cædem toti Reipublicæ profuturam. Cùm autem illic locorum corvi etiam albi sint qui agnellos & porcellos impetuoso volatu, & ungularum raptu enecent, juveves hanc depopulationem sagittis ulciscuntur, & occisorum corvorum rostra præsidibus offerunt, mercedem petituri. Corvi candidi sunt adulatores, qui cùm candorem benevolentiæ simulent, viros simplices, ut mites agnos depascuntur. Felix qui

Olaus Magnus lib. 5. cap. 15.

Horat. lib. 2. sat. 5.

——— *Corvum delusit hiantem.*

5. Locustæ sunt Ægyptiæ.

Quintus: LOCUSTÆ sunt Ægyptiæ, vastantes omnia. Beatus Gregorius adulatores his animalculis confert, ut quæ omne olus, omne virtutis incrementum in aliis fœde depascantur. Cassiodorus: *Adulatio*, inquit, *omnibus applaudit, omnibus Salve dicit: prodigos vocat liberales, avaros ait esse parcos, & ad rem attentos: lascivos appellat urbanos & aulicos; obstinatis & pervicacibus Constantiæ titulum assignat.* Adulationis sagitta leviter volat, & celeriter infigitur. Adulatorum lex est, ad omnia subridere, ad omnia dicere AMEN, in omnibus toto capite annuere. Notæ illorum voces sunt: Ita, domine, ita est; rectissimè factum, nec aliter debuit, jus & fas à te stant; bene, bellè, pulchrè, præclarè & festivè, magnificè, divinè, non potuit melius. Hæc adulatorum mellea spuma est, ita oleum ferunt in auriculam, & instillant, cùm potentioribus placita narrant. Nota est vetus cantilena:

Greg. lib. 30. mor. cap. 20.

Adulatorum lex & voces.

Essæte, graviter, citò, nequiter, euge, beatè.

Martialis lib. 2. epigram. 24.

Ita olim Stratocles ad Demetrium: Quidquid rex jubet, id & erga Deum sanctum, & erga homines justum est. Nec aliter assentatores Assueri: *Iusta est indignatio Regis.* Eò progreditur adulatio, quæ filiolos suos adeò ad omnem obedientiam dociles fingit, ut fuerint qui Domini sui salivam lingere non recusarint. Tales habuit Dionysius rex assentatores, qui expuenti faciem conspuendam obvertebant. Nec satis hoc. Sputa etiam quæ projecisset, lambebant, eáque sibi melle dulciora videri ajebant. O verè locustas, non homines!

Esth. cap. 1. v. 18.

§. II.

6. Stelliones sunt. *Prov. c. 30. vers. 28. Plin. lib. 30. cap. 10.*

SExtus: STELLIONES sunt nitido & versicolore tergo, luculentibus guttis velut stellis depicta animalcula. Salomon: *Stellio*, inquit, *manibus nititur, & moratur in ædibus regis.* De Stellione affirmat Plinius: Nullum animal fraudulentiùs invidere homini tradunt. Inde Stellionum nomen ajunt in maledictum translatum. Versicolores maculas quas lacertus tergore, has linguâ fert adulator. Rebus omnibus fucum illinere novit, omnium blanditiarum pigmenta callet; apprimè tenet Grammaticæ suæ regulas assentator: hunc laudat, hunc defendit; istum accusat, illum damnat, fraudulento artificio: variegatus Stellio est. Sed moratur in ædibus Regum. In pauperis Hierosolymitanæ viduæ domo tales bestiolæ non hospitabantur, sed in palatio Caiphæ, in aulâ Herodis, in Pilati prætorio, hic plures ejusce modi lacerti per dominorum suorum aures serpebant. Et nunquid horribilis alapa illa, Christo pridie mortis inflicta ab aulico adulatore fuit? & ne suus facinori fucus deesset: *Sic*, inquit, *respondes Pontifici?*

Ioan. 18.

Henricus II. Rex Angliæ, voce incautâ: Ob unicum, exclamat, sacerdotem, in regno meo quietus non sim? Thomam Cantuariensem Antistitem designabat. Vocem vix editam exceperunt adulatores, qui ut impio regi placerent, sanctissimum virum obtruncarunt in templo. Ita semper reperiuntur, quibus manus, lingua, conscientia, omnia sunt venalia: nimirum in gratiam charissimæ pecuniæ nihil non audemus.

v. 22.

Septimus: TINEÆ sunt & vermes adulatores; sed depexas tunicas, rugosos saccos, & sordida palliola vix infestant, sericas & auro crispantes togas occupant, cibus eorum electus. Alii quidem pinguiorem offam quærunt, alii prædam sectantur pretiosiorem, anulos, torques, armillas, obesa marsupia ambiunt, imò & terras ac latifundia, & hi verè morantur in ædibus regum. Hos Constantinus Magnus tineas soricésque palatii appellabat, uti refert Aurelius Victor. His illud Harpagi semper in ore: Mihi placet, quidquid facit. Hæ tineæ pabulum sibi quærunt in dominicis auribus, nec desinunt dum inveniant. Sic adulator

7. Tineæ sunt.

Aur. Vict. de Cæs.

——— *auriculis alienis colligit escas.*

Persius sat. 1. init.

Pessimi mures, inquit Anaxagoras, quorum hic unus labor est, triticum perrodere. Lepidè Alanus: *Quid est*, inquit, *adulationis unctio, nisi donorum emunctio?*

8. Sirenes sunt.

Octavus: SIRENES sunt. Hoc eis nomen indit Hieronymus, qui: *Nos*, inquit, *ad patriam festinantes, mortiferos Sirenum cantus, surdâ aure præterire debemus. Illi opus Ulyssea cerâ, ni velis mergi.* Petrus Ravennas: *Bene*, inquit, *cum magistratibus agerentur, si scirent inter adulationem & laudem distinguere. Sed cæca laudis ambitio plus credens alii de seipso quàm sibi, utrumque accipit indistinctè. Ampliant eos beneficiis, quos torquere deberent.* &c. Cùm sal correctionis in omni sacrificio acceptetur à Domino, mel in omni reprobatur. Venenatum mel est, Cùm *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Quòd si superbus aut vindictæ cupidus tales audiat cantatrices Sirenas, quæ tantopere commendent vitia, fit ille superbior, fit iste ultionis appetentior, fit demum incurabilis; ultionem magis magisque sitit, mergitur.

Petr. Ravenn. exempl. virt. & vit. tit. 2. exempl. 10.

Prov. 29. v. 5.

Psal. 9. v. 24.

Nonus: PELLIONES sunt qui culcitras subalares & cervicalia molliissima faciunt. Sed minatur his Ezechiel: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis, ad capiendas animas.* Qui malè agentes commendat, qui improbitatem illorum probat, qui eorum vesaniam defendit, is tomices lanâ farcit, & substernit. Et sicut paupertini lyricines quærere solent: Quod choreuma placet dominis? quos saltatorios modulos volunt domini? ita hi adulatorii fidicines omni horâ serviunt auribus: ecquid, inquiunt, domino collubitum est? quid imperat fieri? vel nutu tantùm significet, promptum paratũ me habebit. Ita certè,

9. Pellio.

Ezech. 13. v. 18.

Iustus.

Graculus esuriens, in cælum jusseris, ibit.

Isaacus filio edulii genus parandum imperans: *Fac mihi*, ait, *pulmentum sicut velle me nosti.* Adulatorum hæc cura maxima est, ita dicere, ita facere, uti velle norunt dominos. Sed jam scitur quid domini velint: *Loquimini*, ajunt, *nobis placentia, videte nobis errores.* Illa profectò loquuntur, hos vident & sopiunt.

Isaac. v. 4.

v. 10.

Decimus: OLEI VENDITORES vocat Gregorius adulatores. Precatur David: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum: Corripiet me justus in misericordiâ & increpabit me.* Prudentes virgines ridebant fatuas, &: *Ite*, ajebãt, *ad vendentes & emite vobis.* Probæ fuistis dum laudem tuliistis, oleum vobis vendebant, qui vos laudibus in cælum extol-

10. Olei venditores.

Psal. 140. v. 5.

Matth. 25. v. 9.

lum extol-

lum extollebant : ite jam ad illos, ite, & notum vobis oleum emite. Hoc ipse explicans Augustinus: *Falsa laus adulatio est*, inquit, *falsa laus adulatoris, hoc est oleum peccatoris. Propterea & homines, cùm falsâ laude aliquem irriserint, hoc etiam de illo dicũt: Unxi illi caput.* Amate ergo argui à justo in misericordiâ; nolite ergo amare laudari à peccatore cum irrisione. En, oleum peccatoris, laus adulatoris.

Aug. tom. 8. epist. 140. ad Macedon.

Sed apage hoc oleum. Nos Christiani, cicadæ simus, quæ oleo sparsæ moriuntur, aceto tinctæ reviviscunt: adulatio per fastum occidit, castigatio per Humilitatem vivificat. Sed & diabolus Dei simia extremam unctionem habet Adulationem, hac inungit non tantùm morituros, sed & mortuos.

§. III.

11. Figuli sunt.

VNdecimus: FIGVLI sunt, sed mendaciorum. Sciũt hi figuli lutum suum omnigenis coloribus induere, ut nõ lutum videatur, sed gemma Quintiliano ars maxima est, artem celare posse, quod hi sciunt eximiè; harum artium magistri sunt, qui nigrum in candida vertunt, qui lucida tegunt obscuris, uti pictores, idque faciũt eâ dexteritate, ut non notentur esse tales, quales revera sunt. Scitissimè norunt hi figuli ollas suas incrustare pictis ac nitidis verbis: labra & frons amicum loquuntur, intus fortassis æstuat odium. Agathoclem Regem figuli filium memorant fictilibus cenasse, & regium abacum onetasse luto, sed eleganter incrustato. Figlinas has elegantias exactissimè callent adulatores: assentiuntur, laudant, annuunt, mulcent, applaudunt, omnibus omnia sunt, sed aliter quàm divinus Paulus fuerat. Nam ut ille idem figulo natus Agathocles è pelluvio variarum sordium receptaculo Deum constavit subitâ metamorphosi: ita hi mendaces figuli è muscis aquilas, è cuniculis elephantos efficiunt, ad omnem oris varietatem projecta mancipia.

12. Fratres diaboli sunt.

Duodecimus: FRATRES DIABOLI sunt. Hoc adulatoribus nomen tribuit Augustinus, qui, *Tales*, inquit, *mendacia diligunt, veritatis destructores, odiorum inventores, Satanæ mediatores, Dei persecutores*, FRATRES DIABOLI: *Vos verò fratres, si verbe amini à linguâ dolosâ, humili & tranquillo animo dicite: Domine libera animam à labiis iniquis, & à lingua dolosâ.* Hos linguæ dolos, si ullus, certè David expertus est in Saulis & Achis regum aulâ. Diabolus adulatorum coryphæus, cùm Christum triplici aggressu sternere non posset, subtili adulatione superare conatus est: *Quid mihi*, exclamat, *& tibi, fili Dei summi?* Nam *modò*, inquit Chrysologus, *non ut obsequens & devotus hîc adorat, sed ut adulator, evadere cupiens pœnam, prædam perdere pertimescens. Credit infelix, ut eum quem tentatione vincere, quem muneribus nequivit inflectere, adulatione possit subjugare.*

Psal. 119. v. 2.

Verùm licet adulatores nemo non oderit, & his titulis dignissimos censeat, pæne tamen ab omnibus etiam amantur; iidem & hostes sunt omnium & amici. Et quamvis adulator unus decem habeat adversarios, id tamen ille non curat, modò uni, cui vult, placeat. Quàm Christus hoc genus hominum oderit, satis ostendit Joannem laudaturus: nam tum demum Joanni laudem impertitus est, postquam Joannis discipulos à se dimisit; sanè non more nostro, qui coram & in os laudamus, aut eos auditores quærimus, quos laudato familiares scimus. Dei mater, Virgo beatissima, nunquam sic territa est, quàm cùm Angelus ordiretur illius laudes recitare. De Virginis filio Hieronymus: *Christus*, inquit, *etsi pauperrimus, nulla tamen adulari voluit, ideo in urbe hospitium reperire non potuit, foris illud quærere debuit apud pecudes.*

Beron. in Matt.

Rhetorica lib. 2. cap. 24. ad Herenn. & Quintil. lib. 2. cap. 17. & alibi.

Christum in hoc æmulari studuerunt magni principes. Sigismundus Imperator (res nota) uni è proceribus nimias laudes in se congerenti alapam inflixit, dicto addito: Cur me mordes adulator? Cùmque sæpius adulatorum se hostem profiteretur, Brunenius Neronensis, facetus & ceteris cordatior aulicus, captâ occasione sermonem blandè interrumpens: Putabam, inquit, Ma-

jestati tuæ hoc genus hominum maximè placere. Cui Imperator: Vincis sanè, ait, & sæpe quos singulariter cavendos dicimus, iis plurimùm adhæremus: nam neque tu tanto tempore mecum fuisses, nisi meis moribus abblandiri assueviſſes. Exemplum præsigne Sigismundi; nec minùs illustre Ladislai, qui assentatores colaphis etiam solebat donare. Ejus rei causſam rogatus: Percutientes me, ajebat, repercutio. His jucundius & pæne severiùs palpationem castigavit Alexander Rex Macedo. Librum scripserat de Alexandri rebus gestis Aristobulus, in eo multa supra fidem confinxerat, & ut laboris laudem ferret, in navigatione illum, audiente rege recitavit. Rex palpationi tam crassæ indignatus, raptum è manibus librum in Hydaspem fluvium projecit cum dicto: Te sic mergere deberem, tu hoc balneo dignior esses. Prudentissimè Carolus V. Imperator verè laudandus, vel etiam ob hoc ipsum, quòd ipse suas laudes minùs benevolè audierit. Parisiis oratione disertâ publicè laudatus, oratori respondit: Grata mihi est affinis regis in me benevolentia; sed laudes tuæ, non qualis sim, sed qualis esse debeam, me docent. At sicut vix ulla virtus, aut laus est in quâ sibi locum non vendicet Aragonum Rex Alphonsus, ita nulli superiorum principum cedit generosissimo in adulatores concepto odio. Ejus judicio novum palpatoribus titulum assigno, & is est

In vitâ ejusdem Cyr. & alii.

13. Lupi sunt.

Decimus tertius: LVPOS esse adulatores, dicere solebat rex Alphonsus. Nam sicut lupi titillando & scalpendo asinos, prædam sibi eos faciunt, sic assentatores in perniciem aliorum intenti, blanditiis & mendaciis in amicitiam se insinuant, ut eam corrumpant. Quid, quòd occulti adulatores plerunque simul obtrectatores occulti sunt, & verè lupi ad alios lacerandos nati. Quo genere hominum quæ pestis sit exitialior, non video. Jure igitur ab omnibus reprehenditur assentator, & aliena subsequens verba, paratus ad falsa laudator, ut non immeritò divus Gregorius hanc hominum fæcem alio etiam titulo afficiat, qui sequitur.

Adulatore non est pestis exitialior.

14. Scorpiones sũt. *Greg. lib. 1. in Ezech. cap. 9. Salvian. tom. 3. contra avarit. ipso ferè fine.*

Decimus quartus: SCORPIONES sunt assentatores. Dilucidè Gregorius: *Adulator*, inquit, *scorpio est, qui palpando incedit, sed caudâ ferit.* Præclarè monens Salvianus: *Non te moveant*, inquit, *blandimenta eorum; venena tibi sunt. Non attendas adulationes; gladii sunt ferrei; pejores. Illos cuncti vident, hos incauti non vident: illi quia apertè sæviunt, evitantur; isti quia occultè insidiantur, occidunt; illis qui ladi velit, nemo est, istis multi occidi etiam volunt, nova letalis mali illecebra: illis qui tangitur, torquetur, istis qui occiditur, delectatur: fuge ergo hoc malum, fuge assentationes tibi insidiantes, fuge obsequelas tibi noxias; ista sunt officia quæ te jugulant.* Demum

15. Diaboli sunt histriones.

Decimus quintus: DIABOLI HISTRIONES sunt adulatores. Tota palpatorum factio comœdia est. Ergo comicos hos actores bene noveris; hoc cuivis illorum perpetuò in ore est:

——— his ultro arrideo
Et eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo; id rursum
Si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego; ait, ajo &c.
Denique imperavi egomet mihi omnia assentari.

Terentius in Eunucho.

Hic talis pulcherrimè novit, vultum induere alienum, varias affectuum alternare facies, & nunquam non insidias parare incautis auribus. Et quamvis histrionem se neget adulator, re tamen & moribus planissimè fatetur. An non hæc

Natio comœda est? Rides? majore cachinno
Concutitur; flet, si lacrymas conspexit amici,
Nec dolet: igniculum si brumæ tempore poscas,
Accipit endromidem. Si dixeris, æstuo, sudat.

Iuven. sat. 3. v. 100.

Pessima comœdia, quæ tam spectatori nocet, quàm actori. Hanc fabulam festivè lusit qui cecinit:

Mentiris, credo: recitas mala carmina, laudo:
Cantas, canto: bibis, Pontiliane, bibo.

Martia. lib. 12. epig. 33.

§. IV.

PRiſci, quicunque inter eos animi melioris, extremè oderunt hanc aurium & labem & peſtem. Petiit quid iniqui Antipater à Phocione, ſed petiit jure amicitiæ, cui promptè Phocion: O Antipater, inquit, nõ potes Phocionem & amicum habere, & adulatorem. Nec minùs in hoc liber Philoxenus, qui maluit eliminari aulâ, & in lapidicinis ſudare, quàm Dionyſii malos verſiculos laudare. Maluit & Diogenes olere victitare quàm paraſitari, cúmque eum Syracuſis Ariſtippus ad fontem olus lavantem cerneret: Si Diogenes, inquit, vellet uti regibus, iſta non eſſet. Cui mox Diogenes: Si tu iſta comedere velles, Dionyſio non adulareris, malléſque homo eſſe, quàm regius canis. Athenienſes certè in hoc tam ſeveri, ut Demadem hujus vitii inſimulatum decem talentis mulctarint, caput verò abſtulerint Timagoræ, quòd is Darium regem ritu Perſico, prono corpore ſalutaſſet. *Valer. Max. lib. 6. cap. 3.* Quod ſalutationis officium, adulationem interpretatus B eſt ſenatus, cenſuitque ullius civis humilibus blanditiis, ſuæ totius urbis decus Perſicæ dominationi ſubmiſſum. Plutarchus adulationem ſimilem eſſe ajebat Panopliæ pictæ, quæ delectaret quidem, non tamen defenſaret. Sed hoc magnates ſæpe non ſatis capiunt, nam

Veritas paucos delectat, plures aſſentatio.

3. Reg. c. 18. v 19. Rex Hebræus Achab, octingentos quinquaginta viros habuit, qui prophetę ſeu theologi videri volebant, reipsâ omnes regis adulatores erant. Quadringentos ex his Achab in conſilium adhibuit, quæſivitque num ſuſceptum bellum videretur æquum? æquiſſimum, omnes reſpondebant, quin & victoriam audaciſſimè promittebant: *3. Reg. c. 22. v. 6.* *Aſcende & dabit eam Dominus in manu Regis.* Unus atque unicus & ſolus Michæas huic tanto adulatorum agmini conſiſtantiſſimè contradixit, & quantò magis illi clamabant: Aſcende, vinces, aſcende: tantò magis ſuadebat iſte: Quieſce, vinceris, quieſce. Sed potentior fuit vox adulatorum. Michæas pro ſinceriſſimo conſilio peſſi- C mam gratiam tulit: *Ibid. v. 8.* *Ego odi eum*, ait Achabus, *quia non prophetat mihi bonum ſed malum*; huic gratiæ acceſſerunt colaphus & carcer. Hæc præmia veritatis.

Capitol. in Gordiano Iun. Miſertus olim principum virorum Julius Capitolinus: *Miſer eſt*, inquit, *Imperator, apud quem vera reticentur.* *Curt. lib. 8.* Et horridus ille Alexãdri encomiaſtes Quintus Curtius: *Perniciosa*, inquit, *adulatio, perpetuum regum malum eſt, quorum opes ſæpius quàm hoſtis evertit.* Ergo deſinamus quærere, ubi adulatio naſcatur & educetur? Plerorumque omnium reſponſum eſt, pulchrum hoc monſtrum & naſci, & adoleſcere in aulis, ubi certamen eſt, & unum pæne omnium officium, una contentio, quis blandiſſimè fallat, ubi nemo ferè ex animi ſui ſententiâ ſuadet diſſuadétque. Seneca ore libero: *Sen. lib. 6. de benefic. c. 30.* *Monſtrabo tibi*, inquit, *cujus rei inopiâ laborent magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit. Scilicet ille qui verum dicat, & hominem inter mentientes ſtupentem, ipsáque conſuetudine pro rectis blãda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à conſenſu concentúq; falſorũ.* D

Dicas: Ergo ad me hæc nihil: aularum proprium eſt hoc malum, atque ſi Grammaticis credimus, adulatio idem quod adaulatio: & ſunt noſtro ævo qui adulationem moſchum aulicum vocent; ergo ſunt priùs dicta, me non feriunt. Ego verò, mi Chriſtiane, cum Senecâ *Ita Ludov. de Malvenda, in ſpeculo Princip. Seneca epiſt. 45.* hìc ſentio, nec ambigo, quin pro ſuâ quemque portione adulatio infatuet: quàm enim ſimilis eſt amicitiæ? Non imitatur tantùm illam, ſed vincit, & præterit: apertis & propitiis auribus recipitur, & in præcordia deſcendit, eo ipſo gratioſa, quo lædit. Hanc ſimilitudinem, non tantùm plebei, ſed & viri principes ægrè dignoſcunt. Ubique pro amico blandum inimicum reperias, qui vitia tibi ſub virtutum nomine commendet.

§. V.

NEque palatia tantùm, ſed & tuguria ſuos habent adulatores, quibus, etiamſi bene caveris, par non A eris. Habent hoc in ſe naturale blanditiæ ubique venales, etiam cùm rejiciuntur, placent: ſæpe excluſæ, noviſſimè recipiuntur. Nimirum Herculana ſcabies jucunda. Crispus Paſſienus ſolebat olim dicere: adulationi nos opponere, non claudere oſtium, quæ & plebis & principum domos penetret, ſed horum maximè. Iráque, mi homo, non nega te penitus immunem ab hac peſte vivere; & hoc etiam Ariſtoteli crede, deteſtabile eſſe non tantùm *Arist. Rhetor.* adulari, ſed & adulationem recipere: quod alterà diſſertatione fiet evidentius. Coronidem nunc addo iſtam, non obiter notandam.

Illud nos præcipuè impedit, quod citò nobis placemus: ſi invenimus qui nos bonos viros dicant, qui prudentes, qui ſanctos, agnoſcimus benevolè. Et ſæpe modicâ laudatione contenti non ſumus: quidquid in nos adulatio ſine pudore congeſſit, tanquam debitum prendimus: optimos nos eſſe aut ſapientiſſimos affirmantibus benignè aſſentimur, cùm ſciamus illos ſæpe mentiri.

Quid, quòd adulandi gens prudentiſſima laudat *Iuven. v. 81.*
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.

Adeò autem indulgemus nobis, ut laudari velimus in nobis illud, cui contraria cùm maximè facimus. Sequitur itaque ut ideo mutari nolimus, quia nos optimos eſſe credimus.

Alexander Rex Macedo, cùm in Indiâ vagaretur, & *Curt. lib. 9.* agentes nec finitimis quidem ſatis notas, bello vaſtaret, *ſp.* in obſidione cujuſdam urbis dum circuit muros, & munimenta contemplatur, ſagittâ ictus eſt; ille nec obligato *Mat. ep. 11.* quidem vulnere haud ſegniùs deſtinata exequebatur. *Sen. de ira l. 1. c. 11.* Cùm verò crus ſaucium penderet, & cruore frigeſcens vulnus aggravaret dolorem, dixiſſe fertur: Se quidem *Ovid. l. 2. de Ponto.* Jovis filium dici, ſed corporis ægri vitia ſentire. Idem nos faciamus: cùm pro ſuâ quemque portione adulatio infatuet, dicamus: Vos quidem me prudentem & virtu- C ti natum dicitis; ego autem video quàm multa inutilia concupiſcam, nocitura optem; ne hoc quidem intelligo quod animalibus ſatietas monſtrat, quis cibo debeat eſſe, quis potioni modus: quantum capio, adhuc neſcio. Priùs ergo, quis ſim, noſſe me diſcam, quàm laudantium voces admittam.

CAPVT II.

ADVLATIO, & *Adulatores meliùs depinguntur: ſimul exponitur quàm iſtud adulandi artificium noſtro ævo ſit excultum & ſubtile.*

HIpponis Præſul Auguſtinus: *Duo*, inquit, *ſunt genera hominum perſecutorũ*, Vituperantium & Adulantium; *plus perimit* *Aug. in Psal. 140.* *ſequitur lingua Adulatoris, quàm manus interfectoris. Verum-* *Idem* *que genus hoſtis fuge. Ille ſævit, iſte blanditur; uterque malus. Ille* *ep. 211.* *iracundus eſt, & iſte in laude ſubdolus eſt: ille reprehenſor eſt, iſte* *Ps. 140.* *laudator: ſed & ille in reprehenſione inimicus eſt, & iſte in laude ſub-* *Idem.* *ſubdolus. Cave utrumque, contra utrumque ora.* Sunt qui norint tantùm mulcere & lambere; alii, qui tantùm mordere & radere; iſti convitiis & obtrectationibus, illi encomiis & laudibus nos aggrediuntur. Pulchrè Bernar- *Bern. ſer.* dus: *Levis quidem res ſermo*, inquit, *quia leviter volat, ſed gra-* *de temp.* *viter vulnerat: leviter tranſit, ſed graviter urit: leviter penetrat* *ſerm. 33.* *animum, ſed non leviter exit: profertur leviter, ſed non leviter* *revocatur: facilè volat, atque ideo facilè violat charitatem. Lin-* *gua lingit adulando, mordet detrahendo, attrahit mentiendo; ligat, & ligari non poteſt; labitur ut anguilla, penetrat ut ſagitta; blanda eſt & ſubdola, & parata ad exhaurienda bona, & miſcenda mala.*

Interrogatus olim Diogenes, quæ beſtia venenatiſſimos aut nocentiſſimos haberet dentes? Si, inquit, de feris animalibus quæras, eſt obtrectator: ſi de manſuetis, eſt adulator.

Lingua

Lingua mali pars pessima servi.

Ursus naturâ mellis appetens, cùm capitis gravedine laborat, alvearia quærit, non tantùm ut mel sorbeat, sed etiam ut ab apibus suarum ædium propugnatricibus pungatur, atque hac scarificatione sanguinem discutiat: hoc illius balneum, hæ cucurbitulæ sunt, sic sibi sanguinem mittit à capite. Hinc facetè Julius Cæsar: Volo, inquit, curari, ut ursus, si malè agam; malo pungi, ut noxio sanguini sit exitus, quàm ut spongia mulcear, & sanguinem corruptum retineam. Optimè dictum, & sensu, & sensu Christiano. Nam, *meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.*

Sed quâ de causâ, dicat quis, hoc linguæ vitium tam variè à priscis exagitatum? pronum est credere, hoc ævo tot parasitorum atque adulatorum greges non reperiri, quot olim; alia nunc sunt secula, alii mores. Ad utrumque jam respondendum, & simul adulationis natura melius sub aspectum ponenda, ostendendúmque longè nunc artificiosiores, quàm olim esse adulatores.

§. I.

DIxit quispiam olim, libentissimè assentiri se Siradæ affirmanti: *Stultorum infinitum esse numerum.* Nec ego dubitem reperturum me qui assentiatur, si dixero: Non stultorum tantùm sed & adulatorum infinitus est numerus. Hujus farinæ homines reperias ubique quamplurimos. Quòd putetur horum numerus hoc ævo decrevisse, inde est: Cùm vitia publicè pro suggestu accusantur, plerique omnes illud Apostolorum in cenâ ultimâ obtendimus: *Nunquid ego sum Domine?* equidem videbo, quis me hujus criminis arguat: non est hoc meæ indolis, ego istud non soleo: ego me ab hac culpâ immunem censeo: nemo unquam hoc vitii in me observavit. Miseri & cœci, sæpe quod negamus verbo, facto monstramus: *Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.* Itáque verissimum etiamnum judico Senecam asserentem: *pro suâ quemque portione adulatio infatuat.* Vilissimi hominum, ipsi etiam mendiculorum tribuni habent, qui eis adulentur, ideo Christianis omnibus hîc prorsus accuratè attendendum. Ars hæc adulandi mirè profecit, & ab ævo sumpsit augmenta, ut pleræque artes aliæ, præsertim malæ & infames. Nunc multò subtiliùs atque politiùs, quàm olim assentari scimus: non ligneis sculponeis, aut crassis peronibus, sed lanatis pellibus, aut calceis holosericis incedimus, alter alteri per ornamenta nocemus: adulatione clàm, artificiosè, parcè utimur, & ex dissimulato blandimur. Alìs ex aperto quidem & palam, sed rusticitate simulatâ blandimur, quasi hoc simplicitas, non ars sit. Sic adulationes nostri ævi, occulto & subtili veneno grassantur. Et illorum quidem, qui aulas lambunt, proprium est, suos dominos ac principes, non publicè, non in os laudare, idque eo artificio, ut quod ipsi sunt, non videantur esse.

Nestori Oratori Græco tam suavis, prompta, volubilis lingua fuit, ut passim jactaretur, *Lingua Nestoris mellea.* Vivit etiamnum Nestor in adulatoribus, & mille linguis merum mel loquitur. Vulgata jam ars est, quâ non tantùm anisum & fœniculum, sed & verba saccaro vestimus. Obviæ sunt linguæ, quæ verba sesamo ac papavere sparsa, aut, ut regina Parysatis loquitur, quæ verba byssina & holosterica vendant ad ulnam. Sunt qui butyrum, rosas, mel videantur loqui, unde nil miri sit multos ab illis decipi. Venena non dantur nisi melle circumlita. Nullæque occultiores sunt insidiæ, quàm quę latent in simulatione officii, aut aliquo necessitudinis nomine. Tu obsequium putas, amicitiam suspicaris, metiris affectum? insidiæ sunt. Tibi credis impendi famulatum? miseræ servituti subjiceris. Ita hæc magis cavenda quia perniciosiora, quæ quodam cautelæ velamento occultantur, & quasi sub imagine increpationis aut correctionis, alterìúsve officii aut virtutis irrepunt. Vox Salo-

A monis est: *Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.* Huc Hieronymus alludens, adulationem, laqueum melle litum vocavit. Nec aliter olim Diogenes. *Qui blanditur,* inquit, *laqueum melleum injicit.* Ignatius martyr sui ipsius monitor: *Ut sanus sim,* inquit, *in his quæ ad Deum pertinent, cavendum mihi ab his, qui me temere inflant, laudantes enim me, flagellant me. Eidos puta,* ait Socrates, *non qui omnia dicta & facta tua laudant, sed qui quæ peccaveris, reprehendunt.* Prov. c. 29. v. 5.

Sed unde quæso est hæc vitæ labes, quòd alienæ linguæ potiùs quàm propriæ conscientiæ credamus, dum quilibet nostrûm, seipsum extra se quærit, & nosse dedignatur, quàm sit sibi curta supellex: nihil est enim quod credere non possimus, si in laudem nostram sit. Unde tandem hæc damnanda credulitas? Facile est divinare: *Libenter audimus,* inquit Hieronymus, *quod delectat, & offendit omne quod nolumus; naturali ducimur malo.* Nimirum omnes cupimus titulari, & non videmus pessimum inimicorum genus esse laudantes. Atque cùm doceri pudeat; laudari volumus. Discere & damnari grave est, præsertim diademati & purpuræ; gratum & jucundum laudes audire. Quid agas? damnes? gratiâ excidisti. Laudes? redarguit Deus, obsistit conscientia. At nos conscientiam & Deum seponimus, ut amplectamur principem, dispicere illi pro minimo habent, ut huic placeamus. Ita facilè salutem principis & nostram projicimus, ut nesciam, utrum infelicius sit adulatoribus an detractoribus aures credulas præbere. Grande interim utrumque malum: illud pæne grandius, quod dulcius est, & quo delectati suaviter ad vitia deflectimus. Confirmans hoc Augustinus: *Delectat,* inquit, *ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur operator.* Jucundum est & volupe cum clamatoribus nobis resonsant silvæ, & acceptas voces numerosiore repercussu reddunt: talis Echo adulator, flet cum flentibus, cum gaudentibus gaudet: & quia vitiosè hæc facit pravóque animo, cum excandescentibus etiam excandescit, echo est, & simillimas reddit voces. Hieron. in c. 4. ad Gal. B C August. in Psal. 9.

§. II.

SEd quî non sapimus tandem, tot libris quâ sacris, quâ profanis moniti? Miretur quis hoc vitium toties támque liberaliter vapulasse, nec tamen ullo loco cedere: digito prisci monstrarunt, quantum inde mali oriatur, letale hoc esse mulsum dixerunt, tam hoc propinantibus quàm respondentibus ex hoc. Et quæ caussa, tot invectivas in hoc unum vitium scriptas? nunquid mendacium superat? Sæpe, & plerunque comes individuus adulationi it mendacium. Et ut omnes optimè norint hoc vitium, improbos illius mores, & quid sit ADVLARI, exactiùs describemus.

Principio is adulatur, qui præsentes commendat. Eam ob caussam Tullius: *Nolo esse laudator,* inquit, *ne videar esse adulator:* His qui laudes in os ingerunt, deteriores sunt, qui excusant aut laudant quod vitiosum est. Exemplo res patebit. Petiit quis ultionem ex inimico, cùm ecce adest palpator & factum probans: Optimè, inquit, fecisti; pridem hoc hosti tuo præmium debebatur: hæc lactuca his labris convenit: sic tractandi sunt hi nebulones: sciat inimicus tuus te non omnibus dormire, discat sapere, & imposterum non redire, nisi plagas suriat, &c. Iste talis hominem vindictæ cupidum, adeò reddit obstinatum pessimæ cupiditatis, ut pæne incurabilis fiat; tam altè animo insidere solet blandiens hæc persuasio. At, *væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Fuit qui Christum secuturus, veniam peteret patris priùs sepeliendi. Cui Christus: *Sequere me,* inquit, *& dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Quid hoc rei? nunquid in Palæstinâ mortui vespillonum officium subeunt? Ad hoc beatus Gregorius respondens: *Mortui mortuos,* inquit, *sepeliunt, cùm peccatores peccato-*

Adulatores qui:
1. Qui præsentes cõmendat. Cic. lib. 1. Rhetor.

D Isa. c. 5. v. 20.

Matth. c. 8. v. 22.

Greg. lib. 4. moral. c. 25. post med.

peccatorem favoribus premunt: quid enim est aliud peccare quàm occumbere, & sepelire quàm abscondere? sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Ita hi, quos in priori dissertatione diximus esse fratres diaboli, etiam diaboli fiunt libitinarii; homines vivos sepeliunt. Certè fit nonnunquam ut quis variis criminibus mersus videatur emersurus, & in hoc conatus suos impendat. Sed dum secum ipse luctatur, & sanctiorem vitam cogitat, adest ex occulto diaboli bustuarius, qui miserum illum verbis aut exemplis in prioris vitæ foveam impellit, & obruit blanditiis, ne resurgat ad emendationem.

2. Qui alium solùm amat, ut sibi prosit.

Secundò, qui alium ideo solùm amat, ut sibi prosit sæpe crumenæ, adulator est. Nam ubi spes lucri de collaverit obvertit tergum, & aliũ quærit quem sic amet. Ita non virum, sed fortunam coluit, non hominem, sed purpuram veneratus est. Amavit dignitatem, nec ultra, & sibi illam amavit, non alteri; non amaturus, nisi commodam sibi fuisset arbitratus. Sibi ergo studuit, placitura dixit sibi, laudavit, damnavit sibi. Quare ut primùm vertit fortuna frontem, vertit & ipse dictionem. Tales perinde faciunt quod garrulæ hirundines, dum æstas est & sol vicinior, amicissimè nobiscum habitant, at cùm tristis hiems appetit, in terras alio sole calentes emigrant: ita hi tamdiu amici sunt, quamdiu Phœbus & Fortuna favent; cùm severa pauperies sentitur, cum hirundinibus avolant. Et uti Delphini navigio adnatant dum aqua est, in littus siccum non exeunt: & sicut heliotropium suum solem sequitur, ita hi non nisi sua commoda sectantur; dum est quod attrahant, quod glutiant, mirè benevoli sunt; cùm largitionis aqua deficit, subducunt se, & venalem benevolentiam transferunt in alios. Faciunt quod ii, qui amicitiæ caussâ iter ingredientes, deducunt per aliquanta spatia; at ubi via sese asperior aperit, hic, ajunt, extremum valedicemus separandi. Non multò secius adulator: in plano promptissimus comes est, ad ardua & confragosa societatem viæ permittit aliis, ipse semitas quærit mitiores.

§. III.

3. Qui præter suum, domini vel amici cõmodum quærit, non curans id Reip. prosit an obsit.

TErtiò, adulator præter suum, quandoque & domini sui, aut sui amici commodum quærit; sed pensi non habet, id Reipublicæ prosit an obsit. Hinc est studium colligendæ pecuniæ, implendi marsupii, augendi ærarii: prælens moneta, res illi pulcherrima. Hic talis à suo amico, à domino suo solus admitti, audiri solus cuperet; & quandoque id impetrat, alii aut non audiuntur, aut dicta illorum nihili penduntur, iste unus oracula loquitur; itáque hic solus aures domini aut amici occupat, quem ita sibi reddit obnoxium, ut non difficile quidvis ei persuadeat; mero meridie si dixerit tenebras esse, credulum habebit. Nimirum equus tamdiu mulcetur poppisimis, dum sessorem admittat; ita horum linguæ tamdiu habitant in amicorum, in dominorum auribus, dum videantur non posse nisi verum dicere. Adulatorum tamen genius in persuadendo dispar est: illi dominos tam faciunt munificos & liberales, ut non tam donent sua omnia, quam effundant; sed illi primi sunt ad excipiendum hunc aureum imbrem: alii contrà dominos sic eruderant, ut omnia ad se trahant, undequaque plurimum corradant, & ditescant incremento grandi; neque dubitant qui talia suadent, quin & sibi bonus quandoque bolus sit objiciendus: sicut cùm canì venatorio aut prædatrici avi dominus de ferinâ, quam nactus, partem projicit. *In malitiâ suâ*, inquit Oseas, *lætificaverunt regem, & mendaciis suis principes.*

Adulatorum genius in persuadendo est dispar.

Oseæ. 7. v. 3.

4. Qui nemini non invidet & cupit omnia convasare quæ in plures sparguntur.

Quartò, adulator nemini non invidet, mallérque solus omnia convasare, quæ in plures sparguntur: nunquam non metuit ne loco moveatur, & ab aliis dejiciatur de gradu: quidquid aliis donatur, aut nimium aut malè collocatum est. Felibus & erinaceis non absimiles in hoc adulatores. Feles delicatas habent linguas & gratum illis pinguia lambere, aruinã & laridum; neque inter se prædam dividunt. Adulatorum lingua delicatissima, & obesis muneribus semper imminens. Cuivis illorum familiarissimum est illud Taciti: *Cum fortunâ tuâ loquor, non tecum.* Neque verò curant, si id fiat cum alterius detrimento. Erinaceus in ore seu rostello fistulam habet, quâ sanguinem exugens in ventrem trajicit. Nec adulatoribus deest siphunculus, quo aliorum hauriant sanguinem, imò & medullam: verba habent erudita & ad fraudem composita, quibus suaviter & facili labore impediunt dona in alios conferenda. *Qui edunt panem illius, falsæ linguæ sunt.* Quòd si hæ linguæ Christi sanguine se pascerent, gauderent utique, & id urgerent, si etiam aliis bene meritis seu amicis seu famulis gratia fieret, quia æquum, quia utile: sed his nec æquum nec utile videtur, quidquid datur aliis. Non hoc agunt ut dominus suus ametur, modò timeatur.

§. IV.

QVintò, adulator cocus est, & talis qui id solum spectat, ut cibus sapiat; prosit an obsit, hoc ipse non curat. Ori coquit & palato, non capiti, non stomacho, non hepati. Ideo thecam aromatum toties exhaurit, tantum croci, tantum piperis & zingiberis, tantum etiam mellis insumit & saccari; plurima fercula larido, cepis, aceto cupit commendare, varia miscet valetudini minimè profutura, condimentis exoticis omnia perfundit; modò sapiat edulium, quomodocũque digeratur; id verò miser stomachus, aut languidum caput, aut incensum hepar luet. Sed quid curat hoc coquus? modò cibus delectet. Tales sunt omnes illi Laudenses & Placentini coci, qui in tantâ sermonum velut eduliorum varietate hoc unum attendunt, ut dominicum palatum mulceant, ideo hoc unum interrogant, *sapitne?* si hoc, ergo bene coximus, ergo salva omnia. At verò amicus sincerus unam atque unicam observat veritatem, & uti medicus fideliter monet: hic cibus nocet, hic nimiùm nutrit, iste plus æquo pinguis est, ille ægrè digeritur; hic inflammat, hic nimiùm refrigerat. Hoc amici veri, hoc fideles famulifaciunt, domino cupiunt satisfacere, idque ex amore & debito, cùm tamen necessitas id postulat, verum dicere non recusant, eâ quâ par est modestiâ; malunt enim domino proponere utilia & vera, quàm grata & noxia. At verò Laudensium illorum & Placentinorum perpetua cantilena est: Placebo domino &c. cum carnibus olivas semper apponunt quàm recentissimas, verba mollia & oleosa gestu blando & submisso commendant. Salsam capparin, aut mordax sinapi procul amandant à dominorum mensis: nec enim quidquam dicunt, quod suspicentur non placiturum. Conradus Herisbachius Jurisconsultus dicere solebat: meritò suspectos esse debere, qui cupiunt in omnibus esse plausibiles, & non tam servire quàm placere, qui dexteram semper ad nescio quot ulnas protendunt. Adeò verò nullum in laudando modum tenere possunt adulatores, ut etiam insulsa & frigida persæpe comminiscantur. Hegesander refert Nicesiam Alexandri assentatorem, cùm Alexander à muscâ se punctum quereretur, dixisse: Iste profectò muscæ quæ tuum sanguinẽ degustatura, futuræ sunt aliis multò præstantiores. Ineptire etiam satagit assentatio, modò possit placere. Rex Macedo Philippus oculum amisit militiæ; mox repertus est assentator, qui suo alteri oculo linteolum præpanderet, tanquam & ipse sui regis exemplo foret monoculus. O fabularum fabulas, sed non innoxias! in tales simias illud præclarè convenit: *O pulcher simiolus!* Simiæ laudis admodum appetentes sunt. Hinc pueri olim simiis adulaturi subinde dictitabant: O simiolum pulchrum, ô elegantem, & formosum!

Sextò, omnis adulator mutabilis est, ad domini sui gustum; auræ servire novit. Ideo quicunque nosse cupit

quàm probatæ notæ amicum habeat, subinde simulet A agere. Non tulit Cælius assentientem, sed exclamavit: *Obsequi præcunti, ancillari, demittere se, & blandiri.*
prioris consilii pœnitentiam, & velut placita displicerent, in aliam deliberationem veniat. Hîc amicus fictus & larva veri, ex tempore idem sentiet, &: Domine, dicet, meritissimò dubitas, mirabar ipse mecum cur illud priùs placuisset; sapienter mutabis consilium. Ita se vertit ad omnem ventum. Amicus bonæ mentis longè aliter se gerit: resistit vere cundè, si res exigat, rationes poscit mutandi consilii, suas exponit, utrimque allatas examinat, nec priùs mutat animum, quàm rationibus succumbat, dicitque quod sentit. At adulatores, ait Alanus, à voluntate vultum, ab animo verbum; à mente linguam, ab intellectu loquelam amplo dissensionis intervallo diffibulant. Plerunque enim exteriùs plausibiliter applaudendo collaudant, quos interiùs contradictoriâ derisione defraudant: foris vultu fallunt virgineo, intus scorpionis pungunt aculeo: foris adulationis mellitos compluunt imbres, intus detractionis evomunt tempestates.

Dicendo adulantur.

§. V.

DIcet quis: Ego sanè inter hos numerari me non patior; quod meæ conscientiæ credo; si quid mihi displicet, non laudo, sed taceo. O mi homo, etiam tacendo adulamur: nam uti pictura est tacita poësis, ita silentio quoque laudat adulator, nempe vultu & obsequis. Et hæc etiam non sint, ipsâ certè taciturnitate quandoque plurimùm blanditur. Et hoc venerabili Bedæ credemus, siquidem: *Adulator est,* inquit, *qui tacet & dat consensum, ne offendat illum quem credit habere propitium.* Si ita se res habet, mi venerande Beda, tunc quandoque totum aliquod senaculum, conclavi Apostolorum in Pentecoste collectorum non erit absimile: illic in omni capite lingua ignea stabat; ita quandoque in senaculis & curiis, in omnium considentium vertice stat lingua, sed utinam non chartacea aut papyracea. Fit ut unus altérve præcedant linguâ igneâ, mox sequuntur ceteræ omnes; una alteráve ignea consumpsit omnes butyraceas aut papyraceas. Eadem vox omnium est. Ita, fiat, sic statuimus. Sed heus, nunquid sententia hæc iniqua est, vel conscientiâ tuâ teste? Est, sed quid faciam? non laudo. Etiam obsistere debes & clamare, nisi velis è senatore fieri adulator. Si taces, plus dicis tacendo, quàm alii multùm clamando. Syrias mulieres, ait Plutarchus, vilissimæ conditionis, Cypriorum regum uxoribus in thedam ascensuris dorsum sternere: ita hi tergum præbent calcaturo, qui omnem libertatem suam aut in serviles voces, aut in turpe silentium præcipitant. Ubi es, ô mi Nathan, ubi es sanctissime propheta, qui ausus es potentissimo Regum in os liberrimè dicere: *Tu es ille vir,* qui fecisti hanc rem, tu ipse es, mi rex David. Quare ergo contempsisti verbum Domini? Ubi nunc generosa hæc & sancta libertas? Ubi veritatis patroni undequaque sinceri? Veritas & Æquitas non tantùm agnosci, amari, honorari, sed & propugnari ac defendi volunt. Narrat D de Patroclo Plutarchus, eum omnia Achillis arma galeam, hastam, gladium, loricam nactum esse, cum iisdem prodiisse; hastam solummodo, quæ illi nimis gravis, vibrare nequiisse: Ostendere potest adulator omnia indicia boni amici, boni famuli, boni consiliarii, sed libertas efferendæ veritatis, hæc hasta nimis ei ponderosa, nequit illam ventilare; quamvis subinde id tentet, nec adeò imperitè. Propterea pestilentissimum adulationis genus est, sub libertatis imagine blandiri. Isti sunt qui fallacissimè seducunt, qui sub liberæ sententiæ larva latentes, annuendo aut penitus silendo, assentationis munus non oscitanter obeunt. Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat. Cum quo, ut ajunt, cenabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens, cui difficile videbatur, rixam illius, quicum edebat, effugere. Optimum itaque judicavit, quidquid dixisset dominus, sequi, & secundas

Ergo nemo se jactet: Ego nemini adulor, rebus ut fiunt, nil contradico, sileo. Atqui hoc scias, mi homo, qui Veritatem æquitatémque voragine mersam hærere finit, nec pro viribus extrahere conatur, is deserit, hostis est, adulator est. *Beata mens,* inquit Augustinus, *quæ perfectè hoc vitium vincit, nec adulatur aliquando, nec adulatori credit; quæ nec decipit alterum, nec ipsa decipitur.* *Seneca lib. 3. de Irâ c. 3.* *Refertur inter opera Augustini tom. 2. mihi pag. 377. in epist. 17. ad Demetr.*

Ergo, *Dixi, custodiam vias meas; ut non delinquam in linguâ meâ.* Beatus Joannes Climacus: *Si Petrus,* inquit, *quinquagies, sexagies, imò centies & sæpius in viâ ad Olivetum secum ipse dixisset:* Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ: *si psalmum hunc tempore quo dormiit, recitasset, non tam facile ter Dominum negasset, quod jugi fletu per omnem vitam sibi sumpsit expiandum.* Sanctus Athanasius: *Si habes,* inquit, *tui curam & vides hostem tuum, & cernis periculum, incipe canere: Dixi, custodiam vias meas.* Quotidie Deus cuivis nostrûm seriò rogandus: Domine ut non delinquam in linguâ meâ. Simul firmissimè statuendum: Dixi, & dico, & dicam, Custodiam vias meas. Cavebo solerter ne aut ego aliis aduler, aut aliorum adulationibus decipiar. Scio sententiam jam latam: Qui seriò vult damnationem hanc & nigrum theta evadere, custodiat linguam suam, & custodiet animam suam ad salutem, vitam, beatitudinem. *Psal. 38. v. 1.* *Ioan. Climac. grad. 11.* *Matth. c. 12. v. 37.*

CAPUT III.

ADULATIONIS *damna maxima explicantur.*

ORationem gratiæ parandæ, & ad aurium pruritum compositam Diogenes rectè *Letale mulsum* vocavit, ut quod jucundum, idem tamen esset pernicio- C sum. Adulatio, verè mulsum letale, tam est grata quàm noxia, mellitum prorsus venenum, & sinceris affectibus corrumpendis certa pestis. Eâ de causâ idem Diogenes Adulationem *Melleam præfocationem* appellabat, ut quæ blandimentis oblectaret, strangularet mendaciis.

Sed quis tam sagacis naris sit, ut vel adulatores satis nosse, aut adulationis mala æstimare satis possit? illud sat luculentum adulationis indicium est, coram & in os digniorem se laudare. Hinc Gregorius: *Sapiens,* inquit, *cùm laudatur in facie, flagellatur in mente.* Hinc Christus Dominus, Joannem Baptistam non tantùm non præsentem, sed nec præsentibus illius discipulis laudavit. Sed cùm illi abiissent, dixit: *Inter natos mulierum non surrexit major Ioanne Baptistâ.* Maxima laus, sed absentis. Contrarium faciunt adulatores. Verùm adulationis & adulatorum naturam geniúmque utrumque jam descripsimus, restat tamen ut tria potissimum adulationis mala ingentia sub aspectum collocentur; quod nunc facere D ingredior, idque ferè aliorum scriptorum calculo. *Greg. l. 22. mor. c. 33.* *Matth. c. 11. v. 11.* Tria adulationis mala.

§. I.

PRimum. Adulationis damnum: Adulator non melior est detractore, imò pejor. Clarissimè Bernardus: *Pessima vulpes,* inquit, *occultus detractor, sed non minùs Adulator blandus.* Cavebit sapiens ab his. Aliqui, cùm detractoribus urgentur, modestiores fiunt & Humilitate proficiunt: qui verò adulatores etiam remotos tolerant, inflantur & magis ac magis intumescunt. Verè inflat ad superbiam adulatio: monstrum est, Adulatores pati, & non superbiorem fieri. Eò inventa est hæc artium pessima, ut doceat hominem crescere in vitiosam altitudinem. 1. Adulator non est melior detractore, sed pejor. *Bernard. in Cant. serm. 63. med.*

Rex Herodes Agrippa, cùm jam tertio anno Judææ totius regnum administraret, in urbem Cæsaream pervenit, quæ priùs Stratonis turris dicta est, ubi pro salute *Iosephus lib. 19. Antiquit. cap. 8.*

Cæsaris solennes ludos celebravit. Ad hanc festivitatem magna multitudo nobilium ac procerum confluxit è toto regno. Hujus celebritatis die alterâ Herodes manè in theatrum processit amictus veste totâ ex argento, opere mirabili contextâ, quæ radiis exorientis solis perculsa, & divinum quendam fulgorem emittens, venerationem cum honore incutiebat spectantibus, móxque adulatores pernicioſi aliunde acclamantes, Deum consalutabant, rogantes ut faveret propitius. Hactenus enim ut hominem reveritos, nunc agnoscere & fateri in eo quiddam mortali naturâ excellentius. Hanc impiam adulationem ille nec castigavit, nec repulit: paullóque pòst suspiciens vidit supra caput suum bubonem funi extento insidentem: móxque ut sensit hunc esse calamitatis nuntium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. Secuta sunt ventris tormina statim à principio vehementia. Conversis igitur in amicos oculis: En, inquit, ego ille vestrâ appellatione Deus vitam relinquere jubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium, & quem immortalem salutastis, ad mortem rapior. Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil se remittente confectus vitam finiit. Atque hic fuit Agrippæ regis exitus. I nunc, & adulationibus crede: post talem prologum talis sequitur epilogus.

Herodis Agrippæ ostentatio & mors.

Aquila testudinem quidem in altum evehit, sed ut ex alto præcipitem ad saxum allidat, & conterat: Adulator in sublime quidem extollit, sed ut elatum in sui admirationem & in fastum præcipitet amabili lapsu. Et quis est, qui laudatus, non se circumspiciat, & majorem se esse credat quàm sit. Hoc enim agit adulator, ut vitia cujusque dealbet, ut laudatus seipsum ignoret, ut laudati oculos vanitatis nube impleat, & auribus vero assuetis compedes injiciat, eásque falsis præconiorum titulis inferciat, ut virtuti somnium inducat, ut omnem moderationis formam, sine quâ nunquam rectè vivitur, lethæo flumine subvertat, ut animi demissi notas suaviter expungat. Hinc illæ voces pestilentissimæ: *Tibi enim ille respondeat? Non pro fastigio te tuo metiris: ipse te projicis. Hoc toleras & tacer?* Et mille talia, quibus vix sanæ, & ab initio bene fundatæ mentes restiterint. Ab his ventis non inflari ad superbiam, tam difficile quàm rarum est. Optimè Chrysostomus: *Quare*, inquit, *si aversari nonnullos decet, adulatores magis quàm contumeliantes odisse oportet*. Major enim non attendentibus ex adulatione pestis quàm ex vituperatione oriri solet: & facilius est hanc quàm illam passionem superare. Quare qui superat illam, tum mirabilior videtur, tum etiam majora consequetur præmia. Verè; meliora sunt vulnera non tantùm diligentis, aut defendentis, sed reprehendentis, aut etiam persequentis, quàm fraudulenta oscula blandientis. Illa in salutem, hæc in interitum eunt: illa secum medicamenta trahunt, hæc venena: illa feriunt & ungunt, & plus valetudinis bonæ promittunt; hæc sub molli spongiâ toxica jaculantur, & dum leniunt interimunt, eò sævius quò sub amici personâ incautum opprimunt: quod omnium ferè adulatorum proprium, qui sponsionibus divites, inanissimi rebus, nisi quòd tacitâ hostilitate locupletes, in omnem nocendi occasionem intenti sunt.

Adulator in sublime extollit, ut elatum præcipitet amabili lapsu.

Chrysost. in cap. 27. Matth. hom. 89. prope finem.

Ex adulatione major pestis quam ex vituperatione oriri solet.

Astutam vapido servant sub pectore vulpem.

Persius sat. 5. circa med.

Magis etiam sub vulpe lupum & pardum. Apertus hostis mitior est insidiatore tam occulto. Arma enim armis repellere proclive est; dolos quæ virtus antevertet? quis novaculam vitabit spongiâ tectam? quis venena cavebit domesticâ manu porrecta? quis densâ nocte scorpium observabit calcaneo insidiantem? Hostis verò omnis adulator est, sub ovinâ pelle lupus; sub mellis favo fel propinans, exporrectâ blanditur fronte, oculisque suave ludentibus, verbisque saccaro plenis amicum inescat, & ut re aliâ nullâ noceat, saltem superbire docet. Et sæpe non grande minerval post lat; satis est ei, habere discipulos quibus placeat. Itaque si superbire nescis, non est quòd anxiè magistrum quæras; os adulatori tantùm ne obtura, & jam profecisti. Nec est quod magistri tui offensam vereris, aut ferulam: omnia tecum sentiet; quidquid te velle scierit, volet. Proba an improba sint, juxta habet; satis illi damnasse, laudasse, quæ damnas, quæ laudas; ex vero id sit, an secus, postrema illi cura; prima est, placuisse. Et ne tu tibi ipse displiceas, mollissimis verborum involucris teipsum tibi abscondit. Omnis adulatio inflat ad superbiam, Itáque *melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulationibus decipi.* Eccles. 7. v. 6.

§. II.

Alterum adulationis damnũ, inflammat ad iram, temeritatem, aliáque his agnata vitia. Multis aliquin haud immitibus improbum calcar addit ad iram & furorem lingua blandiens, quæ cum nacta est hominem remissioris impetus, has ei voces sæpius ingerit: An vires tuas nescis? audendum est, audaces fortuna juvat: nimiùm insolescunt adversarii tui, nisi & tu dentes tibi esse ostenderis. Aude, & vir sis; potentiam tuam experiantur, qui nolunt benevolentiam; dignus es pridem cui se submittant, qui te læserunt. Blandissimis his stimulis adulatores quandoque ovinam etiâ bilem ad rabiem efferât. Et quis sibi non credat futurum facile, quod aliis videtur tam laudabile? magna merces operis, laus. Hinc omnia vitia in pretio habentur, cùm laudem merentur. Adulatio, omnium ferè in regibus scelerum caussa. Si enim demas laudatores, probatores, consultores; crimina prope omnia à sceptris & purpurâ excluseris. Laudasse enim in principe crimen, impulisse in illud, & in majora est. Animos addit, qui laudat, & audentiorem laudatio facit, & ad paria, aut deteriora quasi manu ducit. Audeo dicere: Tolle à principe scelerum laudatores, nulla aut perrara erunt scelera. Nemo enim ferè gratuitò improbus aut malus est. Alitur, crescitque improbitas cùm laudatur. Rectè Chrysostomus: *Hoc est*, inquit, *caussa omnium malorum, hoc est quod virtutem maximè evertit, quod retardat, ac reprimit studium multorum ad ea quæ sunt honesta: quando non solùm non reprehendunt aliqui, sed etiam unà cum iis qui peccant se oblectant, eisq; gratulantur.* Hoc autem non est minus quàm peccare. Audi Paulum dicentem: *Non solùm hæc faciunt, sed etiam consentiunt facientibus.* Hoc est autem non parvum peccatum, etiamsi quis mala non faciat: Unà cum malis gaudere, eisque gratulari. Ille enim potest dicere necessitatem, caussam paupertatem, etsi non sint justi prætextus. Tu autem cur nam laudas quod factum est, cùm nec ullam quidem ex eo voluptatem percipias? Atque ille quidem fortasse ducetur pœnitentiâ; tu autem has quoque tibi fores occludis, & medicamentum tollis, & tantum remedium evertis, portum undique tibi obstruens ad pœnitentiam. Quando ergo te viderit quispiam, cùm non sis peccato affinis, & debeas reprehendere, non solùm non id facere, sed etiam prætexere & adumbrare: & non solùm adumbrare, sed etiam opem ferre & consentire: quid de seipso putabit, & quid de eo quod admissum est? Multi enim homines, ut plurimùm, non ex iis solùm quæ animo cõceperunt, ferunt de rebus agendis sententiam, sed etiam ab aliorum instituto & voluntate corrupti: & si, qui peccavit quidem, viderit omnes eum aversantes, existimabit se aliquod magnum & indignum scelus admisisse. Quando autem viderit non solùm non indignantes, sed etiam facilè & placidè ferentes, atque adeò blandientes & applaudentes, corrupto deinceps conscientiæ judicio, multorum sententiâ depravatæ eorum menti assentiente, opémque ferente, quid non audebit? quando autem seipsum condemnabit, & securè peccare cessabit? Oportet igitur seipsum, si quis malum faciat, condemnare; per id enim eò devenitur, ut à malo cessemus: & licet quæ bona & honesta sunt non faciat, ea tamẽ laudare. Per animi enim

Adulator hostis est & lupus.

Adulatio omnium malorum caussa.

Rom. 1. v. 32.

mi enim promptitudine & alacritatem via patet ad operationem. At hîc, quoniam iis quæ fiunt, applauditur, jure eum insigniter & vehementer pungit ac notat. *Si enim vel reprehensum vitium adeò viget, & laudata virtus vix suos ad sudorem provocat: quid erit si hoc non factum fuerit?* Quisquis igitur non suus ipse hostis est, adulatorem omnem, ut juratum nominis sui hostem fugiet, & consilia illius laudesque non nisi timidè ac cautè tanget. Hosti non fidit? nec fidat adulatori. Suspecta habet inimica consilia? habeat & adulatoris. Hostiles molitiones omnes quocunque amico velamine tectas aversatur & adulatoris aversetur qualicunque mantelo nitidas. Inimici laudes ad contemptum refert? referat & adulatoris, & quidquid ab hujus ore & manu quocunque coronatum flore propinatur, tanquam ab inimicâ dexterâ prudens ac providus non tangat. Quin & alia omnia, quàm quæ ab adulatore denuntiantur, cogitet. Laudat ille? damnanda sciat. Damnat? laudanda sibi persuadeat. Consulit? vitet ut mala. Dissuadet? sequatur ut bona. Optimè Augustinus: *Non timebis*, inquit, *comminatorem si non amas adulatorem.*

Chrys. tom. 3. in psal. 49. post med. Adulator omnis fugiendus.

Aug. tom. 8. in psal. 17. post init. 3. Instigat ad omne genus mendacii.

Tertium Adulationis damnum: Instigat ad omne genus mendacii. Nam adulari non mentiri difficillimum: & sæpe quò plus tegitur adulatio, eò plus detegitur mendacium. Habuit vir è primatibus in Galliâ hominem fatuum, qui heri mensam salsis & insulsis delirationibus solebat exhilarare. Fuit ut assideret conviva cui nasus nonnihil grandiusculus erat. Observans id herilis stultus, & hominem identidem aspiciens, tandem prorumpit, &: O quantum, inquit, nasum habes? Erubuit conviva, & pæne magis qui invitaverat. Mox fatuus loco ejicitur, non sine plagis. Ab his miser didicit, se perperam locutum, cùm tamen herum nollet offensum. Paullò pòst subrepit in eandem cenarionem stultus iste, ut quod antea pejus dixisset, suavioribus verbis repararet. Adstat ergo mensæ, & convivam eundem diutulè contemplatus, tandem ait: Pusillum certè nasum habes. Iratior herus: Contundite, exclamat, insanum caput & pugnis docete huc non redire. Pòst apud convivam multa excusans, deprecatus est alieni oris stultissimam & prorsus injussam dicacitatem. Miser probè contusus, nec tamen sapere didicit; reditum sibi haud interdictum, sed verba tantùm putabat corrigenda. Itáque rediit; & primo statim ingressu velut emendatissimè locuturus proclamat: Nullum omnino nasum habes. Fatuam hanc loquacitatem pulcherrimè adulatores æmulantur. Hi sæpe quò plus erroris tegere conantur, plus errant; mendacia palliant mendaciis, fucum fuco addunt, & quò plus timent deprehendi, hoc audaciùs mentiuntur.

Erasmi Moriæ Encom. lib. 3. circ. Adulatio est perpetuis propè mendaciis vestita oratio.

Omnis adulatio vestitur mendacio: detrahe illi hanc vestem, & informis apparebit nuditas, tidenda, non admiranda. Neque enim aliud est adulatio, quàm perpetuis prope mendaciis vestita oratio. Aut enim infra aut supra fidem adulantis verba sunt. Nam dum placere studet, si quem laudibus capi videat, auget illas longè etiam supra verum, ut placeat magis. Si nihil quod laudem mereatur repererit, è suo cerebro nova comminiscitur; etiam vitia in laude ponere, & damnanda probare audet. Quò fit ut in majora impellar scelera. Hæc enim laudasse, est ad paria aut majora incitasse. Heu quid opus ad id calcar addere, quò jam ante natura aut educatio properat? nil aliud hoc est quàm si quem præcipitio vicinum injectâ manu protrudas, quò falcior proniórque lapsus sit. Facit hoc assentator, qui ementitis laudibus incautos in verarum virtutum opinionem trahit, damna tegit, pericula minuit, aut universim tollit, &, ut ille stultus sine ratione, sic iste sine fronte, sine conscientiâ, ei cui grandis nasus est, audet tamen dicere parvum nasum habes; ei cui grandes & plurimi sunt nævi, persuadere tamen nititur, & paucos & minimos esse: non veretur dicere Nasoni, nullum nasum habes. Cùm enim benevolentiam alicujus sibi suisque rebus persuaserit commodam aut necessariam esse, quâcunque illam viâ parare studet. Veris nudatur? protrudit falsa. Satis illi si optata consecutus fuerit, quocunque demum flumine deducatur ad hunc portum.

A

Accedit, plurimùm tales quæ hîc laudant, alibi damnare; quæ apud hos probarunt, apud illos improbare, sive innatâ naturæ inconstantiâ, sive omnibus placendi studio. Unde fit ut nihil stabile firmúmque ab his sperari possit, nihil illis tutò credi: commissa produnt quæcunque, si è re suâ id futurum arbitrentur, omnium se successibus expandentes, omnium subservientes: tam faciles in proditionem, quàm faciles in assensum, ut nulla illis fides adhiberi, nulla verbis fiducia possit. Tam venalis oris homo probat præsens, damnat absens, magnúmque quem in os tulisti laudatorem, sævum, ubi retuleris pedem, patieris judicem; quémque præsentem fortem sensera propugnatorem, absentem validum feres oppugnatorem. Applaudit nimirum coram, sævit cùm latet: frontem blandè delinit, tergum unguibus ac molaribus occupat, & qui sub aspectum mella & flores effundebat, cùm procul est, venena & ignes jaculatur; tanquam si quis præsentem extremis digitis demulceat, absentem fulmine perimat, aut integris montibus sepeliat.

Adulator absentes damnat quos præsentes laudat.

B

§. IV.

Adulator velut ingens malum fugiendus.

ERgo, quisquis veritatis amicus es, aut falli non vis, quisquis ingentia mala cupis exire, adulationem fuge. Tu ipse aliis nunquam blandire: aliorum blandimenta sperne. Sprevit ea insigniter Augustus Imperator. Nam cum Tarraconenses velut lætissimum ostentum nuntiarent, palmam in illius arâ enatam esse: Apparet, inquit, quàm frequenter sacrificetis. Quod ni adulando de Deorum favore ingerebant, hoc ille negligentiæ ipsorum tribuebat.

In veteri arce patieri inscriptum legisse me memini: *Omnibus sis familiaris, nemini blandus.* Nemini prorsus, nemini blandiendum, etiamsi spes affulgeat magni emolumenti. Vox regia fuit Imperatoris Theodosii ad Arsenium præceptorem, Arcadio & Honorio filiis audientibus: *Præstat*, ajebat, *piè mori quàm impiè regnare.* Sic omnino, præstat piè mori quâ impiè servire ut regnes: præstat piè latere quàm his artibus emergere. Quid juvat fama magna, si non bona? *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Ergo nullius hominis gratiam sic ambias ut illi noceas, & tibi ipse plus obsis quàm prosis. Chrysostomi dictum est: *Blandiri ut noceat, diaboli est: corripere verò ut prosit, Dei.* Quis autem alteri blandiri potest, & non nocere? Ergo humanum te præbe omnibus, nulli blandum. Ita verò adulationem cave, ut illam tam in te oderis quàm in aliis:

C

Matth. c. 16. v. 26.

Chrys. tom. 2. hom. 13. in cap. 4. Matth.

Assentationes arce; si non arces, provocas.

Optimè monens Bernardus: *Tolle*, inquit, *occasiones, respue blandimenta, adulationibus claude aures, te interroga de te, quia tu te melius nosti, quàm alius. Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem; tua tibi conscientia respondeat.* Et licet te tota vicinia modestum dicat ac pudicum, minimè vel jurantibus credas: licet te omnes honorent, ne tibi magnus videaris: qui de amore non venit honor, non honor est, sed adulatio. *Qui te blandis*, ut Plautus loquitur, *& benedicis dictis subagitant, non amici, sed palpatores & parasiti sunt:* Memoriâ tene quod parvulus didicisti:

D

Bern. epist. 1. med.

Plautus in Cistellar.

Plus aliis de te, quàm tu tibi, credere noli.

Bonum est laudari, sed præstantius est laudabiliter agere. Cura esse quod audis. Bernardi judicio qui conscientias suas in alienis labiis posuerunt, hi modò magni, modò parvi, modò nulli sunt, prout adulantium linguas vel admittunt vel rejiciunt. Joannis Sarisberiensis: *Non facile dixerim*, inquit, *uter sit prior in vitio, qui linguam adulationibus polluit, aut cujus cor ex eis se in lætitiam resolvit. In hoc enim elationis cæcitas, in illo fraus excæcandi damnatur.*

Episcopus Carnotensis, qui Anno 1182. obiit. Sarisb. l. 3. Policr. c. 5.

Ubique

Ubique verò damnatur dolus, sed & cæcitas quæ à superbiâ est, nusquam absolvitur. Esto quòd adulator sit nequior, iste non minùs contemptibilis est. Nec caperetur linguæ tendiculis alienæ, si non blandiretur ipse sibi. Quid itaque alium arguit elationis, qui sibimet adulatur? In quo enim alium accusat, seipsum condemnat, eadem enim facit quæ judicat. Laudatores ergo tolle, & magnam scelerum materiam sustuleris. Neque quisquam facilè improbata omnibus aut aggreditur aut iterat. Laudem & propugnatorem crimina poscunt ut repetantur. Tolle hæc fomenta, ligna ignibus; & partem longè maximam ademeris incendii. Tiberius Imperator hoc nomine commendandus, qui adulandi studium in primariis Reipublicæ Romanæ vitiis detestatus, cùm è senatu egrederetur, subinde dicere solebat: O homines ad servitutem paratos!

O magni Principes, ô Reges, & Cæsares quàm subtili veneno incolumitas vestra impetitur. Misertus vestrûm omnium Bernardus: *Potentibus*, exclamat, *omnes invident, omnes adulantur.* Eâ de causâ Soloni dixit Æsopus: Non accedendum ad reges, aut illis placendum. Scio, negari passim, in aulis bene compositis adulatores esse. Ahlquâ hoc difficile creditu est? illud nonnemo sibi potiùs persuasit, nullos tolerari quàm nullos esse. Quis enim credat nihil esse murium, ubi tam multum frumenti est? & quis capiat, in tantâ turbâ hominum, qui omnes contentissimis studiis aucupantur gratiam, non multos esse qui rete tendant adulationis, sine quâ sterile censetur hoc aucupium. Aula Theodosii Junioris, aula sancta fuit, sed adulatoribus minimè caruit. Atque hi eò virium progressi, ut non tantùm Theodosianam aulam, sed universam pæne Rempublicâ illam everterint. Nusquam deest fæx ista hominum, sæpe tam grata pestis aularum quàm noxia. Qui verò adulatores cavere cupit, nosse debet; hoc autem meliùs noscet, quò studiosiùs cavebit. Tanti mali remedium, non sat efficax est, nolle laudari. Reperias fortasse non paucos, à quibus etsi non sit laus quæsita, nihilominus eos delectat oblata. *Vitandus est adulatorum sermo, & fortiter rejiciendus; nunquam sine noxâ erit, illum benignè admisisse. Nam etiamsi non statim officit, semina tamen in animo relinquit, sequiturq; nos etiam cùm ab illis discesserimus, resurrecturum postea malum. Quemadmodum qui audierunt symphoniam, ferunt secum in auribus adulationem illam ac dulcedinem cantus, quæ cogitationes impedit, nec ad seria patitur intendi: sic adulatorum & prava laudantium sermo diutius hæret quàm auditur; nec facit est animo dulcem sonum excutere. prosequitur & durat, & ex intervallo recurrit. Ideo claudendæ sunt aures malis vocibus, & quidem primis: nam cùm initium fecerunt, admissæq; sunt, plus audent.*

Bern. ser. 4. de Ascens. Dom.

Senec. epist. 123. med. Adulatorum sermo vitandus, & aures ei claudendæ.

§. V.

Sed quis vir ille inexpugnabilis, adversus has aurium insidias, quas nemo non in sinum recipit? Eò jam dementiæ venimus, ut qui parcè adulatur, pro maligno sit. Ita est; quò apertior incedit adulatio, quò improbior, quò magis frontem suam perfricuit, cecidit alienam, hoc citiùs expugnat.

Reges & principes Inexpugnabiles in omne adulationis genus esse convenit.

O Principes, ô Reges, & Imperatores, vos esse convenit viros illos inexpugnabiles in omne adulationum genus. Parum est, subtilissimum hoc venenum non appetere, ei etiam insuper resistendum est, & subinde prima statim verba blandientium præcidenda. Ii qui blandiri aut placentia loqui nesciunt, non continuò, ut agrestes & barbari rejiciendi. Suum illis pretium stet, nec vile, qui ignorantiâ laborant tam malignæ artis. Utinam liceret affirmare de Principibus Christianis, quod Seneca de fratre suo Gallione dixit: *Eum alia vitia non nosse, hoc etiam odisse.* Ita sanè injustitiam, libidinem, temulentiam, aliáque similia portenta non norit Princeps, adulationem etiam oderit, & omni aulâ exturbet. Modus Adulatores ab Aulâ excludendi non deesset, si non displiceret. Ad Hispaniarum Regem Philippum IV. Politiæ Christianæ doctor, hæc omnino verba perscripsit: Beati, qui vera dicentem sortiti! Quo infeliciores Principes sunt, qui è multis millibus vix unum sortiuntur, qui vera profari audeat. Delictum in Principe est, vera dicerent, si audire vera Principes vellent, si falsâ denuntiantibus pœna astaret, si nulla impunita assentatio abiret, si vera dicentes præmia manerent. Nunc cùm hos pœna, præmia illos maneât, omnes in adulationē devolvuntur.

Senec. lib. 4. Nat. qq. in præfat.

Quòd si via desit comprimendi adulatores, pellantur familiâ. Fecit Alexander Severus, Septimius etiam Severus, fecerunt alii. Feliciter semper, bono Reipublicæ, regni, & suo. Ut meritò gratior esse debeat inimicus damnatus, quàm assentator laudatus. Ab illo vera sperari possunt, & mala nostra discimus, quæ ignorata emendari non possunt, possunt cognita; à quacunque manu cognitio illa veniat, ab amicâ censeri debet venire, quæ in præcautionem est, & vitiorum fugam.

Verùm non imperitè mihi dixisse visus est, qui asseruit, omnes pæne principes viros eo fato nasci, ut aliquid saltem pennarum ad hunc adulationis viscum relinquant. Ita improvidi cives dum vilitate laudandi unusquisque magnatum vitia ad amicitiam sollicitant, se simul & illos miserrimos fieri non sentiunt. Quanto enim incommodo suo imperantes sic fingunt, ne quid eos pudeat, sed licentissimi assuescant seipsos amare & mirari. Utique postquam diu omnes eorum affectus adulatione & præconiis consecrarunt.

Quid miremur principes violentâ adulationis procellâ inclinatos quò sponte jam volunt, iis vocibus cedere quas solas accipiunt? præsertim nemine ruinam sustinente, ad quam tanta vis impellit. Nam illi sapientes quos negotiis adhibent, seu verentur frustra monere, seu medicamentum, quamvis infundat salubritatem, tamen ingratum esse sciunt, his vulneribus non adhibent manum: Aut certè vitia distinguunt, quibus seipsum Rex maculat, ab iis quibus Rempublicam perdit. Et contenti utcunque mederi publicis, non restituunt principi oculos, quibus ipse suam sortem & blandientium fallaciam damnet. Quis familiarium sapienter Reges admonuit, si aviditate æris, aut nimiâ liberalitate infames sūt, si nimio venationum studio amittunt Reipublicæ curam: aut cum libidinum exemplis sæculum inficiunt, vel inconsultis amicitiis publicam invidiam concitant. Laboramus etiam virtutum nomina his cupiditatibus fœdare: cura futuri, laborum assuetudo, comitas, liberalitas appellantur hæc dedecora. Nec vitia illa tantùm, sed etiam leviora, in his adolescunt mendaciis. Et nisi majorem Regibus genium, quàm qui populum informat, sors dedisset, quotusquisque ex his plagis evaderet, quæ vel ipsâ consuetudine placent, quæ nascentium cunas circumdant, nec eas meminerunt sibi poni.

Sed neque his periculis soli Reges infesti sunt. Plerique regiis malis in privatâ fortunâ laboramus. Reges sumus supplicibus: rursusque Rex nobis, in cujus manu est quod petimus. Hunc tentamus blanditiis, hūc illâ vanitate cōficimus, ultro amante tela quibus percelli solent Reges.

Ergo non solis Principibus odio prosequenda est adulatio, nēque enim solos Principes seducit; omnibus infesta, omnibus exitiosa, qui eam non studiosissimè caverint. Verissimè Paulinus, *Nihil est*, inquit, *quod tam facilè corrumpit mentem hominum, nihil quod tam dulce & molli vulnere animam feriat. Non vis vulnerari cave eos qui volunt adulari.* Quisquis adulatorem domo recipit, serpentem sinu fovet. Torpet jam serpens? brevi venena explicabit ubi incaluerit, & diffundet virus in amicum sibi sinum. Non magis ferè adulatorem beneficia vincūt, quàm serpentem. Semper hic serpens est, & ille semper adulator, hoc est, amicus falsus, qui quantò eum plus foveris, plus insurget; coram amicum mentietur, inimicum absens loquetur. Ergo cave omne mercenarium præconium, adulatorem omnem à te repelle, neminem horum admitte,

mitte, quocunque virtutum colore tinctum. Lysandro quidam dixerat: Laudo te & defendo. Huic mox Lysander: Duos, inquit, ruri boves habeo, quibus tacentibus satis ipse novi, uter illorum sit piger, uter laboris amans. Tali responso adulatori os obturandum, ne, si tam benevolè audiatur, eandem cantilenam sæpius occinat. Et hæc de Adulatione. Multa, inquis, & prolixa. Crede mihi, Lector, pauca diximus, si flagitii genium spectemus. Pluribus & gravioribus plagis hæc linguæ improbitas fuisset excipienda. Affectus veri venenum pessimum Assentatio.

B

CAPVT IV.

BACCHEA, BOMBILANS, BLÆSA, *lingua quid sit.*

INterrogat olim Paulus monachus, quem simplicem nominabant, priórne Christus fuisset an prophetæ? Ubi verò aliis monentibus comperit, quàm id insulsè interrogasset; cùmque illi insuper à majoribus imperatum esset, ut quæstionem tam ridiculam silentio expiaret, triennium silendo exegit, eáque ratione pœnas à sepso graves repetiit.

Subinde tanta est humanæ linguæ intemperantia, ut hocunum satagat, garrire ac loqui, aptè, ineptè, utiliter, damnosè, id juxta habet. Tres hoc capite vitiosas linguas proferimus, quarum prima, quam *Baccheam* nominamus, hæc cùm vini vim admisit, ita rationem excutit, ut insulsè plerunque interroget, insulsiùs respondeat interrogata. Nihil tam fatuum est, quod ab hac linguâ sit alienum. Huic meribibulæ linguæ, & nunquam non vacillanti *Blæsam* atque *Bombilantem* censuimus adjungendam. Quid singulis inhæreat vitii, explicabimus.

Linguarum vitiosarum triplex genus.

§. I.

Bacchea. BACCHEA hominis ebrii lingua est, quæ quasi grallis nixa incedit, adeò & titubat & claudicat. Diceres illam Ascoliasmum, Empusæ ludum ludere, qui eâ lege fiebat, ut pede altero in aërem sublato, uno subsilirent pede. Hæc lingua nil arcani retinet, fanda infanda simul omnia effundit, velut qui navigii merces in iratum mare opere tumultuario ejicit. Hæc lingua velut vacuum dolium usque & usque tinnit, & plerunque divitias aut lætitias inanissimas. Nam

Erasm. lib. 1. ads. 16. Sim. epist. 83. mod.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?

Verissimè Romanus sapiens: *Non est animus in sua potestate, ebrietate devinctus. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne quod in imo jacet, in summam partem vis caloris ejectat: sic vino exæstuante, quidquid in imo jacet abditum, effertur & prodit in medium. Onerati mero quemadmodum non continent cibum, vino redundante, ita ne secretum quidem, quod suum alienúmque est, pariter effundunt. Vbi possedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, sed protrahit: tunc impudicus morbum profitetur ac publicat; tunc petulans non linguam, non manum continet: crescit insolenti superbiâ, crudelitas sævo, malignitas livido: omne vitium detegitur & prodit. Adjice illam ignorationem sui, dubia & parum explanata verba* (en linguam Baccheam) *incertos oculos, gradum errantem. Sed Bacchi victoria plerunque omnium primo in vincula rapit linguam.*

† Plut. l. 3. sympos. Mansuetus sic scribit: Aduersus autores argumentum fabris argentariis fictum Timonis mansuetudinis probationis argumentum.

† Æsopum quidam non illepidè reprehendit, quòd fenestras in homine, per quas intimæ cogitationes perspicerentur, requireret, cùm vinum scilicet id præstare possit. Et eleganter Theognis poëta, quem Lævinus Torrentius sic Latinè loquentem fecit.

* *Ignibus explorant auri argentiq; metalla*
Artifices, mentem libera vina viri.

Ideo magnates hominē illum poculis urgent, è quo elicere cupiūt intima sensa animi. Venulinus vates affirmat:

A *Reges dicuntur multis urgere culullis,*
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus ——— *Horat. de Arte poët. v. 434. propius finem.*

Hoc est ingeniis duris lene tormentum admovere, & arcanum consilium jocoso retegere Lyæo. Marcus Crassus bello quod cōtra Dacos & Bastarnas gerebatur, eorum legatos admisit, retinuitque, postridie responsurus. Interim legatis hilare vini tormentum admovit, itáque eos vino sepeliit, ut omnia eorum consilia eruerit. Arte consimili ajunt olim Bonosum Imperatorem usum, qui sæpe dixisse fertur, non ut viveret se natum esse, sed ut biberet. Is igitur quoties barbarorum legati undecunque gentium ad eum venissent, vino liberalissimè propinato ebrios reddidit. Itáque è temulentis his linguis quæ voluit, expiscatus est. Nemo tantæ continentiæ est, quin mero mersus & madens effutiat omnia: quidquid fraudulento ac vapido in pectore latet, protruditur: Linguæ sunt liberæ, ubi eas Liber copiosior irrigarit. Quod so-
B brio in pectore, id in palato natat ebrio.

Audiverat Rex Pyrrhus quosdam Tarentinorum in convivio parum honoratum de se sermonem habuisse. Accersitos percunctabatur, an dixissent ea quorum accusarentur. Tum unus ex iis: Nisi, ait, vinum nobis defecisset, ista quæ tibi relata sunt, præ iis quæ de te locuturi eramus, lusus ac jocus fuissent. Tam urbana crapulæ excusatio, támque simplex veritatis confessio iram regis avertit in risum. Profuit his juvenibus vini penuria, & mite ingenium Pyrrhi, alioqui Bacchea lingua in fraudem eos maximam egisset.

Apud Romanos statua erat quæ Citeria dicebatur. In hujus capite articuli vertebræque sic locatæ erant, ut os sursum deorsum diducere, & nescio quid inamœni strepere potuerit, perinde si loqueretur. Hanc garrulam statuam in ludorum pompâ, ridiculi gratiâ trahebant. Inde M. Cato in Cecilium ludens: Veheris, in pompâ ludorum, pro Citeriâ, ut populo sermocineris. Tales om-
C nino sunt linguæ vino natantes & temulentæ, garriunt ut statuæ, quarum labra funiculo trahuntur; strepitus & verborum plurimum est, nihil rationis. En quot statuas Citerias in unico convivio reperire est!

De garrulitatis vitio Plutarchus elegantem scripsit libellum, in quo verissimè dixit: *Quod in corde sobrii est, id in linguâ est ebrii.* Suidas, sapienti tres ait meri caliculos permitti. Et primum quidem esse valetudinis, alterum voluptatis, tertium somni. Eodem pæne modo bibendi vices distinguens Anacharsis: Primus caliculus, inquit, necessitatis est sedandæ siti: Alter sobriæ hilaritatis: Tertius voluptatis. Atque hîc jubet Plato quiescere. Nam quartus calix ebrietatis est & contumeliæ: Quintus clamoris & stultissimæ garrulitatis: Sextus comessationum, etenim quò plus potantur uvæ, plus sitiuntur: Septimus libidinis & lasciviæ: Octavus bilis est & pugnæ: Nonus vulnerum & cædis: Decimus furoris & insaniæ. Ad has omnes tragœdias sese auctorat Bacchea Lingua, quæ
D cæco impetu ruens, qua data porta, nullum formidat præcipitium. Quisquis huic linguæ mederi vult, medicinam omnem petat è ficco; culullos subtrahat & cirneas, docilémque sitim assuefaciat ad limpidum fontem. Nam lingua velut molendini rota, si vino agitetur, omnem molitoris peritiam eludit, nec facilè sisti potest. Quis inter cyathos texit, quod latere cupiebat?

Suidas voce οἶνος. Tres caliculi meri sapienti permissi.

Cùm autem temulenta lingua plurimùm peccare soleat, frivola nimis excusatio est, dicere: Per vinum hæc feci, per vinum illa dixi. Non minùs, ô bone, sic reus es, imò duplici noxâ obstrictus es, & quia nimiùm bibisti, & nimiùm garrivisti. Cùm enim linguæ tuæ furores noris, cur eos vino tam copioso impellis & extimulas? Tantò magis cavendum tibi, quantò incautiorem nactus es linguam: tantò temperantiùs tangendi calices, quantò appota lingua intemperantiùs blaterat. Fuge igitur si non convivia, certè temulentiam. Hæc

Temulentæ linguæ frivola excusatio.

namque

namque periculosissima est lingua, quæ omne pecto- A
ris arcanum detegit, & sæpissime protrudit omnibus
vitæ partibus pœnitenda. Corpus, animum perdat, id
lingua ebria non curat; præceps rapitur in omne nefas.
Thom. Cantiprat. lib. 2. cap. 56. Horrendum est quod Cameracensis proëpiscopus nar-
rat. Cùm tres, inquit, combibones in tabernâ mero in-
caluissent, de alterius Orbis arcanis, de immortalitate
animæ, de suppliciis gehennæ sermonem injecerunt in-
ter facundos calices. Hîc unus procacior, id totum pro
nugis habere, & velut sacrificorum commenta explode-
re, ceteri jocanti applaudere. Hoc audax lingua Bacchea
& ebria. Decipiunt nos sacerdotes nostri, ajebat ille im-
pius, qui nescio quæ aurea sæcula somniant futura. Dum
Diabolus fuit. hæc garriunt & rident, interim adest vir altæ staturæ,
& ut videbatur, eximiè robustus, qui blandè assidens:
Ecquid ô viri, ait, sermonis, quid risus & hilaritatis
est? De animâ, inquit protervus ille, sacerdotum som-
nia narramus. Addit etiam, se quidem licitanti haud
magno pretio animam venditurum, quin & pecuniam B
pro sympositi symbolâ collaturum. Tu verò, inquit ad-
ventor, quanti eam mihi indicas? emptorem habes, si
tu velis esse mercator. Nec mora; conveniunt de pre-
tio. Numerat emptor præsentem monetam; addicitur
illi anima, potatur strenuè, liberalitas emptoris com-
mendatur, cachinnis & poculis certatur. Denique sub
adultam noctem: Equidem, ait emptor, succumbimus
vino & in somnum fatiscimus: tempus est, ut suam
quisque domum repetat. Sed vos, ô socii, jus dicite: si
quis equum capistro ligatum emerit, nunquid & capi-
strum cum equo auferat sine venditoris injuriâ? Dixit,
& trementem venditorem in omnium oculis abripuit,
eò ducturus, ubi videret miser, quod credere noluit. Ta-
libus sese flagitiis lingua Bacchea, lingua ebria obstrin-
git. Caveat ergo quilibet, ne linguæ suæ, imò qui suæ vitæ vult
cautum.

§. II.

2. Blæsa. BLÆSA lingua nominatur hîc illa, quæ focali seu
mappulâ circumvoluta velut ægra, tumescentibus
colli glandulis aut vocem continet, aut verba mutila
submissè jacit. Hæc defectu errat, non excessu: nimis pa-
rum, nimis exiliter & modicè loquitur. Hæc etenim ea
quæ monenda, arguenda, reprehendenda, castiganda fo-
rent, nec monet, nec arguit, nec reprehendit, nec ca-
stigat, aut certè non satis verborum & acrimoniæ ha-
bet; blæsa est, ægra est, aut ægram se simulat, metuit re-
sponsum duriusculum, timet afflatum iniquiorem. Hæc
lingua dicere solet: malùs est cantor, qui nescit spiritum
in cantu suspendere. Pausandum est subinde, & respi-
randum. Est omnino, sed non eo modo quo Lingua
Blæsa consuevit. Hæc quandoque pausat & respirat lar-
gissimè, sed cùm maximè cantandum, aut clamandum
esset. Canta, canta, ô cessatrix, canta: argue, obsecra, in-
crepa. Sed video quid te moretur, cogatque subsistere:
pausæ atque suspiria tua sunt argento vel auro scripta. D
Ad hos aureos argenteósque apices subsistis & hæres:
hîc devotissimi gemitus subsiliunt: numos cernis, & os
comprimis. Et ne cum vitio videaris silere, tuum illud
susurras: Aliquando melius est loquendo pausam fieri:
Isa cap. 6. vers. 5. *Væ mihi*, clamat Isaias, *quia tacui*. Væ tibi quia taces aut
submissè nimis loqueris, cùm foret clamandum.

Lingua blæsa delictis alienis sese immittit tacendo. Hæc lingua delictis alienis sese involvit tacendo, dis-
simulando, connivendo, aut pressè nimis ac leniter lo-
quendo. Nota vox Gregorii Magni: *Qui non corrigit re-
secanda, committit: & facientis culpam habet, qui quod po-
test corrigere, negligit emendare.* Ita graviter delinquit hæc
lingua, tam in suis quàm in aliorum defectibus pate-
faciendis, coarguendis, corrigendis: hîc illa timore pes-
simo impedita trepidat: & vel tota silet, vel nimio
oris pressu loquitur; pauculis verbis innuit dicenda,
non dicit:

——pausam facit ore loquendi. Lucil. l. 3.

Aliæ omnes vitiosæ linguæ verborum copiâ peccant, se- Blæsitas
hæc inopiâ. Videte mihi blæsam linguam Hebræi facer- grandis
dotis Heli. Corripiendi erant filii, & castigatione acer- Hebræi
rimâ libidines eorum & avaritia coërcenda. At bonus bonus
Heli linguâ blæsâ impeditus: *Nolite*, inquit, *filii mei: non* coercendi
enim est bona fama, quam ego audio. Tonitru ab ore fun- 1. Reg.
dere debuisset hic parens; atque si verba non profecis- 2. 24.
sent, severiores pœnas tentare: At ille linguâ imbecilli
& fractâ omnem invectionis acrimoniam vitiosè com-
pressit: nec sine suo suorúmque filiorum maximo malo.

Athenensis orator Demosthenes linguam habuit Demo-
eodem vitio laborantem. Milesiorum legati Athenas sthenes
veniunt, suppetias rogaturi. Admittuntur in curiam, ex- Gellius
ponunt quæ postulent, sed opponit se Demosthenes, & Noct. Att.
in iras exurgit. Quare illius diei conatus irritus fuit, & ne & in
sequentis etiam sit, legati præoccupant, & noctu De-
mosthenem accedunt; jubentque non esse noctem auri
splendore. Imò Æsculapios dixisse hos oratores Mile- B
sios, qui asperas & immites Demosthenis fauces tam
perito pharmaco levissent, & mites mollesque effeci-
sent aureo pittacio. Nam Demosthenes qui primo die
ut canis legatos allatrabat, in alterius diei concione se
piscem futurum pollicetur. O bone canis, quàm non
tantùm argenteis his offis placidus efficeris, sed etiam
mutus! quàm cito è cane in piscem mutatus Græcus hic
orator! nam die postero, cùm in curiam reditum esset,
etiam Demosthenes adfuit, sed æger; ex gutture scilicet
laborabat. Lacessitus ad dicendum, collum focali obli-
gatum parcente manu ostendit: Et quæso, inquit, has
loquendi vices hodie mihi nemo tribuat, anginam pa-
tior. Excepit vocem unus aliquis, & urbanè: Atqui, ait,
ô Demosthenes, angina hoc non est, sed argentangina. Non ipsa-
Certè fuit: argentum tetigit & læsit, non collum, sed dem sed
animum. Eâ de causâ hic orator sponte blæsus ex Ari- argentum
stodemo quæsiit: Quantum accepisset ut diceret, & pati.
caussam ageret? Talentum, ait ille. At ego, subjicit De- C
mosthenes, plus accepi ut tacerem.

Idem blæsæ linguæ morbus incessit etiam Thrasybu- Theophr.
lum. Hic Lacedæmoniorum legatis responsurus, largi- Suidas, &
tione opulentâ jam corruptus, è silvestrium pirorum alii.
esu ravim se contraxisse simulavit. Hinc verbum Athe-
nis natum: Bos in linguâ. Erat Athenienstum æs bovis
imagine signatum, & hæc moneta octo sestertiis æsti- Æs bove
mata, bos dicebatur. Hi boves agentei plurimorum lin- signatum
guas adeò blæsas effecerunt, ità que degravarunt, ut eæ
liberè proloqui, quod decebat, non possent.

Ajunt campanam funiculo circumligatam maligni- Plutarch.
simè respondere, si pulsetur: ita lingua vano timore vin-
cta tremulum ac vitiosum edit sonitum: quædam tacet
dicenda, quædam solùm mussitat apertiùs proponenda.

Hîc ego eos convenio qui à Regum Principumque
sacris Confessionibus, Consiliis, Concionibus sunt,
hos ego per salutem ipsorum obtestor, muneris sui obli-
gationem cogitent, & blæsam hanc tremulámque lin- D
guam procul à se amittant. Fortitudine prorsus hîc opus
est. Vir fortis dicet: Cadere possum, à vero & recto Seneca
flecti non possum. Non me minæ, non tormenta ter- Plutar.
rent quæ finiuntur, terrent æterna. Obsequendum Prin- Cicer. l. 3.
cipi? si illi possum & Deo. At, si in illum locum redi- cap. 16.
ctus fuero, ut alterutri renuntiandum sit, renuntia-
bo principi. Pœnæ proponuntur sæculi hujus & fugi-
ri? amplectar hujus. Præmia invitant Mundi & cæli?
deligam cæli. Indignatio terret Principis & Dei? negli-
gam Principis. Possum hîc numerari inter magnos, si
assentiar Principi? melius est adhærere Deo, ut nume-
rer inter cælorum magnos. Destituar hîc omnibus, si
non paruero Principi? consultius hîc destitui, quàm
æternùm. Spoliabor fortunis? modò non spolier cæ-
lo. Censebor inter plebejos? factum Apostolis à veteri
synagoga. Exuar dignitatibus? summa dignitas est ser-
vire Deo.

vire Deo. Excludar aulâ? optatius aulâ excludi, quàm cælo. Excidam principis gratiâ? non excidam Dei. Inglorius hîc vivam? stulta Mundi elegit Deus. Moriendum erit? non dixi me mori non posse; dixi, à recto, à vero flecti non posse. Ita vir fortis loquitur, hæc verba, Regum Principúmque Confessariis, Consiliariis, Concionatoribus pensiculatè sæpius expendenda. Sed lingua Blæsa sui moris tenacissima, balbutire, tremere, mutire, dicenda silere, aut obscurè proferre, inter ornamenta sua numerat. Ita Blæsa lingua se gerit.

§. III.

a Bombilans. BOMBILANS verò lingua huic rei unicè studet, ut, sive disputet, sive familiariter altercetur, sive litiget, plagam ultimam non accipiat, sed inferat. In eo enim victoriam omnem esse sitam autumat, adversario semper respondere posse, & ultimas dicendi vices occupare. Bombylius, exiguum volatile, apis quoddam genus est, sed obstreperum; apem magnam non malè dixeris, quæ à bombo, quem edit, nomen invenit. Hoc volucre animalculum se quidem miscet apibus, sed ad mellificium prorsus est inutile, nam favos sibi nectit è luto. Hinc verbum vetus, Homo bombylius, homo verbosus, multíque strepitus, cetera inutilis, & cui verba sunt sine penu & pecuniâ. Hinc lingua Bombilans nunquam non obstrepera, hoc sibi laudi ducit, se altercando primam, se fuisse ultimam, nec verborum copiâ ulli cessisse. Quidquid ei objiciatur, habet illa, ut Jureconsulti loquuntur, replicas, habet triplicas & quadruplicas: sicut Echo, clamoris iteratione vinci se non patitur, quotiescunque lacessitur, toties respondet, & semper voce ultimâ triumphat: ita Bombilans lingua litigiis omnibus nectit epilogum è suo promptuario.

Lingua Bombilans laudi ducit se altercando primam & ultimam fuisse.

Anno millesimo sexcentesimo decimo nono, editus est liber Musicus hac inscriptione: Polyhymnia Panegyrica, à quâ proponuntur cantiones quæ ternione, quaternione, quinione, senione, ogdoade musicorum constant, quæ & viginti vocum sunt, sex choris partiendæ: difficilis hæc symphonia est quæ tot eget cantoribus: bicinia rariora sunt, sed & faciliora: & in his Bombilans lingua exercitatissima est. Fit creberrimè ut duo litigiorum amantes bombilante linguâ canant bicinium prolixum. Hîc audire est, quomodo contentiore voce altum & acutum scansim insonent, quomodo ab acuto sono usque ad gravem se recipiant, qui se modò helluones & lucrones reciprocis cavillis nominabant, jam etiam mastigias & nebulones vocitant, mira bicinii varietate. Neutri propositum tacere, neuter feriri vult ultimùm. Et quia uterque Bombilantis est linguæ, in hoc bicinio suo etiam chromate utuntur: hîc decies, hîc vicies audias: *Tu mentiris improbe.* Mox alter pæanem citans diapasôn: *Non ego,* inquit, *sed tu mentiris furcifer.* Hæc illorum chromatica sunt ornamenta, his cantum ornant, pingunt, celebrant. Hæ nobiles Bombilantis linguæ concertationes sunt, hæ vocum fugæ, hæ rotundatæ clausulæ, hi teretes illius modùli, his alter alteri respondet & obstrepit. Si alteruter maturè nosset tacere, omne hoc bicinium pridem finiisset, aut nec initium quidem habuisset. Sed hoc, ut dixi, Bombilantis linguæ proprium est, voce ultimâ triumphare. Optimè monet Ausonius:

Virtutem primam esse puta, compescere linguam;
Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere.

Tacuisse cum ratione ac prudenter, nemini unquam nocuit; locutum fuisse, licet non sine ratione, nocuit innumeris. Ergo linguam Baccheam cave, Blæsam instrue, comprime Bombilantem. Ad sapientum tribunal is victor in lite judicatur, non qui diutiùs altero loquitur, sed qui citiùs conticescit.

CAPUT V.

Quid Lingua BIFIDA *sit, & quàm noxia.*

NOn sine gravi causâ Christus surdum & mutum curaturus, adeò altùm ingemuit, ac si hoc beneficii ægriùs impertiretur. Tam profundi gemitus mysterium non eò spectabat, quòd miseris non quàm promptissimè succurrere soleret Dominus, sed quòd muto expediturus erat linguæ usum, quo ille accepto jam sanus, pluribus delinquendi periculis exponebatur, quàm æger & elinguis fuisset expositus. Siracides adstruit: *Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.* Cur Christus surdũ & mutum curaturus ingemuit. *Matth. c. 7. vers. 34.* *Eccli. c. 28. vers. 22.*

In linguæ alphabeto primam & initialem litteram satis censeo cognitam. Cœpimus & primæ proximam explicare. Ita nunc à linguâ Adulatoria, Bacchea, Blæsa, Bombilante progressum faciemus ad linguam BIFFDAM Adulatoriæ cognatam. Cujus autem hæc naturæ sit, quantúmque sub eâ mali lateat, jam disseremus.

§. I.

VBi cor duplex est, ibi etiam lingua: unde homo BILINGVIS dicitur. Lingua hæc fissa est & divisa, sed non ut illæ in Pentecoste. De hac Bifidâ clarissimè Siracides: *Omnis peccator,* inquit, *probatur in duplici linguâ. Omnis peccator invidus & bilinguis.* Hi tales ad amicitiam cum Deo ineundam minimè sunt idonei; Deus simplicissima Veritas est, & homine sincerè simplici mirè delectatur. Nam Salomone teste: *Cum simplicibus sermocinatio ejus.* *Eccli. cap. 5. vers. 11. & cap. 6. initio.* *Prov. cap. 3. vers. 32.*

Narrat Diodorus Siculus in Australi quadam insulâ gentem degere, quæ ab imâ fauce linguam naturaliter divisam, támque volubilem habeat, ut non tantùm voces humanas omnes, sed omnigenarum avium cantus imitari, & unus quidem ex illâ gente duobus hominibus commodè respondere possit. Pulchrum, arbitror, figmentum, huc tamen aptum. Artificium istud hominis bilinguis est; inter corvos crocitat, inter acanthides fringultit, inter luscinias cantat, inter columbulos pipit: bilinguis uno eodémque tempore duobus, imò pluribus respondet; his nigrum, illis album, cum istâ parte de cepis, cum illâ de alliis loquitur. In homine bilingui cor & lingua minimè conveniunt, prout improbi senes illi loquebantur, qui Susannæ pudicitiam sollicitarunt, quorum ille dixerat sub schino, iste sub prino. Hoc unus idémque homo potest, si sit bilinguis. Nam, ut vetus verbum est; Aliud stans, aliud sedens; mel illi in ore est, sub cingulo novacula; altera fert lapidem, altera panem ostentat; servitium offert, & meditatur exitium. Prisci poëtæ talem sic depinxerunt. Venit ad Satyrum tremens frigore viator, qui & manus conglobatas halitu calefecit. Quæsiit ab eo Satyrus, quid id faceret? respondit: manus calefacio. Ventum est ad mensam, & appositæ pultes fumantes quas hospes eodem halitu attemperavit ori. Interrogatus, & quid hoc sibi vellet? Opsonium, inquit, refrigero; nimiùm calet. Cui Faunus: Ecquid tu tandem hominis es? calidum & frigidum flas eodem ore. Apage sis à meo contubernio. Omnes bilingues tales sunt, Salomone attestante: *Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicentis simili erit.* In homine bilingui cor & lingua minimè conveniunt. *Prov. c. 27. vers. 14.*

§. II.

BIlinguis pæne detractorem superat: detractor est, si absentis famam laceret; quòd si insuper præsentem illum, de quo talia sparsit, lenibus & phaleratis verbis ducere studeat, verè bilinguis est. Ex hujus ore velut ex eodem fonte & saccarum fluit, & aqua stygis mordacissima. Jure optimo Salomon: *Arrrogantiam,* inquit, *& superbiam, & viam pravam, & os bilingue detestor.* Nec mirum, Homo bilinguis detractorem superat. *Prov. cap. 8. vers. 13.*

Homo bilinguis est mōstrum.

est enim homo bilinguis monstrum, cùm nullum animalium bilingue fecerit natura. Plebejus error serpentibus plures linguas affingit, cùm una sit, sed duplex videatur ob celerrimum motum. At homo unam putatur habere, & duabus utitur. Quòd si una nequeat satis domari, duæ quomodo domabuntur? Atque hæ duæ linguæ, velut filiæ sunt & quidem gemellæ Mendacii, fecundissimæ matris: nam cùm gemina hæc lingua unam eandémque rem eâdem de causâ & laudet & vituperet, alterutrum certè confictum sit necesse est. Ecclesiasticus: *Super furem,* inquit, *est confusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem.* Fur deprehensus mirum quantùm erubescit ac punitur: & in priscâ quidem lege quadruplum ejus quod abstulit, reddere debuit, & quandoque etiam septuplum, quo soluto abibat liber. At verò bilinguis notâ pessimâ inuretur *(denotatio pessima super bilinguem)* apud omnes malè audiet, monstrantium digitis devorabitur. Persius:

At pulchrum est digito mōnstrari, & dicier hic est.

Sed turpissimum est bilingui. *Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbavit pacem habentes.* Et quamvis improba hæc lingua, domino suo emolumenti aliquid adferre videatur, id tamen fit Deo minimè annuente: nihil hîc solidæ prosperitatis somniandum. Nam, *Cor ingrediens duas vias non habebit successus, & pravus corde in illis scandalizabitur.* Seipsum miser illaqueabit, & fraudabit omni spe bonâ. Fit enim plerunque, ut qui duos sectatur, nullum prehendat. Nam uti nemo potest duobus dominis servire, Numini & Mammonæ, Deo & Baalim; & sicut Arca Dei & Dagon nullam loci societatem inire inter se poterant; & quemadmodum Deus agrum unum duplicis generis semente conseri, unam vestem è lana & lino texi vetuit, bovem & asinum ad aratrum jungi prohibuit: Ita odit Deus gravissimè linguas duplices, verbis tam sibi contrariis instructas. In illo Salomonis judicio integerrimo, vera mater infantis, vivum voluit infantem servari, & nequaquam dividi; ita Deus in omnibus obsequiis sibi deferendis jure suo postulat cor indivisum, linguam non duplicatam. Ideo proclamat Elias: *Vsquequo claudicatis in duas partes?* Qui vult censeri à parte Catholicâ, sentiat cum Catholicis: improbum votum & studium est, cupere modò his, modò illis non displicere. Os divinum semifrigidos aut semicalidos non tolerat: *Quia tepidus es,* ait, *incipiam te evomere ex ore meo.*

Eccli. cap. 5. vers. 17. Exod. c. 22. vers. 1. & 2. Reg. c. 12. vers. 6. & Prov. cap. 6. vers. 31. Pers. sat. 1. Eccli. c. 28. vers. 15. Eccli. cap. 3. vers. 28. 3. Reg. c. 3. vers. 26. 3. Reg. c. 18. vers. 21. Apoc. cap. 3. vers. 16.

§. III.

Hîc, ô Christiani, quotidie proficiendum nobis est, ut, sicut cum Deo quàm sincerissimè, sic etiam cum hominibus agamus. Deum non fallit homo, sed homines. Ideo Paulus: *Et hoc,* inquit, *oro ut charitas vestra magis ac magis abundet,* ut sitis SINCERI. Quò fideliōr quis est ac sincerior, hoc & beatior, etiam in hoc Orbe. Multi è tribu paupertinâ emerserunt ad opes & clarum nomen solerti sinceritate. Et fit quandoque ut homines litterati, & qui sibi non parum videntur sapere, sequi cogantur rudes & illitteratos sed sinceros; horum sinceritatem Deus præ illorum eruditione vult honorari.

Ad Phil. c. 1. vers. 9. Sinceritatem vult Deus honorari.

Abrahamo Deus plurimam gratiam facturus, hoc in vicem petiit: *Ambula coram me & esto perfectus.* Hoc idioma bilinguis non capit, nam etsi fingat se hac coram Deo ambulare, illac certè ambulat coram diabolo: duplici graditur viâ, & ob hoc ipsum neutra bona; ut si quis velit in uno pultario pultem albam & nigram coquere, neutram bene coquet. Sunt quidam bilingues, sed laude digni, ut qui paci restaurandæ, non excitandis litibus geminâ linguâ utuntur. Hi partes inter se dissidentes, quibuscunque licitis rationibus in pristinam concordiam studeant reducere. Neque verò aliud huic parti occinunt, & aliud alteri, neque hanc ita deprimunt ut illam nimiùm extollant, utrique favent; quantum honestè possunt, & cum utrâque ea solum agunt quibus animos jungant, & gratiam reconcilient. Hos bilingues nemo damnaverit, linguas enim suas quasi duplicant, ut ad consociationem reducant alienas. Linguæ Apostolorum igneæ sic fissæ erant, ut per eas diversissimarum linguarum gentes in unam Religionis consensionem componerentur. Bene ergo his bilinguibus; sed malè illis qui unum eundémque hominem, unam eandémque actionem & commendant & vituperant; audienti mel ingerunt, sed spargunt in absentem. Adulatorem bilinguis hac parte superat: Adulatori plerunque satis est, in os dixisse placentia, plurima laudâsse, annuisse ad omnia: de cetero cavet, ne, quem tam molli sermone demulsit, incauto apud alios offendat. Primùm illud bilinguis eximiè novit, abblandiri, arridere, dilaudare amplissimè; sed & istud insuper solet addere, obtrectare à tergo, de absentibus pessimè loqui, dictis prioribus omnia contraria dicere; ita eodem ore calidum & frigidum flare, idem tam facundè carpere, quàm ante largiter prædicaverit. Ranarum genium novisti? clamor illarum absonus procul auditur. Accede ad paludem, & jam ferè tacebant. Ita quandoque bilinguis importunos clamores ciet; tonat, sævit, improbat, detestatur. Accede, & videbis quàm linguâ sit usurus longè aliâ. Jámque ad modestiam compositus, aut silebit ut rana, aut quem antea diris omnibus devovit, jam pæne attollet in cælum. En duas linguas diversissimas in uno eodémque homine, ab unis eisdémque faucibus. Sed obsecro, paullulum ab hoc ore bilingui recede, & rana hæc importunissimos clamores iterabit.

Adulat. Supra. Infra n. 8.

Et videte mihi quàm etiam parentes sæpe sint bilingues, cùm se esse nesciunt. Filiolum habuit Aristomenes, sed delicatum & quem plus æquo amavit. Ut ergo spes familiæ ad alta creseeret, filio pædagogum dedit, qui primam ætatem moribus & litteris imbueret. Puer impatiens freni, monitori asper, nec amans litterarum, præceptoris industriam aversari, monita non audire, jussa non facere, optimas horas pessimè perdere, arctiorem disciplinam molestissimè ferre: sed & petulantiæ patronum quærere, graves querelas apud patrem deponere, præceptorem inusitatæ severitatis accusare, plagiarium, tyrannum appellare. Hîc pater planè patrem se gessit, & filii querulam mollitiem castigavit, sed unâ linguâ: utinam non & aliam linguam habuisset, quâ dicta revocasset. Nam filio quidem præceptoris accusatori paullò severiùs: Heus, inquit, puer, vacandum est Musis aut vapulandum; qui vapulare non vult, discat. O rectè dictum, ô linguam bonam! Sed habuit Aristomenes linguam etiam alteram, verè bilinguis. Nam & pædagogum clam filio vocavit, &c: Velim, inquit, mitiùs agas cum filio, puerum tenerum esse nosti: & sæpe plagis non docemur, sed efferamur, sis lenior, & amari malis quàm timeri.

O Aristomenes, ô vir bilinguis, quàm bona fuit lingua prior, tam mala hæc altera: omnia corrupisti linguam sic duplicando. Ita severus & indulgens pater es, nigram & albam pultem in eodem coquis pultario.

Attendite, bilingues, cælum vos odit & terra. *Susurro & bilinguis maledictus.* Eccli. 28. vers. 15.

CAPVT VI.

BLASPHEMIA *quàm grave sit peccatum, & quàm variè punitum.*

Falluntur, inquit Valerianus, *qui putant nihil esse ferro* 5. Valer. *robustius, nihil violentius veneno. Et quamvis ista in perfi-* homi. *ciendis mortibus habeant peculiare naturæ beneficium: cedunt* vis in *tamen in contentione verborum. Nihil enim tam noxium aut* via, *malitiosum, quod non viribus ejus minus sit, si se incitata semel lingua commoverit. Multa sunt quidem humani corporis vitia & satis gravia, sed parum possunt consilio viribúsque suis, nisi*

sceleribus

sceleribus ornentur alienis. Crudelitas impietati servit, & portas inferorum cruentâ mortis lege custodit. Quid falsitas posset, si cupiditas otiosa dormiret, &c. *Singulare autem malum est Lingua, in quâ tantum malitiæ subsultat, ut in perficiendo opere suo, alterius auxilium non exquirat.*

Verè tanti roboris quantæ nequitiæ est, hoc alioqui non maximum membrum. Et hîc impia se offert conviciorum jaculatrix BLASPHEMIA, quam & idololatris invisam docent historiæ: quid ni Christianæ aures eam extremè abominentur? Divini voluminis seriem si perCurramus, ubi non ea repressa & punita? *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.*

Levit. c. 4. vers. 16.

Qui autem blasphemi sint, & quàm graviter ac horrendè à Deo semper puniti sint pluribus nunc differemus.

§. I.

Non minùs peccant, inquit Augustinus, *qui blasphemant Christum regnantem in cælo, quàm qui crucifixerunt ambulantem in terris.* Sacra pagina variè monet studiosissimè cavendum hoc linguæ vitium; Deum enim ori blasphemo minimè parcere. Blasphemiam hîc vocamus maledicentiam contra Deum, aut Divos, seu verbum prolatum in contumeliam Dei, eorúmque qui Dei loco habendi. Chrysostomus blasphemum hominem noscendum proponens: *Si quis lupum*, inquit, *cooperiat pelle ovinâ, quomodo cognoscet illum, nisi aut per vocem, aut per actum? Ovis inclinata deorsum balat, lupus in aëra convertit caput suum contra cælum, & sic ululat. Qui ergo secundùm Deum vocem Humilitatis & confessionis emittit, ovis est: qui verò adversus veritatem turpiter blasphemiis ululat contra Deum, lupus est.* Quàm verò severè Deus in hoc genus hominum vindicet, exemplo ab uno licet discere. Juvenis Hebræus (cui mater Israëlitis Salumitha, pater Ægyptius) jurgatus est in castris cum suæ gentis viro. Cùmque *blasphemasset nomen Domini*, adductus est ad Mosen, qui eum in vinculis attineri jussit, donec nosset quid eo fieri juberet Dominus. Ergo divinum oraculum super hoc reo consultum, respondit in hæc verba: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus.* En, liquidissimam sententiam è divino tribunali in blasphemum: *Lapidet eum populus universus.* Eleganter de hoc & facinore, & supplicio Philo: *Non modò Mosen*, inquit, *Dei amantissimum, verùm etiam quemvis mediocriter pium exasperare potuit istius hybridæ blasphemia, declinantis ad Ægyptiacam patris impietatem, fastidito ritu materno. Et Mosis quidem amentiam peoditam, & immanem audaciam efferescentem miratus, quamvis generosâ indignatione cuperet manu suâ scelestum conficere, veritus tamen est, ne is ad hunc modum leviore, quàm pro merito, defungeretur supplicio; par enim tantæ impietati pœna ab hominibus inveniri non potuit, cùm impius ille pollutâ linguâ vocéque ausus sit eum execrari, quem nec honoris quidem gratiâ fas est nominari ab omnibus. Ideo Moses, dum vinctum servari in carcere præcepit, suppliciter à Deo flagitabat, veniam daret oculis auribúsque non sponte pollutis, simúlque rogabat, quid oporteret pati inventorem sceleris nefandi, & inauditi ad eam diem. Deus sic consultus lapidari jussit, quòd animam haberet blasphemus durissimam & planè saxeam; útque manibus totius gentis in ultionem avidæ sumeretur supplicium, quia non poterant aliter quàm eminùs ferre tot millia; & ut sanguis ipsius illic sparsus horrori esset omnibus, docerétque blasphemiam detestari.* Sumpto itaque supplicio de blasphemæ linguæ homine, decretum divinum audiente omni populo, jussu Dei, proclamatum est istiud: *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus eum opprimet omnis multitudo populi, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* En, repetitâ sententiâ & calculo velut geminato blasphemus morti addicitur, ut qui perimendus simul & sepeliendus saxeâ grandine, tanquam cæli terræque odium ac probrum. Ah, mi Deus, si omnis jam blasphemia ad hanc normam expianda sit, quàm frequentes cadent lapidei hi imbres?

Augustin. in 25. Matth.

Chrysost. in 17. Matth. homil. 59.

Levit. c. 24. vers. 14.

Legis divinæ decretum in blasphemos.

Philo lib. 3. de Mosis vitâ.

Levit. c. 24. vers. 16.

§. II.

Sed etiamnum mihi in mentem est Hebræi juvenis blasphemum os, in cujus expiatione hæc probiùs observanda.

In expiatione Hebræi juvenis blasphemi quædâ observanda.

1. Auditores blasphemiæ non riserunt, nec tacuerunt, sed eâdem ipsâ horâ detulerunt reum ad judicem. O Christiani, quoties inter vos litigantes & blasphemantes, cum risu & applausu mutuo audiuntur? & is demũ victor pronuntiatur, qui voces jactaverit atrociores.

2. Varii magistratus erant Judæis: Decani, Quinquagenarii, Centuriones, Tribuni. Blasphemus iste ad supremum ducitur, tanquam in omnium gravissimo crimine deprehensus.

3. Moses tanti momenti rem habuit, ut auctoritate suâ nil ausus decernere, caussam omnem ad divinum tribunal detulerit, inde responsum accepturus.

4. Deus ipse tulit sententiam Mosi exequendam. Saxeus & scelestus ille homo lapidandus fuit ab omni populo, ut omnes lapidis jactu testarentur, quàm oderint blasphemiam, & quàm faveant illi puniendæ.

5. Testes manus suas imposuerunt lapidando capiti, hoc ipsum attestati, hominem esse impium, maledictum, mortis reum. Et Lirani sensu, hoc ei in os opprobrabant: *Malitia tua adduxit te ad mortem, non nos.*

6. Blasphemi hominũ parentes studiosè describuntur, quâ gente, quo ortu, quâ domo fuerint; mater etiam nominatur: ut hoc utrique æternum sit dedecus, quòd filium non *in timore Domini* educassent, & moribus imbuissent sanctioribus.

Rectè hic Theodoretus; Jure meritissimo, inquit, homicidii pœnâ & morte puniri vult Deus blasphemiam: blasphemus enim cùm conditorem nequeat perimere ferro, linguâ ferit. Ergo, *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.*

Theodoretus Græcanicar. qq. q. 33.

En, tam atrox & immane facinus est blasphemia, ut quod Paulus de luxuriâ, hoc idem pæne de hac possit asseri, nec nominandam quidem esse. Eam certè patientissimi Jobi uxor improba nominare reverita: *Benedic*, inquit, *Deo & morere.* Bona scilicet mulier religioni sibi duxerat dicere, maledic Deo. De improbâ hac stultitiâ Gaudentius Brixianus: *Stultissima femina*, inquit, *marito in remedium erumnarum suadet mortem blasphemiæ debitam. Sed heu! blasphemantis furor non medelam doloribus præstat, sed cruciatum mortis accumulat: & illius quidem mortis quæ finem non dabit miseriis, sed exordium erit ad supplicia æternitatis. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.*

Iob c. 2. v. 9.

Jam olim questus est Deus: *Et jugiter totâ die nomen meum blasphematur.* Immáne crimen blasphemia, nec tamen minùs commune. Catalogum blasphemorum, quos sacra pagina enumerat, non percensebo. Abelis frater Cainus, diaboli discipulus, homicidarum & blasphemorum magister, exemplo pessimo præiens: *Major est*, inquit, *iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Cui Bernardus respondens: *Mentiris*, inquit, *ô Cain, major est enim Dei pietas quàm quævis iniquitas.* Culpam bene exaggerabat, sed malè confitebatur; nec veniam flagitabat, sed scelus addens sceleri desperabat: quod blasphemia est in Spiritum sanctum. Putabat enim Deum aut nolle reo ignoscere, aut non posse. De hoc crimine disertè Christus: *Qui autem*, inquit, *blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.*

Isaiæ c. 52. vers. 5.

Gen. cap. 4. vers. 13.

Bernard. in Cant. ser. 11.

Marc. cap. 3. vers. 29.

Discipuli Caini fuerunt Pharao & Nabuchodonosor, qui tamen resipuit, Holofernes, Antiochus, & ejus dux in bello Nicanor: quem cùm Judæi rogassent, parceret sabbato, & honoraret sabbati Dominum qui cerneret universa. Ad quæ blasphemus Nicanor: Quis ille sabbati Dominus, à quo hoc imperium? Respondentibus Deum esse, potentem in cœlo, & huic sacram esse

2. Machab. cap. 15. v. 5. diem septimam. *At ille: Et ego,* inquit, *potens sum in terrâ, qui impero sumi arma, & negotium regis confici.* Sed hæ voces per jugulum redierunt. Nam cùm in prælio inter triginta millia suorum cæsa & ipse cecidisset, caput impii & manus cum humero abscissa Hierosolymam perlata sunt. Sed & linguam blasphemi Judas Machabæus, avibus in cibum particulatim obsipari jussit, manus autem insani contra templum suspensa est. Hoc blasphemiæ præmium debebatur.

Ibid. v. 30. & 33.

Ita Justinus I. Imperator, anno primo imperii, blasphemo linguam radicitus evelli jussit, uti Evagrius & Nicephorus testantur.

4. Reg. c. 19. v. 35. & ult. Rex Sennacherib ille blasphemorum signifer, ducenta pæne millia suorum militiæ amisit, quos omnes unicus Angelus nocte unâ necavit, vel ideo etiam, quia per cavillum dixerant: *Hebræorum Deus, tantùm est Deus montium non vallium.* Morte stetit hic jocus. Liranus addit cæsorum ab Angelo cadavera in cineres redacta. Sennacheribus ipse, crudeliori fato servatus, tanquam indignus qui ab Angelo caderet, à suismet filiis in templo Nesroch occisus est.

En, tot centena millia ceciderunt in castris Assyriorum ob blasphemiam, & quî in castris Christianorum stare possit Victoria, ubi regnat blasphemia?

§. III.

Taceo hîc blasphemos hæreticos. Hæreseos enim, sicut & Idololatriæ, genius est, scelestâ linguâ Deum violare. Manes hæresiarcha, Spiritum sanctum se esse ausus est dicere. David Georgius Hollandicus sartor, præter vernaculum idioma aliud nullum calluit, & tamen è bibliis tantùm profecit, ut filium Dei se assereret. Manetis discipuli panem in altum jacientes, ipsum & auctorem ejus execrati sunt. Nota est lingua Juliani apostatæ: qui bello Persico incertâ sagittâ ictus exclamavit: *Vicisti, Galilæe, vicisti.* Et cavam manum supponens vulneri, exceptúmque inde sanguinem in aëre ejiciens: *Nazarene,* inquit, *bibe, & saturare.* Iscariotes, Domini proditor, & Arrius Orbis impostor, miserabili partu simul & animam & viscera effuderunt. Anglus quidam Rendatus nomine, asseruit Deum æquè causam esse proditionis in Judâ, quàm conversionis in Paulo; non multò pòst in pœnam dicti, suus ipse carnifex, in suo cubiculo gulam laqueo præfocavit. Simon de Tornaco Doctor Parisiensis, ævo suo magni nominis, sed non minoris arrogantiæ, & parum continentis vitæ, ausus est publicè dicere: Tres sunt qui Orbem miserunt sub jugum docendo, Moses, Christus, Mahometes; Moses Judæos infatuavit, Jesvs Christianos, gentes Mahometes. Vix hæc effatus corruit, & eversis oculis, instar bovis horrendùm mugiit. Ita domum delatus in morbo jacuit, jam etiam alphabeti ignarus. Illud singularis supplicii loco censendum, quòd solam pellicem suam Aleydem nominare potuerit, æterno suimet probro: Boëthium de Trinitate juxta se positum, & quem pæne memoriâ comprehenderat, nominare non potuit. Ita miser exacto triduo, pecudis instar obiit.

Baron. to. 2. anno 277. In blasphemos vindicta repentina. Ita Sozom. Rufin. Eutropius. Florimund. Raymund. lib. 7. de ortu hæres. c. 15. num. 3. Thom. Cantiprat. lib 2. cap. 48. fine.

Alphonsus X. Hispaniarum Rex, dicere ausus: Si principio Mundi ipse Deo adfuisset, multa meliùs ordinatiúsque condenda fuisse. O miser, sapientiâ supra Deum es! Lingua quò abis, mens quò abisti? Theophrastus Paracelsus, cùm Basileæ vernaculo idiomate publicè medendi artem doceret, subinde dictitabat: Juvet diabolus, si nolit Deus. Impium dictum, & ad futuræ regna Proserpinæ relegandum. Deus nos præ cunctis animalibus linguâ donavit, vocis instrumento tam nobili, & nos in Deum sic pugnemus suismet beneficiis? Et quamvis non semper tam serii simus, cùm ejuscemodi dicta evomimus, hæc ipsa tamen petulantia linguæ horrendè sæpius vindicata est. Deus non irridetur, nec nos homunciones secum, aut in se jocari sinit. Qui jocos amat, cum Deo aut de rebus divinis, obsecro, ne jocetur. Tam enim odit Deus hunc blasphemiæ linguæ vomitum, támque severè advertit in hæc talia oris vitia, ut ea nec in pueris quidem aut infantibus dissimulet. Notum è Gregorio Magno puerulû quinquennem malè educatum, ejusmodi voces impias spargere consuesse. Cúmque sæviente peste, hic etiam puerulus eâ correptus esset, ac parentis sui brachiis & collo hæreret, teterrimos Æthiopas duos ad abripiendum se adesse vidit, & opem patris inclamavit. Dum autem trepidat pater, filius unà cum verborum impietate animam ejecit. Non omnibus ad seram vindictam dormitat Deus.

S. Greg. dial. l. 4. c. 16.

Narrat Gregorius Turonensis, Aureliâ à Gothis obsessâ, Anianum urbis præsulem, cum omni sacerdotum numero intra mœnia obiisse, & litanias cantasse. Audiens hæc sacerdos apud Gothos captivus: Fruſtra hæc, inquit, Aniane; si tu putes hostem cantibus arceri posse. Hæc eadem nec aliis urbibus quidquam profuerunt. Audierunt Superi se rideri: nec impunè tulit has voces miser, quas morte subitâ luit. Huic accensendus Olympius Arrianus episcopus, qui in balneo scelestâ linguâ sanctissimam Triadem violavit: mox eos dolores sensit, perinde si triplici telo confossus animam ageret: ita defluente carne expiravit infelix Anno Christiano quingentesimo decimo.

Greg. Turon. lib. 2. hist. Franc. & Isidor. Hispalens. Paulus Diac. lib. 16. Aimoin. lib. 2. de gest. Francor.

Ad ista in Deum convicia pertinet, asserere, Deum peccati causſam & auctorem, rigidum nimis & crudelem esse, qui pro noxâ momentaneâ supplicium inferat æternum: Aut omnigenam Dei scientiam negare, prout illi: *Quid novit Dominus,* ajunt, *& quasi per caliginem judicat. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat..*

Iob cap. 22. v. 13. & 14.

§. IV.

Inter homines ingratissimus est in suum conditorem blasphemus. Linguam enim quam accepit in divinas laudes amplissimè laxandam, hanc solvit in gravissimam conditoris contumeliam. Deinde blasphemus inter eos numerandus est, de quibus beatus Paulus: *Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.* Imò Augustinus: *Minus est,* inquit, *offendere Christum in cruce pendentem, quàm in cælo sedentem.* Nam illi crucifixerunt eum quem non agnoverunt, hi maledictis configunt illum, quem optimè agnoscunt. Ideo hi tales proximè absunt à damnatis, quorum hoc unum negotium est, & diris̃ima pati, & assiduè conditorem execrari. Horum *regnum factum est tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore, & blasphemaverunt Deum cæli præ doloribus & vulneribus suis.* Æternum damnatorum carmen est, Deo maledicere; quod qui tam maturè canere assuevit, videat ne semper canat.

Blasphemus. Aug. ep. 112. ad Dioscorum. Hieron. in cap. 1. Abdiæ. Aug. in Psal. 63. Apoc. 16. v. 10.

Hoc flagitium non tantùm lex divina gravissimè damnat, sed & lex Ecclesiæ in blasphemos sic statuit: Qui maledixerit sive blasphemaverit Deum, vel matrem Dei, aut sanctos, septem diebus Dominicis stet sine calceis & pallio, lorum à collo dependeat. His septem hebdomadibus quovis die Veneris pane & aquâ jejunet, nec templum ingrediatur. Quolibet etiam dictorum dierum tres pauperes reficiat, si facultates suppetant. Quòd si renuat hæc subire, ingressû templi arceatur, & post obitum sepultura privetur. Lex etiam civilis punit blasphemos, quòd gravius sit (uti lex loquitur) æternam quàm temporalem lædere majestatem: atqui graviter punitur qui conviciis regiam violat majestatem in homine, graviùs ergo puniendus, qui divinam afficit contumeliâ. Ideo Chrysostomus: *Si regem terræ,* inquit, *blasphemantes, puniri oportet, multò magis regem cæli contumeliâ afficientes.*

Leg. 1. ff. de his qui not. infam. Brisson. Civil. C. de hæret. l. Gaianus.

Superioris ævi theologus rem æternâ memoriâ dignam commemorat in hunc modum: Rupertus Imperator, anno millesimo quadringentesimo electus Rex Roma-

Innocent. Hyder.

Ioan. Nyder. l. 4. Formic. c. 3. propius finem.

Romanorum, puræ conscientiæ tam amans, quàm exactæ justitiæ, ad urbes Imperii cœpit revisere. Ita Spiram venit, & cum eo proscriptorum non exiguus numerus. Is enim Germaniæ mos erat, ut civitatibus extorres, cum Imperatore, velut assectæ tam magnifici agminis, urbem subirent quâ ejecti. Idem hîc contigit, veniæ per complurium principum preces impetrandæ. Cæsar auditis proscriptionis caussis, partes suas interponere solebat cum delectu exulum. Ita & Rupertus Imperator accersitis Consulibus, omnium eorum qui suæ tutelæ favore urbem ingressi essent, caussas priùs audire voluit, quàm eis reditum exorare. Varia hîc crimina allata, ob quæ cives illi solum vertere jussi essent. Inter hos fuit civis Spirensis vir non infimæ familiæ. Huic reditum in urbem urbis proceres & magna cognatorum caterva impetratum voluit. Imperator, quænam exilii caussa fuisset, scisciatus. Responsum est hominem ludo incalescentem aliquoties impias voces in Deum jecisse. Hîc religiosissimus Imperator in divinum honorem exardescens: *Pro omnibus*, inquit, *rogaverim, ut recipiantur urbe, hoc solo in exilium remisso.* Nam alii, ô viri, deliquerunt in homines potissimùm, iste verò in Deum: ceteris igitur omnibus, si placet, parcite: hic in locum, quo dignus est, denuo exulatum abeat. Jure merito hic unus rigidiore, quàm alii, censurâ notatus est. Certè & Justinianus imperator capite sanxit in tales. Ludovicus IX. sanctissimus Rex Gallarum, edictum perscripsit, cum pœnâ & judicio, ut blasphemis inhonoro stigmate labra inurerentur. Fuit ut vir nobilis in hac noxâ reus deferretur ad regem. Plurimi erant qui precibus infimis insisterent, ut infame cauma liceret aliâ pœnâ commutare. Surdus ad has preces Rex: Ego ipse, inquit, honori mihi ducerem vel meâ fronte hoc signum recipere, modò vel hac ratione damnatissimum istud vitium regno meo pellerem. Philippus VI. Valesius blasphemum tribus horis publico loco numellis inseri, & in spectaculum exponi jussit, ita ut fas omnibus esset, eum testâque lutóque petere. Philippus II. Rex Galliarum & Imperator vivo patre coronatus, primum in blasphemos mandatum edidit, ut citra mortem in flumen excuterentur. Hæc lex Metis etiamnum pristini vigoris est. Alterum Philippi decretum fuit in mortiones, parasitos, histriones aulâ ejiciendos.

In Authent. lib. 4. c. 14. Constit. 77.

Paul. Æmyl. lib. 7. hist. Franc.

Sanè olim consuetum blasphemorum præmium fuit, maledicam linguam asserculo clavis affigere, & unâ cultrum dare reo in manus, quo se liberaret ut posset. Anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono Argentorati duo milites præsidiarii in vincula rapti, horum alter Deum, alter ducem conviciis incesserat: & huic quidem nulli, illi verò plurimi erant deprecatores. Caussâ tamen discussâ, ille qui Deum execratus est, linguâ priùs extractâ, capite plexus est; mitiùs actum cum altero.

Beatus Paulus hac in re videri potest severior, qui reos non carnifici sed diabolo tradidit. Ipse hoc affirmans: *Ex quibus est*, inquit, *Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.*

1. Tim. c. 1. vers. 20.

Robertus Galliarum Rex laudatissimus Hugonis Caperi filius, regni sui pacem à Deo petiit. Huic Christus visendum se præbens: *Pacem*, inquit, *non impetrabis, Roberte, priusquam blasphemias & flagitia omnibus nota, regno extirpaveris.* Hinc liquet non tantùm à Deo puniri hos maledici oris homines, sed totas sæpe domos, urbes, provincias, totos exercitus horum scelerибus involvi: ideo nusquam tolerandi, à nemine hospitandi, multò minùs ad officia & dignitates extollendi sunt. Ratio est: Blasphemi Turcis & Judeis deteriores, qui saltem aures obturarunt, & vestes lacerarunt, cùm talia audierunt, tanquam si lugubri hoc gestu profiterentur cor sibi præ dolore pæne rumpi. Blasphemi pejores hæreticis, qui loquuntur de Deo quæ vera credunt, at illi contra conscientiam de Deo effutiunt, quæ sciunt æterno silentio sepelienda. Sed & idololatris subinde pejores blasphemi: idololatria suum Deo honorem aufert, blasphemia insuper etiam infert contumeliam; uti Romani mortalem Christum crucifixerunt, quem non agnoverunt, hi configunt regnantem in cælo quem agnoscunt. *Illi si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Blasphemi nec suo quidem domino parcunt, & altricem Dei manum, quę panem porrigit, commordent: Christi tormenta renovant, vulnera ampliant, corpus & sanguinem maligni oris spumâ contaminant: Spiritus blasphemiæ non remittetur. Ideo Deo amicus non erit, qui non his inimicissimus fuerit. Et hîc verissimum illud: *Qui non corrigit resecanda, committit.*

1. Cor. c. 2. vers. 8.

Blasphemi deteriores suis Turcis & Judeis.

Idololatria.

§. V.

Sed ô quantum inter Christianos hujus flagitii foret resecandum, si seriò res ageretur? Reperias non impios milites, nec Bellonæ, sed Minervæ & litterarum alumnos, qui tam immanes evomunt exsecrationes, ut nemini mirum videri posset, si terra illis dehisceret. Omnia Christi sacramenta, Orbis elementa, omnia Christi vulnera, crucem, angores, cruciatus, omnia cæli fulgura & fulmina in eos cogunt numeros, ut illis ludus & jocus sit centies centena, aut, tricies millies millia vel fulminum, vel sacramentorum, vel vulnerum ore impio jactare. Et cùm numeri deficiunt, stellas & sidera ad numeros vocant, & iis triremes, turres, maria, imò & tartarum implent, ut nemini non seriò improbi videantur. Et quoties audiuntur talia, & dissimulantur? non est qui mutiat vel verbulum. Quisque auditorum secum cogitat; frustra hæc accuso, si non duos minimùm testes produco: quod si resciatur me sceleris detecti fuisse auctorem, vix vitæ securus agam. Ita divinum honorem convelli frigidissimè dissimulamus, nec curamus alieno nos scelere involvi. Hinc maxima ejuscendi vitiorum impunitas. Quæ autem loquendi libido in apertum non evolabit, aut occultatione propositâ, aut impunitate, aut licentiâ? Ideo Deus præsentissimo quandoque supplicio in hanc linguæ nequitiam vindicat. Anno millesimo quingentesimo octogesimo Oliverius Tempelius, vir militiæ gnarus & acer, Bruxellæ præerat, quæ tunc quoque in alias partes iverat, non capta sed decepta. Iste imminebat oppido Hallis assiduè: quas, cùm Hannonia & Artesia, restitutas jam regi audiebat. Bis igitur tentat, eò audaciùs quòd & finitima oppida suæ potestatis essent; & in ipsis Hallis vix quadraginta novelli milites, qui tuerentur. Primo die repellitur, & callidè, quasi omisso incepto abit: sed in animo aliud versat, & clam conductis in unum præsidiis, vires auget, & inopinatus sub noctem sequentem redit. Et jam cum scalis & reliquo apparatu, in viâ, ut fit, incedunt alacres, mutuo sese adhortantes. Erat inter copias Joannes Swyckius, homo non religionis solùm & vitæ improbus, sed & linguæ. Is canere jam triumphum & jactitare palam, *se suis manibus Hallensi mulierculæ* (Dei parentem intelligebat) *nasum abscissurum.* Itur porrò, pervenitur: quid factum? Diva audierat, & quasi talionis pœnam machinata, procurat glande plumbeâ, inter primas excussâ, illi ipsi scurræ nasum auferri. Pœnam habuit, & irrisum inter ipsos commilitones perpetuum meruit: qui identidem hominem monebant. Porrò Hallas iret, & nasum suum reciperet.

Deus præsentissimo quâdoque supplicio in blasphemiam vindicat.

Sed & alter in eâdem expeditione, Joannes Ryssel-mannus, immaniore etiam sævitiâ, & ore tetriore effuderat: Sacratam se statuam Bruxellam adducturum, atque ibi igne subjecto publicè crematurum. Deus revera, Deus (mitissimam Virginem hîc omitto) audiit, & illi impio blasphemum os ac mentum tormenti ictu abstulit, & paullò pòst ipsam vitam.

Triginta anni sunt, ex quo Batavi Beatissimæ Virginis Sichemiensis sacellum expilarunt, ab eo tempore plurima illorum retro ferri cœpere, nam Ostendam ac

Bredam oppida munitissima abstulerunt, & multa gesserunt infeliciter. Inter illos autem Mariani sacelli prædones eques erat in equo cæco, qui ubi jam sacello vicinus, per risum & contumeliam dixit: *Si Maria hic miracula facit, oculos reddat equo meo.* Audiit virgo blasphemum, & mox visus restitutus est equo, eques verò excæcatus. Id ante mortem & in morte ipsâ confessus est equitis illius commilito, qui ob aliud crimen Wertetі extremo supplicio affectus est: quod ipsius Wertensis Prætoris literæ testantur.

Ad P. Cornelium de Lapide. Vide hîc in c. 24. Levitici, fine.

Rex Nabuchodonosor, ubi tres Hebræos juvenes in illis mitissimis & jam frigidis flammis vidit, edictum conscripsit in hæc verba: * *A me positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach & Abdenago, disperεat, & domus ejus vastetur.* Hanc sententiam in blasphemos dixit Nabuchodonosor, quos non in nervum compingendos, in carcerem contrudendos, aut catenis vinciendos, sed vitâ privandos, & capite plectendos, illorumque ædes subruendas præcepit. Durius videtur hoc magistratui? primum delictum mulctetur ære, adjunctâ ignominiâ. Redit reus? gravius puniatur. Necdum se emendat? noxam pelle luat. Sic Wormaciæ anno millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto in Comitiis decretum, ut si blasphemus Deum ut injustum, aut non veracem conviciis incessat, corpore id luat; si Christi tormenta aut vulnera, auri marcam rependat; si pauper sit, de tergo illius detur supplicium. Bonæ leges, sed mali mores nondum exulant.

** Dan. c. 3. vers. 96.*

Nabuchodonosoris in blasphemos edictum.

Nescitur quandoque origo cladis in domo, urbe, provinciâ enatæ: si indagetur, plerunque unum ex his tribus caput mali deprehendetur, aut egenorum oppressio, aut luxuriæ, aut blasphemiæ peccatum. Et sæpe cum nos ipsi Deum & divina non violamus dictis, ad id tamen faciendum aliis caussâ sumus, aut exemplo malo, aut conniventiâ nimiâ: Ita Nathan Davidi veniam scelerum denuntians: *Dominus transtulit peccatum tuum,* inquit, *non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Ipse quidem Rex David blasphemus non fuit, sed geminato flagitio plurimos offendit, & ansam præbuit pessimè loquendi, ideo nullis neque precibus, neque lacrymis, sed neque jejuniis ullis vita prorogari potuit Bethsabees filio.

Tria vitiorum genera clades caussantia.

2. Reg. c. 12. v. 13. & 14.

Itaque sollicitè quivis caveat, ne hostibus Dei, corrupto vivendi genere det causssam, religionem & Deum vituperandi. Et nunquid adversæ partis quotidiana cantilena est: En Papicolarum mores: en præsules, canonicos, sacerdotes, monachos illorum, quàm nec castè nec castè, quàm nec vigilanter nec sobriè vivant! Hinc audax religionis contemptus: *Veruntamen, quia blasphemare fecisti inimicos Domini, &c.* viderint tales quid agant. Sic & patresfamilias id unicè caveant, ne hæc linguæ pestilitas in suis ædibus grassetur, nec ullus alteri sit hac in re offendiculo. Non tantùm non perjuria, sed nec juramenta sunt toleranda: neque solùm blasphemiæ, sed omnes verborum contumeliæ domibus eliminandæ sunt: ab his ad illas facilis est transitus. Ad id nos exhortatus Paulus: *Nunc autem,* inquit, *deponite & vos omnia, iram, indignationem, blasphemiam.* Blasphemos plerunque non suâ morte defungi, præcipitata sæpius funera nos docuerunt. Lento ac laneo pede graditur vindicta divina, sed tarditatem pœnæ gravitate compensat, & subitò ferit quos diu toleravit impunitos. Optimè Guilielmus Peraldus: *Quemadmodum,* inquit, *blasphemi, filii diaboli ea cantica discunt in mundo quæ canant in inferno: ita filii Dei divinis laudibus assueti, eos psalmos addiscunt in terris, quos cantabunt in cælis.*

Hæreticis nõ est danda causssa religionẽ & Deum vituperandi.

Coloss. c. 3. vers. 8.

Peraldus to. 2. Sum. Vit. tract. 9. c. 1.

CAPUT VII.

Blasphemia *jure denuo flagellatur, & dicta firmantur exemplis.*

A Chrysostomus linguam impiam non immeritò *Vas Diaboli* appellat: nam ubi ater ille auriga ex Orco conviciis, execrationibus, blasphemiis vehiculum suum oneravit, illo contra Deum vehitur, tanquam si opprobret Deo: En, tui homines rationis compotes, ad te conditi, ut te omnibus probris ac maledictis figant, quantis verborum contumeliis te lacerent! me crebrius vocant, familiariùs me invitant, animas mihi suas transcribunt & oppignerant: plurimorum hominum linguæ, mea sunt essseda & plaustra, variis oneribus recipiendis apta, his ego curribus sublimis eo, & Orbem peragro.

Vas Diaboli.

Nimis quàm veri sunt hi plausus Satanæ. Lingua B quam Christi currum triumphalem esse convenit, ea sæpissime carpentum est diaboli, qui eo utitur in Dei contumeliam. Hoc autem stygius veterator potissimùm assequitur blasphemiâ, de quâ priore dissertatione loqui cœpimus. Jam cæptum sermonem de hac ipsâ linguæ rabie prosequemur.

§. I.

Tortuosus ille coluber, pessimus paradisi orator, ut nostrûm omnium matrem sui consilii faceret patientem: *Nequaquaquam,* ait, *morte moriemini, scit enim Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii.* Hic Rupertus Tuitiensis: *En,* inquit, *quomodo nequissimus impostor, altissimum Deum filii sui mulem facere contendit. Mendax ipse & invidus, mendacii & invidiæ insimulare vult Deum:* Nequaquam, *ait,* moriemini; *aliter est atque Deus vobis dixit, scit enim vos sibi æquales futuros. Unde enim ortam putatis hanc tam rigidam interdictionem, nisi ab invidiâ, ne sitis sicut ipse est?* En auctorem C ipsissimum blasphemiæ, de quo Chrysostomus: *Diabolo,* ait, *linguam habet, qui ut diabolus loquitur.* Ad inferos damnati in omnem prorsus æternitatem Deum execrabuntur: hic illorum perpetuus psalmus nullum unquam habiturus finem est. Quòd si tartarum omni alio dolore vacet, hoc uno supra omnem modum terreat. Quilibet bonæ mentis homo dixerit: Ergo ego conditorem meum, Dominum ac Deum meum æternum blasphemem? De quibusdam sanctissimis viris monumenta publica testantur, eos vel hoc nomine inferorum ergastula summè horruisse, & potiùs omnia cupivisse perpeti, quàm Deum eâ ratione semper detestari. Blasphemia propriè Orcinum idioma est: neque enim aliud ibi vel clamatur, vel canitur, vel ploratur quàm blasphemia. Ita ut si quis in Orbe hoc nostro audiat Deo aut superis maledicentem, jure illi objiciat: Verè tu exilis es ad inferos dejectis aut dejiciendis, nam & loquela D tua manifestum te facit.

Conviciis, execrationibus, blasphemiis vehiculum suum oneravit, illo contra Deum vehitur, tanquam si opprobret Deo: En, tui homines rationis compotes, ad te conditi, ut te omnibus probris ac maledictis figant, quantis verborum contumeliis te lacerent! me crebrius vocant, familiariùs me invitant, animas mihi suas transcribunt & oppignerant: plurimorum hominum linguæ, mea sunt essseda & plaustra, variis oneribus recipiendis apta, his ego curribus sublimis eo, & Orbem peragro.

Blasphemiæ vehiculum.

Conv. 6. c. 4. Ov.

Mattb.

Blasphemia proprie Orcinum idioma.

Hoc vitium extra cæterorum orbitam pænè labi; nam summâ temeritate Deum ipsum invadit. Graviter ille offenditur, cujus subditi lædunturille verò gravius, cujus domestici servi; præ cæteris tamen injuriam sentit, quâ filii aut filiæ afficiuntur: gravissimè tamen omnium is læditur, cujus persona violatur, & quò illa dignior, hoc & injuria major: atqui Deus infinitæ, inæstimabilis dignitatis est, ergo & injuria Deo illata quamcunque aliam excedit infinitè.

Blasphemia est in eum, qui est supra omnem laudem & omnem intellectum.

Hoc vitium omnium vitiorum inutilissimum: quid enim utilitatis habet aut voluptatis, ore insano in cælum & superos bacchari? Ad alia vitia pertrahimur voluptate, quamvis illa spurca sit & homine indigna: quid autem hic oblectationis est, instar amentis & fatuoli verba impia in Deum cælitésque jacere? nequitia est sterilissima.

Blasphemia est inutilissima.

Hoc

Hoc vitium precari non sinit, quâ enim ratione blasphemus dicat: *Sanctificetur nomen tuum*, qui hoc ipsum sanctissimum Dei nomen mille maledictis convellit, & aliis etiam auctor est ad idem audendum.

Est libellus famosus in Deum. *Augustin. lib. de Civit. Dei cap. 9.*

Hoc vitium non malè nominetur libellus famosus in Deum: hac noxâ rei si qui deprehenduntur, jure graviter luunt. Augustinus ratione concludens: *Cùm probrum jacitur*, inquit, *in principem patriæ bonum atque utilem, nónne tantò est indignius, quantò à veritate remotius, & à virtâ illius alienius? quæ igitur supplicia sufficiunt, cùm Deo fit ista tam nefaria, tam insignis injuria?*

Crux sanguine Christi purpurata tantæ fuit virtutis, ut juxta illam latronum alter, eodem omnino die è suâ cruce migrarit in paradisum: illum tamen alterum crux ad rogos misit æternos, id merentem; dixerat enim: *Si filius Dei es, salvum fac temetipsum, & nos*. O miser, pro verbis pœnitentiæ, verbis superbię blasphemasti, & crucifixus crucifixum fœdiùs sauciasti, quàm ipsi qui crucifixerant! In hanc rem opportuna erit hæc narratio. *Luc. cap. 23. vers. 39.*

Vir honestus & pius templum aditurus multo mane, cauponam transit, in quâ ebrii juvenes præteritam noctem compotationibus & lusibus sepelierant, & quod lusoribus familiare est, atroci blasphemiâ Deum offenderant. At vir ille in viâ hominem conspexit multis vulneribus & quidem recentibus deformem. Exhorruit ad tam subitum & miserabilem aspectum, &, quæ humani ingenii cupiditas est, ignoti causas indagare, quæsivit, à quonam mortalium tam immaniter esset habitus? Huic saucius respondens: Ab iis, inquit, qui in proximâ tabernâ hanc noctem temulentiâ & blasphemiis pervigilarunt. His vocibus ad indignationem accensus vir ille, mox tabernam ingressus, è potatoribus illis, masculâ fronte percontatur, quânam ex caussâ miserum illum hominem sub dio jacentem tam crudeliter tractassent? Juvenes potulenti velut expergefacti hac voce, neminem à se vulneratum eâ nocte, constanter affirmant. At ille constantiùs; His oculis meis, inquit, & his auribus meis fidem negare non potestis. Ergo egressi unâ omnes neminem usquam repererunt. Inde turbati animis, & conscientiâ impellente crediderunt, blasphemiâ inter ludendum toties repetitâ, Christum à se sauciatum esse. *Item. Heinrich. Pantaleon. de blasphem. & blasphemantis Christus vulneratus.*

§. II.

Cæsarius Heisterbach. lib. 7. Hist. cap. 44. Dei in blasphemos vindicta.

ENimvero non semper vulnera Christus accipit à blasphemis, frequenter etiam infert. Duo unà lusere tant: alter ubi advertit inauspicatissimum sibi lusum esse, & omnem à se pecuniam ad alterum abire, contumeliosam linguam in Deum cœpit solvere. Hunc socius maligniore fidere afflatus, joco compescens: Sile, inquit, artis hujus magister non es. Et velut præiret voce, Deum Deique matrem horrendis blasphemiis cœpit incessere. Illico vox ruit: Injuriam meam dissimulavi; matris meæ ulciscor. Et repentè miser ad mensam letali vulnere afflictus, spumans evomuit animam. Nec multò mitiùs punitus est vir nobilis. Hic quotidianam pœne aëris intemperiem nimis intemperanter tulit, cúmque alias iterum procellas imminere cerneret, graviter excandescens: En illic, ait, diabolus se denuo attollit. Vix verbum ore abiit, & cælum omne mugire, fulmen cælo ruere, & filiolum blasphemi in nutricis sinu ferire ac extinguere, incolumi nutrice. Sed & alia ejusdem viri nobilis ædificia vi cælesti quassata, & jumenta miserè vexata sunt, ut disceret non blasphemare. Huic affine quod idem scriptor recitat. *Idem lib. 4. hist. cap. 21. mirac.*

Comes Fulkensis, hæreseos fidelis patronus, cùm castrum quoddam quereretur amissum, in eam erupit blasphemiam (ita nimirum gratias agebat) ut dicere non vereretur: Velit nolit Pontifex, velint nolint superi omnes, ego terras meas recipiam. Mox equo lapsus miserum in modum torquebatur. Ita domum delatus, cruciari se dicebat pedum dolore incredibili, qui certis incrementis augescens, ad ipsum usque pectus cœpit serpere: Sola supererat lingua, quæ officio suo fungi poterat. Sed tam alienus erat miser ab omni exomologesi, ut malis suis tabescens infelicissimè expiraret:

Discite justitiam moniti, & non temnere divos.

Bentius in annuis literis dicto anno.

Anno Christiano millesimo quingentesimo octogesimo Vercellis in Italiâ juvenis quidam amore ludi & aleæ insaniebat. Quodam die vesperè cùm haberet domi collusores, orta est, ut sæpe fit, inter eos contentio. Cùm hic pejerans audaciùs veluti liti finiendæ: Ne vivam, inquit, invadat me malus dæmon, ni hoc ita se habet. Visus jecisse fulmen. Eodem vestigio temporis totum cubiculum intremuit, & tetra umbra ante oculos oberrans circum parietes apparuit: metu ille exanimatus in terram cadit. Ubi primùm ad se rediit, multò magis pavidus & vecors conscientia, veniam à Deo ejúsque Matre suppliciter petit, votóque obstringit curandi sacri in proximum diem beati Nicolai Tolentinatis, pedestrísque itineris, religionis caussâ ad Varalli montem susciendi: Nihilo secius suliginosa volitat effigies circum cubiculum, & lucernam conatur extinguere, at socii terribili spectro crucem ligneam, quacunque ferretur, opponere. Ab horâ alterâ noctis ad diluculum usque formidolosa duravit pugna: ita aleatores, renovantes subinde oleo infuso, ne deficeret lumen, æquaverunt nocti, tulerúntque in lucem non ludum, sed timorem; tum verò audito matutino signo salutationis Angelicæ, nocturnum monstrum, quod omnes terruerat, in suas tenebras recessit, consternatorum magis oculos quàm animos relinquens. Ad templum illico juvenis exangnis properat, nec satis securus sibi visus, nec ante carere metu, quàm peccatorum vinculis absolveretur. Minatur Deus, terret, punit variè, ut demum voces impias dediscamus.

Guil. Baldesanus lib. 3. Stimmirt. cap. 21.

Guilielmus Baldesanus fideli narratione dicta confirmans: Superioribus annis, inquit, vir religiosus & gravis mihi narravit, in Mediolanensi provinciâ juvenem fuisse, ut genere sic & vitiis nobilem. Hic cùm in contentionem cum socio venisset, gladio rem decernere voluit. In ipso congressu impium aliquid in matrem Dei effutiit. Mox adfuit ultor, & à tergo, & à fronte, Deus. Nam justissimus judex permisit ut os illud in divinæ matris injuriam apertum, eo ipso temporis articulo, intercideretur adversarii gladio, tam ad punctum vibrato ictu, ut ipsis linguæ radicibus convulsis, & transfixo palato conciderit mortuus. I nunc, & disce, quod Paulus monet, *neminem blasphemare. Qui in alium mittit lapidem, super caput ejus cadet.* Idem hoc hendecasyllabis sic breviter describitur est:

Tit. cap. 3. vers. 1. Eccli. c. 27. vers. 21.

Rixari duo cœperant ephebi,
Et jam mutua fecerant in hoste
Strictis vulnera luculenta verbis:
Blasphemam interea movere linguam,
Et Magnam nihil alter in parentem
Horret frendere: non inulta Virgo
Hoc tulit. Iuvenem reliquit hosti.
Hostis sacrilegam volante telo
Figit, stirpitus eximitq; linguam:
Credo hæc impia lingua post silebat.

Ioan. Nielsii Alpha. diab. V Blasph.

O miser, *cui exprobrasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israël*, contra matrem Domini: *Docuit iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium.* Tibi ad Christi tribunal rationem reddituro jure merito dicetur illud: *Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi.* Ita nunquam habuit claudicantem blasphemia vindictam. *4. Reg. c. 19. vers. 22. Iob cap. 15. vers. 5. Ibid. v. 6.*

Quod verò narrant de gallo gallinaceo cocto & disecto, redivivo tamen, collisísque alis jusculum in blasphemorum ora effundente, cujus attactu, quotquot aderant, leprâ puniti sint, non refello, sed fidem penes auctorem esse jubeo. *De hoc Vincentius l. 25. cap. 64.*

§. III.

1. Notandum: Dicteria per ludū prolata gravissimè punita.

EX dictis observandum primò, quædam subinde dicta videri nobis jocularia, quæ tamen blasphemiis proximè accenseantur. Regis Sennacheribi milites dicebant, Deus Hebræorum non est vallium, sed montium dumtaxat Deus: hoc illis futilis jocus videbatur, sed ob hanc oris temulentiam, ad internecionem omnes cæsi sunt. Ejuscemodi complura sunt dicteria, quæ leviter & per ludum prolata, gravissimè punita sunt.

Ad Tit. c. 3. vers. 1. Ideo Paulus ad Titum: *Admone illos*, inquit, *principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare*. Hieronymus: *Absolutè neminem*, inquit, *non tantùm non Deum, sed nec Angelum, nec hominem, nec ullam rem creatam: omnia quippe quæ à Deo facta sunt, valde bona sunt.*

2. Oris moderatio in sanctis viris.

Observandum secundò, complures sanctissimorum virorum maluisse omnia potiùs perpeti, quàm vel oculam unicam contra Deum edere; nullà iis tanta calamitas est visa, quæ vel verbulum extorqueret liberiùs in Deum jactatum. Jobus extremis mergebatur angustiis, ferrea super eum stabant nubila, solatii aut spei nihil affulgebat, diabolus ipsam etiam conjugem in illum immittebat quæ diceret; *Benedic Deo, & morere*. Perinde si dixisset: Execrare Deum, & transi ad plures. Credidit forsan maritum vitâ privandum, si Deo malediceret. Et tamen tam calamitoso nec verbulum excidit impatientius. Utinam & inter Christianos, cum calamitatibus exercentur, hæc oris moderatio vigeret: Est cùm audias contrarium. Ægroti subinde tam impares sunt ferendis doloribus, ut dicere non vereantur: Nunquid me sibi Deus metam posuit, ad quam omnes sagittas suas ejaculetur? si vivos homines glutiissem, tantum supplicii vix meritus essem: crediderim mei penitus oblitum esse Deum. Cavete, Christiani, cavete: improbi sunt hi latratus in divinam providentiam. *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum.*

Iob cap. 2. vers. 9.

Levit. c. 24. vers. 15.

Tarsensis Paulus quid laboris & periculorum non subiit, quoties vinculis & plagis multatus, quoties gravissima quæque passus, & quotidie pæne, ipso teste, mortuus, non tamen quidquam blasphemi protulit, sed illud cum ingenti fiduciâ sæpius dixit: Gaudeo in passionibus meis: non solum, sed & gloriamur in tribulationibus. Polycarpus, Apostolorum ævo sanctissimus martyr, in more positum habuit, ut hæc linguæ probra audiens diceret: Quibus, me Deus, temporibus me reservasti? talia ego in te dici audiam? Cumque ad ignem damnandus urgeretur, ut si vitam vellet salvam, Christum malediceret; in hæc verba respondit: Octoginta & sex annis ipsi servio, & nihil me unquam læsit, quomodo ergo possim maledicere regem meum qui salutem mihi dedit? Ita flammas constantissimè tulit.

Euseb. lib. 4. hist. Eccles. cap. 15.

3. Bonitas Dei & patientia erga blasphemos.

Observandum tertiò, quanta Dei sit bonitas & patientia. Innumeras Deus quotidie blasphemias audit, & tamen fulminantem dextram continet, Angelos conditoris injuriam vindicare paratos cohibet, incredibili longanimitate pœnitentiam expectat. Pone hominem vel mitissimum in solio tam sublimi, nec ad horam ultricia fulmina continebit tam gravibus injuriis lacessitus. Deus tacet & dissimulat. *Hæc feci*sti, dicet, *& tacui.* Ideo graviter monet Siracides: *Ne dixeris, peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor, & in peccatores respicit ira illius.* Hoc sensu beatus Ephrem: *Quousque tandem*, inquit, *exacerbamus eum qui tanta nobis bona donavit?*

Psal. 49. vers. 20. Eccli. cap. 5. v. 4. & 7. Ephr. paranesi 43.

August. tract. 17. in Ioan.

4. Pauci linguâ blasphemant, vitâ autem multi.

Observandum hîc quartò, quod Augustinus æquissimâ censurâ perstringens: Rarò jam inveniuntur, inquit, qui linguâ blasphemant, sed multi qui vitâ. Oras forsan, & Deo gratias agis, at cibo potúque te farcis, Ecclesiæ leges negligis, quod Deus præcipit, omittis; voce laudas, vitâ blasphemas. Non aliter ac si duo musici convenient cantaturi, quorum alter quidem quia sobrius, et arte admoduletur, alter verò quia ebrius, inconditè & omnibus Musis aversis canat, concentus erit planè absurdus & fædè dissonus. Ita nos sæpius: preces nostræ in templo bonæ sunt, hîc Angeli sumus, & dulce modulamur; at facta nostra domi pessima sunt, hîc philautiâ ebrii absurdissimè canimus, aut potiùs ululamus. Optimè Tobias: *Maledicti erunt*, inquit, *qui contempserint te, & condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te*. Ergo, mi Deus, nomen tuum ab omnibus sanctificetur.

Tob. cap. 13. vers. 14.

C

CAPVT VIII.

De Linguâ malignè CONSVLENTE: *simul dictum explicatur, Consilium malum consultori pessimum.*

ISidorus, omnia quæ loquimur, hoc discrimine judicat æstimanda. Aut enim bonum bene loquimur, aut malum malè loquimur; Aut bonum malè; aut malum bene proferimus. Bonum bene narramus, si, ut Paulus præcipit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ*, in sermonem adducimus, idque submissè, reverenter, modestè. Malum malè in verba digerimus, cùm flagitium suademus, cùm ad improbitatem impellimus; hîc res & voces detestandæ. Bonum effertur malè, cum decentiâ quidem, sed arroganter, sed volantibus & fastuosis vocibus proloquimur, cùm ampullamur, & sesquipedalia verba jactamus. Nam etsi quis mulsum & rosas loquatur, si verbis desit modestia, & mulsum & rosæ evanescunt. Malum bene profert, qui de vitiis disserit, & sordidas ineptias crepat, sed vocabulis utcunque honestis utitur. Pleræque vitiosæ linguæ hanc sermonis varietatem omnem exprimunt, id solùm nesciunt, bonum bene commemorare. Inter linguas vitiosas summæ auctoritatis est Malignè CONSVLENS: hæc enim non tuguria tantùm & casas, sed curias, palatia, regúmque turres inquinat. Maximorum malorum mater est lingua hæc, nisi non solùm peritè, sed & sanctè optimâque fide gubernetur. De hac igitur Linguâ malignè CONSVLENTE disserimus, illúdque cumprimis explicandum: Consilium malum consultori esse pessimum.

Eccles. quæ loquamur dicamus. Psal. 14. vers. 2. Lingua malignè consulens est mortifera. Prov. 12. vers. 2. Prov. cap. 31. vers. 31.

§. I.

LVculentissimè dixit Siracides: *Facienti negotium ne credideris. Consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet unde adveniat illi. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet &c. & qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; & qui laqueum alii ponit, peribit in illo.* Quisquis ergo principi, quisquis regi, imperatori malum suggerit consilium, in sublime jactat lapidem; sed caveat, recidet lapis, & suasoris caput feriet: foveam effodit, sed primus illam implebit. Consilium malum consultori pessimum. Atque hoc sapienter & verè videtur Hesiodus dixisse, *Malum consilium rem pessimam esse consulenti. Fit enim Numinis permissu (quod iterum ac sæpius testata est experientia) ut mala consilia in auctoris perniciem vertant, & unde fraus profecta est, illuc cum damno revertatur, quod sexcentis testimoniis firmari potest.*

Eccli. 37. vers. 12. & 13. Hesiod. in Theogon.

Cùm in Pannoniâ Solimannus Herculiam urbem, seu, Budam ab incolis desertam occupasset, arcem vir strenuus & exactæ fidei Thomas Nadastus defendit, & servasset etiam, ni turbasset miles, clamassetque deditionem. Nam cum Nadastus solus persisteret in fide, milites arreptum vinxerunt, & in carcerem contruserunt, arcem

arcem dediderunt hosti. Promiserat quidem Solimannus militi securum abitum castro tradito: at auditâ hac in ducem sævitiâ, omnes trucidari jussit, ducem è vinculis abire salvum. Quàm luculenter de his talibus præ-
Psa. v. 16. cap. 17. dixit regius vates: *In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: cognoscetur Dominus judicia faciens.* Consilium malum consultori pessimum.

Marius, tyrannorum septimus ævo Gallieni Cæsaris, uno die factus Imperator, altero visus imperare, tertio occisus est à milite, qui illum gladio confodiens: Hic est, inquit, gladius quem ipse fecisti. Fuit enim Marius antea machæropœus. Nimirum faber quas fecit compedes, gestavit.

Spondanus, ann. 571. Non minùs suis artibus periit Regis Longobardorum Alboini conjux, Rosimunda. Hæc marito cædem machinata est ob hanc caussam. Alboinus Veronæ in convivio jam hilarior, merum propinari jussit è poculo quod craneum fuit Chunimundi, qui pater fuerat reginæ. Illa parentis necem altiùs admittens animo, & vindicatura, Helmigem & Peredeum in Alboini necem instigavit. Post mariti cædem, Helmigi juveni ejus gentis nobilissimo impiè nupsit, regnum illi astruere conata. Ceterum spe suâ decepta, Verona Ravennam secundo Atheси aufugit cum gazâ regiâ & sponso. Hîc illa novo connubio Longini Exarchi pellecta, venenum priori sponso miscuit, obtulitque è balneis egresso. Sensit ille confestim poculo nondum epoto, pestem membris receptam, placidéque in conjugem conversus: Tu, inquit, quod reliquum est, bibe. Negat illa se potu egere, ac quò acriùs recusabat, eò juvenis impensiùs id poscere, & jam minas hortationibus miscere ac ferrum intentare. Tùm illa metu subacta, etsi conscia veneni, hausit tamen poculum à se dilutum, atque unà cum eo extincta
Psa. v. 16. est. *Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foveam quam fecit.*

Idem ille, quem dixi, Imperator Solimannus in expugnandâ Rhodo, operâ proditoris usus, cui post partam victoriam, filiam cum dote grandi spopondit. Vicit, at pactis sic stetit. Filiam produci jussit ornatissimam, & ad hominem: Videsne, inquit, quod pepigimus? at mali conjuges eritis, nisi tu intus & in cute Musulmanus, hoc est, fidelis sis. Quare, non tantùm tuus tibi Christus negandus, sed pellis etiam Mahumetana est inducenda. Et mox misero cutem diripi, sic excarnificatum in lectum sale conspersum abjici jussit. Inter hæc tormenta exhalavit infelix. In hunc etiam vaticinium Davidis aptissimè
Psa. v. 17. cadit: *Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.* Consilium malum consultori pessimum.

Explicatissimè dixit Salomon de Linguâ tam mali-
Prov. cap. 1. vers. 31. gnè Consulente: *Suis consiliis saturabitur.* Tarpeja Romana virgo, Capitolium Tarpeji patris custodiæ commissum proditura Sabinis, in mercedem petiit quidquid sinistris brachiis gestarent, armillas intelligens, quas illi aureas gemmatasque lævo brachio ferebant. Annuerunt illi, jámque arce Capitolinâ potiti, virginem armillarum & scutorum congestu obruerunt & necarunt. Aurum & armillas appetiisti, en auri affatim est; saturare tuis consiliis. Ita Senonum dux Brennus, Demonicam mulierem, quæ aviditate monilium, quibus ille spectabilis erat, Ephesum illi prodidit, urbem ingressus jam victor, tanto auro feminam oneravit, ut studio vivam oppresserit. Ergo, & tu, ô misera, tuis consiliis saturare. Omnis in te felicitas convolat, votorum tuorum summam attigisti, imbres tibi fluunt aurei, excipe, saturare. En etiam feminas habemus testes, Consilium malum consultori esse pessimum.

§. II.

Diomedes Rex Thraciæ suis equis hospites suos apponebat laniandos (si fides Tragicis) demum & A ipse ab Hercule laniatus datus est illis ipsis convivis. Ita supplicium, quod in alios fuerat commentus, multò justiùs ipsemet expertus. Huic rectè jungitur Perillus Athenienſis, ænei tauri sævus inventor, qui execrabilem illam machinam ex ære sic fabrefecit, ut eâ inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu mugitus edere cogerentur, ne illorum ejulatus vocis humanæ sono expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. Sed tantæ diritatis ultio nihil cunctata est. Nam ipse artifex bove hoc æneo inclusus, tam detestabile artis suæ opus, sui supplicio primus imbuit, & mugiit ut bos, qui hominem inventu tam crudeli exuerat. Ita oportuit, ut Consilium malum consultori esset pessimum. Quod Claudianus, ille poëtarum ocellus, elegan-
Valer. lib. 9. cap. 2. inter externa. Plin. lib. 34. cap. 8. ante finem.

Claud. lib. 1. in Eutrop.

ti expressit metro:

Quàm bene dispositum terris, ut dignus iniquis
Fructus Consilii primis auctoribus instet!
Sic multos fluvio vates arente per annos,
B *Hospite qui cæso monuit placare tonantem*
Inventis primùm Busiridis imbuit aras,
Et cecidit sævi, quod dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri, tormentorúmque repertor
Qui funesta novo fabricaverat æra dolori
Primus, inexperto Siculo cogente tyranno
Sensit opus, docuitq; suum mugire juvencum.
Nullius Eutropius, quàm qui se protulit ante,
Direptas possedit opes, nullúmque priorem
Perculit exilio; solúmque hoc ritè peregit,
Auctorem damnare suum. ——

Agrippina Neronis mater tot flagitiorum consultrix, extremùm & ipsa filii sævitiem perpessa est, suis saturata consiliis. Sic Justina Imperatrix, quæ sacerdotibus exilia & desertissimas insulas minabatur, post varios eventus cum filio in fugam versa, exilium prima ipsa, quod aliis intentabat, coacta est tolerare. Ita Euthymius Ambrosio exilium paravit, domo juxta templum ad id conducta, & curru ad Ambrosium repente abducendum dispositio. Tandem elapso anno Euthymius ipse, eodem prorsus die, quo Ambrosium abripere cogitarat, & ex eâdem domo, eodémque curru in exilium deportatus est, ipso nihilominus Ambrosio victûs necessaria subministrante. O infelix Euthymi, lacum aperuisti & effodisti, & incidisti in hanc ipsam foveam quam fecisti. Hoc uno tamen felix es, quòd eum nunc altorem amicissimum experiaris, cui tamdiu insidiabaris ut hosti.

Baronius & Spondanus anno 387. è D. Paulino, qui vitam Ambrosii scripsit.

Anno millesimo octogesimo quarto Henricus III. Imperator degebat Romæ. Hîc in Aventinum montem se recepit, ubi beatæ Mariæ Virginis ædem frequentabat. Invitatus loci opportunitate homo nefarius è plebe, qui necem Imperatori moliebatur, prægrande saxum in transeuntis caput devolvere cogitabat. Sed dum occasionem captat, dum saxum parat movétque, ipse cum saxo præceps devolvitur, & occumbit. In hunc longè verissimè Siracides pronuntiavit: *Et qui volvit la-*
Prov. c. 26. vers. 27. D *pidem, revertetur ad eum.* Huic tali meritò precatur regius
Ps. 34. v. 8. psaltes: *Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit, apprehendat eum.* Nempe malum consilium consultori pessimum. Et hujus quidem dicti originem Noctium Atticarum scriptor hic recenset. Statua Horatii Coclitis in Comitio Romæ posita de cælo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum haruspices ex Hetruriâ acciti, inimico atque hostili animo in populum Romanum, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. Ideo statuam illam suaserunt in inferiorem locum perperam transponi, ubi eam sol oppositu aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cùm ita fieri persuasissent, delati ad populum proditique sunt; & cùm de perfidiâ confessi essent, necati sunt: constituitque eam statuam, proinde ut verè rationes post compertæ monebant, in locum editum subducendam. Tunc igitur, quod in Hetruscos haruspices, malè consulentes animadversum vindi-

Gellius l. 4. Noct. Attic. cap. 5.

vindicatúmque fuerat, versus hæc scitè factus, & à pueris Romæ urbe totâ cantatus est: Malum consilium consultori pessimum est.

Plin. lib. 35. c. 10. medio fere. Apelles, ille pictorum Deus apud Ptolemæum regem gratiâ parum valuit. Sciverunt hoc æmuli, & fraude subornarunt sycophantam qui Apellem ad regis Ptolemæi cenam vocaret. Stirit se invitatus conviva, adfuitque tempori, cum rege, ita putabat, cenaturus. At Ptolemæus rex convivam non vocatum mirari, frontem contrahere, indignari, demum interrogare: Ecquis ad mensam vocasset? imò & vocatores suos ostendere, ut diceret à quo eorum invitatus esset? Apelles cùm illorum neminem reum cerneret, carbonem è foculo extincto arripuit, & imaginem in pariete delineavit, eáque arte sycophantæ vultum expressit, ut Ptolemæus ex inchoato protinus agnosceret, quem hominem designaret. Ita detectus impostor in casses incidit, quos alteri tetendit. Consilium malum consultori pessimum.

§. III.

Cardan. lib. 11. de rerum varietate cap. 53. ATque ut incepto perstemus, Hieronymus Cardanus rem inauditam narrat hoc modo: Antuerpiæ inter duos contentio fuit; alter nomen habuit Simon Turca, iste Joannes Baptista Deodatus. Rixa inter eos suborta, à verbis utrque ad ferrum & arma prosiliit. In pugnâ Simonem Baptista secundùm faciem vulneravit. Conditis demum gladiis, amicos se fore promiserunt, sed simulatâ pace. Non multo pòst tempore Baptistam Simon qui læsus fuerat, in hortum suburbanum, amœnum sanè viridarium invitavit. Priùs autem cathedram illic seu sellam collocavit, eo artificio factam, ut quamprimum aliquis sessum se recepisset, sella sponte clauderetur, & sessorem arctè undique constringeret. Baptista Deodatus vel fraudis suspicatus, insuper humanissimè invitatus, ejusdem commercii nomine (nam ambo erât Lucenses, ambo mercatores) in hortum exiit. Simon hospitem honoris caussa priorem sedere jussit. Paruit; sedit. Mox vinculis ferreis undique constrictus; unde subsidium peteret, non habebat. Simon stricto gladio: Jam es, inquit, in manibus meis improbe: eò te pertraxi, quò volebam. Ille veniam petere, per omnia sacra rogare, per omnes cælites obtestari, & supplicare. Frustra clamores, frustra fuerunt preces. Simon multis priùs vulneribus affectum, præsertim ejus vultu (quia ipse in illo læsus) fœdè lacerato, hominem miserè vociferantem confodit. Non latuit flagitium, quantumvis tectum & arcanum. Nam Simon eventu inopinato deprehensus, in câdem omnino cathedrâ, totidem etiam vulneribus ante confectus, Perilli exemplo, supplicium quod excogitavit, sustinuit. O verè verissimè dictum: *Ps. 34. v. 8.* Consilium malum consultori pessimum. *Venit illi laqueus quem ignorabat, & captio quam abscondit, eum apprehendit.*

Florimund. Raymund. l. 7. de Orig. hæresum cap. 17. n. 2. Perrinus è Calvini scholâ homo factiosus, ex arâ sacrum lapidem in quo Christi corpus offerri consueverat, in infamem supplicii locum, ubi rei plectebantur, transferri curavit, ut deinceps maleficorum sanguine tingeretur. Non putabat miser se primam fore victimam ad hoc altare immolandam. Sed neque hîc aliter evenit: Consilium malum consultori pessimum fuit. Perrinus ad hunc ipsum lapidem capite truncatus est.

Suidas, verbo Eutropius. Sic & Eutropius qui Arcadio Imperatori à cubiculis fuit, homo flagitiis coopertus, magistratus vendebat, milites calumniabatur, senatum variis contumeliis afficiebat, eos qui in templa confugissent, comprehendi jubebat, legem incredibili supercilio dictabat, quâ illos vel ab aris abstrahere permissum esset. At ea lex promulgata est, cùm pessimi consilii tyrannis suum tetigit auctorem. Nec enim multò pòst Eutropius. Imperatore offenso in templum confugit ad aram, sed inde suâ lege abstractus, & noctu capite plexus est. Ita Goliathus suo

1. Par. c. 11. vers. 23. gladio periit; ita gigas Ægyptius suâ hastâ occisus est à Banaja. Ita Saul suo ense cecidit, quem Davidis jugulo toties intentavit; ita Pharao ipse sibi pessimus consiliator: *Ecce populus filiorum Israël*, inquit, *multus & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum.* Oppressus ipse, Oceanum pro sepulchro habuit, qui ipsis pæne astris minabatur. Sic & Aman, ille Assueri regis oculus, suam ipse crucem, quam Mardochæo statuerat, suo corpore vestivit, dignissimum hac trabe funus. Exitium impendebat ab Ammane Hebræis omnibus: ferales litteræ jam valvis pendebant, jam laqueus omnium jugulis hærebat, jam machæra cervicibus imminebat. Subito Dei jussu fors vertit, & omnis in auctorem suum recidit calamitas. Crux altissima Mardochæo fixa, Amanem amplexa est, Hebræorum jam jam pereuntium ingenti plausu. Nimirum *facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet unde adveniat illi.*

Ita Roboam rex, spreto senum consilio, imperitos juvenes consiliarios secutus, asperrimè populo respondit, & duo regna fecit ex uno, irreparabili clade.

Ita rex Hanon à pessimis consiliariis miserè infatuatus, jus gentium in Hebræis legatis violavit. At carò steterunt temeraria hæc consulta. Nam præterquam quòd trigesies centena millia aureorum in militem expensa, idque sine ullo effectu, imò cum detrimento maximo, militum insuper octoginta septem millia ab ipsius parte occisi sunt, fugatis ceteris. In tanta mala præcipitavit florens regnum illa, ut sic dicam, consultissima temeritas.

Quid memorem Achitophelem qui Davidi regi ab arcanissimis consiliis, velut oraculum adorabatur. Ubi verò Absalonem degenerem filium pessimis consiliis armavit in patrem, sua ipsius consilia primus luit, & infami laqueo vitam abrupit. Nempe suis consiliis saturatus est. Ita prorsus, *qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in consilio.*

An non Chaldæi principes in Hebræum Danielem consilia iniquissima struxerunt? Foveam foderunt innocenti, sed eam ipsi cadaveribus suis oppleverunt; imò quod mireris, nec cadaveris quidem pars relicta est, quam carnifex unco traheret. Si vires & initium spectes consiliorum, quæ Danielem præcipitarunt in leoninum cavum, fatendum erit: Periit insons Daniel, jam lata est sententia, leonum dentibus lacerandus est Daniel: imò jam abripitur, ad belluas pertrahitur, præcipitatur. Sed post omnem desperationem reperit innocentia defensorem. Inter impastos leones, velut inter innoxios agnellos, tutissimus fuit Daniel: ita illæsus è foveâ iterum emersit; improbi consilii satores eò præcipitati, antequam solum contingerent, jam leonum dentibus hærebant. Nempe malum consilium consultori pessimum. Luculentissimè de his ipsis dictum dixeris: Lacum aperuerunt, & effoderunt eum, & inciderunt in foveam quam fecerunt.

§. IV.

PAri exemplo vindicata est à calumniâ Susannæ pudicitia. Duo vetuli judices, nobile par nebulonum, capitalem noxam insonti astruxerant; sed sceleratissimi consilii convicti, capitale supplicium in se verterunt. Ita & hi fabri, quas fecerunt compedes, gestarunt.

Quæ non consilia in Judæos coxerat improbus rex Antiochus, jámque Hierosolymæis arcibus imminebat, omnia in unam tumuli congeriem redacturus. O miser! túne Palæstinæ metropolim solo es æquaturus? nec vermiculis quidem è tuomet corpore ebullientibus resistere valebis. Eadem agitarat consilia facinorosus Nicanor, in universam Isacidarum gentem. Decreverat cerrè nonaginta Judæos talento vendere. Sed improvidus consultor triumphum cecinit ante victoriam, cæsis fugatúsque. Et tu Nicanor, fodisti foveam & incidisti in eam.

Plutarchus

Plutarchus memorat: Melios populos cùm solo ampliore indigerent, ex insulâ sterili abiisse, Nymphæo juvene coloniæ ducendæ præfecto. Decretum autem erat, illic habitare, Deo jubente, ubi naves, quibus veherentur, amitterent. In Cariæ littora delati, naves tempestate convulsas amiserunt. Cares qui Cryassam urbem incolebant, sive illorum miserati, sive audaciam veriti, secum eos habitare jusserunt, & agri sui parte impertiverunt. Melii à Caribus tam benignè susceptì, agros sibi assignatos lætis successibus coluerunt. At Cares peregrinam gentem brevi temporis spatio, nimiis incrementis auctam videre, & invidere fortunam, atque de illâ comprimendâ cogitare: habuitque ea res seriam deliberationem. Hoc denique conducibile visum, Meliorum primores ad convivium vocatos, ubi mero incaluissent, trucidare. Consilium hoc quantumvis arcanum virginem Cariam, cui Caphena nomen, non latuit. Hæc Nymphæo Meliorum duci civium suorum consilium aperuit, monuitque insidias cavere. Quocirca & Nymphæus cum suis consilium prensat, quâ ratione sicarios in suum jugulum conductos præverterentur. Re deliberatâ convivas se stiterunt Melii, sed unà cum uxoribus, quarum veste abdebant arma. Cena ad umbilicum perducta, tesseram dederunt Cares aggrediendis jam & obtruncandis Meliis. Nymphæus ad rei gerendæ articulum attentissimus, suos fortiter jussit agere. Hîc Melii gladiis uxorum fide subministratis, barbaros adorti universos interfecerunt, agro & urbe illorum potiti, à quibus interficiendi fuêre. Et hîc quoque consilium malum consultoribus fuit pessimum: suis consiliis saturati sunt Cares, & ferrum quod aliorum cervicibus acuerunt, suis receperunt. Adeo nihil in sacris, nihil in profanis vulgatius, nihil quotidianis experimentis testatius, quàm malos malis consiliis malè perire. Eleganter dixit Petrus Chrysologus: *Fremit dolositas se decepta, & in se fraus reversa collidtur. Herodes stridet, cadens ipse in laqueum, quem tetendit. In altum tendens cadit ab alto, celum pulsans intrat profundum, in se vadit qui vadit in Deum.* Nemo unus facilè inventus est hactenus, qui mali consilii malum eventum non & ipse senserit. Astutos Deus *apprehendit in astutiâ eorum.* Optimè Augustinus: *Prorsus fratres mei,* inquit, *ita credite, ita certi estote, ita si est in vobis excellentior prudentiæ ratio, videte atque perspicite: nemo malus quin prius sibi ipse noceat.* Consilium malum consultori pessimum. Dicta consignans sapientissimus Ecclesiastes: *Qui fodit foveam,* inquit, *incidet in eam, & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.*

Chrysologus serm. 172.

Id cap. 1. vers. 15. Augustin. in psal. 7.

Eccles. c. 10. vers. 8. & 9.

CAPVT IX.

Cæsareorum, Regiorum, Principalium; omnium denique sacrorum & politicorum senatorum ac Consiliariorum Consvltrix *Lingua formatur, firmatúrque contra lapsus.*

MIror equidem vehementer Assuerum potentissimum regem adeò dominum iræ fuisse, ut licet gravissimè in reginam Vasthi excandesceret, in eam tamen non priùs animadverterit, quàm procerum suorum sententiam exquisisset. Luculentè sacer scriptor: *Iratus rex,* inquit, *& nimiò furore succensus, interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta. consilio, scientium leges ac jura majorum.* Sed & Nabuchodonosorem miror turgidissimi supercilii monarcham, deliberatum sibi bellum non antè cœpisse, quàm consiliarios omnes, ducésque bellicos super câ re consultantes audiisset. Nam, quod sacra pagina testatur, *Vocavit omnes majores natu, omnésque duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilii sui, dixitq; cogitatio-*

Esther c. 1. vers. 13.

Judith c. 2. vers. 2. & 3.

A *nem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.* Nimirum, *salus ubi multa consilia. Est enim lingua sapientum sanitas.* Dissipantur cogitationes ubi non est consilium, ubi verò sunt plures consiliarii, confirmantur. Præclarè Ambrosius: *Pecunia,* inquit, *facilè consumitur; consilia exhauriri nequeunt. Hæc usu augentur, pecunia minuitur, & citò deficit.*

Prov. cap. 11. vers. 14. & cap. 12. v. 18.

Ambros. l. 3. offic. cap. 15.

Parvi arma sunt foris, nisi consilium est domi.

Consilium autem collatum, quò in plures diffunditur, eò redundantiùs manat, & in suum fontem recurrit. Adeóque verissimè Joannes Sarisberiensis: *Impossibile est,* inquit, *ut Sarisb lib. 5. salubriter disponat principatum, qui non agit consilio sapientum.*

Policrat. c. 5.

Consiliarios Ducibus, Regibus, Imperatoribus, civitatibus, provinciis, regnis planè necessarios esse, nemo est qui sapiat & dubitet; quales sint necessarii, à nostro instituto alienum est fusè disceptare. Hoc unum hîc agimus, ut Consiliariorum linguas à lubrico abducamus, firmemúsque contra lapsus. Quare, ut hoc ordine faciamus, & cum venià vestrâ, eruditissimi, nobilissimi viri, septem dumtaxat Aphorismos in medium dabimus, Consvltricis linguæ directores. Non facilè delinquet linguâ Consiliarius, senator, quicunque demum suasor, qui septemplex hoc documentum ausus fuerit non respuere.

Necesse est esse consiliarios.

Aphorismvs 1. Consiliarius secreti tenacissimus sit, privatáque cum aliorum principum legatis colloquia vitet.

Septem sanctiones pro consultrice linguâ:

2. Consiliarius Linguam Audacem abhorreat, Modestam assumat.

3. Consiliarius tam linguam Ancipitem quàm Præcipitem summè caveat.

4. Consiliarius Linguâ pervicace careat, Constante vigeat.

5. Consiliarius Adulatoriam linguam execretur, sectetur Veracem.

6. Consiliarius Linguam Argenteam extremè oderit.

7. Cõsiliarius ante omnia Linguam habeat Liberam.

Has leges rogamus, has figimus tabulas, consiliariorum ac senatorum omnium linguis. Quàm autem hæ sanctiones, & rationi, & sapientum vocibus, & sactis voluminibus, & omnis antiquitatis consuetudini sint congruæ, nunc paullò explicatiùs trademus.

§. I.

Aphorismvs primvs, silere docet jubetque fidelissimâ taciturnitate secretum tueri. Principis aut Reipublicæ consilia enuntiare, est Principem aut Rempublicam prodere. At res rara est inter multos, silentium. Illud hîc remedii est, ut quid faciendum sit, multi judicent,, quid facturus sit princeps, pauci sciant, aut nulli. Ideo tam nescire quædam consiliarios, quàm scire oportet. Taciturnas optimum est tutissimúmque administrandæ rei vinculum. *Sacramentum regis abscondere bonum est.* Apud Persas certè in consiliorum societatem nemo venit, nisi taciturnus & fidus: & è veteri eorum disciplinâ, Regum arcana cum vitæ periculo custodiebantur. Et vera vox Curtii est: *Res magnæ ab eo sustineri non possunt, cui tacere grave est.* Ægyptii hac in re severi, quibus lex erat linguam ei abscindere, qui arcana Reipublicæ detexisset, cùm meritò dici possit proditorem secretorum, regnorum proditorem esse. Neque ab hoc multum abest, qui privata cum aliorum principum legatis colloquia init: proditionis certè suspicionem incurrit. Romani cruce aut rogo tale genus piaculi multarunt. Quamvis supervacanea videri potuerit hæc lex apud eos, quorum curiam sic clanserat silentium, ut non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Enituit hac in re virtus Pompeji, qui dum legationis officio fungeretur, à Gentio rege interceptus, cùm senatus consilia prodere juberetur,

1. Secretũ fidelissimâ taciturnitate tuendum.

Tacitus l. 1. histor.

Tobiæ c. 12. vers. 7.

Curtius l. 4. histor.

In Ægypto pœna detegentium arcana Reip. erat linguæ abscissio.

Valerius l. 3. cap. 3.

juberetur, ardenti lucernæ digitum admovit cremandum, eâque patientiâ regi simul & desperationem tormentis quidquam ex se cognoscendi excussit, & ambiendæ apud populum Romanum amicitiæ cupiditatem magnam ingeneravit. Notum Papyrii apud matrem tam silentium, quàm lepidum ac festivum mendacium, quo curiæ secreta tegerentur. Nota vox Cæcilii Metelli: Si scirem, ajebat, hanc vestem mei consilii conscian esse, protinus eam exuerem, & in flammas abjicerem. Non stultitiam solùm sed & perfidiam suam prodit, qui Reipublicæ arcana continere nescit. O quanta regna & exercitus steterissent, si stetisset lingua sui non oblita! Prædicanda sanè Spirensis curiæ lex est: *In senatu dicta, gesta, judicata æterno silentio tegunto; nihil injussu Cæsaris revelanto.* Scitum utile ac necessarium. Nihil illi tutò committitur, nec omnino consiliis admovendus est, cui occulta principum virâ ipsâ potiora non sunt. Profectò cum iis minimè communicanda sunt consilia, qui instar dolii in plurimas rimas fatiscentis, ea quæ infunduntur, continere nequeunt. Meritò rex Syriæ molestissimè tulit, sua hostibus consilia patere, quod tamen nullius regi consiliarii vitio evenit, sed Deo Elisæo vati rem patefaciente. Hoc quia rex ignorabat, se suâque omnia hostibus prodita ratus, *convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israël? dixitq; unus servorum ejus: Nequaquam Domine mi rex, sed Elisæus propheta, qui est in Israël, indicat omnia verba quæcunque locutus fueris in conclavi tuo.* Ergo consiliarius silere discat, ne proditor fiat.

Lex curiæ Spirensis de servãdo secreto

4. *Reg. c. 6. vers. 11.*

Vide quæ de Lingua Revelate c. 18.

§. II.

2. Consiliarius linguã audacem abhorreat.

APHORISMVS SECVNDVS. Consiliarius linguam Audacem abhorreat, Modestam assumat. Audacia consilia mutandis rebus, quàm servandis aptiora sunt. Audacium consiliorum auctores reprimentur, si quod ore suadent, manu prosequi cogantur. Nulla tamen his reprimendis efficacior ratio, quàm dictorum rationem exigere. Hîc illi aut in vado hærebunt, aut absurdiora respondebunt. Imprudentis námque dicta ratio longè solet esse imprudentior. Dubium sit, plúsne noceat nimis cautus, an nimis audax consiliarius. Ajunt in curiis consiliarios triplici fere discrimine censeri: quosdam illorum à litteris innatáque prudentiâ atque ab experientiâ, non multum præsidii adferre ad tantum munus, hoc uno valere, in dicendo esse omnium audacissimos: alios verò tam lectione quàm auditione rerum præstare, cetera timidissimos esse, & rarò ex animi sui sententiâ dicere: demum alios tam dicendi libertate quàm eruditionis ac prudentiæ dotibus excellere, sed horum esse quàm paucissimos, eósque in singulis curiis vix numero æquare portas quæ Thebis fuerunt. Hinc illæ lacrymæ & magna rerum dispendia. Audacia consiliarii laudanda est, si sola non sit, sed doctrinâ, probitate, experientiâ nitatur: ubi hæc fulcra defuerint, omnia in præceps ruere necessum est. Modesta lingua dignitatis suæ fiduciâ non effertur, nec in aliorum injuriam vertitur, & sine asperitate loquitur. Consiliarius modestiæ amans, caveat ne quid in alterum atrocius dicat, faciátve. Nam sæpè quò potentior est, qui facit injuriam, eò gravius dolet is cui infertur. Nam propter illius qui nocet auctoritatem, putat offensus hoc magis ad infamiam suam spectare. Quàm verò ille à modestiâ procul abit, qui plenus sui, quidlibet in quemlibet dicere, alios præ se nihili ducere, intolerantiùs sese jactare, & altos proflare spiritus non veretur, quasi solus vidisset, legisset, nosset omnia. Hesiodus poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam sed recondendam esse dixit perinde ut thesaurum, ejúsque in promendo gratiam esse plurimam, si & modesta sit, & parca, & moderata. Porrò ad modestam consiliarii linguam pertinet, præsenti animo, patientiáque silentio aliorum opiniones audire, nec dicentis orationem interrumpere, quantumvis absurdâ & nullis fundamentis nixa dicantur. Quin imò finitâ jam oratione, non subitò contradicere, & in contrarias rationes erumpere convenit: dandum potiùs aliquid spatii quo integrum sit dicenti, aliquid dictis addere, demere, mutare. Nam eos qui statim contradicunt, alieni sermonis molestos interpellatores imprudentiæ notans Salomon: *Qui prius, inquit, respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat.* Linguæ modestiam mirificè juvant, non facilem esse credendo, dando, promittendo, decernendo, multò minùs irascendo. Citò credere, leviter promittere, temerè dare, plerunque pœnitentiam accersunt. Hebræus rex David nimis citò credidit servo contra dominum mentienti, & sententiam tulit non æquam. Illud denique modesta lingua unicè curat, ut excocto, simplici, ac restricto sermone, non crudo, non affectato, non prolixo utatur, ne fastidientes & saburratas, ut Comicus loquitur, auditorum aures efficiat. Lingua modesta etiam errando non erat. Amica certè omnibus est Modestia.

Consiliarii in curiis triplicis sunt discrimiuis.

Audacia consiliarii in quo laudanda.

Gell. lib. 1. Noct. Attic. cap. 15.

§. III.

3. Anceps & præceps linguam cavendam monet.

APHORISMVS TERTIVS & Ancipitem Linguam & Præcipitem cavendam monet. Ancipitem linguam eam vocamus, quæ verba jacit ambigua & perplexa, quæ vafrè artificioséque dicenda construit, ita ut in omnem partem torqueri facilè possint. Fridericus Imperator optabat à consiliis dandis abesse duo hæc, *simulationem & dissimulationem*. Itaque Consiliarii loco habendus non est, qui ita verba moderatur, ut quidquid evenerit, rectè dixisse videatur. Improbi hominis est, initio verum celare, tandem, quò res inclinarit, sententiam torquere. Bonæ notæ Consiliarius mavult errare sincerè loquendo, quàm scopum tangere malignè simulando. Atque hoc Justitia jubet. A Charitatis officio Justitiæ officium hoc differt, quod illud intermitti possit, cùm aut privatum timetur damnum, aut nullus officii speratur fructus: istud verò quod Justitia exigit, etsi nulla spes fructus sit, etsi proprium terreat detrimentum, est tamen præstandum. Et tale Consiliarii est officium. Sed objicias: Frustra dissentit, & odium sibi quærit, qui plurimorum calculis contradicit. Non frustra hoc fit, mi homo: ea enim veritatis vis est, ut emergat demum, vincátque. Sed nec ullo modo frustra est, officium suum facere, quisquis sit eventus laboris. Mali Consiliarii signum evidens est Anceps lingua.

Nec Ancipitem tantùm, sed & Præcipitem linguam caveat in medium consulturus. Tunc solùm celeritati locus est, cùm mora periculum creat. Aliàs præceps lingua semper proxima ruinæ; nec diu vires retinet, quidquid impetu agitur. Nulla res potest esse eadem festinata simul, & examinata. Itaque fit ut Præcipitem linguam pœnitentia, sed sera & inutilis sequatur, cùm præcipitata raptim consilia, neque revocari, neque in integrum restitui possint. Corbulonis apud Tacitum præceptum est: Compositiùs cuncta quàm festinantiùs agere. Nam festinatio improvida est & cæca, quam proinde error sequitur, errorem infelicitas, infelicitatem pœnitentia. Cùm legati Thebani vehementer urgerent responsum Athenis, Agesilaus prudenter cunctatus: An non scitis, inquit, cùm seria res agitur, in morâ multum esse consilii? Ut meritò Diodotus apud Thucydidem dixerit: Celeritatem, & Iram bonæ consultationi maximè contraria; quorum alterum cum amentiâ conjunctum esset, alterum cum imperitiâ & consilii tenuitate. Thomas Morus illud Angliæ fidus, ad matura consilia regios senatores cohortabatur, imò ut nihil nisi probè examinatum in senatu statueretur, censebat, quo die primùm quid proponeretur, nihil de eodem disputandum, sed in proximos conventus differendum; ne quis temerè, quod in buccam venisset, effutiret, dein absurda quæque stabiliendis

stabiliendis suis decretis excogitaret, mallétque publicæ salutis quàm suæ existimationis jacturam facere, perverso ac præpostero pudore. Quod quidem monitum videtur sumpsisse ab Alexandro Severo Imperatore, qui re Consiliariis propositâ, spatium ad disquirendum cogitandúmque dedit, ne de rebus sæpe ingentibus incogitati sententias dicere cogerentur. Itaque bene prudentérque monebat filium Leo Imperator: *Delibera tardè, nisi aliqua necessitas celeritatem requirat: at ubi consulueris, festinanter exsequere.* Tarditas, anima est consilii, celeritas exsecutionis. Quocirca Consiliario cauta potiùs consilia cum ratione, quàm felicia ex casu placeant: & Anceps lingua & Præceps summè displiceant.

§. IV.

4. Omnem linguæ pervicaciâ declinet, constantiam amet.

APHORISMVS QVARTVS. Consiliarius omnem linguæ pervicaciam declinet, Constantiam amet. Sapientis est suæ sententiæ non nimis tenacem esse. Neque levitatis est aut inconstantiæ, suâ sententiâ cedere, ut sequi liceat meliorem. Nam uti viator, bonâ etiam viâ decedet, si quis monstret meliorem aut compendii facilioris; ita consilii mutatio nequaquam indecora est, quantumvis gravi & erudito viro. Magnæ felicitatis est optima primo intuitu vidisse, sed potior est ille qui se minùs alio vidisse ingenuè profitetur. Nam melius est recurrere è medio cursu, quàm malè currere. Stoicam philosophiam hac in re meritissimò damnans Seneca: *Secta vestra*, inquit, *hoc loco titubat, & illud superbum promissum, nunquam sapientem facti sui pœnitere, nec unquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium. Non est levitas à cognito & damnato errore discedere; & ingenuè fatendum est:* Aliud putavi; deceptus sum. *Hæc verò superbæ stultitiæ perseverantia est:* Quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratúmque sit. *Non est turpe remutare consilium.* Quotus enim quisque est, quem non aliqua pars ignorantiæ attingat? Ideo boni & prudentes viri, sic ubi ipsos errare contigerit, indicatæ veritati libenter assentiuntur; at vulgus ineptum contumacissimum est. Tanto dignior laude C. Cassius qui auctoritati servandæ nunquam ulli facilè contradicebat, si Tacito credimus, qui Cassium ita locutum memorat: Simul quidquid hoc auctoritatis in nobis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum si quando Respublica consiliis eguisset. Hoc ipsum salubriter cavetur ab augustissimo illo Spirensi ac totius Imperii senatu, lege, quam Cæsar, atque ipsi Assessores sibi dixerunt: *A dissidiis utrinque contumeliisq; abstinento, & concordia mutuæ studento.* Dissidia lex damnat, non quæ abratiocinatione, sed quæ à pravis affectibus emergunt. Hi ubi Consiliarii animum occuparunt, eò hominem impellunt, ut omnis consilii quamvis egregii, quod non ipse affert, inimicus sit, & adversus peritos pertinax pugnet. Sunt qui suæ sententiæ sic inhæreant, ut alios omnes grandi supercilio despiciant, tanquam bardos & nullius judicii homines. Talis omnino Caiphas Pontifex: *Vos*, inquit, *nescitis quidquam, nec cogitatis.*

Memoranda hîc Aristidis ingenuitas, qui cum Themistocle minimè amico in legationem missus: *Visne*, inquit, *ô Themistocles, ut in his montibus inimicitias paullisper deponamus, recepturi eas cùm redierimus?* Quo quidem docuit vir prudentissimus, sinsultates tunc maximè ponendas, cùm Reipublicæ negotium promovendum. Quòd si legem Christianam sapuisset Aristides: Velis jubeas, dixisset, ô Themistocles, ut inimicitias ponamus, eas æternùm non recepturi.

Inter Romanos Plancus ille Ciceroni familiaris, hac animi moderatione excellens: *Non me impedient*, inquit, *privatæ offensiones, quo minus pro Reipublicæ salute, etiam cum inimicissimo consentiam.* Audite Christiani, audite senatores ac consiliarii, qui quandoque bonum publicum privatis publicísque simultatibus affligitis, & plurima pro affectu, non pro ratione suadetis, omnes Aquilæ plumas evulsuri (nisi vis obstet ab alto) omnes leoni ungues præcisuri, ut vester imperet affectus aut impetus.

Atque ego hîc pertinaciam damno, non Constantiam, eósque Ciceronis etiam calculo perstringo qui errare malunt, eámque sententiam quam adamaverunt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertinaciâ, quid constantissimè dicatur, exquirere. Pervicaciæ est post discessionem è Curiâ, & re, quæ in deliberationem venit, peractâ, suæ sententiæ etiamnum mordicus inhærere. Nam re integrâ quin liceat in alia omnia ire, nemo est qui id nesciat. Atque hîc opus Constantiâ Veritatis comite, quæ Consiliario inter primas necessaria. Nihil enim est Tullii sensu, quod tam deceat, quàm in omni re gerendâ consilióque capiendo servare constantiam. Non satis est veracem esse, ac ingenuè indicare quid expetendum, fugiendúmque sit, sed præsenti constantique animo gradum in eo figere oportet, ac stare, quod semel deliberatum est, judicatúmque. Non natare sed constare sibi debet animus. Ficulnei Consiliarii sunt, qui huc illuc fluctuantes agitantur. Interdum alia, deinde alia decernunt; ut eorum qui dominantur, simultas aut arrogantia fert, ita bonum malúmve publicum existimant, ita in omnem auram eventilantur.

Constãtia in consiliario est maximè necessaria.

Alium se gessit Metellus Numidicus, nobilissimum Constantiæ specimen. Hic cùm animadverteret, quòd seditiosi conatus Saturnini tribuni plebis tenderent, quantóque malo Reipublicæ, si non his occurreretur, erupturi essent, in exilium quàm in legem ejus ire maluit. *Potéstne aliquis*, inquit Valerius, *hoc viro duci constantior, qui ne sententiâ suâ pelleretur, patriâ, in quâ summum dignitatis gradum obtinebat, carere maluit.* Non minùs Scævolæ animus sibi constabat. Cùm enim Sylla urbem occupasset, senatum armatus coëgisset, jámque unum illud ageret, ut C. Marius hostis judicaretur, & illius voluntati nullus auderet se opponere, solus Scævola hac de re interrogatus, sententiam dicere noluit: Et Syllæ truculentiùs minitanti: Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumdedisti, astentes, licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum ac senilem sanguinem meum, Marium à quo urbs & Italia conservata est, hostem judicem.

Valer. lib. 3. cap. 8.

Quis Thomas Morus, illud Angliæ decus, quàm constans in tuendo vero? Revera illi æs triplex circa pectus & ahenum robur. Mori maluit, quàm non verum dicere: Itaque caput perdidit, ne perdere cogeretur libertatem veritatis tenacissimam.

Quis in eadem gente Reginaldus Polus? qui jus & æquum eâ constantiâ defendit, ut cùm caput illius quinquaginta millibus aureorum proscriptum esset, diceret: Jam satur sum vitæ; qui eam mihi ademerit, hoc præstabit officii, quod ille qui dormitum ire cupienti vestes detrahit. Hanc ergo Constantiam laudamus, non Pertinaciam. Artificiosissima mixtura est, pertinacem non esse, & tamen esse constantem. Quis enim neget consilia mutari posse? quo sensu illud Oratoris capiendum: *Non inconstantis puto, sententiam tanquam aliquod navigium ex Reipublicæ tempestate moderari.* Hinc Leonidas objicienti quòd facilè mutaretur: Mutor, inquit, sed temporum ratione, non ut vos, proprio morbo. Nimirum pro re & tempore variari potest consilium. In quam sententiam optimè Augustinus: *Turpe est*, inquit, *mutare sententiam, sed veram & rectam. Nam, & stultam & noxiam, laudabile & salubre est. Sicut autem constantia non sinit hominem depravari, sic pervicacia non sinit corrigi. Proinde sicut illa laudanda, sic ista est emendanda.*

Cic. orat. pro Cn. Planc.

Augustinus epist. 214.

§. V.

5. Adulatoriã linguã execretur, veracem sectetur.

APHORISMVS QVINTVS. Consiliarius adulatoriam linguam execretur, veracem sectetur. Nam assentari

assentari (uti Græcorum disertissimus loquitur) *& placida loqui, in concilio perniciem Reipublicæ maximam adferre solet.* Medicus si vel semel pro pharmaco venenum propinarit, invisus semper est: ita consiliarius si vel semel vitiis benignus detestanda commendarit, aut Domini sui virtutes supra verum extulerit, in aliis fidem ægrè faciet. Neque enim fideles sunt censendi, quorum hoc unum officium est, una hæc contentio, *placere Principi*, & eum quàm blandissimè fallere. Ut umbra, quidquid egeris, quoquò te verteris, semper adest & respondet suo corpori, sic isti, quocunque purpura vel sceptrum verterit, eò circumagunt se, & sui semper dissimiles pro re natâ sese adaptant; planè similes Heliotropio flori, cujus tantus est amor in solem, ut cum ipso circumagatur, & quocunque sol deflexerit, eodem flos iste caput suum declinet. Ita hi Laudenses & Placentini Consiliarii, in rebus omnibus ad dominorum suorum voluntatem sese accommodant, nec quidquam nisi ad gratiam loquuntur. Quocunque herilis vel oculus vel manus, etiam sine voce annuerit, abnuerive, eodem ipsi toto corpore propendent, nec unquam ad hoc virtutis aut virium proficiunt, ut adversari audeant & refellere non probanda: omnia compositis verbis & assentatione tortuosâ transigunt, modò pax sit in diebus illorum: verum tegere, nihil esse piaculi censent, modò gratiâ non excidant. Aliter longè Isocrates: *Abesse*, inquit, *omnis assentatio, & ejus, cui consilium datur, utilitas, & rei veritas spectari debet.*

Ochozias Rex improbitatem suam Consiliariorum suorum adulationibus imputet. Rex Amnon suum suorúmque interitum consiliariis suis acceptum referat. Philippum Macedoniæ regem Demetrius ejus consiliarius in maximam quoque calamitatem impulit. Norat Demetrius Philippum ardere cupidine alieni soli, quare non difficulter illi persuasit, Græciam & Italiam occuparet. Consilium hoc adulatione merâ formosum secutus Philippus, bellum movit Athenienſibus. Hi fœdus composuerunt cum Romanis, qui Philippo victo Macedoniam occuparunt. Ita rex & aliena quæ appetierat, non obtinuit; & sua quæ possederat, amisit. Tales ut plurimùm eventus, sequuntur adulatorum consilia; quorum principia quidem jucunda, at eadem exitus habent amarissimos. Antiochus Rex adulatorum vocibus infatuatus, veritatem nunquam audisset, nisi venationis studio avius & aberrans in rustici tuguriolo divertere coactus fuisset. Hic super mensam injectus sermo de rege. Paterfamilias regem quidem virum bonum, sed duplici notâ infamem esse dixit, quòd consiliarios haberet malos, & regni negotia ob insanum venandi studium negligeret. Tacuit rex in præsentiâ. At primo diluculo advolantibus ad casam famulis: Heri demum, inquit, veritatem audivi; vos palpum pro veritate obtruditis.

Justinianus cetera sagax Imperator, in hos ipsos tamen casses incidit, à Triboniano Jurisconsulto per adulationem turpiter deceptus.

Rem mirissimam narrant de Senatore, imò adulatore regio. Ajunt Lutetiæ in foro frumentario, os cloacæ ostendi hodiéq; ubi sepeliri voluerit consiliarius, quem pravæ adulationis serò pœnituit. Regem is tristem ac sollicitum viderat, ob angustias ærarii. Suasit igitur vir catus, ut rex è minimis rebus quas rustici in mercatum deferrent, unum alterúmve numulum exigeret; idque in biennium duntaxat. Collectâ pecuniæ vi non modicâ, exactiones plures eodem exemplo excogitatæ sunt. Hic primus exactionum talium inventor, cùm videret idem auctoritatis sibi non esse in dissuadendo, quod in suadendo fuerat, extremis mœroribus confici cœpit, & animi salutem desperare. Atque ut à seipso pœnas consultæ adulationis expeteret, aliósque calamitate suâ doceret, testamento cavit, ut illic sepeliretur, quò fori purgamenta confluerent. Dignum hoc auctore monumentum. De blandientibus his adulatoribus verissimè Alexander Severus pronuntians: *Hi sunt*, inquit, *qui principes perdunt, qui eos à populo semovent, qui soli internuntii sunt, aliud quàm respondetur, sæpe referentes, claudentes Principem suum, & agentes ante omnia, ne quid sciat.*

Ioan. à Coquier lib. 4. thesauri politic. cap. 4. quem hic secuti sumus præeuntem.

§. VI.

APHORISMVS SEXTVS. Consiliarius linguam argenteam extremè oderit. Siquidem

—— quæ reverentia legum
Quisquetus aut pudor est unquam properantis avari?

Quid enim judicii, ac consilii, quid fidei in eo erit, qui non bonum publicum, sed privatum, sed suum tam sollicitè quærit. Nimirum nec pensi quidquam nec sancti habebit, qui linguam habet argenteam. Eam porrò argenteam voco linguam cui omnia sunt venalia, modò argentum impetret. Sunt, quibus nulla nec salaria nec præmia satis grandia, seque digna censentur: plus petunt, ulteriùs exigunt, nunquam satiabiles, nullis donis explebiles. Quàm hîc Romani temperantes, & à corruptelis istis alieni? Fabius Pictor, Q. Fabius Gurges, Q. Ugolinus, C. Numerius legati ad regem Ptolemæum missi, munera quæ ab eo privatim acceperunt, in ærarium Romæ priùs detulerunt, quàm ad senatum legationem referrent. Scilicet de publico ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene administrati officii, accedere debere judicantes, sic animo adversus cupidinem invicto publicam rem antehabuerunt privatæ utilitati. Verùm (quæ senatus humanitas fuit) reddita sunt legatis, quæ in ærarium contulerant, non solùm Patrum decreto, sed etiam populi permissu. En, quàm solliciti fuerunt viri integerrimi, ne quid de suâ fide & integritate delibaret tanti regis in se munificentia. Quare Romanum ærarium potiùs, quàm suas domos opulentas malebant. Sed cum hac continentiâ liberalitas senatus meritò certavit & vicit. Hem! quàm alii sunt mores, nostro hoc ævo? Omnes pecuniæ vias novimus. Phœnicem dixeris illum, qui munera, oblata ultro audet non accipere. Sed nec ii laudandi, qui hoc unum satagunt, ut domino suo ærarium struant, quacunque demum ratione id fiat: qui æstimant *lusum esse vitam nostram, & conversationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere undecunque etiam ex malo acquirere.* Ubi nunc Helvidii Prisci, qui cunctis vitæ officiis æquabiles, opum contemptores, recti pervicaces, constantes adversus metum. Interrogavit hominem aulicum unus aliquis è purpuratis Patribus: Cujusnam consiliarii fidelissimum esset censendum consilium? respondit alter: Contemnentis aurum. Prudenter dictum ac verè, & ad mentem Demosthenis qui asserebat, Non esse apud eos, quorum omnia studia, & cogitationes ad avaritiam referuntur, quidquam vel firmi vel sancti. Dixit, sed non fecit Demosthenes. Quocirca providè apud nonnullos populos lege cautum est, Ne ii in cõsilium adhibeantur de bello, qui agros hostibus finitimos haberent; quòd rei privatæ aspectus, prudens consilium impediat. In hunc ipsum finem Consiliarius privata cum aliorum Principum legatis colloquia vitet, nec in circulis de rebus magni momenti disputet. Hæc talia venalem & argenteam linguam sapiunt.

Memoratu dignissimum est, quam ille, magnarum gemmarum Comes Elcearius, hac in re moderationem animi præ se tulerit. Erat Elcearius ob eximias suas virtutes Roberto Galliarum Regi, ejúsque filio Carolo, inter primæ admissionis amicos charissimus. Hinc fiebat ut è regum domo lautissima munera ad Elcearium sæpissime commearent: sed ille continentissimi propositi tenax omnia constanter repudiabat. Et ne regiam liberaliter nimis agresti contumaciâ spernere videretur, dicere solebat: Se quidem tam munificè oblata posse accipere sine culpâ, vereri tamen, ne suo exemplo alii trahe-

taherentur, qui acciperent munera etiam cum culpâ. Itaque Elcearius in conclavi inter preces auditus est dicere: Domine, tu mihi in cælo debes centum auri uncias, itémque duos pannos purpureos. Interrogatus, quid hæ preces sibi vellent? respondit, eo die munera sibi oblata, à se tamen repudiata esse.

Lib. de Bellis apparatu, quē à Grato in Latinum vertit Ioan. Chocus Cantabrigiensis, hic interpres Iunctum quo uocentur Lemans fuisse autumat.

Parendum igitur sapientissimæ Leonis Imperatoris cohortationi, quam ad filium Principem instituit, hunc in modum: Consultores adhibe experientes rerum, providos, perspicaces, ærumnarum ac prosperitatis tuæ socios; ad cogitandum solertes, fideles, qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei susceptor existit, neque sibi mutuo, sed qui quod cogitant, dicunt, qui simplici animo & incorrupto sunt, nullúmque ex iis rebus (notate obsecro, notate) lucrum quærunt, sed in eo ipso tempore, quid maximè utile sit explorant. Sunt enim, qui cùm lucrum aliquod vel compendium, aut ad se, aut ad eos quos charos habent atque diligunt, pertinere posse vident, totam judicationem rei eò transferunt: & quia pertinaces sunt, universum consilium, ab utilitate communi ad id quod ipsi volunt, devehunt.

Ita prorsus fit: ita Christiani principes inter se committuntur, dum consiliarii eorum pro suis quisque loculis pugnant. Consiliarius avarus & numis inhians, aut proditor, aut nequam est. Fidelis nunquam erit, qui magis suam crumenam, quàm conscientiam suam attendit.

In mercat. *Semper avarus amat mendacia, furta, rapinas.*

Ser. de Mal. princ. cap. 5. Quemadmodum Leo, sic & Justinianus Imperator, quemlibet Principem cohortatus: Festinabis, inquit, consiliarium, & quicunq; circa te, assumere virum optimum & purum undique, & contentum iis quæ à Fisco dantur: si quid præter spem accesserit, & non inveneris eum custodientem tibi fidem justam, illum quidem expelles, alio verò uteris consiliario, legem & Justitiam cum puris servante manibus. Compertissimum est: Ubi munera, ibi & perversa esse judicia. Samuelis propheræ C sanctissimi viri filios considera, de quibus Regum fasti *1. Reg. c. 8. vers. 3.* testantur: *Declinaverunt post avaritiam, acceperúntque munera.* Quid inde? *& perverterunt judicium.* Ex illo istud exploratissimâ ratione concluditur. Ergo, aut Consiliarius fidelis non erit, aut linguâ carebit argenteâ.

§. VII.

1. Ante omnia linguam habeat liberam.

APHORISMVS SEPTIMVS. Consiliarius ante omnia linguam habeat liberam. Hîc Rhodus, hîc saltus: hinc Orbis lacrymæ, quòd linguæ aulicæ plerumque non sint liberæ. Sed ipsi sæpe Domini rerum ac principes in caussâ sunt tam mutilæ libertatis; grata malunt audire quàm vera, vehementi scilicet & acri liberáque oratione offenduntur, odiúmque parit veritas. Hoc expertus est Achior, qui apud Holofernē de Israëlis populo liberè pronuntiavit quæ sensit. Sed ægrè tulit hanc oris libertatem turgidus imperator, compulitque D fidissimum suasorem transire ad hostes. Quæ res exi- *Iudith c. 5. vers. 5.* tium attulit Holoferni, salutaris fuit Achiori. Nam qui cum Assyriis periisset, eâdem involutus clade, cum Hebræis incolumitatem est consecutus. Revera periit rex, periit princeps, cui bona consilia dare periculosum est. Theopompus interrogatus, quæ ratio regni servandi esset? respondit: Si justam dicendi libertatem Princeps indagandæ veritatis cupidus, consiliariis suis facultatem tribuat liberè proloquendi quæ senserint; neque factis dictísve, sed nec nutu ullo cujusquam sententiâ se offensum ostendat, nisi veritatis velit facere jacturam: Siquidem plerique hominum adeò sunt imbecilles, ut vel minimam Principis offensiunculam plurimum reformident. Propterea cùm consuluntur, ut etiam sibi *Isa. cap. 5. vers. 20.* consulant, Dicunt *malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

A At hîc de loquendi libertate loquimur, effusæ licentiæ vel garrulæ impudentiæ nos minimè patrocinamur. Sunt enim aliqui ab ipsa naturâ sic facti, ut modestiæ ac reverentiæ immemores, paullò etiam quàm par esset concitatiùs in ipsos Principes ipsis audientibus invehantur, vibrentque linguas, & carpant potiùs quàm moneant instituántque. Talis omnino fuit Joabus dux belli supremus, & consiliarius regis Davidis, homo efferi oris, qui licet regis sui amplitudini studeret, vehementiùs tamen & acriùs quàm par erat, regem super Absalonis filii interitu dolentem allocutus: *Confudisti hodie*, inquit, *vultus omnium servorum tuorum* &c. *Diligis odientes te, & odio habes diligentes te, & ostendisti hodie quia non curas de ducibus, & de servis tuis.* Ohe, Joabe, ohe; nimis hæc acerba sunt in regem: hæc verborum amarulentiam non veritas, sed linguæ furor effundit. Licet vera dicere, etiam regi, sed modestè. Achior, quem dixi, hoc observavit, qui ad Holofernem dicere sic ingressus: B *Si digneris*, inquit, *audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.*

Modestia & reverentia in consiliario necessaria.

2. Reg. c. 19. v. 5. & 6.

Iudith c. 5. vers. 5.

Hanc modestam dicendi libertatem in consiliario, cumprimis desideramus. Sit fortis & liber, nec ad frontem sui domini sententias, sed ad suam conscientiam, & ad Dei gloriam dicat, & quamvis plurium conviciis exagitetur, non tamen à recto discedat. Qui vera reticent, & falsa suadent, non tam se quàm Rempublicam, & Principem in casum dant. Illud Senecæ centies his occinendum: *Non vides*, inquit, *quemadmodum illos in præceps agat extincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententiâ suadet dissuadétque, sed adulandi certamen est, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissimè fallat.* Nimirum vel spes eos vel metus abducit à vero. Ita fit ut dissimulent, tegant, colorent, ambagibus & amphiboliis utantur, veritatem verbis sic circumvestiant ac involvant, ut nescias negantem an affirmantem partem tueantur, nam dicta sic artificiosè ac vafrè construunt, ut quidquid demum principi placuerit, hoc ipsum illi dixisse videantur. Neque curant hi tales quorsum res evadat, dummodo sui Principis offensionem non incurrant. Hic scopus, hæc votorum summa est. Hos præclarè monens Tullius: *In omnibus consultationibus*, inquit, *neque gratiam spectandam, neque odia existimo; sed eam unumquemque sententiam dicere debere, quam ipse optimam censeat.* Deplorandum est ævum illud, quo Curiæ sunt elingues, in quibus dicere quod velis, periculosum est; quod nolis, miserum. Boni prorsus ac laudabiles ii, & auro contrà à Principibus æstimandi, qui excusso omni metu, liberè pariter & modestè sententiam promunt, velut Theodorus ille Ammiani, qui solus pæne omnium erat, cujus linguam non effrenem, sed despicientem quæ loqueretur, nullus claudebat periculi metus. Solebat Ludovicus XI. Rex Gallorum dicere, se in suo regno, & potissimùm in aulâ suâ, rebus pæne omnibus abundare, exceptâ re unâ, VERITATE. Nec degener ab hoc patre filius Carolus VIII. è pincernâ suo familiariter sciscitabatur, an non censeret paucos cælo reges admitti, & quid caussæ assignandum? cúmque alter verecundè cunctaretur, subjunxit: Quid miremur, si rari ad cælum reges cōmeent; raros habent circa se veri monitores.

Sen. lib. 6. de Benef. c. 30.

Apud Dion. lib. 44.

Ammian. lib. 29.

Quocirca principi quandoque suo cortice, ut ajunt, nandum: audienda consilia, & non sequenda sunt, si consiliariis reclamet ratio, conscientia, lex divina. Fecit hoc Fridericus III. Saxoniæ dux, qui Erfordensium injuriis lacessitus Comitia indixit. Erat inter proceres magnæ auctoritatis eques, qui bellum omni studio suadebat, argumentis à dedecoris notâ, & victoriæ facilitate ductis. Huic ita suadenti dux: Præclarè tu quidem, inquit, Sigismunde Listi, pro teipso, cujus interest bella ex bellis seri, concionatus es; pro me non item, cujus

Consilia nō sequenda cum consiliariis reclamat cōscientia.

gloria & incolumitas è subditorum commodis potiùs quàm ex hostium ruinâ & interitu pendet. His mali consilii auctorem repressit. Nec aliter egit Fridericus III. Romanorum Imperator, qui Ladislaum Hungariæ ac Bohemiæ regem, sed etiamnum puerum, sanguine sibi conjunctum educavit. Non defuerunt homines maligni, qui puerum suavi sed clandestinâ nece tollendum censerent, cujus mors opes & regna esset allatura. At Imperator: Quî fit, ajebat, quòd me opulentum potiùs quàm pium erga meos esse cupitis? Facessat consilium impium: ego divitias non sic amo, ut propter illas committere velim rem nefariam. Non libertatis hoc fuit suadere, sed crudelitatis. Nos eam à consiliario libertatem exigimus, ut apertè, ingenuè, liberè, & ex interiore sensu suadeat dissuadeatque, non utilitate solùm, sed & honestate spectatâ. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* Quod & priscorum illud submonet: *Aperto pectore.* Res maximi momenti & non levis flagitii est, Consiliarium principi jurejurando obstrictum aliter dicere quàm scientia & conscientia dictent. Extincta est libertas, si metus terreat, spes gratiæ os claudat, aut aliud promat Lingua, aliud recludat pectus: si dicturus seipsum aut suos attendat, si taceat, dissimulet, contortè dicat: Ubi libertas non est, nec spiritus Domini est.

Æneas Sylvius lib. 3. comment. de reb. gest. Alphonsi.

2. Cor. c. 3. vers. 17.

§. VIII.

Sed hîc plurima solent objici. Est qui dicat: Solus ego torrentem sistam, aut contrà nitar, solus ego negem tot cererorum ajentibus, præsertim si mihi noceam, nec caussæ prosim? Sint hæc ita; nihilominus tamen cum libertate promenda veritas: nam ceteri aut sententiam mutabunt, aut certè in posterum cautiùs dicent. Sed iterum obducunt: Sæpe deliberari de re jam constitutâ: hîc frustra sit, ajunt, multa movere, aut contradicere. Non frustra erit, mi homo; nam deinceps statuetur considerâtiùs, si quis jam reclamet cum ratione. Dein alii his exemplis fient animosiores. Unicus dux belli nescio quot fugientes in aciem & ordines potest compellere. Et quamvis hîc restitisse nihil proficiat, satis est officium suum feciisse; fructus conscientiæ maximus est, muneris suo non defuisse. Cur autem, objiciunt iterum, meo me damno invisum faciam, & ultro in aliorum odium veniam, quod ego meique posteri luant? Respondeo, qui solâ charitatis lege obstringitur alium liberè monere, potest id quandoque certis de caussis omittere: at verò qui lege justitiæ verum dicere obligatur, etiam cum detrimento suo verum dicere tenetur, & contra torrentem niti, quod Hieronymus Albanus explicatiùs tradit. Exemplo, id quod dicimus, demonstratur. Quindecim senatores sententiam dicunt in curiâ; quatuordecim ore uno affirmant: decimus quintus, si quidem ei aliter visum, etiam sine spe profectûs, etiam cum suo damno, illis non assentiri obligatus est, nec ullo modo potest dicere, *Placet.* Dicat ergo, sed modestè: Domini faciant quod placuerit, de re propositâ ego quidem sic sentio &c. Et hujus rei caussa est. Præcepta enim quæ vocant negativa, semper obligant: qualia sunt: Ne consentias, ne sis particeps sanctionis malæ. Si hoc fide bonâ decimus quintus senator, quem dixi, fecerit, etiamsi è ceterorum sententiis damnum grande proveniat, is solus tamen à sarciendi damni restitutione immunis erit, obligatis ad id ceteris. Nec quisquam hîc dixerit: Sum juvenis, nec tantæ auctoritatis; meis etiam liberis prospiciendum &c. Ficulneæ rationes sunt, & necassem valent. Jusjurandum principi datum, & conscientia divini timoris non expers, illa omnia humana terriculamenta contemnit. Sed prout ævi nostri mores sunt, hîc variè peccatur à multis, qui prolixis ratiocinationibus veritatem studio confundunt, qui ex ambiguo loquuntur; ut atrum an album calculum addant, nescias. Veritatis vox est: *Qui facit veritatem venit ad lucem.* Pessimè stabunt ad divinum tribunal, qui fidem jusjurandúmque sic negligunt, dum aliud dicunt, aliud sentiunt, turpi inter Linguam & Animum discordiâ.

Veritas cũ libertate promenda est.

Alban. de Cardinal. quæst. 10.

Ioan. cap. 3. vers. 21.

Unà mecum, obsecro, curiam Hierosolymitanam subite, & audite septuaginta duos senatores consilia conferentes. Quæstio erat: Utrum Jesvs Nazarenus capite damnandus? Hîc Caiphas, Annas, hîc Rabbi Samuel, Rabbi Simon, Rabbi Josias, hîc ceteri omnes voce unâ pronuntiarunt; *Reus est mortis.* Sed & hîc Joseph ab Arimathæâ unus omnibus restitit: *Hic non consenserat consilio, & actibus eorum.* Cogitarit Arimathæus, nobilis hic decurio: Quid ego unus ac solus oblucter? tot sapientibus viris contradicam? Contradixit. A toto senatu me disjungam? Disjunxit se. Omnium odium subibo? Subiit, & sententiam dixit, quam sciebat à nemine audiendam, Jesvm Nazarenum videri innocentem. Hæc vera dicendi libertas est. Sic & Nicodemus unus omnium impetum ferens: *Nunquid lex nostra,* inquit, *judicat hominem, nisi priùs audierit ab ipso, & cognoverit quid faciat?* Horatios Coclites dixeris hos viros, qui reliquis omnibus attonitis, & in fugam aversis, hostiles impetus soli remorantur.

Matt. 26. vers. 66. Marc. 14. vers. 64. Ioan. 7. vers. 51.

Nec prisci tantùm in hac laude: Philippus II. Burgundionum dux, libellorum magistrum habuit, qui cùm super re rationi & æquitati dissentaneâ consultaretur, omnésque eò propenderent, ut annuendam judicarent, solus Cancellarius reclamavit, ultróque duci sigillum remisit; satius esse ratus, omnem dignitatis splendorem ponere, quàm iniquis consiliis, adversante conscientiâ, subscribere. Quæ quidem integritas viri exinde Duci adeò placuit, ut eum amplioribus etiam honoribus donandum, paullò pòst revocarit. Falluntur ergo qui dicendi libertate omnem principum gratiam amitti existimant, cùm eam magis ac magis demereantur, nisi principes sint exleges, & magis pro voluntate suâ quàm pro ratione stent. Virtus & veritas ubique amabilis; quandoque torvis oculis primo aspectu salutatur, sed agnita benigniùs aspicitur & humaniùs. Et verò Principis gratiâ meritò exciderer, qui sciretur Principem aut veritatis hostem, aut certè illius audiendæ impatientem judicare. Dixerat Cardinali Bellarmino sæpius Clemens VIII. Pontifex Maximus, ad purpuram illum à se propterea evocatum, ut haberet apud se vocem virtutis, à quâ liberè inter voces fallentis Aulæ (quæ Principum calamitas est) audiret verum. Proinde injunxerat, moneret seriò si quid adverteret pro Ecclesiæ bono posse consultiùs agi.

Veritas ubique amanda.

Quocirca consiliarii, Senatores, Assessores quicunque, uti & mente, sic & linguâ sint liberâ, *Neque Duces ac Reges* (quod Estheris monet historia) *mendaciorum cuniculis conentur subvertere; dum aures Principum simplices, & ex suâ naturâ alios æstimantes callidâ fraude decipiunt. Quæ res & ex veteribus probatur historiis & ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur.* Præcipuum Consiliarii munus est liberè, apertè, ingenuè sententiam proferre, quæ vel Principi vel Reipublicæ futura sit salutaris. Assentatio ante omnia caveatur. Hic multorum scopulus est. Dominorum aures suavibus næniis permulcent, omnibus eorum dictis applaudunt, ad omnem auram velificantur gratiæ; ita non Reipublicæ, sed suam caussam agunt. Eò demum audaciæ prolabuntur hi tales, ut cum famulitio regis Cambysis dicere non vereantur: Regi licere, quidquid liberet. Talis Stratocles ille Demetrii, qui non rarò illud usurpabat: Quidquid rex Demetrius jubet, id erga Deum esse sanctum, id apud homines esse longè justissimum. Velit Deus, nullos hodie tales reperiri.

Esth. cap. 3. vers. 8.

Consiliarii munus est liberè & ingenuè sententiam proferre.

Audite ergo quicunque dominatum in alios genetis, audite divinæ æternæque Sapientiæ concionem quàm maximè seriam; sic illa vociferatur: *Præbete aures vos qui continetis multitudinem, & placetis vobis in turbis rationum:*

Sap. cap. 6. vers. 2.

Quoniam

Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè judicastis nec custodistis legem justitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam judicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

Audite Principum, Regum, Imperatorum Consiliarii, regis Josaphati verbis vos alloquor: *Videte*, ait, *quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcunque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentiâ cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum*: Cum diligentiâ cuncta facite. Hæc de Linguâ malè Consulente.

2 Par. c. 19. v. 6. & 7.

CAPVT X.

Lingua CONTENTIOSA *quàm sit exitiosa; & quàm lites studiosè sint cavendæ.*

NOn satis est, pedes laqueis indui, laqueos & linguâ gerimus, & vertice. Certè complures è sanctis feminis, comis & crinibus velut funibus suspensæ sunt. Illud formæ miraculum venustissimus Absalon, ingentem laqueorum numerum capite portabat: quot enim capillos, tot ferè laqueos ferebat qui è quercu pendulum miserè necabant. Qui linguâ latentes ferant laqueos, innumeri sunt. Cui permissum tot laqueorum insidias evadere, ingentes Deo gratias agat cum Siracide: qui apertè: *Confitebor*, inquit, *nomini tuo, quoniam adjutor & protector factus es mihi, & liberasti corpus meum à perditione, & à laqueo linguæ iniquæ.*

Eccli. cap. 51. v. 3.

Hæresiarchæ olim tot ore laqueos condebant, ut iis magnam Orbis partem illaquearint. Epiphanius Arium tam dulcis eloquii fuisse ait, ut brevi tempore multos sacerdotes, antistites, & septingentas moniales in suas partes traxerit. De Fausto Augustinus: *Faustus Manichæorum episcopus*, inquit, *magnus diaboli laqueus, & multi implicabuntur in eo per illecebram suaviloquentiæ.* Alii hæresum propagatores plerique, si non linguâ, certè calamo disertissimi, mel & rosas loquebantur, sed laqueos blandâ manu injiciebant. Decem illi Hebræorum exploratores, seditiosis concionibus sic populum omnem inflammabant, ut nemo pæne aliud moliretur quàm reditum in Ægyptum. Unicus Judas Iscariotes sic ceteros Apostolos in Magdalenam concitavit, ut dicerent: *Ut quid perditio hæc?* & fremebant in eam.

Epiphan. hæres. 69.

Aug. l. 5. Confess. c. 3.

Matth. 26. v. 4.

Quòd si duæ linguæ talibus laqueis instructæ conveniant, facillimè contentiones inter eas oriuntur, unde meritò Linguæ CONTENTIOSÆ sunt appellandæ. Atque de his nunc agendum.

§. I.

IN homine fatuo id unum sæpe laudari potest, quòd ille stultitiam adeò tegere non possit, ut eam plerunque prodat multiplici signo. Iis stultitiæ indiciis rectè numeratur, *facilè & libenter rixari.* Salomon id asserit: *Labia stulti miscent se rixis, & os ejus jurgia provocat.* Facillimum est iræ stimulos admovere homini fatuo; ad lites & jurgia eum evocare nullius est negotii: eundem autem iterum tranquillare difficillimum. Cantante gallo gallinaceo vel unico cantant omnes, cane uno latrante latrant & alii, nec tam citò latratus desinunt; ita fatuus si incidat in hominem contentiosum, ambo clamare & extra se ire incipiunt: hìc jam plurimum verborum est, & minimum rationis; utrinque pugnatur telle, utrinque

Prov. c. 18. v. 6.

L. Valerius. Amid. 12.

A turbulenta vociferatio est. Ubi enim verbis verba succedunt, incendio fomenta præstantur.

Et quoties non verbis solùm stat pugna, sed abore ad manus descenditur; nec jam argumentis, sed pugnis, sed pugionibus aut gladiis res agitur. Hinc sæpe, si alia desint mala, immortale odium nascitur. Rectè Basilius: *Contentiones*, inquit, *à principio quidem exiles esse solent, & facilè curantur: at procedente tempore auctæ, insanabiles omnino evadunt.* Siracides hoc confirmat: *Certamen festinatum*, inquit, *incendit ignem, lis festinans effundit sanguinem.* Ingentia oriuntur mala è litibus, jactura pecuniæ & famæ, simultates, inveterata odia, cædes. Isaias abbas dicere solebat: *Noli esse contentiosus, ne omnis in te inhabitet improbitas.* Et hoc à beato Paulo didicit, qui à jurgiis gravissimè dehortatus: *Noli contendere verbis*, inquit: *ad nihil enim utile est nisi ad subversionem audientium.* Et Corinthios acriter objurgans: *Cùm sit inter vos*, inquit, *zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis?* Vel hinc apparet qui sitis, cùm toties jurgemini.

Basilius orat. 9. ex collectan. Eccli. c. 28. vers. 13.

2. Tim. c. 2. vers. 14.

1. Cor. cap. 3. vers. 3.

B

Contentionis indoles multiplex est & varia. Prima quidem cùm cognita veritas in re gravi non leviter oppugnatur. Piacularis hæc noxa est, & grande nefas. Nihil non audebit, qui hoc audet. Altera contentionis indoles, cùm non magni momenti veritas impugnatur. Hic scopulus velis & remis vitandus est. Qui enim levia quæque contentionibus pervellit, suspicionem movet, se nec in gravioribus fore pacatum. Tertia, cùm rei non bene cognitæ audacter contradicitur. Hoc plerunque fit ardenti litigandi studio, quo rapitur in contentionem animus & propemodum excæcatur. Quarta, cùm veritati quidem tuendæ, res in litem trahitur, sed sine modo, & nec suo loco, nec tempore suo: hoc non disputare est, sed furere. Magnæ virtutis est, paratum esse, quod Cicero ajebat, & refellere sine pertinaciâ, & refelli sine iracundiâ. Quinta, cùm quis nititur tueri veritatem tam exigui momenti, ut plus nocitura sit altercatio, quàm controversæ veritatis defensio. Concedamus hoc tibi, mi litigator, quinque lupos simul à te visos esse, quid tum postea? tu excanduisti, vociferatus es, offendisti non paucos, causam dedisti prolixæ simultatis. Quantò consultiùs fuisset, à lite tam sterili linguam abstinere, quàm moribus tuis maculam tam multiplicem affricare? Isocrati videtur humanitatis officium deserere, qui rixosus est, & contra omnia contendit. Assentitur Salomon, & *Homo perversus*, inquit, *suscitat lites, & homo apostata omni tempore jurgia seminat.* Ideo rogans: *Quæ*, ait, *viderunt oculi tui ne proferas in jurgio citò, ne postea emendare non possis cùm dehonestaveris amicum.* Ideo & Job rogans: *Respondete obsecro*, inquit, *absque contentione.* Optimè Plato; *Ubi multæ rixæ, ibi multæ injuriæ.* Contentiosa lingua plagas ambit, & obtinet, ideo sibimet agat gratias, cùm sentit plagas.

Contentionis indoles multiplex.

Cic. lib. 1. Tuscul. qq.

Prov. c. 16. vers. 28. & Prov. cap. 6. v. 12. & 14. Prov. c. 25. vers. 8.

Job cap. 6. vers. 29.

C

§. II.

ET quamvis omnis contentio fugienda, nec cum ullo mortalium miscenda sit lis, hi tamen inter homines præcipuè declinandi: 1. Adversarius potens: Siracides monet: *Non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.* Per hominem potentem etiam magistratum designat: Cum magistratu contendere, non stultitia, sed insania est. Qui sumptuosè perire vult, controversias alat contra magistratum. Rarissima hìc victoria, si qua tamen est, sine graviore damno non est; & minùs perdit, qui se vinci liberaliter permittit. Optimè Romanus Sapiens: *Cum pare*, inquit, *contendere, anceps est, cum inferiore sordidum, cum superiore furiosum.* In tali pugnâ nemo aliud cogitet, quàm vinci. Ergo magistratum, aut præsides tuos ne tange. 2. Nec cum divitibus unquam litigandum. Idem Siracides id docet: *Non contendas cum homine loculente, ne forte contra te constituat litem tibi.* 3. Nec cum garrulo rixandum, ut idem sapientissimus

D

Declinandus 1. Adversarius potens in litigio. Eccli. cap. 8. vers. 1.

Seneca lib. 2. de Irâ c. 34.

2. Dives. Eccli. cap. 8. vers. 2.

3 garrulus.

Idem cap.8. vers.4. pientissimus præceptor monet: *Non litiges cum homine linguato, neque struas in ignem illius ligna.* Imò potiùs ea subtrahe. Notum monitum:

Cato. *Contra verbosos noli contendere verbis.*

4. Iracundus. 4. Hominem iracundum, etiam provocantem & lacessentem cautissimè declina. Monitorem hîc habes eundem Siracidem: *Cum iracundo non facias rixam,* ne scilicet oleum affundas flammæ. *Vir iracundus provocat rixas, qui patiens est, mitigat suscitatas.* 5. Non minùs cave hominem fatuum, & ne illum tanti æstima, cum quo descendere in certamen expediat. 6. Nec cum uxore altercationem facias: perdidisti quietem, si hîc cœperis.

Ibid. cap.19. vers.13. *Tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.* Si tectum malè materiatum penetrare cœperit pluvia, cave domui: tu forsan hîc illic sarcies, sed uno foramine obstructo, aliud hiabit. Litigiosi conjuges nullâ fruuntur tranquillitate, & ægrè illis est inter divitias & delitias. *Melior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum jurgio.*

Prov. c. 17. vers. 1.

Sed, quidquid dicamus contra rixas & jurgia, ii sunt ævi nostri mores, ut non immeritò quis arbitretur, ubicunque locorum agat, in tabernâ se agere, quæ plena sit ebriis rusticis, quibus nullum potius negotium, quàm certare & confligere: tot ubique dissensiones & lites, ut nusquam non præfari oporteat, Pax, Pax; ubique discordiarum & altercationum plurimum est. Meritò Angeli Christo vix nato proclamarunt in Orbe nostro:

Luc. cap. 2. vers. 14. Pax in terrâ hominibus: Pacis Dominus jam natus est; tollantur omnia quæ paci obstruunt.

At nos & hominum & Angelorum exhortationes parum curamus: illi velut lanistæ, cùm nos instar pugilum in congressu nimiùm effervescimus, hastili intercurrunt; at furor noster omnia pacis signa contemnit, transilitque limites, & ita pertinaciter quandoque alter alteri inhærentes, ut divelli non possimus, dum alter alterius pecuniam, famam, corpus, animum insigniter læserit. Rixas & discordias nunquam non comitari solent

Rixas comitantur magna damna. *2. Tim. c. 2. vers. 14. Eccli. c. 28. vers. 10.*

& magna damna, & multa peccata. *Contendere verbis, ad nihil utile est, nisi ad subversionem audientium,* imprimis verò contendentium. Sapientissimè monet Siracides: *Abstine te à lite, & minues peccata.* Et sanè non rarò minus damni est, damnum accipere, quàm rixam committere.

Philo lib. de agricult. Doctissimus Philo: *Quod si quando,* inquit, *majore vi coactus fueris in certamen descendere, ne te vinci pudeat. Sic enim demum, si vincaris, victor evades, quando in hoc genere victor vincitur.*

Plutarch. l. de educat. liberor. Hoc ipso sensu Plutarchus: *Non enim,* inquit, *tantùm egregium est scire vincere, sed etiam posse vinci pulchrum est, ubi victoria est damnosa.* Hoc ipsum confirmans

Greg. Naz. orat. 1. num. 180. Nazianzenus: *Præstat,* inquit, *honestè vinci, quàm periculosè ac nefariè vincere.* Excellentissimè dixit Ambrosius:

Ambros. in cap. 4. ad Coloss. *Vincis, dum cedis.* Animosis ad convicia semper cedendum. Sed nos, à nobis malè persuasi, gravibus caussis impelli credimus, ut ad arma & rixam prosiliamus. Persuasio pessima. Jus suum modestè prosequi, cuique permissum est; verùm ob quamvis injuriolam in aciem & dimicationem venire, ac de lanâ caprinâ, aut de hirundinis nidulo, aut de Parni scaphulâ disceptare, admodum culpabile, præsertim si tua (quod plerunque accedit) non tanti intersit. Hebræi sapientis præceptum est:

Eccli. cap.11. vers. 9. *De eâre, quæ te non molestat, ne certeris.* Cede, & tace; hac viâ ibis tutissimus. *Qui se jactat & dilatat, jurgia concitat.*

Prov. c. 28. vers. 25. & c.13. v.10. Hinc, *inter superbos semper sunt jurgia.* Enimvero qui velit cedere, nemo est; nemo vinci, nemo videri vult perdidisse caussam. Unde litigiorum nullus finis.

§. III.

Prov. c. 20. vers. 3. B. Egidius, S. Francisci socius dicere solebat: Quando quis contendit tecum, si vis vincere, perde: si vincis teipsum, omnes inimicos tuos vicisti. Magnæ virtutis est, si quis benevolè se vinci permittat, quia talis est dominus Orbis. *Honor est homini qui se separat à contentionibus.* Abrahamus & opes & honores suos auxit, quia cum Lotho litigare noluit, etiamsi perdendum quid foret, dixitque: *Ne quæso sit jurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, fratres enim sumus: ecce universa terra coram te est.* Arbitrii tui est, hoc illúdve eligere. Si ad sinistram ieris, ego dextram tenebo: si tu dextram elegeris, ego ad sinistram pergam. Cavendæ litis modus optimus. Quòd si homines conveniant sui sensus & cerebri, & omnes aut ad dextram, aut ad lævam omnes ire contendant, nec ullus alteri deferat, controversiæ nunquam satis componentur. Ergo, vide, mi Christiane, ut *nihil per contentionem* à te fiat. Nam *servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes.* Tormenta bellica majora si muro illidantur, perfringunt; si in sacco laneum deferantur, non penetrant, & sine noxâ sunt: ita morosus, iracundus, litigiosus homo, si modestum ac mitem incurrat, vim nocendi amittit; si offendat in sui similem, utrinque detrimentum contrahitur.

Gen. c. 13. vers. 8. *Philipp. c. 4. vers. 5.* *2. Tim. c. 2. vers. 24.*

Hier. c. 46. vers. 12. B Hieremias prophetæ diserte affirmat: *Quia fortis impegit in fortem, ambo pariter corciderunt.*

Chrysost. Matth. c. 5. hom. 38. post. Chrysostomi salubertimum consilium est: *Malum hominem,* inquit, *tacendo & locum dando melius vincis quàm respondendo, quia malitia non instruitur sermonibus, sed exiratur.* Ita Dominus recedêdo compescuit, quos non potuit respondendo. Nam si contendis irrationabilem ratione placare, & illum non placas, & reipsum subvertis. *Plena victoria est,* inquit Valerianus, *ad clamantem tacere, & non respondere provocanti.* Huc referri potest illud Bernardi dictum: *Infelix victoria est, quâ superans hominem, succumbis vitio.* Os pravum tanti non est, ut quis illud dignetur responso. Notus scriptor: *Quid enim,* inquit, *sunt verba nisi verba? per aërem volant, sed lapidem non lædunt. Si reus es, cogita quòd libenter emendare te velis. Si nihil tibi conscius es, pensa quòd velis libenter pro Deo hoc sustinere.*

S. Valer. hom. 11. Bern. ser. ad mil.

Innoc. Cant. lib. 3. c. 40.

Intuta manus est quæ rabidum canem auribus tenet, brevi enim dentes sentiet. Ita Salomon philosophatus:

Prov. c. 26. vers. 17. C *Sicut,* inquit, *qui apprehenderit auribus canem, sic qui transit impatiens & commiscetur rixæ alterius.* Et quoties duo canes de osse uno rixati, ambo illud amiserunt, quia fugati. Sic anno Christiano millesimo trecentesimo quinto, *Matth. Bonfin. de rebus Hung.* dum Carolus Robertus & Wenceslaus de regno Hungariæ contenderunt, Hungari Othonem Bavariæ Ducem Hungarorum regem salutarunt, & Albæ Regali coronarunt. Anno millesimo trecentesimo supra sexagesimum, Græcis dissidentibus, & de imperio litigantibus, Amurathes tertius ejus nominis Imperator Turcicus, per Hellespontum ducens exercitum, urbes cumplures occupavit, itaque primus ex Asiâ in Europam regnum suum propagavit. Roboam & Jeroboam dum vivebant, altercationem faciebant. Quid inde obsecro provenit lucri? ex uno regno fecerant duo, cum ingenti clade posterorum. Hîc Chrysostomus auream præscribit legem, iis præsertim qui cupiunt non succumbere:

1. Reg. 12. Chrysost. ad illud Si vindicare vis, inquit, file & funestam ei dedisti plagam.

Si vindicare vis, inquit, *file & funestam ei dedisti plagam.*

D Verè

Cato. *Proximus ille Deo est qui scit ratione tacere.*

Pusilli hominis, & miseri est, repetere mordentem: mures & formicæ, si manum admoveris, ora convertunt; imbecillia se lædi putant, si tanguntur,

Juvenal. sat. 13. vers. 190. ——— *quippe minuti*
Semper & infirmi est animi, exiguâq; voluptas
Ultio. Continuò sic collige, Quod vindictâ
Nemo magis gaudet quàm femina ———

§. IV.

HIc lepidum quid occurrit, quod silentio non videtur involvendum. Prudenti viro femina querebatur, maritum suum vix ullo die non ebrium esse, & omnia susque deque rotare, ac domum miscere. Querelas benignis auribus vir accipiens, arbitrabatur id quod res erat, insanam viri crapulam solutâ uxoris linguâ mirè

mirè stimulari, remedium ergo non tantùm spondebat, sed etiam in manus dabat. Et, En, ajebat, ô bona mulier, hanc tibi aquam cape, & ubi maritus tuus probè appotus domum venerit, tu hunc ipsum liquorem (erat aqua è proximo fonte) quamprimum sorbe, & eum in ore retine, dum in lecto virum composueris. Quantarum sit virium hæc aqua, res ipsa loquetur: experieris conjugem non multa turbaturum. Dicto audiens fuit mulier, comperitque spei suæ respondisse omnino tam arcanæ nobilitatis pharmacum. Hîc femina sollicitè quærere: Et quæ obsecro hæc aqua esset, & quo pretio comparari posset? O bona, è proximo quovis fonte petere illam licet, sine ullis impendiis. Quod enim liquori tribuisti, hoc silentio tuo adscribendum fuit: quidquid linguam ligat, præstantissimi pharmaci loco haberi potest. Quisquis contentiosam sibi sentit esse linguam, obsecro emat hanc aquam, quæ illi plurimùm conducet, contra omnem iracundam & turbidam Xantippen; nunquam non vincet quoscunque litigiosos homines, imò lites cessabunt, ubi pars altera silere noverit. Sed aqua hæc ore continenda erit, & quidem clauso. Et huc certè Hebræus Sapiens appositè monet: *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum.* His congruè dixit Gregorius: *Aqua dimittitur, cùm linguæ fluxus effunditur.* Ergo, mi litigator, mi molitor, si vis ut illa litigiorum rota non currat, & in orbem revolvatur, siste aquam, contine linguam: quòd si hæc rota permittatur agitari, quivis volet ultimus dixisse, nullus erit litium finis, remedium nullum. Echo silvarum tamdiu clamoribus respondet, quamdiu clamatur: vis illam tacere? tu tace priùs. Nec mireris, si te litigante, ad unicam vocem septenæ resultent:

Sex etiam ac septem vidi loca reddere voces,
Vnam cùm faceres: ita colles collibus ipsi
Verba repulsantes iterabant verba referre.

Eadem pæne ratio est litigantium: pro uno quandoque verbulo contentiosè prolato sex septémve redduntur. Vis ut fileat hæc Echo, à tuo id discat silentio, alioqui nunquam non reclamatura.

Leontius de rebus gestis Joannis Patriarchæ Constantinopolitani disserens: *Angelorum est*, inquit, *imperturbatâ pace perfrui: hominum verò est, altercari quidem, sed statim reconciliari: dæmonum autem est litigare, & totum diem sine reconciliatione perdurare.* Hac velut præfatione usus, narrationem ejuscemodi est ingressus. Lis erat inter Joannem Patriarcham, & Nicetam Patricium. Nicetas fori lucrum spectabat, rem pauperum minùs curabat, Joannes id minimè tolerandum censebat. Hinc odium dissidium, & prolixior verborum pugna. Ita discessum est lite non compositâ. Jámque dies in noctem vergebat, cùm Patriarcha homines submittit, qui dicant solem in occasum properare. Patricius verbi modestiâ & vi motus, mox ad Patriarcham rediit. Hic alter in alterius amplexum ruere, & litem omnem extinguere, Patricius etiam affirmare, se non ampliùs iis præbiturum aures, qui concertationes suadere, & lites solent serere. Cui Joannes: Crede mihi, ait, si his talibus credere voluerimus, peccatis non levibus involvemur; nimis enim multi sunt invidorum, quibus hoc unum negotium est, accusare & calumniari. Sed jam sanxi pœnam, ut si quis iniquorum delatorum aliur falsò accusaverit, supplicium accusato subeundum luat. Idem tibi suaserim in tuos statuendum.

Ita & nobis omnino agendum, atque si quando exterraverimus, præsertim his linguæ vitiis, ne spernamus inquilinum monitorem nostrum, tutelarem Angelum, qui nobis idem quod Patricio Joannes, occinit: Mi homo, sol in occasum properat: vis ire cubitum cum hoc peccato, cum hac invidiâ, hac irâ; cum hac luxuriâ aut impatientiâ, cum tot linguæ vulneribus nondum curatis? vide, ne sicuti sol occumbit, ita te non cogitante, vita tua: Pone priùs invidiam, extingue iram: corrige luxuriam, emenda impatientiam, obliga linguæ vulnera, elue priùs quidquid maculat conscientiam, ne te hostem Dei plumæ recipiant, & ex his flammæ. Litigasti? jam ignosce; offendisti alios? jam dole; discordias excitasti? statue, nil simile facturum.

Nosti quid Paulus moneat: *Manifesta sunt*, inquit, *opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Nam *ubi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum.* Omnium malorum fomes est contentio, periculum animarum, & subversio auditorum, ait religiosus ille scriptor. Clarissimè Hieronymus dum epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, inter opera carnis Contentionem septimo loco poni observans: *Quodam*, inquit, *sacrato & eminenti inter vitia numero collocata est.* Hinc liquet quàm sit ex opinione Hieronymi, beato Paulo detestanda Contentio. Verissimè Bernardus: *Lingua rixosa*, inquit, *veneno est plena: quæ si non fuerit castigata, omnes socios suos perducet ad scandala.*

Josephi Ægyptii proregis fratres contentiosâ linguâ instructissimi, *Non poterant ei* (ut Moses narrat) *quidquam pacificè loqui.* Ideo & Josephus jam ab eis agnitus, jam adoratus Ægypti princeps, redituris in terram patriam hoc unicum imperat: *Ne irascamini in viâ.* Perinde si dixisset, quod modestè tacuit: Ingenium vestrum novi; ubi foras progressi fueritis, alter alteri, ob me venditum, impinget culpam, & hæc velitatio in graviores rixas abibit, ni præcaveam. Ergo, non irascamini, ne, ubi lingua contentiosa se miscuerit, ad manus res deveniat, aut omnis inter vos fraternus amor extinguatur.

Sanctus Ephrem testamentum conscripsit non numis sed meritis opulentum, in quo gratias agit Deo, quòd nunquam litigarit cum ullo homine. Qui tale nequit testamentum componere, hoc saltem conetur testari posse, se nunquam lite ac discordiâ durante, nunquam irâ aut simultate perseverante cubitum ivisse. Labi humanum, lapsum nolle surgere tartareum est. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.*

CAPVT XI.

Quæ lingua sit CONVICIANS, *& quid inferat damni.*

COnvicium malus filius pessimæ matris. Contumelia hujus sobolis parens deformis deformi partu lætatur. A contumeliis aut conviciis audiendis aliqui tutiores sunt quàm à detractionibus. Nam sicuti nec Ægyptus ob calorem, nec Scythia ob rigorem sentit fulmina; ita vel ingens potentia, vel extrema fortunæ humilitas utcunque tutum à conviciis reddit. Magnatibus qui detrahant, innumeri sunt, qui convicium dicant vix ulli. Et hoc discriminis est, uti Theologus Aquinas docet, inter Detractionem & Convicium: Conviciator manifestè contra aliquem loquitur, Detractor autem occultè: ille derogat honori, iste famæ. Orator Romanus: *Contumeliâ*, inquit, *si petulantiùs jactatur, convicium; sin facetiùs, urbanitas nominatur.* De convicio nunc nobis sermo est.

Discrimen inter detractionē & convicium.

§. I.

COnvicium res frequentissima. Nam *Promptius nil est quàm in omnes invehi conviciis.* Diximus à conviciis eximios reddi potentiâ quosdam, non omnes. Siquidem Fridericus III. Imperator, cùm multa in se convicia jactata comperisset, ad proceres suos conversus: An nescitis, inquit, principes quasi signum ad sagittas expositos? turres enim præaltas fulgura feriunt, humilia tecta

tecta prætereunt. Malis displicere laudari est, nec ullam auctoritatem habet, ubi qui damnatus est, damnat. Nec inferioris animi vel patientiæ in convicia fuit Ludovicus XII. Galliarum rex, qui Carolo octavo etiamnum superstite, multis lacessitus contumeliis, cùm in regni hæreditatem eo functo successisset, conviciatores sibi fugâ consuluerunt: at illos Ludovicus suâ sponte revocans: Privati, ajebat, personam exui. Rex quippe constitutus, convicia illa neque curo, neque ulciscar.

Annal. Franc.

2. *Reg. c. 6. vers. 20.* Et quàm illiberali fronte regina Michol in regium conjugem convicia plenis buccis effundens: *Quàm*, inquit, *gloriosus fuit hodie rex Israël, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.* Protervum nimis & petulans convicium in tantum principem. Sed longè protervius ac petulantius injuriosus Semei, illum ipsum religiosissimum ac mansuetissimum principem, tertium electum & unctum regem, regumque potentissimum conviciis onerans, *virum sanguinum & virum Belial* proclamavit. Ita Tobiam B 2. *Reg. c. 16. vers. 7.* uxor nimiæ simplicitatis virum, Ita Saram ancilla maritorum interfectricem, Ita Paulum philosophi Semiverbium & novorum dæmoniorum annuntiatorem.

Ita Christum ipsum Hebræi, filium fabri, potatorem vini, seductorem populi, publicanorum amicum appellabant, ita eundem impius Julianus Galilæum vocitabat. Amicissima est lingua conviciis. Hinc omnia conviciorum plena, hinc illa præclara encomia, cùm alter ab altero luscus, lippus, tardus, bardus, stupidus, stupor, insanus, canis mortuus, mastigarum coryphæus, nebulonum rex audit. Scipio Æmilianus apud Numantiam C. Metello iratus: Si quintum, inquit, mater tua filium peperisset, asinum fuisset patitura. Hæc vero nomine sunt convicia, quæ sic apertè in os objiciuntur.

Hic quærat aliquis, an non liceat convicium in conviciatorem retorquere? Priscorum plurimi facetè & dextrè id fecerunt. Diogenes hac in re mirus artifex, à quodam calvo conviciis appetitus, respondit: Tibi contumeliam non dico, sed capillos tuos laudo, quòd malam effugerint calvam. Huic eidem philosopho quidam objiciebat, quòd olim falsam monetam signasset: Fateor, inquit Diogenes, fuisse tempus quo talis eram qualis tu nunc es, qualis autem ego nunc sum, tu profectò futurus es nunquam. Convicium rotundè regessit. Chrysippus ab improbo quodam multis conviciis oneratus: Optimè, inquit, fecisti, quòd nihil eorum quæ in te sunt, tacueris. Hoc est falsam potionem propinanti, ex eodem poculo iterum propinare. Idem fecit Anacharsis, qui cuidam Attico exprobranti, quòd natus esset in Scythiâ: Mihi, ait, probro est patria, tu patriæ. Levis plaga, sed grande vulnus. Q. Optimius vir consularis non adeò bene audiit adolescens: hic Ægilio homini festivo, sed qui mollior videbatur ac fractior, mores femineos sic exprobravit: Quid tu Ægilia mea, quando ad me venies cum tuâ lanâ & colu? Lepidè hoc retorquens Ægilius. Non pol, inquit, audeo, nam me ad famosas accedere, mater vetuit. Ita Catulus oratori Philippo dicenti: Quid latras Catule? Promptissimè respondit: Furem video. Sic convicium convicio repressum est: ille hunc vocabat canem, hic illum notabat furem. Ita L. Crassus censor, Cn. Domitio collegæ per convicium exprobravit, quòd murenam in vivario mortuam lacrymis fuisset prosecutus: At tu, inquit Domitius, cùm uxores tres extuleris, nullam emisisti lacrymam. Perinde si dixisset: Turpius est, mi Crasse, in uxoris funere nihil doloris ostendere, quàm ob murenam perditam dolere. Nuptiarum solennia nostro ævo celebravit vir magnus, sed non tam censu quàm avorum imaginibus opulentus. Ad nuptias magna nobilium virorum ac feminarum caterva confluxit. Adfuit inter nuptiales vir amplissimæ familiæ, & auri perquam dives. Sponsus nonnihil protervus & vetustate prosapiæ turgidus, ut convivam illum minùs priscæ & mercimoniis contaminatæ nobilitatis fugillaret: Olfacio, ait, saccum piperis. Alter fœnum in cornu gerens, & hanc dicti proterviam dexterrimè retundens: Et ego, inquit, olfacio saccum mendicitatis: atque mox convivii loco excessit. Notum illud Plautinum: Ire ad saccum. Ita conviva ille tam numis quàm nobilitatis insignibus ornatissimus, cùm mercimonia sibi & avorum paucitatem objectari audiret, ut conviciatori os oppilaret, mendicitatem mercimoniis turpiorem objecit. Qui conis vult ludere, ne recuset numos perdere. Qui convicia jactat in alterum, hoc idem ab altero expectet.

A

Plaut. in Capt. Act. 1. Scen. 1.

§. II.

ATque hæc quidem fieri diximus, & convicia conviciis passim repelli, sed ritu Christiano id fieri negamus. Lex Christi est: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Sed hoc primum *Matth. 5. vers. 39.* conviciantis linguæ malum est, & conveniens supplicium, pro conviciis plerunque convicia recipere. Verbum vetus & verum est:

B

In caput conviciantis dicta recidunt. *Vet. Tra.*

Chrysostomus id confirmans: *Quemadmodum*, inquit, *si flatus in scintillam ignis, excitas incendium, contra verò si inspuas, extinguis; & utrumque tibi in manu est, quoniam utramque ex ore tuo proficiscitur. Idem fit si conviciis asperseris proximum: si inflatos ac vecordes ingeras sermones, excitas ignem illius, & accendis carbones: sin mites ac moderatos admoveas sermones, priusquam excandescat, iram omnem extinxeris.* *Chrys. in Genes. cap. 39. Ferendum esse alterius opprobr.*

Deinde crebriùs conviciando, ea nonnunquam contrahitur conviciandi consuetudo, quæ nullis monitis satis emendetur. Siracides luculentè id affirmat: *Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur.* Ecquid opus argumentorum mole? mille rationum loco est unicum Christi decretum, sed ut videtur, severissimum, & quod facilè silentium persuadeat conviciatoribus omnibus. Ita edicit Christus: *Qui dixerit fratri suo, Raca; reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Non equuleum minatur Christus, non furcam, non cataštam, non rotam, sed gehennam. Neque ad judicium Triumvirorum hanc convicii causam spectare, sed ad tribunal divinum ait. Quàm autem severè Deus judicet, nonnunquam vel oculis facta est fides. Unus aliquis è Valentis Imperatoris aulâ divinum virum Aphraatem conviciis est insectatus, & minatus mortem. Nec cunctata est Nemesis: brevi pœnas audaciæ dedit. Imperator balneo usurus, illum Aphraatis conviciatorem misit, videret an nymphæum ad temperiem esset redactum. Ille caldariam cellam ingressus, velut amens in bullientem aquam insiluit, liquido illo incendio extinctus. Mox totâ civitate rumor volavit, quales infelix luerit pœnas contumeliæ quâ Aphraatem affecit. Hæc Theodoretus testis locupletissimus narrat. Eâ de causâ Salomon ut à conviciis absterreat providè monens: *Quæ*, inquit, *viderunt oculi tui, ne proferas in turgio citò, ne postea emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum tuum.* Conviciorum non surdus auditor Deus est, nec cæcus judex; *à petrosâ irâ*, uti Sapientia loquitur, *plena mittuntur grandines*, in eum qui alios conviciis velut lapidibus insternit.

C

Matth. 5. vers. 22.

Theodoret. in Aphraat.

D

Prov. 25. vers. 8.

Sap. 16. vers. 22.

Et quàm absurdum est, ulli corporis vel animi vitium opprobrare, à quo ipsemet immunis non sis? Huc & illud accedit, quòd non rarò exile conviciolum excitarit cruentas tragœdias. Non ignotum est priscorum monitum:

A conviciis ad cædem transitus valde est brevis. *Trebellius.*

Severum Imperatorem Romanum innocente joco perstrinxerunt non pauci, dixerúntque: *Verè Imperator nominis sui, verè Pertinax, verè Severus.* Imperator gravissimum hoc convicium interpretatus, pleroque omnes capitis damnavit. Sic convicia per jugulum redire solent.

Spartian. Severo. Pescenn.

lent. Quantæ sæpius inimicitiæ ac simultates ab innoxiis, ut videri potuit, conviciis sunt ortæ? Murena fuste non potest interimi, ferulâ potest: ita quosdam leve convicium exanimat, qui gravissimas fortunæ procellas infracto animo tulerunt. Multis non satis est par pari reddidisse; convicium non tantùm reponunt, sed cum amplo fœnore; verba regerunt, sed & colaphos addunt, aut etiam graviùs puniunt cavillos in se prolatos. Teste Plinio porticus fuit Olympiæ, quæ vocem acceptam arte modóque mirabili septies reddidit, ob id heptaphonon appellata. Ita reperias patientiæ tam ignaros, ut si eos unico tangas conviciolo, sexcenta mox reddant convicia.

Plin. lib. 36. hist. Natur. c. 15. initio.

Convicia potenter tolerandа. Greg. Nyss. in 4. libra Encomium. Theodori. lib. 2. Eccles. hist. cap. 20.

At Christiani hominis est, non tantùm convicia non dicere, sed neque in se dicta regerere. Gregorius Nyssenus: *Dedecus est*, inquit, *viro prudenti, non sane conviciantem audire, sed ad ea quæ dicuntur, convicia retorquere.* Ergo prudenter dixit Petrus Alexandrinus: *Convicium, qualecunque sit illud, est tolerabile; præsertim his, in quorum animis Christi prudentia & doctrina habitat.* Imò idololatris etiam visum hoc indecorum & turpe, conviciatores tolerare non posse. Demosthenes ille Græcus fandi magister, conviciis itidem lacessitus: *Committor*, inquit, *in certamen, in quo qui superior evaserit, inferior est; & qui vicerit, victus est.* Aristippus affectus contumeliâ à quodam, secessit nonnihil. Maledico autem persequente ac dicente, fugis improbe? Etiam, inquit, fugio, nam tu potestatem habes maledicendi, ego verò non audiendi.

Cùm Agathocles Siciliæ rex, patre figulo natus, nescio quam urbem obsideret, è muris audacissimè milites convicia in ipsum regem jacere, & proclamare non sunt veriti: *Figule, ecquando tuo militi stipendium persolves?* Ille placidus ac renidens respondere jussit: *Cùm hanc cepero.* At cùm urbe vi potitus fuisset, captivósque venderet: Si me, inquit, denuo conviciis affeceritis, de vobis apud vestros dominos querar. Salsè & civiliter, dum intempestivam conviciandi libidinem ejúsque præmium servitutem commonstravit. Si homines divinæ legis & Christianæ religionis ignari, tam facilem à se conviciorum veniam impetrare potuerunt, quid eos facere par erit, qui Christianis sacris imbuti, in scholâ Christi sunt educati?

§. III.

Epictet. enchir. c. 27.

INsigniter hîc Epictetus: *Memento*, inquit, *non eum qui convicietur aut verberet, auctorem esse contumeliæ, sed opinionem de eis tanquam contumeliosis conceptam. Cùm igitur te quispiam irritarit, opinione tuâ te irritatum esse scito. Quapropter in primis operam dato, ne visa tibi assensum extorqueant. Nam si semel tempus & moram impetraris, faciliùs ipse tibi imperabis. Illud omnino meminisse oportet, nos à nobis ipsis urgeri, à nobis ipsis in angustias redigi, hoc est, opinionibus nostris impelli nos & coarctari. Nam audire convicia quid ipsum per se est? Adsta lapidi, cíq; conviciare. Quid proficies? si quis ergo ut lapis audierit, quam è suis maledictis capiet utilitatem conviciator? Sin conviciator ejus cui maledicit imbecillitatem tanquam scalas prehenderit, tunc aliquid proficiet.* Ergo, si Epictetum audis, ubi quis conviciis te appetierit, respondе illi: *Bene tibi sit.* Nam quod Simplicius præclarissimè dixit: *Contumelia & convicium tolerabilia ista habent, interdum quidem quòd & de rebus nostris cognoscimus, quæ priùs ignorabamus; semper verò quòd nostra patientia provocatur.* Atque, ut idem optimè monet, etiam fructus aliquis est capiendus, isque haud dubius. Nam aut verum est convicium, aut falsum: si verum; quid ringimur & sevimus? malum aliquod nostrum rectum est, nobis fortasse ignotum. Si falsum est convicium, nihilominus ferendum est; cùm nihil nobis noceat, si nolimus nocere. Hic multorum mos est, cùm veritate destituuntur, conviciis lancinant, nec tamen obsunt. Nam, quod veteres dicebant:

Ilem l. dissert. c. 23. ad finem.

Simplicius integres in Enchirid. c. 65.

A *Mali hominis convicium probo multùm confert.* *Vet. Trochaic. lib. 4. epist. 49.*

Beatus Isidorus Peluſiota: *Falsò*, inquit, *objectum probrum non ultra aures progreditur, neque enim attingit audientis mentem.* Excellentissimè Augustinus in compendium hanc artem conferens: *Passus es malum?* inquit, *ignosce, ne duo mali sitis. Ille in terrâ geminat convicia, tu in cælo lucra.* *August. in psal. 54.*

Nec aliter, quem dixi, Simplicius: *Ad convicium*, inquit, *propulsandum patientia præsto erit. Neque enim laborem, neque afflictationem suapte naturâ convicium iis, qui id audiunt, infert, sed decretum quod in nobis est, sive vanum sive iracundum. Illud quidem tantum facit, ut improbet conviciatorem. Ne igitur ex affectu nostro illa improbatio fiat: cognoscenda quidem est conviciatoris improbitas (aut enim falsò conviciatur, aut ob simultatem aliquam) ipsum verò convicium ferendum, cùm nihil nobis noceat. Quid verò si conviciatoris improbitas vel hac de causâ, quòd is ipse laditur, ferenda est, qui voluntatem suam, hoc est, qui se ipsum contaminarit.* Et uti jaculum si in solidum quid inciderit, nonnunquam in B mittentem retorquetur: ita convicium in virum fortem & constantem missum recidit in auctorem. Fuit qui Thessalum Promethеum occidere conatus, gladio tuber dissecuit, ac sanavit: ita sæpenumero convicium per iracundiam ab inimico dictum, animi vitium vel ignotum, vel certè neglectum sanat. Et quemadmodum Telephus non hostem attendit, cujus hastam sibi salutiferam comperit, sed salutem quam adferebat hasta: ita non tantopere offendi oportet inimici convicio, sed quidquid aspergit maculæ, vertendum est ad emendationem vitæ. Si quis tibi ostendat lutum adhærere vesti, non rejicis in illum, sed abstergis: eodem prorsus modo, si quis conviciator nævum ostendat in moribus, non regerendum est convicium, sed abstergenda labes. Claudius Ælianus: Leoni ægrotanti, ait, nulla potest alia medicina adhiberi, quàm si comedat simiam; id ei remedium morbi existit. Idem Plinius testatur his verbis: Leo ægritudinem fastidii tantùm sentit, in quâ medetur ei C contumelia, in rabiem agente annexarum lascivia simarum: ita convicium aut contumelia nonnunquam excusso veterno ac desidiâ ad honesti studium nos acuit. Cùm Platoni amicorum aliquis retulisset, esse nonnullos qui ipsum conviciis infectarentur: At ego, inquit, ita mores componam, ut conviciatoribus fides nulla habeatur. Optimum est istud contra omne contumeliarum genus remedium. In hunc sensum Isidorus Peluſiota: *Quid enim*, inquit, *injuriâ studes afficere, quem potiùs charum habere debebas, ut qui tibi, quæ de te omnium existimatio ac sententia esset, aperuerit? Simultates enim ac dissidia homines acutos ac solerti ingenio præditos persæpe correxerunt, dum effecerunt ut quæ ab iis contumeliosè perpetrata fuerant, sanarentur. Quocirca si contumelia ducis ea quæ audisti, cura ut per probas actiones teipsum ab omni contumeliâ purum atque immunem custodias. Nam si opera emendaveris, maledicta quoque & convicia de medio tollentur.* Et ut probè intelligamus, nec pessimos quidem homines conviciis proD scindendos: *Illud*, inquit, *in te minimè probo, quòd Zosimum specie tenus presbyterum, urbis piaculum, Ecclesiæ labem, libertatis probrum, eorúmque, qui cum ipso consuetudinem habent, pestem & perniciem, ac denique nullo non fœdissimo nomine appelles. Etsi enim ipse talis est, at linguam tamen tuam, quæ veritatis organum est, hujusmodi sermonibus contaminari, minimè convenit. Quamobrem tibi ipse contumeliam inferre desine. Quamvis enim vera sint, quæ abs te dicuntur, nec quisquam est qui te mendacii insimulare queat; tamen cùm vir probus ac moderatus sis, patientiæ quoque ornamento gestire te atque gloriari æquum fuerit.*

Vet. Trochaic. lib. 4. epist. 49.

August. in psal. 54.

Simplicius in cap. 14. Enchirid. Epictet.

Convicia recidunt in auctorem.

Ælian. lib. 1 Var. histor. cap. 9.

Plin. lib. 8. hist. Nat. c. 18. med.

Cõtumelia nonnunquam acuit ad honesti studium nos acuit.

Isid. Pelus. l. 1. ep. 480.

Isid. lib. 3. epist. 231.

§. IV.

ISidori sententiæ Ambrosius Mediolanensis Pontifex, copiosissimus testis accedens: *Quid opus est*, inquit, *moveri cùm audis convicia? Cur non imitemur dicentem?* Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. *An hoc dixit tantùm,*

Ambros. l. 1. offic. cap. 6.

Psal 38. v. 3.

tantùm, non etiam fecit David? Ipsò & fecit. Nam cùm ei conviciaretur Semei, tacebat David, & quamvis septus armatis, non retorquebat convicium, non ultionem quærebat, eousque ut dicente sibi Sarviæ filio, quod vindicare in eum vellet, non permiserit. Ibat ergo tanquam mutus & humiliatus, ibat tacens: nec movebatur, cùm vir appellaretur sanguinis, qui erat conscius propriæ mansuetudinis. Non ergo movebatur conviciis, qui abundabat bonorum operum conscientiâ. Itaque is qui citò injuriâ movetur, facit se dignum videri contumeliâ, dum vult ea indignus probàri. Qui enim contemnit, quasi non sentiat, ita despicit: qui autem dolet, quasi senserit, torquetur.

Prisci ut hunc conviciorum contemptum oculis spectandum exhiberent, Aquilam pinxerunt non oculis minacem, non rostro terribilem, non alis volantem, non unguibus fulminantem, nec prædas quærentem, sed immobili quiete considentem: huic cornicem adstituerunt avem inquietam & garrulam, quæ lacessere videretur & obstrepere rostro ac pennis. Ergo, mi Christiane, vide, sis Aquila, & loquaces corniculas contemne: permitte cornicari ineptos, tu tuam quietem tuere: quidquid conviciatores garriant, Aquilam non irritabunt. Conviciis optimè respondet, qui ea oblitterat silentio. Hîc te Magnus Basilius firmet: *Si mihi credis,* inquit, *probra contumeliasque minimè curabis. Ille te obscurum, nullíusque æstimationis vocavit, tu terram te ac cinerem esse dicas. Quando enim verborum contumeliâ tentaris, existima periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, an per iram in adversarii partes inclines. Nam è duobus alterum proculdubio consequeris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo mitiorem reddes, vel certè si despexeris, acriùs illum vindicabis. Quid enim adversario durius esse potest, quàm te animum gerere contumeliis omnibus altiorem? Porrò quale nomen uterque vestrum assequatur, videamus. Ille contumeliosus, tu magnanimus vocaberis: Iracundus ille ac durus, tu longanimis ac mitis: Illum quandoque horum quæ loquitur, pœnitebit, te virtutis & benefacti nunquam, quid plura? Illi contumeliæ regnum calorum clausit, quod contumelioſi regnum Dei non consequantur: tibi taciturnitas idem aperuit.*

Basil. serm. de Irâ.

Finem huic dictioni Chrysostomus imponens: *Vince,* inquit, *in bono malum, quandoquidem & istud vincere est. Pugnans enim tum potissimùm vincit, non quando suum ipsius corpus pugnæ exponit, ut plagis excipiat, sed quando seipsum eruens, efficit ut omnem suam potentiam adversarius in aëra frustra & inaniter effundat: id quod & in conviciis fit. Nam quando vicissim convicia regeris, vinceris non ab homine, sed quod turpius est, ab illibero illo iræ affectu. Si verò tacueris, & vincis, & trophæum figis, & innumeros acquiris qui te coronent, quique convicium ipsum mendacii damnent. Qui enim contradicit, ut qui convicii morsum senserit, contrà luctari videtur. Morsum verò sentiens, suspicionem de se præbet, dictorum se conscium esse. Si verò deriseris, risu statim sententiam & judicium, quod qui audierant, contra te laturi erant, exolvisti. Atque si volueris, apertum dictorum argumentum accipere, ipsum tuum inimicum interroga, quando magis doleas: an cùm prorsus accensus vicissim conviciaris, an cùm conviciantem derides. Atque postremum magis audies. Neque enim tantùm juvat conviciis non impeti, quantum mordet quòd te ad iram permovere & accendere nequit. Non vides iræ percitorum ingenium, quomodo plagarum suarum non adeò multam rationem habentes, magno impetu irruant, proximíq; vulnera pejùs quàm soleant agrestes sues, quærant, & ad hoc unum respiciant, inq; eo magis, quàm ut quid patiantur observent. Quando ergo eum qui hujusmodi est, eâ potissimùm re privas, quam ipse potissimùm concupiscit, omni jam illum proposito evacuasti, spoliasti, contemptibilémque puerum magis quàm virum ostendisti.*

Chrysost. homil. 21. in ep. ad Rom.

Non ergo minoris est artis, convicia sustinere, quàm abstinere posse conviciis.

D

CAPVT XII.

Derisionis *proprium esse, nemini parcere.*

Dvbitem sanè num operæ pretium sit, hanc Linguam quæ desperatæ plerunque petulantiæ est, multis rationibus urgere. Ea est enim deridentis linguæ indoles, ut quò plus eam erudieris, plus illa rideat & illudat. Sapientissimus rex jam olim submonens: *Qui erudit derisorem,* inquit, *ipse sibi injuriam facit.* Nam si Augustini sensu, Merces doctoris est profectus auditoris, ille qui salubria monita audit, nec proficit, magistro suo minerval subtrahit; atqui tales profectò sunt omnes derisores, qui quò fideliùs monentur, hoc obstinatiùs irridենt, & oderunt monitorem. Ideo Gregorius: *Neque enim,* inquit, *timendum est justo, ne derisor, cùm corripitur, contumelias inferat, sed ne tractus ad odium, pejor fiat.* Itaque Salomon subjungit: *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Nam uti cænum tunc maximè fœtet, cùm illud moveris; & ignis tunc maximè ardet, cùm eum foderis; & rabies tunc maximè sævit, cùm eam provocaveris; ita derisor necessariæ objurgationis stimulos calce contrario frangit, & tunc præcipuè cachinnatur cùm arguitur. Adde: beneficium invitis facere, subinde pro tyrannide haberi.

Nihilominus audebo & perstringam, neq; enim unus aliquis derisor mihi corripiendus est, sed omnes. Hîc tutius pugnandi genus est in multos quàm in unum pugnare. Et quamvis sic omnes monendi sint, ut etiam singuli se monitos sciant, eámque ob rem, & iste & ille irrisor corripiendus sit, non tamen vitiosi, sed vitium perstringendum est. Ideo hîc pæne proclamem, quod ille in arenâ gladiator: Non te peto, sed piscem peto; sic ego, mi derisor, non te, sed linguam tuam, prout meretur, aceto confricabo. In primis autem quàm irrisores nemini parcant, exponam.

§. I.

Triplici colore insignis est Iris, croceo, purpureo, & prasino seu viridi; soli semper opposita: atque si Derisus plebeis fabulis sit fides, aurum jacit in neglectos fontes. Derisores tribus ferè coloribus insigniuntur, quibus se noscendos præbent: primus est croceus, lucis & splendoris æmulus, nam illi nec superis, sed nec Deo quidem parcunt, *qui lucem inhabitat inaccessibilem.* Alter virentis terræ assimilis est, indicátque eos, qui etiamnum superstites & terram inambulant, derisoribus expositissimos esse. Purpureus denique color designat derisorum linguas, ad ipsas usq; piaculares flammas, aut Erebi sedem extendi, neque enim sepultis parcitur; etiam manes irrisui sunt. Derisor si quid auri, hoc est, purioris amoris habeat, id omne in loca humida, avios fontes, in putidas carnis voluptates derivat. Severissimè in hos tales oraculum divinum pronuntiat: *Abominatio Domini est omnis illusor.* Id quod dixi, facilè demonstravero.

Deo quidem minimè parcunt derisores. Quàm crebræ sunt impiæ illæ voces: Deus vir bonus est, Diabolus tam ater non est atque pingitur; Inferorum flammæ non sic urunt atque creditur; Cælum longè capacius est atque dicitur; neque verò anseribus ædificatum est amplissimum illud cæleste palatium; facilè omnes hac domo claudemur. His cavillis Dei misericordiam atque justitiam lingua petulans prosci idit. *Cavete irrisores, Deus non irridetur.* Et cælum quidem Angelis exædificatum est, neque ii tamen omnes illud incolunt, quanto minùs illusores, Dei contemptores? Fuit ex hac hominum fæce, qui cùm tonante ac mugiente cælo moneretur, surgeret, Deúmque precibus placaret, respondit temere:

temere: Deus vir bonus est, non ferit jacentes. Vix demum multis precibus uxoris motus surrexit, & mox fulmen lectum percussit, hominem certè tacturum, ni vocem impiam correxisset surgendo.

Joseph. Gaultruchius in Tabellâ suâ chronographicâ p. 817.

Anno millesimo sexcentesimo nono, die sancto Jacobo Apostolo sacrâ, in Galliis matrona nobilis Caroliensis, sed Calvinianæ scholæ, in castro suo, unà cum suis ancillis intenta operi residebat, cùm ecce fulmen è summâ aree in ipsum conclave trajectis tabulatis irruit. Ancillæ, Catholico ritu, cruce se signant, herámque rogant idem faciat. At illa sectæ suæ minimè oblita, omnes has tales nugas protervè irrisit. Nec distulit Deus, & fulmen illuc denuo perrupit, solámque illam, inter illæsas ceteras, velut ictui destinatam, protinus interemit. *Hoc habet* petulans lingua. I nunc & sacros ritus irride. Pomis & nucibus ludere concessum quidem, sed non cum superis, non cum Deo.

Sed uti Deo non parcitur ab irrisoribus, ita nec divinis oraculis. Hieremias vates jam olim queritur, &, *Factus est mihi*, inquit, *sermo Domini in opprobrium & in derisum totâ die.* Super auditis concionibus quæ non glossemata cuduntur, nec unquam deest quod in concionatoris verbis aut carpatur aut eludatur. Et hoc cacodæmonis artificium est, hos nasutulos ita condocefacere, ut quidquid pro concione dicatur, hoc ipsi in cavillum trahant, & irrisui habeant. Hîc sanè nec Christi, nec Chrysostomi verba quidquam proficiunt. Ubi enim Pharisæi cavillatores cavillari & irridere incipiunt, ibi nec Petrus nec Paulus, nec ipse Christus aliquid effecerit clamando; frustra sunt omnia. Hæc, inquit irrisor, in concione frequentiùs audivi, quid crambe bis cocta ponitur? quid usque, & usque, & usque eadem? hæc mihi jam sæpius audita. Sed num etiam hæc tibi jam sæpius facta, mi Mome? Verissimè dixit Siracides: *Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur.* Hujus generis auditores habuit Isaias propheta, qui hoc ipsum sic queritur: Et erit eis verbum Domini, *Manda remanda, Manda remanda: Expecta reexpecta, Expecta reexpecta: Modicum ibi, modicum ibi: ut vadant & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores.* Nimis magno stat, in Deum jocos jacere. *Deus non irridetur*, Deus neque se, neque suos nuntios, neque suas denuntiationes impunè sinit esse ludibrio. *Abominatio Domini est omnis illusor.*

Hier. c. 20. vers. 8.

Eccli. c. 23. vers. 20.

Isai. c. 28. v. 10. 13. & 14.

Gal. cap. 6. vers. 7.

Prov. cap. 3. vers. 32. hinc adverbio Dei in detestationem linguam. Reg. c. 2. vers. 24.

Tanto autem odio Deus Deridentem hanc linguam prosequitur, ut eam nec in rebus quidem levissimis, nec in pueris etiam & balbutiente ætate toleret. Elisæus irrisus à pueris, quàm horribili pœnâ vindicatus est? Regum fasti rem ita narrant: *Cúmque ascenderet* (Elisæus) *per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve, &c. egressiq; sunt duo ursi de saltu* (velut duo carnifices) *& laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros; Pueros parvos*, qui vix fari poterant, quos tenella ætas tam rigido supplicio subtraxerit. Sed non parsum est. *Abominatio Domini omnis illusor*, quantumcunque teneræ sit ætatis.

Iratissimus quoque Deus fuisse dicendus est, cùm legati quos miserat, passim ab omnibus ludificarentur; res sic narratur: *Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eò quòd parceret populo & habitaculo suo. At illi subsannabant nuntios Dei, & parvi pendebant sermones ejus, illudebántque prophetis; donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.*

Reg. c. 2. vers. 23. & 24.

Paral. c. 36. vers. 15. & 16.

§. II.

AT sicut ab irrisoribus Deo non parcitur, ita nec Christo filio Dei, nec Christi discipulis. Archisynagogi ædes ingressus fuerat Servator, filiam familias ad vitam revocaturus. At turba tumultuans, & tibicines sibilis & cachinnis Servatorem excipiebant, *& irridebant eum.* Quàm hu manitèr rex Herodes Antipas Dominum salutavit? Albâ veste velut fatuum, & albæ mentis hominem indutum, toti exercitui suo ridendum propinavit. Hic idem Dei filius in Pilati prætorio per ludibrium salutatus rex, & variè derisus est. Et quas in cruce ludificationes non tulit? quàm acerbæ cavillationes tunc jactabantur? *Sinite videamus*, ajebant, *an veniat Elias liberans eum; alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere; Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas, salvum fac temetipsum.* Sed nec latronum alter cavillis abstinuit. Nec mitiùs actum cum Christi discipulis; quoties illi fabulæ erant & ludi fiebant? Die Pentecostes cùm Deo pleni prosilirent in vias, & cælesti facundiâ perorarent, variè auditores affecerunt: *Alii autem irridentes dicebant, quia musto pleni sunt isti:* quid miramini, calices fecere disertos, largiùs boni viri obbiberunt. Christus futurum hoc vaticinatus: *Si patremfamilias*, inquit, *Beelzebub vocaverunt, quantò magis domesticos ejus?*

Marci c. 5. vers. 40. Luc. cap. 23. vers. 11. Matt. c. 27. v. 40. 42. & 49. Act. cap. 2. vers. 13. Matt. c. 10. vers. 25.

David optimorum regum optimus, ab omni hominum genere illusus est. Goliathus cavillator improbus: *Nunquid ego canis sum*, ait, *quòd tu venis ad me cum baculo? veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cæli, & bestiis terræ.* Et fatuus Nabal quàm ore temerario Davidem cavillatus: *Quis*, inquit, *est David, & quis est filius Isai? hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos.* Mea igitur dem hominibus ignotis, servis fugitivis? Neque hîc Deus supplicium distulit: *Cúmque pertransissent dies decem; percussit Dominus Nabal, & mortuus est.* Idem rex David ab ipsâ conjuge suâ Micholе quàm protervè irrisus est? Saltaverat rex sanctissimus ante Arcam Domini mente rectissimâ, & miros in Deum affectus ediderat. At Micholi sinistrè hoc interpretata: *Quàm*, inquit, *gloriosus fuit hodie rex Israël discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est quasi nudetur unus de scurris!* At verò David placidissimè: *Ludam*, inquit, *& vilior fiam plusquam factus sum; & ero humilis in oculis meis.* Nec sua Micholi dicacitas impunè stetit: matris nomen nunquam obtinuit.

1. Reg. c. 17. vers. 43. & 44. 1. Reg. c. 25. vers. 10. 1. Reg. c. 25. vers. 38. 2. Reg. c. 6. v. 20. 21. & 22.

Jobum patientiæ magistrum, quàm amarulento scommate perstringens uxor: *Adhuc*, inquit, *tu permanes in simplicitate tuâ?* Sed responsum tulit se dignum: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Sed & ab aliis irrisus Jobus: *Nunc*, inquit, *in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in proverbium.*

Iob cap. 2. v. 9. & 10. Iob cap. 30. vers. 9.

Nec Tobias suos habuit benevolentiores: *Nam sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes ejus: & cognati irridebant vitam ejus, dicentes, ubi est spes tua pro quâ eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpans illos: Nolite*, inquit, *ita loqui, quoniam filii sanctorum sumus; & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.*

Tob. cap. 2. v. 15. 16. 17. & 18.

Divinus Paulus apud Athenienses, ansam dicendi sumens ab Ignoto illorum deo, déque universis mortalibus in vitam revocandis; & quem plausum tulit? multorum irrisionem. Nam *cùm audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.* Adeò paucis fructuosa fuit facundissima Pauli oratio.

Act. cap. 17. vers. 32.

Idem omnibus bonæ mentis hominibus contingit, nec est quod hîc expectent usitatius suæ probitatis præmium, quàm sperni & irrideri. Francisci Assisinatis, viri sanctissimi germanus frater, sed parum sanctus, cùm videret Franciscum sævâ hieme, rigente cælo, seminudum frigore concuti, misit puerum qui per ludum peteret, sudoris sibi aliquid vendi testertio. Huic Franciscus ore hilari: Dic, inquit, fratri meo, me jam & algorem & sudorem meum omnem Domino meo vendidisse, idque ingenti pretio. Nimirum *deridetur justi simplicitas.* Et quod longè pejus est, derisor hoc sibi jus esse autumat, nemini sine scommate præterire, omnes deridere. At sinite cavillatores hoc sibi jus fingere, ipsi demum fatebuntur Orbi, quàm nullo id jure fecerint. Audite quàm serio

Platus de bono statu relig. lib. 3. cap. 16. ante med. Iob cap. 12. vers. 4.

sed

Sap. cap. 5. v. 3. 4. & 5. sed serò nimiùm ex inferis illi ipsi vociferentur: *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est!* En illi supra sunt, nos in Orci barathro jacemus. Sed dicite, ô Phryges serò sapientes, num hoc unum solummodo peccatum patrastis? cur libidines vestras tacetis, cur temulentiam vestram dissimulatis? quid avaritiam & invidiam taceris, quid tot alia flagitia vestra tegitis? Ah, satis est, ajunt, hoc unicum fateri grande piaculum. Vitæ nostræ epitomen damus, *irrisores fuimus.* Hinc, quidquid salubrium monitorum instillabatur, contempsimus, & hinc ruina præceps in vetitum, hinc tot scelerum formæ. Ergo fatemur demum: *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum.*

§. III.

INter eos qui plurimùm ridentur, primi numerantur pauperes, quos ditiorum supercilium non alio quandoque nomine compellat, quàm famelicos mures, pediculorum thesauros, extrema busti cadavera, damnata fortunæ ludibria, &c. Quis non disertus est, cùm spargenda sunt ejuscemodi infamiæ agnomina, quæ non tantùm dictu auditúque indecora, sed & infimos quosque graviter offendunt, & exacerbant, subinde mali non exigui causâ? Exemplo res demonstratur. Cùm audisset Sanaballatus Hebræorum hostis, murum ab

2. Esdr. c. 4. v. 1. 2. & 3. ipsis strui, *Iratus est valde, & motus nimis subsannavit Iudæos, & dixit coram fratribus suis, & frequentiâ Samaritanorum: Quid Iudæi faciunt imbecilles? nunquid ædificare potertunt lapides de acervis pulveris qui combusti sunt? Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait, Ædificent: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.* Nihilominus opus cœ-

Ibid. cap. 6. vers. 16. ptum feliciter surrexit. *Factum est ergo cùm audissent omnes inimici nostri* (ajunt irrisi Judæi) *ut timerent universæ gentes quæ sunt in circuitu nostro, & conciderent intra semetipsos, & scirent quòd à Deo factum esset opus hoc.* Ita Deus irrisores punit, & eos qui irrisi sunt, singulari patrocinio defendit.

Plin. lib. 2. cap. 43. Sed quemadmodum vivorum nemini parcitur ab irrisoribus, ita nec cuiquam mortuorum. Effertur quis? ridentes sequuntur non pauci: nulla in eis memoria mortis; parum orationis, confabulationis plurimum est, perinde si canis mortuus efferretur, aut si corvum occisum ad rogum deportarent Æthiopes præcedente tibicine, ut olim Romæ. Et quid sermonis miscetur in exequiis ducendis? O bone, ajunt, devixisti, nunc subi scrobem, subi; opertus altùm dormies, interstrepente nullo.

Non tu hos dixeris Micholis esse filios, à quibus omnia habentur irridiculo? Hac cavillandi ratione omnia

Valer. lib. 1. cap. 2. peccata eludi solent. Ita Dionysius Syracusis genitus, illud ævi sui dedecus, tot sacrilegia sua jocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit. Fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum secundo vento classe veheretur, ridens: Amici, videtisne (ait) quàm bona navigatio ab ipsis diis immortalibus tribuatur sacrilegis? Idem Jovis Olympii statuæ amiculum aureum magni ponderis detraxit, injectóque laneo pallio: Æstate, inquit, gravis nimiùm est aureus hic amictus, hieme frigidus, laneus autem ad utrumque tempus anni aptior, & hieme fovebit, & æstate non gravabit. Idem Epidauri Æsculapio barbam auream demi jussit, quòd affirmaret non convenire patrem Apollinem imberbem, ipsum verò barbatum conspici. Idem mensas argenteas atque aureas è fanis sustulit: quódque in his more Græciæ scriptum erat; bonorum Deorum eas esse, uti se bonitate eorum prædicavit. Idem Chrysendeta & pateras coronásve, quæ simulachrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat: & eas se à dantibus accipere, non auferre ab invitis dicebat: perquam stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab iis porrigentibus nolle sumere. Huic regio cavillatori non multùm absimilis fuit Leo IV. Imperator Copronymi filius, qui è S. Sophiæ capite coronam auream abstulit, quam priores Imperatores regiis sumptibus fieri curarant. Hi tametsi debita supplicia non exolvant, mortui tamen rependunt pœnas, quas vivi effugerant. Lento enim gradu ad vindictam sui divina procedit ira, tarditatémque supplicii gravitate compensat.

Verùm, ne sic quidem ad frugem se corrigunt irrisores. Quantum hodiéque piaculum foret, inter potatores dicere? *Non sitio amplius.* Sibilis explodantur hæ voces: O te, ajunt, hominem asinum, qui non bibas, nisi sitias! Si quis vitæ sit seductioris ac castigatioris: En, inquiunt, eremicolam istum, en sanctum hunc misanthropum! si quis Christianâ nobilitate calumnias concoquere, injurias oblitterare cupiat; en, ajunt, simplicem oviculam, hominem siculneum, en virum antiqui sæculi, cui vanæ & sine viribus iræ sunt, qui nec sui ipsius quidem scit patrocinium gerere. Inde fit, ut qui rideri non vult, ulcisci velit impiè, malitióque malus Christianus esse, quàm imbellis & effeminatus ultor haberi. Eò rerum devenimus, ut optimos quosque mores noxæ nobis esse censeamus, cùm eos fex hominum irridet. Hinc & ventri & conscientiæ vim facimus: ventri quidem, ut quamplurimum vini capiat; conscientiæ verò silentium præcipimus. Quotusquisque est qui se ad flagitium non animet his vocibus? Ego verò quàm me rideri patiar, potabo potiùs & genio meo benignè faciam; si probro sit injurias oblivisci, ulcisci. O nequissimam cacodæmonis vafritiem, quod machinis ac insultibus non obtinet, hoc sannis ac sibilis impetrat. Sanè hac in re optimos omnium magistros & artifices primarios agnoscimus Pharisæos, qui omnibus Christi dictis factisque proterviss imè illudebant. Affiduæ illorum voces volabant: Videte, obsecro, sanctitatem viri, qui cum nequissimis quibúsque hominibus tam socialiter agit; en prophetam qui publicanos & profligatæ pudicitiæ homines accedit, ut scilicet lautiores mensas inveniat.

§. IV.

Hîc quæso, Christiani, diem illum quo Christus asinâ vehens Hierosolyma contendebat, unà mecum exactiùs perpendite. Cùm igitur Christus Dominus urcunque jam vicinus iret urbi, Pharisæi, Scribæ, Rabini certatim spectatum proruebant diversis locis. Pars spectatorum istorum fenestras occupabat, & oculos vitreos in novum equitem defigebat, pars in viâ ad circulos coibat, omnes ad irridendum paratissimi. Jamque urbem ingresso Domino, Pharisæi omnes & Scribæ velut Epidaurii serpentes curiosissimis oculis observabant, quinam è suis civibus Dominum comitarentur, qui palmas ferrent, qui lætum acclamarent, qui vestem in viâ sternerent, hos ipsi digitis devorantes: En, ajebant, stultissimos homines! hîc magister Zacharias sutor, ibi magister Samuel faber comitantur: en illic magister Joseph pistor, & magister Jacob cæmentarius palmas ferunt: etiam vicina nostra, domina Judith à nobis defecit, siquidem palmam fert, & asinum sequitur: en illic cognatam nostram Salomen cum ceteris insanientem. Ita modò hos, modò illos digitis monstrantes, extremè cavillabantur humillimam Christi equitationem, & omnes illius comites. Hic irrisorum mos est.

Non aliter Hæresis suos instituit; hinc quidquid sacrorum rituum est, petulantissimè deridetur. Sed neque Catholici dogmatis omnes hîc extra culpam. Fit non rarò, ut Christus Dominus cælesti feretulo vel per templi ambulacra, vel per urbis compita deferatur, longo deducentium agmine. Hos inter non infimæ plebis homines effusè garrire, jocari, ridere, fabulari audent liberrimè, tanquam si eos modestiæ publicæ puderet.

Hîc

Hic jure quærat nonnemo: Quo in loco estis, aut quem deducitis? num fabulaturi adestis? num in choreo agitis? num saltaturi convenistis? Ubi fides, vbi religio? Ah, quàm vestrum, & Orbis judicem non attenditis! itáne vobis cæcus & surdus est Christus, ut illius oculos & aures nihil vereamini? Hoc non hæresin solum, sed & idololatriam sapit.

Julianus apostata, peritissimus cavillator, & sannio maximus, in quem propriissimè dictum putes: *Abominatio Domini est omnis illusor.* Hic Christianos de injuriis conquerentes, per cavillum eludere solitus: Hoc, ajebat, lex vestra imperat, ut percussus unâ maxillâ, porrigat & alteram. Si quis iniquissimè ablata reddi cupiisset: Adimenti pallium, ajebat, tunicam etiam in auctarium addendam, vestris legibus sancitum est. Hoc irrisu omnia despuebat perfidissimus Apostata. Ab hoc non multùm dispar dux Aquitaniæ Guilielmus, sed demum vir sanctissimus. Hunc Guilielmus Malmesburiensis asserit ad id potentiæ perveniisse, ut in Palæstinam sexaginta millia equitum, & longè plures pedites duxerit: dives auri, sed multò magis vitiorum; in omni sordium genere volutatus, cùm malè faceret, gloriabatur, cuncta, ut Malmesburiensis loquitur, malefacta condiens salibus nugarum & facetiarum. Hunc Petrus Pictavorum Pontifex liberrimè reprehendit, & officium facere detrectantem à piorum societate secluſit. At ille stringens gladium, & capillos præsulis apprehendens: Jam, inquit, morieris senecio, nisi Ecclesiæ me restitueris. Præsul sibi præsentissimus, & planè impavidus: Sine, inquit, loquar. Concesso dicendi spatio, dirum in eum compositum carmen absolvit, & inferorum pœnis devovit; dein porrecto jugulo: Feri jam, inquit, feri. At Guilielmus pro more tam seria ludificans: Adeò, inquit, te odi, ut nec te meo digner odio; nec unquam cælum ingredieris, hac meâ manu adjutus. Fuit autem & sua Guilielmo Herodias, quæ Petrum antistitem in exilium ejiciendum suasit. Guilielmus pellicis consilium secutus, exilio damnavit sanctissimum monitorem, quem ubi mortuum inaudiit: Pœniteret me, inquit, quod senem illum non citiùs ad cælum miserim. His sarcasmis scelera non texit, sed auxit.

At ubi animum mutavit Guilielmus, quæ non à semetipso supplicia exegit vitæ licentiùs actæ? quibus lacrymis cachinnos ipse suos eluit? quantis rigoribus corpus domuit? cùm vitâ reliquâ omni, loricam nudo corpori appressam gesserit, acerrimus ipse vindex priorum noxarum. Hîc jam Ambrosii voce uti liceat: *Si secuti sumus errantem, sequamur & pœnitentem.* Deus, ô Christiani, non irridetur, sed neque suos impunè irrideri patitur: *Abominatio Domini est omnis illusor.* Eccur alteri alteros irridemus? *Omnes peccavimus, & egemus gloriâ Dei.* Quisque suos patimur manes; nemo sine vitiis. Ergo,

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

Et quis ille qui ad omnem amussim se dixerit tam rectum, ut solus alios ridere possit? Tu ergo, mi homo, in teipsum tuos cachinnos verte, & quæso vel hoc uno Annæum Senecam imitare, qui, *Si quando*, inquit, *fatuo delectari volo, non est mihi longè quærendus; me rideo.* Æmulemur, & nos ipsos nobis proponamus: hîc nostra jocularis lingua satis habebit abundè quod convellat, nos ipsos rideamus.

Prov. c. 3. v. 32.

Lucif. Tract. cap. 3. v. 23.

Deut. sat. 2. v. 23.

Sen. epist. 50. initio.

CAPVT XIII.

Derisorum natura, & DERISIONIS damna uberiùs explicantur.

DIximus, quàm nemini parcant irrisores: sed accuratiùs nunc in eorum mores indagandum, simul etiam damna quæ hanc linguę intemperantiam sequuntur, explicanda.

§. I.

RObertus Holcot Anglus, vir eruditus è divi Dominici familiâ, librum Sapientiæ commentariis illustravit. In his de hoc ipso linguæ vitio disserens: *Derisio,* inquit, *quatuor parit mala: Ostendit enim stultitiam, suspendit amicitiam, offendit justitiam, intendit malitiam.* Ordine ista, sed strictim persequemur. Quatuor mala a derisione derivantur.

1. *Ostendit stultitiam* derisor: quisquis enim alterius defectus irridet profectò ignorat suos; & sæpe illo maximè vitio laborat, quod in alio sugillat. Prælarè Gregorius: *Quid,* inquit, *simus hodie, novimus, quid autem paulò pòst esse possimus, nescimus. Hi enim quos despicimus, tarde possunt incipere, & tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Timendum itaque est, ne nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur, quamvis stare jam non novit, qui non stantem novit irridere.* Apud Jobum dicitur: *Cùm ceteros,* inquit, *irriseris, tu à nullo confutaberis? Væ qui spernis, nónne & ipse sperneris? cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.* 1. Ostendit stultitiam derisor. Iob cap. 1. v. 3. Is. cap. 33. v. 1.

2. *Suspendit amicitiam* derisor. Ubi enim derisio, ibi rixa & contentio. Ideo illud sapientiæ oraculum monet: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabúntque causæ & contumeliæ.* Irrisio gravissimarum sæpe litium fuit seminarium. Multi, ne dictum sibi pereat, quod ægrè in ore tenetur conceptum, dulcedine urbanitatis prolapsi, dum ludo irrident, seriò lædunt. 2. Suspendit amicitiam. Prov. c. 22. v. 10.

3. *Offendit justitiam:* id enim alteri facit, quod sibi nolet fieri. *Quis enim ille, & laudabimus eum,* qui æquo animo ferat se irrideri? Quàm hoc omnes fugimus, quàm indignè ferimus, risu aut sibilis excipi? Cur ergo quod ipsi tantopere horremus, aliis tam petulanti temeritate obtrudimus? Siracides corripiens: *Intellige,* inquit, *quæ sunt proximi tui ex teipso.* 3. Offendit justitiam. Eccli. c. 31. v. 9. Eccli. c. 31. v. 18.

4. *Intendit malitiam:* nam per jocum incipit, sed è jocores nascitur: ludendo ferit, ridendo fauciat. Hoc certè non rarò efficit, ut irrisus minoris quàm antea fiat. *Omnis amicus,* inquit Hieremias, *fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquetur.* 4. Intendit malitiam. Hierem. c. 9. v. 4 & 5.

——— non hospes ab hospite tutus,
Nec socer à genero, fratrum quoque gratia rara est. Ovid. lib. 1. metamorph.

Sed pergit Robertus, & : Eam ob caussam, inquit, quadrupliciter minatur scriptura hoc modo: *Irrisores non sunt arguendi de iniquitate, Non sunt instruendi de fatuitate: Sunt ejiciendi è societate; Sunt deridendi à Dei majestate.* Quadrupliciter huic vitio minatur scriptura.

1. *Non sunt arguendi de iniquitate.* Hoc cautè præmonens sapientissimus regum: *Noli arguere derisorem,* inquit, *ne oderit te: argue sapientem & diliget te.* Uti frustra se fatigat medicus in eo ægroto persanando, qui pharmaca omnia effundit, non in ventrem, sed per fenestras; ita oleum & operam perdit, qui cavillatorem multitudine monitorum obtundit. Inter irrisores autem facilè principes fuerunt Julianus & Lucianus apostatæ perfidissimi, & ex asse momi exercitatissimi, ad quævis irridenda. Sed uterque meritissimas dedit pœnas: ille incertâ sagittâ sauciatus, iste à canibus laceratus interiit. 1. Non sunt arguendi de iniquitate. Prov. cap. 9. v. 8.

2. *Non sunt instruendi de fatuitate:* Salomon id affirmans: *Quærit derisor sapientiam,* inquit, *& non invenit.* Avetis linguam nobilissimi derisoris inspicere? Herodis Antipæ linguam considerate, quâ ipsam æternam sapientiam ostentui habuit, quâ filium Dei ut fatuum irrisit, & ut ab omnibus irrideretur, fatui veste donavit, & sic Romano præsidi remisit. Sapiens sibi videbatur rex iste, & ideo Christum variis quæstionibus urgebat. Apertè divinus Lucas: *Interrogabat eum multis sermonibus.* Quis hîc non cupiat explicatiùs nosse curiosissimi hominis tot quæstiones? *At ipse nihil ei respondebat.* Caiphæ, Pilato, Malchi cognato, aliis respõdit Christus, huic irrisori nihil. In hoc tali homine desperanda est sanitas. Monetur, punitur? ridet, ludit. Iterum monetur, iterum punitur? iterum ille & ridet & ludit, *Derisor non invenit sapientiam.* 2. Nõ sunt instruendi de fatuitate. Prov. c. 14. v. 6. Luc. cap. 23. v. 9.

3. Sunt ejiciendi è societate.

3. *Sunt ejiciendi è societate.* Ita monent divina oracula: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium.* Sub initia nascentis Orbis, non deerat hæc hominum fæx, idque in ipsâ Noëmi & Abrahami domo: talis erat Cham, talis Ismaël: *Cúmque vidisset Sara, filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc & filium ejus*, puer hic ludibundus nimiùm & petulans est; ipsa vidi, quàm is filium meum sugillarit, irriserit, vexarit; res non ferenda, malè liberos educabimus, si hoc dissimulemus. Irrisionis autem istius causa fuit invidia: nam Ismaëlem natu majorem pessimè habuit, epulum tam nobile instructum, cùm Isaacus lactè depelleretur. Neque in Ismaëlem tantùm exarduit Sara, sed & in matrem illius, ut quæ improbos filii mores non corrigeret. Ergo ejice ancillam, inquit, has illusiones in nostrâ domo non feremus.

Prov. c. 22. v. 10.

Gen. cap. 21. v. 9. & 10.

4. Sunt deridendi à Dei majestate.

4. *Sunt deridendi à Dei majestate.* De his ipsis Psaltes regius: *Ecce*, inquit, *loquentur in ore suo* (voce submissâ & gracili) *& gladius in labiis eorum:* verba illorum mirè penetrant pungúntque, ipsi tamen ea securi effundunt, & eo se solantur, *quoniam quis audivit?* Non est hîc qui nos in jus ambulare cogat ob nostros sermones. *Et tu, Domine, deridebis eos.* Putant se non audiri; sed tu Domine, qui vel latentissimos ipsorum nutus observas, in tempore aderis, risui & illos etiam propinaturus.

Psalm. 58. v. 8. & 9.

Prov. c. 3. v. 34.

Salomoni hoc credamus: *Ipse deluder illusores*, inquit, *& mansuetis dabit gratiam.* Et velut dexterrimus irrisor aliquis non multùm sese agitat, cùm alios risui exponit, sed ore solùm aut oculis dat signum, ita Deus per vilissima quæque in nostros irrisus animadvertit. Isaias attestatur: *Sibilabit Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api quæ est in terra Assur.* Non opus hîc magnâ vi, sibilo res agitur: Veni apicula: hunc mihi punge; adsis musca, hunc mihi vexa. Quia verò Isaias vates hoc loco per muscam Ægyptios, per apim Assyrios, & omnes illorum exercitus designat, compendio hoc asserit: Deus vel unico nutu eam facilè immittit instructissimum exercitum, quàm facilè quis cani aut feli apponit scarabæolum. Ergo ut illusores dignum sè præmium ferant, exiguis sæpe contumeliis pugnat in illos Deus; sed his illi sic consternantur, ut velut æstro perciti furant & insaniant, postquam *sibilavit Dominus muscæ.*

Is. cap. 7. v. 18.

A Christianorum partus jugulari vult antequam adolescant. Et quantum impeditur bonorum actuum per unicum hoc diaboli vaframentum, Irrisionem? Ita enim fit, ut qui non robustæ pietatis est si videat se rideri, quòd tam facilis sit ad dandam inimicis veniam, deinceps inexorabilem se futurum statuit: sic & alii nondum adultæ virtutis, si notent deridiculo esse seriò precantes, sacramenta frequentantes, si pietati vacantes, & in omnibus se continenter ac submissè gerentes ludibrio haberi, & fabulam esse observent; in eam facilè mentem adducuntur, ut statuant illa omnia velut supervacua omittere, ceterorum more vivere, facere quod isti & istæ solent, & sic irrisiones exire. En ut optima seges sufocetur in semine! Irrisio acutum spiculum est in animo, quod fortissimum quemque, ni Deus singulariter eum tueatur, de mentis statu dejiciat. Verè Gregorius: *Sæpe*, inquit, *lingua à bono opere, dum vituperat, revocat.* Jobus inter tot tormenta hoc unum gravissimè questus B est se ab amicis irrideri, & quasi prolixæ patientiæ oblitus, quamvis constantiam retineret, prorupit in hæc verba: *Qui deridetur ab amico, sicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum; deridetur enim justi simplicitas.* Nimirum hoc ariete Jobus non quidem dejectus, sed tamen valde conquassatus est. Super hac Jobi querelâ disserens Gregorius, vanissimas mortalium artes compendio complexus: *Hujus Mundi sapientia est*, inquit, *cor machinationibus tegere, sensus verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere, quæ vera sunt, fallacia demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu à juvenibus scitur; hæc à pueris pretio discitur; hanc qui sciunt, aliis teros despiciendo, superbiunt, hanc qui nesciunt, subjecti & timidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem duplicitas, iniquitatis munimine palliata diligitur, dum mentis perversitas, urbanitas vocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit, irrogata ab aliis mala multipliciùs reddere, cùm vires suppetunt: nullis resistentibus cedere, cùm virtutis possibilitas deest; quidquid explere per malitiam non valent, hoc in pacificâ bonitate simulare. At contrà sapientia justorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire, vera ut sunt diligere, falsa devitare: bona gratis exhibere, mala libentiùs tolerare quàm facere, nullam injuria ultionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc justorum simplicitas deridetur, quia ab hujus Mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur: omne enim quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur.* En hæreresin irrisorum amplissimam! Imò hæresum omnium istud solennissimum est, mimum agere & momum, sancta omnia irridere, convicia & scommata de plaustro jacere. Talis eorum hæresis fuit, quos Coterellos vocabant. Hi anno millesimo centesimo octogesimo apud Gallos Bituriges, uti divus Antoninus memorat, rapinis, stupris, incendiis omnia turbarunt. Exordium fecerunt ab irrisione Coterelli: sacerdotes per ludum cantores vocabant; si quem è sacerdotibus arripuissent torquendum, primum erat imperare: Canta sacrificule, canta: illi alapas interim ingerebant cantanti; quosdam C virgis ceciderunt, eâ liberalitate plagarum, ut brevi objerint. Ab iisdem calices sacri malleis & saxis contusi, sacrosancta Eucharistia pixidi excussa, per aërem sparsa, non sine cachinnis & conviciis, ac pedibus (horreo dicere) conculcata: sacræ vestes conscissæ, & inde pellices ornatæ. *At tu Domine derisisti eos.* Philippus rex Galliarum ob crebriores victorias appellatus Augustus, exercitum misit qui Coterellos ad unum omnes delevit: instar canum mactati sunt. Hoc judicium irrisoribus debebatur:

A Christianorum partus jugulari vult antequam adolescant. Et quantum impeditur bonorum actuum per unicum hoc diaboli vaframentum, Irrisionem? Ita enim fit, ut qui non robustæ pietatis est si videat se rideri, quòd tam facilis sit ad dandam inimicis veniam, deinceps inexorabilem se futurum statuit: sic & alii nondum adultæ virtutis, si notent deridiculo esse seriò precantes, sacramenta frequentantes, si pietati vacantes, & in omnibus se continenter ac submissè gerentes ludibrio haberi, & fabulam esse observent; in eam facilè mentem adducuntur, ut statuant illa omnia velut supervacua omittere, ceterorum more vivere, facere quod isti & istæ solent, & sic irrisiones exire. En ut optima seges sufocetur in semine! Irrisio acutum spiculum est in animo, quod fortissimum quemque, ni Deus singulariter eum tueatur, de mentis statu dejiciat. Verè Gregorius: *Sæpe*, inquit, *lingua à bono opere, dum vituperat, revocat.* Jobus inter tot tormenta hoc unum gravissimè questus B est se ab amicis irrideri, & quasi prolixæ patientiæ oblitus, quamvis constantiam retineret, prorupit in hæc verba: *Qui deridetur ab amico, sicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum; deridetur enim justi simplicitas.* Nimirum hoc ariete Jobus non quidem dejectus, sed tamen valde conquassatus est. Super hac Jobi querelâ disserens Gregorius, vanissimas mortalium artes compendio complexus: *Hujus Mundi sapientia est*, inquit, *cor machinationibus tegere, sensus verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere, quæ vera sunt, fallacia demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu à juvenibus scitur; hæc à pueris pretio discitur; hanc qui sciunt, aliis teros despiciendo, superbiunt, hanc qui nesciunt, subjecti & timidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem duplicitas, iniquitatis munimine palliata diligitur, dum mentis perversitas, urbanitas vocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit, irrogata ab aliis mala multipliciùs reddere, cùm vires suppetunt: nullis resistentibus cedere, cùm virtutis possibilitas deest; quidquid explere per malitiam non valent, hoc in pacificâ bonitate simulare. At contrà sapientia justorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire, vera ut sunt diligere, falsa devitare: bona gratis exhibere, mala libentiùs tolerare quàm facere, nullam injuria ultionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc justorum simplicitas deridetur, quia ab hujus Mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur: omne enim quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur.* En hæreresin irrisorum amplissimam! Imò hæresum omnium istud solennissimum est, mimum agere & momum, sancta omnia irridere, convicia & scommata de plaustro jacere. Talis eorum hæresis fuit, quos Coterellos vocabant. Hi anno millesimo centesimo octogesimo apud Gallos Bituriges, uti divus Antoninus memorat, rapinis, stupris, incendiis omnia turbarunt. Exordium fecerunt ab irrisione Coterelli: sacerdotes per ludum cantores vocabant; si quem è sacerdotibus arripuissent torquendum, primum erat imperare: Canta sacrificule, canta: illi alapas interim ingerebant cantanti; quosdam C virgis ceciderunt, eâ liberalitate plagarum, ut brevi objerint. Ab iisdem calices sacri malleis & saxis contusi, sacrosancta Eucharistia pixidi excussa, per aërem sparsa, non sine cachinnis & conviciis, ac pedibus (horreo dicere) conculcata: sacræ vestes conscissæ, & inde pellices ornatæ. *At tu Domine derisisti eos.* Philippus rex Galliarum ob crebriores victorias appellatus Augustus, exercitum misit qui Coterellos ad unum omnes delevit: instar canum mactati sunt. Hoc judicium irrisoribus debebatur:

§. II.

NArrat Plinius, in illis Orbis partibus, quæ leones gignunt, vermiculum reperiri Leontophonon, quo gustato tanta illa vis, ac ceteris quadrupedum imperitans illico expiret. Habet Deus vermiculos suos quibus immanes illas bestias sternat. Ita cum Herode Magno Ascalonitâ tot infantium interfectore actum; à vermibus miser occisus est: sic hostes Deus, sic illusores tractat: sibilat muscæ, ut exagitet; immittit vermiculum, ut necet: *Tu Domine deridebis eos.*

Sur. tom. 4. die 1. Iulii.

Rem miram refert Surius de Charilepho viro sanctissimo, qui suo cœnobio id prærogativæ obtinuit à D Deo, ut ingressum nulla feminarum tentaret impunè. Audiit hoc spargi ceteris curiosior femina, Gunda nomine, & has superum minas velut fabulam irridens, mentito habitu clam subrepere instituit. Viriles ergo vestes induit, & hilaris contendit ad monasterium. Hic Deus sibilavit muscæ, quæ mox ab inferis emersit. Siquidem mulier illa temeraria, jam pedem illatura limini, à malo genio infessa, à cœnobii aditu vi rejectâ, & pessimè habita est ab hoc inquilino. In posterum, disce manere domi, & privilegia divis concessa non ridere.

Illusores in gente Christianâ sunt noxii.

Quàm porrò illusores in gente Christianâ sint noxii, Guilielmus Peraldus Lugdunensis Præsul eruditè demonstrans: *Hæc*, inquit, *diaboli vafrities est nequissima, quâ filios Dei suffocat dum parvuli sunt, bonum inceptum destruens in germine.* Sicut enim Pharao Hebræos infantulos aquis submergi, Herodes gladiis confodi voluit: ita Lucifer oculis

oculis veluti clausis præteribat,& tanquam dissimulanter ea intueretur, connivebat usque in annum vicesimum sextum, quo anno Michaël Imperator charissimum Bardam præcepit occidi:ille strictis gladiis perterritus,genua Imperatoris advolutus, vitam solùm rogabat;sed extractus & frustillatim concisus est,caput conto suffixum, & velut in Junonis pompâ prælatum : *Tu Domine deridebis eos.*

Eodem anno & ipse Imperator Michaël debitum sibi præmium tulit. Nam cùm Basilius in eodem solio successor, illum impietatis moneret, Imperator monitoris impatiens, aulicum famulum subornavit, qui Basilium impetereret hastâ, veluti feram fixurus. Sed error hastæ saluti fuit Basilio. Cautior exinde Basilius,re cum aliis deliberatâ,ebrium Imperatorem in cubiculo aggressus,& multis vulneribus confectum,manibus pedibusque mutilavit:ita Zonaras & Cedrenus. Judicia derisoribus debita,etsi sopita videantur,tandem tamen evigilant.

Hic mihi alius in mentem est Michaël Theurlinus, homo gente Germanus, sed inter cavillatores minimè postremus. Hic in Pannoniâ infra Strigonium,à sacerdote sphærulas precatorias, ac si à Judæo tesseras peteret, importunissimè exigens : Da cito, ajebat, mysta globulos precatorios. Dedit ille, sed qui petiit, paullò pòst & globum accepit pectore, sed plumbeum, post quem nil amplius petiit. Hoc narravit vir nobilis, qui Michaëlis, cùm glande trajiceretur, latus tegebat : *Tu Domine deridebis eos.*

Tria tempora irrisoribus contributa. Prov.c.19. v.29. Ier.c.28. v.11. Prov.cap.1. v.25.& 26. Isa.c.29. v.20.& 21.

Tria certè constituta sunt tempora illusoribus. Primum est quo se judex sessum recipit, & ad sententiam dicendam componit. Eò spectat illud Salomonis: *Parata sunt derisoribus judicia.* Alterum est monitionum & minarum. Eò pertinet illud Isaiæ : *Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra.* Per Salomonem quoque monentur à Deo, qui jure queritur. *Despexistis omne consilium meum. & increpationes meas neglexistis,ego quoque in interitu vestro ridebo.* Tertium est denique sententiæ exequendæ. Hic jam proclamat Isaias : *Consummatus est omnis illusor, & succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem, & qui peccare faciebant homines in verbo,& arguentem in portâ supplantabant.* Cavete ô Juliani,ô Luciani,irrisores improbi: Cavete ô Momi,Nocte matre, Somno patre progeniti,qui ipsi quidem nil præclari operis edere, sed aliorum opera curiosis oculis contemplari, & si quid omissum aut perperam factum,petulanter irridere consuevistis. Cavete, ô Christiani, dicacitatem & irrisionem. Præstat vel millies irrideri, quàm alios vel semel irridere. Judex jam consedit,monemini; jam sæpius minatus est, resipiscite ; jam sententiam pronuntiabit Judex. *Parata sunt derisoribus judicia.*

CAPVT XIV.

DERISORES *quàm graviter sæpe puniti sint.*

Lingua ignis. Jacob.c.3. v.6. Prov.c.19. v.29.

SOlent ignes, quos fatuos vocant, plerunque noctu vagari, & viatorem se sequentem,ad vada periculosa, aut præcipitia sensim deducere. Lingua ignis est, & fatuus,qui sibi obsecundantes,præcipitiis proximos ducit. Lingua Derisoris eò frequenter excurrit, ubi vicinæ sunt voragines, ut subitò quem duxerat,præcipitet. Derisor quò minus timet,plus habet quod timeat. Revera Salomone teste, *Parata sunt derisoribus judicia, & mallei percutientes corporibus stultorum.* Quàm autem hæc judicia sint severa,& quid supplicii expectent irrisores, post ea quæ jam diximus,confirmatiùs exponemus.

§. I.

ILle Domini ocellus Joannes Apocalypticus vidit è faucibus draconis tres impuros spiritus emergere,

A velut tres ranas. Ex ore irrisoris triplex vibratur lingua: nam tribus modis irrideri quis potest. Primò quidem cùm corporis vitia, calvities, claudicatio, balbuties,hisque similia opprobrantur: ita pueri Elisæi calvitiem irridebant. Deinde,cùm animi defectus,simplicitas, ignorantia, stupiditas, ingenii tarditas, stultitia objiciuntur. Hìc mille sunt agnomina; caudex, stipes,fungus,stupor, bardus, asinus, stultus. In hanc impiam dicacitatem Christus sententiam mortis, & quidem æternæ tulit: *Qui autem*, inquit, *dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio: qui autem dixerit Fatue* (animo scilicet injuriam spirante) *reus erit gehennæ ignis.* Tertiò, cùm defectus fortunæ, paupertas, generis obscuritas, officii vilitas oggeruntur. Ita Pharisæi Christum non nisi fabri filium vocabant. Hìc sæpe graviter peccatur, cùm à nobilioribus & ditioribus, tenuioris fortunæ hominibus insultatur. Alienus ab hoc vitio Salomon: *Sum quidem*, inquit, *& ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreno* (de meliori luto duntaxat) *& ego natus accepi communem aërem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem simulem omnibus emisi plorans. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.*

Tribus modis quis irridetur. Primò. 4. Reg c.4. Secundò. Matth.c.5. v.22. Tertiò. Sapient.c.7. v.1. usque ad 5.

Et genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco. ———

Quid ergo suas inopi reculas objicio, cùm eum plerunque plus ornet paupertas, quàm me divitiæ? Sed *parata sunt derisoribus judicia.*

Gedeon fortissimus heros insequebatur hostes cum trecentis militibus, quibus præ lassitudine & fame deficientibus, panes suppeditari petiit, ut restauratis viribus,reges Zebee & Salmana liceret persequi. At Socothani principes, à quibus subsidium illud petitum, illiberali prorsus sarcasmo ludentes:Nunquid,ajunt,victoriam jam manu tenes? nempe jam trium humi canis, ideo postulas, ut comeatum agmini tuo suppeditemus. Quibus Gedeon : Ubi vicero, inquit, vos dicterium vestrum luetis. Vicit,& ad cavillatores istos quam primum regressus, septuaginta septem viros, primores urbis, inusitato supplicio affecit: nam eos humi stratos, & spinis ac paliuris laceratos, magnóque impetu contusos necavit, turrim Phanuel evertit, & omnes urbis incolas trucidari jussit. Scilicet novum & antehac inauditum derisoribus supplicium debebatur. Sic omnino, sic *parata sunt derisoribus judicia.* Jam calet lixivium, quod illorum capita confricabit : jam stat patibulum, quod illos in altum elevabit. Res patebit à pluribus exemplis.

In Socothanos principes irrisores Gedeon animadvertit. Iudic.c.8. v.6.& 16.

§. II.

ANno à pariente Virgine millesimo trecentesimo quadragesimo Philippus Valesius Rex Galliarum contra Flandros Gandenses arma movit. Illi ad conflictus exordium, gallum gallinaceum in tabulâ pictum velut labarum prætulerunt cum hac inscriptione : *Cùm gallus hic cecinerit, Francorum rex victor erit.* Magno stetit hic jocus ; nam è Flandris novemdecim millia & octingenti in acie cæsi sunt. Nimirum *parata erant derisoribus judicia.* Quemadmodum puero in plateis improbè se gerenti dicitur : Adsis modò, parens te domi salutabit recentibus virgis.

Gandensium dictetum & punitio.

Anno millesimo quingentesimo septuagesimo quinto, tempore verni jejunii, anniversaria Christi patientis hebdomade, miles Comitis Ludovici Nassovii in Belgio hibernabat,& carnibus temere vescebatur, nec sine mutuâ gratulatione, quòd liceret esse tam improbis & exlegibus. A castris non procul aberat Philippus Olmanus parochus, theologus : hic suos cohortatus ne pessimis exemplis animati, legibus Ecclesiæ fraudem facere in animum inducerent, impios illos milites nunc quidem ridere, forsan brevi ploraturos. Dictum viri vaticinium videri potuit. Nam quarto paschatis die,*cùm ad-huc esca* Ps.l.77. v.30.& 31.

huc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & totus eorum exercitus, cum omnibus ducibus, inter quos Ludovicus & Henricus Nassovii, ad internecionem ab Hispanis cæsus est. *Parata sunt derisoribus judicia.* Crux alta suum Amanum jam expectat; Assuerus rex solo nutu pronuntiet quid fieri velit, & pendebit Aman.

Anno millesimo quingentesimo sexagesimo octavo excusus Antverpiæ dialogus Passevantii & Pasquini colloquentium de rebus gestis Calvini, Bezæ, Viretiauctor scripti Emanuel Tronesius, qui & hoc commemorat: Lausannam ibant Genevâ duo sibi perquam familiares. In itinere omne cælum in iras effusum, fulgure & tonitru minabatur. Hic illorum alter Catholico ritu se cruce signavit. Ad quem socius: Quid agis, inquit, num muscas abigis? Dixit, & mox ultor hæsit à tergo Deus. Nam fulmen destinatissimo ictu hunc unum petiit, intacto altero, qui id Genevæ statim vulgavit. Sunt certè *parata derisoribus judicia.* Cùm conivent homines, cælum terráque pœnas repetunt.

Anno millesimo quingentesimo octogesimo primo, die Domino Corpori sacrâ Biturgium venit Elisabetha Blæstina unà cum marito, matre suâ, atque ancillâ. Elisabetha brachiis infantem gestans matre & ancillâ comitantibus, sancti Severi ædem ingressa, pro suggestu dicentem audiit & irrisit. Finitâ concione loci curio Michaël Herzog rem divinam exorsus est. Femina hæc curiosior nescias an procacior, cum infante accedit aram ludibunda: hîc subitò veluti fulminata corruit, adstante Georgio Olando qui præfectus erat urbi; infans tollitur illæsus, mater muta nec sibi præsens effertur templo, ubi multum sanguinis ore naribusque rejecit, quamvis eo casu non mortua. Fassæ sunt posteà mater & ancilla, illam, antequam corrueret, dixisse: accedam propiùs, ut videam quid stultus iste (sacerdotem designabat) gesticuletur. Sed *parata sunt derisoribus judicia.* Vindicta subinde claudicans venit, sed venit tandem, & plerunque quò lentior, hoc vehementior.

Anno millesimo quingentesimo octogesimo tertio Novesii in agro Colonienli femina hæresin clam fovens pectore, Catholicorum templo abstinuit. Ejus rei caussam aliquoties interrogata, illud irrisorum solenne respondens: Altum est ædificium, inquit, nec promittit se non ruiturum. Jocus videri potuit innoxius; non fuit. Nam eo ipso tempore extra urbem cœnobium diruebatur unà cum templo, alio loco condendum: hoc ubi femina illa inaudiit: gaudeo, inquit, me superstitem in patriâ videre templa etiam papistica dejici. Itaque duabus ancillis comitata, egressa est urbe, visura demolitionem ædis. Culmen illius jam detectum erat, cetera majorem partem soluta. Dum ergo secura obit singula lustrans, columna inclinata in feminam ruit, eámque mole suâ obterit. Quis columnam impulerit, facile est cogitare; is utique qui impiè jocantem audiit. *Parata* prorsus *sunt derisoribus judicia*: raviculis saltando pascentibus jam imminent tendiculæ.

§. III.

Bredenbach. lib. 7. coll. sacr. cap. 61. Gujusdam calvinistæ supplicium Jesuistas cavillantis.

AD rem testatissimum quid Tilmanus Bredenbachius commemorans: Vir, inquit, moribus & eruditione spectatissimus nuper ad nos Antverpiâ perscripsit ita; Cùm Patres Societatis Jesv è suo Collegio recens illic condito, factiosorum hominum operâ pulsi, urbéque cedere jussi essent, quidam Calvini sectator, in exulum domum jam vacuam se penetravit, & colligati stramínis fasciculum è fenestrâ suspendit. Consuetum hoc signum est earum ædium quas lues contagiosa infecit. Collegio sic insignito, mox alius ejusdem religionis homo adfuit ex compacto, & fores pulsavit. Alter, qui stramen infame appenderat, prospiciens, & velut indignatus: Quid hoc, inquit, ostium pulsas? signum pestilitatis, lippe, non vides? Omnes in hac domo pestis consumpsit. Nec distulit Nemesis. Eodem prorsus die irrisoris istius domum corripuit pestis, cùm tamen antea nihil circumquaque contagionis serperet.

Eodem tempore Antverpiæ, viâ cochlearium mensam locarunt aliqui medio plateæ, & inter maximas gratulationes lixum petasonem confecerunt. Unum omnium gaudium erat, quod infestum illud genus hominum pûrgarit urbem. Dixisses Romam pulsis Regibus non sibi festiviùs gratulatam, quàm istos ejectis Jesuitis. At paullò post hanc ipsam plateam invasit pestis, & brevî quadraginta homines, nec infimæ plebis, Libitinæ tradidit.

Addo: Ante annos viginti, Augustæ in æde Salvatoris quadraginta horarum comprecatio instituta est, avertendæ pesti: Fortè templum transiit patricius è Lutheri disciplinâ, & quid illic rerum ageretur, quæsivit; multa insuper jocatus in Catholicos ritus. Sed vix domum redit, & peste correptus moritur ipse unus, salvis aliis omnibus, tam in eâ, quàm in junctis utrimque domibus. Judicia derisoribus nunquam non parata sunt: Balnea vestra jam calent, ite irrisores, ite, ingredimini, sed jam lavandi, non loturi ampliùs.

Sed nondum abimus ab hac Vindelicorum urbe Augustâ. Fuit Patricius Augustanus, cui adultæ jámque nubiles erant filiæ, nulla proles mascula. Hic in convivio filiolum convivatoris cernens, puerulum mirè affabilem, & oblectandis parentibus natum, ad suam ipse conjugem versus: si & nobis, inquit, talis stultulus esset, ô mea uxor. Audiit Deus, & votis pronus annuens liberalissimè concessit, quidquid optabatur, & plusquam optabatur. Huic enim viro sex ordine filii nati sunt, & quod in votis erat, omnes stulti: En

——— *votorum summa, quid ultra* *Ioannis Sarisb.*
Quæris?

O mi bone, nimis frigidè facetus est, qui cum Deo vult ludere. An nesciebas parata esse derisoribus judicia? Cum superis jocari nemini concessum. An nunquam audiisti, nec cerasa quidem cum magnatibus edere, tutum esse? Sed ad finem pergimus.

§. IV.

ANno octingentesimo quadragesimo quinto, uti annales Francorum memorant, Dani Christianis sacris nondum imbuti, regem suum Horich secuti, Gallias infestis armis incursarunt; potiti Rotomago, secundo Sequanâ flumine Parisios properarunt, duce Ragenario; qui ipso paschatis pervigilio, urbem incolis metu diffugientibus vacuam facilè cepit, & inter alia sancti Germani cœnobium expilavit. Demum à rege Carolo argenteis rationibus inductus, in fœdus transiit, juravitque non rediturum se nisi auxiliatorem. Post hæc apud regem suum gloriatus est Ragenarius, urbem à se captam, monasterium sancti Germani spoliatum, sed & illud adjecit, mortuos pœnè vivis robustiores esse Parisiis: nullum enim sibi adeò restitisse, atque capularem illum senecionem Germanum. Dixit, & mox tremere miser, intumescere, in terram ruere, & horrendùm vociferari. *Germanus adstat, & baculo me ferit.* Ut ergo dicti factiique pœnitentiam agere videretur, statuam argenteam sui corporis moli æquilibrem fieri, & ad S. Germanum jussit deferri cum hac sponsione, si morbi vim evaderet, Christianum se futurum. Serò nimium sapiunt Phryges, ô Ragenarie. Nihil agis, quia quàm serió agas, novit ille qui corda scrutatur. Ira frustra fuerunt votæ: non multò post infelix crepuit effusis visceribus. Parata sunt, paratissima derisoribus judicia. Divinæ vindictæ brachium nunquam non extentum; cavete irrisores, hos aut illos feriet.

Dicta confirmet Brictius, Turonensis præsulis Martini diaconus, qui suum antistitem Martinum sæpius delirum senem, superstitiosum sacerdotem, insanum episcopum vocitabat, uti Gregorius Turonensis refert. *Greg. Tur. lib. 2. hist. Fran. c. 1.*

Fuit quidem Brictius, homo magni judicii, celeris ingenii, sed & castis moribus; Deus tamen irrisionibus illius impunitatem non concessit: pœnam ultra triginta tres annos distulit, tamdiu crimini pœna debebatur. Evolutis tot annis, tandem irrisionis pœnas repetiit Deus. Brictius quamvis insons, accusatus est stupri. Nihil hîc verbis actum, nulla excusatio admissa, vitæ etiam periculum imminebat; demum ejectus est in exilium, quod ille septennio toto toleravit. Hîc forsan Brictius contra Deum queri, & dicere: Domine, quæ hæc justitia est? nónne me scis innocentem esse? cur meam sic opprimi pateris innocentiam? me sic infamem fieri cur toleras? At recordare fili; memineris, mi Bricti, quî tu antistitem tuum Martinum tractaris, quibus eum contumeliis incesseris, quàm illum crebrò irriseris: tu forsitan hæc oblitus es? non item Deus: jam exiguntur à te pœnæ quæ ante annos triginta tres fuissent exigendæ. Ut noris, *parata sunt derisoribus judicia*; & licet castigatio quandoque differatur, non tamen remittitur.

Idem nobis quibuscunque aliis evenit creberrimè, cùm extra noxam sumus, & tamen velut noxii graviter punimur. Hîc nos lamentari, cum Deo expostulare, cælo terræque injurias nostras queri, proclamare nos insontes. Simus sanè, sed cur tantillum sapimus, ut memoriâ non repetamus ea, quæ temere peccavimus, & nondum expiavimus? Quisquis igitur insons multatur, ita secum ratiocinetur. Ego si conscientiam meam interrogem, his certè noxis vacuus pronuntior, & hîc quidem mihi vis infertur, atque supplicium de me sumitur insonte: at Deus tenacis est memoriæ, qui jam castigat, quod ante annos plurimos deliqui: an non ego simili nequitiâ in alterum efferbui, quam ab altero jam patior? Jam ergo nomen hoc expungo, vindictam in me pridem paratam diu distulit Deus, jam sentio manum vindicantis. Fatebor igitur jure me plecti, & hoc gratiam interpretabor, debitum mihi supplicium non differri ad aliud tribunal. Admitto patienter castigantis domini plagas & verbera. Scio, nec minimam quidem noxam à Deo impunitam dimitti; irrisoribus præsertim Deum esse infensissimum; parata iis judicia non nescio.

Serò molunt Deorum molæ; tandem talis redditur farina, quale offunditur frumentum.

CAPVT XV.

Quid DETRACTIO *sit, quotuplex, & quàm grave peccatum.*

ANno millesimo sexcentesimo decimo septimo, in publicum datus est liber, hac omnino inscriptione: Liber equestris de arte equitandi, de equorum habenis, loris, retinaculis &c. O bone Deus quis non ingemiscat ad hunc librum? Ergo equis lupata, frenos, capistra, postomides, oreas ex arte facere, & equino ictui inserere novimus: Ergo equos quò volumus habenis flectimus, & linguam heu indomitam nullis retinaculis coërcere possimus? nullum hîc lupatum, postomis nulla satis compescere potest hanc effrenatam bestiam: hîc oreæ; hîc freni, hîc capistra sæpissime frustra sunt. Infrenis esse vult lingua, velut equus in pascuis. Ad rem omnino sanctus Jacobus: *Si equis*, inquit, *frenos in ora mittimus ad consentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circumferimus; Linguam autem nullus hominum domare potest.* Ea certè quæ obtrectatorum est lingua, venenatissima, undequaque letale virus ejaculatur. Detractio ingens Orbis malum nunquam satis vel accusandum, vel deplorandum. Et de hoc dicere ingredimur. Nota rerum vocabula tam hîc quàm alibi retinemus: quàm ea sint latina, parum laboramus. Atque hac quidem dissertatione, quid sit Detractio, quotuplex, & quàm grave peccatum sit, explicabimus, cetera suo ordine dicturi.

§. I.

QVid ergo est Detractio? Divus Thomas Aquinas sic eam depingit: *Detractio est denigratio alienæ famæ, per verba occulta.* Nam verbis dupliciter quis lædi potest. Apertè & in os lædere, contumelia est; occultè & absentem ferire, detractio est. Vox ipsa *Detrahere*, rem oculis subjicit; nam cùm fama seu bona æstimatio adimitur, aut certè imminuitur, idem pæne fit ac si lavernio noctu tacito gressu ponè honestum civem inserpens, pallium illi subitò abstrahat, eóque se involvat, & ita tenebris condat. Super hac eâdem re, uti Palladius memorat, interrogatus est Antonius Magnus, quidnam sit Detractio? At ille hoc responsi dedit: Est omnis sermo malus, quem non auder quis præsente eo proferre, de quo loquitur. Ubi mens bona & Intentio recta est, duobus tantùm modis de alterius peccato sermo misceri potest. 1. Cùm res jam percrebuit in vulgus promulgata, & in sermone omnium cœpit esse. 2. Cùm ei dicitur, qui peccantem castigare & juvare potest. Et ad hoc faciendum sæpe etiam obstringimur, uti docet sanctus Thomas, ne ulcus occultatum putrescat. Joseph certè nec detractor fuit, nec proditor, cùm accusaret fratres suos apud patrem crimine pessimo. Quando verò alterius grave & letale delictum nondum foras elatum (vix enim duo tréve illius conscii sunt) detegitur, & ab uno pluribus patefit, unde illius, de quo hoc panditur, nomen ac fama lædatur, præsertim, si is qui ejuscemodi enuntiat, eo id animo faciat, ut absenti malè loquatur, tunc sanè grande & verè mortiferum delictum est; etiamsi verissimum sit, quod hic de altero manifestum facit, etiamsi suis id oculis viderit, aut suis ipse auribus audiverit. Nam dum hæc talia iis indicat, quibus non essent indicanda, non corrector, sed proditor est.

Detractionis origo, aut superbia est, dum obtrectator suam ostentat scientiam; aut est levitas animi, dum aliis studet placere, talia narrando: aut invidia est, dum aliena lucra, sua damna reputat, felicibus aliorum successibus ægrescens; aut simultas est & alienatio, dum animum vindictæ appetentem satiare desiderat. Sed & alia hujus mali scaturigo est, longa maledicendi consuetudo: tunc enim non cogitantibus etiam elabitur nocitivum telum, eliciturum sanguinem. Qui tam malo pravóque maledicendi habitu sunt corrupti, non malè respondérim idem quod Zoilus, canis ille Rhetoricus, ut eum nominat Ælianus: Zoilus iste Polycratis fuit auditor, homo malè loquendi studiosissimus, qui stylum in Homerum etiam, Platonem, aliósque strinxit. Et cùm cum vir quidam eruditus interrogaret, quamobrem omnibus malè loqueretur? Quoniam, inquit, malè facere, cùm velim, non possum. Hæc obtrectatorum mens est, ut quibus re aut manu nocere non possunt, eos saltem linguâ vel absentes feriant. Hinc beatus Thomas Aquinas: *Auferre alicui famam*, inquit, *valde grave est, & ideo Detractio per se loquendo, est peccatum mortale.* Verissimè Bernardus: *Detractio*, ait, *grave vitium est: detractio grave peccatum est: detractio grande crimen est.*

Detrahitur autem alicui, octo potissimùm modis. 1. Cùm quis orationis vanitatem adhibet, & aut falsum dicit, aut quippiâ affingit, & mendaciunculis rem aspergit: quâ ratione geminatur delictum, fitque mendacium & detractio. 2. Cùm quis latens ac tectum peccatum è latebris in lucem profert; omnia quidem quæ dicit, vera sunt, sed tamen dicenda non sunt. Hac ratione alteri quis detrahit, non quia de veritate aliquid decerpit, sed quia de famâ. Hîc plurimi gravissimè impingunt: Ergo, ajunt, ipsissimam veritatem palàm facere non liceat? Non licet, mi Christiane, si id non possis nisi cum alterius detrimento. Nam etsi hoc, quod dicis, sit verum, est tamen occultum; etsi hic peccando conscientiam coram Deo læsit, famam tamen coram hominibus non perdidit,

Detractionis definitio. *S. Thom. 2. 2. quæst. 73. art. 1.*

Dupliciter verbis quis lædituri.

Pallad. cap. 19. hist. n. 13.

Duobus modis de alterius peccato sermo posse misceri.

S. Thom. 2. 2. quæst. 33. art. 8. ad 4. Gen. cap. 37. v. 2.

Occultum proximi delictum detegere quando mortale peccatum.

Detractionis origo quæ?

Ælian. lib. 11. Var. hist. cap. 10.

S. Thom. 2. 2. quæst. 37. art. 2. 3 Bern. de modo bene viv. cap. 33 init.

Octo modis detrahitur Primò.

Secundò.

didit, quam tu linguâ tuâ vel imminutum is vel ablatum: & etsi peccatum, quod pandis non adeò secretum sit, modò tamen publicum non sit; tu tamen detractorem agis, cùm id saltem ignoranti patefacis, & sic alteri notam inuris. 3. Cùm crimen seu verum seu falsum augetur & exaggeratur, quod proniſſimũ est, cùm alterius vitia narrantur. 4. Cùm narratur quid minimè malum, sed velut animo non bono factum, adduntúrque ejuscemodi plerunque clausulæ: Fecit hoc quidem, sed non Dei causâ: rarò tam pius est; humanum favorem ambit; videri vult; ut hominem noveritis, hypocrita est. 5. Cùm nihil quidem affirmat qui detrahit, sed hoc solùm ait: Ita dicitur, hoc de isto spargitur. Aut dubiè rem profert: fortasse talis & talis est iste; fidendum illi non censeo; de sanctitate illius, vicini ejus nil norunt, nisi heri primùm inter sanctos numerari cœperit; Aut certè hunc ipsum laudat sed frigidiſſimè: de quo rectè Gellius: *Turpius est*, inquit, *exiguè atque frigidè laudari, quàm insectanter & graviter vituperari*. Talia valde cavenda sunt, quia deteriora semper proniore assensu arripiũtur. 6. Adeò subtilis est detractio, ut vel nutu quis infamari possit. Exempli gratiâ: Laudatur quis à probitate, à religione, à providentiâ. Est qui audiat & dicat: Ut video, non noviſtis hominem, me super eo interrogate, ego illum intus & in cute novi. Aut frontem ducit silendo, aut abnutat capite, aut solis oculis tale dat signum, unde facilè colligatur, eum qui laudabatur, talem non esse, qualis laudando extollebatur. Fit quandoque ut detractor ore compresso manum duntaxat bis térve invertat, & plurimùm alteri detrahat: eo enim gestu significat, hominem, de quo sermo est, levem esse & in horas mutabilem. 7. Non solùm signo nutúve, sed & ipso silentio detrahit quis de altero, cùm de illius probitate morúmque integritate æquiter silet, tunc maximè cùm interrogatur, aut alter criminis arguitur. 8. Cùm quis coràm aliis ob admiſſas noxas jure reprehenditur, ille verò se reum negat & pernegat; quâ ratione in reprehensorem mendacii infamiam derivat. Et quamvis occultas ille noxas publicè fateri non cogatur, aliâ tamen ratione par est resistere, dicendo: probari tantùm dicta, non item probari; fortè audientem hæc deceptum esse; non quidvis obviâ credulitate arripiendum. Hic priore illo modo longè tolerabilior.

Tertiò. Quartò. Quintò. Gell. lib. 19. Noct. Attic. Sextò. Septimò. Octavò.

§. II.

Atque his modis, subtile istud vitium Detractio rem suam facit, & ita quandoque vestem variat, ut internosci vix possit. Ingeniosa nimirum improbitas est, trabem in festucâ, elephantem in culice, Alpes & Pyrenæos saltus in verrucâ legit, & somniata sibi, alterius innectit vertici; ipsásque alieni pectoris virtutes, tam scitè improbis ac adulterinis coloribus decolorat, ut vitia arbitreris. Subinde, qui detracturus est alteri, sub initium sermonis, vultum ad omnem gravitatẽ & modeſtiam sermonis componit, oculos humi dejicit, gemitus edit, voce lentâ seriaque; per ambages & anfractus incipit nocituram seriem evolvere, tortuosâ circuitione venena jaculaturus: Doleo equidem, ait, quòd eò prolapsus sit hic homo; per me non permanasset palàm quod patravit, sed quia id summè constat, suus sit veritati locus, nec negari hoc potest, neque excusari: & ut facilior sit verbis fides, priùs subinde laudat, quò efficaciùs vituperet; claudit narrationem commiseratione vestitam. Ita quò majoris est auctoritatis ille, qui detrahit de alio, eò gravior & damnosior detractio, quia creditu facilior. Hæc omnia Bernardus eleganter disserens: *Sunt*, inquit, *species pestis hujus, dum alii quidem nudè atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomunt detractionis. Alii autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti altæ suspiria, sicq; quàdam cum gravitate & tarditate, vultu mœsto, demiſsis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto perſuaſibiliorem, quantò creditur, ab his qui audiunt, corde invito & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo*, inquit, *vehementer pro eo, quòd diligo eum satis, & nunquam potuì de hac re corrigere eum. Ut alius: Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquam innotuiſſet. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, revera ita est.*

Detractio subtilis. Bern. serm. 24. in Cant. circa med.

Esdras sacerdos anxiè secum quæritabat, quî Deus res humanas moderaretur? Sic anxio adfuit Angelus, & triplicem ei quæstionem posuit, quarum prima erat, quâ ratione ad trutinam examinandus sit ignis: *Vade*, inquit, *ponderа mihi pondus ignis*. Sapientiſſimus profectò erit qui hoc poterit. Noxium detractoris sermonem, ignem esse urentiſſimũ, affatim docẽt sacræ paginæ. Regius psaltes: *Quid apponatur tibi*, ait, *ad linguam dolosam? sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis*. Jacobus Apostolus: *Et lingua*, inquit, *ignis est*. Idem de homine impio Salomon affirmans; *Et in labiis ejus*, inquit, *ignis ardescit*. Et sanè si ignis linguæque celeritatem & vires spectemus, utriusque non absimilis natura est: & velut ignis cùm metas transilit, & foras erumpit, huc illuc noxio furore grassatur; ita lingua cùm carceres suos effringit, & in apertum evolat, non sine strage editâ in cavcam suam revertitur. Ergo lingua ignis est. Hunc ignem æquâ lance ponderare maximæ est prudentiæ. Hinc quò quis prudentior, & in omni re circumspectior, eò etiam in ponderandis verbis attentior est, uti optimè dixit Siracides: *Verba prudentium stateræ ponderabuntur*. En sapientium labra, velut geminæ lances sunt, quibus hic ignis appendatur. Sed quàm difficile hîc libripendem agere, cùm etiam stricturæ & scintillæ hac trutinâ sint examinandæ. Scintillas hîc voco tot nocumenta, quæ velut unica infert detractio. Neque enim uni tantùm nocetur, sed pluribus, domesticis, familiaribus, cognatis ejus cui detrahitur. Quoties ore incauto & malevolo elapsum est dictum igneum, quod non tantùm illi obfuit, quem perstrinxit, sed & conjugi, liberis, toti familiæ. Unica scintilla omnes illos aduſſit, damnum senserunt universi. Et quis est, qui hæc peritè satis ponderet? Asmodæus ille libidinum præses diabolus, ignem luxuriæ ad libram peritiſſimè revocat, uti Tobiæ res gestæ prodierunt. At quis ille tam peritus artifex, qui omnes ex ore prorumpentes flammas dependat? Quid ergo faciat sapiens? Audiat, & verba in ore luctantia coërceat, quamdiu enim intra fauces continentur, ad rationem & intelligentiam appendi queunt: ubi se extra os effuderint, jam omnis revocandi libertas adempta est: volant irrevocabilia, volant, avolant. Sapienter hac de re Siracides. *In ore fatuorum*, inquit, *cor illorum, & in corde sapientium, os illorum*. Vir prudens os ad cor reducit, ibique, quidquid dicturus est, ponderat. Religioſiſſimè id præstitit Domini Mater: *Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.*

Esdr. 4. Eccles. 28. Psal. 119. Jacob. 3. Prov. 16. Eccles. 21.

§. III.

Plerique autem sic aversamur hoc pensatoris officium, ut Suidas cum fide dixerit: *Hic bonorum virorum morbus est, aliquid de quopiam probri loco commemorare, quod laudandum esset.* Deus olim Mosi dixerat: *Extende virgam tuam, & percute pulverem terræ, & sint cinifes in universa terrâ Ægypti, erantque cinifes, tam in hominibus, quàm in jumentis.* De his Stephanus Ednensis: *Cinifes*, ait, *animalcula parva, sed inquieta, & acriter pungentia: cinifes autem sunt sermones detractorii, erúntque in hominibus & jumentis: in omni ordine, sexu, ætate, statu, inter opulentos & egenos, dominos ac servos hoc detractionis malum grassabitur: multi non blasphemi, sed pauci, imò vix ulli non detractores.* Et quæso vos, attendite, ecquandònam tandem vel duo solùm conveniant collocuturi, ut tamen eorum colloquio non

Exod. 8. Steph. Ednens. in Cant. Exod. 9. Eccles. 21. Luc. 2.

quiò non intersint etiam absentes, sed invisi, qui tergum præbere cogantur ferientibus, quorum mores sermonibus exagitentur. Vix ulli uspiam circuli & congressus sunt, in quibus non aliqui absentium vapulent: modò hic, modò ille in colloquium vel absens trahitur, nec unquam ferè sine notâ & stigmate. Detractio tam commune ac pervulgatum, quàm horribile ac exitiosum malum.

Matth. cap. 18. v. 20. Christus liberalissimè promittens: *Vbi sunt duo*, inquit, *vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Attende promissum: In nomine meo, non in diaboli, qui duorum, qui plurium medius est, ubi detractio est. Verissimè dixit S. Antiochus: *Verè irrequietum dæmonium est detractio.* Eâ de re hortatus Salomon: *Remove à te*, inquit, *os pravum, & detrahentia labia sint procul à te.* Siquidem detractio, magni est periculi, nocumenti majoris, curationis difficillimæ. *Magni est*, inquam, *periculi*, cùm obtrectator temerarium judicium stringit in quosvis. Scitur Intentione rectâ plurimos actus commendari, & optimos fieri, qui tamen tales esse non videantur; quia verò Intentio latet, facillimum est sinistram censere eam, quæ rectissima est. Ita Pharisæi quòd Christus sabbato sanitatem ægris impertiretur, quòd publicanorum societatem non aspernaretur, quòd se tangi pateretur à malæ notæ hominibus, pessimè id interpretati, de Christi sanctissimis moribus nunquam non detraxerunt. At *Majoris est nocumenti* detractio: etenim famam rem tam charam, quàm pretiosam adimit. Hinc illa theologorum vox: *Peccatum detractionis gravius est furto.* Tantò enim peccatum majus est, quantò majore bono iniquè privat. Longè damnosior fur est nominis, quàm numorum: quod Salomoni certum: Nam, *melius est*, inquit, *nomen bonum quàm divitiæ multæ.* Atqui jactura hæc famæ ingens quidem damnum est; sed graviùs insuper nocet detractio, quæ velut trisulcum telum, aut tormentum æneum triplici ferreâ glande fulminans, tres velut incursu uno enecat. In rem Bernardus testis: *Nunquid non vipera est*, inquit, *lingua ista? ferocissima planè, quæ tam letaliter tres inficit flatu uno. Nunquid non lancea est lingua ista? profectò acutissima, ut quæ tres penetrat ictu uno.* Lingua eorum gladius acutus, gladius equidem anceps, imò triceps est lingua detractoris. Hoc illud Joabi imperatoris triplex spiculum est, quo Absalonem à quercu pendulum incursans confodit. Hoc triplici spiculo, & detractor & detractoris auditor, & is cui detrahitur, miserè confodiuntur, hoc tamen discrimine: ille in quem detractio incurrit, ferè omnium minimè læditur, nec enim majus facere potest dispendium quàm famæ: sed detractor, & auditor detrimentum patiuntur animæ, & quidem maximum. Nam detractor sibimet plurimùm nocet, in cujus caput frequenter recidit lapis, quem in alium miserat. Dein nocet auditori, in cujus aures (ut Bernardus loquitur) venenum mortiferum infundit; nec pravæ solùm opinionis, sed invidiæ quoque toxico subinde inficit auditorem: Hinc Artabanus: *Cùm*, inquit, *unus esset cui injuria fieret: at duo erant qui injuriam facerent.* Demum nocet absenti detractor, quem ore petulanti traducit.

Claudius Paradinus è monumentis Lotharingicis rem prorsus miram, ter miram commemorat in hunc modum. Virtutem & fortunam Lotharingicæ familiæ testantur hodiéque avita gentis insignia, tres nimirum alites sagittâ transfixi. Origo rei hæc est. Laudatissimus ille heros Godefridus Bullionius dux Lotharingiæ, Hierosolymorum urbem obsidens, in turrim Davidicam ejaculatus est telum, quo tres simul alites confixit:

——*dederitne viam casúsve, Deúsve*

quæri poterat: regii tamen fastigii præsagium fuisse, docuit eventus. Et hoc etiamnum tam immonetis, quàm insignibus stirpis Lotharingicæ videre est. Quisquis de aliquo detrahit, ignitum jaculum emittit, sed tres eò lædit ac configit; seipsum, auditorem, hostem: imò triplicem committit cædem, cùm triplex nobis sit vita: est enim una velut cælesti, divinæ gratiæ dono; altera corporis, ceteris animalibus communis; tertia civilis, famæ præsidio: in hanc triplicem vitam immanissimè sævit detractor, illam animi & gratiæ cælestem, in se suóque auditore extinguit; civilem istam in eo cui detrahit. Tanti nocumenti est detractio. Imò occidit.

§. IV.

Sed est etiam, ut dixi, *curationis difficillimæ.* Perspicuè Siracides: *Homo*, inquit, *assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur.* Et quis est qui se detractorem esse fateatur, dū reipsâ aliis detrahit? Hinc quia nos egrotare nescimus, nec morbum indicanti credimus; pharmaca omnia spernimus. Sed & ipsum etiam vulnus detractione inflictum, vix medicas manus admittit, & licet obligatum videatur, manet tamen plerunque fœda cicatrix. Alexandri Macedonis adulator dicere solebat: si quem hostem habes, conviciis illum audacter pete; nam etsi vulnera curet, manet tamen cicatrix. Ita prædones: audacter, ajunt, prædandum est; etsi enim præda sit restituenda, nunquam tamen tota. Mirum enim quàm tenaciter inhæreat, quâ semel imbutus est animus, falsa opinio. Leni susurro, pauculis verbis mala opinio de aliquo, velut clavus in asserem, adigitur. Visne hunc iterum extractum? vix ullâ vi hoc efficies: perversam opinionem jam imbibit auditor; ægrè dimittet. Etsi tu centies dicas: hoc iratus dixi, illud inconsideratè protuli, istud me dicere compulit invidia. Quidquid dixeris, altiùs hæret prima opinio, quàm ut ea stirpitus convelli possit. Contra serpentis ictus, est è serpente pulvis: contra scorpionis aculeum, est scorpionis oleum: contra rabidi canis morsum, sunt pili canum: at verò qui læsi sunt linguâ obtrectatoris, ab eâdem difficulter, nec nisi imperfectè aut nunquam curabuntur, quamvis hæc ipsa lingua medelam illis debeat quibus malum hoc intulit. Sicut Achillis hasta Telias eundem Telephum sanavit quem sauciarat.

Eccli c. 23. v. 20. Detractio est curationis difficillimæ.

De hoc ipso detractionis nocumento disertissimus Chrysostomus: *Quæ enim*, inquit, *utilitas, cùm avibus quidem & piscibus abstineamus, fratres verò mordeamus & comedamus? Detrahens fraternas carnes comedit, proximi carnem momordit: propterea & Paulus territ dicens: Si autem vos invicem mordetis & comeditis, videte ne ab invicem consumamini.* Et ne forsitan sit qui admonitionē hanc eludat, obducit hoc modo: *Ne quis enim hoc mihi dicat, tunc detrahо quando falsa dico. Nam si vera loquens maledixeris, & hoc est crimen: etenim Pharisæus ille publicano veridicus maledixit, sed tamen hoc ipsi nihil profuit. Dic enim mihi, publicanus non erat publicanus & peccator? Cuiq; certum est quod erat publicanus, sed tamen quoniam ipsum vituperavit pharisæus, abiit omnibus amiſsis. Vis fratrem corrigere? lacryma, Deum ora, ex corde apprehensum admone, consule, exhortare: sic & Paulus faciebat. Sed jucundum detrahere: Imò jucundum non detrahere. Detrahens enim continenter anxius est, suspicatur & timet, pœnitentiam agit & linguā suam mandit, timens & tremiscens ne fortè alius enuntiatum verbum, magnum sibi periculum afferat, & superfluam & inutilem inimicitiam his, qui dixere, operetur.* Sententiam concludit in hæc verba: *Fugiamus igitur dilecti, fugiamus detractiones, docti quod est totum Satanicum barathrum insidiarum ejus hac insessio. Vt enim nostra negligamus, & graviores nobis reatus constituamus, in hanc nos consuetudinem diabolus duxit: imò verò non solùm inest hoc malum, quòd tunc rationem dabimus eorum quæ diximus, sed etiam quòd peccata nostra sic graviora facimus, omni nos excusatione privantes: acerbè enim aliena exquirens, in suis excessibus nullam unquam veniam nanciscetur. Eliminemus igitur omnem ex ore nostro detractionem, scientes quòd etsi cinerem comedamus, nulla nobis aspera vitæ hujus utilitas proderit, nisi detractione abstineamus.* *Chrysost. tom. 5. hom. 3. ad pop. post. med. Gal. cap. 5. v. 15.*

§. V.

Ruffin. Aquil. num. 5. Pelagius libell. 10. num. 97.

NArrat Ruffinus Aquilejensis, viros aliquot religiosos è cœnobio missos, ut ad alios sparsim per eremum habitantes reviserent. Delati ad anachoretam senem, benignè comitérque in hospitium recepti sunt. Senex ut itineris ad se facti molestias mitigaret, statuit suos hospites, quàm optimè posset, habere, & quidquid domi reconditum esset, explicato sinu largiri. Est nimirum etiam in paupertate quædam quasi prodiga liberalitas, non tam rebus, quàm animo metienda. Hanc religiosam munificentiam senex ille induit, ut exemplo suo hospites verecundiam ponerent, & auderent libare, quod non erubesceret dare amor. Vespere post cenulam, ut putabatur, lautiusculam, & fusas preces, cubitum deduxit suos convivas senex, ipse seorsum modicè quieturus. Hîc hospites somni benevolentiam conciliaturi, liberaliùs inter se garrire cœperunt, &: Videte, ajunt, isti eremitæ lautiùs cenant, quàm nos in monasteriis. Audiit hæc senex, & doluit pro beneficiis rependi calumnias; sed tacuit. Manè, cùm jam diluceseceret, iter pararunt hospites, ut ad alium eremitam irent. Abeuntibus senex hoc unum commendans: Salutate, inquit, ex me obsecro, amicissimũ mihi eremitam, & hoc unum illi dicite: Attende, & olus ne irriga. Fideliter, ut jussi erant, hoc illi alteri nuntiarunt. Intellexit alter quamprimum quid sibi vellet hoc monitum. Quare suos hospites mensâ quàm parcissimâ excepit. Cenæ caput erat panis aridus & sal: his accessit modicum aceti & olei: hæc omnis ferculorum series. Interim eosdem assiduâ precum & psalmorum recitatione fatigavit. Hac ratione invitos in tertium usque diem detinuit, necdum missionem daturus. At illi hospitalitate tam rigidâ jam saturi, latenter noctu profugerunt. Ite, ô boni, & in posterum si quis vobis gratiam fuerit gratificatus, ne illi calumnias pro beneficio reddite. Discite liberalitati non detrahere. Primus eremita vos ut hospites habuit, alter ut detractores pro merito tractavit.

Bern. serm. 24. in Cant.

Dicta cum Bernardo consigno: *Omnis qui detrahit, primùm seipsum prodit vacuum charitate. Deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi ut is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis, apud quos detrahit. Ferit ergo charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica, & quantum in se est, necat funditus & extinguit.*

Heù quàm rari sunt, qui vitam sic instituant suam, ut non libenter reprehendant alienam.

CAPVT XVI.

Quantorum malorum mater sit DETRACTIO, *& de famæ restitutione.*

Levit. c. 19. v. 14.

QVàm longè Deus ab humano ingenio divertit! Lege veteri à Deo sancitum est: *Non maledices surdo.* Nostro sensu contrarium fuisset imperandum: Non maledices aurito: quid enim his ceremoniis opus ad surdum? Enimverò aliter sapit Deus, quàm humana temeritas. *Surdo*, inquit divina lex, *non maledices.* In hæc legis verba Gregorius: Surdo maledicere, ait, est absenti & non audienti detrahere: quemadmodum surdus non audit quod dicitur, nec in se dicta diluere potest; ita nec absens & is, cui detrahitur, quidquam respondere, & falsa minùs quàm surdus scit refellere. Hinc igitur surdo non maledicendum. At obtrectator, legis istius negligens, in absentis famam audacissimè grassatur; quod fanè non auderet, si præsens esset, quem adeò maledicâ linguâ perstringit.

Greg. in prologo. 3. part. pastor. cap. 1. ad moni. 36. Quid sit surdo maledicere.

De pestilentissimo Detractionis vitio, priore dissertatione agi cæptum, atque quid Detractio, quàm ea multiplex, & quàm grave sit delictum, jam explicatum est. Nunc porrò dicendum, quàm hoc crimen in reA bus etiam levioribus fugiendum, cùm maxima illi mala semper sint conjunctissima, præcipuè verò alienæ famæ restitutio: quàm autem ea difficilis sit, hîc exponemus.

§. I.

SI famulus in hero, si civis in vicino, nimiam loquendi parcitatem observet, ita quidem si herus famulum, si vicinus vicinum nullo ampliùs affatu dignetur, signum satis luculentum est amicitiæ vel gratiæ non magnæ. Hac ratione Pæmenius abbas dicere solebat: Cum duplicis generis cogitationibus nihil loquendum est: tandem illæ à seipsis desinent esse molestæ. Cum Fornicationis & Detractionis cogitationibus nulli sermones miscendi, invitantibus non respondendum, multa garrientibus non attendendum: sin aliter fiat, etiamsi quis resistere conetur, damnum non evitabit. Neque solùm ea detractio cavenda, quæ directissimo aggressu Charitatem & Justitiam impugnat, sed illa etiam quæ leviores noxas & vitiositates non maximas, errata non summa in lucem eruit. Ejus generis detractiones reperias etiam inter bonæ notæ homines, qui subinde imprudentes aut inconsiderati, nævos alienos benevolis auditoribus obtrudunt. Cum veteri poëtâ sentio:

B

Ortus tractandi vetus.

Ista est thesaurus stultis in linguâ situs:
Vt quæstui habeant malè loqui de melioribus.

Plaut. in Pœn.

Et quid miremur? genti humanæ innata est alienos mores censendi proclivitas. Nemo non secum miniaturam gerit, ubi ubi libuerit eam appressurus. Vitium est hoc & tantò majus, quantò prudentiores aut religiosiores videri volunt, hi censores & Critici. Hieronymus censuris nos adeò intentos observans: *Tanta*, inquit, *hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueum incidant.* Hanc judicandi temeritatem comitatur quandoque Invidia, cui ægrè est obtos aliorum successus; huic ægrimoniæ minuendæ, alienam famam, quacunque ratione potest, vellicat; sibi enim invidus tunc leviùs videtur ægrotare, cùm & alios cernit non ex toto sanos. Invidiam hanc & crisin non rarò præcedit occulta superbia, quâ quis instigante, præferri aliis, certè vult exæquari; hinc, ne nimiùm emergant alii, famam illorum sublimiùs ituram deprimit, & velut aviculæ accidit alas. Talia igitur colloquia, quibus hominum proborum defectus recensentur, gravium sæpe offensionum sunt seminaria. Cùm enim ejusce modi errata narratores inveniunt, è facili suspicionem movent, ut auditor cogitet: Itáne, sanctulus ille hoc ausus est, utique audebit & majora: hominem ego putabam esse tam strictæ continentiæ: ut video, & ille quoque suos patitur manes. Sic plurimis fit injuria, etsi non penitus auferatur fama: bona existimatio certè minuitur, amor atque amicitia inter diversos diffluitur; absens ille, de quo talia sparguntur, fit despicabilior: ita hoc negotium non uno malo absolvitur. Neque hîc defensioni locus est, cùm is qui patitur, non rarò vulnera sua ignoret: aut si sciat, nesciat auctorem. Ita incauti & ignari obruuntur. Præcipuè verò delinquitur, cùm magistratui, etsi culpabili, etsi levioribus in rebus detrahitur. Ut hîc cautos redderet Ecclesiastes: *In cogitatione tuâ*, inquit, *regi ne detrahas, in secreto cubiculi tui ne maledixeris divi viti, quia & aves cæli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas, annuntiabunt sententiam.* En, non tantùm os obstruit detractioni; sed ipsas etiam cogitationes arcet ab hac peste. Et quamvis, mi obtrectator, eum cui in aurem garris, enixè roges: Quæso te, non evulges, quod ego tuis auribus credo; arcanum cogita taciturnitati tuæ commissum: non tamen à vitio te purgas. Specimen hoc est nobilissimæ stultitiæ. Dic enim quid illum roges ut sileat? teipsum priùs rogare hoc debuisses. Si non vis efferri hæc foras, ne dicas; si tu silere non possis, quomodo id

Eccles. 10. v. 20.

C

Contra detractionis levitatem.

Superbia.

D

do id exigis ab alio? Si tutum os tam impatiens sit epistomii, quid alieno sperabis?

Detractiones & detractorias accusationes extremè odit Franciscus Assisias Seraphicus, de quo divus Bonaventura hæc narrat. Audiit Franciscus, quàm ore temerario unus è suis multa diceret in alium, eúmque variè accusaret. Igitur vicario suo id demandans: Surge, inquit, Pater surge, & rem probè discute: quòd si accusatus sit insons, ita seriò puni accusatorem, ut is omnibus sit exemplo, sentiátque se puniri. Imò verò putabat Franciscus vestem religiosam ei detrahendam, quisquis alteri hoc famæ palliolum subtraxisset; ut quod ille aliis, hoc alii facerent illi, eáque ratione detractor ad restituendam famam adigeretur.

Bonav. in Vitâ S. Franc. c. 8. §. 1.

§. II.

TRahit quidem post se Detractio catenam complurium malorum: nam auditor detractionis fit pejor; qui detrahit, jure suo appellatur calumniator; is cui detrahitur, hostis efficitur: at verò huic catenæ globus plumbeus appensus est ingens, debita *Famæ restitutio*. Non minùs in reddenda famâ, quàm monetâ, illud Augustini valet: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*. E theologorum placitis notum est, non eos tantùm qui conflictum de alio crimen, sed illos etiam qui crimen verum, sed occultum injustè prodiderunt, ad abolendam criminis opinionem sic obligari, ut vel famam restituere, vel certè æquivalentem famæ compensationem facere teneantur. Et est, cùm detractor, non tantùm cum suæ famæ dispendio, sed etiam cum vitæ suæ periculo obligatur alteri famam restituere. Neque de famæ solùm, sed & de damni reparatione hîc agitur, si quod passus sit, quem diffamaveris. Et licet rem dixeris, neque abieris à vero, nihilominus tamen apud omnium eorum aures quas calumniis implesti, recantare cogeris & fateri, non quòd mendacio fefelleris (esto, verum dixeris) sed quòd illum talem traduxeris.

Detractionem plurima mala sequuntur.

Aug. ep. 54. ad Macedon. 1. Quæst. 62. n. 2. & alii. Vide Franc. à Victoria Relect. de Homicid. q. 64. art. 6. n. 68. & 72.

Si malum hoc unicum, scilicet *Restitutionis obligatio* detractionem sequeretur, velis illa remisque & omnibus viribus fugienda esset. Cui enim non difficillimum accidit, palinodiam canere, & ablatam famam non sine tubore reddere? vestem, pecuniam, supellectilem malè ademptam tam difficile non est restituere, & plerumque modus non deest id commodè faciendi; at famam reparare difficillimum est. Ex hac restitutionis difficultate delicti hujus magnitudo vehementer crescit. Semel enim opinio vagata serpit ad plurimos, obambulat & urbes, & regna, ut notissimus jam sit ille omnibus, cujus plerique nec capillum norunt. Laudas iterum quem ante vituperasti? nihil agis; prima enim validiùs inhærent, & jam abjerunt ad plures; maximè cùm nocitura fecundiùs serpant, profutura serùs proveniant.

Detractio fugienda propter restitutionis obligationem.

At dixeris: innumeras detractiones committi, nullam tamen restitutionis mentionem unquam fieri. Hoc est quod æquissimè queror: sed num ideo pessimos mores in culpæ patrocinium trahemus? non continuò quòd aliquid fiat, rectè fieri dices. Insanientium multitudo non commendabiliorem facit insaniam. Negamus deinde nullam restituendæ famæ mentionem fieri: hoc potiùs crediderim, famam rarissimè restitui. Sed esto, restituatur subinde fama, quàm id tamen lentè, quàm serò, quàm non integrè fit: omitto, quòd vix unquam tantum redditur, quantum adimitur. O mortales, multa nimis ad supremum tribunal rejicimus, & ipsi statuimus vindicem Deum, qui hujus justitiæ tam severus est exactor, ut condonare malit quod sibi, quàm quod illis aliis debetur. Eâ de causâ ipsi mortui quandoque adiguntur reddere, quod vivi neglexerant.

Vincent. Ferrer. de vitâ spir. in fine. Præsum.

Vincentius Ferrerius, gente Hispanus, è divi Dominici familiâ vir religiosissimus, qui sacrâ facundiâ, quâ pollebat, multa millia hominum hinc illinc evocavit ad audiendum. Hunc virum Callistus III. Pontifex Maximus, ad immortalitatem religione & memoriâ consecravit. Hic pro suggestu publicè hanc ipsam restitutionem famæ docuit. Pro viri reverentiâ, verba illius fideliter adnumero, sunt ista: *Sicut enim fur tenetur ad restitutionem, sic qui furatur famam proximi ex malitiâ, etiamsi sit verum quod dixit, & erat secretum, tenetur ad restitutionem famæ, aliàs non poterit intrare paradisum.* Sed quæritis, quomodo restituet? Respondeo quòd coram omnibus, coram quibus fuistis malè locuti, tenemini revocare dicendo, quòd non credant, quia malitiosè locuti fuistis, & si ille qui est diffamatus, scit hoc, oportet etiam ab eo petere veniam &c. Multi damnantur ex istis diffamationibus, quia verbum transit, deinde non curant, nec confitentur, nec inde faciunt sibi conscientiam. Ita beatus Vincentius. Addit idem ardentissimus ecclesiastes, *si quis hoc facere detrectet aut negligat, dum vivit, subinde post funera hoc supplicio manes affici, ut veniam, velint nolint, cogantur à vivis petere.* Eam in rem admirandum hoc commemorans: Erant, inquit, duo quidam qui alterius famam graviùs læserant; & unus quidem obtrectatorum, sicut & is cujus fama est læsa, etiamnum superstites sunt. At verò alter è detractoribus istis jam vitâ functis aliquanto tempore piacularibus flammis attentus est. Inde liberatus non continuò in superûm sedes receptus, sed priùs famam, quam vivus improbè depravarat, integram jussus est reddere. *Et ego scio*, inquit Vincentius, *istud esse verum, quòd anima rediit, quia ego ipse fui per ipsum diffamatus, & à me veniam petivit.* O Deus, si tam lubricum ac difficile negotium est famæ, quid est quòd non caveamus ea nomina contrahere, quæ jam vitâ functi cogamur expedire? *Ordinatione tuâ, Domine, perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi*: tam animi quàm corporis, quàm & fortunæ bona, ideo etiam fama minimè negligenda; hæc enim necessaria est, muneribus præsertim publicis ritè obeundis; eáque de causâ tam fama quàm pecunia, & illa quidem potiori jure restituenda, si malâ fide sit adempta.

Detractionis obligatio.

Psal. 118. v. 91.

§. III.

FAma inter ea quæ homini non inhærent, bonum ingens. Nam uti Isidorus Pelusiota loquitur, *bonâ existimatione melius ac præstantius nihil est: nec Cræsi thesauros quisquam cum eâ comparaverit. Tales enim esse censemur, qualis fama cujusque est; huic aures, huic intenduntur oculi. Melius omnibus quàm singulis creditur; singuli enim decipere & decipi possunt; nemo omnes, neminem universi fefellerunt.* Non imperitè vetus poëta.

Pelus. lib. 3. epist. 142. Pelin. Jun. cap. 62. fine Panegyr. ad Trajan.

Vt fama est homini, exinde solet pecuniam invenire:
Ego si bonam famam mihi servasso, sat ero dives.

Plauti Mostellar. act. 1. Scen. 3. vers. 70.

Fama bona cuique pretiosissima res est. Hinc tam grande crimen est, aut imminuere famam, aut rapere. Qui enim famam perdidit, multum sui victus, plurimum honoris sui amisit: jam negligitur, alioqui ad dignitatem provehendus: jam contemnitur, alioqui venturus in magistratum; jam deseritur, alioquin à multis juvandus. Cui semel calcatur fama, mille mortibus cadit, & ad singulos auditores novâ cæde funestatur: sæpe dicta factáque narrantur, quæ nec dicta, nec facta, nec cogitata sunt unquam; dubia pro certis, falsa pro veris, conjectanea pro compertis habentur, singulique tales sunt, quales sibi prona fingit suspicio, quæ dum vera non invenit, falsa comminiscitur, contenta læsisse. Tot malorum promptuarium est sæpe unica lingua, quæ, ut fortassè cognati quantumvis inepti ad munia extollantur, & hunc, & istum, & illum deprimit malevolis delationibus. Sed acribus flagellis Deus hos tales excipiet, qui linguam velut machæram roratunt. De his apertissimè vates regius: *Exacuerunt*, inquit, *ut gladium linguas suas; intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum: subitò sagittabunt eum, & non timebunt, firmaverunt sibi sermonem nequam.*

Fama bona cuique pretiosissima.

Psalm. 63. v. 4. 5. 6.

Exacuerunt,

Detractores exacuunt linguam ut gladium,

Exacuerunt: student enim huic rei, commentantur, & meditantur, quâ ratione linguam exacuant, & eliment. Thearidas olim interrogatus de cultro, quàm bene scinderet? Respondit: Meliùs quàm ulla calumnia. Neque illi linguam cuspidant, ut ferramentum, sed, *ut gladium*; gladius admodum acutus sit necesse est, qui medium secet hominem; lingua corpus animumque dissecat. Sinenses equites, uti de iis Maffæus prodidit, elegantissimo ornatu armatúque prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladiis, quorum simul duobus perquam scienter utuntur: Detractoris lingua non quatuor tantùm, non centum duntaxat, sed sexcentos, sed mille secum gladios nunquam non vehit, ut gladiorum satis in promptu sit, ubi ubi demum conflictu est opus. Lingua detractoris, quandoque tantum incendii excitat, quantum nec quatuor millia (quid dico?) quantum quadraginta, quantum centum millia militum non sopiant. Anceps gladius, venenata sica, peracutus pugio, penetrabile verutum, insidiosi dolones, recens novacula & præceps mordáxque lingua, sibi simillima sunt. Addit Hebræus psalmographus, *Intenderunt arcum ut sagittent.* Sicut enim arcus eminus ferit, longè dissitis nocet, sic detractoris lingua, absentibus imminet, & vel ad mille milliaria distantibus damnum infligit. Intendit quis arcum istum in Germaniâ, & configit hominem in Galliâ, aut etiam in Hispaniâ degentem; hæ sagittæ trans mare volant. Imò lingua hominis in terrâ existentis cælum invadit, in superos pugnat, Deum lacessit. *Posuerunt in cælum os suum.* Sed & intima terræ viscera rimantur, jámque sepulcros lacerant: *Et lingua eorum transivit in terrâ.* Hoc est vivos sepelire, mortuos ab inferis excitare. Pergit Psaltes.

Maff. lib. 6. hist. indic. post med.

Intendunt arcum ut sagittent;

Psalm. 72. v. 9.

Et firmant sibi sermonem nequam,

Firmaverunt sibi sermonem nequam, uti feroces tauri, cùm ad iram proritantur, frontem corrugant, furiosos oculos in hostem defigunt, hunc sibi destinant, in hunc unum omnes impetus collineant: ita detractores perfrictâ fronte, pertusâ conscientia, ore ferreo pergunt evomere, quod animo conceperunt, & Christi de Charitate legem audacissimè conculcant. Hæc detractorum lingua titulum sibi arrogat, qui proprius est Mortis, NEMINI PARCO: sacros, politicos, notos, ignotos, probos, improbos, religiosos, profanos, amicos, inimicos juxta habeo. Nescit ulli parcere detractor, non adeò patri ac matri. Quid? quòd voluptatum illi quoddam genus sit, obloqui; & maledicere inter beneficia ponat; ac inter ingenii felicitates numeret, invenire quod in alio reprehendat, & inter acumina censeat reperire & enarrare quod nusquam est. Vociferatur rex David: *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam.* Per frameam Augustinus designatam ait detractoris linguam: per canem Cassiodorus ipsum detractorem. Sed cur à manu canis liberari vult rex Hebræus? dixisset, Ursi aut Leonis; quid enim canis tantopere timendus est? Imò verò est: Ursum & Leonem quis non cavet? at sunt canes qui placidè accedunt, sed tibiam subito morsu appetunt, aut si Britannici sint, erigunt sese & caput invadunt. Tales expertus est rex David. Et qualis molossus erat Saul, qualis Semei, qualis Absalon & Seba, qualis Achitophel & Doëg? verè canes molossi, multúmque incommodistici.

Titulum mortis sibi arrogant: *Nemini parco.*

Psalm. 21. v. 21.

Cur David à manu canis petiit liberari.

Christus in more positum habuit præsentes objurgare, commendare absentes. Et hæc genuina lex Charitatis est, reprehendenda coram & aperto Marte reprehendere, ne verò laudem inquinet adulatio, laudanda non in præsentia laudare. Christus præsentes acerrimè invectus, hypocritas, generationem adulteram, gemimina viperarum, sepulchra dealbata, filios diaboli vocavit; absentes verò nominans Oves: *Non sum*, inquit, *missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël.* Nos prorsus contrarium facimus, præsentes laudamus, absentes vituperamus & calumniamur. *Mollíti sunt sermones ejus su-*

Matth. c 15. v. 24.

Psalm. 54. v. 22.

per oleum, & ipsi sunt jacula. In hunc omnino modum locuti Pharisæi, Christum præsentem & coram, Magistrum, Dominum, Doctorem veritatis dicebant; absentem, fabri filium, potatorem, mensarum assectatorem, seductorem appellabant.

§. IV.

Sed sublimius à Christo documentum ante oculos constituitur. Priscorum Patrum sententia est, Christum dominum quo die cum suis ultimùm cenavit, corpus & sanguinem suum tam Judæ Iscariotæ quàm Apostolis cereis beneficentissimâ manu porrexisse. Hic ego te, mi Christiane, ingenuâ simplicitate interrogem, si tu inimicum tuum, unico tui capitis pilo, juvare posses, faceréne? Novi equidem quid ad ejusmodi quæstiones multi soleant respondere; Laqueus adversario, patibulum hosti, inimico rota. Sed audite, ô pessimi obtrectatores, quid exempli statuerit Christus in inimico. Dum Iscariotes proditionem coqueret, dum transitum pararet ad hostes, Christus illi suum corpus súumque sanguinem dedit epulandum. Ah, quî potuit nequissimum hominem tanto dignari honore, quomodo cenâ tam pretiosâ non exclusit hunc sacrilegum, proditorem istum, diabolum, qui jam in facinus immanissimum consenserat, qui jam tunc suo domino crucem in suo pectore statuerat; quomodo, inquam, hunc parricidarum coryphæum inter Apostolos considere passus, dominici corporis & sanguinis convivam? Imò antè hunc ipsum latronem mitissimus Dominus in genua provolutus est, velut offensam deprecaturus, & illi omnium primo, ut aliquorum opinio est, pedes lavit. Putat enim Fulvius Ursinus in suprema Domini cenâ Apostolos hoc ordine accubuisse, ut in capite mensæ Christus inter Joannem & Judam, à Joanne proximus Petrus fuerit, qui alioqui in aurem insusurrare Joanni commode nequisset; reliqui deinceps utrumque mensæ latus occuparint. Nec dissentit Chrysostomus, qui: *Credibile est*, inquit, *proditorem impudenter ante Apostolorum principem & discubuisse.* Thomas Aquinas existimat, studio Christum suo lateri proximum habuisse Iscarioten proditorem, molliendo homini. Et hinc verissimillimum Judæ ante Petrum lotos pedes. Sed quod huc maximè spectat: Noluit suavissimus Dominus Judam occulti etiamnum flagitii reum à piorum communione repellere, noluit facinus Iscariotæ jam deliberatissimum detegere; non furem, non proditorem, non homicidam appellans, sed nomini ac famæ scelestissimi hominis parcens, dum ipse se auctor proderet. Hinc etiam sacerdoti non licet à cælesti mensâ ullum publicè repellere, tametsi sciat adesse hominem letali noxâ infectum. Et quâ ratione, quâ fronte nos audemus alter alterius scelera detegere, & velut è cathedrâ recitare? Hinc jam liquet, quàm capitalis sit noxa, Detractio, & quàm severâ lege vetita.

§. V.

Plinius refert camelum aliter potu non gaudere, nisi priùs proculcatione obturbatâ aquâ. Superbum animal suam sibi deformitatem ab aquâ pellucidâ monstrari non fert: sic homines nauci, illiterati, famæ non optimæ hoc agunt quod cameli, hominum proborum famam obturbare nituntur diversis detractionibus, ne soli putentur esse deformes. Sanctissimum est illis decretum Ephesiorum, *Nullus inter nos excellens esto.* Quàm parum laboret segnis famulus, tunc maximè apparet, si unà cum illo laborem subeat industrius: homo religiosus tunc enitet maximè, cùm ei adstituitur homo vanus, & omnis religionis expers. Ut igitur vitiosi minùs erubescant maculas suas, detractionibus alios quoque maculatos ostendunt; & tum demum se pulchros credunt, cùm & ceteros deformes ac rugosos asserunt. Quid vultis, ajunt, non est sanctior aliis, quem vos sic extollitis; nec ille

nec ille angelus est, quem adeò putatis nitere. Cùm nihil habent dicere: Multa, inquiunt, in hunc hominem narranda suppeterent, sed camarinam movere nolumus; tacemus. Hoc ipsum non est tacuisse, sed jam non obscurè detraxisse. Sed hæc ideo mussitatis, quia vestros in talibus mores non agnoscitis. Pharisæi Christum nunquam non odio prosequuntur, *quoniam dissimilis est aliis vita illius.* Hinc illæ Pharisæorum voces, potator est, sabbatum temerat, pessimis quibúsque sese aggregat. Quàm præclarè de his vaticinatus rex David, *Qui retribuunt,* inquit, *mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Ideo vociferatur Chrysostomus: *Es homo, ne venenum evomas aspidum. Homo es, fera ne fias: propterea tibi factum est os, non ut mordeas, sed ut medearis.* Idem Augustinus præcipiens: *Quo modo iraseris alteri*, ait, *quando de te malè loquitur, sic irascere tibi, quando de altero malè loqueris.*

Deus olim per Isaiam promulgari jussit: *Mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* Obsecro & vestras linguas mittite, ô detractores, ut illæ jusjurandum dent Deo, se deinceps in potestate rationis futuras, nullius famam læsuras, nec minimâ quidem detractione; leviores etiam defectus taciturae. Et hîc consilium suggerens Chrysostomus: *Natura*, inquit, *viperarum talis est; cùm momorderit hominem, statim currit ad aquam: si autem aquam non invenerit, moritur.* Ita prorsus, si quis venenum detractionis aliorum auribus instillarit, si vox exciderit incauta, famam alienam violatura, mox eâdem horâ fontem Pœnitentiæ accurrat, detraxisse doleat, deinceps futurus cautior; atque si ullo modo possit restituturus quæ lingua clanculum ademit. Difficile hoc quidem, sed necessarium: & melius est ablata restituere, quàm cum ablatis perire.

CAPVT XVII.

Quibus titulis afficiendi DETRACTORES, *& quibus suppliciis sæpe sint affecti.*

NAtura rerum omnium providens, uti Plutarchus philosophatur, homini dedit aures geminas, unicam verò linguam: minùs enim loquendum, quàm audiendum. Nec aliter è Christi gymnasio discipulus Jacobus Apostolus sentiens: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum.* Siquidem membrum nimis lubricum est lingua, & vix unquam labitur sine noxâ vel suâ vel aliorum. Eruditè dixit Anacharsis philosophus: *Tutius est labi pedibus quàm linguâ.* Hinc rarò nos pœniter silentii, sermonis frequentissimè, uti eleganter cecinit Ausonius:

Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Rem suo exemplo confirmavit Xenocrates, cùm enim maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, unus illorum quæsiit, cur solus adeò contumaciter linguam cohiberet? Respondit Xenocrates: Quia me in commune dixisse aliquando pœnituit, tacuisse nunquam. Modestè tetigit tam placido responso dicacissimos obtrectatores.

De perniciosissimo Detractionis vitio, proximis dissertationibus dictum, Quid, & quotuplex, quámque grave ac noxium sit delictum Detractio; quàm etiam difficilis, necessaria tamen sit famæ restitutio, explicatum. Jam progredimur, Detractores ipsos, eo quo merentur penicillo, depicturi.

§. I.

INjurius nemini erit qui scapham, scapham; qui ligonem, ligonem appellarit: sua rebus nomina sunt assignanda.

A Varium est Detractorum nomen, prout ipsi sunt varii, & modò hos, modò illos lacerant, jam vulpinam, jam leoninam pellem habent indutui. E speciosissimis Adulatorum titulis, unum sibi vendicant etiam Detractores. Detractorum nomen est varium.

1. *Canes* sunt. Siracides apertè: *Situt sagitta*, inquit, *infixa femori canis, sic verbum in corde stulti.* Non quiescit canis dum excidat quod hæret lateri: sic & detractor, si quid vel ipse curiosissimis oculis viderit, vel longissimis auribus audierit, mox effutit. Convenientissimum canibus pabulum, siccus panis & ossa. At verò hi canes humanâ specie velati, non tantùm ossa rodunt, sed velut esurientes lupi carnes inhiant, & quidem humanas. Jobus gravissimè questus: *Quare*, inquit, *persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?* Caninis namque dentibus semper ringentes, & insultantes mordetis, comeditis, absumitis meam existimationem & famam. *Qui aliena vitæ detractione pascuntur*, inquit Gregorius, *alienis proculdubio carnibus saturantur.* Detractor ipsas etiam medullas, abditissima quæque hominis, Intentionem ipsam tanquam Deus judicat; suum Deo gladium, si possit, erepturus. Detractor humanæ carnis tam appetens est, ut quandoque nec parentibus parcat, sed velut Actæonem, multùm reluctantem, & clamantem

Actæon ego sum, dominum cognoscite vestrum,

canis nullus pro Actæone nosse voluit: ita hi nec à dominis nec à parentibus dentes abstinent, obvios mordere, solenne illis est. Ezechiel prædixit: *Patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres suos.* Addit Hieremias: *Et unusquisque carnem amici sui comedet.* Detractor morsu vel unico, episcopum, archiepiscopum, Pontifices, duces, reges, Cæsares commolere potest; & licet esurialibus diebus carne bubulâ vel ovillâ, non tamen abstinet humanâ. Detractor vero nomine Canis est, qui macellum omne scrutatur, ore semper cruento. Cave canem hunc, cave. Illius vox est: *Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra: deglutiamus eum sicut infernus viventem, & integrum quasi descendentem in lacum.*

1. Canes sunt. *Eccli. c. 19. v. 12.* *Iob cap. 19. v. 22.* *Greg. lib. 14. mor. c. 14.* *Ovid. lib. 3. metamorph.* *Ezech. c. 5. v. 10.* *Hierem. c. 19. v. 9.* *Prov. cap. 1. v. 11.*

2. *Ericius marinus* est detractor, aculeorum plenissimus, quibus pedum loco utitur; piscibus omnibus timori est. Detractor intus & foris aculeatus est; quacunque tetigeris, cave; cave murices, inuncaberis. Ericius adest, detractor tibi imminet. Hunc si interroges: Nunquid novi? Protinus narrare incipiet hunc in modum: Ille heri fuit ebrius: iste tantum & tantum æris decoxit aleâ, hic visus est ingredi lupanar, iste cui semper Mars in manu est, duos dentes amisit altercando & pugnando, ille mercator viginti philippeis emptores circumvenit &c. His aculeis inserpit Ericius iste, hæ illius narrationes sunt, ita omnibus piscibus horrori est. Nam quod Siracides docet: *Linguatus & temerarius in verbo odiosus erit.*

2. Ericius marinus. *Eccli. cap. 9. v. 25.*

3. *Scarabæus & Hirudo* est detractor. Chrysostomus: *Omnes*, inquit, *aversantur maledicum, ut eum qui lutum redoleat, ut hirudinem quæ sanguine, ut scarabæum qui stercore, alienis malis, aluntur.* Tu ergo apes æmulare, & flores è vepribus lege ac favos concinna. Guilielmus Peraldus: *Os detractoris & maledici*, ait, *aquiminarium est diaboli, quod non lustralem & sacram, sed sordidissimam detractionis aquam continet.* Ex hoc vase, diabolus plurimos impurâ circumfert undâ: at hanc non in vultum sed in tergum perpluit; absentibus enim officit detractor non præsentibus, uti hirudo sanguinem plerunque trahit à tergo sequentem. Sed sciant quicunque aliis detrahere consueverunt, hos sæpe gravius peccare, qui scelus aliorum aperiunt, quàm qui committunt.

3. Scarabæus & hirudo. *Chrys. in ps. 49. paulo ante finem.* Os detractoris est aquiminarium diaboli.

4. *Porcus* est detractor: hæc enim bestia cùm in agrum fortè irruit, non flores sed fimum accurrit; ita ille non observat quod boni exempli est, sed quod mali; oculos pascit vetitis. Cùm Balaam detrectaret maledicere

4. Porcus.

Israëli,

Num. c. 23. v. 13. Israëli, rex Balac in eum commotior: *Veni mecum*, inquit, *in alterum locum, unde partem Israël videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei.* Putavit rex territum hominem populi multitudine, ideo non ausum maledicere. Proprium est obtrectatoris, unam solummodo partem rei gestæ convellere; si, quæ præcessissent, quæ fuissent secuta, scirentur, aliter & ille loqui aliter & alii sentire cogerentur. Ecquid demum est in rerum naturâ quod omnem excludat reprehensionem, omni probro sublimius? Luna pulcherrimum sidus est, sed & suas sibi maculas habet: Sol longè nobilius & formosius astrum, sed & hic deprehensus est nævis non carere. Ut minùs erres, rem totam inspice, & facile totius symmetria, partes minùs commendabiles defendet.

Vide Christophorum Scheimerum de maculis Solis.

5. Leo & hyena. *Arist. tosto lib. 7. Animal. cap. 4.*

5. *Leo & Hyena* est detractor. Theocritus olim interrogatus, quæ essent immanissimæ feræ: Respondit, In montibus & silvis leones & ursos esse putem ferarum ferocissimos; in oppidis verò & urbibus Fœneratores & Detractores. Cùm autem nec mortuis quidem parcant detractores, Hyenæ meritò conferuntur. Hæc lupo non absimilis, humanæ carnis tam appetens est, ut tumulos etiam effodiat, & cadavera in cibum sibi exhumet. Modesti oris homo, suam omnibus famam, quantùm licet, sedulò tuetur, si quid de aliis vitiosi norit, silentio velut molli terrâ sepelit; Obtrectator carnem cadaverosam & tabo fluentem è sepulchris eruit, vitia occulta in lucem protrahit, scelera oblivione sepelienda in memoriam revocat: Hyena est; Leo est.

6. Monetæ adulterator & fur est.

6. Detractor, *monetæ adulterator & fur est.* Monetam enim sic accidit, ut ubique repudietur: Apage hunc numum, ajunt, nimis arrosus, nec ad libellam probus est. Ita crebris verborum insidiis plurimi impediuntur ne emergant, aut ubi emerserint, in antiquas tenebras relabantur; ubique reperiunt quæ suæ famæ ac fortunæ obstruant. Essent hi quidem velut proba atque legitima moneta, sed detractor quispiam sic eam circumcidit, sic hominem illum describit verbis, ut nusquam ei bene sit. Detractores & delatores falsos flagellis ac fustibus cædi, & in exilium pelli Vespasianus imperavit; vivos etiam exuri Augustus mandavit; nervis cædi Mauritius Imperator jussit: capitali pœnâ affici M. Antoninus Pius voluit. Optimè dixit Salomon: *Abominatio hominum detractor.* Hoc quidem non summum malum foret, odio esse

Prov. c. 24. v. 9.

Matt. c. 10. v. 22.

pluribus, nam & Christus prædixit: *Eritis odio omnibus hominibus.* Sed attende quid adjungat: *propter nomen meum.* Detractor non tantùm publicum populi odium, sed &

Rom. cap. 1. v. 30.

Dei est, idque suo merito. Nam, *Detractores Deo odibiles.* Hic titulus illis convenientissimus: *Odibilis Deo.* Ideo Salomon commonens: *Cum detractoribus,* inquit, *ne commiscearis, quoniam repentè consurget perditio eorum; & ruinam utriusque quis novit?*

Prov. c. 24. v. 21. & 22.

§. II.

7. Serpens. *Eccles. c. 10. v. 11.*

7. Denique *Serpens* est detractor; hoc ei nomen primo jure debetur. Ecclesiastes appositissimè: *Si mordeat serpens,* inquit, *in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.* Detractionis naturam eximiè repræsentant verba; *Occultè detrahit.* Detractionem enim à contumeliâ discriminant theologi, quandoquidem contumelia præsentem lædit & dehonestat, detractio absenti conviciatur, & bonæ famæ existimationem imminuit.

Discrimen inter detractionē & contumeliam.

Ex omnibus omnino animantibus, solum serpentem Deus execratus est: ex omnium hominum numero præcipuè detractor diris devotus & execrabilis est. Sunt autem serpentes, qui ut vivant, matrem suam necant; detractor antequam aliis noceat, sibi ipsi ac suis obest plurimùm. Et sicut serpens facilè lædit, unóque morsu totum corpus inficit, ita detractor pauculis verbis, famam & quandoque vitam aufert alteri. Quemadmodum verò diabolus rectissimè Serpens dicitur, sic detractor hac in re diabolo simillimus, & accusator fratrum suorum

Detractor ex omni hominū numero execrabilis est.

est, & ubi accusare non potest, calumniator. Venustissimus vates detractoris tanquam serpentis diversicolorem pellem ita depingit:

Horat. lib. 1. epist. 18.

——— *Absentem qui rodit amicum,*
Qui non defendit alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit: hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Rem verbo dixit Bernardus: *Fuge detrahentes quasi serpentes.* Sunt serpentes qui suum veneni thesaurum non caudâ, sed linguâ, aut vesiculâ subtus linguam, aut dentium cavernulis, aut ipsis dentibus contineant, itaque toti cum mordendo inspuant, vel etiam spuendo jaculentur. Hinc Avicennæ *aspides spuentes.* His serpentibus simillimi detractores, qui letale virus linguâ occulunt, illudque exspuunt loquendo. Et quamvis hæ viperæ vix ullum sui morsus vestigium relinquant, mortem tamen inferunt, ostiolo ægrè visibili. Hinc Cleopatra quæ gladios & vulnera horrebat, nec aliud quàm celerem & placidam mortem quærebat, aspidis morsu vivere desiit: ita detractor sæpe non grandi tumultu ferit, & vix notabili afficit vulnere, famam tamen enecat:

Bern. in Sermon. 42.

——— *absentem qui rodit amicum,*
— *hic niger est, hunc tu Romane caveto.*

Nec levi tantùm studio caveto: si quidem detractor vel colubro exitiabilior est, virus detractoris pæne immedicabile. Hoc supplicii genus minatus olim Deus: *Ecce ego,* inquit, *mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos.* Romanus sapiens: *Tutò,* inquit, *serpens tractatur dum riget frigore, non desunt tunc venena, sed torpent.* Æliano & Plinio auctoribus, ad primos Euphratis ortus serpentes nascuntur, exteris quidem nocentissimi, non item indigenis. Angues in Syriâ, maximè ad Euphraten, dormientes Syros non attingunt. Præterea in Africâ Psylli; in Syriâ Syri; in Cypro & Hellesponto Ophiogenes; in Italiâ Marsi, genus hominum est quos anguigenas vocant, qui nullos timent serpentes: & apud Ægyptios mansuescere tradunt aspides. Sed lingua detractoris nullam induit mansuetudinem, nemini non formidabilis; quæ suos perinde atque exteros, amicos, inimicos; probos, improbos; dormientes, vigilantes; vivos, mortuos invadit, mordet, inficit, perimit universos. Rectè dixit Chrysostomus: *Qui detractioni studet, diabolo servit. Grave malum, turbulentus dæmon est detractio.*

§. III.

Sanctus Arnulphus, notum Belgii sidus, Metensis antistes, tribus illis feriis quibus ad urbis, agrorum & segetis calamitates avertendas supplicatur, cum suis extra pomærium supplicationes instituit. In turbâ latebat femina malo genio infesta, quæ fœdis clamoribus prodere se cœpit. Accurritur ad Arnulphum præsulem, qui cacodæmonem hospitio per vim occupato feliciter expulit. Varius hîc vulgi rumor: Noddo, vir improbæ linguæ, & tunc probè appotus, in suum præsulem multa incipit garrire: Ecquis, ait, est iste episcopus? domum habet non usquequaque sanctam; etiam à malæ famæ hominibus ipsius limina teruntur; etiam sancti norunt subinde fieri homines. Hæc non impunè dixeris maligne: tua te Nemesis non præteribit. Noctu incendium ædes invadit, & Noddonem cum socio sic corripit, ut toti ardere viderentur: illi hoc unum, *Aquas, Aquas,* clamabant, *Aquas.* Demum prosiliunt miseri, & humi se volutant velut equi verminosi, sed vix tandem inhærens flamma comprimitur. Passus est bonus Deus, illos tunc exire interitum, sed eosdem ad pœnam repetiit. Nam ille ipse detractor, in his ipsis criminibus, quorum præsulem suum arguebat, convictus, caput perdidit; quod utique servasset, si didicisset servare linguam. *Pessima vulpes,* inquit Bernardus, *occultus detractor.*

Nova

Nova priſcis miſceamus. Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexto, Zagabrii in Auſtriâ, quidam non è plebe, viris religioſis in conſeſſu plurium graviter detrahens, & locum loquente digito monſtrans: Inde, inquit, præcipitandi ſunt hi nebulones. Poſt paucas omnino horas, hic ipſe illuc conſcendit, & è ſummis ſcalis capite pronus ruit; inde ſeminecem detulerunt domum. Ubi à ruinâ tam gravi ad ſe rediit, Dei manifeſtariam in ſe vindictam faſſus eſt. Atque ubi convaluit, ſupplex veniam petiit ab iis ipſis quos læſerat. Non deriſoribus ſolùm, ſed & detractoribus parata ſunt judicia. Nec quiſquam hoc miretur: Detractor peſſimorum furum peſſimus fur eſt; rem furto ſubtractam non clam ſervat, ſed aliis in prædam objicit, facitque decem millia furum, unico, quod primus ille commiſit, furto: Unicam detractoris linguam, multa linguarum millia ſequuntur, & hoc omnes agunt, furari famam. Quapropter ſua jam parata ſunt etiam detractoribus ſupplicia.

Maurus divi Benedicti notiſſimus diſcipulus, è ſuo in beati Martini cœnobium migravit, ut ſacrum ædificium illic moliretur, ubi architectum ſubitò ruente mole colliſum miraculo ſanavit. Cæmentarii ſoluti oris homines: Quis ſcit, ajunt, quâ illum arte in integrum reſtituerit; monachus eſt vagæ habitationis; fidat ei qui volet. Audiit Deus, & mox adfuit ultor à tergo; tres illorum malus genius inſedit; unus adeò miſerè habitus eſt ab hoc ſuo hoſpite, ut lugubri cum ejulatu expirarit. Maurus ubi hoc inaudiit, rectà in divi Martini ædiculam ſe recepit, & tribus horis continuis, in preces ſe effudit; dein obſeſſos accedens: Dei filius, inquit, qui ſuis poteſtatem dedit calcandi ſerpentes & ſcorpiones, liberet vos. Cumque illi magis furerent, digitos immiſit in os furioſorum, ita demum ingenti cum fœtore, notâ ſymbolâ relictâ, ceſſerunt Orciniani hoſpites. Ita Deus in legirupas ſolet animadvertere. Lex eſt: Non eris criminator nec ſuſurro in populo, Ultorem ſenties Deum, quiſquis auſus fueris hanc Dei legem evertere.

Narrat Paulinus, ille priſcorum Patrum laudatiſſimus, duos ſacri ordinis viros ſubito fato corruiſſe, quòd Ambroſio Mediolanenſi præſuli defuncto detraxiſſent. Ex his alter ſacerdos Afer, ſed Mediolani in ſacerdotium venit. Hic in convivio contemptim Ambroſii antiſtitis jam functi laudibus obtrectavit. Auditores habuit non valde benevolos. Sed hoc illi triſtiſſimum, quòd & Deum habuerit auditorem. Nam ſubitò miſer expalleſcere, voce titubare, artubus tremere cœpit. Sic inter brachia deductus eſt ad lectum, & unà ad lectum. Dixit Auguſtinus: Deus, totus pes eſt, totus & manus, & oculus eſt: addo, totus & auris eſt: videte quàm nihil obaudiat! Detractores Deo odibiles. Nec quiſquam purgaverit culpam, etiamſi præfatione utatur: Ita fertur, hæc dicuntur; fide quâ emi, vendo. Malas & furtivas merces, mi homo, nec emptas quidem vendere licet. Audiſti hæc ab aliis? cura tu, ut ea clanculum ſint dicta. Siracides monet: *Audiſti verbum adverſus proximum tuum, commoriatur in te, fidens quia non te dirumpet.*

Levit. c. 19. verſ. 16.

Eccli. c. 19. verſ. 10.

§. IV.

PRandium ſubinde caninum inſtituunt collocutores aliquot, tanquam comparatores: quivis ſuam confert ſymbolam: ſed hoc demum agitur, ut abſentes qui non pranderunt, ſolvant ſymbolas; pleraque omnia damno aliorum dicuntur. De his ſympoſiis præmonens Salomon: *Noli*, ait, *eſſe in conviviis potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnem ad veſcendum conferunt, quia vacantes potibus, & ſymbola dantes conſumentur.* De his ſympoſiaſtis appoſitè Gregorius: *Qui alienæ vitæ detractione paſcuntur*, inquit, *alienis procul dubio carnibus ſaturantur: Potibus vacant, qui de vitæ alienæ opprobrio ſe inebriant. Carnes quippe ad veſcendum conferre, eſt in collocutione derogationis viciſſim proximorum vitia dicere; ſymbolum verò dare, eſt,*

Prov. c. 23. verſ. 20.

Greg. num. 2. lib. 24. mor. in 24. fine.

A *ſicut unuſquiſque ſolet pro parte ſuâ cibos ad veſcendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre. Veſtietur autem pannis dormitatio: quia deſpectum & inopem à cunctis bonis operibus mors ſua invenit, quem hic ad alienæ vitæ exquirenda crimina detractionis ſuæ languor occupavit.* Nec noxam purgat, dicere: Levia ſunt hæc. Sæpe enim parva ſcintilla magnum excitavit incendium: lingua detractoris ſpargit ejuſcemodi ſcintillas, in incendium gliſcentes. Sunt omnino levia, dices. At ſi graviora ſcires, etiam illa effutires. Tu verò pertendis levia hæc eſſe. At certè non ſunt levia quæ invidiam olent aut ſuperbiam, quæ animos diſſociant, levia non ſunt. Neque enim leve quid eſt, alterius famam vel leviter imminuere. Non minus homicidium eſt graphio aliquem atque gladio occidere. Non minùs interiit Caſſianus puerili manu & minutis vulneribus confoſſus, quàm ſi Hectoris aut Achillis manu cecidiſſet: quantò enim infirmior erat manus pungentium, tantò gravius fuit dilatæ mortis ſupplicium; quantò leviores videntur detractoris punctura, tantò ſubinde pernitioſius ſauciant. Hæc Deus impunè abire non ſinit. *Qui detrahit fratri, aut judicat fratrem* Iac. cap. 4. verſ. 11. *ſuum, detrahit legi, & judicat legem.* Thomas Cantiprata-nus, Cameracenſis proëpiſcopus, ſuis ſe oculis uſurpaſſe affirmat non minùs horrendam quàm admirandam hujus vitii vindictam. Novi, ait, ſacerdotem, nomine magis quàm re talem, qui eò linguæ petulantiâ prolapſus erat, ut quò facilius alios etiam ſacerdotes in infamiam traheret, de ſeipſo peſſima quæque mentiretur. Hic morti jam vicinus, furiis actus, tantâ in ſeipſum rabie debacchatus eſt, ut dentibus linguam maledicam fœdè laniaret & commoleret, idque palam omnibus oſtenderet inde ſupplicii exordium ſumi, unde ille ſumpſiſſet peccati. Sapientiſſimè monet Eccleſiaſtes: *Ne temere quid loquaris &c. Deus enim in cælo, & tu ſuper terram, idcirco ſint pauci ſermones tui.* Nondum cæruleas illas plagas tranſvectus es; niſi tuarum ipſe ſis pædagogus vitioſitatum, non pervenies illuc; abibis in voragines ardentium focorum. Quod ſi cuſtoditam vis mentem tuam, tuam tu priùs cuſtodi linguam, omnem detrahendi libidinem dediſce.

Graviter peccant qui famam alterius imminuũt.

Horrenda hujus vitii vindicta.

Eccleſ. cap. 5. verſ. 1.

Sacerdoti, quem dixi, non multum abſimilis fuit in Angliâ olim vir religioſus, ſed veſte ſolùm non moribus, qui rabido detractionis dente quoſvis lacerare ſolitus eſt. Hic cùm jam in extremis ageret, monitus & rogatus eſt, ſollicitè cogitaret, quòdnam iter inſiſteret, quò tenderet; de totâ nunc æternitate agi. At ille: Omittite hæc, inquit, monetis fruſtra. Illi verò divinam clementiam opponere, fiduciam in Deum ſuadere, & omni modo animum ad alta erigere conati ſunt. Sed moribundus linguam exerens, & digito eam percutiens: Hæc, inquit, lingua peſſima me damnavit. Dixit & lingua repentè ſic intumuit, ut in fauces retrahi nequiverit. Ita infelix expirans grande documentum dedit detractoribus, ut alienis ſaltem detrimentis ſapere diſcant, & emendatiùs loqui.

Ioan. Major Societ. Jesv Theoleg. in Spec. Exẽpl. pag. 265. col. 2.

Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam. Prov. c. 21. verſ. 23.

CAPVT XVIII.

Auditores DETRACTORVM, *quàm graviter delinquant.*

MAgnes tam arcanæ quàm admirandæ prorſus virtutis eſt, ſi vel experientiam de eo loquentem audiamus. Ut taceam cetera: pugio ſi magneti adfricetur, ita vulnerat, ut is qui pungitur, non ſentiat ſe vulnerari. Rem ex fide narrat Hieronymus Cardanus, affirmâque ſe vidiſſe magnetem in ædibus Laurentii Guaſci medici, quo ſi acus aut ferreus ſtylus fuiſſet illitus, quavis corporis parte infigi ſine ſenſu potuiſſet. Res

Magnetis admiranda virtus.

hæc, ait Cardanus, mihi visa incredibilis: ergo ut experimentum rei ego ipse caperem, magneti acum admovi, eam deinde in brachium immersi, cumque lacerti torum jam penetrasset, acum quidem sensi, sed dolorem nullum. Atque ut hoc mihi certiùs constaret, brachium infixâ etiamnum acu, varias in partes flexi, sed nihil doloris sentiebam, nec sanguinis quidquam effluebat, solùm punctùræ vestigium cernebatur. Addit Cardanus, quale hujus rei experimentum ceperit Mediolani Alexander Veronensis. Hic gladium oleo perunxit eâ ratione ut potuerit quosvis & sauciare, & sanare, sine ullo doloris sensu.

Detractione tres vulnerantur.

Detractio talis prorsus est pugio, talis omnino gladius est; infigitur, lædit, vulnerat, & quidem tres uno ictu: sauciatur enim detractor, detractoris auditor, & is de quo detrahitur. Sed ille qui periculosissimè vulneratur, minimè id sentit detractor, de quo superiore dissertatione egimus, nunc de auditore detractoris acturi. Hîc exponemus quàm grave sit delictum, non tantùm de aliis detrahere, sed & benevolè audire detrahentes, sic unà & detractorem, & ejus auditorem instruemus.

§. I.

HOmerus, ille poërarum parens recensetur, quâ ratione Ulysses se gesserit inter navigationis socios. Sciverat vir catus Sirenas cantatrices pellacissimas (ut fingunt) solere dulce canere, & canendo sopire, sopitos mergere. Ut hoc periculi cum suis evitaret, sociorum aures obturavit cerâ, seipsum malo alligari jussit, dum has aurium insidias præterveherentur. Profectò non oculis tantùm, sed & auribus sua sunt pericula, ideo sepimentis opus est ad arcenda hæc aurium mala. Agros & hortos consepiri nil novi est, sed novum forsan videatur si circumsepiantur aures. At hoc ipsum Siracides necessarium prorsus judicans: *Sepi*, ait, *aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis.* Non floribus contextam, sed vepribus asperam, paliuris horridam vult esse aurium sepem, si quidem arcendus sit detractor ab hoc ingressu: agrum à feris, hortum à furibus defendunt sepimenta, aures à detractoribus spinæ. Hos enim si velis arcere, spinas ingressuris objice, ostende tibi ea quæ dicuntur minimè probari; cave vacivas & benevolas aures præbeas; notet detractor, te his scurrilitatibus pridem esse saturum. Quòd si benignè audias, quidquid tibi alter in aurem garrit, vide cui conferendo sis.

Aures sepiendæ sunt spinis.

Eccli. c. 28. vers. 28.

Duo canes unum os rodentes, res planè nova & inviſa, ac pæne prodigium. Enimvero si detractor & illius auditor tam bellè inter se conveniant, alter narrando, alter auscultando, quid eos esse dixeris nisi duos canes qui os unum arrodunt? nempe unius aut plurium mores probi improbi examinantur, trutinantur, cribrantur, variè demum lacerantur sermonibus. Hoc revera est ossa rodere, & dentibus concerpere: quàm autem ambo graviter delinquant tam detractor quàm auditor detractoris, Bernardus severè pronuntians: *Porro*, inquit, *detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facilè dixerim.* Addit: *Verbum scurrile quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore: procul & ab aure relegandum.* Hinc ingeniosè quis dixit: diabolus & in detractoris ore, & in auditoris aure æqualiter desaltat. Etenim facilis auditor, instinctor est alteri, ut quod cœpit, liberiùs, copiosiùs, audaciùs pertexat. Sicut autem suasoris & delinquentis par culpa est, agens & consentiens pari pœnâ puniendus est; ita detractor & auditor pæne pariter flagitiosi sunt. Hoc Thomas Aquinas clarissimè definiens his omnino verbis: *Dicendum est*, inquit, *quòd si aliquis detractiones audiat absque resistentiâ, videtur detractori consentire, unde fit particeps peccati illius.* In eandem sententiam Hieronymus: *Cave*, inquit, *ne linguam aut aures habeas prurientes, aut aliis detrahas, aut alios audias detrahentes.* Sed dices: Ipse ego non detraho, aliis loquentibus quid facere possum? *Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus.* Et quæso te, si rugurium in pago transeas, & inde canis provolat ingenti cum latratu, tanquam jam jam infixurus dentes, an non ægrè fers, si domestici canem non cohibeant? quid si eum contra te incitarent, tunc injuriam dissimulares? Mutato nomine de te fabula cantatur. Cùm detractorem placidè audis, canem hunc dentibus in alios ire non permittis tantùm, sed & impellis; quia illi velut testi credis, sed non ad Christi mentem, qui jubet, *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Imò quod deterius, detractori ut cani bonum virum dentibus convellenti, faciliùs quandoque fides habetur, quàm si decem alii contrarium jurejurando asserant. Ita non ratò noctuæ contra lucem, quam odit, testificanti pleno assensu creditur.

Detractor & auditor graviter delinquit.

Bern. lib. 2. de Consid. cap. 13. sine omnino.

Ibid. in superioribus.

S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4.

Hieron. to. 1. epist. ad Nepotian. ult.

§. II.

HEbræus rex David, ille hominum mansuetissimus, adeò concedere doctus, nihilominus: *Detrahentem secretò proximo suo*, inquit, *hunc persequebar.* O Christiani horum hostium satis est ubique, persequimini, nec desistite dum comprehendatis; sed quæso inter comprehendendos, nosipsos numeremus. Sed dicas: alteri in os obsistere vix ullus est qui non erubescat. Chrysostomum egregiè respondentem audi. *Non solùm autem maledicentes, sed & aliis detrahi audientes admoneo, aures obstruere, & prophetam imitari dicentem:* Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar. *Dic proximo: habes aliquem quem laudes & commendes? Aures apperio, ut unguenta suscipiam: si verò male velis dicere, verba ingressum obturo: non enim stercus & cænum accipere sustineo. Quod mihi lucrum, si didicero, quòd ille improbus? Maximum igitur nocumentum ex hoc, & extrema jactura. Loquere ad ipsum; curemus nostra. Si detractoris os ita retundas*, ut Chrysostomus suadet, *aut silebit detractor, aut laudabit quem ante carpserat. Si verò dissimules, nec libere detrahentem corripias, verecundus es, fateor, sed prorsus vitiosè, id in tuum & alterius damnum.*

Augustinus, ille præsulum gemma, tam non ferre poterat detractores, ut ad proximum mensæ parietem appenderit tabellam, quæ omnes illic accubituros moneret his versiculis:

Quisquis amat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

En mensæ leges præclarissimas: Aliis non detrahere, qui secus assueverit, abesto: hos convivas hæc mensa non admittit. Insigniter hîc Augustinus improbam illam consuetudinem notavit, quæ in conventibus, circulis, conviviis, primam omnium quæstionem movet de moribus absentium: Vah, ajunt, etiam ille fortunæ humanæ subjectus! Et quâ ratione iste hoc non videritis? En clericum insignem, modò esset puritoris vitæ: en concionatorem egregium, modò quæ dicit, faceret: en hominem ad omnes gratias factum, modò sua bona nosset, & uti sciret. Et quàm illi rerum domini, justitiæ tenaces, quàm obtemperantes argento, quàm auro placidè familiares?

Difficile est satyram non scribere, nam quis inique
Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se?

Ita ludus & jocus est aliis detractionis dentem infigere. Ideo Augustinus ut hasce confabulationes domo suâ excluderet, ad mensam lectorem adhibuit, qui animum pasceret, dum reficeretur corpus. Contigit autem, quod Possidius narrat qui ipse interfuit, ut Augustini mensam Antistites complures accumberent, sed legis ab Augustino scriptæ oblivi, liberiùs de aliis loquerentur, quibus ingenuè Augustinus: Domini fratres, ajebat, aut illa fabella refigenda est, aut vos sermones istos desinetis, aut ego ad cubiculum facessо. Ejusdem ferè

ferè animi fuit. Joannes Alexandrinus Patriarcha, ille eleemosynarum largissimus, hîc si quem aliis obtrectantem audiisset, admonuit, aut ingeniosè in alios sermones deduxit: si pergeret alter, tacebat quidem Joannes, sed nomen hujus notabat, & colloquio finito, ei qui sibi à cubiculis, præcipiebat, hunc talem hominem non amplius intromitteret. Certissimum est quod dixit Hieronymus: *Vbi desunt audientes, non inveniuntur detrahentes.* Desit auditor, deerit detractor.

Hieron. ad Celant.

Edmundus rex Angliæ, Dunstanum antistitem maximi fecit, virtutem viri & eruditionem admiratus, ideo hunc ipsum in magni momenti negotiis adhibuit consultorem. Placebat regi æquitatem ab hoc præsule non sine nervo urgeri. Ægrè hoc habuit diabolum. Ut ergo hos animorum consensus turbaret, reperit qui Dunstano præsuli pessimè vellent, quamvis amorem & obsequia simularent. Hi primò velut per cuniculos, regis aures aggredi, & tectè callidéque famam præsulis incessere, dein paulò apertiùs eidem detrahere, ita blandè B ac sensim Dunstani odium instillare, denique, palam, quem oderant, cavillari. Hoc effectum apud regem nimis credulum, ut aulæ aditus Dunstano fuerit interdictus. Paucis pòst diebus, rex venatum ivit: in silvâ venationi destinatâ, mons erat & ingens præcipitium. Sub venatus principia inter primas feras nobilior se cervus offerebat, & dignus qui regem fatigaret. Ita rege ac hybridis insectantibus ad præcipitium delata est fera, ubi unà cum canibus præceps ruit. Regius equus eâdem properabat via, idque incitato cursu. Rex præsentissimam mortem jam oculis cernens, Dunstanum cogitat, Deúmque rogat donari sibi vitam, ob innocentiam Dunstani. Celeres sunt in tam præcipiti fato cogitationes, nec minùs celeres sunt Dei aures manúsque (sic loquimur) ferendæ opi. Ita subitò constitit equus. Rex è venatu domum reversus, narravit suis non sine læto horrore, quid miraculi sibi obtigisset; vitam se suam bis debere Deo, sed & Dunstano Dei amico. Idcirco Dun- C stanum revocari jussit magnis honoribus, petiitque à præsente veniam submississimè, aures nimiùm credulas se præbuisse susurronibus, & amicum se spopondit in omnem vitam. Videte quâ ratione famam restituerit detractionis auditor. Quot detractorum non millia, sed milliones reperias; sed qui famam iniquè substractam paret restituere, vix ullus est.

§. III.

Detractorum auditorii varii: 1. Inviti.

VErùm nobis hîc sermo de detractorum auditoribus, qui vario discrimine detrahentem audiunt. Sunt qui detractores quidem audiant sed inviti, nec sine morsu animi. Atque hi tantùm abest ut malè agant, ut etiam præmium à Deo mereantur, præsertim si ejusmodi narrationes sibi minimè placere non obscurè significent. Sunt alii qui audiant hæc talia & taceant, ut pæne nescias num quæ dicuntur, illis placeant an displiceant. Reprehensi ob silentium istud illaudabile, his D plerunque se purgant: Ego nemini os obstruo: loquantur alii quod volunt, per me licet; neque verò curæ meæ demandatum est, omnium sermones expolire. Hi tam pacifici viri seipsos suaviter decipiunt: certè illis displicere debet, cùm alius læditur, & Deus offenditur. Ii præcipuè quibus jus est in alios, graviter delinquunt cùm detractorem audiunt, & silent: Error cui non resistitur, approbatur; & veritas quæ non defenditur, cùm possit, opprimitur: nec suspicione caret vitiosæ societatis, qui vitia cùm narrantur, tam favente silentio prosequitur.

2. Tacêtes.

3. Provocantes.

Sunt & alii qui non audiant tantùm detrahentem, sed & provocent ad pertexendam narrationem attentione admodum benignâ. Et subinde non dissimulanter monent: Pertexe obsecro quod narrare cœpisti de hoc homine: Veritatem nosse avemus. Jam ante quidem de hoc aliquid inaudiri, sed mysterium non capiebam, tu A explica. Alii aliter detractionem eliciunt: Ille, ajunt, hæc & hæc de te spargit, & tu, quod valde miramur, etiamnum stles? Ita detractor mirificè animatur, ut quidquid veneni concepit, evomat ore libertimo: & hi omnium gravissimè delinquunt, nam delectantur his fabulis quæ in alios recitantur. Ita detractor, & ejus auditor, diabolum gestant, alter in ore, alter in aure. Cùm jam accedit tam avida credulitas, ut omnia quæ his narratiunculis percensentur, vera esse arbitremur, mox in iram & impatientiam effundimur, verba verbis, convicia conviciis, contumelias contumeliis oggerimus. Hinc lites & odia immortalia; hinc solvitur omne humanæ conjunctionis commercium, omne mutuæ charitatis vinculum, omnis sinceri affectus necessitudo, omnis amoris nexus, omne fiduciæ robur. Hinc efferâ nocendi libidine in aliena damna rapimur, idque benevolentiæ mantelo tecti, nec enim crimen arbitramur, cui præfigitur nomen honesti. At illud Bernardi stat immotum: *Detrahentes & audientes pari reatu tenentur. Sicut autem iraſceris alteri, quando detrahit tibi; ſic iraſcaris tibi, quando detrahis alteri,* aut certè detrahentem audis. An non & ipse moritur qui venenum bibit, quod ei malè suada detractoris lingua propinat? His ergo auditoribus triplex documentum damus.

4. Allectantes. Detractor & auditor diabolum gestant, alter in ore, alius in aure. *Bernard. de inter. domo cap. 42. & ſerm. de triplici cuſtodiâ, ante med.* Auditoribus detractorũ triplex documentum.

§. IV.

PRimum: *Teipſum inſpice, & tecum habita.* Ut noris quàm sit tibi curta supellex. Quid oculos perdis in alienis, tua tu cura. Et quæso quis te historicum constituit in vitam & mores alienos? Cur alieno choro pedem imponis, homo curiose ac ridicule? Inquire tu potiùs

1. Teipsum inspice, & tecum habita.

Ædibus in propriis quæ prava aut recta gerantur.

Lamias nosti quæ domi oculos in crumenâ reconditos habent, foras egressuræ reponunt fronti; atque ita fit ut domi cæcutiant, foris sint oculatissimæ. De sene quopiam eleganter dixit Socrates:

Procul videns, ſed cominus videns nihil.

Nam id multis senibus accidit, ut propiùs admota non cernant, longiùs semota videant. Ita plerique aliorum minimis vitiis offendimur, nostris etiam maximis blandimur:

Cùm tua pervideas oculis malè lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut Aquila aut ſerpens Epidaurius? &c.
Qui ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius æquum eſt.

Horat. lib. 1. ſat. 3.

Ergo in tuum ipsius sinum inspice, fortassis vitium de quo quereris, si te diligenter excusseris, in sinu tuo invenies. Hinc omnis vitæ pestis oritur, quòd sibi quisque blanditur, & quantùm alii præter æquum detrahit, tantùm sibi philautiæ vitio præter meritum tribuit: festuculam ex oculo vicini eximit, trabem in suo non cernit. Et sicut oculus proximarum genarum nævos non videt, ita nos in nostris vitiis deprehendendis planè cæcutimus; minutulos defectus in aliis vigilantissimè observamus, nostros vel manibus palpandos transimus cæci. Et plerunque quò ægriùs ferimus de nobis sinistrè quid dici, eò audaciùs, idque cum voluptate, per aliena vitia blaterando grassamur: volupe nobis est in aliorum mores & oculos & dentes infigere. Psaltes id notans: *Scrutati ſunt,* inquit, *iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.* Sic alienas sordes in oculis habemus, nostras à tergo. Nimirum non videmus manticæ quod in tergo est. Hujus farinæ homines objurgans Salomon: *Generatio,* inquit, *quæ ſibi munda videtur, & tamen non eſt lota à ſordibus ſuis.* Si olla fuliginem & atrorem induta in speculo se contemplaretur, non diceret fumoso cacabo: Væ tibi niger. Et

Ps. 63. v. 7.

Catullus in Seazontc. Prov. c. 30. verſ. 12.

Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes.
Quis cælum terris non miſceat, & mare cælo,
Si fur diſpliceat Verri, homicida Miloni?

Iuven. ſat. 2. verſ. 24. & ſeqq.

Nec aliter Christiana lex sentit. Christus olim iis permisit, ut primi lapides jacerent in feminam libidinis accusatam, qui peccato carerent. At nullus fuit qui vel lapillum tolleret. Sic, ô Christiani, nostra nos agamus, nostra obsecro curemus, nostra; & neminem æquiùs, quàm nos lapidibus salutandos dicemus. Sed hoc agit dæmon, ut nos aut rei fiamus, aut præproperè damnemus reos. Præclarè Climacus; *Aut peccare*, inquit, *nos dæmones urgent, aut cùm non peccaverimus, judicare peccantes.* Maligna hæc solertia est, suum hortum sentibus obductum negligere, & hortulum alienum ingredi, ad herbas inutiles evellendas. Mi homo, mane tu in tuo horto, satis hîc lapparum, & lolii, & urticarum est quod erunces. Ergo, teipsum inspice, & aliorum nævos tacebis. *Nunquam aliis detrahes*, ait Bernardus, *si te bene inspexeris.*

Bernard. de inter. domo cap. 42.

2. Sermonem malè cœptū aliò derivare.

Alterum documentum est impediendæ detractioni, *Sermonem malè cœptum aliò derivare.* Ut enim cùm ferociens taurus hominem insequitur, pallium ei in caput objicitur, ut dum luctatur cum pallio, furibundis oculis subducat se homo. Ita cùm quis alium detrahendo insectatur, consultissimum est, pallium ei, hoc est, diversum sermonem objicere, ut cesset detrahere. Neque semper adeò sollicitè curandum, quàm id dextrè fiat, & cùm decoro. Ex abrupto subinde aliud loquendi argumentum est injiciendum. Thomas Morus, illud Angliæ sidus, vir perinde sanctus ac eruditus, melioris exempli ubique observantissimus, quamprimum audiit, apud quoscunque fuisset, in aliorum famam immitti temerariam falcem, & contumeliosè quid dici de absentibus, continuò sermonem aliò avertere conatus: Quivis, ajebat, quod volet dixerit, ego verò ajo hanc domum optimè structam esse; revera magistrum se probavit, qui hoc ædificium eduxit. Ita maledicentiam aut correxit, aut certè turbavit.

Alcibiades, uti Plutarchus de eo memorat, inter Græcos vir magnus & sapiens, de se passim non optimos sermones spargi audiit: ut ergo illos si non melioribus, saltem minùs malis permutaret, cani pulcherrimo & paullò antè empto caudam amputavit, & sic mutilum per urbem vagari liberè permisit. Indigniùs tulerunt hoc amicorum aliqui, rati non decere tantum virum, facere tam ridicula. Quos Alcibiades blandè monuit ne indignarētur, etenim hoc unum agi, ut populus omnem maledicentiæ libidinem in re levissimâ consumeret: Loquantur, inquit, de cane Alcibiadis, modò Alcibiadem desinant lacerare. Ita tigridi objiciendum est speculum, ut obliviscatur rapti catuli. Vidit vir insigniter perspicax eum, qui in omnium oculis est, difficillimè maledicis linguis subduci posse, ideo rem leviculam velut offam objicere placebat Athenienſibus, ut haberent quod dicerent, minùs tamen læderent: ita homo temperantis linguæ conetur omni modo detractoris sibilos compescere: quòd si filum orationis præscindere nequeat, hoc saltem agat, narrata mitiget, animo non malo factum excuset, non omnia quæ rem circumstant sciri posse affirmet, plerumque rumorem re majorem esse doceat. Ita intemperantiori linguæ affundenda est frigida, ita impetus detractoris refrenandus, & dextrè, si fieri possit, aliò flectendus.

3. Subducere se tam noxiis fabulis.

Tertium documentum est, *subducere se tam noxiis fabulis*, & ipso discessu detractoris linguam configere: sciat locutulejus ille se gratum non fuisse. Hieronymus hoc suadens: *Si quem*, ait, *alicui detrahentem audieritis, procul fugientes dimittite velut serpentem, ut verecundiâ victus discat de aliorum factis silere.* Hoc divinus Paulus confirmans: *Nunc autem scripsi vobis*, inquit, *non commisceri, si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus.*

Hieron. in reg. mon. cap. 22.

1. Cor. c. 5. vers. 11.

Cassianus refert visum à se optimum senem Machetem, qui id gratiæ à Deo impetrarit, ut quamdiu de rebus divinis verba fierent, somnus non subreperet, etsi A dies noctésque protolleretur sermo: si quis verò colloquia otiosa ferere, aut de aliis detrahere cœpisset, in somnum protinus solvebatur. Qui Machetem æmulari nequit, qui dormire non vult, aut abire non potest, monstret saltem se Christianum esse, signum edat, sibi hæc talia non placere, idque statim sub initium pravi sermonis faciat, dum ignem etiamnum unâ situlâ licet extinguere: hic enim ubi invaluerit, pæne indomabilis est. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.* Quo sensu Hieronymus dixit: *Si vultu hilari audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi; ille ignem excitat, tu substernis igniarium: quòd si facie subtristi & aversâ detractorem audias, discet ille non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Sin aliter agis, ostendis te illum, cui detrahitur, aut falsum fratrem, aut timidum amicum esse.*

Prov. 25. vers. 23.

Hieron. ad Nepot. de vita Cleric.

§. V.

B Nisi sic agamus, ô Christiani, & aliorum famam tam cautè custodiamus quàm nostram, illas Domini leges rumpimus, quæ alios eo quo nos ipsos amore foveri volunt. Neque verò is solùm nequiter agit, qui vicini domum incendit, sed & ille qui ad accensæ domus ignem se calefacit. Si non hostis est, aquam adferat, incendio resistat. Sic non tantùm nocent qui aliis detrahunt, sed & illi qui detractiones non impediunt, qui applausu & gratulatione commendant. Ille demum sincerus est amicus, qui non tantùm non alteri detrahit, sed & detractores, ut potest, compescit: ille fidus frater est, qui, quantum licet, erubescendam aliorum sordidinem tegit, nisi eam aperiat iis quorum est juvare, non infamare. Aliorum vitia tegenda sunt, non oculis auribúsve ingerenda. Appelles pinxit Antigoni regis imaginem altero lumine orbam, priùs excogitatâ ratione vitia condendi: obliquam namque fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potiùs deesse videretur: tantúmque

Strom. amicus qui accusat, quam potest compesc.

Plin. lib. 35. cap. 10. init.

C eam partem è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Ita pingit manus & mens Christiana: quod in alterius vultu vitiosum est, omittit, id ostendit solùm quod dignum oculis. Apellem insignissimè imitatus est Plato, non manu & penicillo, sed affectu & studio aliena vitia tegendi. Accusabatur apud Platonem Xenocrates discipulus, quod de magistro multa impiè locutus esset. Criminationem Plato sine ullâ cunctatione respuit, dixitque hæc sibi parum probabilia videri. Instabat certo vultu index, quærens caussam cur sibi fides non haberetur? Adjecit Plato; non esse credibile, ut quem tantopere amaret, ab eo invicem non diligeretur. Postremò cùm ad jusjurandum inimici asserentis malignitas confugisset, ne de perjurio ejus disputaretur, affirmavit Plato, Xenocratem nunquam illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire judicasset. Sic omnino aliena vitia & extenuanda & tegenda, non exaggeranda, non evulganda sunt. *Sed & cunctis sermonibus qui de-*

Valer. lib. 4. cap. 3. num. 3.

D *cuntur* (monet Ecclesiastes) *ne accommodes cor tuum.* Bernardus optimè à se dicta confirmans: *Detrahentes*, inquit, *infundunt venenum in auribus se audientium. Qui detrahit, & qui detrahentem libenter audit, uterque peccat.* An non & ipse moritur qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtim ex dilectionis vita subtrahitur, & dum nescit, paullatim in eo fraterna charitas refrigescit. Ut hoc malum caveret, ille Imperatorum maximus Imperator Constantinus, dicere solebat, si suorum oculorum fide præsulem Christianum rem nefariam committentem deprehenderet, se id non tantùm non evulgaturum, sed etiam paludamento suo facti infamiam operturum. Ita prorsus alter alterius famam tueamur, & omnem vel umbram detractionis, velut & anguem pestiferum, horreamus, prout & admonet & obsecrat Ma[illegible]us ille Apostolus Jacobus: *Nolite detrahere alterutrum fratres mei.* Siquidem illo

Bern. ad Nepot. de vita Cleric.

Eccles. 7. vers. 22.

Basil. in reg. mon. cap. 3. num. 2.

Theod. lib. 3. cap. 4.

Jac. cap. 4. vers. 11.

Deus illo vindictæ rigore in nos utetur, quo nos usi fuerimus in alios.

illo vindictæ rigore in nos utetur Deus, quo nos usi A fuerimus in alios: illius scelera in patentissimam lucem protrahentur, qui aliorum nævos operire recusarit; par pari ad amussim referetur. Vis, ut alii de nævis tuis taceant? tu etiam de aliorum taceto; feras ori, & linguæ frena immittito. Laudabis, si potes, omnes. Non potes? Ne damna. Virtutes nullæ sunt, vitia maxima? Utrumque preme. Narrant alii? tu aliò sermonem verte. Inurbanum fors erit majorum sermones tanquam injectâ novaculâ secare? Tace. Rogaris sententiam? Minue, aut aspera mollioribus leni. Deesse lenitas conanti non potest. Visa referuntur? Tu ad humanam deflecte imbecillitatem, & virtutes alias oppone; dic in maximis etiam viris semper fuisse, quod ignoscendum esset. Quòd si quis pergat damnare, tu vide an non aliquid habeat laudandum qui damnatur; & pro damnandis laudanda suggere, etiam in inimico. Mirum, quantum hæ laudes ad odia ponenda & amorem conciliandum valeant. Nam & illi ipsi qui damnant, laudabunt B taciti secum, & amare fortiùs incipient, quem hostis sui laudatorem senserint.

Ioan. Major Scr. Iesv theol. Spec. Exemplor. pag. 264. col. 1.

Sed antequam missam faciamus Detractionem, nunquam satis detestandam, addo rem memoratu dignam. Erant duo sibi familiarissimi è Clericorum numero, quorum alter pessimus detractor neminem non maledico dente impetebat. Hic morbo correptus à socio monebatur, rem suam ageret, & vitæ maculas elueret pœnitentiâ. At surdo fabula canebatur. Saltem, inquit alter, inter nos fœdus ineamus, etiam post mortem duraturum. Si tu me præcesseris moriendo, obsecro, intra triginta dies, te mihi cernendum siste (nisi Deus obsistat) & alterius Orbis arcanum edoce. Promisit temerarius se id facturum, in gratiam tam constantis amicitiæ. Neque verò id Deus fieri prohibuit. Itaque paucis post mortem diebus ille ab Orco emergens, flammis undique opertus, in conspectum se dat superstitis amici. Hic, agnito socio defuncto, ita tremore concussus est C ut nec vocem expedire, nec oculos in flammeam larvam figere potuerit. At umbra illa explicatè hominem compellans: Ego, inquit, sum ille socius tuus æternùm damnatus. Nam ipso mortis momento ad judicem ductus, accusatores eos habui, quos detractionibus infamavi. Cumque objecta nec negare, nec diluere possem, judex sententiam tulit, eheu, eheu tremendam æternùm!

Si tale detractores supplicium manet, non abs re

Augustinus to. 2. epist. 137. circa med.

Augustinus: *Quem diabolus*, inquit, *non potest devorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur: ut si fieri potest, opprobriis hominum & malarum linguarum detractione deficiat, & sic in ejus fauces ruat. Custodite ergo vos à murmuratione quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit.*

Sapient. c. 1. vers. 11.

Psal. 33. v. 13. & 14.

Quapropter, *Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à malo*: præcipuè verò à maximo detractionis malo. Quantùm peperceris alienæ famæ, tantùm parces tuæ & famæ & vitæ. D

E

CAPVT XIX.

Excvsatio *quàm pervulgatum, & multiplex sit vitium.*

LAconum quispiam, uti Plutarchus memorat, luciniam cepit, & quia tam suavem auribus cantatricem expertus est, etiam dulcem palato futuram credidit, ideo miserè plumeam tunicam detraxit, ut eam foco pararet: at cùm illam vix oscillis hærentem cerneret, indignabundus dixit: Vox es, & præterea nihil. O avicula macilenta, multum linguæ, parum pulpæ habes!

Hominem verborum & linguæ tam divitem, inopem rationis, non malè sic compelles: Vox es, mî homo, prætereàque nihil. Eum præsertim hoc titulo dignabimur, qui quidem sæpissime delinquit, nunquam tamen non excusationes opponit.

Excusatio inter linguæ vitia non postremum malorum est.

Excusatio non postremum malorum est inter Linguæ vitia. *Excusantem linguam* rectè luscinium dixeris, quam quis altero tantò majorem avem censeat, antequam videat. Quòd si misellam incipiat deplumare, non avem sed avis umbram dicet; ita prorsus si quis excusanti linguæ tot coloratas plumulas subtraxerit, vix inane virtutis simulacrum reperiet. Demades olim cives Atheniensis fistulæ comparavit, cui si columella seu lingua lignea subtrahatur, tota obmutescit nemini utibilis. Hujc ligneæ fistularum linguæ non malè comparavero Excusationem, de quâ nunc agere instituo. Multiplex prorsus est Excusatio, & plerunque vitiosa, quod jam paullò uberiùs exponendum.

§. I.

INter omnes animantes vix est munditiei amantior fele. Aspice quæso quàm studiosè felis jam anteriores pedes, jam posteriores, jam corpus reliquum lambat, vide ut pelliculam linguâ extergere, & nitidam reddere laboret: in omnem partem suo se linctu expolit. Sed & hoc verecundiæ accepit à naturâ, ut fimetum suum quàm potest diligentissimè operiat, & quod nares oculósve posset offendere, cautissimè iis subducat. Lingua excusationibus assueta feli simillima est, quibuscunque nævis nitorem allinere conatur, lambit lingitque omnia, ut sordes abstergat, callidis defensiunculis quosvis errores operire nititur. Hìc lanè nos Adami posteros, & seros nepotes esse prodimus; negemus in ceteris, hìc deprehendimur. Adamus post admorsum pomum ægerrimè noxam fateri, imò eam in conjugem derivare, conjux serpenti culpam impingere, sic alius alium excusando accusare, ita demum pæne omnis culpa in Deum recidere. Nam Adamus non dissimulanter: *Mulier*, inquit, *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Ac si apertiùs diceret; nisi hanè deceptricem mihi adjunxisses, ego quidem culpæ permansissem exors. Sed nec mulier se ream fassa: *Serpens*, inquit, *decepit me & comedi.* Perinde si dixisset: quid agit in paradiso serpens? peccavit qui hunc impostorem intromisit. Has artes miseri à parentibus didicimus, antequam discere possemus. Præclarè de hoc Gregorius. *Vsitatum*, inquit, *humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta ducimus nequitiæ, ex quo ipsam radicem traximus culpæ.* Ita nihil pronius humano ingenio quàm se suósque errores defendere. Sed aliter docens Paulus: *Non defendentes*, inquit, *vosmetipsos charissimi.* Et Hebræus rex David: *Dixi iniquis*, ait, *nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu*: Nolite superbè defendere peccata vestra: si fecistis iniquitatem per cupiditatem, ne defendite per elatam pravitatem. Augustinus: *Malum est*, inquit, *peccare, pejus est perseverare; perniciosius defendendo se, in Deum culpam refundere.* Et uti * Cassiodorus censet: *Maximum est vitium excusationis, nam quasi cornu erigit, qui peccata sua defendit.* Pessima est Grammatica, cùm nomina virtutum tribuuntur viriis.

Gen. cap. 3. vers. 12.

Ibid. v. 13.

Greg. l. 22. mor. cap. 9. initio.

Rom. c. 12. vers. 19.

Psal. 74. v. 5.

* Vterque in dictum psal.

† In rebus gestis Sanctorum, vix quidquam, arbitror, magis mirandum est, quàm quod complures gravissimorum criminum accusati, illa non aliter quàm silentio censuerint refutanda. In hoc obstupescendi Marinus & Theodorus, sub virili nomine & veste, utraque verè virgo & castitatis observantissima, stupri tamen utraque accusata, illa triennio probrum omnium & ludus, ista septennio quasvis injurias patientissimè tulit. Gregorius Thaumaturgus à meretriculâ negatum sibi quæ-

† Bar. to. 2. an. 233. n. 9. Nes par. 2. c. 1. §. 5. rem explicatiùs narr. Matth. Rad. in Bavariâ sanctâ to. 1. & p. 1. Hist. Bav. Andr. Brunerip. 602. Ruffin. Aquil. nu. 29. apud Rosweid.

stum postulatus, quia tunc cum aliis agebat, versus ad famulum: Heus tu, inquit, numera ei pecuniam, quam exigit, ne diutiùs nos turbet. Vix illa humos & unà cacodæmonem recepit sui corporis inquilinum, à quo graviter cruciata, & humi afflicta est miserandum spectaculum. Tandem precibus ejusdem Gregorii ab hoc hospite liberata est. Emmerammus, sanctissimus præsul, ut duos certi criminis reos supplicio liberaret, ipse reus videri non recusavit, & membratim periit. Ab hac eadem virtute Ruffinus Aquilejensis commendat Eulalium patientissimum cœnobitam, in quem negligentiores alii falsis excusationibus culpas suas quotidie derivabant. Cùmque ob id non rarò acerbiùs objurgaretur, ille in terram se prosternens, nihil excusabat, sed veniam submississimè rogabat. Jamque proximè aberat, ut monasterio ejiceretur Eulalius, cùm Cœnobiarcha divinitus edoctus jussit omnium storeas in cumulum comportari, & accendi; combustæ sunt omnes præter unius Eulalii stoream.

Hanc nobis lucem præluxerunt tot sanctissimi homines, qui ad virtutis fastigium penetrarunt, se suâque non excusando. Quippe *piarum mentium est*, inquit Gregorius, *ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est.*

§. II.

Gen. c. 44. vers. 16. Filii Jacob cùm furti accusarentur se reos confessi sunt.

IOsephi Proregis Ægyptii fratres, cùm frumentum in Ægypto coëmissent, jamque viam relegerent in Canaan, retracti sunt in Ægyptum velut ingratissimi hominum, & fures, ob scyphum argenteum in Benjamini sacco repertum. Hîc Judas tam prudens & erectus animi non dixit: Si examinemur, fratres mei, negate audacter & pernegate; sycophantias in nos struunt Ægyptii; insontes sumus. Jamque ad Josephum Proregem perducti, dejecto vultu se reos confessi sunt. Hîc ceterorum orator Judas: *Quid respondebimus*, inquit, *Domino meo? vel quid loquemur aut juste poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus Domini mei.* Quàm hoc ingenuè & sanctè? Quòd si Judas homo garrulus, & litigator fuisset, omnia in suum jus trahens, cœpisset publicè fratres suos examinare dixissetque: Tu Ruben dic bonâ fide, nunquid hunc scyphum furatus es? Tu Simeon, & tu Issachar nunquid vos sublegistis poculum? ausim jurare nec ceteros id ausos: Benjaminum id non fecisse nimis mihi constat. Nil horum obduxit Judas, sed reum se fratrésque fassus: *Iniquitatem*, ait, *servorum tuorum invenit Deus.* Hæc indoles bonæ mentis, non tantùm siquid deliquerit, ingenuè fateri, sed etiam culpam agnoscere, ubi culpa non est. Psalmographus regius: *Injustitiam meam*, inquit, *non abscondi.* Neque tantùm coram Nathane in conclavi dixit: *Peccavi Domino*, sed peccatum publicè confessus, culpam non in alium vertit, non contexit, non suppressit, sed in seipsum publicum carmen scripsit, ut Orbis sciret quàm malè egisset: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino.* Pulchrè Augustinus: *Veritas de terrâ orta est*, inquit, *& justitia de cælo prospexit. Quæ justitia de cælo prospexit; tanquam Dei dicentis: Parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit, ignoscamus quia ipse agnoscit. Conversus est ad puniendum peccatum suum, convertar & ego ad eum liberandum.* Ideo David singularissimè rogat: *Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.* Quanti sunt, qui si lateant cùm peccant, audacter se peccasse negant; si deprehendantur aut convincantur, excusant aut defendunt. Et *quàm facilis defensio*, inquit Augustinus, *quàm cita, sed quàm præceps, quàm quotidiana & quàm sacrilega? O si Deus hoc nollet, non facerem! Hoc voluit Deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit fatum. Et ista, fratres mei, defensio qualium est? Non solùm indoctorum, sed etiam doctorum. Sedent & computant sidera, intervalla, cursus, volubilitates, status, motus, intendunt, describunt, conjiciunt: docti magni videntur. Totum hoc doctum & magnum, de-*

Psal. 31. v. 5. *2. Reg. c. 12. vers. 13.* *Psal. 31. v. 5.* *August. in psal. 84. v. 12.* *Psal. 140. vers. 4.* *August. in eund. psal. 140.*

A *fensio peccati est. Eris adulter, quia sic habes Venerem. Eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, non tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris, Deus etenim qui damnaturus est, novit quia tu es.*

Quod Augustinus de sui ævi vanissimis per astra excusationibus queritur, id hodiéque largiter deplorandum. Quàm multos reperias qui credant hæc humana ad astrorum motus & rapi & regi; & qui unam cæli vim, unos siderum cursus suæ nequitiæ principium assignent, qui vitam, cupiditates, læta & tristia è stellarum inter se commercio sortiri nos putent. O vanitas vanitatum! Unde quæso tantum sideribus in corpora nostra, imò in mentes imperium? Ex iis scilicet expectabo felicitatem, ex iis vitæ genus & mortis arbitrium. Num ergo qui prælium subeunt, simúlque extinguuntur, omnes sub eodem cæli ordine erant nati? Quid autem cùm in prædonem quis incidit? Fatale erat, inquis, ut hunc prædo obtruncaret. Num ergo eadem astra quæ viatorem, dum nasceretur, ferro prædonis mancipabant, ipsi quoque prædoni diu fortasse antea nato, mentem vimque dederunt, ut aliquando hunc vellet & posset occidere? Cùm quis verò ædificii ruinâ obruitur, an quia erat in astris, ut eum sua domus sepeliret, afflictus est murus? Quò libertas mortalium, si à præscripto siderum non possunt recedere? Cur ergo valetudinem curem, cur vitia abjicere, animum ad virtutes appellere cogitem, si nascenti dictum est, quid me esse oporteat? Hoc non vanitas solùm ac ineptia, sed & impia stoliditas est, res fortuitas, res liberas, huic siderum necessitati tribuere. Neminem mortalium sideribus cogi vel hinc constet, quòd haud pauci impetum ab iis concitatum ratione frenamus, & nullâ re magis nostrum genus à beluis discrepat, quàm hoc libertatis privilegio, quæ solicitari quidem subjectis motibus, sed ad vitia aut virtutem adigi invita non potest. Hinc in philosophorum scholis nihil vulgarius, quàm sapientis animum, expertem servitutis, ipsis quoque imperare sideribus. Hinc & quotidiana eorum præconia, qui sciunt moderari iracundiæ, amori, ceteris que torrentibus, quibus hæc astra in animos nostros inundant. Quorum omnino nihil esset, nisi accepta astrorum impetia mens nostra fastidire, aut recusare posset. Ergo res liberæ aut fortuitæ huic siderum potestati non addicuntur, quamvis non omnia sideribus neganda: incitari hominem ad ingnitiem laborémve; callidam indolem, aut ingenuæ simplicitatis nanciscì; esse hilarem, aut ad iracundam solitudinem declinare; in viria denique, aut virtutes aliquo pondere & impetu ferri: hæc, inquam, non negamus ex cæli in ista terrena imperio esse. At cùm moderari possimus ingeneratis affectibus, stultissimâ vanitate culpis nostris patrocinium è cælo arcessimus, & sceleratos nos esse per astrorum posituram & vim excusamus.

§. III.

HÆc verè verba malitiæ sunt, ad excusandas excusationes in peccatis. Hæc illa Protoplastorum perizomata, è ficuum foliis consuta. Atque hîc ad quæstionem responso dignissimam deducor. Quinque omnino dies à morte aberat Christus, cùm è Bethaniâ Hierosolyma contendit. In vi. se ficus objecit ob oculos, sed foliis tantùm amicta, nullis ornata fructibus. Huic arbori seriâ execratione indignatus servator: *Nunquam*, ait, *ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea*, mirantibus discipulis tam subitam arboris mortem. Cur ergo Dominus in ficum potiùs quàm in alias arbores excanduit, præsertim in ficum, ut videbatur, immerentem? *Non enim erat tempus ficorum*, ut Marcus commemorat. Si vir sapiens errori in speciem levi irascatur, ut quòd famulus vitrum minimè pretiosum fregerit, calceum luto sparserit, vesti rugam imprecerit, januam non scitè clauserit: si ideo famulum officio privet,

Matth. 21. Marc. 11.

privet, domo excludat, hanc iram plerunque sic interpretamur: Vir tam prudens non irascitur sicut pueri, qui tam parentibus amissis flebunt quàm nucibus; sed credibile graviorem animo culpam agitari, veterem etiamnum injuriam altùm insidere, nec omnem hanc iram recentem esse: Ita hîc Christus veterem in ficum inimicitias aperuit. Ficus sub Orbis incunabula, in paradiso Protoplastis subsidium præbuit, ad texendam pessimam excusationem, dedit tegumenta commissi furti insignia. Pulchrè hoc exponens Ambrosius: *Docet me Adam*, inquit, *quid sint folia, qui posteaquam peccavit, de foliis sicus fecerit sibi succinctorium, qui de fructibus ejus magis gustare debuerit. Justus fructum eligit, folia peccator. Iacit supra se folia, qui culpam velare desiderans, aut diabolum delicti memorat auctorem, aut cărnis prætendit illecebras, aut alium quempiam persuasorem prodit erroris.* Adam profectò Dei oculos omnia cernentes non satis reveritus, nec contractam culpam deprecatus, latebras quæsiit; è latebris extractus, ad excusationes confugit. Rex David longè sanctiùs: *Quò ibo*, inquit, *à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Ergo, omissis excusationibus, *iniquitatem meam annuntiabo.* Quàm scitè ait de Adamo Augustinus: *Nunquid dixit, Peccavi? Superbia habet confessionis deformitatem, & non habet confessionis humilitatem. Advertamus quo morbo superbia laborent homines hodie, non nisi in creatorem conantes referre, si quid egerint mali; cùm sibi velint tribui, si quid egerint boni.* Hîc graviter & seriò Bernardus: *Porrò*, inquit, *excusare te velle quando corriperis, quàm sit non modò minimè fructuosum, sed & pernitiosum, sanctum David interroga. In animam suam peccat qui se excusat.* Eò enim hoc linguæ vitium impellit, ut cùm divinas leges negligimus, vanissimè nos excusemus. Imperat lex, Non furaberis, *Non a mœchaberis. Durus* b *est*, ajunt, *hic sermo, & quis eum potest audire? non est enim homo qui non peccet.* Frigidissime Christiane, *nunquid* d *adhæret tibi fœdes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? Mandatum* e *quod tibi præcipitur, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, ut causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos deferre, ut possimus audire & facere, quod præceptum est? Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.* In plerisque culpis verissimum quod Bernardus asserens: *Neque enim*, inquit, *tantùm nocuit simplicis actionis transgressio, quantùm adjuncta excusationis cum præmeditatione obstinatio.* Variè quidem peccamus, sed sæpe pejùs quàm peccaveramus, excusamus. Jureconsultis excusatio non petita, accusatio est manifesta. Et quis credat eum in virtute multùm promovisse, qui plenus est excusationibus; qui quidquid objiciatur, purgare se novit, qui semper bellus, semper innocens, qui solus nævorum est expers? quid hunc nisi pulcherrimam felem dixeris, quæ undequaque tersam gerit cuticulam, quæ linguam habet pro pumice quo se expolit? Has feles ubique reperias, quæ quidem fimetum faciant, sed illud scitè operiant sexcentis excusationibus. Et quid quæso jam flagitii patratur, cui non suum sit mantelum; quid culpæ designatur, quod non honesti nomine prætexatur? Omnibus ollis aptamus opercula, omnibus noxis affingimus prætextus: illud jam ævum vivimus, quo nullus error non excusabilis censeatur. Etiam sacrilegia, hæreses, bella injusta speciosissimis sese titulis venditant. Belli rusticani Smalcaldici prætextus fuit iste: Nos congregati sumus, ut Christi Evangelium liberè profiteamur, ejusque divinam justitiam conservemus. Millies hîc acclamatum: *Vivat Evangelium.* Rebellionis antesignani in Spirensi conventu, has quinque litteras V. D. M. I. Æ. *Verbum Domini manet in æternum*, pedissequorum etiam & stabulariorum manicis opere phrygio intextas ostentabant. Quid posset speciosius?

Ambr. l. de paradiso, c. 13. med.

Psal. 138. v. 7. & 8.

Psal. 37. v. 19.

August. de Gen. ad litt. lib. 11. post med.

Bernard. serm. 16. in Cant. non procul a fine.

Gen. c. 20. vers. 14. 1. Ioan. c. 1. vers. 10. 1. Reg. c. 8. vers. 46. 2. Esai. 53. vers. 10. Deut. c. 30. vers. 11. & segq.

Bernar. l. de præcept. & dispens. cap. 14. ante finem.

Simplicis actionis trangressio minus est peccatum, quam adjuncta excusationis cum præmeditatione obstinatio.

Plutarchus. Exemandus de Certa hæres. l. 3. c. 4. 7. num. 2.

A Magnis passibus ibat Hæresis, dum ubique luculentos Reformationis prætextus præmitteret. Omni pæne vitio, suum est palliolum, excusatio: Vide mihi tot millia hominum ad forum, ad curiam properantia, quàm turpes lites, quantò turpiores advocatos habent? hic patrem ad tribunal trahit; ille cum matre litigat; iste venit delator ejus criminis, cujus manifestior reus est; alius, judex eligitur, damnaturus quæ fecit. Interroga singulos horum, & intelliges quàm verè dixerit Veritas: *Et cœperunt simul omnes excusare.* Aulas ingredere Regúmque turres, videbis omnes pacis habitum præferentes, & ideo tali ingenio esse speres. At rara inter illos pax est, alter in alterius exitium lovi compendio ducitur. Hic multis gratissimus ex alterius damno quæstus est: felicem oderunt, infelicem contemnunt: majore gravantur, minori graves sunt: diversis stimulantur cupiditatibus; omnia perdita ob levem voluptatem prædámque cupiunt. Urge hos reprehensionibus, *Et incipient simul* B *omnes excusare.* Adde nunc publica perjuria, libidines, furta, fraudes, inficiationes, quibus trina non sufficiunt fora. Omnia ubique sceleribus ac vitiis plena sunt, & tamen si talibus irasci velis, & vitiorum turpitudinem opprobrare; *Incipient simul omnes excusare.* Vix ulli jam peccant, quibus non parata sit sui peccati excusatio. Domos ingredere, ubique plurimum negligentiæ observabis: hîc franguntur vasa, vestes non insolantur; hîc carnes verminant, panis mucescit, putrescunt poma solo neglectu; illic sordes acervantur, parietes non absterguntur, pavimentum non vertitur. Cùm verò paterfamilias sua negligi conqueritur, *Incipiunt simul omnes excusare.* Jam nemo non officium facit. Prorsus ut anates & anseres sumus, qui aquis se liberalissimè mergunt, quamprimum verò emergunt, & vel leviter excutiunt, mox omnia in eis sicca cernuntur: ita homo ad excusationes promptus, *comedit, & tergens os suum, dicit: non sum operatus malum.*

Tribus foris olim jus dicebatur.

Senec. l. 12. de Ira c. 19.

Prov. c. 30. vers. 20.

C §. IV.

Bern de 12. gradib.

BErnardus eximiè hanc Excusantem linguam depingens: *Multis modis*, inquit, *fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit qui se excusat, Non feci: aut feci quidem, sed bene feci: aut si malè, non multum malè: aut si multum malè, non malâ intentione. Si autem & de illâ sicut Adam vel Eva convincitur, alienâ suasione excusare se nititur.* Ita ferè quadruplici vafritie excusationes teximus, Negando, Excusando, Accusando, Imitando.

Quadruplex vafrities excusationis:

1. Negãdo.

1. *Negando.* Hoc ego (ajunt) non soleo facere, non id meæ indolis, non consuetudinis meæ est, non feci. Ita Ananias & Sapphira defraudatum agri pretium promptissimè negarunt: ita Cainus interroganti Deo, ubinam frater esset? *Nescio*, inquit, *numquid custos fratris mei sum ego?* Obliquè negavit cædem. Cùm Samuel Sauli regi in os objiceret, quòd Deo non obedivisset: *Imò*, inquit, *audivi vocem Domini*, fecique quod jussit fieri. Satis esse ratus dimidiam præcepti partem exhausisse. Hos tales Gregorius erinaceis confert. Erinaceus cùm agitatur in silvâ, & caput & pedes habet, cùm capitur, nec caput nec pedes habere creditur; in sphæram se convolvit, merus aculeatus globus est: ita multis nec manus nec pedes desunt ad nequitiam; cùm deprehenduntur, & manus & pedes nequitiæ famulantes occultant, pictis mendaciis se defendunt, & sic omnia velut in globum convolvunt, ut vix habeas quod illis ampliùs objicias. Plurimorum clypeus est, *Non feci.*

Gen. cap. 4. vers. 9.

1. Reg. c. 15. vers. 20.

2. Excusando.

2. *Excusando.* Quid me (ajunt) exagitas? memoriam meam objurga; oblivionis fuit, fuit ignorantiæ, hæc res me præteriit. Aut, occasio defuit, vix potui aliud, necessitas ursit, tentatio coëgit, & quis omnia semper ad amussim faciat, quis ad libellam cuncta exigat? quî fieri possit, ut omnia sint tam accurata? Quis homo est, & fragilis non est? *septies in die cadit justus.* Bulliens sanguis, & vegeta juventus supprimi non possunt; dandum ali-

Prov. c. 24. vers. 16.

quid naturæ; homines sumus, non Angeli. Ego, ait alius, ex hac prosapiâ oriundus, hanc dignitatem tueor, & hoc mihi non sit concessum? Subinde valetudinem excusamus, virium tenuitatem, morbum & languorem mentimur. Verbo, posse negamus: nimirum quia nolumus, non possumus. Tandem etiam vinum & calices pro advocatis accersimus. Quoties auditur: Temulentus hoc feci, ebrius hoc dixi. Ergo bis peccasti, bis puniendus. Sexcenta talia sunt, quibus callida felis pelliculam suam conatur extergere.

3. Accusando. 3. *Accusando.* Societas (ajunt) ad hoc me impulit, ab aliis persuasus hoc feci; Mundus me decepit: Diabolus me seduxit: Isti & isti me fecerunt impatientem. Adam excusando accusans: *Mulier,* inquit, *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Si licuisset, dixisset: Domine tu reus es culpæ: aliam, aut nullam mihi sociam dedisses, jussum ego tuum non violassem. Ita Saul culpam à se removens in populum: *Pepercit populus,* inquit, *melioribus ovibus & armentis, ut immolarētur ea Domino.* Eapropter Bernardus: *Genus excusationis est,* inquit, *cùm argueris tu, alium accusare.* Eò autem quandoque nostra excurrit impudentia, ut in societatem criminis, ipsam Dei providentiam trahamus. Priscus scriptor hîc testis: *Sunt,* inquit, *qui defendunt culpam in Dei providentiâ, reputantes Dei ordinationi & necessitati, quod relictum est voluntati & arbitrii libertati. Scivit enim Deus quid facturus esset qui peccat; sed non ordinavit peccatum, qui nullum relinquit impunitum. Ordinavit enim pœnam, amantibus culpam.*

Genes. cap. 3. vers. 12.

1. Reg. c. 15. vers. 15.

Auctor de verâ & falsâ pœnitentiâ c. 16. initio, tom. 8. Augustini ad finem.

4. Imitando. 4. *Imitando.* Non solus (ajunt) hoc facio; complures alii in hac nave navigant, si illis hoc permissum, cur mihi non? nónne ille, & iste, & isti quoque, idem quod ego, faciunt? quid opus multis verbis? Hoc jam mos obtinuit; omnes sic agunt. O miseri, non minùs ardebit qui cum multis ardebit. Lex divina clamat: *Non sequêris turbam ad faciendum malum.* Hanc legem optimè interpretatus Joannes Sarisberiensis: *Non est,* inquit, *quòd error concurrentium sub prætextu multitudinis excusetur, quia vivendi forma à convivendi multitudine nequaquam trahitur* &c. *Neque quòd à multis peccatur, peccatum non est, sed ideo gravius, quia multum: Nec delinquentis culpam socia minuit multitudo, sed prægravat, eò quòd vitiis suis ne corrigatur, obstat.* Nec aliter ratiocinatus Romanus sapiens: *Inter causas malorum nostrorum est,* inquit, *quòd vivimus ad exempla: nec ratione componimur, sed consuetudine abducimur. Quòd, si pauci facerent, nollemus imitari: cùm plures facere cœperunt, quia honestiùs sit, quia frequentiùs, sequimur; & recti apud nos locum tenet error, ubi publicus factus est.*

Exod. c. 23. vers. 2.

Joan. Sarisb. Carnot. epist. l. 7. Policratici cap. 19.

Seneca epistol. 123. ante med.

§. V.

APud Jureconsultos prætextus varii numerantur: Sunt prætextus Juris, Tutelæ, Usucapionis, Præscriptionis, Mancipationis, Tituli in re, Tituli ad rem &c. Nos illis longè ditiores sumus, quotidie alios atque alios prætextus invenimus, nostris erroribus excusandis. Multiplicamus scilicet herbam Borith, quod vates Hieremias conquestus: *Si laveris te nitro,* inquit, *& multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tuâ coram me, dicit Dominus.* Nitrum & Borith variæ ac frivolæ excusationes: quomodocunque verò illas multiplicemus, sordes non eradimus, sed augemus. *Quid* igitur, ò vane, *niteris bonam ostendere viam tuam? Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris: Non peccavi.* Optimè dixit Fabius: *Culpam admissam excusare, altera culpa est.*

Hier. cap. 2. vers. 22.

Ibid. v. 33. & 35.

Ovid. lib. 1. Trist.

Tantùm ne noceas, dum vis prodesse, caveto;
Causa, patrocinio, non bona, pejor erit.

Senec ep. 50. initio.

Senecæ conjux fatuam habuit Harpasten, hæc subitò videre desiit, & tamen se cæcam esse nesciebat, sed domum ut nimis tenebrosam accusabat: Eundem ludum nos ludimus; nemo se avarum, nemo cupidum fatetur; cæci tamen ducem quærunt: nos sine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter Monachii potest vivere: Non ego sumptuosus sum, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vitium quòd iracundus sum, quòd nondum constituì certum vitæ genus; adolescentia hæc facit. Nimirum pavo non progreditur, dum illæ oculatæ pennæ annuatim decidentes, recreverint: Novimus & nos pavoninam hanc rotam stellatis plumis versicolorem expandere; scimus alias aliis excusationes attexere, & elegantiam nostram, licet turpissimi simus, velut in theatro spectandam proponere.

Rabbi Salomon bellissimam fingit excusationem cur Hebræi manna è nubibus depluens nauseârint. Nam manna, inquit, cibus erat levissimus, qui stomachum minimè gravabat, nec illum reddebat venter. Unde metuebant Hebræi ne quid intra viscera putredinis contraherent, itaque brevi morerentur. Et hinc, ait, fastidium. Excusatio ridicula & fatua, nullus enim cibus est qui nil habeat ejiciendi. Sed frequenter non dissimiles huic excusationes comminiscimur. Objurga hominem opulentum, quòd superfluè fortunas expendat, nimiùm delicatè vivat, alios contemnat. Mox culpam excusans dicet: Omnem hunc apparatum & honorem statui suo convenientem esse.

Increpa parcum, & non nisi tenuissimas eleemosynas erogantem, mox rei familiaris angustias opponet. Argue hominem libidini deditum, mox inevitabiles suæ domus occasiones, aut indolis proclivitatem & impulsum excusabit. Consuetudine in naturam versâ furor omnis excusabilis est. Miserum, peccare; miserius, delectâri peccato; miserrimum excusare: & tum demum consummata malitia est, cùm ad studium voluptatis, opinio quædam honestatis accesserit.

Ajunt, mendacii filiam esse Excusationem, quam adolescentes præsertim, omnibus reprehensionibus velut peltam objiciunt. Castigatus in scholis puer, quòd die Veneris nescisset catechesin, Putabam, ait, hodie primùm diem Jovis esse. Gustaverat alius in horto botrorum acinos, qui acriter ob hoc reprehensus: Putabam, ait, esse pruna silvestria. Stertuerat adolescens ad ipsam usque nonam matutinam, cùm pædagogus cubiculum ingressus: O Endymion, inquit, jam clarissimum mane, imò pæne meridies fenestras intrat, jam nona est audita; surge. Cui adolescens semisomnis & voce languidâ: Itáne, inquit, putabam primùm esse sextam. Seriùs ad rem divinam puer venerat; magistro causam tarditatis postulante: Debui, ait, expectare offam domi. Cui statim magister: I nunc, & expecta sis betulam. Strophium exciderat sub mensam convivæ, qui famulo id recepturo pedem in os validè impegit, & ut factum purgaret: Ignosce, inquit, putabam esse canem. Opulentus juvenis mille philippeos lusu prodegerat. Parentibus hanc jacturam indignissimè ferentibus: Quid, inquit, succensetis mihi? Putabam me tantundem lucraturum. Fur, artis suæ nondum sat gnarus, cùm in aurificis officinâ deprehensus interrogaretur, quomodo tandem hoc flagitii ausus esset? Putabam, inquit, me nunquam deprehendendum. Homo asotus & impurus nondum viginti annorum, ad extrema devenerat, sed exomologesin instituere dolores non sinebant. Cúmque sacerdos, cur non citiùs saluti consuluisset, quæreret; respondit: Putabam me diutiùs victurum. Ita & nos centum annorum pueri excusatiunculis innocentiam tueri nitimur, hoc fine puerile illud & frigidum frequentissimè usurpamus, *Non putabam.* Turpissimam ajebat Fabius imperatori excusationem esse, NON PUTAVI: *Ego turpissimam,* ait Seneca, *homini puto.* Rara est excusatio quæ non falsitatis aliquid habeat aut certè imprudentiæ. Primarium innocentiæ elogium est, non peccare; proximum, peccata non excusare.

Cur Hebræi manna è nubibus depluens nauseârint.

Seneca de Tranquil.

CAPVT XX.

EXPROBRATIO *quàm molesta sit omnibus; & exprobrare beneficia, esse ea perdere.*

PHocionem Græcum oratorem in concione seorsim sedentem quidam accessit, dixitque: Videris cogitabundus, ô Phocion. Rectè quidem conjectas, respondit: Cogito enim, si quid queam detrahere de his quæ dicturus sum apud Athenienses. Eadem pæne hîc mihi, mi Lector, cogitatio est, an non hoc loco dissertationibus prolixioribus attexenda sit dissertatiuncula, & succincta in rem admonitio, idque levando fastidio, & varietati conciliandæ. Atque istud tunc præcipuè observandum videtur cùm res ipsa (quod impræsentiarum est) minimè lacinioſum eloquium desiderat. Hujus ergo jam specimen dabimus.

§. I.

LInguam *Excusantem*, ob ejusdem capitalis litteræ societatem sequitur Lingua *Exprobrans*. De hac quæri potest illud Siracidæ: *Vnus ædificans & unus destruens, quid eis prodest nisi labor?* Quidquid hæc lingua præclarè struxit, repentè subruit exprobrando in hunc modum: Hoc & hoc beneficii à me habes; absque me fuisset, tu pridem periisses: Vitam & incolumitatem tuam mihi debes, mihi age gratias: ad honores illos tu quidem tuis alis nunquam pervolasses, nisi mearum pennarum ope id potuisses. Inamœnæ sunt hæ cătilenæ; hæc voces beneficiorum corruptrices, bene parta levissimè perdunt. Gallinæ ova quidem excludunt, sed ea glocitando sæpissime amittunt. Beneficia, ova dixeris aurea, quæ cùm exprobrantur, amittuntur. Odiosum genus est hominum officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non ille commemorare qui contulit;

Beneficii omnis turpis exprobratio est;
Omnis molesta est quæ exprobratur gratia.

Appius Romanus populo exprobrabat, sibi acceptum ferri debere, quod ex muto & clingui, facundum haberet Consulem, de Lucio Volumnio collegâ sentiens. Ibi Lucius Volumnius: Quàm mallem, inquit, tu à me strenuè facere, quàm ego abs te scitè loqui didicissem. Romanus Sapiens, ei qui beneficium dedit, oblivionem imperat: illi qui accepit, memoriam mandat. Quo loco seipsum explicans, optimus interpres sui: *Errat tamen, inquit, si quis existimat, cùm dicimus eum qui beneficium dedit, oblivisci oportere, excutere nos illi memoriam rei præsertim honestissimæ. Quædam præcipimus ultra modum, ut adverum & suum redeant. Cùm dicimus, Meminisse non debet: hoc volumus intelligi, prædicare non debet, nec jactare, nec gravis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt, omnibus circulis narrant: hoc sobrii loquuntur, hoc ebrii non continent: hoc ignotu ingerunt, hoc amicis committunt. Vt hæc nimia & exprobratrix memoria* ac lingua *subsideret, oblivisci eum qui dedit, jussimus, & plus imperando quàm præstari poterat, silentium suasimus.*

Hinc ille suum patrem, quod nulli beneficium datum opprobrasset, valde prædicat, aitque:

Sed mos illic nunquam fuit patri meo,
Vt exprobraret quod bonus faceret bene:
Gratum arbitratur esse id à nobis sibi,
Meritóque vobis bona se facere quæ facit.

Qui beneficium exprobrat, is malignè repetit, quod benevolè dedit. Cornicula quondam (quod vates Venusinus memorat) à multis avium plumas accepit, & iis sese ornavit. At cùm quæque volucrum plumas suas repeteret, misera & implumis avicula omnium risui est exposita. Quicunque sic beneficium accipit, ut simul metuat ac suspicetur id brevî exprobrandum, Venusini versiculos non imprudenter sibi occinet.

A *Ne si fortè suas repetitum venerit olim* *Horatius*
Grex avium plumas, moveat cornicula risum. *l. 1. epist. 3.*
Non est gratum nec suave beneficium, quod Lingua exprobrans corrumpit. Da igitur, sed exprobrando ne revoca, quod bene dedisti. *ad Iulium Florü med.*

§. II.

QVisquis in alium confert beneficium, & hoc ipsum exprobrat, simillimus est scribæ, qui supplicem libellum describit attentâ manu, & eleganti charactere; sed pro pyxide arenaria corripiens atramentarium, effundit illud in chartam. Huic jam omnis labor periit. Optimè omnia descripsit, sed pessimè sic cavit scripturam. Ita beneficium qui memorat, est quasi exprobret. At verò lingua exprobratrix velut atramentarium corripit & invertit, sic atro liquore, quidquid eleganter scriptum est, obliterat. Humana manus sic impingit; Deus non sic errat, nec quod scriptum est, atramento
B unquam fœdat. Testis in hanc rem locupletissimus Jacobus Apostolus: *Si quis vestrûm*, inquit, *indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* *Iac. c. 1. v. 5.*
Verbis pauculis quatuor maximas Dei perfectiones includit: 1. Est summa liberalitas: *Dat*, non recepturus, dat immerentibus, dat hostibus. 2. Summa Magnificentia: *Dat omnibus*, Romanis, Græcis, Barbaris, Judæis, aliis innumeris. 3. Summa Beneficentia: *Dat affluenter:* Non solùm enim liberalis est & promptus dare, sed dat abundè, exuperat preces, transcendit vota, dando totas manus explicat. 4. Summa Humanitas: *Dat, & non improperat*, ne sibi supplices absterreat aut pudefaciat. Etsi triginta, sexaginta, octoginta & pluribus annis beneficiat, priora tamen beneficia nulli exprobrat. Quòd si Deus ulli hominum quidquam exprobravit, æquissimè id fecit, & suo jure, non uti nostrates divites solent, qui ubi tres obolos contulerunt, ingentia jactant beneficia.
C De hoc tali homine, verissimè dictum à Siracide: *Pauca dabit, & multa improperabit.* Sed hæc non nisi fatuorum hominum est indoles. Nam, ut idem Siracides affirmat: *Stultus acriter improperabit.* Eâ de causâ præmonens: *Datus insipientis*, inquit, *non erit utilis tibi, oculi enim illius septemplices: exigua dabit, & multa improperabit.* Scribet non adeò multa, nec ita eleganter, deinde velut scriptor incogitans, in suam scriptionem effundet atramentum, & laborem suum omnem liquore tam turpi submerget. Nimirum

Quatuor Dei perfectiones.

Deus nulli beneficia exprobrat.

Ecclí. c. 34. vers. 28.

Odiosum genus est hominum officia exprobrantium.

Seneca l. 7. de benef. cap. 22.

Ecclí. c. 20. vers. 15. *Ecclí. c. 18. vers. 18.* *& cap. 20. v. 14. & 15.*

Solvet sibi ipsi debitum exprobratio. *Vet. Iamb.*

Bilbilitanus vates hoc ipsum falsè descripsit, & Postumum exprobratorem non immeritò sic reprehendit:

Crede mihi quamvis ingentia Postume dones, *Martialis*
Auctoris pereunt garrulitate sui. *lib. 5. epigram. 52.*

Hi hominum mores sunt; aliter se Deus adversus nos gerit; qui non *improperat.*

§. III.

SEd obducas: Nunquid Deus Hebræo Regi Davidi
D multa per Nathanem jussit exprobrari suo nomine? *Ego unxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui.* Et quoties per Mosen aliósque vates exprobrata Israëli beneficia? Christus ipse urbibus Corozaim, Capharnaum ac Bethsaidæ acriter objecit, quòd illarum bono tot conciones instituerit, tot miracula patrarit. Nonne & civibus Hierosolymæis exprobravit, se gallinæ incubantis vices subire voluisse, illos autem noluisse pullorum more se subdere? Quin & beatus Ephrem asserit, Christum supremo judicii die palam improbis exprobraturum talia: Propter vos ego carnem indui; vestri causâ me conspui, flagellari, crucifigi passus sum; vobis sum mortuus, sed & tumulum, sed & inferos subii, ut vos ad me attollerem: vobis gratiam meam toties obtuli; regnum meum toties proposui; vos fratres meos vocavi, omnia vestræ saluti operatus sum. Sed nihil profeci, frustra monui, noluistis

Quomodo Deus nulli exprobrat cum Davidi per Nathanem jusserit exprobrari, Israëlitis per Mosen. *2. Reg. c. 12. v. 7. & 8.* *Ephrem l. de judicio c. 2.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

noluistis esse mei; ite, abite, recedite à me, culpa vestra est; abite, æternùm ardete. Quâ igitur ratione Deus non improperat?

Quod ad Hebræum regem attinet, Ajo non tam exprobrasse Deum Davidi præstita beneficia, quàm judicio contendisse, & ipsum sui ipsius constituisse judicem Davidem:

Iuvenal. sat. 13. v 2.

——— *prima est hæc ultio quod se*
Iudice nemo nocens absolvitur. ———

Profectò & David in seipsum feralem sententiam dixit, & nocentem se proclamavit, pœnitens facti. Quod ad alios spectat, ajo ingratis & omnia contemnentibus meritò beneficia exprobrari, ut resipiscant. Eadem subinde ratio urget, ut inter homines alter alteri collata beneficia exprobret, cùm is qui accepit beneficium, accepisse se negat, obliviscitur, dissimulat, cùm totum illi beneficium elapsum est, cùm omnis apud eum bene merentium gratia, memoria omnis excidit, nec ullum extat in illo vestigium meritorum; quod enim in primâ parte animi positum esse deberet, ita sepositit & abjecit, ut in ignorantiam sit versum. Huic tali acriter exprobrandum est: Eu ingratissime, hoc, & hoc, & hoc etiam beneficii à me accepisti, omnem in te liberalitatem consumpsi; at tu nequiter dissimulas, imò negas accepisse, quod pleno in te sinu effudi. Idcirco autem hæc ingero, non ut quidquam exprobrem, sed ut tuus stupor capiat quid deliqueris. Hoc scilicet lixivio caput tam ingrati hominis perfundendum est.

Cùm autem iis, quos seriò facti pœnitebat, nil exprobrarit Christus Dominus, non Petro inconstantiam, non Matthæo avaritiam, non Paulo sævitiam, non Magdalenæ lasciviam; verissimum etiamnum est, *Deus dat omnibus affluenter, & non improperat.* Hanc nos indolem præ nobis feramus, nec statim cùm à nobis obsequium petitur, obsequia priora nondum compensata exprobremus. Cùm prædicat qui dedit, erubescit qui accepit. Turpissimum est, sic repetere beneficium, & contra Chilonis decreta, qui apud Ausonium:

Tu, inquit, bene si quid facias, non meminisse fas est:
Quæ benefacta accipias, perpetuò memento.

Multos experimur ingratos, plures facimus: quia aliàs graves exprobratores exactoresque sumus; aliàs leves, & quos paulò pòst muneris sui pœniteat, aliàs queruli & minima momenta calumniantes. Ita gratiam omnem corrumpimus, non tantùm postquam dedimus beneficia, sed dum damus: ita scripturam elegantem atramento perfundimus.

Vet. Troch.

Pauperi dans exprobránsque, absynthio mel temperat.

Eccli. c. 41. fine. Sapientissimè monet Siracides: *Cùm dederis, ne improperes.*

F

CAPVT XXI.

Quid sit Lingua FRAVDVLENTA, FALLAX, FVCATA: *quod inter has discrimen, & quibus legibus hæ linguæ teneantur.*

MAter est, cui tres sunt filiæ, forma præstantes, non opibus; dotis vix quidquam habent: censum omnem circumferunt in cultu corporis. Vestes abundant plurimâ, & habitum uno etiam die sæpius mutant. Vestes earum pleræque omnes versicolores, supra omne Babylonicum tapetium variegatæ, & ad lasciviam factæ: illa prasina, hæc crocea, ista veneta, aliæ varii ac mixti coloris. Sunt hæ tres nubiles filiæ ad lanam carpendam, & fila ducenda doctissimæ, nec aliæ illis similes; pensum facere subtilissimum, ventos textiles, & nebulas lineas nere optimè sciunt. Vultu hæ tres sorores à se invicem non multùm abludunt; pæne illis eadem oris lineamenta, ut difficile sit eas satis internoscere. Sicut autem matris plurimum gerunt in vultu; sic etiam matresciunt ingenio. Animum illarum si spectes, tam sunt audaces & animosæ, ut etiam gladios, hastas, formenta bellica tractent; Amazonas esse dixeris. Domesticas leges observant religiosissimè; nefas illis vel latum unguem à suis legibus abire.

Tres sorores istæ Orbe toto notissimæ sunt, charissimul & exosæ, tam multos numerant hostes quàm amicos: nunquam ad ullam opulentiam pertingunt. Virtutis profectò nihil habent; vitia, quorum perquam divites sunt, in dote numerant.

Mater harum appellatur MENDACIVM. Hanc cum curâ dicemus suo loco. Filiæ his nominibus insigniuntur, Lingua *Fraudulenta*, Lingua *Fallax*, Lingua *Fucata*. De tribus his germanis sororibus nunc dicere instituo. Ut ergo Linguam Fraudulentam, Fallacem, Fucatam probè noverimus, primò explicandum erit, quibus in rebus hæ vitiosæ linguæ velut sorores conveniant, quibus discrepent; deinde quas domi suæ leges ac regulas observent.

Mendacium. Tres filiæ. Lingua fraudulenta. Fallax. Fucata.

§. I.

PRima sororum, lingua FRAVDVLENTA, lingua sanè astuta, subdola, versuta, vafra, veteratrix, tortuosa, callida. Franconum equites olim chlamydes habebant plicis multiplicibus rugosissimas: his conferri potest lingua Fraudulenta, quæ in plicas plurimas sinuosa uberiùs effunditur. Fraudulentus aliud agit, aliud simulat. *Vir versutus odiosus erit.* Altera è sororibus his Lingua FALLAX, nomen inde sortita, uti Varroni placet, quòd fando decipiamus, & contra quàm diximus, faciamus.

Quidlibet lingua fraudulenta loquitur. Prov. 17. Quidlibet fallax loquitur. Cicero de Amic.

Tuta frequénsque via est per amici fallere nomen,
Tuta frequénsque licet sit via, crimen habet.

Fallacia est veritas palliata, quæ vel alterius odium, vel commodum suum attendit. Mercator Jovem lapidem jurat tanto ac tanto merces sibi stare, nec minoris quàm indicarit, vendi posse; atque hoc non alterius odio, sed suo bono. At qui inescare cupit alium, & hoc solùm agit, ut fallat, non suo id commodo, sed alìus odio id facit. Vulpina hæc lingua est. Sed *Maledictus dolosus.* Malac.

Tertia soror lingua FVCATA, quæ hoc fatagit, ut nunquam non picta sit & cerussata: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula*: sed feriunt corda. Hæ sorores sibi simillimæ sunt, omnésque nevum trahunt à matre MENDACIO; aliquid tamen etiam habent dissimilitudinis. Nam fucata sui tantùm purgationem & ornatum attendit; modò ipsa nitear, nocere alteri non ita adeò cupit. Fallax hoc unum agit, alios fallere quibuscunque id modis fiat. Fraudulenta dissimilis est duabus, quæ non tam videri vult formosa, quàm arguta & peracuta: hinc sæpe multum sibi laborem sumit, nec tamen ullum decipit; satis illi est decipere posse, & hoc cavere ne ab aliis simplex censeatur.

Prov. 29. Quæ fucata sui ornatum attendit. Ezech. 16. Fucata. Prov. 26. Fallax. Prov. 26. Fraudulenta.

Harum trium sororum amicitiam innumeri ambiunt, ipsi etiam pæne infantes, qui subinde priùs fallere, quàm fari norunt. Plurimùm autem laborant hæ tres sorores, ut Aulicos & Magnatum famulos sibi semper benevolos habeant, quo eos facili nisu, veluti dociles discipulos forment ad suas leges, quæ conceptissimis verbis sic scriptæ sunt, ut meritò quis dixerit: hæc jura aut diabolus dictavit, aut diaboli mater Superbia. Hoc ego monuerim, ad rogandas has leges non parum operæ contulisse hominem, qui quinquaginta annis sectatus est aulam. Et en tibi, mi Lector, domesticas trium sororum leges, quas diaboli decalogum rectè appellaveris. Sunt autem istæ, quæ sequuntur.

§. II.

1. NIhil cuiquam credas, *quantumvis in speciem amice, quantumvis arridenti, complexanti, dejeranti. Nullum tibi*

tibi ex animo amicum existimes, neque tu sis ulli; ita tamen omnis & blandus esto singulis, perinde quasi neminem non ames. Hoc aliud non est quàm omnes Christianas leges unâ iturâ delere: omnium enim caput est Charitas. Facilè omnia, & nihil credere; omnibus & nulli fidere, vitiorum extrema sunt. A nullo non insidias metuere, sexcentis suspicionibus, mille angoribus implet animum. Neminem seriò amare, legem omnem & priscam & novam evertit. Christus suis: *In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.*

Ioan. c. 13. vers. 35.

Secunda. 2. *Officiorum illorum esto largissimus, quæ nil habent impendii; saluta blandè, complectere peramanter, cede etiam. Honoris & amoris titulos repete; lauda affatim; pollicere largiter; promissis stare rusticanum puta.* Hoc scilicet magisterium est fucatæ, fallacis, fraudulentæ linguæ. Qui ab armis desperat victoriam, ad fallacias se conferat. Plus patrat fraus nocte unâ, quàm aperta vis, novem annis.

Tertia. 3. *Præda si qua assalierit, cave quisquam hominum tibi tam charus sit, ut eam illi cedas. Tu tibi semper proximus esto. Quoties de re agitur, vel patri verba danda sunt.* Difficile quidem est verba dare senibus, sed verba melle lita, sesamo ac papavere sparsa, facilem ad aures aditum moliuntur. Verba dare, ait ille, est thus aulicum vendere.

Quarta. 4. *Proximum erit, si aulicus sis, ut factiones totius Palatina domus subodoreris, sed ita, ne cui te facilè admisceas. Si quos videris nihil non posse, his jungere, & videat te semper inflectas ad latus navis felicius. Nec pudeat aut pigeat assentari etiam morionibus, quos adverteris gratos esse Iovi.* Hanc legem aulicis explicare non est opus; ipsi satis à se sagaces sunt; hæc sciunt antequam doceantur.

Quinta. 5. *Vultum domi componito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabulæ partem, & ne quid finceri affectus in facie subluceat, personam ac larvam semper gerito.* In Italiâ unicus subinde homo totam agit comœdiam, jam voce, jam veste, modò barba, modò gestibus mutatis, idque mirâ celeritate. Easdem nos fabulas sæpe ludimus, & uno die comœdiam sæpe non unam agimus. Facile nobis est non audire Senecam dicentem: *Non hominibus tantùm, sed & rebus persona demenda est, & reddenda facies sua.*

Ser. ep. 24. ante med.

Sexta. 6. *Nullum apertè lædas, a tergo potes; adulari ad amussim omnibus scias, decipi ab alio, paganum; decipere alium hoc civile & urbanum censeto: tibi autem ab omnibus tanquam hostibus caveto.* Quàm hoc scilicet, appositè ad documentum Apostoli jubentis: *Cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientiâ supportantes invicem in charitate; solliciti servare unitatem spiritus, in vinculo pacis.*

Ephes. c. 4. vers. 2.

Septima. 7. *In omnibus nugis & diffamationibus esto lepidus congerro.* Cave hîc sis ultimus: extremum occupet scabies. Cùm alii de absentibus contumeliosè quid dixerint, aliorumque laudibus obtrectaverint, tu tuam quoque symbolam fideliter conferto. Huc asymbolum venire non decet. Laudis est, quovis vituperare posse.

Octava. 8. *Tantùm ab aleâ temperato; multi ad hunc scopulum sic fecerunt naufragium, ut amissis mercibus vix salvo capite per has procellas enatarint.* Hoc proprium diaboli vaframentum est, vera falsis, salubria noxiis miscere, ne falsa & noxia nimiùm suspecta fiant. Deinde, per aleam cacodæmon intelligit pericula pro amicis subeunda: hanc ille aleam jaci non vult.

Nona. 9. *Ad rem augendam & stabiliendam ubique vigila; lucrum nusquam non venare. Ideo semper esto querulus ac petessens. Si quid tibi negetur, suborna qui petant suo nomine, sed tuo commodo.* Inhumanum videtur sui fuæque crumenæ unquam oblivisci. Sua cuique industria dicit: Cùm pecunia spargitur, primus accurre; cùm numis pluit, & manibus & faucibus excipe tam beatum imbrem. Cùm hæ pluviæ morantur, querelis eas lacesse.

Decima. 10. *Memoriâ sic excellito, ut injurias silici, pulveri beneficia inscribas; ista verbis, illas pugnis rependito. Invidiâ laborare necessarium malum credito.* Hic nucleus legum est, quæ auro & minio videntur exaratæ.

§. III.

DRaco Athenienſis, antiquiſſimus legiſlator, leges juſſit tam ſeveras, ut Demades ſolitus dicere: Draconem ſuas leges non atramento ſcripſiſſe ſed ſanguine. At ſanctiones trium harum ſororum aureis characteribus ſcriptæ, plurimis locis vigent floréntque. *Gell. lib. 12. Noct. Attic. cap. 18.*

Vita noſtra velut forum eſt, in quo venditur, emitur; ubi alter alterum fallit; ubi ſinguli in rem ſuam attentiſſimi; ubi nemo non vigilat crumenæ ſuæ; ſemel decepti bis tér̃ve decipitur; par pari redditur, imò cum fenore plerunque ad ſuos redeunt auctores injuriæ. Tam accuratâ obſervatione ille diaboli decalogus honoratur. Vita noſtra eſt forum, in quo venditur & emitur.

Unus aliquis olim à Chriſto ſciſcitatus: *Magiſter bone*, inquit, *quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Cui Chriſtus: *Si vis*, ait, *ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Non abſimili modo hîc reſpondendum: Si vis gehennam ingredi, ſerva hæc præcepta, quæ niger ille ab Orco angelus dictavit. *Matt. c. 19. v. 16. & 17.*

Adverſus damnatiſſimas has leges ſtat Chriſtus Dominus, clamátque: *Ego ſum Veritas.* Gens humana per innumeras fraudes, velut per virentia prata ſeducitur ad inferos. Ego Veritas. Ego Via duco ad Vitam, ad beatitatem. Ego ſumma ſum Veritas, omnem in me veritatem complector, eámque Orbi repreſento tanquam infinitæ amplitudinis ſpeculum. Ego ſum Veritas in verbis, nam fallere neſcio; Veritas in cogitationibus, nam falli nequeo; Veritas in factis, mea enim humana opera omnia divino intellectui ac voluntati conformia ſunt. Vos homines ſervus meus David, non ſine cauſâ ſic affatus eſt: *Vani filii hominum, mendaces filii hominum,* fallacias aviditſſimè & diſcitis & docetis. In hoc ſtudio mores & vitam cõſumitis. Huc ergo ad meam Lyceum properate; Ego ſum Veritas. Si animum applicueritis, *cognoſcetis Veritatem, & Veritas liberabit vos.* *Ioan. cap. 8. verſ. 32.* *Pſ. 61. v. 10.*

O Domine, liceat hîc pallulum contradicere. Queſtus es, ô bone Jesv, per tuos Prophetas & Apoſtolos, te à Mundo tam indignis modis exceptum, primòomnium in ſtabulo ſaluratum, nec deinde humaniùs habitum. Non miramur. Cur veniſti velut fax Orbis, quæ igneum ſplendorem oculis invitis ingerit? Fit ut noctu lumen inferatur conclavi, in quo complures ſunt, ſed nullus illorum videri vult: ille in angulo dormit, iſte jam veſtes exuit, alius ſub menſâ ebrius ſtertit, ſupra menſam pocula, chartæ luſoriæ, teſſeræ, confuſiſſima omnia. Hîc nemo lucernam deſiderat, imò clamant: Apage facem, non egemus lumine. Hic ſtatus erat Orbis, cùm Chriſtus veniret in Orbem: paſſim clamabatur ab omnibus: Tolle lucentem tædam, remove lumen. Quid jam mirum ſi Veritas cum ingratiis Mundi venerit? Qui fraudem & mendacium tueri ſtudet, Veritatis telo configitur. Fraus ſuſpicionis fomes, amoris noverca, mater deſperationis. Sed contra hæc omnia ſtat immota Veritas. *Ioan. cap. 8. verſ. 32.*

Hæc è cælo Veritas regis Hebræi David animum ita perbibit, hanc ille veritatem in viſceribus medulliſque ita condidit, ut ab omni fraude alieniſſimus Deum rogaret: *Salvum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus, quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum: vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum: labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa.* Rex David ingenium Mundi conſiderans: *Salvum*, inquit, *me fac.* Orbis univerſus fraudum refertiſſimus eſt; nuſquam non fallaces pedicæ inſidiantur: oculatos pedes habeat neceſſe eſt, qui irretiri non vult. *Quoniam defecit ſanctus.* Gurges vaſtus, ſed rari nantes eorum, qui fraudes & fallacias non excogitent, qui loquantur ſincerè. *Quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.* Veritati pæne idem contingit quod monetæ, quæ tot manibus tanto tempore atteritur, dum inſcriptionem ac *Pſal. 11. v. 1. & ſeqq.*

ſignum

signum amittat, & ab omnibus repudietur: ita veritas passim velut numus adulterinus rejicitur. *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum.* Inania verba inculcant quasi complementa numerorum, re deficiunt: nucem porrigunt, sed cassam. Dant verba commodorum, sed non addunt commoda verborum. *Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt.* Dolus malus ubique jam usitatissimus est: suaves decantant modulos, sed quibus sopiant, & ritu Sirenum mergant, omnia fraude, aut vi aguntur. Ergo; *Disperdat Dominus universa labia dolosa,* quæ lenissimis quidem & amantissimis utuntur verbis, sed ut dolum & machinam commoliantur. Faxit ergo
Prov. c. 11. vers. 6. Deus ut deceptores decipiantur: *in insidiis suis capiantur iniqui.* Et quandoquidem illi præstigiis suis & impostoris gloriantur, atque ab iis omne sibi lucrum pollicentur, perdant omnia, & ipsi pereant. Scio namque, *Virum*
Psal. 5. v. 7. *sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Hos Deus & odit, & arcet: neque hoc tantùm; abominatur etiam, omnique supplicio vindicat.

Audite ergo fraudulenti, audiat Orbis: Rex cæli inclamat universos: Ego sum Veritas; quemcunque meas partes sectari non puduerit, qui omnes à corde, ab ore fraudes proscripserit, qui simplicissimâ mente & verâ fide egerit, meo mecum regno potietur, vitam vivet beatam, immortalem, æternis voluptatibus offusissi-
Bern. tract. de grad. Humil. initio. mam. Aptè hîc Bernardus: *Christus,* inquit, *clamat errantibus & viam ignorantibus. Ego sum Via: Dubitantibus, & non credentibus, Ego sum Veritas: Iam ascendentibus sed lassescentibus. Ego sum Vita.*

CAPUT XXII.

FALLACEM, *seu, dolosam Linguam, tam esse crebram quàm noxiam.*

PVgiones erant priscis sic dolosè tecti, ut nulla esset suspicio latentis ferri, atque hos vocabant DOLONES. Hoc teli genus duplici fuit discrimine: aut enim nodosus validúsque fustis pugionem abscondebat, aut flagellum aurigarium. Maro mentionem facit:
Virgil. lib. 7. Æneid. *Pila manu, sævósque gerunt in bella dolones.*
His Dolonibus, Dolosa lingua rectissimè confertur, seu, quam supra Fraudulentam, Fallacem, Fucatam, nominavimus. Discrimen inter has linguas jam assignavimus, earúmque etiam leges à malo genio scriptas proposuimus. Nunc progredimur, ostensuri quàm hæc linguæ vitia, fraus, fallacia, fucus sint; orbe toto celebria & pervulgata, quantumque inde malorum oriatur.

§. I.

Linguæ Dolus à mũdi exordio sumpsit ortum. *Gen. cap. 4. vers. 8.*
LInguæ Dolus tam prisco se stemmate jactat, ut cùm Orbem totum soli quatuor homines constituerent, inter eos tamen doli faber reperiretur. Ut Abelem Cainus frater falleret: *Egrediamur,* inquit, *foras:* adsis mi frater, & animi gratiâ in agrum exeamus. Hac verborum fallaciâ, fratrem velut agnum lanio duxit ad macellum, & insontem jugulavit. En qualis deambulatio, quàm insidiosa & fallax! En, ut otio consolando rus concessum! Hoc sermonis fuco invitatus Abel ad mortem, quam innocentia suspicari non potuit, potuit tolerare.

Joabi fallacia erga Amasam: *2. Reg. c. 2. vers. 9.* Joabus ævo Davidis regis princeps militiæ, an malitiæ, cùm Amasam supremum belli ducem à parte Absalonis, obvium haberet, humanissimè salutans, imò & osculum libans: *Salve,* inquit, *mi frater.* Osculum fronti tulit, pugionem lateri infixit; salutem auribus ingessit, ficam viscéribus immersit, fallacissimâ simul & fucatissimâ linguâ usus. Hoc est fraternis officiis prævenire; improviso ferro imparatum ad inferos amandare. Fratrem vocabat ut amicorum intimus, & jugulabat ut latro. Hi sunt Mundi amplexus, hæc amoris oscula, hi fictæ amicitiæ dolones: fidat qui volet. Joabum feliciter imitatur, qui

A *Lacteolam indutus ovem, sub vellere molli,*
Cruda per agninos exercet fanera rictus. Prudentius. Pyrrhus.
Joabo simillimus Judas Iscariotes proditor, qui amantissimum magistrum oculo perfidissimo salutans: *Ave Rabbi,* ait. Sic vitam omnium nostrum improbissimis sicariis tradidit necandam. Amicus erat vultus, humanæ voces, blandum osculum, amplexus urbanus, sed sub hoc nodoso stipite latebat pugio, flagitiosissimum cor. Ita non tantùm à filio pater, ab Absalone David intutus, sed & ab homine Deus. Sic *Mundus totus in maligno positus.* Fraus & Dolus jam pridem occuparunt Orbem: vale Candor, vale: vapula Fides: exula Veritas.

Narrat poëta vetus, aurei & argentei sæculi felicitatem, sed eâ transactâ
Protinus irrupit venæ pejoris in ævum Ovid. lib. 1. Metam.
Omne nefas, fugêre pudor, verúmque fidésque,
In quorum subiere locum fraudésque dolique,
Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.
B Suidas impostorum & impostrarum nullum iniri posse numerum expendens, liberè adstruit: *Vernis foliis plures esse sycophantas, adeò dolis omnia permisceri.*

Deus Hieremiam vatem præmonens: *Habitatio tua,* inquit, *in medio doli, in dolo renuerunt scire me.* Attende tibi, Hieremia, in medio dolosorum habitas. *Omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut in gentem hujusmodi non ulciscetur anima mea?* Judæi fallere dicerunt ab avis, proavis, abavis, atavis, tritavis, ab omnibus suis majoribus. Filii Jacob quàm fraudulenter egerunt cum Hemore principe, ejúsque filio Sichemo, quàm perfidas connubii leges posuerunt? Circumcidendi estis, inquiunt, ut ritum gentis nostræ imitati, nobis satis similes; sic demum inter nos conjugia contrahemus. Mera fraus fuit, & sanguinaria. Nam tertio vulnerum
C die, urbem ingressi filii Jacob, ingentem ediderunt stragem, omnibus undequaque vastatis, ceteram imbellem turbam abduxerunt captivam. Jacob mœstissimus parens: *Turbastis me,* inquit, *& odiosum fecistis me, delebor ego & domus mea.* Gladius vester meo lusit jugulo.

§. II.

AGabaonitis, uti Hebræorum Judicum historia memorat, ad Josue belli ducem missi sunt legati attritis vestibus, pertusis calceis, panibus pene in lapides duratis. Periculosum rati sunt hi viri si se Chananæos frequentarent, & multò tutius esse censuerunt, si nihil sibi cum illis commune dicerent, sed longè diversas sedes habere, cùm tamen non longè ab Hierosolymis habitarent. Ajunt igitur se famâ Hebræi ducis excitos, multorum dierum iter fecisse, & hoc esse verum ex habita comprobabant. Vestes enim quas viam ingressuri novas induissent, longo itinere detritas, calceos solutos, panes
D mucidos exaruisse: cùm datâ operâ vestes tam tritas sumpserint, & callidè omnia confinxerint, ut verisimilia dicere viderentur. Hoc habitu in concionem ingressi dicunt se missos à Gabaonitis, eorúmque vicinis urbibus, ut salvis patriis institutis in Hebræorum amicitiam venirent. Comperto enim quòd Deus gratuito munere Chananæorum terram illis concessisset, gratulari se eis & jus civitatis petere. His dictis, & ostentatis vestibus in signum longi itineris, orabant ut in fœdus & amicitiam admitterentur. Josue nihil subesse fallaciarum arbitratus, in fidem & amicitiam eos recepit, juravitque habituram se eos pro amicis ac sociis. Hoc astu voti compotes domum ad suos sunt reversi. Facerè dixit Plautus Captiv. Act. 3. poëta priscus:
Nam doli non doli sunt, nisi astu colas.
Jehu jam in regem unctus, omnes Baalis sacerdotes callidissimè convocavit edicto proposito: *Nullus sit qui non* Jehu Baalitas.

4. Reg. 10. vers. 18. & seqq. *non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicunque defuerit, non vivet. Et venerunt cuncti servi Baal, non fuit residuus ne unus quidem, qui non veniret.* Cùmque jam omnes, offerendis victimis, congregati essent in templo, immisit Jehu militem suum in eos, jussitque unà omnes trucidari, ut nec unicus quidem evaderet. Factum non malum, modò modus fuisset melior.

Virtute parta sæpe fraude amittimus.

Divus S. Thom. 2. 2. q. 111. art. 1. ad 2.

§. III.

Romani nec victorias quidem amabant fraude acquisitas. Falerios Tusciæ urbem obsidebat Camillus. Falisci mos erat, eodem magistro liberorum & comite uti, simúlque plures pueri unius curæ demandabantur. Principum liberos, sicut ferè fit, qui scientiâ vi-

Livius Decad. 1. lib. 5. Insimagistro erga Falliscos pueros.

debatur præcellere, erudiebat. Is cùm rebus tranquillis instituisset pueros ante urbem lusus exercendique causâ producere; nihil eo more per belli tempus omisso, modò brevioribus, modò longioribus spatiis sensim B eos à portâ sermonibus lusibúsque variatis longiùs solito abduxit. Ita fraudulentis viæ & narrationis ambagibus progressus, illos inter stationes hostium, castráque inde Romana in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi fraudulentum consilium aperuit homo nefarius, dixitque: Falerios à se Romanis in manus tradi, quando eos pueros, quorum parentes ibi rerum capita sint, in potestatem dedat. Quæ ubi Camillus audivit: Non, inquit, ad tui similem populum, nec Imperatorem, sceleste ipse cum scelesto munere venisti. Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus armatos: eos tu, quantum in te fuit, novo scelere vicisti. Ego Romanis artibus, virtute, opere, armis vincam. Pueris deinde virgas dedit, quibus vinctum proditorem verberantes, in urbem agerent. Hoc fraudis odio eorum animi sunt capti, quorum mœnia non poterant expugnari. Quid tandem nos Christiani ad hæc? non colorem ducimus? idololatras à fraude oblata ultro tam alienos cernimus, & nos fallaciarum modos omnes rimabimur? Quotusquisque est qui delatam sibi fallendi occasionem generosè respuat, malitúque stipem colligere, quàm fallaci linguâ thesauros acervare?

C

Idem l. 42. Prioribus addendum: Cùm Martius & Attilius in senatu Romæ gloriarentur, regem Macedoniæ, specie pacis & induciarum à se inductum, negarunt Patres in eâ se legatione Romanas artes agnoscere, nec gratias agere fallaciis. Imò & in Græciâ, ubi usitatius artificium fuit, *fallere*, fraudes non impunè abierunt. Dercylidas homo vaferrimus, è dolis consutus, unde & Sisyphi nomen habuit, cum Cleomene Spartano septem dierum inducias est pactus. Ab hoc fœdere tertiâ nocte Cleomenis castra invasit, hos peremit, illos abduxit, conventionem omnem violavit. Insimulatus perfidiæ, impio cavillo flagitium eludens, in faciendo fœdere nullam noctium, sed dierum duntaxat mentionem esse factam D affirmavit. Sed ob hanc fraudem Argos ei redire non permissum; quæ quidem ignominiæ nota ad insaniam hominem redegit. Inter idololatras fraus omnis habebatur turpis, & tamen subinde apud Christianos honori ducitur, & præmia ferunt qui fraudes docent.

Machiavell. l. 1. Disput. de Rep. c. 13. med. & fine. Animi Machiavelli descripti, nos non noscere, nec emendatam hujus auctoris mentem: sitamè adhuc illa.

Magnus ille artifex fallaciarum Nicolaus Machiavellus, ausus est hanc Orbi pestem propinare, nec erubuit chartis mandare hæc verba: Id mihi significare videtur Xenophon, quòd necessaria sit ars quædam decipiendi, si altum fastigium ascendere, & insignes aliquos progressus efficere velis. Hac arte Joannes Galeacius principatum Mediolanensem Bernardo avunculo suo eripuit. Addit Machiavellus: Fraudem necessariam putamus omnibus, quicunque ex parvis initiis crescere, & ad magnum quoddam fastigium conscendere conantur: quæ tantò minùs turpis est, quantò quis magis

A illam poterit occultare, & honesto aliquo prætextu tegere.

Livius universè probatur, magnam religionis & morum ruinam sequi necesse est.

Tam flagitioso calamo quis non indignetur? Vir eruditus * & religiosus scriptorem hunc damnans meritò: Machiavellus, inquit, è scribâ Florentino derepente regum & monarcharum magister effectus: ô dignum centum fulminibus caput! Et tamen civitates sunt, quæ Christianum & Catholicum nomen sibi usurpant, ubi pueris pæne in cunis Machiavellus prælegitur. Quid jam miri à tali magistro tales formari discipulos simulandi, fallendi, dissimulandi peritissimos?

* *Philipp. Bosquier. è S. Francisci familiâ, jam notus è scriptis.*

§. IV.

De quo nos infra c. ult.

Disputatur hodiéque inter doctos, quæ omnium prima lingua fuerit, & an ulla sit homini naturalis & congenita. Quòd si oracula divina interrogemus de primæva omnium lingua, liquidissimum illa responsum dabunt, inter primas si non primam fuisse fallacem & dolosam. Etenim priusquam prima omnium parens vel verbulum sciatur locuta, coluber jam sermonis exordium texuerat, in hæc verba: *Cur præcepit vobis Deus?* Doli ac fallaciarum offertissimus fuit hic sermo. Erat enim serpens callidior cunctis animantibus. En fallaciæ inventorem fallacissimum! Ita tres illæ sorores, Fraudulenta, Fallax, Fucata lingua prosapiam suam ab omnibus retro annis, ab ipso usque paradiso deducunt. Hinc longa nepotum series, & malorum innumerabilis exercitus.

Lingua fallax & dolosa fuit omnium prima.

Genes. c. 3. vers. 1.

Lysander rex Spartanus, sophista, sed & cavillator vaferrimus fuit, quod Cælius commemorat. Cùm ei quidam probro daret, quòd pleraque dolo & fraude gereret, subridens Lysander dixisse fertur: Ubi quis quod vellet non assequeretur leonis exuviis, vulpis esse assuendas, arbitratus, quod honestis rationibus non posset effici, fallaciis id efficiendum. Duobus enim modis fit in-

Cæl. Rhodigin. lib. 11. Antiq. c. 17. vers. 1.

Duobus modis fit injuria, vi & fraude.

juria, vi aut fraude: ubi ergo leoninum tergum nimis est hispidum, illic pellicula vulpina proderit. Hoc nos in usu habemus, eò nostra spectat agilitas, ut quod aliter non possumus, saltem assequamur dolo; prodesse si nequeant oves, prosint vulpes.

Simulat aliud alitúdque agit dolus malus. *Vet. Iamb.*

Hinc illa dolosorum axiomata: Nullam fallendi occasionem negligere, pejerare audacter, pactis non stare, varias lucrandi artes excogitare. Hinc panni mercator si quid exoletæ mercis habet, sub fornice obscuro vendit & mirè commendat:

Laudat venales quas vult extrudere merces.

Caupo ut vino dubio ac pendulo gratiam conciliet, cretam miscet, sulphure corrigit, vinum sublimatum affundit, nihilominus hoc suum vinum inter optima urbis prædicat: sic alii pro thure lapides, pro cerâ picem vendunt, & tamen jurant merces esse sinceras. Omnia plena dolis. Quàm verè dixit Tullius: *In animis hominum multæ sunt latebræ & multi recessus.* Quot hîc anfractus & anguli, quantæ ambages! In plurimis ingenium & incessum colubrinum æmulamur, tortuosissimè gradimur, dolum ex dolo adhibemus. Hanc fraudum cohæsionem Latini rectè *Sutelas* vocant. Nam uti sartor aut pellio tam peritè vestem consuit, ut futuræ filum non pateat: sic & nos tam artificiosè fallere didicimus, ut futuram abdere noverimus; Nempe dolos ut doli sint, astu colimus, non enim fallit qui præmonet. Et hoc inter artificia numeratur. Pulchrè Petrarcha: *Monstrantur digito, inquit, fraudum magistri, & ille prudentior judicatur, qui peritior est fallendi. Visne igitur non decipi? aut morere, aut fuge hominum consortia. Sed & nunc cogita, an tu quemquam aliquando fefelleris. Estis enim ferè omnes ad fallendum proni. Feres autem faciliùs ab altero tibi fieri, alteri quod feceris. Sed vos quæ facitis aliis non sentitis, & quæ ab aliis fiunt vobis, pati non potestis, rerum omnium iniquissimi judices. Quis vivit & non decipitur?*

Petrar. l. 2. de remed. utriusque fort. un. dial. 62.

Antonius Magnus Orbem totum laqueis obductum vidit. Cave laqueos, cave. Ecquis autem omnia satis caveat? Tragici consilium audi:

Seneca trag. in Thebaide.

Quoties necesse est fallere, aut falli à suis,
Patiare potius ipse, quàm facias scelus.

Quomodo enim puras Deo preces aut gratas admovebis, linguâ fallaci & dolosâ? Quis hanc sui coci probet industriam, si eodem ille foco & pultes in pultario coquat, & sevum in vicinâ ollulâ eliquet, idémque prorsus cochlear jam pulmento mergat, jam sevo? quis est qui hoc tale pulmentum gustet vel ingenti fame stimulatus? Tales nos coci sumus, eâdem tudiculâ, unâ eademque linguâ jam precamur, & ferculum paramus dominico palato, mox illam ipsam mergimus doli ac fraudis sevosâ ollâ. Quomodo igitur preces ab hac linguâ sint gratæ Deo? Quisquis ergo vult archimagirus esse tanti principis, has sordes caveat; suum cochlear, linguam suam ab omni dolo mundam conservet. *Dispердet Dominus universa labia dolosa.*

Psal. 11. v. 4.

§. V.

Qui utantur linguâ dolosâ?

DOlosâ hac linguâ utuntur ii subinde, quorum esset dolos coërcere, uti sunt Caussidici, Judices, Notarii. Galeacius dux Mediolanensium, cùm aliquoties audisset, vafro ingenio caussidicum esse, qui lites serere, & satas producere atque alere etiam in liquido Jure posset; hominem ad se arcitum affatur: Debeo, inquit, pistori centum aureos. Non lubet solvere: tu ecquid tueri me in jure, & rem protollere potes? Annuit largiter, & principi promptè se dedit. Sed,

Monost. Troch.

Qui struit dolum alteri, idem ipse eum struit sibi.

Nam Galeacius fraudis sic confessum, verbis priùs increpitum laqueo publicè necari jussit. Firmum fixúmque est: *Dolosa labia dispердet Dominus.* Siquidem dolosus suismet artibus plerunque capitur. Audite fraudulenti, rem memoratu dignissimam.

Lipsius in Monit. Polit. lib. 2 c. 9. monit. 3.

Agebat Norimbergæ Rudolphus I. Austriacus, Imperator, & rebus Imperii ac publicis intendebat, cùm eum ad privatas leviter vertit mercator quispiam, jus & vindictam petens ab hospitem sive diversitorem ibi notum, à quo grandi pecuniâ fraudatum se dicebat: nam bonâ fide deposuisse apud eum in sacculo ducentas argenti se libras (Marcas appellant) seu mille philippeos, quos ille impudenter abnegabat, injuriosè retinebat. Imperator de fide dictorum interrogat: affirmat mercator, sed suâ fide, nec aliis (ut solet ferè in deposito) argumentis. Igitur Imperator re perpensâ, astum adhibendum censuit, & vestigiis indagandum verum. In eam rem quærit ab homine, ille sacculus cujusmodi sit? Describit ille formam. Nec jam aliud Cæsar quàm secedere eum in proximum cubiculum, & præstolari jubet. Habebat in animo accusatum cauponem evocare, sed fortuna commodiùs instituit, & ultro ad eum venit. Nam venerunt primarii urbis cives, ut solet, gratulatum Cæsari & salutatum; inter quos iste infidus hospes. Norat adeò jam ante Cæsar, & ut comitas ejus erat, benignè & per facetias appellat: Heus tu scitum illic pileum habes, mihi dona, aut permutemus. Ille arrisit, pileum libens dimisit, & honori hoc factum duxit. Cæsar paullulum secedens, quasi publicum negotium avocaret, fidum ac notum civem, cum illo ipso pileo ad uxorem hospitis mittit, his additis mandatis: Heus matrona, maritus jubet ut sacculum talem ad eum mittas. Opus habet: ecce tesseram fidei meæ hunc ejus pileum. Mulier agnoscit pileum, & sacculum quem descripserat. Itaque nihil ambigens adscendit, tradit quasi ad maritum deferendum. At ille rectà ad Cæsarem, qui mercatori ad se vocato sacculum ostendit, &: Hicne est, inquit, num agnoscis? affirmat mercator, & exultat. Tum & hospitem Cæsar adhibet: Et hic, ait, de te queritur ac perfidiam tuam accusat: quid ais, an refellis? Ille audacter, mentiri eum dicens, aut dementem; nihil sibi rei cum eo esse aut fuisse. Denique Imperator sacculum profert, ad cujus adspectum ille turbatissimus, animo ac linguâ labitur. Quid multa? mercator pecuniam, hospes infamiam recipit, atque etiam damnum: nam grandi aliâ insuper pecuniâ Cæsar eum mulctavit. Ita prorsus dolis suis captus est dolosus.

Ezechias rex grande quid petiit à Deo. Vitæ finem *Isai. 38.* indixerat Isaias propheta. Hîc Ezechias supplicem Deo *vers. 3.* libellum porrexit, spe certâ fretus aliquot vitæ annos emendicaturum. Sed quâ tandem arte id Deo persuasit Ezechias? Hac ipsâ: *Obsecro Domine,* inquit, *memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate.* Quicunque in rebus omnibus veritati studet, atque hoc unum agit, ut omnia sincerè & sine dolo agat, hic ingenti animum fiduciâ impleat, nihilque cunctabundus speret, preces suas fore gratissimas Deo. At impostor, & dolosi oris homo, nihil hîc habet sperare; clamabit & nemo audiet. Joannes Apostolus: *Majorem horum,* inquit, *non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare.* Multum in Virtutis gymnasio promovit, qui amare veritatem, omnem dolum odisse didicit.

Joan. 4. vers. 1.

Qui dolosè agit, virtute se fatetur imparem. *Mimi. Trab.*

G

CAPVT XXIII.

GARRVLA *Lingua quibus potissimùm, & quantum noceat.*

VErbum vetus est: *Æs Dodonæum.* Hoc in hominem importunæ ac improbæ loquacitatis dici consuevit. Zenodotus ex Ariphoro Menandri, in Dodonâ duas fuisse columnas ait, atque in unâ quidem positam pelvim æream, in alterâ pensile simulacrum pueri, flagellum æreum manu tollentis; quoties autem ventus vehementior flaverit, fieri ut scutica impulsa crebriùs leberem feriat, isque percussus tinnitum reddat, ad multum etiam temporis resonantem. Inde homo maximè garrulus cymbalum seu tintinnabulum Dodonæum appellari solet. Siquidem fabulator si garrire incipiat, uti creberrimè incipit, imò pæne nunquam desinit, longinquum loquitur; lingua illius immodica, velut pelvis ænea vento ac flagello agitata, tam prolixam exhibet loquacitatem, ut auditores dicant. Nescit hic homo dicendi finem,

Juvenal. vers. 438.

——— *verborum tanta cadit vis;*
Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
Pulsari ———

Archelaus rex interrogatus à tonsore, quâ ratione tonderi vellet? respondit, silendo. Quàm autem difficile sit multis silere, satis fatetur Garrulitas seu Vaniloquentia. Tacere garrulo, rerum omnium difficillimum. Atque de hoc linguæ vitio, de Garrulitate jam paullò uberiùs differemus, simul garrulitatis noxas explicaturi.

§. I.

GRegorium Nazianzenum theologum Celensius inurbanè arguit nimii silentii, & mutæ inhumanitatis, si quando inter homines ageret. Gregorius litteras Celensio scripsit in hunc modum: Hirundines olim cavillabantur cygnos, quòd extra hominum consortia solitarii in aquis sibi tantùm viverent. At nos, ajebant illæ, in urbibus sumus inter homines, ædificamus in domibus, fallendo tempori plurimùm commodamus. Malè habuit olores futilis hæc dicacitas: sed satis norant logos & fabulas optimè refutari silentio; unus tamen ceteris

ad

ad dicendum promptior: O miſellæ, inquit, quàm vana est gloriola veſtra! Nos quidem non multùm, nec sæpe, sed suave canimus. Homines, ut nos ac noſtram muſicam audiant, egrediuntur urbibus; veſtros garritus oderunt omnes, nemini non ingratæ eſtis, tanquam avium loquaciſſimæ; neque enim canitis, ſed inamœnis ſibilis ac ſuſurris omnium aures fatigatis, ideo rectè in vos pronuntiavit Pythagoras: Hirundines ne tecto excipe. Sed & Ariſtoteles præcepit: Hirundines ſub eodem tecto non habendas. Hæc olores hirundinibus. Ita & tu, mi Celenſi, cum hirundinibus garrire poteris, quamdiu voles: ego velut olor in ſuo ſtagno, ita in muſeo meo cum libris meis loquor; mihi cano & Muſis. Vale. Hæc Gregorii ad Celenſium epiſtola.

Prov. c. 10. verſ. 19. Omne omnino multiloquium Salomon ſapientiſſimè monens fugiendum: *in multiloquio, non deerit peccatum.* Qui neſcit tacere, neſcit loqui. Soloni pæne idem evenit in convivio quod Gregorio Nazianzeno. Quæſiit audaculus: Ecquid iſte ſic tacet? Audiit Solon, B & mox hominem reſponſo verberans: Stultorum, inquit, nullus tacere poteſt. Quod divinæ paginæ abundè teſtantur. Ad rem Eccleſiaſtes: *Stultus*, inquit, *verba multiplicat.* Cùm enim multis pauca dicat, obſtrepens ſemper eſt ac nugator. Quippe quamvis flumen verborum profundat, at guttam ille mentis non habet; & multis licet humidis ac lapſantibus verbis redundet, non ideo ſcaturit ex pectore oratio, ſed in ore naſcitur. Qui autem ſine ſenſu ac ſententiâ loquitur, non poteſt non multùm loqui, quia quidquid loquitur ſuperfluum eſt. Argutum illud Nicoſtrati:

Eccl. c. 10. verſ. 14.

Si continuò, & multa, celeritérque loqui
Signum eſſet prudentiæ, tum hirundines
Dicerentur multò ſapientiores nobis.

Itaque inania ſapientiæ pectora, velut ollæ fractæ ſonant vitium, & malignè reſpondent. Qualem Æmiliani illius orationem traducit à Madaurâ philoſophus; quæ 15. Apol. rebus flaccet, ſtrepitu viget. Qualem Romanus Sa- C piens, Serapionis philoſophi loquacitatem deſcribit, qui ſolebat magno curſu verba convolvere: plura enim veniebant, quàm quibus vox una ſufficeret, & densè cadebant ut nives. Omnis profectò garrulitas plurimum habet inanitatis & vani; plus ſonat quàm valet: voluptatem autem vix ullam habet talis verborum ſine delectu ruentium ſtrepitus. Eò *autem magis*, inquit Seneca, *te deterreo ab iſto morbo, quòd non poteſt tibi iſta res contingere aliter, quàm ſi te pudere deſierit. Perfrices frontem oportet, & ipſe te non audias. Multa enim inobſervatus ille curſus feret quæ reprehendere velis. Non poteſt, inquam, tibi contingere res iſta, ſalvâ verecundiâ.* Garrulus & verecundus mixtura eſt rariſſima. Illi ſolum qui frontem exuerunt, linguam ſolvere nullius rem piaculi ducunt: *ſapiens in verbis ſeipſum amabilem facit, gratiæ autem fatuorum effundentur. Stultus*, inquit Hieronymus, *cùm neque præteritorum memineri, neque futura cogноſcat, & ignorantiæ tenebris volutetur, falſam ſibi ſcientiam promittens, in eo doctum ſe putat & ſapientem, ſi verba multiplicet.* Ubi tam multum eſt loquentiæ, ajebant priſci, ibi plerunque ſapientiæ parum eſt.

Eccl. c. 20. verſ. 13. Hieron. in Eccl. d. l. Vide Gell. lib. 1. Noct. Attic. c. 2.

§. II.

Iob cap. 13. verſ. 5. IObus cognatorum ſuorum garrulitate fatigatus: *Atque utinam*, inquit, *taceretis, ut putaremini eſſe ſapientes.* Cùm garrulus Anaximenes exordium fandi faceret, Theocritus velut præco exurrexit, populo facturus audientiam: Attendite, ait, Attendite obſecro, adeſt gutta rationis, & flumen verborum. Certè aves adeò in cantum ſolutæ, plerunque parum obeſæ; pecudes adeò clamoſæ, non ſunt lanigeræ.

Socrates duplex minerval exegit à diſcipulis.

Quando igitur nihil facilius eſt quàm multa blatterare, & raræ artis opportunè ſilere, Iſocrates non immeritò duplex minerval exegit à diſcipulis: unum quidem quòd docuiſſet illos prudenter tacere, alterum verò

A quòd à ſe loqui etiam didiciſſent. Hinc Bias juvenem immodicæ linguæ facetè notans: Mi juvenis, ait, ecquis fandi magiſter te docuit tam copiosè loqui? Iſocratis ſcholam non videris obiiſſe, ille alioquin & tacere te docuiſſet. Plurimùm ferè loquuntur, qui minimè ſciunt loqui.

Morbus eſt, Diabetes, dictus, Hiſpaniæ præſertim non ignotus, quamvis etiam Germanos, rariſſimè tamen, concutiat. Hic omne cerebrum, & quidquid in corpore humidi eſt, colliquat & derivat in veſicam ejiciendum. Zeno ad hunc morbum alludens, cùm unus aliquis in mensâ impendio eſſet loquacior: hic, ajebat, non bene valet, ambæ illius aures defluxerunt in linguam. Morbus iſte ſonticus & palabundus eſt, cùm ſcilicet mens, ratio, cerebrum, aures in os & linguam defluunt. Unde, qui hoc morbo corripiuntur, inſanâ loquendi libidine jactantur: nihil illis inſuavius quàm audire, nil promptius quàm loqui.

Morbus loquendi quem tenet, nunquam tacet.

At certè contrarium decet, pauca loqui, & plurimùm audire: unicam enim linguam aſſignavit natura, & geminas aures. Et quàm illud eſt turpe tam prolixos texere ſermones, ut opus ſit monitore qui dicat: heus tu, ſatis eſt. Nec tamen modicæ virtutis eſt, ejuſcemodi loquaciſſimos gerrones, taciturnâ modeſtiâ poſſe vincere. Narrant Ariſtotelem ab importuniſſimo fabulatore diu defatigatum, tamen ſiluiſſe. Tandem futilis ille homo interrogans: Fortaſſis, inquit, moleſtus ſum tibi? Cui Ariſtoteles: Non certè; nam, quid diceres, non attendi. Apollonius interrogatus quinam eſſent optimi hominum? Reſpondit: qui in dicendo breviſſimi. Nam, plurimum facere, & minimùm de ſe loqui, viri optimi eſt. Vaſa vacua inamœnum tinniunt.

Deus olim per Moſen edixit: *Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam deſuper, immundum erit.* Os hominis verboſi quid aliud eſſe dixeris, quàm vas cui nec ligatura, nec operculum eſt? quid ergo miremur, ſi variarum ſordium ſit receptaculum? Num. c. 19. verſ. 15. Os hominis verboſi eſt receptaculum ſordium variarum. Pelag. libell. 4. n. 1.

Narrat Pelagius è Scithi ſolitudine religioſos fratres ad Antonium iviſſe navi, in quâ & ſenex, qui eodem tendebat, ſed in viâ ſilentium religioſiſſimè obſervabat. Illi alii liberè varia garriebant: neque ſenem præ cetetis humaniſſimè ſalutans: Mi pater, ait, facundos & bonos, ut video, nactus es comites. Cui ſenex: *Boni ſunt quidem*, inquit, *ſed habitatio eorum non habet januam; quicunque vult, intrat ſtabulum, & ſolvit aſinum.* Indicabat eos ſupra modum loquaces, quidquid in buccam veniret, effutire. Appoſitè Salomon: *Sicut urbs patens*, inquit, *& abſque murorum ambitu, ita vir qui in loquendo non poteſt cohibere ſpiritum ſuum.* Prov. c. 25. verſ. ult.

§. III.

EGo quidem, non eò hæc diſputo, ut homini inter homines agenti ſeverum illud religioſarum ædium ſilentium imperem, ne is unquam niſi ſtato tempore D loquatur; hoc tamen contendo, multiloquium omni modo cavendum, tanquam ſeminarium innumerabilium noxarum. Certiſſimum eſt Siracidæ oracullum: *Qui multis utitur verbis, lædet animam ſuam.* Non minùs autem verè quàm præclarè mihi dictum videtur: *Garrulitas & periculoſa, & ridicula, & odioſa, & plurimùm damnoſa res eſt.* Eccli. c. 20. verſ. 8. Vide Plutarch. de Garrulit.

1. *Periculoſa* quidem, nam Salomone teſte, *Os lubricum operatur ruinas, & qui inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.* Sine periculo nil arcani committitur garrulo, plenus rimarum eſt, hâc atque illac perfluit. Garrulus ſimillimus eſt puerulo, qui glaciem manu retinere cupit, quia pellucida eſt; ſed quia tam lubrica eſt, ſinit illam invitis digitis elabi. Ita nugator arcanum ſibi creditum ſcit non evulgandum eſſe, ſed quia linguam in udo habet, vix audit, & effundit audita. Eſt perforata lingua cuivis garrulo. Quatuor Garrulitatis noxæ: 1. Eſt periculoſa. Prov. c. 26. verſ. ult. & c. 13. v. 3.

2. Est quid ridiculum.

2. *Ridiculum* quid Garrulitas est. Cùm ad verba venitur, amussis alba est garrulus: quod præclarissimè dixit Siracides: *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori canis, sic verbum in ore stulti.* Qui puerile ludicrum quærit, juglandium putamina felis pedibus agglutinet, aut caudæ bacillum alliget, & ipsam in ligneum ambulacrum immittat: hîc miserum animal discurret, saliet, flebiliter clamabit, & rotabit se multiplici gyro, nec quiescet dum excutiat affixa aut illigata: sic homo loquax irrequietus linguam agitat, dum quod animo concepit, ore pleno ejecerit. Sanctus Antiochus hos tales rustico confert allium obolenti. Sed apage os tam spurcum, tam fœtentem animam; colloquium cum tali supplicium est.

Eccli. c. 19. v. 11. & 12.

3. Est quid odiosum.

3. *Odiosum* quid Garrulitas est. *Terribilis est in civitate suâ homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.* Illud in primis odiosissimum est, quod tamen garrulo usitatissimum, aliorum sermones interpellare. Hinc illæ garrulorum voces assiduæ: Nihil dicis; ego rem omnem probè teneo: si mihi operam dare velis, intelliges. Aut: Tu ne obliviscaris, quæ dicturus eras. Factum bene, quod istud in memoriam revocasti. Et: quàm juvat interdum sermones mutuos serere! Aut: Pridem expectabam, an eodem mecum recideres. Ita ne respirandi quidem facultatem iis, quibuscum loquitur, concedit garrulus. Ac postquam singulos loquacitate suâ enecavit, discedentes comitari vult; & domum usque deducere. Quid hoc homine odiosius? Dauliâ cornice linguaciorem rectè dixeris. Ideo monet Siracides: *Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.*

Eccli. cap. 9. vers. ult.

Eccli. c. 19. vers. 5.

4 Est damnosissima.

4. Garrulitas est *damnosissima*. Et quantum illud damni est quod garrulus sui ipsius sit proditor. Quidquid in illo vitioli latet, hoc linguæ intemperantis æstu in apertum ejicitur. Tractant scilicet fabrilia fabri. Verissimè dixit Plato, homines amore ipso fieri facundos, ad loquendum de rebus quas amant. Suidas asserit Homerum hinc epulonem, Aristotelem gulonem à Timæo judicatum, quòd sæpius de epulis & gulæ illecebris locuti essent. Quæcunque diligimus, hæc colloquiis miscemus, & nos ipsos prodimus. Hinc Thomas Aquinas religiosissimus non immeritò judicatus, quòd cum sociis de rebus duntaxat sacris & religionem spectantibus consuesset loqui. Eâ de causâ Siracides locuturos instruens: *Omnis*, inquit, *enarratio tua sit in præceptis Altissimi*. Prisci Anachoretæ id observabant, nunquam ad colloquium progressi, nisi memorabile quid dicere haberent, quod imitatione vel certè memoriâ dignum esset. Ut æra tinnitu, & fictilia sono, ita verbis homo dignoscitur. Si cicadam alâ prehendas, usque, & usque tinniet. E speculis, ajebat Demonax, oris habitus, è colloquiis imago animi relucet, ut verissimè dixerit Socrates; qualis vir, talis oratio. Ubi multum oris, plerunque parum est operis. Dives verborum, inops rerum est, ut dicere liceat: Vir est verborum, non verba viri. Semel interrogatur, & totum diem responsis ac sermonibus frangit. Quidquid venit in buccam, narrat velut historiam. At multùm garrire, est multùm mentiri.

Eccli. cap. 9. vers. 23.

§. IV.

Eccles. c. 10. vers. 13.

DE garrulo Ecclesiastes planissimè: *Initium*, inquit, *verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.* Quoties verbulum leviter editum omnem dissuit amicitiam? Ante annos non multos vile conviciolum inter Danos & Suecos, quantas tragœdias excitavit? è favillâ natum incendium. Loquacitatis finis infortunium est. Cognatus Jobi non malè ratiocinatus: *Nunquid*, ait, *qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus justificabitur?* Ubi copia verborum, illic indigentia rationis: ubi tam multum palearum, ibi plerunque parum frumenti. Rarissimè idem & verbis & factis valet.

Iob cap. 11. vers. 2.

A Evagrius loquaces amygdalo confert, quæ omnium serè arborum prima floret, sed præpropera hæc celeritas nebulis ac pruinis miserè plectitur: ita garrulus licet alios non incommodet, sibi tamen semper plurimùm nocet. *Labia insipientis præcipitabunt eum*, dixit Ecclesiastes. Veritas in multiloquio adeò periclitatur, ut ne quidem, si vera dicant, credatur loquacibus. Et quemadmodum hypocaustum etsi liberaliter calefactum, frigescit, si toties pandatur ostium: ita quidquid boni spiritus, quidquid optimi caloris diu collectum est, id omne una garrulitas effundit. Et quid probi sensus invenias in eo homine, qui picâ, turture, luscinià loquacior, qui Dodonæum æs superat? istud enim admoto à ventis flagello resonat, aëre tranquillo silet; atqui hujus linguam nihil potest compescere, non bruma, non æstas, non ventus, non serenitas. *Verè nequit loqui, tacere qui nequit.* Et *nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?* Non pendent poma in silvestribus dumis, nec spineta sentésque utili aliquâ fruge complentur: sic melioris vitæ documenta non à garrulo expectes, sed scommata, querelas, irrisiones, obtrectationes, & hoc genus acerbissimos racemos. Verissimum: In multiloquio non deerit peccatum, & quod sequitur, multiplex damnum. Quoties etiam hæc sermonis aviditas verba paucula extrusit, quæ nulla unquam pœnitentia satis diluere potuit? Dolent illiquidem hæc aut hæc à se dicta, nunquid etiam statim emendant dictorum damna? Aviculam, mi garrule, manu misisti, nullâ eam fistulæ suavitate retrahes, semel emissum volat irrevocabile verbum: viam voces non relegunt, nisi fortè, quod multis accidit, per jugulum redituræ. *Idcirco sint pauci sermones tui*, nam, *in multis sermonibus invenietur stultitia.*

Matth. cap. 7. vers. 16.

Eccli. cap. 20. v. 1. & 7.

§. V.

C INsigniter Augustinus in medium consulens: *Linguam domabis*, inquit, *si vigilabis, vigilabis si timebis, timebis si te Christianum esse cognoveris.* Restinguenda est favilla ne fiat flamma; surculus recidendus, ne crescat in silvam; gutta siccanda, ne tumescat in fontem. Eâ de causâ Palæstinus rex David, Numini supplex: *Pone*, inquit, *Domine custodiam ori meo, & circumstantiam labiis meis.* Scio Domine; solertissimè linguam natura muniit, ossea cataractâ porta inclusit, valvis coërcuit: hæc tamen omnia frustra sunt, nisi tu Domine apposueris tuas excubias. Ergo pone custodiam ori meo. Neque solùm custodiam: nam in bello milites etiam aggerem jaciunt, & vallo se defendunt, ideo petit & ostium circumstantiæ; geminum sancti Spiritus donum postulat, illud consilii, istud fortitudinis est. Consilium docet, quid, quando, & quomodo loquendum, aut tacendum sit; fortitudo animat ad loquendum quod decet. Nec opem solùm à Deo David petiit, sed ipse cum animo suo sic statutum habuit: *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ.*

Augustin. de verb. Dom. serm. 28.

Psal. 140.

Psal. 38.

D Res hîc memoratu digna in mente est. Ajunt ad Pambonem Ægyptium eremitam venisse virum eruditum, qui hoc Pamboni persuaserit, ut morum sanctitati litteras etiam jungeret. Initium ergo sumptum à psalmo trigesimo octavo. *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ.* Atque ubi versus primus fuisset explicatus: Satis est, ajebat Pambo, postquam hoc calluero, plus discam. Diu post rediit doctor, quæsitque: & cur non pergeret, alterámque posceret à prælectore præceptionem? Cui Pambo: Primam, inquit, nondum perdidici, quo minus autem progrediar, Apostoli præceptum retinet jubentis: *Estote factores verbi, & non auditores tantùm.* Post annos complures à quopiam suorum familiarium rogatus, an primum illum psalmi versum didicisset. Respondit: quadraginta novem annis hunc versum discere conatus, vix demum exactiorem illius notitiam

Hieron. in vit. Patrum lib. 4. cap. 10.

Iacobi cap. 1. vers. 22.

notitiam assecutus sum. Eandem hanc prælectionem Agathon abbas condiscere volebat, sed conatu ac sumptu majore, quàm Demosthenes suam illam caninam litteram. Legerat Agathon illud Salomonis: *Qui custodit os suum, custodit animam suam.* Triennio igitur silicem ore circumtulit, ut vel hac ratione taciturnitatem cogeretur discere. Neque hoc adeò in homine admirandum; ab animantibus id discimus. Anseres, uti Ælianus commemorat, Taurum montem transmissuri, lapidem mordicus tenent singuli; ut ne clangorem fundant, idq; Aquilarum metu faciunt: ita silentii frenos sibim injicientes montem transvolant, suppressâque omni clangoris significatione, Aquilas persæpe fallunt. Cacodæmon rapacissimus vultur, noctes atque dies nobis insidiatur, tum maximè noxius, cùm nos minimè taciturni. Quin ergo lapillis os obstruimus, duobus præcipuè, *Timore Dei, & Proposito firmo.* Quisque sibi dicat: *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ:* divinis oculis omnia cernentibus, divinis auribus nihil non audientibus undique sum expositus; spector & audior ubique.

Philosophiæ præceptum est: Sic loquendum esse cum hominibus, tanquam Dii audiant; sic cum Diis, tanquam audiant homines. Monitum hoc Apostolorum princeps confirmans: *Siquis, inquit, loquitur, quasi sermones Dei.* Ita mens custodita erit, si prius fuerit lingua. Gregorius hæc omnia consignans: *Dum, inquit, quisque per verba diffluit, perditâ gravitate silentii, mentis custodiam amittit. Vir linguosus non dirigetur in terrâ.*

Prov. c. 13. vers. 3. Pythag. lib. 4. n. 7.

Ælian. lib. 5. de animal. cap. 29.

Duo lapilli quibus os obstruendum. Timor Dei, & propositum firmum.

Macrob. l. 1. Saturn. Seneca ep. 10. fine. 3. Tus. cap. 4. vers. 11. Greg. l. 10. mor. cap. 2. pag. 139. vers. 12.

H

CAPVT XXIV.

Hyperbolica & Hypocritica *Lingua, quomodo utraque noscenda & fugienda.*

MIrum, nusquam divinas litteras mentionem facere, de ullo damnatorum ad inferos, qui quæstus esset quâ parte magis torqueretur: solus epulo, interfector Lazari, linguæ cruciatus lamentatur: Membris omnibus ardet, & soli linguæ frigidarium rogat. Si ergo tantum linguæ supplicium in rogis illis nūquam sopiendis, cur non maximam linguæ curam gerimus, dum vita superest? *Mors & vita in manibus linguæ.* Idcirco vitam appetere, & linguam negligere, est operam ludere. De Linguâ Garrvla superiore dissertatione actum: sequuntur Hyperbolica & Hypocritica: quâ ratione hæ geminæ linguæ sint dignoscendæ, quâ porrò fugiendæ, hoc capite exponemus.

Prov. c. 18. vers. 21.

§. I.

APud Laconum regem Agesilaum, laudatus quispiam est ab eo artificio, quòd minima quæque mirum in modum exaggerare nosset, & muscam ad elephanti magnitudinem extollere. At ego, inquit Agesilaus, nec sutorem quidem laudaverim qui parvo pedi magnum calceum induceret.

Hyperbole, Rhetoribus ementiens superjectio dicitur, quòd rem parvam ampliet & attollat. Seneca: *Omnis hyperbole, inquit, extenditur, ut ad verum mendacio veniat:* Itaque qui dixit:

Qui candore nives anteirent, cursibus auras,

Quod non poterat fieri, dixit: ut crederetur quantùm plurimùm posset. Et qui dixit,

His immobilior scopulis, violentior amne:

Ne hoc quidem persuasurum puravit, aliquem tam immobilem esse, quàm scopulum. Nunquam tantum sperat hyperbola quantum audet: sed incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat. Itaque iste loquendi modus rem plus æquo exaggerat. Atqui hîc (cum Hieronymo loquor) nemo non Rhetoricatur. Hyperbolen sermoni millies miscemus, & tamen sæpe Rhetoras nos esse negamus. Tam altè nobis insidet hoc linguę vitium, ut vix tria verba fari sciamus, quin magnâ linguâ rem altero tanto majorem faciamus, aut augendo nimiùm, aut deprimendo. Hinc frequentissimè fama spargitur, quæ eundo crescit: quilibet auditorum addit auditis. Primus, quinquaginta in acie cæsos dixerit: alter centenos, & aliquot: Tertius ducentos: Trecentos quartus. Brevi mille occisorum narrantur:

Fama malum quo non aliud velocius ullum
Mobilitate viget, vires acquirit eundo.

Virg. lib. 4. Æneid.

Quotidianus hic lusus est: nova semper somnia, & recentes fabulæ sparguntur. Vidi decem lupos, ait iste; istum mox sequitur qui dicat: visos esse viginti. Brevî fama percrebrescit, esse hominem qui viderit lupos simul triginta. Neque hîc sistit lingua hyperbolica, è decem lupis quos primus confinxit, paullatim quinquaginta, septuaginta, nonaginta, centum producit exaggerando. Tandem unum lupum fuisse visum comperitur, aut simile quid lupo. Pari modo è culice creberrimè producimus elephantum, formidandam belluam ex alato vermiculo.

Indicos tauros ajunt linguas habere tam longas, ut eas ad aures usque exerant. Linguæ hyperbolicæ ad aurium viciniam excurrunt: quidquid enim ab auribus admittitur, ab his linguis iterum venditur amplo fenore.

Sanctus Ignatius magnæ familiæ religiosissimus parens, linguæ non vim majorem quàm moderationem ostendit. In laudando parcus, in vituperando fuit parcissimus. Exaggerationes ejuscemodi, atque hyperbolas sic exosus est, ut neminem facilè aut avarissimum, aut pigerrimum, aut superbissimum appellare auditus sit: certè amplificationes istæ mendacio admodum sunt affines. Ecquid quæso te, mi homo, sic minima quævis amplificas, quid depressa sic extollis, minuta sic auges, & rebus formam concilias, quâ si carerent, pulchriores essent: quid verbis pondus adjicis tam indecorum? nunquid ut muscam neces, gladius à pariete detrahendus; aut ut ovum aperias, securi armanda est manus?

Ribadon. l. 5. de illo cap. 6. S. Ignatius linguę non vim majorem quam moderationem ostendit.

Miserat Moses qui uberes illas terras, certâ oculorum fide explorarent. At illi redierunt, & linguas hyperbolicas retulerunt. Nam omnia in majus efferentes: *Maxima, inquiunt, multitudo est, & nobis staturâ procerior: urbes magnæ & ad cælum usque munitæ, filios Enacim vidimus ibi.* An non hoc exaggerare est, & ædificiorum moles cælo certantes commemorare, ingenti sed vanâ consternatione animorum?

Deut. cap. 1. vers. 28.

Non multùm ab his abierunt alii ex eâdem gente magniloqui declamatores. Ingens fuerat dissidium excitatum inter Israëlis familias. Venerant autem nuntii hyperbolicis linguis instructi, dixerántque: Rubenitæ & Gaditæ *ædificaverunt juxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis.* His auditis Israëlitæ miserunt legatos qui dicerent: *Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes?* At illi legatis responderunt, optimo à se animo id factum, malevolis sinistrè id interpretantibus fidem non habendam, nec tam facilè credendum plus æquo rem exaggerantibus. Ita legatis & Israëlis majoribus satisfactum.

Iosue c. 22. v. 10. & 16.

Idcirco qui veritati studet, exaggerationes omittat, hyperbolas caveat, suo rem pretio efferat: non convenit comœdiæ cothurnus, nec tragœdiæ soccus: tenuia tenuiter, grandia grandiùs efferenda; sua rebus sit auctoritas, parvis parva, magna magnis. Proximus mendacio est, qui augere rem solet, aut imminuere. Sed linguam hypocriticam consideremus.

§. II.

DE Hypocrisi nullus hîc dicendi locus, nisi quâ linguam illa insidet. Alii hîc copiosi sint & verborum abundantes, ego strictiùs rem persequar: neque enim de omni fictione vel simulatione, sed eâ tantum disserendum, quæ aliud pectore clausum, aliud ore promptum habet, turpissimâ oris & cordis dissensione. Enimvero mentis ac linguæ perennem concordiam, die quibus in terris reperire sit? Ubique fucus, ubique mimus est; sincera fides vix usquam. O vita fallax, quàm abditos sensus geris, quos linguâ tegis compressimâ!

S. Maxim. Cent. 3. Oecon. cap. 67. & 68. Linguæ hypocriticæ soboles est odium.

Sanctus Maximus clarissimus martyr, linguæ hypocriticæ sobolem præclarè depinxit: *Est odium*, inquit, *amicitiæ habitu velatum, est invidia dilectionis stylum imitans, est justitiæ simulatio, quæ solâ conservatur apparentiâ, quæ astutè mores colorat, & pravam animi affectionem tegit apparente pietatis habitu.* Sapiens Hebræus: *Simulator*, inquit, *ore decipit amicum suum.* Lingua dicit: Tuam vicem, mi frater doleo. Mens cogitat: Doleo & ego, sed hoc unũ, quod damnum tuum, quàm velim, levius sit. Sic alter alterius miserias deflemus, sed siccis oculis, sed ridente pectore: præsentem in os laudamus, absentem laceramus dentibus: coram dicta factáque probamus, improbamus ubi absis: tanquam si quis alterâ manu fudorem detergat, alterâ vulnus imprimat; alterâ demulceat, venenet alterâ. Ita fallacibus blanditiis, osculis, amplexibus odia velari didicimus: omnem oris varietatem induimus, ut quàm suavissimè fallamus. Jobus id observans: *Cùm dulce*, inquit, *fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub linguâ suâ.* Silet crabro, dum insidet flori; cùm avolat, inamœnum murmurat: Sic lingua hypocritica, dum mellis aliquid affunditur, aut tacet, aut fictè loquitur; tum demum agresti & barbaro fremitu tumultuatur, cùm procul est à melle & flore.

Prov. c. 11. vers. 9. *Iob cap. 20. vers. 12.*

Laban abeuntem Jacobum generum velut fugitivum insecutus, in monte Galaad comprehendit, &: *Cur*, inquit, *ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?* O linguam hypocrisi plenissimam!

Gen. cap. 31. vers. 27.

Ter peccat qui se bonum illi simulat, cui facit malè.

Itáne, mi Laban, sororis tuæ filium tantis tripudiis deducere volebas, & fidibus prosequi? uti canes, credo, è culinâ solemus. Certè superioribus annis alium te avunculum gerebas, quàm modò jactes. Dicitis, ô boni, & non facitis. Hoc vultu, hac voce Joabus Amasam salutavit, interea latus pugione perhausit. Hoc ore Iscariotes in Oliveto magistrum compellavit, *Ave Rabbi*, Ave Mariæ fili; ego etiam inter discipulos tuos censeor, cur non æquè atque alii ad comprecationem assumor? Nequissime mortalium, alterâ panem, alterâ scorpionem fers: *Mulces* cùm *Mordeas.* Verè *molliti sunt sermones tui super oleum, & ipsi sunt jacula.* Ita loqui consuerunt amici labiorum, hostes animorum; oblectant aures, vulnerant mentes: ita ciconiæ sublime quidem volant, sed rostro serpentem ferunt: ita illi à fronte mulcent, à tergo viperant. Vultures sunt, qui creduntur esse Aquilæ. Talis ad amussim fuit Herodes Ascalonita, qui Aristobulum, conjugis suæ Mariamnes fratrem, Pontificem declaratum convivio peracto in opportunum locum magnâ comitate pertraxit, ostenditque se paratum in ejus gratiam juveniliter colludere. Cúmque loci ejus natura esset æstuosior, citò defessi relicto lusu, magnis piscinis, quæ ibi circa aulam erant, imminentes frigus captabant, meridiano tempore; ac primùm spectabant natantes quosdam è sociis & famulis: deinde postquam provocante Herode adolescens quoque eis se miscuit, quidam amicorum, quibus hoc datum erat negotium, deprimentes eum natantem, & quasi per lusum ac petulantiam mergentes, non priùs destiterunt quàm omnino aquâ præfocatus esset. Hic fuit Aristobuli exitus,

Ps. 54. v. 22.

Herodis hypocrisis.

A anno ætatis decimo octavo, Pontificatus primo. Hæc fuit Herodis facinorosissimi lingua hypocritica, quâ miserum juvenem veluti colluſor pellexit ad tam funestam tragœdiam.

Hypocritica hæc lingua omnibus largiter benedicit, optimèque precatur cùm auditur, sed clam execrationes pessimas præmittit. Est instar spiculi, quod ut magis penetret, pinnulis pictis ad volatum instruitur. Est instar apiculæ quæ mel ostentat, sed non procul abest aculeus. Hæc lingua novit omnia vafrè artificioséque construere, scit verba ambiguo & perplexo sensu jacere, ita ut in omnem partem facilè torqueri possint; omnes Rhetorum tropos, omnes Dialecticorum æquivocationes & amphibologias callet. Hinc illa Machiavelli præceptio: Vitam igitur tueatur princeps, eúmque imperium conservare: quibus autem id fiat rationibus, ea modò honesti speciem præ se ferant, nunquam non honore dignæ laudibúsque existimabuntur. Hinc illud B Manichæorum: Jura, perjura, secretum prodere noli. Hinc illud politicorum: Juravi linguâ, mentem injuratam gero. De his universè pronuntiavit Salomon: *Pervertit mendacia verſipellis. Vox quidem, vox Jacob est: sed manus manus sunt Esau.* Olor plumis quidem candicat, sed carnem habet nigram durámque. Lingua hęc veluti cygnus plumulas ostendit molliſſimas, & quibus nihil possit esse pictius, at laret animus fuligine politicâ infectus. In hos æquissimâ indignatione commotus Siracides: *Qui sophisticè loquitur*, inquit, *odibilis est; in omni re defraudabitur: non enim est illi data à Domino gratia: omni enim sapientiâ defraudatus est.*

Prov. c. 26. vers. 24. & 25.

§. III.

DRogo Hostiensis præsul: *Quot sunt hodie*, inquit, *qui dicunt, nos sumus de domo Christi, nos sumus de domo Ecclesiæ? Et sunt de domo Caiphæ, hoc est hypocrisis: quod Petrus negando, hoc illi faciunt affirmando.* Guilielmus Peraldus: *Hi sunt*, inquit, *simiæ diaboli, qui filios Dei amulari norunt loquendo.* Audias hos etiam de Deo, deque virtutibus disserentes. Si verba spectes, pæne angelos credas; cùm ad rem venitur, vix homines sunt. Non malè mercatores eos dixeris, qui colubrinas exuvias vendunt, verba fundunt nitidissima, sed quibus nihil subest pectoris. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Frequenter sola labra & frons amicum loquuntur, intus æstuant odia; imò amicum labia mentiuntur, pectus claudit hostilia.

Drogo Hostiensis. Guilielmus Peraldus. Matth. cap. 15. vers. 8.

Jobus feralem in hos sententiam pronuntians: *Non veniet in conspectu ejus*, inquit, *omnis hypocrita.* Quacunque is ratione seu factis seu verbis hypocrisin exerceat, seu manui seu linguæ insideat hypocrisis, à Dei conspectu excludetur æternùm. Et cur obsecro? Quia hi tales picti locutores (sic appellem) oculos solùm aurésque hominum attendunt, cæleſtes & aures & oculos negligunt; imò eos fallerent, si possent. Deus per regium vatem amantissimè pollicitus: *Firmabo*, inquit, *super te oculos meos.* Perinde si dixisset: Non auferam oculos meos à te, quia tu assiduè levas oculos tuos ad me. Quisquis non in omnibus factis dictisque oculos suos tanquam in Dei vultu defixos habet, humanis oculis facilè glaucoma objiciet, illud secum semper reputans: Neminis oculi in cordis mei recessus se penetrabunt; bona verba danda sunt vel pessimis hominibus. Quid cogitem, illi nunquam assequentur; imperium in cogitationes meas meum est; hîc mihi nemo obstrepesit.

Iob cap. 30. vers. 30. *Matth. cap. 6. vers. 22.* *Psal. 33. vers. 16.* *Hypocrisis insanabilis.*

Ejuscemodi homines nec rationem admittunt, nec institutionem; linguas habent pæne insanabiles. Nescitur quàm in eis diabolus suaviter meridietur, nam, ut Jobus loquitur, *sub umbrâ dormit in secreto calami, & in locis humentibus.* Neque hîc facilè quies illius turbatur. *Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Sensim sine sensu hoc peccati genus enecat, nec in suspicionem venit tanti

Iob cap. 40. vers. 16. *Sap. cap. 1. vers. 5.*

tanti nocumenti. Argue tales & audies quàm facundè illi se purgare norint, & culpam in alios vertere.

§. IV.

Iudic. cap. 1. vers. 19. Falcatus currus est.

ANnales Judicum de hostibus Hebræorum hæc memorant: *Fuit q. Dominus cum Iudâ, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.* Currus falcatus formidandum belli machinamentum, obvia quæque discindit, omnem aciei ordinem solvit. Habitatores vallis sunt hi fucati loquutuleji, quorum lingua velut falcatus currus ubique perrumpit, adversantia quævis disjicit, quaquam viam rapit, evolat & evadit! Ideo Christus toties in divinissimis

Matth. c. 23. vers. 15. suis concionibus: *Væ,* inquit, *vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ,* quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. Vobis alba lingua, mens atra. Sed nunquid non melius est, solùm intus malum hærere, quàm intus & foris? cur ergo Christus hanc pictam linguam toties reprehendit? Hie- B

Hypocrita plus nocet quam apertus hostis. ronymi dictum est: *Simulata æquitas, non est æquitas, sed duplex iniquitas.* Nil inest boni, quamvis inesse videatur tam corruptæ linguæ; & frequenter plus nocere potest amicus tam fraudulenter tectus, quàm apertus hostis. Quid enim ab illo larvato nequam aliud audias, quàm, Ego patronus sum tuus, & ero dum superero; me semper faventissimum experieris, nec est quod malim quàm tibi prodesse. Hic niger est, hunc tu Romane caveto: hæc talia è plaustro spargit lingua hypocritica.

Anastasius Manichæus ut esset Imperator hypocriticâ linguâ usus est. Anastasius Manichæus (uti Zonaras memorat) cùm animadverteret sibi Orientis imperium negari ob hæreseos de se suspicionem, Euphemio Constantinopolitano Patriarchâ obsistente, hypocriticam linguam subsidio sibi futuram ratus, Catholica sacra & voce & scripto amplexus est, ut Imperator esset. Fuit, sed pessimus; primum enim erat Euphemium virum integerrimum sede pellere, Macedonium successorem, eâdem non diu pòst amovere, dum Timotheum reperit, hominem sui C oris & sensus. Et tamen Anastasius supra viginti quinque annos imperavit. Hæc æqua sunt judicia Dei per-

Iob cap. 34. vers. 30. mittentis, *qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.*

Hypocritica lingua præcipitavit Absalomem in omnium malorum voraginem. Eccebolius sophista, Juliani apostatæ præceptor, linguam habuit ad omne hypocrisin eruditissimam, velut plicatile cochlear, omni loco usurpandam. Hinc Eccebolius sub Constantio Imperatore Arrianus, sub Juliano paganus, sub Joviniano Catholicus. Verbo, verissimus Chamæleon, illius panni colorem assumpsit, quem insedit. Sed omnium talium verissima effigies improbissimus Absalon, quem in omnium malorum voragi-

2. Reg. c. 15. vers. 2. & 6. nem præcipitavit hypocritica hæc lingua. Narrant Regum fasti, quantis simulationibus ambitiosissimus hic juvenis sui parentis aulam infamarit. Nam, *Mane consurgens Absalon, stabat juxta introitum portæ in viâ, & omnem virum qui habebat negotium, ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalon ad se.* En regius hic juvenis velut janitor D adventores excipiens, & blandissimè salutans, de quâ civitate adessent, quæsiit; & ubi cujusque negotii rationem humanissimis sermonibus fuisset expiscatus, subjungebat eâdem comitate: *Videntur mihi sermones tui boni & justi, sed non est qui te audiat constitutus à rege.* Et velut justitiæ amantissimus: *Quis,* inquit, *me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & justè judicem? Sed & cùm accederet ad eum homo, ut salutaret illum, extendebat manum suam, & apprehendens osculabatur eum.* En, quàm simulatè omnia & fictè! En, quàm sciverit Absalon, intus esse Nero, foris Cato. Sed tulit picta hæc lingua supplicium non pictum. Absalon medius inter cælum terramque miserabilissimè pependit, tot implexus laqueis, quot ferè capillos ferebat capite; tribus insuper confossus lanceis, ut quem & cælum & terra respueret, triplici dignum morte. Ita tandem Deus A in hæc piacula linguarum animadvertit, quandoque serâ, sed seriâ ac severâ castigatione. Sapiamus alienis damnis. Illud Jobi repeto: *Non veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.* Cùm ergo loquimur, det lingua præeundi honorem cordi, ita ut quod hoc cogitat, illa proferat.

Iob cap. 13. vers. 16.

Vita quæ pari cum verbis ambulat gradu, adproba est.

I

CAPVT XXV.

Quantum Lingua IMPRVDENS, IMPORTVNA, IRREVERENS *incommodent.*

SI cui inter priscos nobile fuisset ingenium, & vultus deformis, dicere solebant: Animus illius malè habitat. Hoc dicto Æsopus præcipuè notabatur, qui sapientum plurimos superabat ingenii acumine, sed quia omnis in eum deformitas confluxisse videbatur, mens ejus in fœdâ domo habitare dicebatur. Hic ipse à cenâ domum rediens, canem allatrantem sic allocutus est: O canis, canis, si hac pessimâ linguâ fruinentum tibi emeres, mihi supra canem sapere videreris: sed quia hac ipsâ non nisi fustuarium mereris, mihi aliud non es, quàm impudens & imprudens canis.

Alphabetum Romanum post flatilem illum characterem H. de quo suprà, litteram Longam proponit, in quâ plures numerantur vitiosæ linguæ: inter has agmen ducunt *Imprudens, Importuna, Irreverens* Lingua, quas latrantibus catellis rectè comparaveris; qui hoc unum efficiunt, ut cùm aliter tranquillari nequeunt, fustibus & lapidibus in eos agatur. Proderit ergo scire, quâ ratione horum catellorum latratus ad silentium componendi. Igitur jam de Imprudente, Importunâ, Irreverente linguâ disseremus.

§. I.

LIngua *Imprudens* non malè confertur navi onerariæ, quæ adverso flumine trahitur, cui tamen nauticus explorator deest; hæc mille periculis objicitur. Si desit linguæ Timor Dei, qui velut vias prætentet, in vada & scopulos millies impinget, ut verissimè dixerit Siracides: *Labia insipientis præcipitabunt eum.* Lingua Imprudens & incircumspecta, illas Ecclesiastæ leges unâ liturâ expungit. Legem tulit Ecclesiastes istam: *Omnia tempus habent; Tempus tacendi, & tempus loquendi.* At linguæ Imprudenti semper est tempus loquendi. Hinc errores innumeri. Si quis ergo in numerum velit referre, quoties hæc excors & temeraria lingua cespitet, offendat, aberret, corruat, idem sibi operæ sumet, ac si transvolantes supernè aves numerare nitatur. Hoc tamen commodi habet hæc lingua, quòd ea, si nota sit, plerunque parum fidei habeat; non nisi apud sui similes chara.

Eccles. c. 10. vers. 12. Idem cap. 3. v. 1. & 7.

Imprudentis linguæ insignia.

Ut ergo hoc malum è facie noscatur, Imprudentis linguæ insignia hæc sunt: Nullam in dicendo, loci, personarum, temporis rationem habere; priusquam interrogeris vel audias, respondere; loquentem alium temerè interpellare; proferendum sermonem nihil examinare; obvia quævis narrare; aut omnibus obviis, qui quid occurrerit, commemorare; nulli loquendo cedere; in omnibus controversiis uni sibi victoriam deposcere; decorum, quod sermonis regula est, penitus non curare; nihil meditatè dicere. Hæc linguæ Imprudentis signa non fallacia. Quòd si hæc lingua magnæ sit auctoritatis, & necdum in vulgus nota, plurimùm potest obesse: exemplo rem demonstramus. Quis ævo Hieremiæ prophetæ Hierosolymis sanctior Hieremiâ? quis interitum populi uberioribus lacrymis deflevit quàm Hieremias? & tamen unica magni nominis lingua hunc ipsum sanctissimum vatem tanquam urbis proditorem apud om-

nes proclamàvit. Cùm enim Chaldæi Hierosolyma obsidione cinxissent, & Hieremias expugnationem urbis palam prædixisset, nec tamen ulli civium ad frugem bonam se reciperent, vates in agrum Benjamin exiit, & quidem eo tempore quo civium transitus nondum erat prohibitus. Hieremiam exeuntem è portâ observavit Jerias, & mox in virum sanctissimum irruens: Tu, inquit, *ad Chaldæos profugis*. Paraverat vates abitus sui causam reddere, at ille surdis auribus, quidquid diceretur, exclusit, & mox vinctum ad urbis principes pertraxit, velut transfugam & proditorem. Tantùm valuit unius linguæ auctoritas, ut sanctissimus vates (quem antea summi, imò adorabant, quem omnes appellabant his vocibus: *Ora pro nobis Dominum*) non tantùm sanctitatis opinionem amiserit, sed ob unicam inconsideratam linguam pejùs habitus quàm pessimus proditor, colaphis percussus, flagellis cæsus, in carcerem detrusus. Lingua Jeriæ pluribus se vitiis laborare ostendit, & tamen causam suam evicit. Et omnes crediderunt illi. Tanti est vel unica Imprudens lingua.

Hier. c. 37. vers. 11. & seqq.

Joannis Baptistæ auctoritas apud cives Hierosolymæos summa fuit, ita ut si unus ille annuisset, in Messiam receptus fuisset, & tamen omnes Baptistæ conciones tantam Christo dignitatem conciliare non poterant, quin eam apud suos improbissimus Caiphas eliderет unico hoc dicto: *Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit nobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut eum interficerent.*

Joan. cap. 11. v. 50. & 53.

Nabalis imprudens lingua erga Davidem.

Nabal, ille stultorum facilè princeps, qui tamen in rem suam non adeò stultè sapiebat, quàm Imprudentis fuit linguæ? Cùm enim David penuriâ compulsus sibi suóque militi commeatus aliquid humanissimè petisset, imprudentissimus Nabal vociferari: *Quis est David? & quis est filius Isai? hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint?* Hæ voces per jugulum Nabali rediissent, imò omnem illius familiam ad internecionem delevissent, ni Abigail Nabalis consjux ortum hoc incendium prudentiâ suâ extinxisset: mox enim cum liberalissimo commeatu advolans Abigail, & Davidi supplex ad genua accidens: *Ne ponat oro*, inquit, *dominus meus rex cor suum, super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo*, vocem prudentem & sanam ab eo nemo expectaverit; jam notus est; & quamvis intus sibi canat, stultè tamen omnia & incautè agit: hinc tam fatuas voces extrudit cùm à se exit. Sit ergo venia tam barbaræ insaniæ. Omnia quæ peroravit, prudentissimè persuasit, & mariti linguam imprudentissimam correxit tam liberali consilio.

1. Reg. c. 25. v. 10. & 11.

Ibid. v. 25.

§. II.

IN propugnaculis, portæ non priùs reserantur, quàm oculi in omnem partem emissi tuta omnia pronuntient. Imprudens linguâ hujus moris negligentissima, rationi tantum temporis non permittit, dum illa circumspiciat, num sermonis ostium turò reserandum: patulas semper vult esse fores lingua Imprudens, veluti noctes atque dies patet atri janua Ditis.

Lingua nõ prodeunda non præmisso antecessore intellectu.

Cæco, cui opem negant oculi, ferunt manus, dum viam prætentant, aut baculum pedum ductorem diriguntisic linguæ faciendum foret, nunquam illi prodeundum, non præmisso antecessore intellectu: circumspectio ubique præcedat necesse est, aut in præceps ibitur. Quis unquam expendit numos quin eos contempletur, ne quatuor asses det pro sestertio? Lingua Imprudens verba, prout in buccam veniunt, effundit; nimis illi lentum negotium videtur, voces expendere, & ad libellam examinare. Ita verba qua data porta ruunt, evagantur, volant. Nimia verborum profusio, evidens pene signum imprudentiæ. Non potest mens in tantâ profusione satis providere, ne quid elabatur inconcinnum, temerarium, imprudens, fatuum; non magis quàm ex alto protrusum corpus, quâ parte primum, quâ postremum terram tangat, prospicere potest. *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est.*

Nimia verborum profusio, evidens pene signum imprudentiæ.

Prov. c. 10. vers. 19.

Epictetus in convivio eam censet linguam admodum imprudentem, quæ in maximâ varietate & copiâ tam ferinæ & altilium, quàm aprugnæ carnis, insuper tamen & pisces petit: ita Deus proponit nobis gubernationis & providentiæ suæ admirandam seriem connexionémque causarum tanquam fercula: hîc imprudentissima lingua sit, quæ alia postulet, aut meliora; ita magnæ quoque imprudentiæ est, si ditior spernat tenuiorem: nullus enim equus alteri equo unquam objecerit: Sum melior te, quia plus pabuli habeo, quia mihi frenum inauratum, tegmen holosericum, ephippium acu pictum est. Sed si posset, diceret: Sum velocior te, sum te tractabilior, & ideo melior. Sic omne animal ex virtute & vitio sibi propriis melius deteriúsve judicatur.

Idcirco, inquit Epictetus: *Præscribe jam tibi formam quandam, & legem quam custodias: quámque & ipse tecum, & in congressibus hominum observes. Ac majori quidem ex parte silentium præstetur, aut necessaria dicantur, eáque pauci. Rarò autem cùm se obtulerit occasio, ad dicendum veniemus, sed non quidvis dicemus: non de gladiatoribus, non de ludis Circensibus, non de cibis aut potionibus, quæ res passim inculcantur. In primis autem de hominibus, cùm verba fiunt, ne eos vel laudemus, vel comparemus, caveatur.* Epicteti monita, Hipponensis præsul Augustinus auctoritate quâ valet maximâ, confirmans: *Custodi ergo*, inquit, *vias tuas, ô Idithun (ô transiliens, ô imprudens locutor) & noli delinquere in linguâ tuâ: perpende quod dicturus es; examina, consule interiorem veritatem, & sic profer ad exteriorem auditorem.*

Epict. c. 33. Aug. in Psal. 38. tom. 8.

Non malè lingua imprudens comparetur illi gallo gallinaceo, de quo hæc habet vetus apologus. Fures in domum pauperrimam clandestino meatu subrepserûnt; at nihil uspiam repererunt, quod Lavernæ placere posset, præter gallum gallinaceum, sed macie torridum. Cúmque in hunc culter expediretur: O mei domini, ait gallus, liceat mihi vivere liberalitate vestrâ; ego certè hominibus prosum, horas nuntio, ad labores excito, vivum sum horologium. Hanc ipsam ob caussam, ajunt illi, jugulandus es, cùm eos excites, quorum vigilantia nostros conatus impedit. Ita ferrum recepit miser. Sic imprudens lingua primò omnium ferit seipsam, & suo sibi alimento arcessit malum, ita & suo domino semper plurimùm nocet. Nam

Pleraque in præceps trahit, etiam se quoque Imprudentia. Et quis est qui non suo se cultro quandoque lædat? Tantò magis admirandus Pambo septuaginta annorum senex, qui animam acturus: In hanc horam, ajebat, non pœnitet me ullius sermonis, & sic ad Deum abeo, ut qui necdum pius & religiosus esse cœperim. Optimè monens Siracides: *Si est tibi intellectus*, inquit, *responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Honor & gloria in sermone sensati, lingua verò imprudentis subversio est ipsius.* Sed jam Importunam quoque linguam discamus nosse.

Vit. Patr. lib. 2. cap. 10.

Eccles. c. 20. v. 24. & 25.

§. III.

IMportuna lingua priori non dissimilis hac parte, quòd & ipsa loquendi attributiones, locum, personas, tempus minimè curet. Lingua Importuna rusticanis ocreis induta sonoros glomerat gressus; nullas pulsat fores, sed veluti notus fidicen tabernam irruit. Ad rem dixit Salomon: *Sermo opportunus est optimus.* Importunus autem velut immatura uva bellum movet dentibus. Sæpe botri generosissimæ indolis acerbi sunt, quia solis defectu nondum maturi sunt. Sic lingua importuna non tàm re peccat, quàm modo; maturitas illi deest.

Cicero lib. 1. de Orat. Prov. c. 25. vers. 11.

Quem-

Quemadmodùm verò is importunissimus dicitur, qui à longo itinere fatigatum invitat ad ambulandum: ita lingua hæc molestissima est, cùm verbosâ oratione narrare incipit quod omnes jam ante norunt, aut cùm alieno tempore prolixum sermonem ingerit auribus adeò nauseantibus, ut illis etiam oculi consentiant, & in somnum fatiscant.

Apostoli ante missionem Spiritus sancti linguam importunam habuerût. *Luc. cap. 22. vers. 25.*

Antequam Spiritus sanctus Apostolos linguis igneis docuisset loqui, habuerunt sanè Apostoli linguæ Importunæ non minimam partem. Nam in ultimâ Domini cenâ contendebant *quis eorum videretur esse major?* Importunissimè prorsus. Itáne, ô viri! istud litigii movendum hoc tempore, hoc loco, Domino vestro jam ad crucem trahendo? Importunæ hoc linguæ illustre specimen fuit.

4. Reg. c. 2. v. 16. & 17.

Cùm Elias vates quadrigis igneis in altum avectus fuisset, filii prophetarum ad Elisæum confluentes: *Ecce,* inquiunt, *cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire & quærere dominum tuum, ne fortè tulerit eum* B *spiritus Domini, & projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium.* Quibus ait Elisæus: *Nolite mittere: Coëgerúntque eum donec acquiesceret, & diceret, Mittite.* Ita missi sunt quinquaginta viri qui Eliam triduo sollicitè quæsierunt, sed Eliam nusquam invenerunt. Demum ad Elisæum reversi nuntiarunt, inanem quærendi operam à se sumptam; non inveniri usquam quem quæsiissent. Ad

Ibid. v. 18.

quos Elisæus: *Nunquid*, ait, *non dixi vobis, Nolite mittere?* Sciebam equidem frustra hoc futurum, sed quia importunissimè institistis, cedendum arbitrabar importunitati vestræ. En, quàm bellè & hic Importunam linguam eventus convicerit.

Importunæ linguæ effigies Musæ apud Egyptios.

Importunitatem notaturi sacerdotes Ægyptii, Musam pingebant: eam enim ut sæpius & assiduè repellas, tantæ tamen importunitatis & impudentiæ est, ut identidem redire & infestare eundem minimè vereatur, nusquam non molesta, sive stes, sedeas, jaceas, ambules, sive legas, scribas, edas, bibas, dormias, seu loquaris, seu taceas, adest illa centies repulsa, & jam faciem occupat, jam verticem oberrat, jam manus vexat, infesta semper & importuna, nulli rei nisi fastidio de se concitando na-

Gellius lib. 2. de Oratore.

ta. Hinc Tullius narrat fuisse qui importuni gerronis linguam exire frustra tentarit, tandem puero dixisse: Abige muscas puer. En Importunæ linguæ præclaram effigiem, Musam.

§. IV.

Horat. lib. 1. sat. 9.

SImilem muscam, hoc est, Importunæ linguæ hominem expertus est vates Venusinus qui rem facetè narrans: Ibam, inquit, more meo, viâ urbis celebertimâ, & nescio quas poëticas nugas versabam animo, erâmque in illis totus, cùm unus aliquis nomine tantùm mihi notus accurrit, & prehensâ manu salutans: Quid agis, inquit, hominum suavissime? Ego præclarè me valere, & ipsi omnia fausta cupere respondi; & quoniam ab illo quamprimum abire cogitabam, quæsii nunquid mi- D hi mandaret exequendum? At homo importunus unà progredi, & simul plurima garrire exorsus: Vt scias, ajebat, mi Horati, etiam ego inter doctos numeror. Cui ego: Tanto, inquam, mihi charior eris & pretiosior. Sed simul anxiè circumspiciebam, quâ arte tam importunam linguam à me amoverem. Eâ de causâ jam celeriùs incedebam, interdum subsistebam, jam in aurem pueri aliquid immurmurabam. Cùm necdum importunus ille valediceret, sudare etiam cœpi, qui apertè irasci maluissem. Interim alter varia importunissimè garriebat, & jam urbis ædificia, jam plateas laudabat. Ego ad omnia non nisi stomachoso silentio respondebam. Tandem alter suam importunitatem parum gratam esse animadvertens: Ut video, inquit, abire à me cupis? sed frustra es. Non sino me tam citò à te avelli; quocunque iveris, sequor. Hîc Horatius modestè:

A Quam tu, ait, viam insistis? sanè nil opus est te mecum fatigari; ego ad ægrum, tibi, sat scio, non notum revisam. Domus hæc remotissima est, trans Tiberim sita prope hortos Cæsaris. At ne sic quidem importuni oris homo absterritus: Nihil, inquit, habeo quod agam, nec piget sum; libenter ambulo: assiduus te comitabor. Jam Horatius sibi visus est occisissimus. Mox alter seipsum impensissimè laudans, & celerrimum poëtam, & scitissimum saltatorem, & suavissimum cantorem homo inanissimus jactabat. Horatius sermonem interrumpendum censebat, quo celeriùs loquacissimus homo dicendi finem reperiret. Sed nec hoc successit. Ita tres horas consumpserunt, cùm molestissimus ille assectator: Quæso te, inquit, huc mecum concede, si me amas, & juva expedire hanc litem; ad judicium vocor, & voco. Horatius: Frustra, inquit, me rogas, nulla mihi juris civilis notitia est: deinde ita fessus sum, ut pedibus consistere non valeam. Et scis, jam pridem ad illas, quas dixi, ædes propero. Cui mox importunissimus comes: Ambigo, ait, quid mihi faciendum: num te, an caussam meam relinquam: Me oro relinque, ait Horatius, ut jus tuum possis prosequi. Non faciam, ait alter, & cœpit præcedere Horatium ægrè sequentem. Gerræ iterum & fabulæ, ac prolixus sermo. Inter has moras importunæ linguæ, occurrit Aristius utrique notus; consistunt unà & colloquuntur. Hîc Horatius omnibus signis & nutibus rogare Aristium, ut se liberaret ab homine longè importunissimo. Sed Aristius homo falsus, & dissimulans se intelligere quid Horatius velit, sermonem abrumpit, & subducit se: ita miserum sub cultro relinquit. Tandem importuni comitis adversarius occurrit, quem ille mox invasit, & in jus ambulare coëgit. Ita demum Venusinus importunissimæ linguæ crepitaculo subtraxit aurem. En nobilissimum paradigma tam garrulæ importunitatis.

Sunt qui sermones texant non improbos, sed quia loco, personis, tempori tam nihil conveniunt, probari C minimè possunt. Quædam domi dicta sine culpâ forent, in templo gravem offensam contrahunt. Ita quod sanus sine vitio interrogaret, ægrotus tam non opportunè quærit, ut ille meritò sic monendus videatur: Quid tibi, obsecro, mi æger, cum quæstionibus tam importunis? quid ad te quæso, quid in Gallis, in Italiâ, in Hispaniis rerum agatur: quære tu potiùs quid in cælo fiat, quis apud inferos sit status. Hæc ad te: cetera sanctiùs ignorabis.

Importuna igitur lingua tam reprehensibilis est, atque aliæ cum vitio conjunctæ, in precibus tamen mirè commendatur. Importunitatem Deus in precando unicè probat: quò quis importuniùs, hoc & efficaciùs Deo preces adhibet. Violenti cælum rapiunt, importuni impetratum auferunt. Odit Deus lentos illos ac desides precatores, qui ut camelus pedatim gradiuntur, sæpius subsistunt, otiosè sequuntur, nullam vim adferunt nec ad agendum, nec ad dicendum. Collaudavit Chri- *Luc. cap. 18.* stus viduam quæ impium judicem importunitate solâ *vers. 3.* officium facere coëgit, & jus obtinuit. Deprædicavit & *Luc. cap. 11.* illum importunum hominem, qui tres panes usque, & *vers. 8.* usque, & usque pulsando ac rogando impetravit ab amico, quem importunis precibus lecto excussit. Ardorem mentis & præclaros impetus à nobis Deus exigit: nemo unquam Deum importunè rogaverit, si rogaverit submissè. Jacobum Isaaci filium Deus commendavit, qui multâ nocte luctatus cum angelo, demum precationem faustam importunè postulans: *Non dimittam* *Gen. cap. 32.* *te*, inquit, *nisi benedixeris mihi.* Sunamitidem Deus exau- *vers. 26.* diit quæ Elisæi pedes apprehendit, non dimissura, dum *4. Reg. c. 4.* filio reducem vitam impetraret. Chananæam Christus *vers. 27.* voti compotem dimisit, quæ importunis clamoribus *Matth. c. 15.* filiæ valetudinem extorsit, non sine laude. Idem aman- *vers. 28.* tissimus Dominus à duobus illis viatoribus Emaunta *Luc. cap. 24.* tendentibus, cogi se passus est ad ingressum tabernæ: *vers. 31.*

Importuna lingua etsi reprehensibilis sit, in precibus tamè commendatur.

ingressus

ingressus est, & symbolam suam liberalissimè persolvit. Angelus Christum in Oliveto suomet sanguine manantem, eâ firmavit oratione, è quâ & nos discceremus, importunâ linguâ in precibus neminem uti, quin optatum à Deo responsum impetret. Sed aliud est cum Deo, aliud cum homine loqui Importuna lingua : si cum hominibus loquaris, è re bonâ plerunque facit malam; si cum Deo, è re malâ sæpissime bonam. Tanti momenti est importunitas opportuna. Istud ergo potissimùm linguæ Importunæ discendum, quo loco, quo tempore, apud quos loquatur. Sequitur Lingua Irreverens.

§. V.

LIngua Irreverens eò derisionem superat, quòd non homines solùm, sed Deum, Dei Matrem, divos cælites, Christiana sacra facetiis audet convellere. At vel levissimus jocus in Deum aut divina dictus, magni piaculi loco habendus: Deus sanè non irridetur, quod supra demonstratum est. Elisæum vatem quadraginta duo pueri non tantùm ut calvum senem ludibrio habuerunt, sed quia ab idololatris parentibus sic edocti erant & incitati, etiam ut Dei prophetam linguæ irreverentiâ affecerunt. Ut ergo parentes in prole punirentur, ursi duo è silvâ subitò proruentes, quadraginta duos pueros miserè discerpserunt. Imago hoc fuit Christi in rupe Golgothæâ irrisi. Quantâ linguarum irreverentiâ Hebræus furor patientissimum Servatorem affecit in cruce? Et licet Judæi Christum in crucem non egerint manu, certè tamen linguis crucifixerunt. Non fuit hoc illis impunè. Elapsis quadraginta duobus annis à Christi morte, ursi duo validissimi, ex idololatriæ nemore progressi, Vespasianus & Titus, Imperatores Romani, Hebræam gentem fœdè lacerarunt. Ita merebantur. Prænonuit Christus: *Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me. Ego non quæro gloriam meam: est qui quærat & judicet.* Quæsivit & judicavit, quamvis dilato in annum quadragesimum secundum supplicio.

4. Reg. c. 2. circa finem. Elisæus vates à 42. pueris ludibrio habitus, fuit imago Christi in rupe Golgothæâ irrisi.

Ioan. cap. 8. vers. 49. & 50.

Hoc cuivis hominum insignem conciliat famam, si de nemine non reverenter & honorificè loquatur, præsertim si magistratum, præsides tam sacros quàm politicos singulari observantiâ colat. Nam qui nulli mortalium parcit, sed modò hos, modò illos linguæ protervia flagellat, adversus nullum reverentiam adhibet, profectò nec superis parcet, in Deum, Deique matrem, ceterósque cælites iniquus & irreverens. Irreverentia linguæ cognata est blasphemiæ. Huc propriè videtur spectare lingua illius juvenis, de quo suprà demonstratum est, qui cum socio ad graves verborum contumelias descendit, denique à verbis ad manus & ad ferrum uterque venit. Dum congrediuntur & gladiis punctim agunt, juvenis ille irreverentem prorsus & impiam vocem in Dei Matrem emisit. Illico vox à cælo excepta est. Nam dum ore aperto furit, antagonista in patulas etiamnum fauces ferri mucronem eâ vi intorsit, ut protinus conciderit. *Hoc habet.* Hoc linguæ ac gutturi debebatur vulnus, ut unde peccatum prorupisset, illuc irrueret supplicium.

Irreverentia linguæ est cognata blasphemiæ.

Clamat poëta vetus: *Fortunam reverenter habe.* Ego magis clamandum censeo: De Deo & divinis reverenter loquere, neque sacrarum paginarum verba facetiis misce. Celeres sunt aures Numinis; antequam loquaris, audiunt. Discamus moniti, Prudenter, Opportunè, Reverenter loqui.

Monost. Trochaic. *Frons aperta, lingua parca, clausa mens, regnum tenent.*

Irreverentis linguæ sæpe sunt juvenes, qui ætatis aut dignitatis aliorum vix ullâ ratione habitâ vicies loquuntur, antequam vel semel interrogentur. Necdum enim illud Siracidæ didicerunt; *Priusquam audias ne respondeas verbum.* Grande vitium est, sermonem alterius, præsertim te dignioris, interpellare. Lex est in religiosis famiA liis, ut ille quem Majorum quis alloquitur, eum submissè ac sine interpellatione audiat. Lex hæc in omni bene moratâ domo vigeat. Facillimè hîc in reverentiam peccatur, quandocunque alterius sermo temere interpellatur. Optimè fecerit, qui monetur aut reprehenditur, si orationem finiri sinat, nec statim ab extremâ parte verbi consurgat, sed lentè ac modestè omni reprehensoris oratione finitâ dicat: *Domine ignosce, non repetam hanc culpam.* Aut: *Licètne paucula proferre?* Hîc alter jam magnam partem victus est. Quòd si verbum verbo reddatur, & reprehensoris sermo turpiter interrumpatur, nunquam coalescet amor, sed nec debita reverentia observabitur. Nam qui alieni sermonis interpellator est, aut rusticus, aut superbus, aut impotens sui est. Interpellatio defectum reverentiæ semper arguit. Non enim permittit expleri sermonem, sive admonitio sit, sive objurgatio, sive præceptio. Quos mores Salomon graviter perstringens: *Qui,* ait, *priùs respondet, quàm audiat, stultum se esse* B *demonstrat, & confusione dignum.* Idem & Siracides monet: *In medio sermonum ne adjicias loqui.*

Huic Irreverenti Linguæ affinis est, quam rectè Audacem nominemus aut Impudentem; hæc enim petendo nonnunquam est audacissima. Herodiadis filia, illa saltatrix puella nimis ad audendum projecta & impudens, pro tripudio quod Herodi & convivis exhibuit, bellaria nimiùm pretiosa postulavit, caput Joannis Baptistæ. Herodes rex pollicitus fuerat non negandum petituræ, licet dimidium regni peteretur. At illa impudens lupa id petiit quod pretio sui vel centum regna longissimè superavit.

Sed nec Apostoli ab audaculâ hac linguâ penitus immunes. Duo Zebedæi filii ad petendum satis animosi, per matrem, quam subornaverant, consessum in Christi regno principem petunt; ita quidem ut alteri dextrâ, lævâ alteri Christum regem assidere liceat. Itane, ô boni fratres, sine sudore, sine sanguine conscendendum solium? C Certandum priùs, & luctandum cum hoste non uno. Petitio vestra non mala, sed audax. Qui nimiùm rogat, hoc sæpe agitur ut nihil impetret. Qui tam audacter petit, docet alterum audacter negare.

Deut. 2. Eccli. 32. Ecclesiast. 5. vers. 1.

Matth. 20. vers. 20. Marc. 10. vers. 35.

CAPVT XXVI.

Linguæ malè IMPRECANTIS, *seu maledicæ damna ingentia, maxima proponuntur.*

NArrat Cælius Rhodiginus, Abdalam Saracenum interrogatum, quid in hoc Orbe velut in theatro amœnissimo spectatu dignissimum, & mirissimum videretur, respondisse: Videri Hominem. Caput in homine velut arx turrita, cujus structura longè artificiosissima est. Illud autem nonnemo cum indignatione quæsierit: Cur Natura in rebus omnibus solertissima, humani capitis sentinam, nasum, in medio vultu collocarit? magna hæc injuria videtur in imaginem tam absolutam. Et fuit oris blasphemi homo qui ausus scribere: Deus cloacam capitis mediâ facie collocavit: si ego vel architectus fuissem, vel architecto à consiliis, unum duntaxat oculum fronti inseruissem, unam aurem dextro latere, sinistro autem collocasse nasum. Igitur nasus cerebri, os animi sentina est: nam sicut ille sordes à cerebro, ita hoc ab animo purgamenta recipit. Nullum fimetum, nec mephitis ulla tam gravem odorem spirat, atque os illorum. Optimè Cælius: *Fœtens sermo,* inquit, *putridæ mentis indicium.* Et nihil est quod fœtidus dens, & felle macerata vox non concutiat, dum luto eodem conspurcat omnia. Os Linguæ velut cordis episstomium est, quidquid enim impuri in malè corde latitat, per os egeritur. Inter fœdas has pectoris egestiones, etiam IMPRECATIO est, seu maledictum. Lingua malè Imprecans, seu, Maledica, gravissimum Orbis malum. Præclarè dixit Tullius: *Nihil est tam volucre quàm*

D

Cic. pro Planc.

quàm maledictum: nihil faciliùs emittitur, nihil citiùs excipitur, nihil latiùs dissipatur. Priscorum hîc improba fuit superstitio, de quâ Plinius: *Nihil*, inquit, *ocimo fecundius, cum maledictis ac probris serendum, ut latiùs proveniat.* Contra qui rapum, rhaphanum, napum religiosi agricolæ serunt, antiquâ consuetudine precantur, ut sibi feliciter nascatur & vicinis. Plinio testis accedens Plutarchus de simili herbâ: *Cuminum*, inquit, *imprecationibus satum latiùs provenit, sicut apium conculcatum.* O mi Deus quantum ocimi & cumini seritur inter Christianos, & quàm lætè ac copiosè crescit utraque herba, quantum ubique imprecationum & maledictorum! De hac igitur Lingua *Imprecante*, seu, maledicâ disserturi, quot quantorúmque ea malorum sit parens, explicabimus.

Plin. lib. 19. nat. hist. c. 7. med.

Plutarch. in sympos.

§. I.

MAlè alteri precari, eúmque diris devovere tam grande malum est, ut de illo sanctus Thomas Aquinas hæc pronuntians: *Dicendum*, inquit, *quòd maledictio est, per quam pronuntiatur malum contra aliquem, vel imperando, vel optando. Velle autem vel imperio movere ad malum alterius, secundùm se repugnat charitati quâ diligimus proximum, volentes bonum ipsius: & ita secundùm suum genus est peccatum mortale, & tantò graviùs, quantò personam, cui maledicimus, magis amare & revereri tenemur.* Severissimè olim Deus edixit: *Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Patri matriq; qui maledixerit, sanguis ejus sit super eum.* Hoc tamen imprecationis delictum imminuitur, cùm quis alteri non grande malum imprecatur, aut non adeò maligno affectu, vel etiam joco; aut certè dum seipsum, qui loquitur, non observat. Aliàs execratio damna dat ingentia.

2. Tho. 2. 2. q. 76. art. 3.

Levit. c. 20. vers. 9.

1 Imprecationis malum. Primum est, Jactura cæli & privatio æternæ vitæ. Divinus Paulus id pronuntians: *Neque avari*, ait, *neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Eâ de causâ vult hîc Apostolus omne cum his talibus commercium esse fugiendum: *Nunc autem scripsi vobis*, inquit, *si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, cum ejusmodi nec cibum sumere.* Hoc ergo primum Imprecantis, seu, maledicæ linguæ detrimentum tantum, ut majus nec esse nec fingi possit: Omnia perdidit, qui cælum amisit.

1. Cor. c. 6. vers. 10. 1. Cor. cap. 5. vers. 11.

2 Infausta imprecatio in auctorem suum recidit. Alterum, Infausta precatio plerunque in auctorem suum recidit. Deus Abrahamo pollicitus: *Maledicam*, inquit, *maledicentibus tibi.* Salomon autem: *Sicut avis*, inquit, *ad alta transvolans, & passer quolibet vadens: sic maledictum frustra prolatum, in quempiam superveniet.* Qui malè alteri precatur, è faucibus velut corvum emittit, qui redit & caput insidet, illúdque rostro effodit. Sed observa Salomonis vocem, *frustra prolatum.* Deus enim maledixit tam serpenti quàm terræ: Noëmus maledixit Chamo filio; maledixit David montibus Gelboë, Jobus diei quo natus est, Christus ficui, Petrus venefico Simoni: maledictiones erant, sed non frustra prolatæ, neque justitiæ divinæ adversabantur. Nos verò longè aliter maledicimus, & in justitiam divinam gravissimè delinquimus, illos siquidem diris omnibus & Orco devovemus, in quos nihil nobis est juris; sed neque scire de iis possumus, num divino favore penitus destituti sint, in quorum caput iram Dei detestamur. Hac ratione nos ipsos sæpissime diris deprecationibus defigimus.

Genes. cap. 12. vers. 3. Prov. c. 26. vers. 2.

Vir primarius fuit, & illustris familiæ, cujus nomini parcimus. Hic improbè assueverat seipsum quotidianis iisque pessimis devotionibus execrari. Sicut enim innumeros reperias qui seipsos sic devoveant: Si mentiar, Deus hoc vindicet, Deus me cælo excludat. Aut: Cacodæmon me avehat; Hic bolus me enecet, Non egrediar hinc vivus &c. Catalogum tot pessimarum detestationum nunquam finiero: Ita iste, quem dixi, dominus in comitiis Erfordii, illud suum solenne ac quotidianum sæpius protulit: Si hoc fecero mergar latrinâ. Vox omen habuit, nam collapsa pars domus, hunc ipsum in cloacam dejecit. Rem fusiùs narrat episcopus Vulturarienſis.

Vemus Malleus mal. cum. 2. Can. col. 2.

Nec inter idololatras hæ imprecationes impunitatem & licentiam habuerunt. Appii cæci, maximi viri filia à ludis domum rediit: cùm autem inter stipatissimam plebem vehemens esset compressio, illa populo pessimè precata: Utinam, inquit, reviviscat frater meus Claudius, & aliquot millia tam insanæ plebis submergat mari. Ad Censores C. Fundanium, & T. Sempronium delata est hæc imprecatio, qui mulctam indixerunt, viginti quinque millia æris, sive, ducentos quinquaginta coronatos. Hoc fecerunt idololatræ: ecquid Christiani? sanè vulgatissimum hoc imprecandi vitium, alicubi penitus non punitur, alibi remissè nimis & leniter.

Imprecationes apud idololatras punitæ.

Tertium imprecationis malum est, quod & præcepto & exemplo Christi gravissimè repugnat. Lex Christi est, quam Petrus Apostolus declarat his verbis: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed è contra benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.* Ore Matthæi dixit Servator: *Beati estis cùm maledixerint vobis:* non vos illis, sed prout vates regius monet: *Maledicent illi, & tu benedices.* Hoc Domini præceptum est; exemplum verò istud, de quo divus Petrus: *Qui cùm malediceretur*, inquit, *non maledicebat.* Ad hoc longè illustrissimum exemplum se conformans Paulus: *Maledicimur*, inquit, *& benedicimus.* Sunt qui precentur: Utinam te gehenna hauriat. Qui verus Christianus est, precatur: Utinam te cælum rapiat. Illi iterum: Utinam mors subita te sternat. Sed nec iste aliter quàm priùs: Utinam mille annis superstes sis. Itáne, dixerit aliquis, si quis mihi philippeum det plumbeum, ego illi reddam aureum? Ita prorsus, mi Christiane, ita oportet: hæc Christi lex est.

3 Præcepto & exemplo Christi gravissimè repugnat. 1. Pet. cap. 3. vers. 9. Matth. c. 5. vers. 11. Psal. 108. vers. 28. 1. Pet. c. 2. vers. 23. 1. Cor. c. 4. vers. 12.

§. II.

ANno millesimo quingentesimo vigesimo septimo sanctus Ignatius Lojola egenus & abjectus cogebat stipem. Vidit Ignatium juvenis apprimè nobilis & copiosus, qui juvenili levitate ferociens, & mendicum tam insolentis habitus irridens: Ardeam ego, inquit, & flammis consumar, nisi hic & flammas & rogum sit meritus. Huic Ignatius benevolo vultu: Cave, inquit, ne hoc ipsum, quod imprecaris mihi, eveniat tibi. Vaticinium fuit hæc vox, non monitum. Nam eodem ipso die de Philippo Secundo nuntius affertur, Regem esse renuntiatum. Excitavit ea novitas civium animos, ut festo apparatu sua pro se quique gaudia testarentur. Inter quos etiam juvenis ille applaudere cupidus, properat editam domus turrim conscendere, Illic improvidus flammæ scintillam excutit. Hæc ad vicinam nitrati pulveris custodiam perlata, in insperatum incendium evasit, juvenémque subitis flammis comprehensum misertimè peremit. Ita maledictum in auctoris caput revolvitur: continuisset ille linguam, servasset vitam.

Ribaden l. 5. vitæ cap. 11.

Imprecari est veticum. *Eccli. c. 21. vers. 30.*

Imprecari & maledicere tam severè vetitum est, ut nec ipsi quidem diabolo maledicendum. Apertè Sirac ides: *Dum*, ait, *maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.* Cùm enim maledicus in multis imitetur diabolum, quando hunc jure merito puniri ait, damnat & animam suam quæ imitatur damnatum. Hoc sensu Paulus Apostolus locutus: *Inexcusabilis*, inquit, *es ô homo, omnis qui judicas: in quo enim judicas alium, te ipsum condemnas; eadem enim agis quæ judicas.* Sed & Thadæus Apostolus maximam hîc lucem prælucens: *Cùm Michaël Archangelus*, inquit, *cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ, sed dixit, Imperet tibi Dominus.* Si Angelorum principi non licuit, nec

Rom. cap. 2. vers. 1. Iudæ Canon. epist. vers. 9.

nec diabolum quidem verbis maledicere, quantò minùs licebit alterum alteri diras imprecari. Ideo namque Deus æquissimè non rarò permisit, ut diabolus, pessimus inquilinus, corpus humanum velut tabernam occuparet, quando toties alteri alteros diabolo devovemus, & velut rem mancupi tradimus.

Anton. Daurioult. Catech. hist. c. 4. tit. 10. exemp. 10.

In provinciâ Polonicâ anno à pariente Virgine millesimo quingentesimo octogesimo quinto, juvenis quidam in oppido Podlachiæ, cùm die Veneris carnibus licenter vesceretur, nec ab hospitibus monitus resipisceret, hospita, ut est feminarum ad imprecationes promptum ingenium, ad helluonem versa: Utinam, inquit, & diabolum vores. Habuit subitum eventum maledica lingua. Nam carnium vorator protinus à malo genio cœptus est insideri & torqueri. Cumque ad sacerdotem delata res esset, adhibitæque de more solennes Ecclesiæ preces, sævire pessimus hospes in sacerdotem, furere in circumstantes, juvenem ipsum immaniter excruciare cœpit, donec intercluſis faucibus hominem penitus enecavit. Quid opus, ô maledici, hunc hospitem vocare? ultro venit. Pæne ipsos etiam infantes torquet, maledicâ linguâ provocatus.

Cæsarius Heisterbach. lib. 5. mirac. cap. 16.

Puella quinquennis, sed palati nonnihil jam eruditi, lac furtivum, more catillonum, sorbere cœpit. Pater iracundus filiolam furti manifestam tenens: Eja bibe, inquit, ut unà combibas diabolum. Vix verbum evolarat ore, & diabolus misellam jam occupavit, nec deseruit hanc domum, donec infelix virgo, adulta jam ætate, Brisaco Romam ducta, ad Divi Petri, ab inquilino pessimo liberata est. Hoc autem à mendacii patre testimonium tulit; siquidem vociferabatur diabolus: Me hinc digresso, alia post hanc vitam supplicia non sentiet. En, divinam justitiam benignitate temperatam. Nihilominus caro sensit filiæ maledica parentis lingua.

Greg. lib. 3. dial. cap. 20.

Beatus Gregorius verè Magnus, suo hæc calculo confirmans: Sacerdos, inquit, cui Stephanus nomen, emendatæ vir vitæ, ab itinere fessus domum rediit, & sui non observans, famulo suo dixit: Veni diabole, excalcea me. Vix hoc verbi excidit incauto, & mox corrigiæ calceorum solvi, & calcei detringi cœperunt, idque tantâ celeritate, ut dubium non esset quin is obediisset, qui ad hoc officii vocatus esset. Cohorruit sacerdos, & vociferari cœpit: Recede miser, recede; cum servo meo, non tecum locutus sum. Cessit ad has voces veterator ex Orco. Facile hinc conjectare est, quàm noster hic hostis celeres & aures, & manus, & pedes habeat, qui & auribus, & manibus, & pedibus caret: cumque etiam invocatus veniat promptissimè, ut Plautinus ille parasitus, quid facier vocatus?

Daurioult. cap. 3. Cath. hist. tit. 103. Ex. 7.

Non ita pridem femina viro nupsit Anabaptistæ, cujus tamen religionem ipsa oderat. Ideo ægrè tulit ædes suas à pluribus ejusdem sectæ hominibus frequentari, itaque gravius excandescens: Si quidem, inquit, hæc domus diabolis habitanda est, habeant illam. Dixit, & ab eo temporis momento lemures sic infestarunt domum, ac si solis illis incolenda esset tradita. Dixisses umbras & infestos spiritus ædium illarum jam dominos esse; velut si proclamatum esset: Veteres migrate coloni. Tanti est vel dictum unicum imprecantis ac maledicæ linguæ.

§. III.

PRofectò non tantùm non hominum ulli, sed nulli etiam rei creatæ maledicendum. Quâ de re Divus Thomas Aquinas his verbis disertè: *Dicendum*, inquit, *quòd maledictio creaturæ, in quantum creatura est, redundat in Deum, & sic per accidens habet rationem blasphemiæ.*

S. Tho. 2. 2. q. 76. art. 4. ad primum.

Annal. Soc. Anno 1599. pag. 250.

Anno secundùm Virginis partum millesimo quingentesimo nonagesimo nono, Avenione degebat adolescens nobilis, non virtute, sed prosapiâ. Hic tonante cælo calceos induebat, cumque alter angustior, pedi ægrè induci posset, diabolo eum devovit. Nec recusavit A hoc donum stygius princeps. Mox enim satellitem misit, qui jus doni usurparet: nam fulmen in pedem ruit, rupitque medium calceum. Dimidiatus hic calceus ita fulmine ruptus Carpentoratum deinde ad energumenum perlatus est: quem ut vidit malo genio infestus: *Bene habet*, inquit, *meus erit & alter calceus.* Discе frenare linguam: neque enim accersendi sunt Alastores, jam ante adsunt in omnem nocendi occasionem intentissimi. Vel minimum quid diabolo assignare, intutissimum est: si frenum impetret, non otiabitur, dum & equo potiatur; si calceum habet, insidiabitur pedi; si hunc obtinuerit, væ homini. *Maledici regnum Dei non possidebunt.* 1. Cor. 6.

Affirmat Cæsarius ab ejus se ore excepisse, cui hoc ipsum contigisset, quod in hunc modum percenset. Theodoricus Susariensis etiamnum juvenis, Lubecum contendit ad virginem quam deperibat. Sed alius jam prævenerat, atque suis alios amores excluserat. Theodoricus indignari ac fremere, & quod proximum iræ B tam insanæ, cacodæmonis opem inclamare his ipsis vocibus: Diabolus qui me huc adduxit, hinc etiam poterit reducere. Et libenter quidem id faciet, mi homo. Invitatus ductor quamprimum adfuit, juvenem in aëra evexit, & ultra civitatem asportans, ad aquas non placidâ manu deposuit, dixitque trepidanti: Periisses, nisi te signasses. Siquidem in ipso raptu signum crucis imperfectum expresserat. Dimissus ab hoc nigro ductore, & lapsu non miti afflictus, humi jacebat exsensus, & sanguinem vomebat. Ubi ad se rediit, manibus pedibusque ad amnem perrepsit, lotâque facie paullulum aquæ bibit, inde gressu ægerrimo ad hospitium denique pervenit. Ingressus ædes, ut lumen aspexit, linqui animo cœpit. Vocatus sacerdos, divi Joannis Evangelium aliasque preces recitavit, ægro adversus diabolum firmando. Paullatim vires & valetudo rediere, sed annum totum corpore sic tremuit, ut poculum manus, tantisper dum biberet, tenere nequiverit. Hoc Theodorico sanctiores C cogitationes ingessit, eóque compulit, ut fluxis omnibus valere jussis, in leges Cistercienſium monachorum juraret. Saputt suo damno Theodoricus: *Maledici regnum Dei non possidebunt.* Ephrem præclarè: *Verè beatus*, inquit, *iterúmque beatus ille est, qui à deterrimo hoc maledicendi genere se integrum custodit, quoniam Spiritus sanctus habitabit in eo; homo maledicus utroque & odii & susurrationis morbo laborat.* Maledicus gladiis & pugionibus non pugnat, sed animo ac linguâ sic vulnerat, imò & necat, ut eum non immeritò dixeris homicidam, qui primo aggressu jugulet. Audi jugulatrices voces: Dii te Deæque perdant, Jupiter te perdat; Dii te infelicitent, Dii te enecent. Ita prisci; nos non cedimus imprecando. Mors te rapiat (clamamus) pestilentia te consumat, fulmen te sternat, diabolus te avehat, gehenna te glutiat: Mille cruces, mille rotæ te frangant; Corvi te lacerent, exoculent, eviscerent: Abi ad inferas umbras. Hæc homicidæ illius sunt jacula, hæ machæræ. Ideo Paulus maD ledicos nequissimis hominibus adnumerat, ideo cæli ostium his obseratum pronuntiat: *Maledici regnum Dei non possidebunt. Nam sicut in cruce latro*, inquit Ephrem, *per unicum confessionis verbum, factus est civis paradisi, sic maledicus per unicam imprecationis vocem seipsum præcipitat, sitq; incola inferni.* Consentiens psaltes regius: *Dilexit maledictionem*, ait, *& veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Quandoquidem ipse alios, etiam ipsum alii, imò Deus ipse abominabitur: *Et induet maledictionem sicut vestimentum, & intrabit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.* Vestis corpus amicit tegitque, aqua per os immissa stomachum & viscera occupat, oleum quia subtilissimum, non carnes solùm, venas & nervos, sed ipsa quoque ossa penetrat; sic maledictio corpus, animum, sensus omnes, voluntatem ac intelligentiam occupabit: *dilexit maledictionem, & veniet ei.*

At verò

Prov. c. 11. v. 25. At verò *anima quæ benedicit, impinguabitur.* Hinc necessaria conficitur consecutio : Anima quæ maledicit, de-
Eccles. c. 1. v. 8. pauperabitur. *Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere: Non præteriet illum corripiens judicium.* Fœdum, horribile, abominandum est vitium mala Imprecatio, quæ aliam voluptatem non spectat quàm suam nequitiam. Idcirco Deus hoc flagitium tantopere punit. *Maledici regnum Dei non possidebunt.*

CAPVT XXVII.

Lingua IMPRECANTIS, *seu, Maledicæ damna, testimoniis, & rerum gestarum monimentis consignantur.*

ORta est quæstio in convivio, non abhorrens à mensâ rebusque escariis : Quis sensus sit illius paræmiæ ; Piperatæ pultes & corpus & animum inquinant. Varia super hoc responsa. Demum unus : Si quid nigræ pultis, inquit, in niveum collare, aut sericum thoracem, aut candidam mappam incauta manus sparserit, jam ea quæ corporis sunt, maculavit: sed quia non rarò tantopere indignamur, huic manus errori, ut æquioribus forsan oculis spectaremus bovem in foveam lapsum, quàm vestes minimo nævo collutulatas, Imprecans & Maledica lingua omnium prima se prodit, & sordes illas execratur: Nam, ut ajunt, Munduli tolerare malunt alapam in facie, quàm maculam in veste. Hinc execrationes & sexcenta maledicta; quandoque in cocum aut focariam stomachamur. Hæc autem valde maculant animum. Hac igitur ratione nigris pultibus, & corpus & animus inficitur. Plausum tulit responsio.

Explicationem paræmiæ confirmans Jacobus Apostolus: *Lingua*, inquit, *constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus*; totum hominem, nempe domum, & domus dominum. Lingua Maledica & Imprecans tantum & sordium & toxici habet, ut hominem, quantus quantus est, inficiat & venenet: neque enim mentem solummodo noxa obstringit, sed ipsum sæpe corpus pessundat, & Sataneæ habitandum objicit, uti priore dissertatione cœpimus dicere. Jam hoc ipsum compluribus testimoniis, clarissimisque rerum gestarum monimentis testatum consignabimus.

Jac. cap. 3. v. 6.

Lingua maledica totum hominem inficit.

§. I.

Plutarch. in Alcibiade. PRisci ævi Antistitam Plutarchus ampliter dilaudat, quòd in eam mentem adduci non potuisset, ut malè precaretur. Cùm enim Alcibiades nigro calculo damnatus esset, jussi sunt utriusque sexus sacerdotes absentem execrari. Una noluit, sed & sui consilii rationem reddens: Precibus, inquit, non imprecationibus constituta sum sacerdos. Simile quid sacra nostra nos docent. Laudatissimus ob hoc Balaam (modò diu talis perstitisset) quòd maledicere noluerit Israëli. *Quomodo maledicam,* inquit, *cui non maledixit Dominus?* quâ ratione detester quem dominus non detestatur? In hunc modum maledici oris homo interrogandus foret : Scisne maledice, quòd huic homini Deus maledixerit? cur ergo tu audacissimè omnes illi diras, omnes ex Orco diabolos imprecaris? hócne mores Christianos sapit? Ad alia nos Paulus erudiens: *Benedicite*, inquit, *persequentibus vos : benedicite & nolite maledicere.*

Num. c. 23. v. 8.

Rom. c. 12. v. 14.

Cùm Sergius Paulus Proconsul Romanus, vir gravis & prudens, Christiana sacra à Tarsensi Paulo & Barnabâ doceri cuperet, restitit Elymas magus, Proconsulem à Christo avertere conatus. At Paulus Apostolus effervescens divino spiritu, & in os homini resistens : *O plene omni dolo & fallaciâ*, inquit, *fili diaboli, inimice omnis justitiæ non desinis subvertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus. Et confestim cecidit in*

Act. c. 13. v. 9. v. 11.

Maledicæ linguæ damna testimoniis confirmantur.

A *eum caligo & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconsul cùm vidisset factum, credidit, admirans super doctrinâ Domini.* Quâ ratione igitur, dixerit quis, observavit Paulus illud suum: *Benedicite, & nolite maledicere?* Ut scias, Elymæ mago non tam Paulus, quàm Deus ore Pauli maledixit. Et admirandum, vocibus tantum ponderis inesse, ut non verbis solùm, sed & factis videantur adscribendæ alæ ac volatus: dictum factum.

Rem Orbi notam testatamque memorans Hipponensis Pontifex Augustinus : *Unum est*, inquit, *quod apud nos factum tam clarum atque illustre miraculum, ut nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit; nullum qui oblivisci ullâ ratione potuerit. Profectò vel hinc satis liqueat quantum sit Imprecationis malum. In urbe Cæsareâ Cappadociæ vidua non ignobilis, decem liberorum mater degebat. Liberi, quorum septem fratres, sorores tres, ætatis utcunque jam adultæ, patre defuncto, matrem gravius offenderunt. Illa injuriam à liberis illatam acerbissimè ferens, omnibus imprecata est hoc morbi : Vt vos jactet febris querquera. Momentum ingens habuere maternæ voces: mox enim tam fratres quàm sorores, horribili membrorum tremore concuti cœperunt, adeò ut nec somnus quidem fœdam hanc trepidationem sopiret. Miseri, quia suorum civium oculos ferre non poterât, quaquaversum ab urbe profugerunt, totum pæne Orbem Romanum pervagati. Ex his Hipponem etiam delati sunt Paulus & Palladia, frater & soror, famâ tot locis prævolante jam noti. Hîc cum adem beati Stephani martyris quotidie frequentarent, omnium civium ora oculosque in se rapuerunt, dum alter alteri calamitatis causam & originem exponit. Demum ambo tam frater quàm soror, in ejusdem Martyris templo valetudinem integram recepe-*
runt, miro totius urbis applausu, & gratulatione. Hoc tantum malum decem liberis illatum ab unicâ matris imprecatione. Ergo, *Benedicite & nolite maledicere.*

Aug. tom. 5. lib. 22. de civit. Dei c. 8. prope finem.

Vide ipsum Aug. hæc fusiùs narrantem dicto loco.

Attexo huic non absimile, quod Joannes Aretinus commemorat. Mater duos filios indulgentiùs æquo educarat. At sensit demum blanditiarum suarum non molles exitus. Et quia mater filios verberibus coërcendos verbis mulcebat, filii matrem verberare sunt ausi. Illa injuriæ impatiens, & impotens linguę, imprecata est: Ut vos agitet diabolus. Rata imprecatio. Mox enim filii à malo dæmone obsessi, seipsos mutuis morsibus laceraruntEâ de causâ tanquam rabidi canes catenis sunt vincti. Mater quantumvis Christianæ disciplinæ ignara, malo tamen mota ad beatum Zenobium confugit ; qui feminæ misertus, in æde Servatoris horis duabus ante crucifixi effigiem precatus, crucis signo dæmones fugavit. Filii ab hospite tam diro jam liberi, unà cum matre lustralibus aquis tincti sunt. Ergo, *Benedicite, & nolite maledicere.*

Apud Surium tom. 3. in vitâ Zenobii episc. Florentini.

§. II.

LOcupletissimis illis testibus, Gregorium Magnum virum sanctissimum jure merito accenseo, qui hoc memoriæ prodidit. Florentius in Nursinæ provinciæ partibus, eâ vitæ sanctimoniâ præcelluit, ut ursum velut servum ad quævis ministeria sibi haberet obsequentem. Non valuit effugere invidiam hæc morum sanctitas. E vicino cœnobio quatuor monachi mitissimam feram aggressi occiderunt. Florentius re cognitâ non tam ursi cædem, quàm malitiam monachorum lugebat. Eutychius illorum antistes, Florentii luctum mitigare tentabat, sed inani operâ. Nam Florentii dolor ab his eloquiis auctior, tandem execrationis vocem expressit. Spero, inquit Florentius, hanc tantam petulantiam supplicio luculento vindicandam brevi. Quis enim hic furor, animal cicur, & nemini noxium occidere? Deus ab illis pœnas expetat. Dictum factum. Vindicta vocem illico secuta est, & quatuor illi cœnobitæ leprâ percussi tabescere cœperunt. Florentius vocis suæ vires expavescens, doluit reperisse Deum ita faventem, & annuentem detrimentosis vocibus. Ità maledictum quod semel protulit, omni vitâ deflevit, homicidam se clami-

Greg. lib. 3. dial. c. 15.

tans nimiùm crudelem. Addit Gregorius, hoc in eum finem permitti à Deo, ne tam præcipites maledictionis spiculum evibremus. Exaudit nos Deus, sed ad nostram perniciem. Quapropter ô maledicæ linguæ, vestram hanc celeritatem pessimam coërcete! *Benedicite & nolite maledicere.*

Zenobius etiamnum in mentem mihi est, cujus res gestæ testantur, adolescentem in parentum domo febriisse, siti adeò pertinaci & inexpugnabili exhaustum, ut adolescentis mater nocte unâ quadragies lecto surgere coacta sit, ut filio potum propinaret. Femina ob sitim tam importunam demum impatiens & irata, cùm calicem porrigeret: Ut tibi, ait, diabolus hunc haustum benedicat: quoties mihi surgendum? Filius jam ante febriens, ad matris vocem, à cacodæmone quoque torqueri cœpit (hæc enim diaboli benedictio est) iisque furiis agitari, ut adolescens cetera imbecillis & morbo fractus, nullis jam vinculis coërceri, sed nec ab insessore diabolo liberari potuerit, dum ad sancti Zenobii sepulchrum delatus, sospitatem recepit. Ergo, *Benedicite & nolite maledicere.*

§. III.

HÆc ideo, Lector, uberiùs disserimus, ut maledicas linguas obruamus nube testium. Scimus validam quercum non uno ictu dejici, nec os maledicum ab uno teste satis oppilari; caterva est adducenda, ut discat abstinere maledictis. Illud autem hoc vitium nimis quâ detestabile reddiderit, quòd dira Imprecatio in auctorem recurrat, & plerunque primum vulnus infligat suo domino. Corpus indemne præterit? certè animum ferit. Siracides hoc attestatus: *Qui in altum,* inquit, *mittit lapidem, super caput ejus cadet.* Neque verò Deus abrahamo tantùm, sed & Isaacus Jacob filio dixit: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus.* Sed dicta testimoniis amplioribus firmamus.

Eccli. c. 27. v. 28.

Gen. c. 27. v. 29.

E divi Dominici familiâ Theologiæ doctor, rem sibi compertissimam narrans: Cùm, inquit, Coloniæ agerem in Theologiâ, virgo quindecim annorum in ædibus cognatæ scyphum fictilem fregit. Cognata mox in fermento esse, & graviter excandescere. Hoc ipsum indignata est virgo, nempe tam vilis vasculi mortem tantis querimoniis deplorari; idcirco mensam accedere recusabat. Cognata Manliano imperio: Accede, ait, & comede murmuratrix. Hic virgo secũ ipsa: Si comedendum, ajebat, comedam in nomine diaboli. Vix libavit cibum, & ori muscam sensit illapsam, & cum eâ ipsissimum, quem advocarat, diabolum. Dirè vexabatur misera ab hoc inquilino, compos tamen rationis semper perstitit. Tentata varia, sed frustra. Demum ex eadem divi Dominici familiâ, vir religiosus, Godefridus Schlussel, Theologiæ doctor, infernum civem sacris precationibus ejecit. Quid opus, ô improvidi mortales, invitare diabolum? Ultro venit. Sed Coloniâ Moguntiam abimus.

Ican. Nyder. Formicar. lib. 5. cap. 11. medio.

In ditione Moguntinâ Ecclesiastes pro suggestu in calceos rostratos (qui illius ævi luxum accendebant) acerrimè invectus est, diaboli commentum esse asserens, tam prodigiosam calceandi rationem. Concioni sutor intererat, qui contractius lucrum præmetuens, objurgationem hanc ægerrimè tulit, &, Quid calcei ad hunc sacrificum? ait, Ut illius verticem morbus sonticus invadat. Sic indignabundus excessit templo. O miser, misisti lapidem in altum, sed in caput tuum recidet. Dum ergo hic sutor domum properavit, in viâ obvius ei factus est vir procerus & terribilis veste prasinâ amictus qui capite prehensum affixit humi. Sed priùs vertici cruentam notam impressit, tanquam si orbem rasisset.

Ioan. Gailer. à Kaisersperg. lib. de oris peccatis dominica Lætare. mihi pag. 40.

Impos sui, horam sic jacuit; tandem à ceteris illius concionibus auditoribus domum suam delatus, sibique restitutus, omnia ordine aperuit, suóque damno docuit, nemini maledicere. Ergo, *Benedicite, & nolite maledicere.* Nam quod Siracides affirmat, *Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.*

Eccli. c. 27. v. 30.

§. IV.

NEc ab hoste veritas repudianda. Narrabat olim Colonia compransoribus suis, Isiebicus paterfamilias, filium perquam indulgenter educatum eò degenerasse, ut parenti geminos digitos præciderit. Parens tam cruentâ injuriâ exacerbatus, precatur filio: Ut te improbissime corve, Albis fluvius glutiat. Neque distulit Deus vindictam. Eodem ipso die filius ad parentis votum submersus est Albi.

Ioan. Gailer. à Kaisersperg. lib. de oris peccatis dominica Lætare. mihi pag. 40.

Priora confirmat, & rem probè cognitam fide optimâ narrat, quem suprà dixi, Cæsarius: Non procul Aquis urbe, in monte Salvatoris noster Antistes (inquit auctor) operatus est sacris. His finitis mulier, diaboli hospita est adducta. Antistes sacros libros mulieris capiti imposuit, & ex iis Evangelium Ascendentis Christi Domini recitavit, cúmque verba illa pronuntiaret: Super ægros manus imponent, & bene habebunt, cacodæmon territis omnibus, horrendùm fremere, ac vociferari cæpit. Exire jussus, id unum respondit: Hoc nondum vult Altissimus. Interrogatus quâ ratione eam domum occupasset, altum siluit. Femina demum ab hoc hospite liberata, fassa est se marito succensente dixisse: Abi in nomine diaboli. Protinus ab hoc dicto sensisse diabolum per auriculam illapsum. Celerrimus est hic hospes ab Orco, & antequam omnem invitationis formulam absolvas, jam adest, jam totus in totâ domo est. Ergo, *Benedicite, & nolite maledicere.* Recentius est quod addo, Anno Christiano sexcentesimo decimo nono, In Salisburgensi agro Mauterendorfii caupo, ut fama est, famulum domo excluserit, pensiunculâ, quam pactus fuerat, negatâ. Atque ut injuriæ fucum faceret, servo in os objiciens: Hæc ajebat, & hæc mihi furatus es. Pactam ergo mercedem nego. Servus meliore conscientiâ erectus: Nihil, here furatus sum, identidem respondebat. Diu tenuit hæc verborum velitatio. Lite demum ad judicem delatâ, caupo projectæ vir audaciæ: Nisi verum, inquit, dixero, in meis me peccatis Deus puniat. Hem ditissimam imprecationem! Et voto Deus annuit. Nam caupo eo quo steterat loco, repentinâ morte corruit. Tanti ponderis fuerunt verba quæ protulerat. Huic rectè dixerit Deus; *Amice, Matth. non facio tibi injuriam: tolle quod tuum* esse voluisti. Fiat tibi secundum fidem tuam.

Adeò autem diabolus & verus, & vel pictus est fugiendus, ut nec temere quidem nominandus sit. Exp... eo. Civis Bernensis, Petrus, maleficarum judex, vir integer, aliquot diebus extra urbem in castro Blanckenburg apud cognatum egit negotii caussâ. Eò ita urgebatur, ut somnum noctu abrumpens lecto surrexerit, scripturus litteras ad maturandum iter. Sed videbatur Petro sol jam vicinus esse, diffugientibus stellis. Quare vestes raptim induit, precibus, quas ex more præmittere solebat, omissis. Sic ad locum scriptionis properat. Ubi clausum reperit, prius sibi, quòd plus æquo dormisset, dein & loco graviter indignatus: Ergo ad lectum, inquit, in nomine diaboli redibo, O Petre, malum hoc nomen est, nec quidem nominandum. Mox senties. Nam vix dum abiit ab ore vox incautior, & Petrus per scalarum gradus, quos ascenderat, præceps rejectus est; eâ vi, ut semianimis & rationis expers jacuerit multo fluens sanguine. Atque sic à famulo repertus est. Ubi ad se rediit, linguam aberrasse cognovit. Vires autem eo lapsu miserè afflictas vix tribus hebdomadibus reparavit.

Imprecari, maledicere, diris devovere, cacodæmonem vocare, non inutile solum & ab omni voluptate sterile, sed etiam adeò tetrum, simul tamen tam pervulgatum est flagitium, ut sæpissime divina justitia vindices manus non contineat, sed reos extemplo feriat (ut vidimus) quo

mus) quo mortales citiùs huic maledicentiæ & imprecandi libidini desuescant, discántque benedicere & non maledicere. Lata est sententia: *Maledici regnum Dei non possidebunt.* Odit DEVS & arcet hominem, cujus maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo, sub cujus linguâ labor & dolor. Quibus animus est æternis laudibus Deum venerari, iis nunc incipiendum, nempe ab hominibus ducendum est principium, quod in Deo sine fine finiatur. Quisquis poterit injurias maledictis non pensare, & Paulo præceptore, etiam persequentibus benedicere, Orbis supremo die benedictionibus infinitis honorabitur: Bene illum, bene corpus, bene animum, bene omnia illius. Ergo, *Benedicite & nolite maledicere.*

1. Cor. c. 6. v. 10.

Rom. 12. v. 14.

§. V.

SEd vulgatum illud orbi admirandum maledictum non omisero. E signatis tabulis hoc recitabo, & testes sistam fide dignos. Conjugem Comitis in Hollandiâ Margaretam paupercula mulier, quæ gemellos ulnis gestabat, stipem rogavit. Comitis conjux non solùm stipem negavit, sed & convicium addidit, adulterii eam insimulans, ob prolem tam numerosam. Perculit feminam graviter & repulsa & contumelia. Ergo audet & imprecatur: Velit Deus, ut tu, ô domina tot proles parias, quot annus dies continet. Voluit omnino Deus ratam esse imprecationem. Ita uxor Comitis evolutis mensibus, partu uno trecentos sexaginta quatuor liberos enixa est. Et quia omnes in lucem vivi prodierunt, ab Ultrajectino proëpiscopo Guidone sacro rore tincti, sed paulò pòst unà cum matre defuncti sunt. Extat hodieque in Losdunensi virginum cœnobio inter Leydam & Hagam Comitis sito epitaphium, quod hanc repræsentat inscriptionem.

Isabo. Goccius rer. Belgic. decad. Hadrian. Cominæus in Vandalia. Luc. in hist. Belgic. l. 20. Iac. Meyer. Annal. Flandr. l. 3. ann. 1276. Lipsius facit mentionem de Virgine Eadem, cap. 21.

Illustris Domini Florentii, Comitis Hollandiæ filia, cujus mater fuit Mathildis, filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Guilielmum Alamaniæ regem: hæc præfata domina Margareta, Anno salutis millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, ætatis suæ anno quadragesimo secundo, ipso die parasceves, horâ nonâ, ante meridiem peperit infantes vivos promiscui sexus, numero trecentos sexaginta quatuor, qui postquam per venerabilem Episcopum Dominum Guidonem suffraganeum, præsentibus nonnullis proceribus, & magnatibus in pelvi quadam Baptismi Sacramentum percepissent, & masculis Ioannes, femellis vocabulum impositum fuisset, ipsorum omnium simul cum matris animâ ad Deum æternaliter victuræ redierunt: corpora autem sub hoc saxo requiescunt.

En, Lector, tabulas signatas. Quàm facilis est Deus imprecationi, præsertim pauperum annuere, & vel naturæ leges solvere, ne irrita cadat Imprecatio. Multorum vota maximarum virium sunt. Finio; sed prius addo recentissimum ac planè musteum Imprecationis specimen. Nimirum tam aliis quàm sibi ipsi malè precari pessimum.

Hoc ipso, quo hæc typis parantur, anno millesimo sexcentesimo vigesimo octavo Augustæ Vindelicorum duæ mulieres mater & filia in gravem furti suspicionem haud temere venerunt. At illæ, quòd increbrescentem ejus facinoris famam à se propulsarent, ita Deum obtestatæ sunt; ut, si fontes essent, horribili pestilentiâ utramque pateretur afflari, idque ad designatum diem, &, quod ampliùs, certo pestiferarum plagarum numero expresso. Audiit hæc vota Deus, & annuit. Venit itaque jurata dies, & simul pejerata pestis, quæ servato ritè plagarum numero (quaternas una, novenas altera sibi fuerat imprecata) utramque feminam invasit, & simul documento manifesto fuit, pejeranti & malè precanti linguæ judicem vindicémque instare Deum.

Millies dixero, nec id satis unquam impressero: *Benedicite, & nolite maledicere.*

CAPVT XXVIII.

Lingua IVRAMENTIS *assueta, quàm sit exitiosa.*

COmplures morbi sunt, quibus certiùs cognoscendis, luculentum signum petitur à linguâ, quam ægrotus in eum finem subinde protendit inspiciendam medico. Anatomiæ periti ajunt cor & linguã nervo conjungi uno: hinc signa valetudinis à linguâ peti. Qui nosse cupit, quo quis morbo laboret, linguam inspiciat, verba consideret, sermonem observet. Lingua nuntius, & index cordis est. Qui psittacum avem, è plumulis, è pastu, è volatu non norit, saltem noscet è garritu: qui nescierit, quos hi, aut isti, aut illi mores præ se ferant, attendat quid garriant. Ita Socrates inspecturus adolescentis animum, contemplatus est linguam: loqui eum jussit, ut videret quàm commodis esset moribus. Avis à rostro, & cantu optimè dignoscitur: humanus animus colloquiis exploratur. Qui curiosius Pharmacopolium lustrat, ut pyxidum opes indaget, operculum movet, pyxides aperit; mox aut fragrans moschum, aut assa dulcis, aut suaveolens balsamum, aut graveolens Castorium, aut assa fœtida se prodit. Lingua cordis operculum est, hoc amove, & nosces illud.

Lingua est nuntius, & index cordis.

Explicatissimè Christus: *Bonus homo*, inquit, *de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantiâ enim cordis os loquitur.* Neque aliter Siracides: *In linguâ*, inquit, *sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Neque aliter Augustinus: *Nam quid velit cor*, ait, *lingua testatur.* Ergo, *ante sermonem non laudes virum. Nam, sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius: sic verbum ex cogitatu cordis hominis.* Pyrus non fert mala, nec malus pyra vel pruna: sua cuique indoles, suus cuique genius est, ad hos illósve fructus ferendos.

Luc. cap. 6. v. 45. Eccli. cap. 4. v. 29. Aug. in psal. 93. præfat. ante med. Eccli. c. 27. v. 7. & 8.

Caiphæ Pontificis custos janitrix, Petrum Apostolum dedignata est dominum compellare: Homo vilis, Galilæus est, ajebat, ipsum loquela ipsius manifestum facit. Plerunque vix paucas voculas efflamur, & an Germani, Itali, Hispani simus, ab idiomate arguimur: Ita prorsus, quid quis clausum gerat pectore, lingua facit perspicuum. Verissimè dixit Socrates: *Qualis vir, talis oratio, quale avi rostrum est, talis & cantus est: quales cujusque sermones, talia plerunque sunt & facta.* Quod optimè dixit Aristoteles: *Qualis quisque est, talia dicit.* Imaginem animi esse sermonem, optimè interpretatus Christus: *Quæ autem*, inquit, *procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.* Inter hæc oris inquinamenta longè pernicioſissimum est Lingua *Iurans*, seu, Jurandi consuetudo multò pessima, de quâ copiosiùs jam disserendum.

Arist. lib. 4. eth. Matt. c. 15. v. 18.

§. I.

TEmerariam jurandi consuetudinem adeò severè prohibet Deus, ut satis sit divinæ legis verba recitasse. Hæc sunt: *Non assumes nomen Dei tui in vanum, nec enim insontem habebit Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra.* Lex hæc unica, Christianis omnibus, instar mille concionum sit. Certè vir serius & magnæ auctoritatis, ad puerilia quæque se testem produci non sinit, & Deus rex cæli toleret, ut eum nugarum, imò & mendaciorum nostrorum testem advocemus? Quid enim est aliud, Jurare, quàm Deum testem invocare? Clarè Augustinus: *Itáne verò*, ait, *quisquis es pravi cordis & perversi, si dicas, per Deum, juras: si dicas, Testis est Deus, non juras? Quid est enim, per Deum, nisi, testis est Deus? Aut quid est, testis est Deus, nisi, per Deum?*

Exodi c. 20. v. 7.

August. tom. 10. serm. 10. in decollat. Ioan. Bapt. Idem eod. tomo ser. 28. de verbis B. Iacobi.

Res arduæ circumspectionis est, juramentum licitum. Aut nullum, aut, malum est juramentum, quod judicio, veritate, & justitiâ destituitur. Hieremias vates

Hierem c.4. v. 2. expressit: *Et jurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitiâ.* Hæc autem tria tam facilè depravantur, ut exactissimè perpendere debeat quid facturus sit, qui jurejurando se obstricturus est. Sed hæc nihil ad nos hoc loco. Nostrum hîc exponere, temerariam jurandi consuetudinem, à divinis oraculis extremè damnari. Quatuor verò potissimùm capita sunt, quæ Linguam *Iurantem* in exitium præcipitent.

4. Capita linguam jurantem in exitium præcipitantia: 1. Affectus jurandi.

Primum est, Affectus seu libido jurandi, quæ sæpe tanta est, ut mortalium innumeri, quidquid loquuntur temerariis juramentis, velut venenato pulvere aspergant. Plurimos reperias, qui ante centies jurent, quàm vel semel panem à Deo flagitent. His talibus juramenta, velut verba injussa, provolant: jurant, neque jurare, multò minùs peccare se cogitant. Adeò námque volubilis sunt linguæ ad jurandum & dejerandum, ut fateri cogantur, tam insanam jurandi consuetudinem, pruritum ac morbum esse. Hinc sæpe, Augustino teste, *plura sunt juramenta, quàm verba.* Quàm id autem Deo non potest non graviter displicere, quod ore tam soluto laxóque adversùs ipsius honorem pugnemus. Quapropter Jacobus Apostolus adhortatione maximè seriâ: *Ante omnia*, inquit, *fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum: Sit autem sermo vester, est, est; non, non; ut non sub judicio decidatis.* Illustrissimè hæc Apostoli monita interpretatus est Augustinus. Hîc ego te, Lector, obsecro, vacivas præbe aures atque attentas, & quid hîc unus sed eruditissimus, sed sanctissimus præsul de jurandi consuetudine senserit, ausculta. Sic igitur Augustinus loquitur: *Quare ergo, Ante omnia? Ipsio verbo, quod ait, Ante omnia, cautos nos fecit adversus linguam nostram. Ante omnia, ait, ut attendatis præ ceteris, ut vigiletis, ne furrepat vobis consuetudo jurandi. Tanquam in speculâ ita te posuit contra te. Considera enim te jurare: per Deum, per Christum occido illum: & hæc quoties per diem, per horam? Non aperis os, nisi à tali juratione. Nolles, ut diceret tibi,* Ante omnia, *ut te adversus consuetudinem intentissimum redderet, ut omnia tua inspiceres, omnes motus linguæ tuæ diligentissimè custodires; malæ consuetudinis tuæ custos esses. Ad eam constringendam audi,* Ante omnia. *Dormiebas, pungo;* Ante omnia, *spinas admoveo. Quid est,* Ante omnia? Ante omnia *vigila,* Ante omnia *intentus esto. Hoc peccatum quem nõ reum teneat, si jurare peccatum est? Nam perjurium peccatum esse, & grande peccatum nemo dubitat: sed non ait Apostolus,* Ante omnia, *fratres mei nolite perjurare, sed nolite jurare. Quia ergo grave peccatum est pejerare, compendium tibi dedit Scriptura, Noli jurare. Vis ergo longè esse à perjurio? Iurare noli. Falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est. Sed consuetudo est, solet dici,* &c. *Major consuetudo majorem intentionem flagitat, non rei levis consuetudo. Si de manu aliquid faceres, facilius manui tuæ imperares, ne faceret: Si pedibus aliquò eundum esset, pigritiâ retardante excitares te, ut surgeres & ires: lingua facilitatem habet motus, in udo posita est, facilè in lubrico labitur. Quantò illa citiùs & faciliùs movetur, tantò tu adversus illam fixus esto. Nam tantum mali habet juratio, ut qui lapides colunt, timeant falsum jurare per lapides: tu non times Deum præsentem, Deum viventem, Deum scientem, Deum manentem, Deum in contemptorem vindicantem?*

Aug. loco in frà cit. *Iacob. cap. 5. v. 12.* *Aug. tom. 10. serm. 28. de verbis B. Iacob. ante finem sermonis: cetera initio. N.B. jurat hominem à se occidendum.*

§. II.

2. Assiduitas & quotidiana consuetudo jurandi. *Eccli. c. 23. v. 9.*

ALterum est, Assiduitas & quotidiana consuetudo jurandi, quam sacra volumina gravissimè reprehendunt. Siracides, ut cautiores nos reddat, *Iuratioui*, ait, *non assuescat os tuum, multi enim casus in illâ.* Sunt qui tertio quovis verbo, ad vilissima quæque usurpent divinum nomen: nostrum nomen non nisi ad causam explicatam & æquam adhiberi patimur, quidquid demum fiat divino. Quis servorum sine honorificâ præfatione dominum aut magnatem nominet? & nos Angelorum regem inter rixas & contumelias appellamus imprudentissimè, seu levitatis seu falsitatis nostræ testem. Sunt qui vel uno die sexcenties dicant: Per Deum, Testis est mihi Deus, Deum appello testem. Aliter Seraphini Angelorum supremi sanctissimum Dei nomen venerantur: quanti enim ii reverentiâ, quo tremore suum illud trisagium *Sanctus, Sanctus, Sanctus* modulantur! At nos viles homunculi, in omne facinùs projecti, in precibus torpidi, ad fabulas attenti, in vanis & futilibus animosi, cùm oramus, Deum nominamus nõ sine fastidio, cùm ludicra aut falsa narramus, eundem Deum appellamus, non sine grandi contemptu. Et quemadmodum sacerdos in sacris sæpius ingeminat, *Oremus*; sic juramentis assuetus, assiduè iterat, *juremus, blasphememus.* Res ipsa hîc loquitur. Et idè Chrysostomus olim expertus: *Nos autem*, inquit, *& cùm vilia comparamus, & cùm de uno numo contendimus, & cùm adversus servulum commovemur, Deum testem invocamus.* Et hominis quidem ingenui & aliquâ dignitate muniti, in publico ad hujusmodi res non audemus testimonium postulare, ne & injuriarum contra nos vindicta procedat: Deum autem, calorum regem, Angelorum Dominum, & cùm contrahis, & cùm loqueris, & cùm quibuslibet sermonibus delectaris, advocas testem. Hanc ergo jurandi flagitiosam consuetudinem gravissimè detestatus Siracides: *Nominatio Dei non sit assidua in ore tuo*, inquit, *& nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Vir multùm jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* Hoc unum, obsecro, vigilante animo considera: *Vir multùm jurans, implebitur iniquitate.* Compendium & epitome diversorum scelerum est jurandi temeritas: audebit plura qui frontem per tot juramenta exuit: *implebitur iniquitate.* Neque hic vindices Dei manus exibit. Nam etsi seras, severas tamen exolvet pœnas, *& non discedet à domo illius plaga*; non seipsum tantùm, sed & posteros suos centuplicatis secum supplicijs involvet.

Tirin. Clem. Alex. l. 1. Strom. Eccli. 23. v. 9. Tirin. Deut. 6. v. 13. Matth. 4. v. 10. Tirin. Levit. 24. v. 16. Tirin. Deut. 28. v. 58. Tirin. Eccli. 23. v. 12.

§. III.

TErtium est, Nullâ, vel levi ex causâ jurare: quod divinę leges expressissimè vetant: *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustrà: quia non erit impunitus, qui super vanâ nomen ejus assumpserit.* Hanc legem spernit quicunque immeditatus & incogitans otiosâ temeritate jurat. Hebræis non tantùm hæc talia juramenta vetita; sed & religionis ac reverentiæ causâ, nomen Dei Jehova pronuntiare non sunt ausi, nisi soli sacerdotes & Pontifices, qui id maximè ad solennem populi benedictionem, aut ingressum in templi adyta pronuntiabant. Josephus affirmat, sibi hoc nomen eloqui, nec jus nec fas esse. Cùm ergo in sacris paginis hoc nomen legenti occurrebat, Hebræi pro illo substituebant *Adonai*, vel *Elohim.* Imò Christus & Apostoli, cùm testes faciunt Hebræas paginas, in quibus nomen tetragrammaton est, pro eo nomen *Dominus* substituunt. Hinc Judæi negant se scire, quâ ratione nomen illud pronuntiandum sit, seu, quomodo illud Deus, Moses, atque sacerdotes pronuntarint; ajúntque ultimum sacerdotem, qui nomen hoc expresserit fuisse Simeonem justum (qui Christum puerum in templo passis ulnis amplexus est) à venturo autem Messiâ se docendos modum hujus nominis pronuntiandi. Ob eandem divini nominis reverentiam summus Pontifex, illud in tiarâ, laminæ aureæ insculptum gestabat sublime; quod rex Macedo Alexander Jaddo Pontifici obvius, humi procumbens reverenter adoravit.

Tirin. Num. 6. v. 27. Tirin. Exod. 28. v. 36. Tirin. Exod. 3. v. 15. Tirin. Exod. 6. v. 3. Tirin. Psal. 67. v. 5. Tirin. Psal. 82. v. 19. Tirin. Psal. 109. v. 1. Tirin. Psal. 117. v. 26. Tirin. Psal. 134. v. 3. Tirin. Psal. 144. v. 21. Tirin. Psal. 148. v. 13. Tirin. Psal. 150. v. 6. Tirin. Isai. 42. v. 8. Tirin. Isai. 48. v. 11. Tirin. Isai. 52. v. 6. Tirin. Ezech. 36. v. 23. Tirin. Ezech. 39. v. 7. Tirin. Dan. 3. v. 96. Tirin. Joel. 2. v. 32. Tirin. Amos. 9. v. 12. Tirin. Zach. 14. v. 9. Tirin. Malach. 1. v. 11. Tirin. Malach. 1. v. 14. Tirin. Malach. 2. v. 2. Tirin. Malach. 3. v. 16. Tirin. Malach. 4. v. 2. Tirin. Malach. 4. v. 5. Tirin. Malach. 4. v. 6. Tirin. Matth. 6. v. 9. Tirin. Matth. 23. v. 39. Tirin. Luc. 1. v. 49. Tirin. Luc. 2. v. 9. Tirin. Luc. 2. v. 38. Tirin. Luc. 19. v. 38. Tirin. Joan. 12. v. 13. Tirin. Joan. 17. v. 6. Tirin. Joan. 17. v. 11. Tirin. Joan. 17. v. 12. Tirin. Joan. 17. v. 26. Tirin. Act. 2. v. 21. Tirin. Act. 3. v. 6. Tirin. Act. 4. v. 10. Tirin. Act. 4. v. 12. Tirin. Act. 4. v. 30. Tirin. Act. 9. v. 14. Tirin. Act. 9. v. 15. Tirin. Act. 9. v. 16. Tirin. Act. 9. v. 21. Tirin. Act. 9. v. 27. Tirin. Act. 9. v. 28. Tirin. Act. 10. v. 43. Tirin. Act. 15. v. 14. Tirin. Act. 15. v. 17. Tirin. Act. 19. v. 5. Tirin. Act. 19. v. 13. Tirin. Act. 19. v. 17. Tirin. Act. 22. v. 16. Tirin. Rom. 9. v. 17. Tirin. Rom. 10. v. 13. Tirin. Rom. 15. v. 9. Tirin. 1. Cor. 1. v. 2. Tirin. 1. Cor. 1. v. 10. Tirin. 1. Cor. 5. v. 4. Tirin. 1. Cor. 6. v. 11. Tirin. 2. Cor. 1. v. 3. Tirin. 2. Cor. 11. v. 31. Tirin. Ephes. 1. v. 3. Tirin. Ephes. 1. v. 17. Tirin. Ephes. 3. v. 14. Tirin. Ephes. 5. v. 20. Tirin. Col. 1. v. 3. Tirin. Col. 3. v. 17. Tirin. 1. Thess. 1. v. 2. Tirin. 1. Thess. 1. v. 3. Tirin. 1. Thess. 3. v. 11. Tirin. 1. Thess. 3. v. 13. Tirin. 1. Thess. 5. v. 18. Tirin. 1. Thess. 5. v. 23. Tirin. 2. Thess. 1. v. 2. Tirin. 2. Thess. 1. v. 12. Tirin. 2. Thess. 2. v. 16. Tirin. 2. Thess. 3. v. 6. Tirin. 1. Tim. 1. v. 2. Tirin. 1. Tim. 1. v. 12. Tirin. 1. Tim. 2. v. 7. Tirin. 1. Tim. 5. v. 21. Tirin. 1. Tim. 6. v. 13. Tirin. 2. Tim. 1. v. 2. Tirin. 2. Tim. 1. v. 3. Tirin. 2. Tim. 1. v. 9. Tirin. 2. Tim. 1. v. 12. Tirin. 2. Tim. 1. v. 18. Tirin. 2. Tim. 2. v. 19. Tirin. 2. Tim. 2. v. 22. Tirin. 2. Tim. 4. v. 1. Tirin. 2. Tim. 4. v. 8. Tirin. 2. Tim. 4. v. 14. Tirin. 2. Tim. 4. v. 18. Tirin. 2. Tim. 4. v. 22. Tirin. Tit. 1. v. 1. Tirin. Tit. 1. v. 4. Tirin. Tit. 2. v. 10. Tirin. Tit. 2. v. 13. Tirin. Tit. 3. v. 4. Tirin. Tit. 3. v. 6. Tirin. Philem. v. 3. Tirin. Philem. v. 6. Tirin. Philem. v. 20. Tirin. Philem. v. 25. Tirin. Hebr. 1. v. 2. Tirin. Hebr. 1. v. 3. Tirin. Hebr. 1. v. 4. Tirin. Hebr. 1. v. 5. Tirin. Hebr. 1. v. 8. Tirin. Hebr. 2. v. 3. Tirin. Hebr. 2. v. 4. Tirin. Hebr. 2. v. 5. Tirin. Hebr. 2. v. 7. Tirin. Hebr. 2. v. 8. Tirin. Hebr. 2. v. 9. Tirin. Hebr. 2. v. 10. Tirin. Hebr. 2. v. 11. Tirin. Hebr. 2. v. 12. Tirin. Hebr. 2. v. 13. Tirin. Hebr. 2. v. 14. Tirin. Hebr. 2. v. 15. Tirin. Hebr. 2. v. 16. Tirin. Hebr. 2. v. 17. Tirin. Hebr. 2. v. 18. Tirin. Hebr. 3. v. 1. Tirin. Hebr. 3. v. 2. Tirin. Hebr. 3. v. 3. Tirin. Hebr. 3. v. 4. Tirin. Hebr. 3. v. 5. Tirin. Hebr. 3. v. 6. Tirin. Hebr. 3. v. 7. Tirin. Hebr. 3. v. 8. Tirin. Hebr. 3. v. 9. Tirin. Hebr. 3. v. 10. Tirin. Hebr. 3. v. 11. Tirin. Hebr. 3. v. 12. Tirin. Hebr. 3. v. 13. Tirin. Hebr. 3. v. 14. Tirin. Hebr. 3. v. 15. Tirin. Hebr. 3. v. 16. Tirin. Hebr. 3. v. 17. Tirin. Hebr. 3. v. 18. Tirin. Hebr. 3. v. 19. Tirin. Hebr. 4. v. 1. Tirin. Hebr. 4. v. 2. Tirin. Hebr. 4. v. 3. Tirin. Hebr. 4. v. 4. Tirin. Hebr. 4. v. 5. Tirin. Hebr. 4. v. 6. Tirin. Hebr. 4. v. 7. Tirin. Hebr. 4. v. 8. Tirin. Hebr. 4. v. 9. Tirin. Hebr. 4. v. 10. Tirin. Hebr. 4. v. 11. Tirin. Hebr. 4. v. 12. Tirin. Hebr. 4. v. 13. Tirin. Hebr. 4. v. 14. Tirin. Hebr. 4. v. 15. Tirin. Hebr. 4. v. 16. Tirin. Hebr. 5. v. 1. Tirin. Hebr. 5. v. 2. Tirin. Hebr. 5. v. 3. Tirin. Hebr. 5. v. 4. Tirin. Hebr. 5. v. 5. Tirin. Hebr. 5. v. 6. Tirin. Hebr. 5. v. 7. Tirin. Hebr. 5. v. 8. Tirin. Hebr. 5. v.

lolatris non licebat, falsum Deum Demogorgonem nominare; si quis secus faxit, terræ tremoribus id vindicandum.

§. IV.

1. Per res creatas jurare, imò ipsum etiam diabolum testem advocare & judicem: Si res non ita se habeat, diabolus me rapiat, cacodæmon me laceret, mille me diaboli asportent: mortuus ex hoc loco jam efferar, hic bolus me suffocet. Narrat Polydorus, Comitem Goduinum in mensâ dixisse: si mentiar, hic ipse bolus me strangulet. Dixit, & factum est. De hoc juramenti genere signatè Augustinus: *Iurare*, inquit, *per execrationem, est gravissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit: Si illud feci, illud patiar.*

Polydor. Virg. lib. 8. Angl. hist. Ioan. Trem. in Matth. 7. post init. Trem. Martin. Delrius tom. 2. Disquis. Magic. par. 2. quæst. 7. sect. 1.

Scitum est periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.

Narrat Martinus Delrius, Hispanum militiæ ducem, cui nomen Bravo, quem & Delrius sepe vidit, mirè deditum fuisse aleæ, & quod plerunque fieri amat, in ludo diras jacere in se juxta atque alios esse solitum. Quadam die cùm infelices semper numeri, & damnosi subsilirent canes, irâ effervescens in caput suum dirissima precabatur. Et en subitò, coram multis qui aderant, àb invisâ manu ad tabulatum usque sublatus, post aliquod temporis expallidus & mortuo similior quàm vivo, in solum deponitur. Cadaverosum hunc vultus lurorem toto post vitæ tempore retinuit. Rem æquè testatam sed magis horrificam, optimâ fide idem commemorat in hunc modum.

Delrius loco cit.

In Silesiâ vir nobilis convivas invitarat, jámque pæne meridies vocarat ad epulum, convivarum tamen nullus prandium condixerat; suas quisque remoras excusabat. Bilem hoc movit homini. Ergo irâ frendens: Si convivæ nolint, inquit, veniant omnes diaboli. Dixit, & ut plenus erat fastidii, domo abiit, fortè delatus in templum. Hîc sedandæ nonnihil bili, subsitit, & quid ecclesiastes pro suggestu diceret, attendit. Dum ille in templo hæret, ad illius domum interim adsunt equites proceri, sed atri, imperántque servo, herum quantocius vocet, adesse hospites. Servus animo consternatus ad templum properat, & nuntiat hæc hero: ille inops consilii curionem consulit. Curio hoc suasit, ut omnem familiam domo juberet excedere. Fit. Sed dum properant, infantem in cunis dormientem trepidâ oblivione solum deserunt. Larvati ex Orco hospites domum liberè ingressi, quia invitati, incipiunt comessari, & velut ebrii vociferari, per fenestras etiam prospicere, sed variis urforum, felium, luporum, sed & hominum formis, monstrare pocula & quasi propinare, carnes assas, pisces lixos, placentas frixas, & id genus edulii ostendere. Hæc vicini, hæc Curio, hæc ipse paterfamilias vidit, &: Ah, inquit, ubi meus infans? Statim ab extremâ parte verbi, dæmonum unus infantem ad fenestras, flebile parenti spectaculum, exhibuit. Virum nobilem infantis incolumitas unicè angebat. Servum ergo, quê fidissimum habuit, interrogabat: Dic quæso, ait, quid agam? infantem quomodo eripiam his monstris? Cui servus: Domine, inquit, stes animo: vitam ego meam committam Deo, & ingrediar domum, infantem his larvis abstracturus; Deus aderit. Si ita vis, ait herus, sic abi, Deus opem porrigat. Ita servus cum fausta prece Curionis & ceterorum, ingressus est domum, & ante conclave, in quo dæmones furebant, in genua provolutus, se Deo impensissimè commendavit. Sic obfirmato animo aperuit januam, reperitque dæmones, hos quidem stantes, hos sedentes, illos deambulantes, istos serpentes, jámque omnes uno impetu in se ferri ac vociferari: Quid hîc tibi est? Ille sudans, animo tamen præsenti usus: Tu, inquit, infantem mihi trade. Cui diabolus infantem gestans: Nequaquam, ait, jam meus est hic infans. Abi tu, tuóque domino dic, ipse veniat, & infantem recipiat. Servus jam animosior: Nomine Christi Jesv, inquit, infantem, aufero, & restituo patri. Dixit, & fecit. Hîc omnes vociferari: Relinque infantem, nebulo, relinque, aut discerpemus te. Ille minis neglectis, celeriter se domo ejecit, & infantem reddidit parenti. Eò nimirum diabolis sævire permissum, non ultra. Post aliquot elapsos dies evanuerunt hi ab Erebo convivæ: ita vir nobilis cum familiâ in vacuas ædes denuo immigravit. En inconsulti dicti quas pœnas dederit pater, quæ pericula subierit infans filius? Linguam deinceps frenare disce; iræ moderari stude; atque si domum elocare lubet, mendicis potiùs quàm diabolis eloca: si cenam respuant convivæ opulenti ac nobiles, fruantur eâ pauperes.

§. V.

Delrius tom. 2. disquisit Magic. lib. 3. par. 2. q. 7. sect. 1. mihi pag. 77.

Verùm, nec ad epulas nec ad choreas vocandus est gentis humanæ hostis, quod sequens narratio demonstrabit. In Saxoniâ opulenta virgo, juveni elegantis formæ, sed tenuis fortunæ conjugium promisit. Ille catus cautúsque angebatur futuris, & vereri se dicebat, ne fidem frangeret immemor promissorum. At illa diris seipsam devovens: Si alteri nupsero, inquit, diabolus in ipsis nuptiis me vivam abripiat. Enimverò elapsis aliquot mensibus mutat animum virgo, & sponso priore spreto, nubit alteri ditiori. Adest prior continuò, monétque fœderis, & diræ deuotionis. Illa obfirmat animum, &: Noli, ait, obtundere homo, frustra es. Jamque nuptiæ parabantur. Ipso autem nuptiarum die, cùm jam totis ædibus perstreperet hymenæus, cùm cognati & convivæ mirè hilarescerent, sponsa, vigilante conscientiâ, solito fit tristior. Sub epuli finem, duo diaboli, nobilium equitum tunc primùm adventantium specie, nuptialem domum ingrediuntur, humaniter excipiuntur; fit locus novis convivis, considentunâ, fabulantur multa, mentiuntur plurima. Jámque epulum & choreuma ad saltationem spectabat. Ita remotis mensis in choreum itur. Equitum alter honoris causâ invitatur, ut cum sponsâ choros ducat. Non recusat; unum alterúmque canticum cum eâ desaltat. Mox cum eadem per ostium erumpit, & in altum se rollit cum devotâ sibi prædâ, parentibus & cognatis frustra lamentantibus. Postero die mœstissimi parentes & cognati, miserunt qui sponsam quærerent, ut saltem esset quod sepulchro & terræ redderent. Quærentibus iidem diaboli duo fiunt obviam, & sponsæ vestes ac mundum muliebrem reddunt cum hoc dicto: In sponsam, non in hæc potestatem nobis concessit Deus. Augustini verba hîc repeto; *Iurare per execrationem* (quod sponsa fecit) *gravissimum iurisiurandi genus est.* Ita misera quæ nuptiarum promissa violavit, & suam in se precationem contempsit, corpore animóque cacodæmoni mancipata est. O quantum momenti, in quantillis vocibus! En causam, quare Jacobus Apostolus dixerit: *Ante omnia, fratres mei nolite jurare: non per cælum, sed neque per terram, multò minus per diabolum.*

Iac. cap. 5. v. 12.

Huic alterum addo, idque recentius. Anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono, die vigesimâ nonâ Novembris, Geradimontii in Flandriâ, argentarius (cui Antonius nomen) ad Navim auream hospes divertit. Lis ei erat cum aliis de pecuniâ, quam alii dabatam ei affirmabant, ipse acceptam negabat: & pernegabat, & quod pejus, juramento dicta confirmans: Si eam pecuniam, ajebat, acceperim, velit Deus ut hoc igne comburar. Simul ignem monstrabat in proximo camino structum. Nec tamen iis quibuscum lis erat ita satis factum. Hominem jurejurando insuper censuerunt obstringendum. Neque hoc ille detrectavit, jusjurandum dedit. Sic vesperi discessum est. Antonius post cenam lectum sterni, & ignem paullò luculentiorem in camino fieri jussit, eò aversus se applicuit, quietiùs, ut putabat, dormiturus calefacto corpore. Hospes fedu-

Ex ipso autographo Gallice excuso Atrebati Anno 1601. Cum approbatione D. Guillielmi ad S. Magdalenam curionis & canonici Aerienſis. Anton. de Haeck vulgo Cruck.

lus & officii sui sătagens peregrinum hominem ante somnum convenit rogavitque, num quid rerum deesset; simul ignem singulariter observavit jam pæne in favillam consedisse, nec quidquam periculi ab eo metuendum. Sic abiit à cubiculo. Has ipsas ædes sub undecimam noctis horam excubitor transiit, viditque in eâ parte ædium, ubi Antonius morabatur, plurimum luminis effulgere: quia tamen incendium suspicatus non est, frustra ciere turbas noluit. Idem vigil non multò post ibidem præteriit. Sed jam vehementior ille cubiculi fulgor decreverat. Eâdem horâ soror Antonii vix mille passibus ab oppido distans etiamnum in opere erat, & fila ducebat. Cùm ecce colum subitus è foco ignis invadit, ægrè repressus aquâ. Eâdem nocte ante parochi domum horribiles latratus canis edidit. Manè Antonii soror maritum mittit Geradimontium ad invisendum fratrem. Expectat is ultra horam in hospitio, dum affinis surgeret. Nemo prodit. Tandem pulsat ad cubiculum: nemo respondet. Denique rogat hospitem, aperiat. Ingrediuntur ambo, & miserum reperiunt fœdè ustulatum ac mortuum; illæsis à flammâ pedibus Craneum primo tactu in cineres solutum, scabellum cui insederat, pæne combustum. Omnis pecunia quam secum in loculis deferebat, ab igne intacta erat. Hoc quamprimum urbe totâ vulgatum est. Mox omnes ad triste spectaculum convolarunt. Fama etiam Bruxellas iit ad Belgii principes, qui virum gravem miserunt, ut in rei fidem inquireret. Omnia, prout narravimus, comperta. Nimirum vigilat divina Vindicta, nec perjuris dormit, præsertim cùm illi tam securi sceleris in somnum declinant. Repeto illud beati Jacobi: *Ante omnia, fratres mei, nolite jurare.*

Seu Adrianopolim.

§. VI.

SEd dices, hi quos nominasti, falsò jurarunt; ego, aliique leviter & incogitati juramus, & modò Deum, modò diabolum nominamus testem: quid hoc tanti momenti sit? Non est ita, mî vir ut dicis: nam ille nobilis Silesius præcipitante irâ, & inconsideratus juravit. Deinde verò, eum te esse finge qui semper verum dicas, quotiescunque dicis: Testem Deum appello; Ne sim salvus, si hoc fecero; diabolus me avehat, si hoc patiar: esto, inquam, te talia dicendo veritati nunquam contradicere (quod fieri non potest) per hanc tamen pessimam jurandi consuetudinem, inobservatis lapsibus, devenies ut etiam falsa juramentis confirmes. Crede mihi, regula est certissima: *Sæpe jurando perjuri simus.* Omne autem perjurium letale delictum est; neque hîc, ut in aliis, rei levitas excusat. Sapienter præmonet Ambrosius: *Noli ergo jurare, ne incipias pejerare*: hoc illud è vestigio sequitur. Hanc ipsam ob caussam divus Jacobus cavere jubens: *Nolite*, inquit, *jurare, ne decidatis*, ab uno in aliud juramentum, à juramento in perjurium, ob perjuria justo Dei judicio damnandi.

Ambr. in exhortat. ad Virg.

Denique legislator divinus, Christus Dominus, sanctissimam in omnia juramenta legem, & nulli antiquandam promulgans: *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis. Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis non jurare omnino; neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Ierosolymam, quia civitas est Magni regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit sermo autem vester, est, est; non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Si eam observantiam Deo debemus, ut non nisi ad res ipso dignas, testem eum vocemus, cujus obsecro momenti sunt pleraque omnia, vanissima certè illa juramenta? Quare prohibet Christus, imò jam prohibitum esse docet, jurare. Neque tantùm vetat, per Deum; sed & per res creatas jurare. Quod autem abundantius est simplici affirmatione, vel negatione, à malo est, à diabolo introductum est.

Matt. c. 5. v. 33 usque ad v. 38.

A Ex hominum vitiis natum est juramentum, quòd mendaces sint plerique, subdoli, flexiloqui, varii, nec eam colant simplicitatem atque sinceritatem quam dictat ratio. Nemo autem minùs meretur fidem quàm is qui frequenter jurat. Vult itaque Servator, nos adeò spectatâ morum integritate vivere, ut nemo nobis non credat etiam injuratis: adeóque apertâ simplicitate, ut vicissim nullinon credamus injurato, sitque sermo Christiani instar jurisjurandi. Isidorus Peluliota insigniter: *Si nostri Jesu gregis es*, inquit, *ac sub bono illo pastore censeris, ferarum naturam ac similitudinem abjura, & ipsius voci obtempera, quâ, ne omnino juges, prohibet. Quòd si jurare minimè vis, nec ab aliis quidem ut jurent extorque. Idq; duplici de caussâ, nimirum quia veri studiosus est qui interrogatur: aut contra, quia libenter mentitur. Si enim ille vera loqui solet, omnino etiam nullo interposito jurejurando vera loquetur: Si autem mendax est, jurans etiam mentietur.* Non sine caussâ Siracides: Loquela, inquit, *multùm jurans horripilationem capiti statuet.* Æquum profectò est, ut cùm multùm juratur, caput audientis exhorrescat, quòd sanctissimum Dei nomen sic abjici videat & calcari. Non exigua virtus est, juramentis penitus abstinere.

B

C

D

CAPVT XXIX.

Quid Sancti Patres, Chrysostomus, Augustinus, Bernardus de Linguâ IVRANTE *senserint.*

IVramentum reverenter adhibitum, licitum semper sanctúmque habitum, ex usu omnium gentium & tribunalium constat. Sed alterum illud vanum, & sine caussâ usurpari solitum, à Christo Servatore prohibitum, variis & suppliciis coërcendum, sanctissimi quique & eruditissimi viri gravissimè detestati sunt. Ex eorum numero tres potissimùm selegi, Chrysostomum, Augustinum, Bernardum, priscos doctores, quorum sententias perrogare instituì. Dicent illi quid de improbâ jurandi consuetudine sentiendum. Quâ in re quinque nobis capita præcipuè persequenda. Primum Jurandi consuetudinem assiduis objurgationibus esse convellendam. Secundum. A Juramentis ad perjuria facilimè transiri. Tertium. Non tantùm non jurandum, sed nec juramentum sine necessitate postulandum. Quartum, E Juramentis plurima, maxima provenire damna. Quintum. Jurandi consuetudinem facilè posse corrigi. De his breviter, & ordine signato disseremus, ex ore dictorum Patrum.

§. I.

PRimum. Deterrimam jurandi consuetudinem assiduis incusationibus castigandam, illustrissimè docuit Chrysostomus, qui vix unquam pro suggestu dixit, quin flagitiosam illam jurandi assiduitatem acri aceto perfunderet. Ipse de seipso testis: *Etsi enim heri, ait, & nudius tertius de hac vobis locutus sum materiâ, neque tamen hodie desistam, neque cras, neque perendie eadem persuadere. Et quid dico crastinam aut tertiam diem? Donec vos correctos videam, non absistam.* Sed eadem iterum atque iterum inculcans, & pessimam jurandi consuetudinem identidem castigans: *Quid faciam?* inquit, *donec vos correctos videam, non possum absistere proposito.* Obsecrare, arguere, increpare, opportunè, importunè institit, Apostoli susu, nec de eadem re sæpius obtundere destitit, dum adverteret hoc vitium saltem capi & intelligi, si non perfectè corrigi. Et veluti faber tundendo ictus repetit, & malleum sæpius in idem ferramentum revocat; ita Chrysostomus: *Rursus*, inquit, *vobis de eadem materiâ dicere volo, ut de mente vestrâ, improba jurandi consuetudo radicitus evellatur. Sextus hic dies est, quod de hoc præcepto admoneo.*

moneo. Neque vanus, aut sine profectu monitor fuit. Actum est aliquid tot seriis clamoribus; exhorruerunt aliqui criminis gravitatem, & à seipsis pœnam expetierunt. Hos Chrysostomus publicè commendans: *Novi multos referentes*, inquit, *mandatum fecimus, leges nobismet ponentes, & jurantibus pœnas definientes, & legem transgredientibus pœnam inferentes, pœnam nobis cognuam, quod est maximæ charitatis indicium. Hæc igitur curiosè scrutati cognovimus, & Deo gratias egimus, quòd non in petris seminavimus.* Quia tamen alii in eodem luto hæsitabant, aut dato emendationis specimine, ad ingenium redibant, Chrysostomus idem monere perseverans: *Hoc*, inquit, *& de jurantibus dicere licet: nec enim isti ullum habent quem præmittant prætextum, sed cõtemptum solùm. Et novi quidem quòd gravis esse videor jam & onerosus, admonitionis jugitate perturbans: veruntamen non desino, ut vel meam reveriti impudentiam, improbâ juramentorum consuetudine absistatis.* Idem proximis concionibus ingeminans: *Volo itaque rursum de juramentis vobis loqui, erubesco autem. Mihi quidem grave non est diu noctúque eadem vobis dicere: timeo autem ne postquam vos his multis diebus admonuero, multum torporem vestrum damnabilem ostendam, qui in negotio tam facili, continuâ egeatis admonitione. Nec tamen erubesco, sed & timeo vobis. Continua namque doctrina advertentibus salutaris quidem & utilis, torpentibus verò damnosa & periculosa. Etenim quantò quis sæpius audierit, tantò majorem ultionem attrahet, non faciens quæ dicuntur.* Idem omnibus pæne aliis concionibus inculcat Chrysostomus.

Hom. 9. ad pop. Antioch.

Hom. 10. eod.

Hom. 12. ante princip.

§. II.

2. A juramentis ad perjuria facillimè transiri.

SEcundum caput fuit, à Juramentis ad perjuria facillimè transiri: fieri enim non posse, ut quis sæpe juret, & nunquam pejeret. Perjurium theologis est mendacium vel falsitas juramento confirmata. Hîc & Augustinus velut capitalis triumvir juramenta gravissimè incusans: *Falsa juratio*, inquit, *non est leve peccatum; imò tam magnum peccatum est, falsum jurare, ut propter reatum falsæ jurationis, Dominus prohibuerit omnem jurationem. Propinquat falsæ jurationi, qui vel verum jurat.* Hoc ipsum affirmatiùs asserens: *Homo*, inquit, *qui per consuetudinem jurandi potest linguâ in perjurium prolabi, bene prohibetur jurare. Tantò enim longiùs erit à perjurio, quantò erit longè à jurando.* Nemo hominum est qui frequenter jurat, quin aliquando pejeret. Certissimum & priscorum verbum:

Qui sæpe jurat, sæpe oportet pejeret.

Aug. serm. 10. de verbis Dom. in monte. Aug. tom. 10. serm. 10. de verbis Apost. & Joan. Bapt. initio.

Simile verbum Aug. tom. & serm. 16. idem fere habet in Psal. 88. ante med.

De quo idem Hipponensis Antistes: *Et ecce dico charitati vestræ*: ait, *& qui per lapidem falsum jurat, perjurus est. Unde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id quod sanctum putas, falsum juras. Sed ego illum sanctum non puto: Sanctum putat, cui juras. Non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras. Homini juras ante lapidem, sed nunquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem: sed punit te Deus fallentem. Vis ergo longè esse à perjurio; Iurare noli.* Totus in eandem sententiam Chrysostomus concedens: *Nec enim*, inquit, *hoc solùm habet mali juramentum, quòd & temeratum & servatum juratos pœnæ facit obnoxios, quod in nullo peccatorum alio accidere quispiam videt. Sed & aliud non minus isto malum. Quod autem hoc est? quòd nequè volentibus neque studentibus sapius possibile est bene jurare. Primò quippe continuè jurans & volens & invitus, & nesciens & sciens, & seriò & jocò loquens, & ab irâ sæpe elatus, & à multis aliis, omnino pejerabit. Nemo est qui frequenter juret, & non aliquando perjuret.* Et eius rei velut causam assignans: *Qui*, inquit, *mentiri non dubitat, nec pejerare timet. Qui enim mentitur, veritatem in corde suo transgreditur: qui autem perjurat, in verbis suis transit Deum. Qui in jurando non timet Dei præceptum negligere, nec in perjurando timebit. Quid ergo interest, inter Deum transire & veritatem transgredi, cùm & ipsa veritas sit Deus? A Hæc sola est differentia, quia veritatem mentientes in corde transimus; perjurantes autem, Deum in verbis. Nam verbo hominibus satisfacimus, conscientiâ autem Deo. Ipse Deus qui perjurare vetuit, ipse & postea non jurare mandavit. Qui ergo in jurando non timet Dei præceptum negligere, nec in perjurando timebit. Multò difficilius est jurantem non pejerare, quàm omnino à jurejurando abstinere. Usque adeò est concessum & manifestum, quòd multùm jurantem, & perjurum esse necessarium est. Impossibile enim, impossibile, os jurare assuefactum non continuè pejerare.* Mellifluus Bernardus illam Augustini & Chrysostomi sententiam omni calculo confirmans: *Vis*, inquit, *ut dicam tibi qualiter nunquam pejerabis? Nunquam jures; si non juraveris, nunquam pejerabis: si pejerare times, nunquam jures. Prohibe etiam tibi juramentum, tolle usum jurandi; periculosum est enim jurare: usus jurandi facit consuetudinem perjurii: usus jurandi ducit homine ad perjurium. Sit in ore tuo, Est, sit in ore tuo, non est. Veritas non indiget juramento. Fidelis sermo retinet locum sacramenti. O si Deus timeatur*, inquit Augustinus *ô si perjuri expaveſcant: lingua frenatur, veritas tenetur, juratio tollitur.*

Bern. de modo bene viv. serm. 32. de perjurio.

Aug. serm. 19. in decoll. S. Ioa. Bapt. fine.

§. III.

3. Juramentum sine necessitate non postulandum.

TErtium caput erat, non tantùm non jurandum, sed nec juramentum sine necessitate postulandum. Qui ad jurandum provocat, aut juramentum exigit, quandoque gravissimè peccat. Dilucidè Augustinus: *Si scit eum feciſſe*, inquit, *novit feciſſe, vidit feciſſe, & cogit jurare, homicida est.* Idem hoc acerbiori invectione repetens: *Ille*, inquit, *qui hominem provocavit ad juratio-nem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas; & ejus quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse quod dicis, & falsum esse quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid invenisti? Imò & tu periisti, qui de illius morte te satiare voluisti.*

Aug. serm. 28. de verb. Apost. prius finem, & serm. 11. in decollat. S. Ioa. Bapt.

Chrysostomus hoc ipsum sollicitè ac peramanter ingerens: *Ecce admoneo te*, inquit, *ne aliquando hominem jurare compellas. Sive existimas eum bene juraturum, recede ab eo: sive existimas malè juraturum, magis recede ab eo; quia etsi ille bene juraverit, tu quantum ad conscientiam tuam, perjurii illius factus causſa.* Chrysostomum nemo meliùs explicaverit quàm ipse Chrysostomus, qui toties à se dicta hunc in modum exponit: *Quid tibi Christus de juramentis disserat, horresce audiens, & desiste. Quid igitur de juramentis inquit?* Ego autem dico vobis omnino non jurare. *Tu verò legem jurare prohibentem contemnendo, juramentum facis? O contumeliam, ô insaniam! Idem enim facis, tanquam si quis legislatorem prohibentem interficere, ipsum cædis sibi socium esse jubeat. Non ita gemo & deploro, quosdam in viis jugulatos audiens, sicut gemo, & lacrymis prosequor, horresco, cùm video quempiam prope mensam hanc venientem, & manus imponentem, & evangeliis jurantem attactis. De pecuniis, quæso, dubitas, & animam occidis? quid tantum lucraris, quantum animam tuam & proximum lædis? Si enim credis quòd verax sit homo, ne juramenti necessitatem adducas: si verò nosti quòd mentitur, ne pejerare cogas. Sed ut mihi satisfieret instandum erat, inquis. Imò tunc sufficientem capias satisfactionem, cùm jurare eum non feceris. Nunc nempe domum regressus multam capies consolationem, agens Deo gratias, & dicens: Benedictus Deus, quoniam me ipsum continui, neque adjuravi frustra, nec temere: pereat aurum, pereant pecuniæ, ut hoc nobis maximè consolationem afferat, legem non præteriisse, nec alterum coëgisse, ut hoc faceret. Cogita propter quæ non adjuraſti, & hoc tibi sufficiet in refrigerium & consolationem.*

Chrys. in c. 5. Matt. hom. 12.

Chrys. hom. 15. ad pop. fine.

Matt. cap. 5. v. 34.

Omnino non jurandum luculentè docens Augustinus: *Pejerare*, inquit, *immane peccatum est, à quo nos longè esse voluit, qui omnino ne juremus admonuit.* Idem Hilario unicè commendans: *Iurationem*, inquit, *cave, quantum potes. Melius quippe nec verum juratur, quàm jurandi consuetudine ad perjurium sæpe cæditur, & semper perjurio propinquatur. Sed*

Aug. ep. 154. ad Publicolam, init.

Aug. ep. 89. ad Hilarium fine.

tur. Sed illi, quantùm aliquos eorum audivi; quid sit jurare, prorsus ignorant: putant enim se jurare quando in ore habent: Scit Deus, &: Testis est Deus, &, Testem Deum invoco super animam meam. His sese juramentis obstringunt miseri, propter unicum quandoque obolum, frequenter ob laniam caprinam. Quod Chrysostomus deplorans: *Nescitis*, inquit, *quid sit Deus, & quali ore invocari debeat. Porrò quoties de viro aliquo virtutibus prædito loquimur, dicimus: Lava os tuum & sic memor sis nunc verò honorabile nomen, quod est nomen super omne nomen, quod admirabile in omni terrâ, quod dæmones audientes contremiscunt, simpliciter distrahimus; ô consuetudinem quæ id fecit contemptissimum &c. Si simpliciter nominare Deum non omnibus fas erat, hoc certè quod in testimonium vocatur, quantæ audaciæ, dic oro, quantæ insaniæ? quomodo enim non absurdum, servum quidem non audere dominum nominatim, & sine honoris præfatione appellare: Angelorum verò Dominum temere & contemptim ubique jactare? Nunquid quoniam non punimur, putamus nos neque peccare? Ecce dico & testificor vobis, emendate juramenta, eos autem qui non obtemperant, omnes mihi indicate; ecce præsentibus vobis, imperabo his qui ad ministerium segregati sunt domuum orationis, & admonebo & ostendam nulli jurare licere, imò neque aliter. Ad me igitur ducatur, quisquis fuerit, quoniam & hæc oportet coram vobis agi, quasi pueri essetis.* Ergo, nec tu ipse jura, nec alios ad jurandum impelle.

Chrys. hom. 9 in acta Apost. proximè finem & hom. 7. ad p. p. fine.

§. IV.

4. Mala scaturire innumera.

QVartum caput, E consuetudine jurandi, velut è fonte, mala scaturire innumera, iidem, quos suprà laudavi sanctissimi doctores testantur. Et Hipponensis quidem præsul Augustinus de seipso candidè ac nervosè: *Iuravimus & nos*, inquit, *paßim habuimus istam teterrimam consuetudinem & mortiferam. Dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cœpimus, & quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, & veternosissimã consuetudinem timore frenavimus. Frenata restringitur, restricta languescit, languescens emoritur, & mala consuetudini bona succedit.* Gravissimum hoc malum est, sæpe jurando, in eam jurandi consuetudinem venire, quæ paullatim in mores transeat. Quod idem Augustinus deplorans: *Sed tamen*, inquit, *aliud habet humana peßima consuetudo. Et cùm tibi creditur, juras: & cùm nemo exigit, juras; & horrentibus hominibus juras; non taces jurando, vix es sanus non perjurando. Ergo, si discutiat homo, quoties juret per totum diem, quoties se vulneret, quoties gladio linguæ se feriat, & transfigat, quis in illo locus invenitur sanus? quia ergo grave peccatum est pejerare, compendium tibi dedit Scriptura, Noli jurare.*

Aug. tom. 10. serm. 28. de verb. Apost. post med.

Idem serm. eod.

Chrys. hom. 11. in acta, fine. & hom. 14. in ead. fine & hom 15. ad pop. post med. hom. 9. ad p. p. fine hom 14. ad pop. post med. & fine hom. 19. ad pop. fine. Zacha. c. 5. 2. 3. & 4. Vulgata lectio habet. Volumen volunc.

Chrysostomus hîc sibi verè similis, hoc est, aurei eloquii orator, inanium juramentorum damna percensens: *Satanæ laqueus est*, inquit, *jurare. Disrumpamus igitur funes, & facilè contra omnem custodiã consistemus; liberemur à laqueo Satanæ. Vide enim quanta correxeritis, si quidem hoc correxeritis. Primùm quia consuetudinem difficilem exsecatis; Deinde rationẽ malam, & unde omnia mala, nempe quòd putatis nihil referre, & nihil nocere; Tertiò furorem; Quarto avaritiam. Omnia enim hæc juramentum parit. Audistis prophetam de juramentis hodie nobis loquentem? Respexi oculis meis, & vidi, inquit. Quid tu vides? Et dixit: Video falcem volantem longitudine cubitorum viginti, & latitudine cubitorum decem. Et ingredietur domum, inquit, jurantis nomine meo, & dissolvet eam in medio, & suffodiet lapides & ligna. Quid tandem est dictum? & quâ de caussâ in specie falcis, jurantes sequi pœna videtur? Vt ultionem inevitabilem esse, & supplicium evitari non posse videas. Ensem enim volantem forsitan aliquis effugere poterit: falcem autem in collum delapsam, & pro funiculo factam, nemo fugere potest. Cùm autem & alæ adsint, quæ salutis ulterius spes? Quâ vero causßâ lapides & ligna jurantis dissolvit? Vt ruina aliis correctio fiat. Postquam enim jurantem mortuum terræ condi necesse est, domus dissoluta, & ruina facta, prætereuntibus omnibus & cernentibus admonitio erit per aspectum, ut non eadem audiant, ne eadem patiantur, & accusatrix erit mortui criminis continua. Non ita pungit ensis, sicut juramenti natura, non sic occidit gladius, sicut juramenti plaga. Scribe super parietem domus tuæ, & super cordis tui parietem, falcem illam volantem, & hanc ad maledictionem volare puta: & continuò ipsam recogita, sive alium jurantem videas, cohibe, veta, & curam tuorum gere servorum.* Idem Chrysostomus de Saülis regis juramento differens, ut compendio plurima juramentorum damna enumeret: *Saul*, inquit, *ex unico juramento plurima texuit perjuria. Vides, & tyrannidem, & filii eadem, & bellum civile, & pugnam, & jugulationes, & cruores, & insepulta cadavera ex uno parata juramento? Vides quot homines eversum volentes, tum invitos perjurio obnoxios, unum fecit juramentum? quot mala molitum est, quot cædes patravit? Cum his autem omnibus audisti Christi sententiam dicentem, quòd non pejerare tantùm, verùm, & jurare quomodocunque, diabolicum est, & tota maligni machinatio. Audisti quod ubique juramenta sequuntur perjuria. Hæc, inquam, omnia congregans, inscribe cordi tuo. Vtinam mihi liceret frequenter jurantium animas exuere, & ipsorum oculis subiicere vulnera & cicatrices, quas quotidie capiunt à juramentis. Nec admonitionis aut consilii indigeremus: quoniam vulnerum aspectus omni sermone potentiùs, huic improbæ consuetudini adhærentes, à malitiâ abducere posset.*

Tandem Chrysostomus, quia multos hac in re cessatores aut rafractarios expertus est, ovem exuens, leonem induit, & è suggestu omnibus edixit publicâ voce: quicunque jam toties moniti inanibus juramentis non abstinèrent, templo excluſos se scirent, templi limina non ampliùs contingerent, quamdiu scelestam jurandi consuetudinem perseverarent. Et hæc Chrysostomi verba sunt: *Quotidie clamamus, insonamus in aures vestras. Qui audiat, nullus est*, &c. *Propterea magnâ & claâ voce prædico vobis ac testificor, ita ut eos qui sic prævaricantur, quiq; ea quæ à maligno sunt, loquuntur, hoc est enim juramentum, ne limina ecclesiastica ascendant. Præstitutus autem vobis sit mensis præsens, ut sic corrigamini. Ne enim mihi dixeris, quòd meneg-tiorum urget necessitas, quia fidem non invenio. Iam remove mihi illos qui ex consuetudine jurant. Scio quòd multi nos risuri sunt. Atqui melius est nos nunc rideri quàm olim deplorari.* Et hoc ipsum, quò id melius ab omnibus capiatur, repetens: *Si quis*, inquit, *noluerit hoc præceptum perficere, quemadmodum tubâ quãdam per verbum pronuntio, abstineat à limine ecclesiasticis illis, sive princeps sit, sive alius diadematis cinctus.*

Chrysostom. hom. 9. in acta Apost. proximè finem & hom. 7. ad p. p. fine.

§. V.

QVintum caput Jurandi consuetudinem facilè posse corrigi. Chrysostomus & sæpe & apertè ingerens, *Malam*, inquit, *jurandi consuetudinem ab ore nostro auferamus, frenum imponamus linguæ; Nullo hîc sumptu opus, nullus labor exigitur, non indiget magnâ temporis morâ exercitatio. Sufficit velle, & totum factum est. Res enim hæc à consuetudine pendet. Etiam oro & obsecro, studium tale afferamus.* Quàm autem negligentia multorum bonos hos conatus eludat, explicans: *Contingit autem sæpius contrarium*, inquit, *eos qui semel bene aliquid fecerint, in eadem peccata ex ignaviâ iterum relabi, ita ut inde quasi impossibile reliquum opus constituere, ut si posuimus nobis ipsis legem non jurandi. Virtutem exercuimus ad dies tres, quatuor: post hoc necessitate quadam urgente, collectum lucrum totum dissipavimus, ac incidimus. Deinde in tantam pervenimus ignitiem ac desperationem, ita ut non libeat eadem ultra attingere.* &c. *Verùm non oportet negligenter agere etiam sic, sed iterum laborem aggredi.* Os enim quod nescit jurare, statim etiam Deum in precibus invocans conciliabit, & gravi plagâ diabolum percutiet. Os quod jurare nescit, neque contumeliis afficiendi consuetudinem habebit. Nam quemadmodum ex domo quadam, ita à linguâ hunc ignem ejice, & foras trahe.

Augustinus ad vincendam jurandi consuetudinem gravissimè hortatus: *Laborare debetis, & conflgere*, ait, *ad-*

Aug. in versus mal.

versus consuetudinem vestram malam, malam, malam, & valde malam: & tollere jurationem de oribus vestris. Cavete à falsâ juratione, cavete à temerariâ juratione. Ab his duobus malis securissimè cavebitis, si consuetudinem jurandi à vobis abstuleritis.

Arque ut vim verbis adderet, suo eos exemplo cohortatus: *Scio*, inquit, *grave esse consuetudini vestræ, sed & grave fuit consuetudini nostræ. Timendo Deum, abstulimus jurationem de ore nostro. Ecce vobiscum vivimus. Quis nos audivit aliquando jurantes? Nunquid non consueveram quotidie jurare? At ubi legi, & timui, luctatus sum contra consuetudinem meam, in ipsâ luctatione invocavi Dominum adjutorem. Præstitit mihi Dominus adjutorium non jurandi. Nihil mihi facilius est, quàm non jurare. Hoc ideo admonui charitatem vestram, ne dicatis: Quis potest?*

Aug. Serm. 30. de decell. 3. fine.

Bernardus juramenta vinci nõ appetendo, docens; *Sicut*, ait, *mentiri non potest, qui non loquitur; sic pejerare non potest, qui jurare non appetit. Quacunq; arte verborum quisque juret, Deus tamẽ qui est testis conscientiæ, hoc ita accipit sicut ille, cui juratur, intelligit.* Chrysostomus quò magis suos animaret ad victoriam vitii tam infesti: *Quid horum*, inquit, *in juramentis quæso prætendere possumus? quam difficultatem? quem sudorem? quam artem? quod periculum? exiguo tantùm studio nobis est opus, & brevi nobis totum expeditum fuerit. Nec mihi dicas, majorem expedivi; sed nisi totum emendasti, nondum te quidquam fecisse puta. Hoc enim exiguum neglectum, & omne reliquum destruit. Sæpius namque domos adificantes homines, & tectum imponentes, unius tegulæ excussæ curam non gerentes, totam domum perdiderunt. Nobis itaque quotidianas ponamus leges. Interim à facilioribus exordiamur, ab ore nostro jurandi frequentiam amputemus, linguæ frenum ponamus, Deum juret nemo. Non est hîc impendium, non est hîc labor, non est hîc temporis exercitatio: sufficit velle, & totum factum est; consuetudinis enim opus est. Precor & supplico, studium hoc impendamus.* Ergo Satanica hæc jurandi consuetudo, uti aureus orator loquitur, superari non difficulter potest, modò eam velimus superare. Eâ de causâ hoc ipsum diversis concionibus retractans: *Qui tandem*, inquit, *quæso te, labor est fugere juramentum? nunquid pecuniarum opus est impensâ, nunquid erumnis ac sudore perficitur? tantummodo velle sufficit, & totum quod jubetur impletum est &c. Cùm igitur istud corrigere tentaveris, etsi semel, etsi iterum legem consuetudine fallente fueris transgressus, ne tunc quidem animo despheres, sed rursum resurge, atque idipsum studium sollicitus apprehende, & absque ullâ prorsus ambiguitate superabis.*

Hom. 26. ad pop. antioch.

Idem tom. 3. in cap. 5. Matt. hom. 17. fine.

Ut autem Chrysostomus pectori altè infigeret impar hominum & Angelorum studium in divini nominis cultu, quámque facile sit curâ & studio hoc vitium debellare: *Seraphim*, inquit, *stabant circa ipsum, & clamabant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth: plena omnis terra gloriâ ejus. Vidisti cum quanto timore, quanto horrore nominant eum glorificantes & laudantes? Tu verò in precibus quidem & supplicationibus, cum multo ipsum invocas torpore, quando horrescere oportebat, varia quædam, & alia super alia connectis juramenta: & qualis venia, quæ verò nobis erit excusatio, etsi millies consuetudinem objiciamus? Dicitur quòd quidam externorum oratorum præ quadam stultâ consuetudine, dexterum eundo humerum continuè movebat, sed tamen consuetudinem vicit, & gladios acutos utrimque humeris imposuit, ut vulneris timore, membrum ineptè se movens corrigeret. Hoc & tu linguæ facias, & ipsi pro gladio divinæ pœnæ timorem impone, & omnimo superabis. Impossibile enim, impossibile, inquam, est, meditantes & studentes, & opus hoc facientes, unquam superari.* Ergo abundè satis demonstratum est, jurandi pessimam consuetudinem à nemine non superari posse. Sequitur, quibus ea modis superari possit. De quo capite proximo agemus, unà etiam diversis objectionibus responsuri.

Idem tom. 5. hom. 7. ad pop. fine.

A

CAPVT XXX.

Quibus objectionibus IVRAMENTA *soleant excusari, & quibus modis ea extirpari possint.*

VTi linguæ sunt quæ cæno mersæ, sordibus unicè gaudent, ita sunt linguæ, quas diabolus nunquam non persultat. Hæ non decimam tantùm, sed vel tertiam sermonum partem confecrant cacodæmoni, idololatris pejores. Basilius Magnus: *Illud Climæ*, inquit, *unius è sectâ Pythagoreâ philosophi difficile est credere, quod casu non de industriâ nostros imitatur. Nam ille, cùm per juramentum mullctam trium talentorum liceret vitare, injuriam pati maluit quàm jurare.* Prisci Romanis lex erat, ut qui per Janum jurasset, morte plecteretur, nisi id fecisset senatu permittente. Pudeat Christiani sanguinis homines in naturæ legem tam turpiter delinquere, & vitæ auctorem toties ore temerario incessere.

Sunt mille octingenti philippei.

B

Suidâ teste adeò parcebant prisci Diis suis, ut, ne per eos temerè jurarent, sæpe dicerent: Per hanc rugosam pellem meam, Per aridam hanc arborem: Has fores testor, Per hunc gladium, Per hoc sceptrum, Per telum hoc meum juro.

Japones, quod multâ ratione faciant, juramenta plurimùm aversantur. Plato, è rationis itidem dictamine, graviter reprehendit jurantes. Non enim tantùm pejerandi periculo proximi sunt, qui crebrò jurant, sed insuper tam sibi quàm aliis incommodant: sibi quidem, quos mendaces, & indignos quibus credatur, nisi teste Deo, significant: aliis autem, quos, uti ait Hieronymus, suspiciosos & incredulos judicant. Profectò nemini minùs creditur, quàm crebrò juranti, qui cum prisco poëta fateri de se cogitur,

Maffe. l. 12. histor. Ind.

Jurantes tam sibi quàm aliis incommodant.

Iurare aut falsum dicere, par habui. *Auso. Edyll. 2.*

Sanctioris vitæ hominibus, qui non facilè unquam C jurant, priscum illud convenit:

Troch. vet.

Iis maximè, nunquam qui jurant, creditur.

Gregorius Nazianzenus, etiam voto se adstrinxit, nunquam juraturum: quod laudabili constantiâ ad ipsam usque tumbam servavit. Leontius Antistes qui res gestas Alexandrini Patriarchæ Joannis, quem Eleemosynarium vocat, conscripsit ipso narrationis exordio: Primum, inquit, & præcipuum ejus bonum fuit, quoniam omnimodis non juravit; quoniam Christus suis præcepit: *Sit sermo vester, est, est; non, non; quod autem his abundantius est, à malo est.*

Matth. c. 5. v. 37.

Comes Ariani Elcearius, non tantùm ipse non juravit, sed nec in ullo suorum famulorum jurandi licentiam vel minimam tulit. In eos qui vel jurassent, vel alteri malè precati fuissent, hæc fuit decreta pœna: Diem unum carcere includi, aut prandio cenáve privari, aut coram aliis humi sedentem, pane solo & hydriâ cenare. Si quis restitisset, alium sibi dominum quærere jubebatur. Hac ratione famulos ad Linguam perattentos reddidit. Sed sunt hîc quæ objiciantur, inanibus & noxiis his juramentis, defendendis: ad quæ singula ordine respondebimus.

D

Objectiones pro juramentorum defensione:

§. I.

PRimum est quod juramentis videatur patrocinari, Consuetudo ipsa. Utique, ajunt, tam severè non punit Deus, hos oris humani errores; sic assuescimus. His Chrysostomus acre acetum propinans: *Ne mihi jam aliquis*, inquit, *consuetudinem prætendat: propter hoc enim indignor & irascor, quoniam consuetudinem (ajunt) vincere non possumus. Et nisi consuetudinem vincamus, quomodo concupiscentiam vincemus, cujus radix habet à naturâ principium? Concupiscere enim naturale, malè verò concupiscere jam est voluntatis. Iurare nempe nec cœpit à voluntate principium, sed ex negligentiâ solâ. Et tu discas, quòd non ex rei difficultate, sed propter*

1. Consuetudo ipsa.

Chrys. hom. 19. ad pop. ante finem.

propter neglectum nostrum in tantum hoc peccatum processit. cogitemus quòd multò his difficiliora expediant homines, & hoc nullam inde retributionem expectantes. Cogitemus quæ diabolus imperavit, quàm laboriosa, quàm gravia. Nec difficultas fuit ejus mandatu impedimentum. Atque hoc variis exemplis firmat Chrysostomus. Funambuli qui Schænobaticam faciunt, & funibus currunt, ea discunt à puero, quæ nos incredibilia censemus: fuerunt è priscis oratoribus qui balbutientem aut claudicantem linguam, sed & alia naturæ vitia, vigili meditatione correxerint. *Idem tom. 2. in cap. 5. Matth. hom. 18. fine.* *Confidera,* inquit hic orator, *quemadmodum gentilium blæsi aliqui quarundam syllabarum non bene exprimentes sonum, offendentem sæpe linguam longâ meditatione limaverint. Postquam enim per scripturas vobis non potest persuaderi, ab externis monere vos cogor. Cogitate gentilium philosophos, & tunc scietis quanto simus digni supplicio despicientes divinas leges, cùm illi quidem pro humanâ honestate infinitè laboraverint, vos verò neque pro cœlesti regno studium adhibeatis.* *Chrys. tom. 2. in cap. 5. Matth. hom. 18. fine.*

Augustinus, idem cùm Chrysostomo urget in hunc modum: *Sed consuetudo est, solet dici. Solet dici, quando non dico. Hoc est, ante omnia. Quid est, ante omnia? Præ ceteris cautus esto, plus ad hoc intentus esto, quàm ad alia. Major consuetudo majorem intentionem flagitat, non rei levis consuetudo.* *Aug. serm. 28. de verb. B. Iacobi.*

2. Cùm Deus hominem vetet jurare, cur ipse jurat.

Alterum, quod hîc objicitur, istud est: Cùm Deus homines vetet jurare, cur ipse jurat? Hîc disertissimè Augustinus respondet: *Cùm ergo Dominus juravit, quare Dominus Christus suos jurare prohibuit: Dico, quare &c. Dominus qui prohibuit jurare, supra ripam te noluit ambulare, ne pes tuus in angusto labatur, & cadas. Sed Dominus juravit, inquis. Securus jurat qui mentiri nescit. Non te moveat quia Dominus juravit: quia fortè non debet jurare nisi Dominus. Tu enim quando juras, quid facis? Testem Deum adhibes. Tu ipsum, ipse seipsum. Sed homo quia in multis falleris, plerunque adhibes testem veritatem ad tuam falsitatem. Aliquando & nolens homo perjurat, cùm verum putat esse quod jurat. Non est quidem tantum peccatum, quantum ejus qui scit esse falsum, & tamen jurat. Quanto melior, & à peccato isto gravi longè sit, qui audit Dominum Christum, & non jurat. Sed etiamnum objicis: Tamen alii quoque viri probi atque intelligentes jurant.* Chrysostomus tanquam ejusdem tecum animi, prorsus idem caussatur, hoc modo: *Sed ille,* inquis, *jurat homo, qui mitis est, & cui est sacerdotium commendatum, & qui in multâ castitate & reverentiâ conversatur. Nolo mihi hunc sanctum, hunc mitem, hunc pudicum, hunc proferas sacerdotem: sed si Petrum mihi, si Paulum, si de cœlo angelum narres, nec sic quidem personarum dignitate terrebis. Etenim, si Christum hoc mandasse poteris approbare, aut quia hoc Christus non punit, acquiesco. Sed si cum tantâ provisione hoc fieri prohibet, ut jurantem maligno sociaret (nam superfluum, inquit, horum diaboli est) quid mihi alium atque alium commemoras, quid aliquorum nominas facta? Non enim ex servorum negligentiâ, sed ex suâ præceptione, sortem tibi Deus attribuit. Non enim ad corservos nobis, sed ad dominum ratio est. Nam & Magnus ille David peccavit, & grande peccatum. Quid ergo? Ideo nobis sine periculo peccare conceditur? Non. Nam hac de caussâ cavere debemus, & factâ fortiâ imitari sanctorum. Et si aliquâ negligentiâ legis præcepta violata sunt, cum omni festinatione transire nos convenit. Nam licet magnus & admirabilis ille sit, qui hanc legem resuit, pœnam sine dubio calcatæ hujus præceptionis exolvet. Non enim est Deus personarum acceptor.* *Chrys. tom. 5. hom. ad baptizandos.*

§. II.

3. Is hoc ævo rerum status est, ut nisi quis juret, nemo credat.

TErtiò solet objici: Is hoc ævo rerum status est, ut nisi quis juret, nemo credat tam iejunè affirmanti. Imò, mi homo, nemo credit sæpe juranti. Quòquò te vertas, quidquid causseris, Constantinopolitanus orator occurrit. Etiam hîc Chrysostomum pro me loquentem sisto, qui & istud prævidens: *Hunc,* inquit, *ex animâ morbum pellamus, interim ex foro submoveamus, ex venalibus tabernis, & reliquis officinis, & major erit nobis quæstus. Ne cogitetis, vos per divinarum legum prævaricationes vitæ necessaria comparare. At, inquies, non credit. Nam & hoc interdum à nonnullis audivi, Nisi mille juravero sacramenta, non credit. Tu es horum caussa qui facilè juras: quoniam si id non faceres, sed omnibus constaret, quòd non jures, mihi crede dicenti, quòd his qui mille devorant juramenta, majorem ipse fidem solo nutu invenies.* *Hom. 26. ad pop. fine.*

Quartò objiciat quis: Majorem partem jam emendavi consuetudinem jurandi. Nisi totum emendasti, excipit Chrysostomus, nondum quidquam te feciss putes. Scissura vestis, quantumvis parva, si non quamprimum sarciatur, mox dilatatur: ita nullos in virtute profectus capiet, qui diabolo foramen illud non obstruxerit. Divus Ludovicus Rex Galliarum, jurandi consuetudinem extremè perosus, sæpius dixisse fertur: *Libenter omnino vel candentis ferri ustionem recipiam, modò juramenta regni mei finibus sic posim proscribere.* Non minùs aversatus est juramenta Marcellus II. Summus Pontifex, qui ubi ad id fastigii evectus esset, à purpuratis Patribus rogatus est, litteris illis de more subscriberet, in quibus juramento obligaretur, purpurati senatus numerum, ultra quàm præfinitum est, non augendum. Marcellus non tantam esse jurisjurandi necessitatem ratus, recusavit quod postulabatur, &: *Re,* inquit, *hoc præstiturus sum, verbis nolim.* Prisci monebant:

Iurare noli, caussa justa sit licet.

Quintò solent opponere: Non gravibus, ajunt, juramentis utimur; & res, & juramenta nostra plerunque levia sunt. Ut scias, mi Christiane, hîc etiam levissima quæque admirandi fiunt ponderis. Imò hæc ipsa oris & animi levitas, delicti gravitatem auget. Chrysostomus hîc iterum pervellens aurem: *Hoc peccatum,* inquit, *valde crudele est, nec adeò valde crudele putatur: & hac de caussâ illud timeo, quia nullus illud pertimescit, sed, sicut simplex fermo prolatus, reatum non videtur asserre, &c. Et si quis increpaverit, risus movet, jocos narrare putatur. Funditus hoc amputare festino, & multi temporis malum radicitus evellere cupio, non tantùm perjuria, sed ipsas quoque juraciones.* Verbum vetus & verum est:

Iurare caussas ob leves, perjurium est.

Zacharias vates auctoritate divinâ præmonens: *Omnis fur,* inquit, *sicut ibi scriptum est, judicabitur: & omnis juratus ex hoc similiter judicabitur.* Nostri ævi theologus cum fide veritatis docet, mendacium etiam leviſſimum jurejurando confirmatum delictum esse letale. Gravi namque injuriâ Deus afficitur, cùm in testem vocatur mendacii. Militis illius vox impia fuit & sub Orcum relegandа: *Iuro tantùm per Deum ligneum.* Hoc enim est noxam purgare noxâ. Hanc temerariam linguæ petulantiam Deus quandoque gravissimè punivit. Isaias prodamat: *Audite hæc, &c. qui juratis in nomine Domini, & Deum Israël recordamini, non in veritate, neque in justitiâ.*

Augustinus rem miram commemorans: Aliquid dicam, inquit, quod nunquam dixi charitati vestræ in hoc populo, quod contigit in hac Ecclesiâ. Fuit hîc homo quidam simplex, innocens, fidelis, vobis omnibus notissimus: quis enim civium Tutuslymenum non novit? Ab illo audivi quod dico. Nescio quis negavit illi, quod omni jure reddendum fuisset. Commotus homo audaciâ tam improbâ exegit juramentum. Juravit ille, ille perdidit, sed isto perdente, ille penitus periit. Dicebat ergo Tutuslymenus, eâ ipsâ nocte pertractum se magno impetu ad tribunal judicis, viri admirabilis, in sublimi residentis, nunquam visi. Hîc sese interrogatum: Quare provocasti hominem ad jurationem, quem sciebas falsum esse juraturum? Respondit ille: Negavit mihi rem meam. At responsum est. Nonne melius fuisset, ut tu tuam perderes pecuniam, quàm illius perimeres animam? Ita humi prostratus cædi jussus est. Jam flagellato dictum est: Parcitur innocentiæ tuæ, de cetero cave hoc facias. Cæsus est autem tam graviter, ut in evigilantis dorso vestigia plagarum cernerentur. Subjungit hîc Augusti-

Aug. serm. 19. de decall. Num. Bapt.

Augustinus: *Fecit quidem ille magnum peccatum, & emendatus est. Sed multò gravius peccatum faciet, qui post istum meum sermonem, & istam meam admonitionem & exhortationem tale quid fecerit. Cavete à falsâ juratione, cavete à temerariâ juratione. Ab his duobus malis securissimè cavebitis, si consuetudinem jurandi à vobis abstuleritis.*

Sozom. 14. Hist.

Beatus abbas Auxentius singulari gratiâ pollebat in restituendâ ægrotis valetudine. Ab hoc Antistite duo viti fœdissimâ leprâ deformati stipem poscebant. His Auxentius vultu & verbis ad benevolentiam compositis: Scitote, inquit mei fratres, divinam iram non aliâ de causâ in vos desævire, quàm quòd eam assiduis juramentis & maledictis provocetis. Hæc sunt æquissima Dei judicia: tam noxia oris eluvies, tam tetro vitiliginis squalore punitur. Sed agnoscite vos reos, & desinite hæc vitia. Demum oleo sacro perunctos, à se incolumes dimisit. Adeò verissimè olim est dictum:

Pet. proch.

Lingua quidem res pusilla, maximi at parens mali est;
Peierat, jurare causas quisquis audet ob leves.

Hîc demum complures interrogant: Quâ igitur ratione, quibus denique modis vulgatissima hæc jurandi consuetudo emendanda est? Quò major medicinæ vis sit, eò remediis utendum probatioribus: diversa, sed non multa damus.

Remedia juramenta emendandi.

§. III.

1. Cêssores, monitores & reprehensores in se vel alios constituere. Chrys. hom. ad Bapt. tom. 5.

PRimum ex ore Chrysostomi: Censores monitores, reprehensores in se aut alios constituere. Hac de re Chrysostomus amplissimè disserens: *Quo igitur modo*, inquit, *quóve subsidio, hoc poterimus declinare peccatum? Non enim solùm convenit crimen crudele monstrare, sed potiùs criminis ultione liberari. Est tibi conjux, sunt filii, est amicus, est servulus, est vicinus, est sanguinis cognatione sociatus: festina omnibus hujus legis præcepta narrare. Sed, inquis, dura res consuetudo, & quæ facilè mutari non possit, & quæ nos nonnunquam & invitos trahit, & nolentes committere cogit illicita. Igitur tantò te hujus mali reatu liberare festina, quantò consuetudinis vim necessitatémque cognoscis, & ad aliam consuetudinem migrare propera. Nam sicut te prava consuetudo pœnitet, ita poterit melior obtinere, ut & volentem te juris jurandi lapsibus non permittat evinci. Nam revera multum consuetudo prævalet, & jura didicit immutare naturæ. Ut igitur non assiduè doleamus, ad illam consuetudinem demigremus, & ab omnibus tibi singulisq; conjunctis hoc postula, hoc pete beneficium, ut te jurantem arguant, ut confundant. Nam cùm te afficiunt tuâ confusione auctorem, & sibimet similia largientur. Nam qui alterum, ne juret, arguit: nec facilè se præcipitare patietur in perjurium.*

2. Cêssores, monitores, reprehensores etiam non vocatos admittere.

Alterum: Censores, monitores, reprehensores, etiam non vocatos admittere. Quis est qui pallium inversum induat, & non sustineat vel ab infante, vel à fatuo moneri? Quandoque etiam olitor est opportuna locutus. Anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto, Ulyssiponæ catecheses in plateâ publicâ docebatur. Ab his Christianæ doctrinæ rudimentis adeò profecit puer, ut cùm hominem adultum procaciùs jurantem audiret, in genua procubuerit, & summis precibus obsecrarit, non ita juraret; neque enim tam leve, quàm putaretur, esse peccatum. Erubuit ad has preces vir grandævus, &: Qui vocaris, inquit, quinam tui sunt parentes? Tacuit puer & abiit. Non tu, ait vir ille, puer es, sed Angelus Dei; emendabo me. Dictis addendum.

Anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Divione pædagogus schedam à suo discipulo scriptam reperit, legitque, ignarus peccata in eâ enumerari: inter cetera & hoc perscriptum erat, *Pædogogum meum temere jurantem non correxi.* Ea res sic hominem attonuit movitque, ut omnem jurandi consuetudinem generosè in se expunxerit. Nimirum etiam *ex ore infantium & lactentium laudem suam Deus perficit.*

Vid. §. v. 3.

3. Certum emendationis tempus sibi præfinire.

Tertium, Certum emendationis tempus sibi præfinire. Istud etiam Chrysostomus suadens: *Ut igitur*, inquit, *hoc crimine liberemur, invicem admoneamur, insitum tempus constituamus, & tempus dierum decem. Volentibus enim & vigilantibus, & bi sufficiunt dies, quo penitus hoc crimine consuetudinis liberemur: & post decem dies nihilominus si illaqueati reperiamur, pœnam nobis constituamus. Si verò post hæc dicas, quod est difficile consuetudinem fallere vehementer quoque studentes: hoc fateor quidem & ego. Verùm tamen & illud cum hoc pariter dico quòd sicut est facile decipi, sic & facile corrigi. Si namque domi multos ubiq; custodes constituas, puta servum, uxorem, amicos, ab omnibus facilè compulsus atque coactus, à malâ recedes consuetudine. Et si decem tantùm diebus id observaveris, non jam ampliùs reliquo tempore indigebis, sed cum fiduciâ totum erit tibi repositum pulcherrimæ consuetudinis firmitate viciſsim radicatum. Cùm igitur hoc corrigere cœperis, sive semel, sive secundò, sive tertiò, sive vigesimò legem transcenderis, ne desperes, sed iterum surge, & studium tuum resume, & omnino victor eris.*

Chrys. hom. ad baptiz. & hom. 28. post. init.

Idcirco post decem dies conatu tam laudabili exactos, alii decem dies præfiniendi, post hos iterum alii atque alii destinandi, quibus victoria de jurandi consuetudine reportetur. Neque hîc unquam desperandum. Conatus & industria possunt omnia.

4. Assiduè divinam vindictam in juramenta metuere.

Quartum, Assiduè divinam in juramenta vindictam metuere, Deum audientem & punientem omnia, ubique timere. Ad saluberrimum hunc timorem concilian-dum, Chrysostomus non ignota suis narrando, sic argumentatur. *Civitatis balneæ rex obstruxit, & lavari jussit neminem, & legem transgredi est ausus nemo, aut factum incusare, aut consuetudinem prætendere: verùm & qui sæpe sunt in ægritudine, & viri, & mulieres, & pueri, & senes, & multæ partus doloribus recenter absolutæ mulieres, & omnes necessariò tale remedium petentes velint nolint mandatum hoc sufferunt, & neque morbum corporis, neque consuetudinis tyrannidem, neque aliis peccantibus sepuniri, nec aliud talium quidquam prætendunt: sed hujusmodi gratè excipiunt ultionem, quia majora expectabant mala, & quotidie precantur hactenus regium furorem sistere. Vides, quod ubi est timor, facilè solvitur consuetudo, etiâsi valde diuturna sit & necessaria. Atqui non lavari, grave: Non jurare verò, valde facile, & nullum affert nocumentum, non corporibus, non animis, sed etiam multù emolumenti, magnam utilitatem, multam opulentiam. Quomodo igitur non absurdum rege jubente vel difficillima sustinere: Deo verò statuente id quod neque grave sit, neque difficile, verùm perquam facile & commodum, contemnere & deridere, & consuetudinem prætendere non exhortor; ne in tantum salutem nostram contemnamus, sed timeamus Deum, sicut hominem timemus.*

Idem hom. 14. paullo ante finem.

Quisquis igitur juramentis assuetus es, si hominem times qui ficam extollit & vulnera minatur, cur Deum non times qui gehennam proponit, & supplicia intentat sempiterna?

5. Sibi ipsi mulctam dicere.

Quintum, quod optimum videtur, Sibi ipsi mulctam dicere; certam stipem egenis seponere, gulæ aliquid cibi potúsve subtrahere, pensum statarum precum augere, &c. Eásque pœnas à se toties repetere, quoties quidem repetitur culpa. Nam & hoc Chrysostomi consilium est. *Vis*, inquit, *discere quomodo vitium hoc superari possit? quomodo ab improbâ consuetudine liberari liceat? Ego te quendam docebo modum, quem si tenueris, superabis omnino. Cùm videris te ipsum, vel alium quemque, vel servorum, vel filiorum, vel uxorem hoc malo captos, & continuè commonefactos, neque correctos, jube non pransos cubare, & hanc tibiq;, & illis damnationem impone, damnationem non damnum sed lucrum ferentem: Talia enim sunt spiritualia, & lucrum ferunt, & celerrimam correctionem. Lingua enim continuè tribulata, vel nemine commonente sufficientem capit admonitionem à siti compressa, à fame angustiata, etsi omnium essemus stolidissimi, totâ die hujus tormenti magnitudine commoniti, alterius consilii & admonitionis non indigebimus.* Nobis itaque ipsi quotidianas ponamus leges. Nobilissimum supplicii genus est à seipso pœnas expetere.

Idem hom. 5. ante finem.

Anno

Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto, ad tollendum hoc præceps & inutile jusjurandum, multæ toto Catalauniæ principatu inſtitutæ ſunt ſodalitates, ſub Auguſtiſſimi nominis JESV tutelâ. In has adſcribebantur eâ lege ſodales, ut certâ ſibi irrogatâ mulctâ, à temerariâ jurandi conſuetudine temperarent. Succeſſu optatiſſimo ſalutare hoc inventum latè propagatum eſt. Igitur octo ipſos Catalauniæ epiſcopatus nominis JESV ſodalitia mirâ fœcunditate in ſuas leges traxerunt. Réſque eò devenit, ut pueri quoque inter ſe pulchro certamine pœnas repoſcerent: ac, ſi cui fortè vetitum verbum per vias publicas exciderat, in eum ceteri facto impetu, non priùs dimitterent, quàm pœnæ loco in genua procumbentem figere oſculum ſolo cogerent.

Hiſtoria Societatis tom. 1. l. 14. n. 72.

Etiam in Bavariâ, contra divini nominis abuſum ſodalitas viget, plurimùm laudanda: cujus origo, leges, precationes, privilegia Monachii typis excuſa Anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo ſexto.

Hanc omnem de improbâ jurandi conſuetudine diſſertationem cum Chryſoſtomo & Auguſtino finio. Chryſoſtomus non perjurii tantùm, ſed juramentorum inutilium omnium capitaliſſimus hoſtis, quæ diximus, in compendium confert hoc modo: *Deus dixit, Ne juraveris. Noli cauſſas à me ampliùs requirere. Lex eſt regia; qui tulit ipſam, & ipſius rationem novit. Niſi fuiſſet utile, non prohibuiſſet.* Addit ſed concione aliâ: *Deus juramenta fugere juſſit, & dicis: Non poſſumus fugere juramenta. Sextus hic dies eſt quòd de hoc vos præcepto admoneo. &c. Non ampliùs vobis erit excuſatio, neque venia, maximè cùm etiamſi à nobis dictum fuiſſet nihil, à vobis ipſis hoc corrigi debuerit.* Et ut oculis etiam, non ſolis auribus hanc ipſam inſtitutionem infigeret, auditores ſuos obnixè rogavit: *Ioannis (Baptiſtæ) caput abſciſſum adhuc calido cruore deſtillans ſumentes, ſi ſic domum quiſquam ſuam redeatis, & putetis ante oculos habere ipſum vocem emittentem & dicentem: Odio habete jugulatorem meum, Iuramentum, &c. Hoc ipſum igitur & nunc peto & petere non deſiſtam, ut quocunque abierimus hoc geſtantes caput abeamus, & omnibus clamans oſtendamus, & juramenta vituperans. Quamvis namque valde ſimus ignavi & negligentes, capitis illius oculos intuiti, terribiliter vos reſpicientis & minantis jurantibus, freno omni vehementiùs per timorem hujuſmodi repreſſi, cohibere & avertere facilè poterimus linguam à jurandi præcipitio.* Auguſtinus his documentis optimum nectens epilogum: *Iſtam, ergo,* inquit, *quotidianam, crebram, ſine cauſſa, nullo extorquente, nullo de tuis verbis dubitante, jurandi conſuetudinem avertite à vobis, amputate à linguis veſtris, cricumcidite ab ore veſtro. Magno bono abundabitis, ſi tam magno malo carebitis.*

Chryſ hom. 16. ad pop. de ſeditione.

Hom. 8. ad pop.

Hom. 14. ad pop. poſt init.

Aug. ſer. 28. de verbis Apoſt. ad finem.

CAPVT XXXI.

Quod donum linguarum ſit, & quæ omnium Lingua ſanctiſſima?

NOtiſſimus è porticu philoſophus Diogenes, cùm prolixum volumen recitans, tandem eò perveniſſet, ut libri finem videret: Bene habet, amici, ait, terram video. Nos primam Alphabeti partem deduximus ad finem; & jam terram videmus. De linguæ vitiis huc uſque diſſeruimus; æquor aravimus procelloſum, & monſtris plurimis infame, nunc portus primus in oculis eſt. Facilis ei venia conceditur, qui nauſeat in mari. Neque nos ægrè veniam ei dabimus, qui in mari hoc monſtroſiſſimo nauſearit. Tot jam diſſertationibus nihil niſi mera linguæ vitia, & fœdiſſimam oris proluviem in conſpectu poſuimus, ut forſan non nemo dixerit: Date mihi pelvim, adeò bilem movent tot purulentæ linguarum vomicæ. Ut hoc faſtidium levemus, placuit diſſertationem inſtituere non de ullo linguæ vitio, ſed de dono. Hac dictionis varietate interpoſitâ, ad alteram de linguæ vitiis partem progrediemur. Nunc verò prout inſtituimus, quæſtionem hanc agitabimus: Qualenam linguarum donum ſit, & quæ demum ſanctiſſima omnium dicenda lingua.

A

B

C

D

§. I.

EA eſt humanæ mentis cæcitas, ut quæ probanda improbet, quæ improbanda probet, & ea quæ admiratione digna, negligat, quæ negligenda ſuſpiciat, & quædam æqua non æquè admiretur. Cui noſtrum non mirum foret ſpectaculum redeuntis ad vitam è monumento? planè oculi tuerentur attoniti, ſenſus omnes vincerentur, homo extra hominem abiret. Et cur neminem delectat huic propinquum admirari miraculum ſolis, qui quotidie quaſi moritur, & quotidie reſurgit? Rus mihi abi aucupatum; picam adſer, & exceptis officulis arctum ejus guttur diſclude, præ eum verbis, doce formare vocem, & articulatos ſonos fundere luculenter; obſecro quàm non ciebit ad ſe turbam, quos ad ſe non convocabit cætus, qui inſuaves illos oris crepitus pronâ capient aure, ſui obliti. Perverſi mortales, contra oportuit. Quærite in vobis, quod quæritis extra vos. Placent illa aviculæ malè formata verba, & non placent potiùs veſtra, quæ ſine ſalebris & ſuaviter ex ore decurrunt? Rectè omnino & ſapienter Anacharſis invitatus ad audiendum quendam qui mirificè luſciniæ cantum imitabatur, aſpernatus eſt, &: Veras, inquit, luſcinias ſæpe audivi. Nos pluris facimus affectatione & imitatione acquiſitâ, quàm verâ. Stultè prorſus. An fortaſſe miraculum eſt, aviculam loqui, & non eſt hominem loqui? Nihil novi, inquies, hominem loqui; imò potiùs novum, hominem non loqui. Ne turba, Lector, néve confunde quæ dico. De re novâ nullus mihi ſermo, ſed de linguæ miraculo ac dono, quod in homine non minùs eſt quàm in ave. Nam quòd in aviculâ fecit artifex, hoc in homine fecit natura, immane quanto melius. Loquatur paulum lingua de linguâ quæ tumidis incluſa buccis, vocem motibus ſuis in verba diſcernit, dum acumen ſuum palato illidit, adjuta offenſione dentium & compreſſione labiorum; plus tamen ad loquendum conferunt dentes quàm labia. Nam infantes priùs non fantur quàm dentiant; & edentuli ſenes nonnunquam ita balbutiunt, ut bimuli puelli. Quid autem mirius quàm ſonum è pectore petitum, in verba certa flectere? Lingua non loquitur, non dentes, non labia, & tamen nihil loquitur niſi dentes, & labia, & lingua. Adverte mentem & vide; vocem emittis quam lingua volutat, dentes frangunt, labia premunt, ut vult qui loqui vult. Vox hominum in parvo cenſu eſt, verba ſunt, vocem habet ſuam & leo, habet canis, habent & aliæ beſtiæ; verba non habent. Quis verò verba docet, hæc aut illa? Naturam, ſcio, quoſdam dicere: imperitè dicunt. Tu Germanicè faris, quo doctore, quâ doctrice? Naturâ? Germana igitur naturalis, & non ceteræ? indignabitur Italus, ſtomachabitur Gallus, fremet Hiſpanus. Nugæ & aniculârum deliramenta linguam aliquam homini eſſe naturalem, non eſſe omnes. Sed eſt nonnemo qui dicat: includite par infantum, remove eos ab hominum cœtu, diurnent annos aliquot ſolitarii, veniet cum annis lingua homini naturalis. Aſſertionis ſuæ rationem adducunt. Et en, inquiunt, Pſammetichus, rex Ægypti, uti teſtis eſt Herodotus, avidus cognoſcendi, quinam primi homines extitiſſent, hujuſmodi quid machinatur: Pueros duos humilibus parentibus recèns natos tradit paſtori inter pecora educandos, ſimúlque vetat vel ullam vocem edi audientibus pueris. Abit paſtor, regis juſſa facit, pueros includit, voces cavet, & tempore, ut rex juſſerat, capras admovet, alendis pueris. Tranſit ita biennium, & infantes, nec vocem reddunt, nec accipiunt, niſi fortè à barbatis illius ſuis nutricibus. Tandem paſtore caſam hanc ingrediente, ambo, pueri, porrectis manibus

βέκος

βέκκος clamant. Miratur pastor, silet tamen, & ubi idem verbum crebriùs audit, rem ad Psammetichum defert cum pueris. Quos cùm rex & ipse audiisset, percunctatus est, quænam gentes βέκκος quippiam nominarent. Et comperit tandem, à Phrygibus sic panem appellari. Ex quo Ægyptii Phrygas se priores non negarunt.

Accipio quæ dicis, & audio; quæso & tu me audi. Herodotus sexcentas scripsit fabulas, inter illas & istam numeremus. Deinde fac verum loqui patrem fabularum, respondebit pro me Hipponis, imò & Orbis lumen Augustinus, qui hoc verbum scribit pueros didicisse à capris, apud quas magistras fuerunt enutriti. Sed quoniam exemplis rem agis tuam, agamus iisdem pariter nostram. Nostro ævo magnus ille Indiæ terror & domitor Mogor eodem studio aut curiositate ductus, in loca inaccessa pueros abdidit, ut exploraret somniatam istam & ultro crescentem loquentiam. Diu expectavit, sed tandem pro Ciceronibus & Demosthenibus, aut si mavis, pro balbutientibus Rabinulis vidit mutos. Verùm quid diu immoror, cur non hoc anile agmen uno spiritu sufflo ac dissipo? Quid enim, superi? unde nobis sermo? unde verba? Si non ab imitatione, non ab exemplo. Tolle imitationem, tolle exemplum, & sustulisti sermonem. I, nunc, invise tuos infantes, & mirare solitariam illam facundiam, quæ rudet potiùs quàm loquetur. Prodeant nunc tibi, inquit Arnobius, in opertâ solitudine nutriti, mortalium consiliis inferantur, dent responsum roganti, certè omni pecore, ligno, saxo, obtusiores stabunt, & Deæ illi Angeronæ similiores quàm hominibus. Sed morus ego sim si diutiùs morer hæc somnia. Hebræam linguam omnium principem esse in confesso est, cujus Deus auctor & inventor. Ceteræ ab hominibus inventæ sunt, aut expolitæ. Enimvero de ordine linguarum & præstantiâ, nullus hîc locus disserendi. Illa cuique sit optima quæ est utilissima, aut sanctissima. Nec conqueramur unam solùm aut paucas nos callere linguas; tribulem habemus Adamum. Non multi Mithridates vivimus: habuit linguarum rex ille notitiam viginti gentium, quæ sub ejus regno erant, nullo ad ullam unquam usus interprete. Dæmonium hominis aut certè miraculum.

Aug. mentionem facit hujus controversiæ lib. de quantitate animæ cap. 1.

Hebræa lingua omnium princeps est.

§. II.

Lingua est donum naturæ.

HAbemus donum Naturæ Linguas, sed informe ac rude? sed & noxium donum, nisi aliud insuper donum aliunde accesserit, quo doceamur, Quando & Quomodo utendum hoc linguæ dono? Quando igitur & quomodo loquendum? Perplexæ quæstiones, neque jam expediendæ. Unum duntaxat instillo, tum loquendum esse, cùm meliora silentio afferre possis. Dictorum enim sæpe, vix unquam silentii pœnitet. Hinc Lycurgus roganti, cur Lacones sic amarent loquendi brevitatem? Quia finitima, est inquit, silentio. Et certè omni ætati decora, subinde necessaria etiam est taciturnitas. Audiat à me loquaculus dictum Theophrasti: *Minus*, ait, *linguæ fidendum quàm effreni equo.* Nec tamen ego Harpocrates volo, cùm res & tempus postulat. Loquendum est, cùm silentium aut non probum, aut admodum molestum. Theophrastus ille quem dixi, quendam in convivio tanquam in Pythagoræ ludo silentem festivè admordit: Si stultus es, inquit, rem facis sapientem; si sapiens, stultam. Et erat solenne Græcis, cùm secundæ mensæ inferrentur, inferri etiam linguam bubulam assam, ut intelligerent convivæ, tum vel maximè, si unquam aliàs, linguis utendum. Sed non est opus me magistro linguæ in conviviis: solvitur illa nimiùm cùm vino incaluit, & subinde nisi videres homines, hirundinum musea diceres, non hominum cœtus.

Ad hæc in parte alterâ respondebimus.

Donum ergo linguarum quid est, aut unde est? Linguarum donum quid sit, scit ille qui donat Deus: ego quidem præstare arbitror, hoc tanto munere donatum esse, quàm ad explicandum illud paratum. Nam hîc maximè Labyrinthus, in quem si quis sese intromittat nec si Theseus sit, revertetur, nisi Deus ille fila porrigat, atque dirigat gressus. Ne tamen deserti notam officii subeam, imitabor philosophos, cùm aliquid in obscuro positum dispiciunt, descriptione apertâ, aut, ut ipsi loquuntur, positivâ abstinent, ad negativam confugiunt, ad id respondent quod non quæritur, ut intelligatur id quod quæritur. Quid igitur donum Linguarum est? Id quod nunquam fuit disertis Athenis, quæ donū. quod nesciit facundus Demosthenes, quod ignoravit numerosi oris Isocrates, & omnis Graii eloquii senatus. An fortasse Romana quondam palatia habitavit, cùm pro rostris funderet sermonis nectar Tullius? Ignotum Ciceroni fuit, Antonium fugit; Crassum latuit; Gracchos ipsos maternâ eloquentiâ mirandos contempsit. Abeamus à Rhetoribus & lustremus philosophorum officinas. Hîc Academia ob oculos, istic Lyceum, illic porticus. In Academiâ Platonem cernis aureo ore sonantem. At unde tam pretiosus sonus? an pone in cathedrâ hoc linguæ donum residet? minimè gentium: igneo ore sonare debebat non aureo. Quid in Lyceo? ibine reperire est, apud magnum illum sapientiæ principem Aristotelem! Donum quidem is magnum habuit, sed non donum spiritus. An in porticu est apud Stoicos? Umbra quædam hujus ibi fuisse videtur; sed revera umbra fuit & fugiens imago: De virtutibus sine virtutibus disputabant, & loquebantur ut Dii, vivebant vix ut homines. Aliò quæsitum imus. En Theologiæ fores patulas, quid si in angulo ejus fortè delitescat? planè delitescit; nam à multis nescitur. In Theologiâ sedem habet, semper in Theologiâ est, non semper in Theologis. Vides mihi hunc ingenio scientiâ malè farto tumentem ahósque contemnentem? Contemnitur & ipse à spiritu. Quid ergo est, si delitescit? planè spiritus est, & spiritus ille igneus, donum & donans, qui dum donat loquitur, & dum loquitur, donat. Cum hoc etiam mutus disserit, sine hoc etiam disertus conticescit. Nec pugnantia loquor, quid enim malè facundus agit loquendo? plus egisset silendo. Quid facit bene mutus tacendo? minus effecisset loquendo. Solus eloquens est, etiam in infantiâ, in quo hic spiritus loquitur. Jaceat littera, verba sint horrida, stylus sit incompositus, si spiritus igne suo illuceat, surgit littera, verba planantur, stylus expolitur. Quis ille Thomas Aquinas? Cælites, vir magnus! At unde illud suum verborum lumen, quo Theologiam illustravit universam, unde sumpsit? Nihil ei Tullius contulit, nihil Sallustius, nihil Livius, nihil Virgilius; nec contulissent, etiamsi eos præceptores habuisset. In eo certè mustei homines, qui hodie nati nescio in quo novo Latio, quique beati sibi videntur, in voculis nitidiusculis & bracteatis aliquot nugis, in eo, inquam, fortasse inveniant desita aut nunquam usurpata dicta, sed tamen ita dicta ut habeant aculeum, quem in animis legentium figant. At melior est in amœniori litteraturâ Ambrosius, & oratione tersâ fluitat, verùm non eâ re movet animos aut flectit, sed spiritu qui diffusus toto stylo, divina fumat fragrantia:

——— ut pulchro violaria campo.

Abeat humana scientiâ & loquentia quæ tumefacit; abeat dictio omnis limata, aut adsit cum spiritu; horridè dicam, dum piè dicam. Quid Bonaventura ille? an verba sua Ciceronis stibio illevit, aut Demosthenis sueco tinxit? minimè verò: & tamen pellexit auditum, inflexit mentem, tenuit pendulum auditorem. Adfuit aliquando publicè dicenti Thomas ille Aquinas, qui missâ concione Bonaventuram rogat, ex quibus ille libris tot sermonis flores, tot legeret sententias, quas

concionibus inspergeret. Bonaventura, quoniam in platea consistebant, domum invitat percunctantem, pollicetúrque se illum librum ostensurum. Conditionem acceptat Thomas, comitatur hominem, init cum invitante cellam, expectat avidè quem prompturus sit codicem. Quid putatis fecisse Bonaventuram? attulisse forsan Augustinum? non malum attulisset, sed meliorem habebat. Quis fuit? Crucifixus erat oculis tritus, non digitis, lacrymis notatus, non atramento; hinc ille vim loquendi, vim sumpsit persuadendi, quam in Quintiliano quærere potuisset, invenire in solo Crucifixo, uti & invenit. Verè litteratus est, qui sic est litteratus. Quid enim externa & polita ista doctrinarum, quid sermonis linguarúmque ad fastum, scientia? Quid faciunt ad meliorem vitam, si absit melior hic doctor? Vanus ille homo est, & ejus sermo colore solo Rhetorum imbutus, nisi habeat pondus à divino spiritu. Audi mihi aliquem scitè & eleganter loquentem, capiêre quidem paullisper lenociniis illis verborum, sed abi rursus, & abibit simul affectus. Nunc alteri te fiste cujus sermo non cultus, sed nativus; non nitidus, sed neglectus; non sese ostentans, sed amore flagrans & divinis favillis inspersus; hic animum tuum, non trahet, sed rapiet; non movebit sed dimovebit, & relinquet abeunti ictum ac morsum salutarem. Audi Petrum die Pentecostes loquentem; attende Paulum coram Agrippâ & Festo disserentem, non artificiosè, non affectatè; neque enim ita doctus erat à magistro Crucifixo. Sed observa vultum utriusque, quasi divinis flammis succensum, igneum in oculis vigorem, tremendum in ardente fronte pondus: suaserunt ac persuaserunt. Sic solent qui magistrum habent non Tullium, sed spiritum.

Liber S. Bonaventuræ erat Crucifixus.

§. III.

Quæ lingua omniũ sanctissima.

Hic quæstio nobis vertitur (quod unum ex promisso disserendum restat) quæ linguarum omnium sit sanctissima? Erunt fortassis qui dicant Hebræam, non primam tantùm, sed & sanctissimam esse. Non malè. Veruntamen, si priscis doctoribus credimus, est lingua quæ Hebræâ longè sit sanctior, quam & indoctissimus quisque, modò velit, facilè ac brevi addiscat. Græciæ lumen, disertissimus oratorum Chrysostomus ad quæstionem hanc respondebit. Nos digitum labello imponimus: Chrysostomum ergo audiamus. Aureus hic orator verbum è verbo sic exprimens: *Gratias itaque agamus*, inquit, *in omnibus, quidquid fiat: hoc enim est gratum esse. Etenim rebus prosperis hoc facere, nihil magni fuerit: nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Quando enim ceteri maledicunt & fastidunt, nos gratias agimus. Vide, quanta sit philosophia. Primum, Deum lætificas: Alterum, diabolum pudefacis: tertium, & quod malefactum est nihil esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem amputat, & diabolus abscedit. Non potest etiam fieri ut afflictiones sentiat homo ille, qui in afflictionibus gratias agit.* Nihil hac linguâ sanctius, quæ in adversis Deo gratias agit. *Certè non inferior est lingua martyrum, utraque pariter coronatur. Nam adversus istam instat lictor, Deum per maledicentiam negare cogens, adversus hanc instat diabolus angustis quæstionum cogitationibus lacerans, & animi angustiis obtenebrans. Si ergo dolores pertulerit, & gratias egerit, martyrii coronam sortitur. Vtpote morbo decumbit filiolus, & tamen mater gratias agit Deo. Quo tortore non sævior est animi angustia? Attamen verbulum aliquod acerbum extorquere nequit. Filiolus moritur? Rursus mater gratias agit.* En, mi optime Christiane, hæc demum sanctissima est lingua, quæ pro molestiis & doloribus gratias agit. Ita Chrysostomo attestante, *Nihil hac linguâ sanctius, quæ in adversis Deo gratias agit.*

Chrys. tom. 4. in c. 3. ad Colloss. hom. 8. post. med. mihi pag. 1159.

Nihil sanctius linguâ, quę in adversis Deo gratias agit.

Joannes Avila formandis moribus magister optimus: *In ærumnis & doloribus*, aiebat, *plus valet unum* Deo gratias, *quam sex millia in rebus prosperis, & bonâ valetudine.* Nam Deo gratias agere, cùm omnia fluunt ad votum, vix ullius est artificii; at verò cùm variis ærumnis obruimur, nihilominus velut pro beneficiis Deo se gratum sistere, hoc raræ artis, hoc magni est animi. Revera Jobus sanctissimam hanc linguam habuit: calamitatibus namque maximis jam pæne sepultus, nihilominus inter tot suorum ruinas & funera, voce generosâ cantabat: *Sit nomen Domini benedictum.* Igitur oraculi loco habendum quod Chrysostomus pronuntiavit: *Nihil est linguâ sanctius, quæ in adversis Deo gratias agit.* Hæc demum sanctissima lingua est.

K

CAPVT XXXII.

KALVMNIA *depingitur, & Kalumniatorii genius describitur.*

Vetus verbum est: Longæ sunt Regum manus, quaquaversus fugias, insequuntur & apprehendunt. Suas habet & lingua manus, easque longissimas, quæ illis Regum brachiis vix quidquam cedant. Linguæ manus esse, sapientissimus Regum testatus: *Mors*, inquit, *& vita in manibus Linguæ.* Robustissimas profectò manus esse necesse est, quæ duas res usquequaque diversissimas Vitam & Mortem continere possunt; uti verò Mors omnia perrepit atque permeat, ita etiam Linguæ manus in omnem se locum penetrant. Linguæ brachia sunt verba, quibus plurimi sic contunduntur, ut cor, omniáque illorum ossa conterantur. Siracides exponit, quâ ratione manus hæ ferreæ atque adamantinæ, secures omnes & malleos mole crudeli superent: *Beatus*, inquit, *qui tectus est à Linguâ nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis illius non est ligatus: jugum enim illius jugum ferreum est, & vinculum illius vinculum æreum est. Mors illius mors nequissima: & utilis potiùs infernus quàm illa. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem, civitates muratas divitum destruxit, & evertit domos magnatorum effodit. Virtutes populorum conclusit & vocum gentes fortes dissolvit.* Linguam tertiam vocat eam pestilentissimùm, quæ discordias inter duos aut plures inflammat. Atque adeò lingua mala tam robustas habet manus, ut multos cogat terram è terrâ mutare, non paucos in extremam perniciem impellat. Inter has linguas, quarum mors nequissima est, jure suo numeranda venit Lingua Calumniatrix, quæ non tantùm mendacium cudit in alterum, sed etiam in falsam accusationem malitiosè prorumpit. Hanc porrò Linguam non ad tertiam sed ad decimam alphabeti litteram referre priscorum Orthographia nos docet, quæ ad characterem Kappa Kalumniam reducit, ut infrà demonstrabitur. Sed prima hîc quæstio nascitur, quid sit Calumnia? Theologorum Princeps Thomas Aquinas Calumniam ait esse falsam & malitiosam criminis impositionem. Calumniæ index est frequens accusatio, quæ quò falsior, hoc & venenatior est; atque de hoc calumniatricis Linguæ veneno atrocissimo paulò copiosiùs disseremus. Aures obsecro vacivas præbete & favete Linguis.

§. I.

Lodovicus Malvenda è S. Francisci familiâ vir eruditus: Vultisne, inquit, scire, quid sit Calumnia: Narratio est, sed falsa, Magistratui aut Domino delata, illo absente, cujus jugulum petit. Nec ferè aliter Lucianus Sophista eam describens: Calumnia, inquit, delatio est inscio & absente reo, ubi plerunque fides habetur parte

parte inauditâ alterâ. Et heu quàm firmas Calumnia dissolvit amicitias, quot quantasque subvertit familias, quot & ipsas funditus civitates perdidit? Hæc patrum in liberos, fratrum in germanos, liberorum in parentes, amantium in amatos furorem armat.

Ah! nocentior veneno quolibet Calumnia est.

Ex angulis atque latebris frequenter, & ex insidiis jacit tela, sed duplici aconito lita. Ephesius pictor Apelles suis Calumniam coloribus egregiè depinxit idque hac occasione. Apud Ptolemæum Regem conjurationis insimulatus est Apelles ad Antiphilo pessimæ istius artis professore. Ptolemæus inter adulationes educatus, nec à se prudens regiam domum clamoribus turbans, ingratum, insidiatorem, conjuratum pictorem clamitavit. Et nisi è captis & conjuratis quispiam indignatus impudentiam Antiphili, & miseri Apellis misertus, affirmasset illum nequaquam factionis fuisse participem, Apelli caput abstulisset Calumnia. Sed re probè cognitâ, pictorem Rex centum talentis donavit: & Antiphilum in servum addixit. Apelles periculi memor, Calumniam tali sub imagine spectandam proposuit. Imago hæc est: Vir prælongis auribus, quales *Midæ* fuerunt, in solio velut judex considet, & accedenti *Calumniæ* opem largiter promittit. Viro sedenti duæ mulieres adstant: *Ignorantia*, & *Suspicio*. Calumnia fucatæ formæ mulier accedit, iram ac rabiem spirans, & manu sinistrâ facem accensam concutiens, dextrâ juvenem capillis prehensum ac supplices manus cœlo porrigentem trahens. Hanc anteit vir deformis, pallidus, acutum cernens, macilento vultu, exesis oculis, tanquam si diuturno morbo contabuisset, quem facilè conjicias esse *Livorem*. Quin & aliæ mulierculæ duæ comitantur, quæ Calumniæ ornatrices dicuntur, quarum alteri nomen est *Sycophantia*, seu, Insidiæ; alteri *Fallacia*. Infame Midæ tribunal fugit, quæ genibus repit femina, luctum præ se ferens pullâ laceràque veste; atque hæc *Pœnitentia* vocatur, quæ capite in tergum reflexo, madidis oculis abeuntem *Veritatem* prosequitur. Hæc imaginis effingendæ ratio. Optarim hanc effigiem in omnibus aulis, loco patentissimo proponi, ut vel hac ratione calumniandi audacia frangeretur.

Imago calumniæ describitur.

§. II.

Calumniator tribus modis damnosus est.

Veritissimè dixit Basilius: *Tribus simul damnosus est calumniator*. Nam & illi quem traducit, injurius est, & auditori suo, & ipse sibi. Primùm quidem si calumniatorem spectemus, is utique quòd non vir bonus sit, ignorat nemo. Siracides fassus ingenuè: *A tribus*, inquit, *timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit. Delaturam civitatis, collectionem populi, & calumniam mendacem; super mortem omnia gravia*. Ea autem est calumniatoris natura, in crimen vocare omnia, probare verò nihil. Vetus monostichum id asserit:

Eccli. 26. vers. 6.

Nil probat calumniator, criminatur omnia.

Per veritatem sibi viam sternit ad mendacium.

Et ut altiùs infligat vulnus, per veritatem sibi viam sternit ad mendacium, ut flexuosâ calumniarum fraude, quò vult, impellat. Certè malum insidiosissimum est Calumnia. Et quemadmodum Basiliski vis sine morsu, vel solo aspectu pernicioissima dicitur, ita calumniator clam falsas accusationes instillat auribus, nullo palàm infixo morsu, quò diluendi ansa præripiatur: ita plerique falsò delati extrema quæque pertulere. Scitè Athanasius: *Qui lapide*, ait, *est ictus, medicum quærit, sed ictus Calumniæ gravius, quàm lapides, feriunt. Est enim calumnia gladius, clava, jaculum, & inde vulnus incurabile. Sed his veritas medetur potest, quæ ubi negligitur, vulnera fiunt acerbiora. Cujus vita*, inquit Lysias, *inimicorum calumniis est exposita, nonne is in vitâ ipsâ caret vitâ?* Hanc mortem seriò deprecatus David. *Feci judicium*, ait, *& justitiam, non tradas me calumniantibus me*. Gravissima injuria est, damnare reum indictâ causâ: atqui hoc omni ex parte molitur calumniator;

Athanas. q. 2.

In Regum & Principum aulis occursat.

qui quem accusat, audientis iræ indefensum objicit, & accusatione clancularià defensionem intervertit. Ita ex abdito jaculatur, ut non sit qui resistere, adversáq; manu possit contendere, itaque ignaro & inscio unde bellum inferatur, sit pereundum. Ceterùm id genus homines in Regum ac Principum aulis præcipuè occursant; ubi scilicet innumeræ suspiciones, invidia quotidiana; pluri-mæ assentandi & calumniandi occasiones. Nam ubi majores se semper spes ostentant, hìc & invidiæ sæviores, odia periculosiora, æmulationes callidiores vigent, omnes se invicem acerrimis oculis intuentur. Et quemadmodum qui singulari certamine contendunt, vigilanter observant, num aliquam corporis partem malè munitam conspiciant, quâ gladium mergant: sic Invidia lynceis speculatur oculis quà calumniam immittat. Et cùm quisque in aulâ primas obtinere cupiat, proximum summovet, & amolitur: priorem, si possit, convellit & supplantat. Sic alii in alios varias nocendi vias comminiscuntur; quarum compendiosissima, sed & periculosissima est Calumniæ; cujus principium ducitur ab invidiâ inter spem metúmque fluctuante, sed quæ miserabiles, tragicos, & multis calamitatibus refertos exitus ostendit. Neque tam gravem noxam infligeret Calumnia, nisi vero similia narraret in speciem, neque rerum omnium validissimam veritatem opprimeret, nisi appositis ad inducendum argumentis aliisque sexcentis artibus deciperet auditorem. Hæ artes in Principum aulis & discuntur, & exercentur. Sunt qui nemini non detrahant, eos quos oderunt artificiosissimè accusent, ita per proborum calumniam ad dignitates etiam conscendant. Hi quandoque raram præ se ferunt modestiam; impietatem emendicatâ vultus pietate vestiunt; libidinem frontis maturitate & verecundâ oculorum dejectione contegunt. Ne fidat Princeps his palàm probis, domi suæ improbis, fugiat fucatam gravitatem Stoico supercilio expressam. Loquantur licet mella, felle corda natant, summis labiis arrident, clam dentibus frendent, & iram in animo moliuntur, odiúmque intra se conceptum augent, dum aliud in mente occulunt, aliud in ore habent, admorsóque labro bilem intus alunt, plenas affectibus tragœdias in se commovent. Atque hi dum alios accusant, mœrentes videntur, ac quasi rubore perfusi, nec ullo privato odio sed Principis solius bono, caussam invidiâ plenam suscepisse. Nihil se in omni hac delatione spectare ajunt, nihil ab hac sperare, quàm communis boni augmentum; solâ se conscientiâ & religione tactos, & pereuntis justitiæ miseratione ad hæc descendisse. Et cùm nihil præter nudum conscientiæ & religionis nomen habeant, blandè interim loquuntur, ut fortiter enecent. Sicut medici qui parum docti & satis seduli languidos multos officiosissimè occidunt; sic illi molli linguâ & verborum quodam saccaro, dum publicè videntur prodesse velle, privatim speciosissimè occidunt. Et subinde privatæ hæ calumniæ in damnum publicum eunt; optimis enim calumniator imminet, non pessimis. Tiberiana tempora novimus, quibus, quo quisque districtior accusator, aut nequior calumniator hoc magis sacrosanctus habebatur. Atque hinc primorum ferè omnium cædes, & plus suorum sanguine quàm factorum claritudine nobilitata Roma.

In Regum & Principum aulis occursat.

Calumnia ab invidiâ sumit principium.

§. III.

POtrò ea calumniæ species est efficacissima, quæ cum auditoris cupiditate conflictatur: quando etiam apud Ptolemæum regem cognomento Dionysium, quispiam olim Demetrium Platonicum accusavit, quòd in Bacchanalibus aquam biberet, solúsque omnium vestem tempori non aptaret. Ac nisi manè accersitus, in omnium conspectu vinum bibisset, & sumptâ veste Tarentinâ cymbala pulsasset, profectò periis-

set, quòd Regis moribus & deliciis non delectaretur. Non minùs efficax est Calumnia, quæ cognatam, imò sororem habet adjutricem Assentationem, vix enim quisquam tam generoso est animo qui adulationis calumniis non succumbat. Apud Alexandrum Macedonem gravissimi criminis reus fiebat, qui Hephæstionem ut Deum noluisset colere. Eò enim Alexander plurimorum adulatione deductus est, ut gloriaretur, quòd non modò Dei filius esset, sed Deos etiam creare posset. Tunc temporis Agathocles Samius, Alexandri Centurio parum abfuit quin cum Leone committeretur, accusatus, quòd Hephæstionis sepulchrum transiens illacrymasset. Sed in patrocinium illius venit Perdiccas, qui Deos omnes, ipsúmque Hephæstionem juravit, Deum in venatione sibi clarè visum mandasse, ut Alexandro diceret, Agathocli esse parcendum, qui non ploràsset mortuum, sed quod pristinæ familiaritatis meminisset. Enimverò Calumniæ os oppilare non semper tam facile: & nescio quo pacto gaudemus omnes clanculum, cùm plenas suspicione delationes audimus. Quibusdam enim suavissimè titillantur aures, cùm alienis implentur calumniis; quòd si eas prona credulitas foveat, proximum est non simplex malum. Phædrus Augusti Cæsaris libertus amœni vir ingenii, Calumniam, quæ credita nocet, hoc apologo perstringit: Aquila in sublimi quercu nidum fecerat: Felis in arbore hac mediâ cavernam nacta, pepererat: Aper ad imam quercum fœtus suos posuerat. Felis tam fortuitum contubernium turbare calumniis sic est aggressa: Ad aquilæ nidum pertrepens: Magna, inquit, tibi pernicies paratur; forsan & miseræ mihi; nam quod vides quotidie ab insidioso apro terram effodi, quid eum moliri putas? quercum vult evertere, ut nostram sobolem in plano faciliùs opprimat, atque hoc scire tua meâque interest plurimùm. Ita territam avem deseruit. Non multò pòst tempore eadem felis ad aprum quoque descendens: Mi frater, inquit, in magno periculo sunt tui catuli, nam simul atque ad pastum exieris cum tenero etiamnum grege, Aquila fulminis ritu supernè ruens, porcellos tibi auferet; tu frustra ne alis fulminabis. Postquam & apri domum terrore complevit, in suum se cavum abdidit; sed noctu evagata suspenso pede, ubi se suámque prolem replevit escâ, de die pavorem simulans timidissimè prospexit. Aquila ruinam metuens, & pabulationis oblita desidebat ramis: Aper rapaces Aquilæ ungues vitaturus non prodibat foras. Sic illa cum suis pullis, iste cum suis catulis inediâ exabuerunt. Felis cadaverum utrinque heres ex asse, aliquot diebus lautissimum suis epulum dedit. Hoc calumnia potest, si amicam sibi reperiat crudelitatem.

Calumnia habet adjutricem Assentationem.

Phædrus lib. 2. fab. 35.

§. IV.

OPtimè monens Basilius Imperator Leonem filium; *Vana*, inquit, *auditioni noli præbere aures, & calumniatores in sinu tuo ne fove, & improbis ne temere crede: illi enim sæpenumero viros bonos propter improbitatis suspicionem afflixerunt. Omnia audi & ab omnibus disce, sed ex iis quæ audies, quædam rejice, quædam admitte, nempe ea quæ tibi aut ufui, aut honori esse queunt, & tuis subditis obesse nequeunt: rejice autem ea quæ & subditos ladunt, & tibi nihil prosunt.* Lingua enim improba si potentem nanciscatur adjutorem, detrimenti plurimum adfert. Eam ob causam Antoninus Pius Imperator, delatores, si non probassent quæ dixissent, pœnâ capitali affecit. Vespasianus & Titus hoc genus hominum ita oderunt, ut eos flagellis cæsos per amphitheatri arenam spectandos traducerent, ut eorum exemplo alii dedisserent calumniari. Calumniatores, susurrones, adulatores, delatores, & hanc hominum fœcem qui non castigat, irritat. Veteri versu id docemur:

Iamb. *Nisi afficis pœnâ incitas calumniam.*

A Dux Saxoniæ Fridericus eâ re laudatissimus, quòd calumniantibus aures benevolas negare solitus sit: atque si qui ex hac hominum colluvie molestiores essent; accipiam, inquiebat, delationes vestras, si coram præsentibus in faciem dicturos spondeatis, quæ de absentibus defertis. Prudenter & æquè. Illud enim iniquissimum est, re non explorata, nec accusati defensione admissa sententiam ferre. Hîc nunquam non erratur, etiam cùm abest error. Nam qui statuit aliquid parte inauditâ alterâ, æquum licet statuerit, iniquus est; quod in calumniis audiendis creberrimum. Hinc ille à molendino poëta optimè vovet:

Homines qui gestant, quique auscultant crimina, Plaut.
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant, Pseud.
Gestores Linguis, auditores auribus. Scen. 1.

Veriſſimè os aureum pronuntiat: Maledicentia & calumnia inimicitiis, odio, & infinitis malis initium & ansam præbet; quòd si illi qui inanes & leves excipiunt B narrationes veniam non impetrabunt, qui criminantur & conviciantur, quam habituri sunt defensionem? Adde calumniatricem hanc linguam ad ereptæ famæ restitutionem æquè obligari, & verò magis quàm illam, quæ clandestinis derractionibus alienam famam iniquinat. Deus hac in re severissimus est vindex.

§. V.

ANno à pariente Virgine nongentesimo octogesimo secundo Peloponnesum depopulata est pestis, maximè verò civitatem, cui nomen à priscis Lacedæmon, afflixit. Cives ad avertendam hanc luem Sanctorum virorum preces porissimùm expetiverunt. Fuit illo ævo vir integerrimus Nicon monachus, qui quòd assiduè in suis conciombus inclamaret, *Pœnitentiam agite*, passim ab omnibus vix alio nomine appellatus est, quàm hoc ipso, monachus ille *Pœnitentiam agite*. Hic rogatus ut precibus pesti medelam faceret, spopondit C opem, séque etiam habiturum cum ipsis, si modò Judæi pellerentur urbe, ne quid Christiana Religio detrimenti caperet. Cives omnia quæ juberet facturos sunt polliciti. Ita Nicon in urbem commigravit, & pestis inde illico exulavit, Judæis unà pulsis. At Joannes Aratus Judæorum patronus, acerbis ob id odiis in Niconem ferebatur, nec cessabat publicis privatisque calumniis virum optimum impetere; sed has mendacis linguæ larvas facilè ridebat Nicon. Et verò ad hominem improbum voce leni (nec enim altercari norat) se vertens: Abi, ait, & ad te redi; scelera tua defle infelix, brevi enim senties, qualia sint nequitiæ præmia. Nec tamen amens incœpto destitit, quin adversus virum sanctum fremeret, & sexcentas calumnias de Nicone totâ urbe spargeret. Non tulit hoc ampliùs vindex Deus. Nocte proximâ objecti sunt dormienti Arato, duo senes præstantis formæ, & supra humanam oris dignitatem, qui flagris hominem cædere, & simul increpare verbis: Eo- D ne audaciæ te provehi, ut Dei servum spernere & torcalumniis proscindere non verearis? post plagas in obscurum detrudi carcerem sibi visus est. Hîc ille veniam rogare, nec tamen impetrare. Experrectus, febri cœpit ardere, accitóque Nicone delicti gratiam oravit. Neque hîc difficilis fuit vir beatus, & : Quæ in me perpetrasti, ait, ea tibi frater, quantum in me est, condono, sed quæ cœlesti nutu vitæ tuæ finis imminet, de cetero nemo erit, qui Domini consilium dissipet. Vocem eventus firmavit. Tertia post dies vitam rapuit Arato, funere immaturo. I nunc, & calumnias disce substringere, tanto luendas. Et an non Deus hæc vindicet, aspectabili quandoque supplicio? nec improbis quidem hic oris furor probatur. Leuco tyrannus Ponticus, Athenæo teste, cùm neſcio quem calumniatorem vidisset: Per Deos, inquit, occidissem te, nisi tyrannis malis hominibus indigerem. Certè uti Thearidas dixit, nullus gladius ad scindendum tam

tam limatus & acutus est, atque calumnia ad lædendum. Vix est remedium adversus calumniatoris novaculam, quæ cutem unà cum pilis avellit. Ideo lex divina gravissimè hanc linguæ nequitiam vetans: *Non facies*, inquit, *calumniam proximo tuo.* Narrant historici, ex Arabicis paludibus pennatorum anguium examina progigni, quorum tam certum virus sit, ut morsum antè mors, quàm dolor sequatur. Idem subinde in calumniis usu venit, multi hoc malo priùs evertuntur, quàm timere didicerint ne evertantur.

Levit. c. 19. v. 23.

Hieron. Epitaph.

Heu malum quantum privatim ac publicè calumnia est?

CAPVT XXXIII.

Kalumnia, quàm grave, quámque pervagatum sit vitium, & quâ ratione solitum puniri.

Ælian. lib. 3. var. hist. cap.

ARistoteles, Æliano teste, cùm judiciorum metu Athenis profugisset, interroganti cuidam, qualis esset civitas Athenienſium? respondit: Pulcherrima, sed in eâ ficus super ficu, & pyrum super pyro tabescit. Quo dicterio significavit Athenas Calumniatoribus nimium quantum abundare. O mi bone Aristoteles, bene ageretur cum orbe terrarum, si solùm Athenis sit calumniatorum tam vilis annona. Hæc humani generis pestis lætissimè ubique provenit, & seipsam prosemina; vix ulla uspiam seges lætior, quàm Calumniæ: atque hoc ipsum explicatiùs jam trademus.

B

§. I.

Eccl. cap. 4. v. 1.

ECclesiastes divini judicii abyssum miratus: *Verti me*, inquit, *ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.* Repagula rupit jam scelus, cùm enim aliàs occulta esse soleat calumnia ac clancularia, ac ferè personata, tamen jam non quærit tenebras neque angulos, sed in medio foro, in plateis & compitis impunè grassatur, *sub sole geruntur* hæc talia. Quod & Hieremias vates meritissimò queritur. *Hæc est civitas visitationis; omnis calumnia in medio ejus.* Perinde si dicat: Calumnia jam publicè agit, & inter aulicos suaviter vivit; inter cives tranquillè habitat, non ut advena & peregrina, sed tanquam civis & indigena. Quod & Amos Propheta lacrymis prosequendum arbitratus: *Congregamini*, ait, *super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.* Publicum exhibet spectaculum, & ab ipsis montibus spectandum; hinc furentium & insanientium calumniatorum; illinc innocentium, lacrymantium & ululantium. Quâ dicendi formulâ explicandis calumniis usus est Cyprianus ad Donatum scribens: *Paulisper*, inquit, *te crede subduci in montis ardui verticem celsiorem; speculare inde fluctuantis mundi turbines. Iam sæculi & ipse misereberis, cernens itinera latronibus clausa; maria prædonibus obsessa; Orbem mutuo sanguine madentem; rabiem invicem discordantium sævientem; forum litibus mugiens & insanum; patronum prævaricantem; Iudicem sententiam vendentem; calumniatorem impugnantem; testem infamantem; venalis vocis audaciam grassantem. Consensere iura peccatis, & cœpit licitum esse quod publicum est.* Calumnia vivit, regnat, imperat.

Calumnia in medio foro grassatur.

Amos cap. 3. v. 9.

Cyprian. ad Donat.

C

D

Cùm audiisset Plystonax Lacedæmonum Rex, calumniatorem pessimum bene de se locutum: Profectò, inquit, mortuum me esse credidit, quando de nemine vivorum boni quid dixisse unquam est auditus. Horum hominum, qui omnes criminantur, messis ubique maxima est. Eapropter Ecclesiastes: *Et laudavi magis mortuos*, inquit, *quàm viventes: & feliciorem utroque judicavi qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animadverti patere invidiæ proximi.* Hîc nemo tam loricatus, aut cataphractus est, quin pateat his telis; quæ sæpe violentiùs penetrant, quò remotiùs emittuntur. Isaias suis quoque lacrymis hoc malum deplorans: *Averti sumus*, inquit, *ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde verba mendacii. Et conversum est retrorsum judicium, & justitia longè stetit: quia corruit in plateâ veritas, & æquitas non potuit ingredi.* Dixerit hîc quispiam divinæ patientiæ ignarus: O Domine vides hæc & siles? ubi tua delitescit providentia, ubi fulmina tua? *Qui recessit à malo, prædæ patuit.* Hic famam perdit, iste pecuniam; ille valetudinem & vitam, quia suum ipse cor exest & corrodit, cernens se mendaciis ac calumniis pessimè mulctari. Sed quid frustra indignamur & fremimus? Hi mores sunt Calumniæ; quę nec innocentissimis nec sanctissimis parcit. Vetus dictum est, Calumnia omnis impudentiæ est mater. Unquámne cœlum audiit immaniorem calumniam, quàm quæ in Orbis Servatorem apertâ vi sæviit? Judæi sine fronte & ore innocentem Jesvm flagitiosissimè calumniati: *Nónne bene dicimus nos*, ajunt, *quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Et perstant in sententiâ pervicacissimè: nulla eos mansuetudo flectit: *Nunc*, inquiunt, *cognovimus quia dæmonium habes.* Si hæ in oviculas calumniæ struantur, quid fiet rapacissimis belluis? Appositum huic rei apologum recitans Phædrus: Ad rivum, inquit, eundem lupus & agnus convenerant urgente siti. Superior stabat lupus, longè inferior agnus, ad quem prono cursu descenderat rivus. Hîc lupus limosum amnem jurgiis causam inferens; Cur, inquit, bibenti mihi turbulentam feci aquam? Agnus ad has voces cohorruit; &: Mi lupe, ait, fac velim, quî verò possum hoc facere quod quereris? à te decurrit amnis ad meos haustus. Lupus luculentâ veritate convictus strophas alias comminiscitur, & ante hos sex menses, ait, malè dixisti mihi. Respondit agnus: Equidem natus non eram tunc temporis. Cui mox calumniator: At hercle pater tuus maledixit mihi. Atque ita correptum agnum laceravit hic latro iniquissimè. Omnis impudentiæ mater est Calumnia.

Hæc propter illos scripta est homines fabula,
Quorum innocentes opprimit calumnia.

Calumnia omnis impudentiæ mater.

Ioan. cap. 8. v. 48.

Ibid. v. 52.

Phædrus lib. 1. fab. 1.

§. II.

MIphiboseth Jonathę regis filius, homo ovicula famuli sui nequissimas calumnias vitare non potuit. Nam cùm David Rex Absalonem filium rebellem fugeret, Siba Miphiboseth famulus simulatis obsequiis cum liberali annonâ occurrit regi. Interrogatus à rege; Ubi herus ageret Miphiboseth; respondit trifurcifer: Hierosolymis hæret, & etiamnum sperat patris sui regnum sibi restituendum. Mendacissime nebulo, tu dominum absentem sic calumniari? tuam illi culpam impingere? nunquam illi cogitata, in illum tam impudenter effingere? Et certè præmium etiam tulit hæc calumnia. Nam David plus æquo præceps hîc judex causâ non discussâ calidè respondit: *Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth.* At sedatâ rebellionis tempestate, Rex David in suum solium restitutus, aliter de totâ causâ judicavit, patuitque mendacissimi servii in dominum calumnia, quæ sæpe rectiùs vitâ quàm verbis diluitur.

2. Reg. c. 16. v. 4.

Sara Raguelis filia ad omnem pudicitiam, tum patientiam nata, ob subitam maritorum necem, nuptialem vestem cum funebri pallâ septies coacta est mutare, quando Hymenæum septies funereæ tedę fugarunt. Potuit hos luctus Sara generositate Hebræâ concoquere, potuit silere in tam copiosâ dolendi materiâ. Vidit septem maritos à dæmone jugulatos, & tacuit: vidit ætatis suæ florem tot funeribus calcatum, & obmutuit: vidit se priùs viduam quàm conjugem, & toleravit: At verò cùm

Calumniatorum punitio.

Eccles. c. 4. v. 2. 3. 4.

una è domesticis ancillis calumnias in illam diceret, vocarétque tot virorum interfectricem, hîc Sara sensum recipere, hîc adeò cruciari & dolere, ut triduum impransa & incenata inter preces & lacrymas exegerit, & pæne hoc unum à Deo contenderit ab illis calumniis absolvi. Nam, *In oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam.* Tam tener est sensus calumniæ.

Tob. cap. 3. v. 11.

Daniel. c. 13. toto.

Susanna tersissimum castimoniæ speculum, & veræ decus pudicitiæ falsorum testium mendaciis onerata, calumnis oppressa ad perditissimorum hominum tribunal stabat, feralem sententiam auditura: stabat, inquam, suis lacrymis infusa, alienis pudefacta, parentum & cognatorum planctu deplorata, judicum sententiis ad lapides damnata, insanis populi clamoribus prostrata, solo tamen conscientiæ secreto erectâ: jam ibat, jam ducebatur, non tam adulterium expiatura, quàm pro castitate fortiter moritura. Hactenus Calumniæ in Innocentiam tam dira licuerunt. Sed satis lusum est innocentis jugulo. Ergo judicium omne retexitur, divini Danielis monitu, & omnis calumnia in insontem structa in auctores suos recidit. Damnantur ipsi judices, ut saxa, Susannæ sanguine pingenda, suo imbuant; suis lascivi senes sententiis cadunt, suo jugulantur ore. Ita calumniatores sæpe suis ipsi capiuntur laqueis, suis petuntur artibus. Refert Plutarchus Brasidam Ducem educto telo è corpore illum ipsum confodisse, qui telum intorserat in Brasidam. Ita sapiens ille Daniel improborum calumniis in Leonum cavum præceps datus est. Sed Innocentia inter impastos Leones, velut inter agnellos ipsis septem diebus tutissima fuit. Demum Calumniatores Danielis in suum ipsi mucronem incurrerunt. *In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Siquidem rex illos qui perditionis caussa fuerant Danieli, intromisit in lacum, & devorati sunt in momento coram eo.* Fuit heredipeta, qui cùm divitem ad tumbam vergentem ex asse heredem scripsisset, ac testamentum portulisset, quò divitem ad idem faciendum provocaret, subitâ tecti ruinâ oppressus est, & facultates reliquit illi, cujus tam ambitiosè inhiarat. Sic omnino Aman, ille Assueri oculus, & primus à Rege suis ipse telis confossus est, & suis ipse calumniis malè periit. Crucem altissimam erexit Aman, ut in eâ Mardochæus pendulus gratissimum sibi suisque spectaculum præberet. Sed & Judæos omnes calumniando tam invisos regi & intolerandos fecit, ut omnium jugulis immineret gladius jam propinquissimus. Aliter res cecidit, & repentè sors mutavit. Suam ipse trabem Aman primus consecravit, & nobilissimum funus pependit ex alto. Mardochæo Ammanis dignitas, Estheri cesserunt bona. Itaque mi bone Aman, commentum hoc in tuum ipsius exitium reperisti; has technas in teipsum struxisti, tuis artibus interiisti.

Dan. c. 14. v. 41.

Psal. 9. v. 16.

Iam pateris telo vulnera facta tuo.

A

B

C

D

§. III.

HOc jam constat, plurimos ubique calumniatores inveniri, nec eorum morsibus persanandis semper remedium suppetere. Ideo sanctissimus Rex David: *Redime me*, inquit, *à calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.* Sed eho, quid dicis Regum optime, num divina lex non rectiùs servatur ab eo, qui calumniis configitur? sanè Servator Orbis pronuntiat; *Beati estis cùm dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me.* Vera sunt hæc; si tamen qui calumniis pungitur, possit esse tolerans illarum: ita demum se verum Dei amatorem monstrat. Sed hoc tam est arduum, ut nisi quis familiarissimam sibi patientiam habeat, in furorem erumpat. Bernardus hominem contumeliis vexatum artificioso penicillo depingens; *Ita uritur ille*, inquit, *& moritur clauso & letali vulnere intra semetipsum gemens, cùm totus in irâ & disceptatione positus, nil aliud silens versare in mente posit, nisi injuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari, & ita intercepto vitali spiritu, dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima, pro quâ Christus mortuus est: quid tu interim animi habes?*

Psalm. 118. v. 134.

Matt. cap. 5. v. 11.

Bern. in Can. ser. 29. med.

Deus nunc nostra intuetur, uti nos res parvulorum & cùm omne hoc tempus ad futuram æternitatem, instar horæ sit, non properat Deus in lucem justitiæ producere suorum innocentiam, cùm brevi eos eductura sit è dumetis mundi in paradisum cæli. Prorex Ægypti Joseph amantissimum fratrem Benjaminum præ ceteris depressum ire visus est: hunc enim unum aliis in patriam redeuntibus, in Ægypto voluit velut captivum detineri. Utique delectatus est Joseph hoc lùdo cum fratre, cui plus omnibus favebat: Ita Deus injuriis & calumniis eos potissimùm exponit, quos maximis præmiis destinavit. *Non enim, ô Bonitas, delectaris in perditionibus nostris: quæ post tempestatem tranquillum facis, & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis.* Quapropter Ecclesiastes: *Si videris, inquit, calumnias egenorum, & violenta judicia & subverti justitiam, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii, & insuper universæ terræ Rex imperat servienti.* Ad rem Augustinus: *Crimen falsum*, inquit, *reum non facit hominem, nisi apud judicem hominem; ubi autem judex Deus est, nullus falso crimine læditur.* Præclarissimè dixit Chrysostomus: *Possum facere malam famam, sed non interficere conscientiam.* Calumniam optimè refutavit, qui ei restitit, innocentia. Deus nunc quidem post conopeum latet, cuncta tamen videns & audiens arbitratur: calumniatoribus ut virgis utitur, quas optimus pater castigato filio in ignem abjicit; idque subinde oculis cernendum exhibet.

Tobias cap. 3. v. 22.

Eccles. cap. 5. v. 7.

Augustin. ep. 3.

Chrysost. de sacerd.

§. IV.

MIrum ter mirum Matinus Delrius narrat hunc in modum. Miles per Marchiam iter faciens, correptus morbo ad oppidum Spandach delatus est. Habitabat illic eo tempore, Joannis Regis Daniæ filia Elisabetha, Joachimi I. Electoris Brandeburgici conjux. Miles, quem dixi, hospitium hîc ingressus, quia æger, lectum potiùs cogitabat, quàm epulas aut choreas. Ergo crumenam nummis turgentem hospitæ tradit asservandam, dum revalesceret. Post aliquot dies jam erectioris valetudinis, marsupii reddendi mentionem injicit. Mulier auro capta, & ægrè hanc prædam amissura deliberat cum viro, quid militi sua repetituro respondendum? De consilii sententiâ visum est constanter neganda omnia. Quare cùm miles loculos suos repeteret, negavit hospita præsidenter se quidquam accepisse, & verò mirari se hominis impudentiam, qui ausit flagitare commissam monetam, cùm nihil penitus asservandum commiserit. Miles indignitate rei motus & exardescens bile, objicit vicissim hospitæ perfidiam. Accurrens maritus, tanquam conjugem defensurus, militè domo extrudit. Hic ante fores, hospitæ scelere irritatus, stringit gladium, velut facturus in hospitem, sed occlusis foribus in januam arietat. Hospes vicinorum implorat fidem, & ædes suas oppugnari queritur. Accurrunt lictores, & quòd vim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies Senatus oppidi, aliò mittit facti narrationem, & sententiam perscribi petit. Constabat ædes publicè oppugnatas esse. Quare fertur sententia, militem ultimo supplicio plectendum. Cùmque jam feralis dies instaret, diabolus ad captivum in carcerem venit, & exponit, quam sententiarum latura sint judices; atque unà operam suam pollicetur largissimè: & quin tu, ait, te mihi dedis? omnia pericula, ita spondeo, securissimus exibis. Ego verò, inquit miles, mori malim quàm hoc facere: non primus peribo innocens. Hîc diabolus vicinum periculum sesquipedalibus verbis exaggerare, nec tamen captivi animum insectere: liberationem denique promittere sine ullâ conditione: Et cum ad tribunal, in-

nal, inquit, ſteteris, dic te forenſium negotiorum impetritum patrono indigere: ibi aſtabo caput opertus pileo cæruleo, & plumis ornato. Roga igitur me jubeant cauſam tuam agere. Miles amans vitæ, & hoc ſibi licere ratus, ſatis oſtendit conſilium iſtud ſibi non diſplicere. Ita poſtridie reus in judicium ducitur; adeſt etiam perſonatus orator, cinereo pileo dignoſcendus. Cùmque accuſator jus dici, & reum ob publicam vim capitali ſupplicio afficiendum poſtularet: Miles hoc unum petere inſtitit; liceret ſuo illi advocato pro ſe dicere. Non prohibent judices, is porrò diceret; ſi quid juris ſciret contra cauſam tam liquidam. Hîc cauſſidicus ex Orco, eruditè, prudenter, nervosè pro reo diſputare, juris effata producere, explicare, etiam ſacras paginas ad teſtimonium citare, capitaliſque ſupplicio minimè afficiendum eum contendere, à quo rixa & tumultus nullum habuerit initium: militem ab hoſpite priùs ſpoliatum, dein vi extruſum: velle ut juberent judices quæri crumenam litigii cauſſam, & ſimul locum deſignat, quo reperiri poſſit: enimvero de ſalute ac capite hîc agi; ſententias ad juſtitiæ libellam exactè trutinandas; cauſſam quæ liquida videretur, cauponis perfidiâ longè aliam eſſe, ſi penitus inſpiciatur. Hîc caupo negare & pernegare, diris omnibus ſeipſum devovere: Quin imò, ait, hinc me diabolus abreptum peſſimè perdat, ſi quidquam à milite hoc acceperim. Quàm has voces aper ſtygius acutè audiit? Neque ſatis hoſpiti ſemel id dixiſſe; eandem in ſeipſum imprecationem aliquoties repetiit. Tandem niger ille cauſſidicus ab Orco, diſputatione omiſsâ, hoſpitem prehenſum per feneſtras, & medium forum cum fragore abduxit, attonitis omnibus, dirámque tragœdiam prehorreſcentibus, nec uſquam ampliùs cadaver rapti hoſpitis inventum eſt: O miſerrime caupo, tuo ipſius laqueo captus es! calumniæ, quas in innoxium caput conſtruxeras, in tuum revolutæ ſunt. *Lacum fodiſti & aperuiſti eum, & incidiſti in foveam, quam feciſti.* Ita DEVS calumnias vindicat.

Pſal. 7. v. 16.

§. V.

HEbræus rex David ſollicitè percunctatus. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Reſponſum audite: *Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in linguâ ſuâ. Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos: Qui jurat proximo ſuo, & non decipit.* Laudis eſt calumniam non tantùm non feciſſe, ſed nec ab aliis factam ad aures admiſiſſe: maximæ ac primæ laudis eſt, calumnias & probra in ſe congeſta æquo animo pertuliſſe. Chriſtus diſertiſſimè: *Orate*, inquit, *pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Hos precibus ac votis veſtris complectimini, quos minimè amicos ſentitis: non ergo pro iis tantùm, qui pecuniam rapiunt, qui corpus lædunt, qui oneri ſunt, qui decipiunt, ſed etiam pro iis precandum, qui famam calumniis inficiunt, aut penitus adimunt. Nobiliſſima ſui victoria eſt, hîc ſeipſum triumphare. Romani veteres jusjurandum calumniæ ſeverè urgebant hac ratione, ut qui nomen alterius in judicium detuliſſe calumniam juraret, hoc eſt, juramento teſtaretur, ſe id minimè feciſſe calumniandi animo. Quòd ſi quis calumniæ dolo malo illatæ convictus & damnatus fuiſſet fronti littera K. inurebatur, quod priſcis erat geminatum CC. nec aliud monebat, quàm hoc ipſum: *Cave Calumniatorem:* quoniam priſci videlicet Kalumniam ſcribebant. Ita quandoque verba integra inſcribebantur fronti, uti vulgata illa, *Cave à fure. Cave à fugitivo.* &c.

Matth. 5. v. 44. Pro calumniatoribus orandum.

Romanorum veterum in calumniatores animadverſio.

Plato ſacrilegos fronte & manibus inurit, &: Si quis, ait, ſacrilegium commiſerit, ſi quidem ſervus aut hoſpes fuerit, in facie manibúſque crimen inſcriptus & flagellatus, extra fines patrios projicitor. Creberrimè tamen ante omnes & liberrimè Romani, hoc etiam in liberos homines uſi, præſertim calumniæ damnatos. Arbiter teſtatur: Implevit frontem utriuſque ingentibus litteris, & notum fugitivorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit. Hinc *litteratos* nominabant. *Arb. Satyr.*

Zonaras duos monachos inſontes, ideo ſolùm quia Theophilum Imperatorem liberiùs monuiſſent, inter alias ignominias inſcriptos ait, & quidem ita ut duodecim verſuum epigramma exciperent illâ vultus, ut ſic dicam, tabulâ. Zonaræ verba ſunt: Deinde facies eorum compunxit, & notis illis hos Jambicos verſus atramento infuſo expreſſit. Additque ipſos verſus probos, plenos fuiſſe. Hinc liquet rationem inſcribendi eam fuiſſe, ut primitus litteræ ſive notæ inurerentur candenti ferro, poſt inuſtionem autem atramentum infunderetur, quò eminerent magis litteræ, & præberent ſe lectui. Habet & Deus notas ſuas ac ſtigmata, quæ ſic inurit robuſtâ manu, ut ſciri poſſit ab omnibus, quinam calumniatores illi ſint, aut calumniatrices. Voluit nimirum æquiſſimus Deus, ut complures qui adeò petulanter probra intuliſſent, cogerentur ſuo corpore doctorem ſuum diabolum hoſpitare. *Lipſius l. 2. Elect. c. 15.*

§. VI.

GRegorius Nyſſenus memorat, Alexandriæ Gregorium Thaumaturgum, virum longè integerrimum, & extra omnem improbitatis ſuſpicionem poſitum cum eruditis ſermones miſcuiſſe. Huc vulgati corporis mulierecula à malevolis ſubmiſſa, ſuo ſe quæſtu fraudatam garriebat. Aſſidentes amici, qui continentiam viri minimè ignorabant, graviſſimè indignari: at Gregorius nec turbari, nec vultum mutare, nec ſtomachari, ſed neque calumniam imprudentiſſimam refutare, neque vitæ teſtes advocare, nec invidorum nequitiam accuſare, ſed hoc unum ſedatâ voce familiarium cuidam dicere: Heus tu, numera ſis pecuniam feminæ, ne diutius propoſitam quæſtionem turbet. Factum ſine morâ. Sed vix dum monetam femina recipit, ſimul & cacodæmonem in ſuo corpore novum hoſpitem ſenſit. Hîc illa immaniter fremere, fœdè corruere, ſuos ipſa ſibi capillos vellere, oculos invertere, ore ſpumas ejicere, toto corpore teſtari, quem admiſiſſet incolam. En improbiſſima, hoc tali ſtigmate Deus calumniatrices ſolet notare: ori tuo gratias age, quòd talem tibi accerſiit inquilinum. Has calumnias hoc decet cauterium. Nihilo ſecius Gregorius ille Thaumaturgus, tantæ vir manſuetudinis, qui calumnias & probra meliùs perferre didicit, quàm inferre, ut injurias beneficiis penſaret, illam ipſam à diabolo inſeſſam feminam, precibus liberavit à ſtygiis intemperiis. Ita ſolet Chriſtiana generoſitas mala pati, & bene facere. *Surius tom. 6. die 17. Novem. Baron. tom. 2. ad ann. 233. n. 9. & 10.*

Ita illud Belgii decus, Maria, quam vocant, *Doloroſa*, inter egeſtatis labores voluntariam caſtitatem amplexa, cùm impuri hominis libidinem averſaretur, furti falsò eſt accuſata, ut quæ ſcyphum argenteum ſubtraxiſſet. Eò hæ calumniæ invaluerunt, ut virgo extremo ſupplicio ſit affecta. Impurum calumniatorem non cæca nec clauda Nemeſis eſt inſecuta. Nam ſeptennio toto, hic ipſe virginis accuſator à malo dæmone occupatus, demum eo ipſo loco, quo Mariæ corpus erat humatum, ab Orcinianis furiis eſt liberatus. Talia Deus ſtigmata inurit calumniatoribus. Cave calumniam, cave illam dicere, non tolerare: à calumniis nemo tutus, nemo immunis, non Chriſtus, non amiciſſimi Chriſto. Hipponenſis Præſulis Auguſtini ſcripta ab igne, in igne S. Auguſtini tuta fuerunt & illæſa, non item à calumniatoribus. Cùm enim Vandali, Poſſidio teſte, Hipponem incendiſſent, volumina ab Auguſtino exarata flammas evaſerunt, eadem tamen à calumniantibus fuerunt oppugnata, perinde ſi Auguſtinus in iis, quæ contra Pelagianos diſſeruit, à Fide deflexiſſet. Non immeritò dixit Nicetas Choniates: Nihil tam ſanctum eſt, quod calumnia tentare non *Ioan. Molanus in Natal. SS. Belgii die 18. Iunii.*

Mart. lib. 8. epigram.

ni ſcripta ab igne tuta, non item à calumniatoribus.

tare non audeat : & omnes ad nocendum procliviores esse constat. Hîc igitur eximius nemo est, & cum ventis loquitur, qui sorti suæ ingemiscens miratur, & ait: Non putassem hoc mihi probrum objiciendum. Nihil nō audet mater impudentiæ Calumnia, cui meliorem vix reperias obicem, quàm appositam virtutem. Christus seriò & docet, & jubet: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Calumniæ pessimè refutantur calumniis: aderit dies, qui omnem Calumniarum impudentiam & fraudem detegat, *Et tunc laus erit unicuique à Deo*, qui patientiæ dabit cæleste præmium, immortale gaudium.

Matth. c. 5. v. 45.

1. Cor. c. 4. v. 5.

L

CAPVT XXXIV.

Lingua LASCIVA *quàm detestabilis sit, & quas ob caussas.*

QVemadmodum sapientissimus Regum docuit: Mors & vita in manibus linguæ, sic Ægyptii cùm Harpocrati Deo seu Sigalioni facerent, teste Plutarcho, proclamarunt. *Lingua fortuna, Lingua dæmon.* Linguam plerumque aut è cælo angelus, aut ex Orco diabolus insidet, impellitque, ut vel sermonis emolumentum capiat, vel in exitium ruat incautâ verborum volubilitate. Et pessimè & optimè linguâ uti in arbitrio nostro est. *De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis*: si tamen saniora loqui libeat: sin aliter, *propter peccata labiorum ruina proximat malo.*

Prov. c. 18. v. 21.

Plutarch. lib. de Iside, & Osiride.

Sic imagines nostræ docent.

Prov. c. 12. v. 14.

Prov. c. 12. v. 13.

Lasciva lingua secum plurimos in perniciem trahit.

Certissimum ruinæ argumentum, Lingua *lasciva*, cui parum est suis submergi sordibus, nisi unà secum in perniciem plurimos trahat. Monstrum ingens, execrabile, & quo non fœdius alterum *Lascivâ* linguâ: atque de hac jam & contra hanc dicere exequemur.

§. I.

PAtentis tumuli atque cadaveris fœtores non tantùm graves sunt, sed & insalubres; narium pestis maxima. Oris lascivi homines fœtorem halant teterrimum,

Psal. 13. v. 3. Est sepulchrum patens.

sepulchrum patens est guttur eorum. Non sepulchrum duntaxat, cadaverosis ossibus plenum, sed & patens, inquit Chrysostomus, ut & alii participes fiant fœtoris. Nos quidem cadavera terrâ obruimus, hi contrà faciunt, & eruunt ex imo spurcissimum obscœnitatis cadaver, multorúmque naribus afficant pestilentissimam hanc saniem: pulchrum illis videtur, perire cum multis. Sepulchrum fœtidissimum obscœna lingua. Sed, ô mi Deus, quantus horum sepulchrorum in orbe numerus est? Queritur Hieremias vates: *Attendi & auscultavi, nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo.* Et profectò hîc caussarum est abundè, cur quis Mundum jubeat res sibi suas habere, quando vix ulla est domus, in quâ non sæpius sermones impudici misceantur. Monstret mihi quis, obsecro, ædes illas, quarum inquilini semper pudicè loquantur. Extra Orbem migrandum est ei, qui aurium castimoniam sauciari non vult impurissimis colloquiis. Ubique sepulchra sunt patentia, è quibus Lasciviæ cœnum exhalat. Ubique Lerna Veneris, Cocytus Cupidinis, ubique Mephitis impudicitiæ, Camarina Luxuriæ: *Nemo quod bonum est, loquitur*; sermones casti exulant ubique.

Hier. cap 8. v. 6.

Oracula divina verbis alioqui parcissima, in linguas tamen tam illotas vix satis verborum reperiunt. Iacobus Apostolus quàm graviter & disertè: *Lingua*, inquit, *constituitur in membris nostris, quæ* MACVLAT *totum corpus, quidquid est bonorum actuum, contaminat; & inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehennâ.* Quid dici posset gravius? omnes vitæ nostræ periodos ab usque pueritiâ in seram senectutem polluit hæc libidinosi oris

Iacob. cap. 3. v. 6.

A sanies. Quemadmodum verò muti sunt dæmones, qui silentium noxium persuadent, ita sunt etiam garruli, inter quos est signifer lasscivus dæmon, qui hoc unum solertissimè agit, ut quibuscunque potest sermonibus spurcitiæ aliquid aspergat. Hinc Guilielmus Peraldus has obscœnitatis sordes rectissimè *sputa diaboli* appellat. Nam homo sermonis impudici, non gravatè tolerat diabolum in linguâ suâ suaviter nidulari. Ubi verò hæc ab inferis fœtentissima Upupa nidum posuit, non aliud expectes, quàm hos pullos, hos turpes & inhonestos jocos, quibus Orbis universus fœdissimè contaminatur.

Ingemiscens Esdras: *In diebus illis*, inquit, *vidi Iudæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas. Et filii eorum ex mediâ parte loquebantur Azotiè, & nesciebant loqui Iudaicè, & loquebantur juxta linguam populi, & populi. Et objurgavi eos.* Iste jam rerum status est in Orbe: nesciunt loqui Judaicè, linguam sanctam, pudicam, castam ignorant, & ex mediâ parte loquuntur Azoticè, turpiter, ob-

2. Esdr. c. 13. v. 23. & 24.

B scœnè, flagitiosè, liceat dicere, diabolicè. Azotidæ, seu, quod idem, deprædatrices, Linguæ salaces hanc loquendi fœdissimam dialectum docent. Hîc sine minervali discitur: hîc nemo non discipulum aut doctorem agit; *nemo quod bonum est, loquitur.* Heu vel infantes ipsi, prænè antequam pappare minutum poscant, priusquam mammas atque tatas vocare desinant, jam quod mireris, loqui Azoticè norunt. O fœdam oris eluviem, tam vulgatam, quàm noxiam! Et caussæ, ob quas omnis verborum obscœnitas cavenda, plurimæ, potissimum istæ.

Conf. c. 9. fin.

Prima, quisquis inverecundam habet linguam, verecundam habere mentem, nemini persuaserit. Veritati hoc tutò credimus: *Ex abundantiâ enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala.* Pectus quod meliori calet igne, non tales ejicit scintillas, casta cogitat, verecunda loquitur. Gilbertus hoc velut digito commonstrans: *Flamma*, inquit, *quæ de sursum, pudica est, bonis consentiens, & bonos*

C *faciens.*

§. II.

ALtera caussa priori affinis: Qui tam liberè inhonesta quævis effutit, homo nauci, & præmortui pudoris censetur. Verissimè dixit Comicus:

——— *Illum ego*
Periisse duco, cui quidem periit pudor.
Plerique homines, quos cùm nihil refert, pudet;
Vbi pudendum est, ibi eos deserit pudor.

Petrus Aldobrandinus, purpuratus Senator sæpius dicere solitus est: *Homo sine pudore & pudicitiâ, & nomen hominis amittit, & naturam.* Verissimum. Et sæpissime,

Redire nescit cùm semel periit pudor.

Sapienter Symmachus: *Scio*, inquit, *virtuti cognatum pudorem, qui in factis frustra quæritur, si exulet à verbis.* Prisci dicere soliti:

Turpe quid æquè indecorè dixeris quàm feceris.

Tertia caussa: Verba prætextata & spurca, sermones sordidi & obscœni plerunque grave damnum inferunt pluribus. Nec enim is solùm, qui talia loquitur, sed etiam qui loquentem audiunt, venenantur. Pronum ac facilem obscœnitatis auditorem Bernardus providè commonefaciens: *Non solùm*, inquit, *nihil ipsi indecorum loqui, sed nec aurem quidem debemus hujusmodi præbere dictis: quia quem delectat audire, alterum loqui provocat. Audire quoque quod turpe sit, pudori maximo est.* Ideo beatus Paulus quidquid ejuscemodi sermonis est, severè prohibens idque sæpius: *Fornicatio*, inquit, *& omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.* Nam quod loquimur, hoc & cogitare & cupere censemur. Nec Paulo satis semel monuisse, idem iterum inculcans: *Omnis sermo malus*, inquit, *ex ore vestro non procedat.* Addit, *nolite contristare Spiritum sanctum Dei.* Oris obscœni homo, quantùm in se, Deum ipsum afficit tristitia. Spiritus divinus in homine

D

Ephes. c. 4. v. 29.

Christia-

Christiano, velut in domo diversatur; caveat ergo paterfamilias iste, ne quid dicat, faciátve, quod tantum hospitem dedeceat. Nimirum illa è cœlo Columba, & passeres Veneris simul habitare non possunt. Ideo divinus Paulus tertiùm commonefaciens: *Nolite*, ait, *seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Unicum namque lascivius verbum, vix unquam soli auctori nocet, sed etiam audientes aut inficit, aut offendit. Clarè Bernardus: *Vnus est*, inquit, *qui loquitur, & unum tantùm verbum profert, & tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium; diem aures inficit, animas interficit.* Solent aurifabri, cùm argenteum poculum auro imbuunt, prunas irritare alis: Lingua impura ejuscemodi ala est, quâ libidinum ignes mirificè animantur. Sermo Lascivus optimum luxuriæ flabellum. Ergo fuge socios *qui lætantur, cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.* Ephesii, ait Strabo, digni qui ad puerum omnes strangulentur, quod Hermodorum virum inter ipsos frugi, cum edicto hoc ejecerint: Nemo nostrum frugi esto, aut alibi cum aliis esto. Eadem & lascivæ linguæ sanctio est: vult omnes esse sui similes, hoc est, impudentes, & obscœnos.

Augustinus grandibus lacrymis deplorat, impudicorum sodalium consortio detractum ruisse in vetita. Monebatur quidem à matre Augustinus, libidinis cœnum caveret: *at mihi*, ait, *monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem. Illi autem tui erant, & nesciebam, & te tacere putabam, atque illam loqui, per quam tu mihi non tacebas, & in illâ contemnebaris à me filio ejus. Tantâ cæcitate præceps ibam, & pudebat non esse impudentem.*

§. III.

GRande nefas ducimus, si vas Eucharistiæ asservandæ factum in profanos calices liquerit, cæletúrque adulteriis; & tamen inter leviſsima piacula habemus, si linguam Dominici corporis velut patinam, diaboli hac sanie perfundamus, & ad impium ministeriũ quasi consecremus, ut vel spurcis cantiunculis, vel narratiunculis inhonestis subserviat. Nemo Dei patientiam hîc cessaturam somniet; *Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ*, eos scilicet qui ritè moniti, has linguæ sordes Numini displicere, auditori plurimùm nocere, & inter graviores noxas censeri, aut irridentur, aut ut olim Augustinus, muliebres monitus interpretantur. In hos vindex ira Numinis desæviet, aut hujus vitæ suppliciis, aut futuris. *Comdemnabit te os tuum* (lascive fabulator) *& non ego, & labia tua respondebunt tibi.* Nimis serum est illic locorum vociferari, *ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flammâ.*

Gregorio hîc assentimur, linguam in flammis illis non ideo solùm cruciari, quòd cupediarum amans fuerit, quòd nimium vini sorbuerit, sed quòd multa petulanter ac lascivè garriverit. Prima namque, Gregorio teste, malè convivantibus famulatur culpa loquacitatis.

Petrus Damianus vir eloquens & sanctus impuras has linguas eleganter turdis comparat, quibus illud ipsum quod edunt & egerunt, necem adfert. Nam è turdi fimeto frutex nascitur, qui viscum, avium mortem suppeditat: Lascivus sermo, viscus merus est, illecebra, laqueus, tendicula, insidiæ capiendis auribus; sed aucupes Acherontici hoc viscо primum omnium illaqueant auctorem. *Comdemnabit illos os suum*: suo glutino capientur.

Olea, Plinio affirmante, si eam capra vel lambat tantùm, sterilescit: quædam etiam hac injuriâ moriuntur. Si olidus caper, inverecundus gerro, linguam ejiciat, & verba vel in prostibulo erubescenda spargat, oleis præsertim adolescentioribus plurimùm obest, quas vel sterilescere cogit, vel mori: totâ quandoque vitâ memoriam contaminant, vel semel in juventute audita. Et quid oleum insani foco jam ardenti affundimus? natura jam ante ad has aurium instillationes proniſsima est, quid cadentem impellimus? quid eam maligniſsimis verborum insidiis circumvenimus? se ipsam sponte induit in laqueos. Patulis plerunque auribus excipitur quod cum castitatis injuriâ dicitur. Sermones amatorii & Venerem olentes suaviter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt. Quisquis talia loquitur, rationem reddet supremo judici tam de se, quàm de iis quorum aures tam impuris fabulis incestavit.

Bernardinus Senensis domo nobili tam verecundus à puero fuit, ut siquando verbum petulantius audisset, non aliter erubesceret, quàm si quis colaphum ei incussisset. Hinc coævi pueri, cùm sordidè loquerentur, viso Bernardino mox silentium edicentes: Silete, ajebant, silete, Bernardinus adest. Utinam, ô bone Deus, plures sint in orbe Bernardini, qui tam illotæ linguæ nugatoribus acetum porrigant ori eluendo.

Fuit vel inter idololatras hoc modestiæ acetum olim venale. Nobiliſsimus morum magister Epictetus, Christianè prorsus: *Periculosum est etiam*, inquit, *ad orationis obscœnitatem progredi. Cùm igitur tale quippiam inciderit, aut (si feret opportunitas) objurgabis eum, qui sermonem illum injecerit: aut taciturnitate saltem, & rubore vultúque ostendes, eam orationem tibi displicuisse.* Non tantùm ne ipsi nos spurcè loquamur, verat Epictetus, sed nec alios quidem, si talia fabulentur, ferendos monet, sed aut verbis aut certè vultu ac silentio castigandos. Imò cùm de gladiatoriis aut Circensibus ludis irémque de epulis & potionibus verba fiunt, aut cùm homines laudantur vel vituperantur, si fieri potest, inquit, aliò traduc eorum sermones; in turpibus etiam objurga. Vel ipsi poëtæ, cetera liberiores hîc monent. Aquinas satyricus saluberrimum consilium suggerit:

Nil dictu fœdum, visúque hæc limina tangat
Intra quæ puer est. ——— *Iuvenalis sat. 14 v. 44*

Cato senior, Plutarcho teste, adeò ab omni verborum turpitudine, præsente filio, temperavit, quasi Vestalibus virginibus arbitris locuturus esset, nec unquam cum eo lavit. Et tamen inter homines Christianos, prô dolor! non paucos repereris, quorum omnia pæne colloquia Veneris officinam oleant, quique se parum facetos credant, nisi libidinosos ostendant. Insania luculenta! tussim comprimimus, excreationes crebras cavemus, quidquid oris elegantiam perdit, fugimus, & hæc talia sine ore & fronte effutimus: *Quantò magis cavendum est*, inquit Bernardus, *ne quid turpe exeat de ore: hoc enim graviter coinquinat hominem.*

§. IV.

SAnctus Rodulphus antistes Eugubinus, è fratre, cui Petrus nomen, in familiari colloquio lascivius verbum audierat, mox ille adolescentem flagellari, & quadraginta dies omni vino abstinere jussit. Nec refractarium habuit fratrem Rodulphus. Ita oris inhonestas omnis comprimenda est. Et Paulus seriò hortatur: *Profana autem & inaniloquia devita, multùm enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit.* Morbus planè malignus & horridus est gangræna seu cancer, cui verborum turpitudo rectè confertur, serpit illa & in fœdam amplitudinem excrescit: celerrimè capitur, quidquid horum dicitur, neque opus dicta repetere, quæ non aures solùm, sed & medullas subeunt, *serpunt ut cancer.*

De Arrio beatus Hieronymus dixit: *Vna scintilla fuit, sed quia hæc non statim oppressa, totum orbem flamma ejus populata est*: scintilla videtur dictum inverecundius, sed scintilla in pestilentem se flammam diffusura ni opprimatur.

Mirantur aliqui hæresin nostro ævo incrementis tam velocibus ac lætis propagatam. Mirari desinite, ô boni: nam uti Thomas Morus loquitur, ad propositam vitæ licentiam certatim accurrere, id verò tantum habet miraculi,

v. Cor. c. 15. v. 33.

Bern. serm. 24. in Cant. medio.

Petr. cap. 2. v. 14. & 15.

Aug. lib. 2. Confes. c. 3. & 5. fine.

Epicte. Enchir. c. 33.

Bern. lib de ord. vitæ mihi pag. 1115.

Ephes. 5. v. 6.

Iob cap. 15. v. 6. Luc. c. 16. v. 24.

2 Tim. c. 2. v. 16. & 17.

Lascivus sermo est viscus.

Plinius lib. 17. cap. 24. hac hist.

Parallel. Plutar. in

raculi, quantum saxa deorsum tuere. Sicut hæresis, sic & loquendi lascivia, facillimis argumentis propagatur, serpit ut cancer: benevolè auditur, arridetur, applauditur, & jam melancholicus habetur, qui inter obscœna lætus non est; velut amusus & inficetus spernitur, qui Cypridis mysteria, qui bonæ Deæ sacra, qui raptum Helenæ, errores Æneæ, Didonis venatus recitare aut nescit, aut non vult. His moribus vivimus, & cælum speramus.

Eccli. c. 28. v. 28. Hanc ob caussam Siracides gravissimè monet: *Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire.* Addit: *Et ori tuo facto ostia, & seras auribus tuis.* Dic cum Christo: *Vade retro Satana.* Satanæ tunc bene est, cùm probrosissimi sermones bellum movent castimoniæ, cùm totis *Marc. c. 8. v. 33.* fluit labiis libidinis cænum. Christus, *ubi sunt duo vel tres,* *Matth. c. 18. v. 20.* inquit, *congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Diabolus haud aliter; ubi duo vel tres congregantur, ut immunditiem animi per os evomant; illic & ego sum in medio eorum; medius non verborum tantùm, sed & B *Ephes. c. 6. v. 16.* cogitationum. Hìc *tela* volant *ignea nequissimi*, non de facili extinguenda.

Ideo Augustinus tam sollicitè: *Fratres charissimi*, ait: *bona jugiter cogitemus, ut os nostrum non crudelis adversarius* *Prov. c. 15. v. 26.* *sed pius Deus aperiat. Purus sermo pulcherrimus est.* Et quæso quid caussæ est, nostras preces quandoque surdis auribus à Deo audiri? Ne miremur: quî enim placere possit oratio à linguâ tam immundâ? *Non est speciosa laus in* *Eccli. c. 15. v. 9.* *ore peccatoris.* Rectè Gregorius: *Cùm indignus*, inquit, *ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur.* Sunt qui araneas, aut mures, aut ranas sic oderint, ut vel nomen ejusmodi animaleulorum horreant, ne dum ut sub aspectum admittant. Hinc cibum alioqui pretiosissimum extremè averfarentur, & nec oculis quidem tangerent, si rana vel aranea, vel musculus eandem cum cibo patinam occuparent. Orationem Cælites ut Ambrosiam amant, verborum turpitudinem, ut pestilen- C *Sap. cap. 1. v. 8.* tem vomitum abominantur. Et Sapientia humanæ gentis monitrix proclamat: *Propter hoc qui loquitur iniqua, non* *Eccli. c. 42. v. 20.* *potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium. Non abscondit se ab eo omnis sermo.* Ideo divinus Paulus & ipse vociferatur: *Nunc autem deponite & vos omnia: indignationem,* *Coloss. cap. 3. v. 8.* *malitiam, iram, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.* Non enim solùm facere turpia nefas est, sed & dicere.

Monos. Troc. *Impudica qui loquuntur, impudica diligunt.*

Bern. de inter. domo cap. 43. p. 1082. Nam, divo Bernardo teste *vanus* (lascivus) *sermo, citò pol-* *Chrys. tom. 5. hom 15. ad pop. mihi pag. 116.* *luit mentem, & facilè agitur, quod libenter auditur.* Idcirco Chrysostomus: *Vis*, inquit, *à verbis turpibus abesseene ver-* *ba tantùm turpia fugias, verùm & risum solutum, & omnem* *concupiscentiam.*

M

CAPVT XXXV.

Quid sit MENDACIVM, *ac quotuplex; & an omne Mendacium sit peccatum.*

Iosephus lib. 2. Antiq. cap. 5. paullò post initium. DVx Israëlis Moses tam præcellentis ac divinæ fuit formæ, ut gentis illius scriptor ausus dicere. Nemo erat adeò tetricus ut visâ Mosis pulchritudine non obstupesceret: & persæpe accidebat, ut dum gestaretur ac circumferretur etiamnum infans, obvios quosque in se converteret, ita ut relictis seriis negotiis mallent præcellenti ejus formâ oculos pascere, quàm sua prosequi: Tanta erat puerilis gratia, ut inviti homines ab hoc spectaculo discederent. Nihilominus vir iste tam formosus non æquè facundus fuit. Moses ipse seipsum accusans *Exod. c. 4. v. 10. & cap. 6. v. 12.* apud Deum ineruditæ plumbeæ linguæ: *Non sum elo-* *quens*, inquit, *ab heri & nudius tertius, impediti oris & tardioris linguæ, & incircumcisus sum labiis.* Hic Moses tam honorificæ legationi detrectandæ quinque defectus suæ lin- A guæ accusat. Primus: Vir paucorum verborum fuit, se ipso teste, & dicendi jejunus. Alter: Inelegans, nec eloquentiæ oratoribus exæquandus. Tertius: Tardiloquus, & linguæ parum agilis ac promptæ. Quartus: Exili & gracili voce. Quintus: Linguam habuit hæsitantem, ac balbutiit. Hac tamen, quantumcunque tardescente linguâ omnem Ægyptiorum & facundiam & sapientiam in uborem dedit: quia Deus linguâ Mosis locutus est, veluti cùm peritissimus scriba, quovis calamo quantumvis obtuso elegantes formet characteres. Qualiscunque sermo, bonus sermo est, cùm Deus linguæ moderator est.

Sed unde tandem, & quando hoc constat? Cùm mens & os ita consentiunt, ut unum Dei honorem unicè spectent. Hìc demum Veritas equis albis vehitur: Mendacium equo bicolore & cæco utitur; sæpe tamen Veritatem vincit currendo. Atque de hoc linguæ vitio, quod MENDACIVM vocamus, jam disserendum. Quod B quo commodiùs fiat atque distinctiùs, omnem de Mendacio dictionem in has classes partimur. Dicemus itaque 1. Quid sit Mendacium. 2. Quotuplex 3. An omne mendacium sit peccatum. 4. Quàm fœdum sit Mendacium. 5. Quàm sit noxium. 6. Objectiones quæ proponi solent tuendis mendaciis, refellendæ. 7. Quæ pœna sit Mendacii, explicandum. Et quia vitium hoc nusquam non vulgatissimum, benevolum, & attentum ad ista seu lectorem seu auditorem desideramus.

§. I.

PRimum est quid sit mendacium. Ad rem Chrysostomus respondens: *Ne alia quidem dicamus*, inquit, *alia sentiamus, hoc est enim mendacium.* Itaque rectissimè dixerunt prisci:

Aliud loqui, sentire aliud, mendacium est.

Nec aliter Thomas Aquinas, ille Theologorum anti- D stes Mendacium describit, quàm tale vitii genus, quo quispiam contra ac sentit enuntiat. Vbi hanc agnoscit etymologiam mendacii, *Contra mentem dicere.* Ideo Augustinus de mendacio cavendo differens: *Non aliud*, inquit, *pectus tegat, aliud lingua proferat.*

Petrus Maffejus narrat Regem Macazarum in familiari colloquio, quod cum Antonio Paivâ instituit, hìc omnino verbis interrogasse: Quid est mendacium? Atqui ut ad hoc respondeam (inquit Paiva) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex, quòd si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsòque, uti omnem in me unum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus abire permittas. Cùm ille continuò quodlibet expromendi potestatem fecisset: Scire aves, inquit, Mendacium quid significet. Ego verò nullâ comparatione hujusce tibi vocabuli vim faciliùs aut clariùs demonstraverim, quàm istâ ipsâ, quam vos agitis vitâ: Cùm enim JESVM Christum Dei Filium totius veritatis auctorem penitus ignorétis; sic fit ut erroribus infi- D nitis impliciti, à Veritate semoti in ipso mendacio volutemini. Fusa sed elegans descriptio mendacii: nam uti verbis, sic & moribus ac vitâ plurimi mentiuntur. Sed nos non de morum, sed verborum mendacio hìc agimus, de quo Augustinus istud pronuntiavit: *Nemo dubitet mentiri eum, qui falsum enuntiat causâ fallendi.*

Linguam, si Plinio credimus, venarum una cum cor- de alia cum cerebro nectit; quâ quidem venarum dispensatione natura nos docet, nudum illud membrû ab Intellectu (cui sedes in capite) sic regendum, ut lingua consentiat cum corde: hoc enim, ut diximus, mendacium est, aliud corde abditum, aliud linguâ promptum gerere, aliquid in animo nigrum credere, sed voce candidum asserere. Hinc picturi hominem mendacem, picam pinxere, à fronte albam, atram à tergo. Vox Locustarum, ait Plinius, proficisci ab occipitio videtur; eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur,

stimantur, eosque inter se terendo stridorem edere: Mendacium oratio obscura, semper à tergo latens, nunquam prominens in aperto, stridores edit inamœnos, velut locusta: aliud enim dicunt mendaces, aliud cogitant.

Mendacium larva diaboli, veritatis Dei, imago est. Eusth. cap. 4. in 2. & 24.

Rectissimè mihi dixisse visus est, qui Mendacium *Diaboli larvam* appellavit. Certè Veritas similitudo & quædam imago Dei est. Ideo Siracides moner: *Ne accipias faciem adversùs faciem tuam, nec adversùs animam tuam mendacium: Pro animâ tuâ non confundaris dicere verum.* Nemo sit tibi pretiosior te, ut illius amore vel timore Deum offendas; & ne quæso animæ tuæ hanc diaboli larvam iudue, ut mentiaris, & mendacio velut larvâ tectus videri velis nitidus & formosus.

Epict. cap. 73. Inch.

Est autem humanæ linguæ tam pronum mentiri, ut verissimè dixerit Epictetus: *Primus & maxime necessarius in Philosophiâ locus est, is qui agit de usu decretorum, veluti de non mentiendo. Alter qui demonstrationes tractat, veluti cur non sit mentiendum. Nos verò diversum facimus, quippe aliter in scholis disputamus, aliter domi vivimus. Proinde mentimur quidem*, inquit, *quomodo autem demonstretur non esse mentiendum, in promptu habemus.* Itaque dum falsitatem fugiendam docemus, sequimur; dum reprehendimus mendacium, mentimur; aliud enim dicimus, aliud cogitamus. Quod quidem propriè esse diximus mentiri.

§. II.

Quotuplex sit mendacium, & an omne mendacium sit peccatum. 2. 2. quæst. 110. art. 2.

ALterum ac tertium hac in re caput est, Quotuplex sit mendacium, & An omne mendacium sit peccatum. Theologorum vox est, mendacium triplicis esse generis; Officiosum, Jocosum, Pernicioſum. Officiosum dicitur, quod alicui profuturum creditur, ei saltem qui loquitur. Jocosum appellant, quod nemini nocet, sed animi causâ profertur. Hoc priore deterius est, utrumque tamen non inter capitales noxas censeri solet. Tertium denique pernicioſum, quod semper cum alicujus damno conjunctum, inter graviora piacula numeratur. Num ergo mendacium omne vetitum, & piaculi loco habendum? omne prorsus, omne omnino. Aristoteli res certa; *Omne*, inquit, *mendacium per se pravum est, & fugiendum*. Et vox una omnium Theologorum est, omne mendacium inter peccata numerandum.

Arist. lib. 4. Ethic.

Interpres animi lingua; mentiri nefas.

Pet. Lomb. lib. cap. 7. 24.

Dilucidè rem hanc Siracides definiens: *Noli*, ait, *velle mentiri omne mendacium.* Sacræ paginæ convenienter & prisci Patres locuti sunt. Gregorio *Mendacium omne, iniquitas est.* Isidorus: *Omne*, inquit, *mendacii genus summopere fuge, & nec casu nec studio loquaris falsum; cave mendacium in omnibus.* Adeò verò cavendum est hoc vitium & fugiendum, ut si salus plurium in unico idque solùm officioso vel jocoso mendacio dicendo verteretur, id tamen neutiquam liceret dicere: imò si suos quis parentes aliósve sibi conjunctissimos flammis demersos vel levi mendacio extrahere posset, mentiri tamen licitè non posset; satius foret illos in igne deserere, quàm Deum falsitate offendere. Ecquæ rigida, inquis, hæc assertio? Videatur rigida, est sanè vera. Lex est quam divinus Paulus promulgavit: Non esse facienda mala, ut eveniant bona. *Sicut ajunt quidam nos dicere*, inquit, *Faciamus mala ut veniant bona, quorum damnatio justa est.* Hanc Pauli regulam secutus Augustinus, ad rem aptissimè: *Ita*, inquit, *omnis doctrina veritatis aufertur, cedens licentiosissimæ falsitati, si mendacio vel officioso alicunde penetrandi aperitur locus. Aut enim temporalia commoda vel propria vel aliena, veritati præponit quicunque mentitur: quo quid fieri potest perversius? Certe injuria Deo illata gravior est omni humano malo.* Quot millia sanctissimorum martyrum omnem potiùs sanguinem prodigere, & animam per stillicidia emittere, quàm unico se mendacio tueri voluerunt. *Unde*, ait Augustinus, *sinec ipsa vita præponenda est veritati, quid objici potest, propter quod mentiendum esse contendant, qui aliquando*

Mendacii semper cavendum.

Tom. cap. 3. n. 8.

Aug. lib. de mend. c. 7.

Aug. tom. 8. fol. 239. ante med.

A *putant oportere mentiri? Omne mendacium, peccatum est*, imò etiam, ut Augustinus ratiocinatur, *Omne peccatum, mendacium est.* Hoc Evangelium dicit: *Contra legem enim*, inquit, *& contra veritatem quidquid est, mendacium dicitur.* Hæc ipsissima quoque Bernardi doctrina est; *Nullum*, inquit, *justum mendacium: omne mendacium in omnibus est gratiâ & peccatum; omne, quod à veritate discordat, iniquitas est. Si mendacium apud omnes damnatur, si falsitas humano judicio punitur, quantò magis ante Deum, qui est testis verborum & operum? Ante quem etiam de otioso verbo unusquisque rationem redditurus est.* Concludit: *Omne genus mendacii summopere fuge.* Ita prorsus, fuge, fuge, & potiùs sinu colubrum, quàm linguâ mendacium admittte. Nam Bernardi sensu, *nemo nec suam quidem vitam tueri debet mendacio.* Petrus Apostolorum caput, si minùs amasset vitam, utique mendacium magis exhorruisset. De quo Bernardus eleganter: *In quo ergo*, inquit, *culpabitur? an in eo quòd mentiri quàm mori maluit? Hæc planè voluntas reprehensione digna fuit,* B *quia corporis magis quàm animæ voluit servare vitam. Et peccavit ergo, & non absque consensu propriæ voluntatis, infimæ quidem & miseræ, sed planè liberæ. Peccavit autem non spernendo aut odiendo Christum, sed se nimis amando.*

Bern. lib. de lib. arbit.

Sed Augustinus etiamnum mihi in mentem est, qui disertissimus in mendacium geminos scripsit libros: primum quidem, ut pessimi vitii nequissima indoles meliùs noscereturr; alterum, ut hæc Orbis lues studiosiùs caveretur. Ita hic sanctissimus scriptor vel solus sufficeret ad omne mendacium ex Orbe penitus eliminandum, etiamsi divina silerent oracula, quæ tamen extremè damnant, & cœlo proscribunt mendaces linguas. Neque pernicioſum duntaxat mendacium, sed & Jocosum atque Officiosum damnatur: Illud quidem mitius est, quia retinet aliquam benevolentiæ speciem; Istud non omnino pernicioſissimum, quia plerunque non fallit; neutrum tamen sine culpâ est. *Nec ideo*, inquit Augustinus, *illum putandum est, non esse peccatum, quia possumus ali-* C *quando alicui prodesse mentiendo.* Et rationem reddit: *In hoc fallitur, quòd putat sibi suum non obesse mendacium, cùm magis facienti quàm patienti obsit omne peccatum. Hinc*, ut idem Augustinus expressissimè tradit, *nec illa sunt admittenda mendacia, quæ quamvis non obsint alteri, nulli tamen prosunt, & obsunt eis ipsis qui gratis mentiuntur.* Nemo itaque potest convincere aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere, æternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Quod quidem nullius impudentia unquam affirmarit. Verissimè dixerunt prisci: *Quisquis timet Deum, abstinet mendacio.*

Aug. tom. 3. Ench. ad Laurent. cap. 22. lib. c. 17. Idem tom. 4. lib. de mend. ad Consent. cap. 11. Idem ibid. c. 7.

§. III.

TErtium hîc caput, est ipsa mendacii fœditas. Duo quædam apud Persas turpissima habebantur, *Ex are alieno laborare, & Mentiri*: quæ duo plerunque conjuncta sunt, Rarissimos debitores reperias, qui mentiri nesciant. Nam nomina quæ in proximum mensem tollenda promittunt, vix tollunt anno proximo. Solennissimum illis est, tempora expugendis nominibus decreta, D mendaciis protollere. Hanc turpitudinem Persæ non immeritò pessimè oderunt. Romani omne mendacium homine libero ac ingenuo indignum putarunt, servilèque vitium esse, nec cadere posse, nec debere in generosum pectus, quod ante vitam projiciat, quàm illam mendacio commaculet. Enimverò inter mendacia, ea jure dixeris fœdissima, & longè pessima, quæ sunt deliberata. Sunt qui huic rei gravissimè & magnâ cum curâ studeant: Hæc, ajunt, ita fingenda sunt: os illi homini sic oblinere poterimus; si justitiæ cur non & veritati nasus cereus tornari possit? his ergo flexibus, his diverticulis evademus. Falsitas meditata, falsitas pessima. Quod beatus Gregorius accuratè observans: *Nonnunquam*, ait, *pejus est mendacium meditari quàm loqui; nam loqui plerunque præcipitationis est, meditari verò studiosæ pravitatis.* Hîc

Mendacii fœditas. Duo turpissima apud Persas: *Ex are alieno laborare, & mentiri.*

Deliberata mendacia sunt pessima.

Greg. lib. 18. mor. cap. 4. initio.

Jurisconsul-

Jurisconsulti viderint & causidici, qui causæ non ju- A stæ patrocinium suscipiunt: vident quidem ii non rarò Jus atque Justitiam à se non stare, nihilominus actionem suscipiunt, scribunt, dicunt, agunt, jus torquent, uncis naribus indulgent: neque hoc gratis; auream inde messem colligunt. Ludovicus Maluenda has exactiones non invenustè deaurata mendacia vocat. Ita Pharisæi Romanis militibus ante Dominicum sepulchrum excubitoribus, suum illud grandissimum mendacium liberali manu deaurarunt. Clarissimè Matthæus: *Pecuniam,* inquit, *copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à Præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi acceptâ pecuniâ fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudæos, usque in hodiernum diem.* Monstrosum, fædissimum mendacium! fuerunt tamen, atque etiamnum sunt qui pronâ credulitate defendant tam luculentam falsitatem.

Matt. c. 28. v. 12. ad 16.

Diabolus primus mentitus est.

Sed quid contendimus? Mendacium nobilissimum habet auctorem, in cœlo natum, Luciferum, diabolum ipsissimum. Hic primus omnium mentitus: *Nequaquam,* ait, *morte moriemini.* Ideo Christus in circulo Judæorum: *Vos,* inquit, *ex patre diabolo estis. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.* De hoc ipso inventore mendacii Augustinus: *Qui non solùm mendax,* inquit, *verùm etiam mendacii pater est. Primus est quippe mentitus, & à quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.* Egregio sanè inventore gaudet mendacium. Neque mendacii tantùm pater est diabolus, sed & eorum omnium qui mentiuntur. Hoc enim verba Servatoris docent: *Et pater ejus,* cujuscunque scilicet mendacis. Videte mendaces, quis vos pater filiolos agnoscat, ab indole paternâ minimè degeneres. Sicut enim Deus ab æterno Veritatem progenuit, ita diabolus à principio falsitatem. Et hoc est quod linguam divinis laudibus efferendis creatam ita inquinet, ut omnis divina laus à tali linguâ sordeat. Salomon id affirmans: *Abominatio est,* inquit, *domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.* Neque lingua solùm mendaciis inquinatur, sed totus quantus quantus est homo, fit falsus: uti enim moneta plumbea, etsi magna, nullius est pretii: nummus argenteus etsi parvus pretio longè superat, sic homo verax vel unicus antestat centum mendacibus. Quàm autem hoc probrosum & turpe, quòd monetam adulterinam non feramus in marsupio, linguam autem falsiloquam tam facilè toleremus in ore proprio. Multis jucundum est omnia mendaciis aspergere. Nam, quod Augustinus observat, *mendax amat mentiri, atque habitat animo in delectatione mentiendi.* Complures potiùs mentiri eligunt, quàm tacere. Hi plerumque veris falsa contexunt, ne se suavitas sermonis deserat. Ut autem vanissima hæc hominum studia nonnihil coërceantur, idem Augustinus eximiè dixit: *Laborant homines loqui mendacium, nam veritatem totâ facilitate loquerentur. Ille enim laborat qui fingit quod dicit. Nam qui verum vult dicere non laborat: ipsa enim veritas sine labore loquitur.* Sed quid miri est mendacem adeò laborare ac fatigari, quando duplex cor habet, cùm tamen vel unicum satis fatiget. Præclarissimè Augustinus hac de re disserens: *Quapropter,* inquit, *ille qui mentitur, aliud habet in animo, & aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio: una rei ejus quam veram esse vel scit vel putat, & non profert: altera ejus rei quam pro istâ profert, sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit, ut possit falsum dicere non mentiens, si putat ita esse, ut dicit, quamvis non ita sit; & ut possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse, & pro vero enuntiat; quamvis revera ita sit ut enuntiat: ex animi enim sui sententiâ, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate mentiens aut non mentiens judicandus est.*

Aug. tom. 5. de civitate lib. 14. c. 3. fine.

Diabolus est mendacii inventor & pater mentientium.

Prov. c. 12. v. 22.

Aug. tom. 4. lib. de mend. cap. 11.

Idem in ps. 139. circa med.

Idem tomo 4. lib. de mend. cap. 3.

Mendax habet duplex cor.

§. IV.

GRavis profectò morbus est, & abominabilis consuetudo fingendi. Qui hoc morbi genere laborant, pæne infames fiunt, & ubique pessimè audiunt. Id porrò hujus morbi fœditatem satis arguit, quod inter septem illa, quæ Deus vehementer odit, etiam lingua mendax numeretur. *Prov. 6. v. 17.*

Quantumvis autem deforme sit monstrum, omnis falsitas, sunt tamen qui ei formam studeant concinnare. Aulas ingredere, & videbis compressimas falsitates. A vero non videtur aberrasse qui dixit, familiare Principum aulis mendacium esse. Nam divites illic sponsiones & verba propè singula, tanquam utero gravida mentiuntur partum. Ne fide: vento non prole distenduntur. Credas Sodomæ poma esse, quæ attactu in cinerem fatiscunt. Ita venustatem, honores, opes, amorem, benevolentiam purpuratorum verba loquuntur. B Res, odia, livores, æmulationes, fraudes extollunt verbis, factis præcipites agunt: ore locupletes, reliqua inopes, ut jam fortiter venustèque mentiri, aulâ dignum censeatur; indignum vera dicere: & ille comissimus censeatur, qui pluribus bene consutis mendaciis dictionem vestit; ille rusticus, qui hoc verborum stibio non utitur. Jamque aulica civilitas est, veritati dextrè illudere. Quàm longè hi absunt ab Epaminondæ moribus, qui tam serius veritatis cultor fuit, ut ne joco quidem unquam mentitus sit. Ad Christianas omnino leges hoc factum. *Non decet principem, labium mentiens. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem autem ipse sequitur aves volantes.* Et propterea *verbum mendax justus detestabitur.* Prisco carmine ferebatur: *Amb. Prov. c. 29. Eccles. c. 10. v. 16.*

Nil vanitate mentiendi turpius; *Vet. Jam.*
Odêre divi, odêre homines mendacium.

Et quamvis in omnium ore turpe sit omne mendacium, est tamen in ore hominis sacri & religiosi longè turpissimum. Quod vel inde liqueat. Iter una fecerunt vir religiosus & profanus. Ille habitu quidem sacer, sed profanâ linguâ solutissimus, subitò profanum compellans C En, en, inquit, volantem illic asinum. Suspexit alter præproperis & nimiùm credulis oculis. Iste irridens largiter: Et ô te, inquit, non asinum, sed oviculam simplicissimam! qui credas tantæ molis quadrupedem volare posse. At profanus indignè ferens hominem sacrum tantæ vanitatis esse, & ridere qui flere debuisset: Et quæso, inquit, ignoscat mihi genius tuus; me tuis verbis deceptum suspexisse, non est quod mireris: multò facilius credebam asinum volare posse, quàm religiosum mentiri. Cape tibi hoc, mi religiose, & in posterum, si quidem sapis, mendacium pro perjurio habe.

His tam turpibus mendaciis annumeranda sunt illa non minùs turpia, & quandoque magis temeraria, in quibus ut Seneca loquitur, & os præcidi, & oculi erui solent. Sunt enim qui ita mentiuntur, ut audientibus D præcidere, aut potiùs præcludere os videantur, ne facilè contra dici possit: at oculos illi eruunt, qui non verentur ea pro veris affirmare, quæ aspectu ipso mendacii coargui possunt. Excæcare enim eos, qui audiunt, quantum in ipsis est, conantur. Itaque, si priscis assentiamur, in mendaces hanc feremus sententiam:

Sen. de ira lib. 3. c. 12.

Libero cuicunque summum est dedecus mendacium.

Quid, quotuplex, & quàm fœdum sit mendacium, explicavimus. Quàm noxium sit, & quâ ratione punitum, proximâ dissertatione dicemus.

CAPVT XXXVI.

Quàm multiplici argumento exitiosum sit MENDACIVM.

HEbræus vates Oseas, gravissimè questus: *Non est Os. 4. veritas,* exclamat, *& non est scientia Dei in terrâ. Ma-* v. 1. ledictum,

ledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium mundaverunt. Fallere, fingere, mentiri tam usitatum est, jamque adeò in mores tansiit, ut plurimis pœne problema videatur; an non quædam mendacia sint licita. Dubitatur subinde, quid consultius; Nudam veritatem, an subtile commentum proloqui? Idcirco non minus Oseâ Isaias hanc mentiendi libidinem deplorans, *Posuimus*, inquit, *mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.* Eò rerum jam prolapsi sumus, ut artificiosè mentiri, velut eloquentiæ partem discamus. Quâ in re tam dociles sumus discipuli & disciplinæ tam capaces, ut & Hieremias vates dixerit: *Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii, & non veritatis: confortati sunt in terrâ, quia de malo ad malum egressi sunt &c. quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur; docuerunt enim linguam suam loqui mendacium.*

Vetus est verbum: Mendacium colapho pensandum. Si in legem receptum hoc foret, multorum ora sic essent contundenda, ut in massam coacta nihil humanæ formæ retinerent.

Alexander Macedo, rex magnus, Chærilo poëtæ pessimo tot colaphos rependi jussit, quot malos versus fecisset. Vigeat mos iste, & singula mendacia singulis colaphis expientur; plurimi aut mentiendi consuetudinem dediscere, aut vitam pugnis impendere debebunt. Ergóne nunquam mentiendum? cessent figmenta, ajunt, maxima etiam multorum commoda cessabunt. Hi jam mores sunt; mendaciis nostra commoda imputamus; nec videmus cæci in gravissima nos damna præcipitari à mendacio. Hoc igitur nunc agendum, & quàm noxium sit mendacium, & quâ ratione sæpius punitum, explicatiùs tradendum.

§. I.

GRaves sunt in omnem mentientem cælestes minæ, quas Hebræus Rex sic promulgat: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Theologorum una omnium sententia est, neque pro salute totius Orbis licere cuiquam mentiri. Adeò damnosum est omne mendacium, ut ne quidem honesto, ut vocant, aut officioso vel misericordi mendacio mors ipsa prohiberi debeat. Quâ de re constanter Augustinus: *Quid si ad te homo confugiat*, ait, *qui mendacio tuo possit à morte liberari? Illa enim mors quam stultè timent homines, qui peccare non timent, non animam sed corpus occidit. Quomodo ergo non perversissimè dicitur: ut alter corporaliter vivat, debere alterum spiritualiter mori? Nam & ipsa dilectio proximi ex suâ cujusque dilectione terminum accipit. Diliges, inquit, proximum tanquam teipsum. Quomodo ergo quisque diligit tanquam seipsum, cui ut præstet vitam temporalem, ipse amittit æternam? quandoquidem si pro illius temporali vitâ suam ipsam temporalem perdit, non est jam deligere sicut seipsum, sed plusquam seipsum. Quod sanè doctrinæ regulam excedit. Multò minùs igitur æternam suam, pro alterius temporali mentiendo amissurus est.* En disertissimum sanctissimi scriptoris testimonium. Quòd si nec tuendæ quidem vitæ mentiri liceat, quantò minùs ludibrio, aut ignominiæ effugiendæ? sed nec virtutibus defendendis. Virginitas pretiosissima quidem virtus est, sed mentiendo nunquam prætegenda. Submissio, seu, Humilitas virtutum omnium basis est, ea tamen nec minimo unquam mendaciolo custodienda. *Si humilitatis causâ mentiris*, inquit Augustinus, *si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaras.* Ergo mori malis quàm mentiri; malis vinci vera dicens, quàm superare ac vincere mentiens: Mentiri nunquam licitum. Hoc ipsum Innocentius III. Pontifex Maximus è sacris paginis ut rem liquidam proponit, nec servandæ quidem alterius vitæ mentiendum esse; quòd si non vitæ atque capiti, multò minùs triobolari negotio mendaciis patrocinandum.

Anthimus Nicomediensis præsul, ut Metaphrastes narrat, à Maximiani Cæsaris militibus necandus quærebatur: hos ipsos Anthimus, sed ignotus hospitio excepit, & lauto epulo. Remotis mensis in unum milites institerunt quærere, ubinam locorum Anthimus indagandus esset. Quibus ille intrepidus: Ego sum, inquit, Anthimus, quò vultis ducite, promptus sequor. Obstupefacti amœnissimâ liberalitate, dixerunt facilè aliquid conficturos se tyranno, quæsitum scilicet, non inventum Anthimum. At ille: Hoc, ô viri, nefas est, ait, nec cujusquam vita mentiendo propugnari potest. Ita suis se convivis ducendum permisit, obtinuitque quam ambiit palmam invictus martyr.

Hoc revera optimi cujusque contentissimum fuit studium, pro veritate quidquid perferendum est, contemnere; omne mendacium vigilantissimè cavere, & nec verbulo veritatem lædere. *Nihil affinius*, inquit, Plato, *familiariúsque sapientiæ quàm veritas: Præeunte Veritate nunquam chorus vitiorum subsecuturus est.* Ruffinus Aquilejensis commemorat, sanctissimum anachoretâ Anuph hanc vitæ clausulam apposuisse. Tres morituro aderant, Syrus, Isaias, Paulus, ejusdem cum illo instituti. Dumque hi morientem circumsisterent, hoc unum rogarunt, sui memoriam pauculis verbis traderet. Quibus ille: Nihil, inquit, magnum me fecisse memini, in eo tamen sollicitus laboravi, ne ullum dicerem mendacium. An istud non magnum, nihil per omnem vitam fingere? sed hanc etiam laudem assecutus est Benus abbas, cui amplissimum hoc elogium jure concedendum, *Nunquam iratus, nunquam mentitus.* Illud Pelasgæ facundiæ illustrissimum sidus Joannes Chrysostomus, ex eo prorsus tempore, quo Christianorum ritu ablutus est, nunquam juravit; nec alium jurare compulit, nulli unquam maledixit, nunquam mentitus est. O verecos aureum, vel ob solam hanc linguæ continentiam! *Ecce enim veritatem dilexisti.*

Platolib.6. de Rep.

Ruffi. Aquil. c.10 apud Rosweid.

Ioan. Moschus c.191.

Ps 50.v.8.

§. II.

PArentum famæ non est quidem detrahendum, hîc autem vix adeò muti esse possumus, quin adversus parentes nostros conqueramur. Prima mater omnium, Eva, nos seros filios parum boni docuit, ut quæ uno pæne habitu tria dixit mendacia. Rupertus ea numerans: Quantum, inquit, in se erat, depravavit mulier verba præceptoris Domini tribus modis, appositione, dimi-nutione, mutatione. Istud apposuit, *Et ne tangeremus illud.* Hoc Deus certè non jussit, nec enim arborem vetuit tangi, sed fructu spoliari. Diminuit, & rem certissimam in dubium adduxit cùm diceret, *Ne forte moriamur*, cùm tamen Deus expressissimam hanc sententiam tulerit, *Quocunque die ex eo comederis, morte morieris.* Mutavit, cùm hæc verba proferret: *De fructu verò ligni quod est in medio paradisi &c.* Eho quid dicis mater? Non arbor scientiæ boni & mali, sed arbor vitæ in paradisi medio sita erat, quæ tamen prohibita non erat; ita mendacium mendacio connexum est. Hinc nostræ lacrymæ; parens mendax filios non meliores se genuit: ab hac magistrâ ita promptè mentiri didicimus, ut Hebræus vates hîc neminem sciverit eximium: *Omnis homo mendax.*

Tribus modis Eva verba Domini depravavit: *Appositione, diminutione, mutatione.*

Gen. cap. 2. v.17.

Psalm. 115. v.11.

Sed neque diu in discipulorum numero censemur nos ferimus; brevissimo tempore magistri simus, & eam mentiendi dexteritatem profitemur, ut verè dixerit Plinius. *Non esse mendacium tam impudens, quod assertorem non habeat.* Quo sensu & Varro: *Non est*, inquit, *tam absurdum deliramentum quod defensorem non inveniat.* Imò si mendaciorum frequentiam spectemus, nunc pæne fit, quod in convivio Pauli Æmylii Macedonis contigisse scimus, cùm cocus ex unico apro sexcenta fercula parasset: ita subinde ad unicũ dictum defendendum sexcentæ mendaciorum species emergunt; nec injuriam quis fecerit humanæ genti, si mendaciissimos mortales appellet. Hic autem

autem plerunque genius est mendacii, ut unum alterum trahat catenâ fallacissimâ. Atque hæc catenata mendacia non malè cerasis conferas. Nam quemadmodum qui unicum carpit ramulum, non unum sed multa trahit cerasa, sic nata, ut se mutuo comitentur; ita qui mentitus est, ne primum mendacium vacillet, substituit secundum, ne secundum ruat, addit tertium, ne tertium concidat, confingit quartum, ut & quarto suus stet color, quintum comminiscitur, ne quinti fraus deprehendatur, sextum quàm fucatissimum excogitat: ita in silvam itur ingentem & horridam, ita mendacia mendaciis cohærescunt, ita scelus sceleri nectitur. Hinc oportet mendacem esse memorem, ne orationis vanitas spe citiùs patescat. Sed non tantùm figmenta figmẽtis assuuntur, ne textura hæc pereat, sed ad alia quoque vitia descenditur. A mendaciis ad perjuria facillimus est transitus. Quod Tullius sapienter observans: *Qui semel*, inquit, *à veritate destexerit, hic non majore religione ad perjurium, quàm ad mendacium perduci solet. Quid enim interest inter perjurum & mendacem? qui mentiri solet, pejerare consuevit.* Id in principe Apostolorum eluxescit: Ubi is semel iterumque amantissimum Dominum negavit, tertiò etiam juravit. Et quod Ambrosius notat, nisi Deus lapsuro gravius obstitisset, nisi Christus cadentem respexisset, sicut ter, ita trecenties negavisset. Priscorum vox erat:

Cic. lib. 3. Offic. Idem pro Roscio com.

Nec amat Deus, nec adjuvat mendacium.

§. III.

Mendacium est catena vitiorum.

HÆc omnia paullò copiosiùs dicta, loco unius nocumenti numeramus, quod rectè *Catenam vitiorum* appellabimus. Accedit alterum, primo non minus nocumentum, quòd Mendax omnem amittat fidem. Res nota:

Vbi vera mendax loquitur, haud fidem invenit.

Prov. c. 20. v. 17. Optimè dixit sapientissimus regum: *Suavis est homini panis mendacii, & postea implebitur os ejus calculo.* Siquidem hoc vitium non turpe solùm, sed & noxium est: Os impletur calculo. Aristoteles interrogatus, quid lucri haberet mendax? Hoc tantum, ait, ut cùm vera dixerit, nemo credat. Sic est: semper enim hi tales falsitatis suspecti sunt. *Cretenses semper mendaces*, venalis aut nullius fidei homines habentur. Horum locupletissimus testis Siracides: *Opprobrium nequam*, ait, *in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assiduè erit.* Diabolus ipsissimus mendaciigulus, impigrum se magistrum discipulis præber, quibus identidem occinit: Paullò majora canamus, ô mei, paullò graviora fingamus, non in eâdem semper classe hærendum: profectus discipuli, gaudium magistri. Proficiendum est, & à mendaciunculis ad splendida mendacia, hinc ad insigniora furta promovendum. Hæ magistri ab Erebo institutiones sunt, sic à vitiis ad vitia transitur. Jam diximus, catenam trahit mendacium variis vitiorum annulis consertam. Nec errat vetus parœmia: Si mendax est, & fur est; ostende mihi mendacem, & ostendam tibi furem. Inter mendacium & furtum proxima est affinitas. Imò, quod Siracidæ credendum. *Eccli. c. 20. v. 27.* *Potior est fur quàm assiduitas viri mendacis: perditionem ambo hæreditabunt.* Infamia certè linguam falsam è vestigio sequitur. Semel mentiris? centies non creditur, licet vera narranti: per omnes Deos juraveris, non creditur. Et sæpe quò plus jurant, minùs fidem faciunt semel deprehensi mendaces. An non hoc ingens detrimentum? Germani dicunt: si aurum perdas, gravis jactura est, si famam, gravior; gravissima, si fidem. At revera hanc perdit falliloquus. Et licet aliquanto tempore fucum, quem facit, tegat, quamvis emptores inveniat quibus fumum vendat, nihilominus,

Tit. cap. 1. v. 12. *Eccli. c. 20. v. 26.*

Mendax perdit fidem.

Diu latere non queunt mendacia.

Veritas quandoque diu premitur, nequit tamen opprimi; resurgit demum validior. At verò mendaciis caniem induere difficillimum: neque enim vox diutiùs fallit, quàm donec illucescat: Ita

Implicatur, explicari dum studet mendacium:
Quantò magis se ornat, tantò est deformius;
Quantò magis sese occulit, magis patet:
Perlucet omne si inspicis mendacium.

Inter Corvum & Acanthidem discrimen maximum est: & licet has aves non videas, nosces saris, modò audias, & illum crocitantem, & istam suavissimè modulantem: Mendax etsi albis se plumis jactitet, à cantu tamen noscitur, cum corvo crocitat. *A mendace quid verum dicitur?* quærit Siracides. Maxima differentia est, inter bombycem & araneam, quamvis utrumque animalculum textorem agat, & fila ducat tenuissima; nihilominus si mille jungantur araneæ, nunquam tamen panniculum texent tergendis naribus, aut oculis velandis. Idem verè racem inter & falsidicum discrimen est: falsidicus filum tenuiquidem quàm potest subtilissimum ducit; sed inspice, B aranearum textura est, nullius usus, vetustatem fallit; at Veritas durabilis, immortalis est. *Labium veritatis firmum erit in perpetuum; qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.* Neminis est sub aquis diu spirare, nec sub mendaciis diu incolumen latere. Paries curvus dealbati potest, erigi aut emendari non potest, nisi dejectus: Ita mendacium se ipso proditur, atque ut forex è suis internoscitur sibilis.

Narrat Valerianus Alcathum Pelopis filium ob Chrysippi cædem in exilium actum, peregrè profectum ut alibi verso solo degeret: accidisse verò ut leoni, qui Megara vastarat, obvius, belluam non tantùm invaserit, sed & confecerit, & extractam belluæ linguam in arâ posuerit, velut superis gratias ageret de tam nobili spolio. Interim apud Megarensium regem Thrasones aliquot, leonem à se debellatum gloriabantur. Alcathus elinguem feram ostendens recentis mendacii eos redarguit. En quam debile ac infirmum sit mendacium, uni- C co ictu sternitur, æternum post se dedecus trahens. At Veritas linguam habet ferream: sic eam veteres, Pindaro teste, pingebant & in saxo quadrato statuebant: in globo collocabant Mendacium inconstantiâ & volubilitate suâ periturum. Neque enim (Salomonis oraculo) *inveniet fraudulentus lucrum.*

Planus, ut ferunt, è fraude & mendacio compositus, sæpius se cadere, & fracto crure procumbere humi simulavit; nec defuerunt, qui accurrerent opitulaturi, quos ille sanis pedibus largissimè irridebat. Tandem è joco res nata, & crus non fictè fregit. Hìc ille auxiliares manus implorare & per omnes Deos opem poscere. At pro se quisque hoc unũ respondebat: Tollat te, qui non novit te. Hæc emolumenta sunt mendacii: Novimus hominem, ajunt, fidat illi qui non novit illum, vir verborum est; at ubi multa verba, multa sunt mendacia; os illius molendinum est vix unquam quietum, sed crassam molit farinam, mentiri vix erubescit, & quidquid dicit, D historiam vult censeri: Deos absentes testes facit. Quòd si opus, decem figmenta uno spirat halitu; stans pede in uno sexcenta cudit mendacia. Hæc hominum mendacium sunt elogia, hæc illos fama comitatur.

§. IV.

TErtium Nocumentum: Mendacia maximarum injuriarum causſæ sunt. Quotidiana clamat experientia.

Plurimos læsere, pessum imò dederunt mendacia.

Mendacium plurimos & in cædes & in gravissimas quasque injurias inferendas impulit, attestante memoriâ omnium: audite tragicos eventus officiosi ac levis mendacii. Cùm Theodosius Imperator, die tribus Regibus sacro, ad templum cum solenni comitatu progrederetur, homo peregrinus ac tenuis fortunæ pomum Phrygium inusitatæ magnitudinis donum obtulit Im-

perator cum proceribus pomi generosi molem admirarus, pauperi centum quinquaginta aureos pro dono reposuit, & pomum Eudociæ Augustæ conjugi misit. Accepit illa, & nihil sequius cogitans, idem mox Paullino misit, facundo & erudito viro, qui propter excellentem cùm eruditionem tum virtutem Eudociæ charus fuerat. Paullinus tunc à pedibus æger, & ignarus pomum ab Augusto ad Augustam missum, iterum illud Imperatori, ut rarum ac regium munus, simul obsequii sui signum offerri curat; Theodosius mirari, & primum ambigere; mox agnoscere, sed factum in deterius referre, ac pessimè suspicari. Atque ita properè ad uxorem veniens, malum, quod clam servari jusserat, ab eâ repetit antea donatum. Eudocia facti totius ignara, juveniliter, & ut putabat officiosè mentitur, se illud jam comedisse. Verebatur scilicet ne si Paullinum nominaret, Imperator alia suspicaretur. Sed iterum interrogata seriò diceret, an pomum comedisset? Illa denuo affirmat, atque adeò jurat. Theodosius gravissimè offensus, & conjugem mendacii arguens, pomum proferri jubet. Nec satis; de amore occulto & improbo suspicatus Paullinum imperat occidi, Eudociam abdicat, & relegat. Nam suspicionem antea conceptam valde auxerat mendacium. En florentissimi conjugii illætabile dissidium, en innocentissimi viri lamentabile homicidium à mendacio profectum! O Eudocia, ô Imperatrix Augusta, quantò feciss rectiùs, si quod res fuit, sincerè fassa, veritatem mendacio non celasses? tibi certè tui conjugis amorem, Paullino servasses vitam. Tanti refert vel officioso solùm mendaciolo comprimere Verum. Ergo Basilius Imperator optimè monens filium: Maximi pendito, inquit, & veracem te esse in sermone, & veraces homines in familiaritatem admittere: ita enim firmus, & constans in omnibus & factis & dictis æstimaberis, & veram ac non suspectam tuorum erga te benevolentiam retinebis: si autem in vanitatis & mendacitatis suspicionem veneris, indigna facere imperatoriâ majestate, quâ auctus es, convinceris; efficiesque ut subjecti semper formidolosi, rerumque omnium incerti & titubantes vacillent. Quantùm enim Veritatis oratio amabilem hominem reddit, tantùm mendacii deprehensa, aut etiam suspecta, odiosum qui eâ utitur, facit.

Vel timet, vel egenus, qui utitur mendacio.

Sapienter & verè Basilius: *Vix ulla est injuria, cui non mixta sint mendacia.* Nec malè dixit Epænetus: *Omnium injuriarum causa sunt homines mendaces.* Quòd si facundiâ valeat os mendax, ingens nocumentum infert pluribus, & re verâ

Vase in aureo venenum, est eloquens mendacium.

Jam quot orbe toto cædes, una hæc vocula, MENTIRIS, edidit? Prò humanas insanias! Cùm mendaciis plena sint omnia, audire nolumus quod facimus; erubescimus mendaces dici, cùm simus; ridendo rem patramus, sed nomen vindicamus ferro. Facere non pudet, dici pudet. Et cùm gloriemur, si cujus candori & simplicitati mendaciis illusimus, ad vindictam decurrimus, si quis, quo gloriamur, *Mentiri* nos dicat. Laus nimirum à mendacio, vindicta à ferro est. Bis stolidi, factis & ultione. Laudem è rebus captamus, in nomina ferrum stringimus. Quid Orbe toto stolidius, laudari velle de æmulo per mendacium everso, nolle tamen audire monitricem hanc vocem *Mentiris*? Num quod audire pudet, facere pro decoro est? Olim crimen apud Judæos capite luendum erat, sancta sanctorum ingressum fuisse: nunc cùm laudi detur mendacii adyta, non per superficiem, sed totâ, ut dici solet, animâ ingressum; dixisse tamen perduellionis quoddam crimen est, solo ferro, solo sanguine vindicandum. Ullane major fatuitas sit? cadere non dolemus, sed si quis dixerit, Cecidisti, ut crimen læsæ Majestatis insequimur. O fatue quid de mendacio complaces tibi, quod ferro vindicas? te damna, in te sævi, crimen tuum est. Cur esse vis quod dici non vis? Ecquid commeruit qui vera dixit, qui scapham scapham, ligonem ligonem appellavit: quid quæso criminis quod nigrum est, nigrum vocare, quod amarum est, amarum appellare? vis dicatur nigrum album, amarum dulce, falsum verum? Ita mentiendi licentia subque déque vertit omnia: hinc injuriæ, hinc cædes. Quid igitur in hac sæculi nostri insolentiâ faciendum? silentio, & dissimulatione opus: hîc taciturnitas pro clypeo sit. Nam cùm loqui ferrum provocet, silere propugnaculum erit.

§. V.

QVantum nocumentum, Omnis mali compendium est; excludit cælo, detrudit Orco Mendacium. Joannes Domini oculus, Apostolorum charissimus, Mendaces inter homicidas, scortatores, idololatras, veneficos numerans, horribilem in eos sententiam pronuntiat in hunc modum: *Timidis autem & incredulis, & execratis, homicidis & fornicatoribus & veneficis, & idololatris & omnibus mēdacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.* Et hic ipse Numinis præco fatale decretum confirmans: *Non intrabit in eam,* inquit, *aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & Mendacium.* En ex omni vitiorum numero, ex omni flagitiorum inquinatissimâ turbâ, Mendacium solum nominatim cœlo excludit: perinde si dicat: Deus qui ipsa est veritas, nihil minùs in regno suo tolerat quàm quod semper Veritati adversatur Mendacium. Sed & regius Psaltes vociferatur: *Filii alieni mēriti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.* Mendaces rectè dixeris filios alienos à veritate, à Deo, à Dei regno, qui vias falsitatis obliquas & tortuosas amant, qui nunquam non claudicant & linguâ & mente; proinde velut adulterina soboles à cœlesti rege repudiantur; filii alieni sunt, hæredes non sunt. Eam ob caussam ille ipse vates regius eos appellans; *Filii hominum,* inquit, *usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Inuenietis quod quæritis, æterni à regno veritatis exules. *Omne mendacium,* ut verè Gregorius, *iniquitas est. Quia profectò ab æquitate discordat; quicquid à veritate discordat.* Sed jam id quod tuendis mendaciis objicitur diluamus.

4. Omnis mali compendium est.

Apoc. c. 21. v. 8.

Ibid. v. ult.

Psalm. 17. v. 46.

Mendaces sunt alieni à veritate & à Dei regno.

Psal. 4. v. 3.

Greg. l. 18. mor. cap. 4. initio.

CAPVT XXXVII.

Quæ soleant tuendis mendaciis objici & quâ ratione MENDACIVM *crebriùs punitum.*

ANnis superioribus in lucem liber prodiit, frontem ita inscriptus: De linguâ, qua maximum est morborum acutorum signum; opus in re medicâ, novi argumenti: auctore Protheo Casulano Senensi. Ergo vix aliunde morbi certiùs præsertim acutiores, & qui majore dolore infestant, dignoscuntur quàm linguâ. Sanum corpus, si lingua sit sana. Nec multò aliter de moribus sentiendum: corrupti sermones, corrupta mens: castus animus, casta verba; inverecundas cogitationes oratio aperit inverecunda. Ita lingua latentium morborū index certissimus. Hîc autem morbum agnovisse, pars magna sanitatis est, & inter remedia præstantissima numerandum, scire se ægrotare. Exemplo mendacii, quod explicare instituimus, res magis patefiet. Ubi mendax lingua, ibi morborum species non una delitescit. Nec malum erit enthymema; si mendax est, ergo & infidus, & audax, & temerarius, & fraudulentus, ergo & fur erit. Hos morbos hæc lingua prodit. Mendacium complurium morborum aut initium est, aut certè argumentum. Nihilominus sunt qui huic oris vitio nequissimo patrocinentur, qui excusent, qui defendant. Hos mendacii patronos jam audiemus, quámque egregiis rationibus pro mendacio interveniant: sed & unà declarabimus, quo supplicio sæpius sit affectum Mendacium.

Lingua est morborū latentium index certissimus.

Mendaciū complurium morborum initium aut augmentum.

§. I.

PRimò ajunt mendaciorum patroni, fabellas spargere, levia sunt piacula: Respondemus, neque nos omnia letali censuræ subjicere: hoc asserimus; primas ferè deberi, inter leviores noxas, mendaciis, etiam levibus, de ceteris non aliud pronuntiamus, quàm quod divina oracula: *os quod mentitur, occidit animam: Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Hebræi sapientes dicere solebant. *Omnis qui falsum testimonium dicit contra proximum suum, dignus est ut canibus projiciatur.*

Sap. cap. 1. v. 11.

Psal. 5. v. 7.

Mendaciũ jocosum & officiosum est peccatum.

Sed quid dicemus, ajunt, de jocosis & officiosis mendaciis, quorum illa sunt ad alios exhilarandos, ista etiam ad adjuvandos: illa sæpe plurimum venustatis & lætitiæ, hæc utilitatis plurimum & adjumenti habent. Ut si quis belli dux copias suas dejectis esse animis videat, & ob id confecto mendacio dicat adventare socios, eáque ratione animum addat militi; an non officiosum hoc mendacium esse utilissimum censebitur? Si quis charissimum sibi hominem pharmaco egentem, sed ab illo abhorrentem ita decipiat, ut pharmacum cibo misceat, & hunc mendacio condiat, dicátque edulium ab omni suspectâ mixturâ purissimum esse; an non & iste officiosè mentiendo, alteri prodesse plurimùm judicandus? Nec desunt tam perfricti oris homines, qui audeant dicere: *Mendacium calidum, mendacium optimum est.* O vani & fatui! nec calidum, nec frigidum, nec jocosum mendacium, nec officiosum ullo Honesti pallio satis regetur. Possumus etiam furando prodesse, præsertim si egenus, cui furtum donatur, sentit commodum; & opulentus, cui aliquid aufertur, incommodum non sentit. Sed nunquid ideo tale furtum, poterit non esse peccatum? eade est ratio mendacii quod prodesse creditur: Hoc enim licet pluribus prodesset, mentiri tamen nunquam non obest. Mendacium omne peccatum est. Sed ampliùs objiciunt; An non & Abraham conjugem Saram, suam esse sororem dixit? An non Pharaoni fucum fecerũt obstetrices Ægyptiæ? Hîc Augustinum pro me respondentem audite: *Quando nobis*, inquit, *de scripturis sacris mentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse, dum non intelliguntur; aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia justa esse non possunt. Unde obstetricibus his, & Rahab meretrici benefecit Deus, non quia mentita, sed quia misericordes fuerunt in homines Dei. Ita Deus uno tempore in unâ causâ vidit factum misericordiæ, & factum fallaciæ; bonum remuneravit, & propter hoc bonum, malum illud ignovit. Iacob quod matre fecit auctore, ut patrem fallere videretur, si diligenter & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium. In figuris enim, quod velut mendacium dicitur, bene intellectum verum invenitur.*

Plautus Mostel. act. 2. scen. 1. vers. 135.

Calidum hercule audivi esse optimum mendacium.

An Abraham conjugem suã sororem dicẽs peccaverit.

Aug. lib. de mend. c. 10.

Idem lib. contra mend. c. 10.

Veritas potest aliquando celari.

Tertiò, num ergo, inquiunt, veritatem quandoque celare non licet? Licet quandoque; aliud est autem mentiri, aliud est verum occultare; aliud est falsùm dicere, aliud est verum tacere: Hoc rarò nec nisi certâ lege permissum, illud nunquam. Profectò veritatem velle tegere, signum est volentis fallere: atque ut hi sorices suis capiantur indiciis, hæc ferè signa sunt mentientium.

Mentientium signa.

Hærere, balbutire, obscurè loqui, titubare, colorem ducere, vultu sibi non constare, anxiè dicta comere ac polire, crebris exaggerationibus uti; de longinquis, de vetustis nescio quæ grandia commemorare, ipsâ subinde trepidatione aut inconstantiâ dicendi se prodere, longis ac variis verborum ambagibus dicenda involvere, plurima miscere, & sermonis tumultu confundere, hoc demum agere, ne veritas ex toto in conspectum veniat. His indiciis hi sorices produntur & pereunt. Et in eos quidem qui veritatem tot adscititiis involucris obnubunt, graviter commotus Augustinus: *Quisquis*, inquit, *veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis hominem timet quàm Deum.* Uterque reus est, & qui veritatem abscondit (audite Regum, principúmque consiliarii) & qui mendacium dicit; quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

§. II.

SEd quartò dicunt qui mendaciis patrocinantur. Ut jurgium exeamus, ut objurgationes vitemus, ut alterius iram caveamus, aut etiam ne periculũ incurramus, vel damnum faciamus, modestè aliquid fingimus, quod ipsa sæpe verecundia & pudor persuadent; quid hoc demum tanti? O miseri & cæci! alterius iram attenditis, & conscientiam vestram non attenditis; damnum metuitis, & peccatum non formidatis; sic obolum æstimatis, & florenum perditis; foramen unum obstruitis, & grandius detegitis; verecundiæ consulitis, & conscientiam calcatis, humanam reprehensionem evaditis, & divinam in vos iram concitatis: quantò satius esset vera dicere, errorem fateri, culpam si qua est deprecari, quàm mentiri, nec tamen malo mederi. Hîc iterum vobis Augustinum ingero, qui nos adeò ab omni mendacio vult esse alienos, ut potiùs mori malimus, quàm mentiri: nam qui ideo mentitur ut vivat, moritur antequam moriatur. Ipsa integrè admetior Augustini verba: *Quis*, inquit, *observat vanitatem? qui timendo mori, moritur. Timendo enim mori mentitur, & moritur antequam moriatur, qui ideo mentiebatur ut viveret. Mentiri vis ne moriaris, & mentiris & moreris: & cùm vitam unam mortem quam differre poteris, auferre non poteris, incidis in duas, ut prius in animâ, postea in corpore moriaris. Unde hoc, nisi observando vanitatem?* Ergo generosus animus cùm mori sciat, mentiri nescit. Et fuerunt sanè quibus longè suavius visum est mori, quàm mentiri. Rem mirissimam narrat Hieronymus de muliere septies icta. Hæc adulterii falsò accusata, cùm jam in equuleo torqueretur, sexu suo fortior, oculis quos à tortore liberos habuit, cælum suspexit, & fluentibus per ora lacrymis: Tu, inquit, Domine Jesv, cui occultum nihil est, qui corda scrutaris & renes, tu testis es non ideo me negare velle, ne peream, sed ideo mentiri nolle ne peccem. Aderat simul juvenis, qui falsò de eodem scelere accusatus, & illam & se reum mentiebatur, ut tormenta effugeret. Illa hunc allocuta: At tu homo miser, ait, si perire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ego mori cupio, sed non ut adultera: cedo jugulum, impavida ferrum excipio, meam tamen innocentiam mecum feram. Cùm verò Judex tormenta geminari juberet, una interim illius vox erat: Cæde, ure, lacera; non feci. Si dictis fides tollitur, veniet dies, quæ hoc crimen sine fraude discutiet. Sed juvenis miserrimus in exitium suum mentitus, capite plexus est. Caput mulieris tangi quidem potuit, detruncari non potuit, ne septies quidem à diversis carnificibus repetito ictu. Ita tandem libertate à Cæsare donata, & sanitate restituta est. Mori scivit hæc virago, mentiri nescit. Omni morte deterius, mendacio commaculari.

Aug. in Psal. 5. vers. 7.

Aug. ser. 9. de verbis Dom.

Aug. lib. de mend. c. 14.

Cassiodor. lib. 3. hist. cap. 37.

§. III.

OBjiciunt quintò præsertim mercatores, propolæ, caupones: Revera si non mentiremur, fame necaremur, imò & jurare & nonnunquam pejerare oportet eum qui merces tractat; hæc sacra aliter non constãt. Sed hoc ipsum, ô viri, frigidissimum est mendacium, merces vix ullas extrudi posse nisi mendacio vestitas. Multò ficiliores essent emptores, si candidè pretium indicari scirent, jam verò nec jurantibus quidem credunt, sapere docti non unâ solùm experientiâ. Illud Jobi plurimis ex asse convenit, quos non tam mercatores, quàm fabricatores mendacii par esset appellare: qui dolent damnum pecuniæ, non dolent damnum justitiæ. *Posito*, inquit Augustinus, *in angustiis aut damno pecuniæ, aut damno in justitiæ, dicitur tibi; perde potiùs pecuniam, ne perdas justitiam. Tu autem cui non dulcis est in ore justitia, contristatus eligis, aliquando magis amittere aliquid de justitiâ, quàm vel nummum de pecuniâ,*

Aug. ser. 9. de verbis Dom.

pag. 110.

pecuniâ, & percutis te damno graviore, implens sacellum tuum, & exinanies cor tuum.

Cæsarius lib. 3. mirac. cap. 37.

Vetus & fide dignus scriptor commemorat, duos cives Colonienses ob mendacium & perjurium, à suo Curione acriùs reprehensos. Horum alter: Domine, inquit, mercaturam facturus, & mentiri sciat necesse est & jurare: hæc nostra est Rhetorica; si absq; hac esset, fame periremus. At enim, inquit Curio, hoc grande nefas est, divinâ lege vetitum. Ad quæ illi. Quis mercatorum, ajunt, hanc legem servet? Qui justitiam, inquit sacerdos, & cælum amarit. Neque hîc expensis ullis opus est; ab unico VELLE pendent hæc omnia. Et obsecro consilium meum sequi ne pigeat, & aliquanto saltem tempore sine mendaciis & juramentis pretium mercibus vestris statuite, & miros rerum vestrarum successus habebitis. Promittunt ejus rei experimentum sumpturos uno anno. Sed malè res cedere videbatur, emptoribus ad alios defluentibus, quod Deus diabolo licere permisit. Anno igitur exacto redeunt, & sortem improsperam queruntur. Quos ad constantiam sacerdos animans: Quare dubitatis, inquit, modicæ fidei? hæc vaframenta sunt diaboli non in longinquum itura: conster sibi vester animus; fugite iniquitatem, & non erit quod metuatis paupertatem; Deus benedicet conatibus vestris. Ita denuo promiserunt mendaciis & juramentis abstinere omni vitâ, etiam si ad mendicitatem detruderentur. Promissis steterunt, & è verbis fecerunt facta successu jam lætissimo. Nam mirè ab omnibus frequentari cœperunt, & brevî, quod ipsi mirabantur, rem auxerunt honestissimis rationibus. Tanti fuit non velle diteścere mendaciis. Volatilis opulentia est quæ rationibus crescit inhonestis.

Objiciunt sextò, Ecquis adeò ipse sibi sit inimicus, ut grande commodum figmento non grandi comparandum respuat? Xiphilinus narrat, Liviam Augusti Imperatoris conjugem Numerio Attico viginti quinque myriadas drachmarum, hoc est, viginti quinque millia coronatorum promisisse, modò juraret, visum à se Augustum Cæsarem defunctum ascendere in cælum. Quis hîc tam ferreus sit, ut fingere nolit, cùm tot argenteæ offeruntur linguæ? Quid si, ajunt, gratia omnisque favor sit amittendus, ni mentiaris? si detrimentum ingens seu proprium seu alienum urgeat? vellemus esse amici veritatis, sed sine dispendio rei familiaris. O plumbea capita! ô caudices, non homines! tam nihil capitis, ut nec sanctissimorum virorum auctoritas, nec ratio ulla, nec ullæ sacrorum voluminum minæ à mentiendi licentiâ vos abducant. Augustinum non audistis? qui moriendum potiùs quàm mentiendum asserit. Sed Augustinum reduco, qui vestris vos armis jugulat, nam velut unus è vobis: *Si quis*, inquit, *ad te confugiat, qui mendacio tuo possit morte liberari, non es mentiturus: si aliquis ægrotus interroget, quod ei scire non expedit, qui etiam possit te non respondente gravius affligi: audebisne aut verum dicere in perniciem hominis, aut silere potiùs quã honesto & misericordi mendacio valetudini ejus opitulari?* Exempli caussa: Gravi morbo periclitatur ægrotus, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus & charissimus filius nuntietur: Si à te quærit, an vivat, quem vitam finisse tu nosti, quid respondebis, quando quidquid aliud dixeris præter unum de tribus; aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quàm mortuum: quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tantundem valet, etiamsi omni modo tacueris. Ex illis autem duo falsa sunt. Vivit, & Nescio, nec abs te dici possunt nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est, mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Huic quæstioni idem etiam Augustinus respondens: *Quis ferat*, inquit, *homines exaggerantes, quantum sit mali salubre mendacium devitari, & homicidam diligi veritatem? Quid quod vitæ hujus tales amatores sunt, ut eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur, imò ut homo quandoque moriturus, aliquanto seriùs moriatur, non tantùm mentiri, sed etiam pejerare nos volunt.* His atque talibus copiosissimè se arbitrantur urgere, ut si consulendi caussa exigit, aliquando mentiamur. Contra illi quibus placet nunquam sic mentiendum, multò fortiùs agunt, utentes primò auctoritate divinâ, quoniam in ipso decalogo scriptum est: Falsum testimonium ne dicas; quo loquendi genere Lex divina cõplectitur omne mendacium. Sed ne aliquis contendat, non omne mendacium, falsum testimonium esse appellandum, quid dicturus est ad id quod scriptum est: *Os quod mentitur, occidit animam.* Quod ne quis arbitretur, exceptis aliquibus mentientibus posse intelligi, alio loco legat. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Unde ore suo ipse Dominus sic inquit: *Sit in ore vestro, Est, est, Non, non; quod autem amplius est, à malo est.* Hinc & Apostolus, cùm exuendum veterem hominem præciperet, quo nomine omnia peccata intelliguntur, consequenter ait, in primis ponens: *Quapropter deponentes mendacium loquimini veritatem.* Non est ergo verum, aliquando esse mentiendum. Ita Augustinus sentit. Quid hoc tam multiplici testimonio illustrius, quid gravius dici potest? In saxum obriguit, qui hæc non audit, aut spernit. Et quid obsecro humanos favores tantopere ambitis, & negligitis divinos? Erit sanè tempus cùm humana gratia non juvabit, & aberit divina; utrâque miserè spoliati quò ibitis? Meliora docens Sirenides: *Homo sensatus*, inquit, *credit legi Dei, & lex illi fidelis.* Utcunque res cadant, nunquam deserenda est veritas. Quanti vitarunt cineres, in prunas delapsi? quanti fugerunt fumum, & inciderunt in ignem? ita plurimi ne cogantur erubescere, audent fingere; & quia horrent pudefieri, eligunt mentiri; sed revera dum Charybdim evitant, incidunt in Scyllam, & dum minùs declinant, in longè gravius damnum incurrunt. *Dominus solus sufficit sustinentibus se in viâ veritatis & justitiæ*, nam lex ejus veritas. Neque ullus putet mendacio eam assui posse honestatem, ut licitum dicatur. Ab Augustini calamo res certa est: *Cùm opera ipsa*, inquit, *peccata sunt, quis est, qui dicat caussis bonis esse facienda, ut vel peccata non sint, vel quod est absurdius, justa peccata sint.* Si hanc probaremus theologiam, tandem casta adulteria, justa furta, inculpata homicidia, venena permissa erunt, si licita sint ulla mendacia. Itaque peccatum est omne mendacium.

A B C D

Sap. cap. 1. v. 11. *Psal. 5. v. 7.* *Matt. cap. 5. v. 37.* *Ephes. c. 4. v. 25.* *Aug. tom. 4. lib. contra mend. cap. 5. & cap. 18.* *Eccli. c. 33. v. 3.* *Idem c. 34. v. 22.*

§. IV.

Pœna Mẽdacii diversa. *Philost. de Apollonio lib. 2. c. 12.*

ULtimum quod hac de re proposuimus explicandum, est pœna mendacii diversa. Apud Indos, Philostrato teste, mos obtinuit, ut si quis deprehensus vel semel in mendacio fuisset, ignominiâ notaretur, & magistratu moveretur, quod communem hominum societatem mentiendo fraudasset.

Apud veteres Francos & Suevos cogebatur mendax canem, impudentiæ symbolum, in humeros sublatum circumferre. Hæc mitia & humana sunt supplicia: Deus aliter punit, severior longè sententia in mendaces ex alto dicitur. Curia cælestis unicum, leve, & nemini noxium mendacium subitâ morte vindicat. Ananias & Saphira Christiani conjuges interrogati ab Apostolorum Principe, num tanti agrum suum vendidissent, quanti allatum pretium esset, cùm solas illas voculas duas respondissent, *Etiam, tanti*, nec repentinâ velut fulmine tacti, corruerunt ambo. Hem! mendacium unicum nec ulli exitiosum, capite & vitâ luere? Poterant illi retinere sua, nulla eos lex cogebat in alienum ærarium facultates omnes inferre, sed quia videri volebant, omnia sua dedisse, subitò sunt extincti. Hinc optimè Jobus apud animum suum decernens: *Quia donec supereſt halitus in me*, inquit, *& spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.*

Act. cap. 5. v. 1. & seq. ad 11. *Iob cap. 27. v. 3. & 4.*

Mendiculi duo, quod Nicephorus commemorat, tam à centonibus quàm à consutis mendaciis divites,

Ephiphanium Antistitem transiturum in viâ observarunt, & ut stipem caperent largiorem, illorum alter officiosè se mortuum finxit, cùmque Epiphanius transiret, alter non sine fictis lacrymis querebatur, ob extremam inopiam nihil eorum, quæ sepeliendo deberentur, supperere. Epiphanius vultu serio: DEVS, inquit, sit illi propitius, atque unà pecuniam dans flenti: Tu, inquit, funus hoc cura: hic tuus socius non surget ampliùs. Abeas modò, cogitabat vivus, nec enim tuâ præsentiâ egemus ad pecuniam ex æquo dividendam. Abiit Epiphanius, jámque nemine præsente alter circumspiciens curiosè, pede socium icit, monuitque, securus surgeret. Neque vox, neque sensus. Alter iterum alloqui, atque etiam laudare, quod mortuum tam doctè ex vivo repræsentaret. Necdum alter respondere. Tandem iste: Heus tu mortue, inquit, tandem surge, aut nec obolum impetrabis è datâ pecuniâ, & simul cadaver utrâque manu concussit, tanquam risum diu repressum excitaturus. Sed necdum vox ulla, aut ullus sensus. Ita res nata è joco, patuitque miserum verè mortuum esse. Mox alter actutum præsulem currendo insequi, & ubi ad illum pervenit, hic magis quàm antea & seriò lamentari mendacium fateri, fraudem ex inopiâ confictam, sed hanc culpam non ampliùs unquam repetendam; misereretur portò mortui, juberetque precibus reviviscere. At Epiphanius nec dum mendacio reconciliatus: Tu verò, inquit, sepeli socium; Deus sententiam non mutat.

Sap. cap. 1. v. 11. Affirmant quidem sacra volumina: *Os quod mentitur, occidit animam.* Miminum animam; at subinde corpus cum animâ jugulat. Adeò DEVS acerbè & penitus odit mendacium.

Suidas voce Τυθὶς. In insulâ Tenedo lex olim fuit, quod Suidas memorat, ut ponè judicem cum securi staret carnifex, in hoc paratus, ut si quis falsi testimonii, falsæ accusationis, aut cujuscunque tandem mendacii convictus fuisset, protinus securi feriretur. Hinc vetus verbũ, *Tenedia securis.* Supra nos judex in alto est apud quem nunquam non vigilat securis, jam huic, jam illi impingenda: Deus vitæ necisque dominus videt auditque omnia, nec parcet in veritatem delinquenti. Quod si non toties sua mittat fulmina, quoties veritas conspuitur, certè tarditatem supplicii, gravitate compensat; ultor procedit serus, sed severus. Nam, *Opera manuum ejus veritas, & judicium.* Ipse *protector est omnibus exquirentibus se in veritate.* Imò *omnes viæ ejus, misericordia, & veritas, & judicium.*

Psalm. 110. v. 7. Eccli. c. 2. v. 13. Tob. cap. 3. v. 2

§. V.

Ephes. c. 4. v. 24 & v. 25. IDeo Paulus tam graviter hortatur: *Induite novum hominem, qui secundum* DEVM *creatus est in justitiâ, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* Paulinum hoc præceptum tam alto pectore combiberunt felicioris ævi Christiani, ut mori maluerint, quàm semel mentiri, quod Justinus Martyr testatur. Quapropter quicunque Christiani sanguinis vult censeri, extremè avertetur discipulus esse diaboli, qui solus est magister, & auctor mẽdacii: Nemo sic lucellum amet, aut ignominiam metuat, ut animam suam mendaciis occidat. *Si vos*, inquit Christus, *manseritis in sermone meo vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Christianorum igitur omnium eadem vox sit quæ Luciliani: *Mentiri non est meum*: quidquid falsi est detestor & execror; mens, lingua, manus, oculi veritatem spirent. Neque mendacia solùm, sed etiam affines mendaciis amphiboliæ & verborũ subdoli anfractus cavendi, quibus auditor nequiter involvitur, ut quid è duobus debeat credere, non dispiciat. Cavendæ similiter rerum exaggerationes, quæ vix unquam sine mendacio, mendacive suspicione adhibentur. Unde fit ut ii qui res solent adeò exaggerare, apud prudentes vix ullius sint existimationis. Nam eos plerunque malignior fama insequitur, nec immeritò dici soleat de tali: Hic non mentitur quidem, sed nec dicit verum. Christianus quantus quantus est in verba veritatis juret.

Christianus aversari debet auctorem mendacii:

Joan. cap. 8. vers. 31. & v. 32.

Et verborum subdolos anfractus.

Apud Lacedæmonios olim legatus quidam Chius peroravit, sed oris ac frontis parum virili habitudine, sicilèque apparebat non solùm ad fraudes compositam orationem, sed capillitium quoque tinctum ac fucatum esse. Archidamus præsentis animi vir, & linguæ liberæ: Quid obsecro, ait, credendum censetis cives, Legato huic, qui in ipso etiam capite gestat mendacium capillis inserrum? In hunc examussim quadret, quæ in aulis vulgò jam percrebuit definitio: Legatus est vir bonus, peregrè missus, ad mentiendum Reipublicæ caussâ. Apage hos legatos à principum regùmque Christianorum aulis: ad Garamantas eant hæc monstra, & pacem vel bellum mentiantur, juxta erit. Profanissimum hoc vulgus & odit, & arcet sapientissimus Regum, qui supremo Numini supplex: *Duo rogavi te*, inquit, *ne deneges mihi ante quam moriar: Vanitatem & verba mendacii longe fac à me, tequam moriar: Vanitatem & verba mendacii longe fac à me.* Cur tam strictum ab omni mendacio divortium tam anxiè urges, ô Regum maxime? Quia perspectum habeo, quòd oderit Deus falsitatem omnem: *Abominatio Domino labia mendacia, qui autem fideliter agunt placent ei.* Cùm ergo Deus tantus sit amator veritatis, non potest non ei charus esse, cui chara est veritas. Assiduus ad hoc exhortator Paulus: *Nolite*, inquit, *mentiri invicem, veritatem autem facientes crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus.* Eruditione simplici, sed salubri & verâ sic monebant veteres: Intemperantia facit hominem bellum, Mendacium diabolum, Veritas semideum. *Nolite igitur mendaces esse adversus veritatem.* Hinc illud Siracidæ sanctissimum monitum animo penitus affigendum: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te.* Quæ omnia Hipponensis præsulis testimonium consignet: *Elucet itaque discussis omnibus*, inquit Augustinus, *nihil aliud illa testimonia scripturarum monere, nisi nunquam esse omnino mentiendum. Non enim cujusquam commoditas aut salus temporalis perficienda fidei præferenda est. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet seipsum tanquam honestum se deceptorem arbitratur aliorum.* Supremo ac fatali Orbis die, subtilissima quæque mendacia ad solem detecta erubescent; perdentur omnes quibus cuti sunt mendacium, triumphabunt omnes Veritatis amatores, quos æquissimus judex regno donabit immortali, beato, non finiendo æternùm.

CAPVT XXXVIII.

Quàm variè & quàm graviter lingua MORDAX *noceat.*

IN Occidentis Indiâ piscosam esse volucrem ferunt, multæ admirationis; nomen ei Alcatraz. Hæc prominente rostro notissima incolis, plumas cinereas crocealque mixtim habet, rostrum ei duorum palmorum est, & ave pæne totâ longius, simul etiam acutissimum.

Lingua est quæ congruo nomine *Mordax* dicitur, non absimilis Indicæ huic avi Alcatraz, si quidem, non tàm rostratos impetus habet, sed pæne tota rostrum est, ad infigendos morsus aptissimum.

Hanc *Mordacem* linguam seu illa dentibus armata sit, seu rostro, animus est prosequi, sed brevi dissertatione.

§. I.

EVstathius interpres Homeri, Cypriis eam fuisse legem affirmat, ut si porcus alienas segetes depasceretur & vastaret, fundi possessor, dentes ei truncare liceret possetque. Lingua Mordax tam frequenter in alienos agros excurrit, & obvia quæque dentibus vastat, ut oprandum prorsus Lex illa Cypria reviviscat, de noxiæ ferè truncandis dentibus. Jure merito exclamem: O Lingua

ossibus cares, sed ossa comminuis! O Lingua Mordax quàm tibi dentes sunt acuti, qui vel ossa ad ipsas usque medullas penetrent! Queritur Hebræus Psaltes: *Tota die cogitavit injustitias lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum.* Eccur officium mentis tribuit linguæ? nunquid & lingua cogitat, & intellectus vicem fungitur? Acutè & sapienter dictum, *Cogitavit.* Etenim lingua Mordax tam esse solet celer, quàm ferè ipsa intelligentia: quid velocius cogitatione? non minùs velox est linguæ morsus, vix alter os pandit, & jam morsum sentit ab altero. Sed hæc divinæ vindictæ trutina est æquissima, ut qui alteri dentes suos dat gustandos, etiam alterius gustet, ut qui momorderit, mordeatur. Id luculenter Abacuc prædicens: *Nunquid non repentè, inquit, consurgent qui mordeant te, & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?* Sionis Rex David mordacitati huic curandæ remedium dictat, quale nec Æsculapius, nec Avicenna, nec Galenus, nec ullus Hippocrates, sed nec Apollo ipse suggesserit: *Quid detur tibi, ait, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Velut medicus loquitur, qui ægroti linguam inspicit, num ea sit adusta, num scabra, num lentore glutinosa, & ex his signis pronuntians: *Quid* ergo *detur tibi, aut quid apponatur tibis Sagittæ potentis acutæ.* Hoc cogita, hoc frequenti meditatione versa: si tu mordacem linguam tuam non coërcueris, aliorum pariter in te linguas sagittarum instar acuendas, his jaculis configeris, ut quod tu aliis feceris, hoc ab aliis & ipse tibi experiaris fieri. Talibus sagittis Deus rebellem contumaciam sternit. Mordeantur, qui alios morsibus appetiverint. Neque unquam deerunt, quibus ut instrumentis utatur Deus. Rex David hos morsus sentiens: *Acuerunt, inquit, linguam suam sicut serpentes. Dentes eorum arma & sagittæ; & lingua eorum gladius acutus.* Ferro & chalybe constata sunt verba illorum, si molem spectes; si celeritatem, jaculorum alas prævertunt. In regiâ Saulis aulâ hoc ipsum expertus est David, cujus fama complurium dentibus, Doëgi præsertim, fœdè lacerabatur. Sed nec suammet conjugem Micholem in se mitiorem habuit. Hæc femina dentes aprugnos marito regio infixit, nec tamen aliud sibi sumpsit convellendum, quàm magnam in Deum pietatem. Audite mordacissimum os: *Quàm, inquit, gloriosus fuit hodie Rex Israël discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi nudetur unus de scurris.* Quid quæso potuisset acerbius dici aut mordacius? Compendium hic habes irrisus, calumniæ, sarcasmi, scommatis, morsus. Neque tamen Rex David hîc dentibus caruit, sed planè modestis, & qui defenderent potiùs, quàm lederent, *Vivit Dominus*, inquit, *quia ludam ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum ejus* (hoc habe mea Michol) *& ero humilis in oculis meis; & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.* Qui venari vult apros, canes aleæ committat necesse est; qui certare vult dentibus, dentes sentiet, & morsus morsibus fideliter repensos.

Psal. 51. v. 2.

Ibid. velox.

Hab. cap. 2. v. 7.

Psalm. 119. v. 3.

Psal. 139. v. 4. Psal. 56. v. 5.

2. Reg. 6. v. 20.

Ibid. v. 21, 22, 23.

§. II.

GErmanis ridiculum, ut videtur, imprecandi genus est, sed opinione gravius. Solent illi joco, ut verba sunt, imprecari: Ut te musculus commordeat. Malit quis morderi à Leone, ut vel honesto vulnere insigniatur, velut morte gloriosâ occumbat. Musculi morsus infamis est. Lactantius egregiè docet, quo artificio Deus in ore humano fornicem struxerit: Sub hoc molli fornice, sub hac camerâ, palati linguâ, velut musculus cavo abditus latet. Et quamvis dentes, ossea cataracta porta, sit objecta, & quamvis labia, ostium coriaceum sit oppansum, quod nec aura quidem penetret: hæc tamen quandoque omnia frustra sunt. Subitò musculus ille prosilit, & celerrimè mordet. Quo nequissimos canes imitatur, qui per blandimenta accedunt, & dentibus repentè invadunt. Sed nequam ille musculus, non pedes tantùm, ut plerunque canes, sed digitos, aures, oculos, crumenam, & quidquid hominis est, admordet. Etenim lingua Mordax, modò istius suspectas opes, illius modò ridiculam paupertatem, modò hujus infacundam balbutiem, jam alterius incultos mores, jam quorundam supervacuas curas, jam aliorum (cùm alia non potest) distortum os mordet. Rarus habet ferias lingua his morsibus assueta.

Proponit Tullius ænigma, quod quinque omnino litteris constat, tripli LLL. & gemmis MM. Jurgium erat inter duos, quorum iste, Memmius, ille Largius audiebat. Demum ut verbis pondus accederet, etiam dentes strinxerunt: præcipuè Memmius, qui ut canem commodiùs ageret, hominem exuit, & brachium Largii fædè corrosit. Hinc natum illud:

Lacerat lacertum Largii, mordax Memmius.

Hoc equidem verè mordere est, non dentatis solùm dictis configere, sed ipsos etiam dentes adjungere. Utrunque barbarum, utrumque inhumanum, alterum etiam caninum est. Hîc Paulus severè minatur, atque: *Si invicem*, inquit, *mordetis & comeditis, videte ne ab invicem consumamini.* Si descendant in certamen duo pugnaces, jurgiosi, duo detractores aut lividi, & comedent & mordebunt invicem: videant ergo ne ab invicem consumantur.

Gal. cap. 5. v. 15.

Profectò mordax lingua non rarò cædium caussa extitit. Heidelbergæ ante annos complures convivium socialiter institutum, convivæ salibus etiam ac facetiis condierunt. Fuit inter hos conviva mordacior quàm facetior, & certum aliquem è præsenti coronâ petiit: Alter jam aliquoties dictis mordacibus saucius, cùm ea nec artificiosè eludere, nec patienter perferre posset, impatientiâ victus abiit è convivio, ultionem coquens in accenso pectore. Hoc autem in viâ apud se consilii reperit: certo in tenebris loco operiri, & cùm mordax adversarius esset transiturus, stricto eum gladio salutare, & saltem in fugam compellere, ut esset quod in eo socii riderent. Non fefellit hominem locus & occasio; adest adversarius in insidias delatus; hic alter stricto in eum gladio irruit. Sed nec iste cessit cùm probè incaluerit vino, quod etiam in prælia trudit inermes; ita stetit vim vi repulsurus. Ergo insidiator majori conatu in hostem insurgit, cujus poplitem ita læsit, ut ex eo vulnere paucis post diebus fuerit mortuus. Hanc cædem una oris mordacitas patravit. Ubi non ad cædes instigat mordacitas, odia certè immortalia insemmat animo.

Mordax lingua cædium caussa est. *Manlius tom. 2. collect. precept. 1. mihi pag. 152.*

Fuit ut in conclavi aliquot principes Germaniæ Maximilianum II. Imperatorem brevi proditurum expectarent. Sermones varii, & ferè, ut solet, de bellis & rebus exterorum. Hic unus principum, juventa exultans, facetias spargere, nec gestu semper decoro uti, imò etiam nonnihil vitulari. Acerbiore hoc oculo notavit principum unus, magnæ auctoritatis, qui mores tam solutos aceto stringendos censens, libera voce: Domine Landgravi, ait, videor mihi nosse, cui stomacho cibus fores aptissimus. Cuinam, inquit iste? Mox alter princeps: Meorum leonum, ait, nam multum carnis vitulinæ habes. Mehercule satis mordaciter dictum? sic notari solent qui petulanter se gerunt, & vitulantur. Nec tamen os pressit juvenis Landgravius, & linguâ jam concitatiore: Videor, inquit, & ego mihi nosse ad quam rem tua celsitudo perquam idonea foret, si liceret id proferre, & æquo ferretur animo. Licet, inquit princeps, nec iniquo id animo feretur. Tum Landgravius promptissimè: Tua celsitudo, inquit, mirè opportuna esset ad educandas adolescentes simias, quo perfidiam celeriùs addiscerent. Hi verborum morsus reciproco dente infixi, immortalis odii fuerunt plantarium.

Manlius tom. 2. collect. mihi pag. 303.

Non multò suavius Jureconsultum momordit vir nobilis. Convivam egerat Jureconsultus apud nobilem virum, cùmque jam domitionem pararet, ac

valediceret, vocatus est morio, quem digito monstrans Nobilis: Domine Doctor, inquit, nunquid & ego hîc exercitatum probè doctorem habeo? Ad quæ conviva ex tempore: Profectò, inquit, bene mones, huic ego simillimum domi meę alo, à tuâ familiâ natum: Vale Amicitiam & inter istos etiam hi morsus dissuerunt. Mordaci linguâ careat, qui amicos vel novos ambit, vel retinere cupit veteres.

§. III.

Greg. Tur. lib. 3. histor. Franc. c. 12.

GRegorius Turonensis Præsul memorat, quosdam è Theodorici regis exercitu milites, in sancti Juliani templum manus inferre ausos, pauperum reculas illuc velut in asylum collatas diripuisse; sed Nemesin à tergo hæsisse, sacrilegos in furorem versos, à se ipsis laceratos esse dentibus. Quis furor, ô viri, quæ vos agitat insania? saltem à membris propriis dentes abstinete. Hoc inter Christianos magnis clamoribus urgendum: Quid ô Christiani mutuis vos morsibus fatigatis? Quid ô mordaces Memmii, non lacertos dentibus, sed aculeatis dictis laceratis animos? Eóne vos furor impellit, ut vestra etiam membra discerpere voluptati sit? An verò

Ephes. cap. 4. v. 25.

ignoratis, *Quoniam invicem membra sumus?* unius certè corporis. Qui hominem sibi similem tam barbaro laniatu invadit, hoc agit quod os famis impatiens facit, cùm brachium in eodem corpore sibi proximum dilaniat, placandæ fami. Et nos, *invicem membra sumus.* Quisquis alium læsit, ipse sibi nocuit. *Quoniam invicem membra sumus.* Quid ergo dum alios petimus, nos ipsos ferimus? Quid pro verbis dentes jaculamur, neque tam dictis quàm morsibus pugnamus, Subit memoriam miles Lusitanus, qui in Diensi obsidione, cùm glans plumbea deesset, ipse subito consilio dentem sibimet excussit, eóque fistulam æneam oneravit, explosit, sauciavit hostem. Neque piget elegans de hoc prælio Epigramma subjungere:

Jacob. Biderman. lib. 3. epigram. 80.

Arx ubi Memnonias arcebat Ibera phalangas
Alternóque frequens ibat ab hoste cruor:
Ferrea confertum spargebat Iberus in Indum
Fulmina, glandifero fulmina parta tubo.
Nec cassò tonuere meta; sed sparsa cadebant
Certius, ac Geticâ torta sagitta manu.
Nam quot tela tubus, tot habebat funera campus;
Sæpe simul strages glans dabat una duas.
Letiferi demum defecit copia teli,
Quæsitiq́ manum destituere globi.
Insultare magis tamen acrius institit Indus,
Nudáque contempto valla subire metu.
Non tulit exercis ludibria barbara miles;
Tela mihi desint; telum Ego, dixit, ero.
Extrahit inde oris genuinum è carcere dentem,
Fartáque dentatis glandibus æra gravat,
Continuò clypeos & ahena repagula rumpunt,
Et penitus lacerant ossea frusta sinus.
Quæ novus iratis manibus furor arma ministrat?
Ore, sibi ut possit tela parare, parit;
Prælia nunc nostris profert Samsonia! Samson
Maxillâ; nostri prælia dente gerunt.

His nos armis quotidie præliamur, nam ut hosti graviùs noceamus, ipsos etiam dentes spargimus, ubique rixæ, ubique dentatissima jaciuntur tela, voces ubique mordacissimæ sparguntur. Vide mihi hominem præfracti cerebri, turbidum, altercatorem, iracundum, quantum hic acrimoniæ in verbis habet! ut rictum jactat! ut morsus dividit! ut obvium quemque adversarium sibi statuit, & morsu premit! quisquis in hunc incurrerit, hostis est, & mox dentes sentiet. Cave canes qui non latrare solùm, sed & mordere solent. Cave feles, quæ tergo nitent, sed unguibus, & dentibus nocent.

Cùm infans plorat, subinde nutricis consilium est, impingendum illi esse calicem mulsi, ut plorare desinat. Mordacem alterius linguam vix aliter placaveris: aut enim silendum tibi est, aut quàm mollissimè loquendum. *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem.* Si ergo vis ut alter desinat mordere, tu et mulli cilicem impinge; verborum dulcedine hominem delinia aut sile, & abi. Mordacem linguam haud aliter effugeris, & correxeris. Hæc offa hos canes sopit.

CAPVT XXXIX.

Linguâ MVRMVRANS *quàm ubique obvia sit, simúlque supra modum noxia.*

GRave oris vitium est spumare, & eos quibuscum loquaris, velut pluviâ minutatim rorante perspergere, ut auditores tui non tantùm te audiant, sed & sentiant loquentem, sparsione inamœnissimâ rigati. Hoc oris vitio laborat, quisquis recta monentibus aut jubentibus obmurmurat. Talis fuit Evangelicus ille vinitor, qui patremfamilias hac oris spumâ inundans: *Hi novissimi unâ horâ fecerunt,* inquit, *& pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus.* Nec ille solus patrifamilias oblatravit; asseclas etiam habuit æquè fremebundos, ob illiberale, ut ipsis videbatur, diarium. Hos Matthæus describens: *Et accipientes,* inquit, *murmurabant adversus patremfamilias, arbitrati quòd plus essent accepturi.* Fœdi spumatores, de quibus verè dixeris, qui pluriùm murmurant, minimùm laborant: Linguâ tam prompti, manu plerumque tardi sunt.

Hanc infamem oris spumam nunc detergemus, explicaturi, quàm fœdum & grave, sed & quàm usitatum sit vitium Obmurmurare. Itaque lingua *Murmurans* nunc emendanda est.

§. I.

FAbularum parens Æsopus, prout ipsius est mos, hanc texit narrationem: Hominis pagani filius, cochleas, ædiculis suis etiamnum clausas lixavit, cùmque stridorem ederent: ô malæ bestiolæ, inquit, quæ tum maximè canitis, cùm vestræ vobis domus incenduntur! Hæc Christianæ virtutis indoles est, tunc demum lætum canere, cùm omnia sunt turbatissima. Beatus Paulus variis ærumnis pressus: *Repletus sum,* inquit, *consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione.* Perinde si dicat: Nunc mihi est optimè; cùm pessimè habeo, nunc canto exultans, cùm vultum lacrymę turbant. Hoc animo erant Christianorum primi, qui rebus omnibus ereptis, cùm jam ducerentur jugulandi, cùm jam flammas cernerent suo capiti minitantes, eum tamen vultum præ se tulerunt, iis lætitiis incesserunt laudantes gratantésque, ac si ad semestre Assueri epulum irent. Hos dolatræ sæpissimè mirati, quærebant mutuò: Quod genus hoc hominum? qui quò pejus tractantur, hoc animosiùs exultant; res hæc pæne supra exemplum est. Perfectæ scilicet patientiæ signum erat, & quod Mundum omnem res sibi suas habere jussissent, solo Deo contenti. Ubi patientiæ defectus est, non opus bonis exuere, domum incendere, ad mortem raptare; minores machinæ sternent. Homo impatiens rebus levissimis in furorem agitur: explora, & hue talem vel minimo digitulo trude, tres obolos aut quadrantem ei subtrahe, & querelis incesset cælum terrámque tonabit, mugiet, murmurabit, & fremet velut insanus. Et hoc est *Murmurare,* querelas cum impatientiâ effundere. Mala radix, quid ab eâ boni expectes? si quidem murmuratio aut è superbiâ, aut ex avaritiâ, aut ex invidiâ, aut ex magnâ nascitur impatientiâ. Elati supercilii Pharisæus, qui Christum convivam habuit, & Magdalenam super convivio unctricē admisit, ob elationem clam murmurans: *Hic si esset propheta,* inquit, *sciret utique, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum.* Judas Iscariotes nequissimus proditor, ob avaritiam

tiam murmurans: *Quare, inquit, hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?* Dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens. Vinitores illi ob invidiam potissimùm murmurabant, illud graviter questi: *Hi novissimi unâ horâ fecerunt, & pares nobis fecisti.* Hebræi cùm in vastissimâ eremo iter facerent, ob magnam laboris impatientiam murmurarunt; Nam *ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore contra Dominum.* Hæc verè Judaica est cantilena: Judæos habent magistros qui murmurant, illi magistrum habuerunt Cainum, qui de fratre interrogatus, respondit, *Nescio; nunquid custos fratris mei sum ego?* Judæos Deus tam amicè ac humaniter tractare nunquam potuit, quin semper obmurmurarent. Clamores illorum assidui erant isti: *Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine. Quid bibemus? Et murmuravit omnis cõgregatio filiorum Israël contra Mosen & Aaron, dixerúntque: utinam mortui essemus per manum Domini in terrâ Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur induxisti nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?* Vix sedato hoc populi fremitu, mox ortus est alius, nam confusis clamoribus vociferabantur: *Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrig, & cepe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man.* Hæc illi perpetuis querelis urgebant: modò panem, modò aquam, modò carnes deesse conquerebantur, nunquam non fremebundi contra Deum & obmurmurantes. Hinc Augustinus: De nullâ re magis, inquit, Deum offendisse populus ille Judaicus dicitur, quàm contra Deum murmurando. Neque verò Deus quidquam punit, atque insanientis vulgi murmura; noxas alias dissimulavit: sæpe murmur continuò, sempérque castigavit. Siquidem ob hanc murmurationis culpam è tanto numero (triginta centena millia putantur fuisse) nemo omnium nisi Caleb & Josue, in uberes terras penetrarunt; his duobus solis exceptis, reliquos omnes eremus hausit, vastissimum sepulchrum omnium. Neque hæc culpa solo hoc supplicio sterit. Ob murmura extremam castrorum partem devoravit ignis: ob murmura serpentes ignei obloquentes lacerarunt. En severam Dei justitiam! obloquentes, velut famosi latrones, candenti ferro, seu, ignitâ forcipe carpebantur. Nam colubri velut carnifices in reos immissi, ut linguis & morsibus eos lacerarent, qui linguis & murmurationibus deliquissent. Sed nec charissimi Mosis sorori parsum. Maria propheтæ maximi soror germana, & ipsa quoque vaticiniis ac miraculis clara, femina Deo charissima, quia tamen nõnihil obstrepere ausa, gravi supplicio hanc linguæ procaciam luit. Sed quid hoc adeò mali? linguam Maria non immodicè solvisse audita est; fratrem duntaxat ob Æthiopissam conjugem, perstringens, *Num*, inquit, *per solum Mosem locutus est Dominus?* sed dicti, ut videbatur, minimè noxii pœnas audite. Principiò quidem, ut scirent qui obmurmurare consuessent, quantùm alios suo vitio commendarent, dum sibi plurimùm nocent, Deus effusè Mosen dilaudans: *At non talis*, inquit, *servus meus Moses, qui in omni domo meâ fidelissimus est, ore enim ad os loquor ei.* Mox Nemesis hæsit in tergo murmurantis: *Et ecce Maria apparuit, leprâ candens quasi nix. Clamavitq; Moses ad Dominum dicens, Deus obsecro sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? separetur septem diebus extra castra, & postea revocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.* En quàm Deus in murmurantes rigidus est? Femina ceteroqui probatissima, ob murmurationem elephantiasi punitur, è castris insuper ejicitur, & ut toti populo delictum magis innotesceret, tot centena millia

Num. 12. 0. 5.

Matt. 20. 12.

Num. 11. 1.

Gen. cap. 4. 9.

Exod. 14. 11. Exod. 15. 24. & cap. 16. 2.

Num. 11. 4. 5. 6.

Deus semper Israëlis populi murmura castigavit.

Maria soror Mosis ob murmur punitur.

Num. 12. 2.

Exod. 17.

Num. 20. 10. 24. & 25.

A nec loco se movent diebus septem integris, dum unius feminæ murmur expietur. Et quod amplius est, nullæ vel charissimorum preces, nulla mitissimi Mosis deprecatio patrocinari hîc valuit; Deus huic vitio inexorabilis fuit. Tam non levis noxa est Obmurmurare.

§. II.

EAdem hæc divinæ vindictæ ratio in aliis luculentè cernitur. Core, Dathan, & Abiron ex Hebræâ plebe principes cum aliis ducentis quinquaginta vocati à Mose: *Non venimus*, ajunt, *nunquid parum est tibi quod eduxisti nos de terrâ quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deserto, nisi & dominatus fueris nostri? Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum & vinearum, an & oculos nostros vis eruere? non venimus.* Hæc in Mosen audaciùs oblocuti, cum uxoribus & liberis, cũ omni familiâ & universis asseclis pœnas dederunt improbæ libertatis. Nam terra quam indigni calcabant, horrendum repentè contremuit, & undante superficie, non secus quàm pelagus vento fluctuans, universum populum terruit: immani mox sonitu elisо, quâ seditiosi tendebant, dehiscens solum subsidit, & eodem momento omnes ad unum absorbuit, *descenderúntque vivi in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Sublatis in hunc modum profanis, hiatus ille ita rursum clausus est, ut ne vestigium quidem ejus superesset. Hic finis murmurantis factionis, illustre argumentum divinæ vindictæ, quam Ambrosius tragicè descripsit his verbis: *Immugiens terra in medio plebis scindutur, aperitur in profundum sinus, abripiuntur noxii, & ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis, ut nec aërem haustu, nec cælum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulchro.* Cessavit pœna, non tamen cessavit malitia. Dum hæc geruntur, novum insurgit murmur. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Mosen & Aaron.* Fit quandoque ut eo ipso tempore, quo furum aliquis in furcam attollitur, interea fures alii inter confertos spectatores præsecent marsupia: ita Judæi dum murmurantes tribules horribili supplicio afficiuntur, ipsi contumaciùs murmurare incipiunt. Protinus supernè vox ruit: *Etiam nunc delebo eos.* Illorum igitur pœna, inquit Origenes, emendatio sit nostra. Quâ de re graviter & accuratè Chrysostomus: *Vides*, inquit, *quòd eos erudiat, ne murmurent? Est enim servorum improborum & insensatorum murmurare. Melius fuerit nihil operari, quàm cum murmuratione. Nam & quod factum est, perit. An non vides, quòd & in ædibus nostris ista perpetuò discimus: nempe, satius esset hæc non fieri, quàm murmurando fieri. Et sæpe malumus ministerio privari, quàm murmurantem sustinere. Gravis enim, gravis, inquam, est murmurator, & vicinus blasphemiæ; alioqui cujus gratia tantum illi supplicii dederunt? Ingratitudo est res ista. Qui murmurat, ingratus est Deo. Qui autem Deo ingratus est, blasphemus quoque est.* Sed hæc nobilissima Græci oratoris admonitio plerunque parum obsequentes habet auditores. Illa Judaica labes Christianos etiam nimiùm quantùm inficit. Pronissimum est cuique contra Magistratum, præsides, majores, contra quoscunque alios, contra Deum ipsum tacitis querelis murmurare. Ollæ vacuæ simillimi sonus, crepat hæc igni admota, quia vacua: ita nos patientiæ inanes, cùm calamitatum flammis admovemur, graves impatientiæ fragores edimus, crepamus, rumpimur. Hoc certè fateri cogimur, mentis ac frontis serenitatem obnubilari, cùm adversa premunt; Deum quidem rogaturi accedimus, sed vultu dejecto ac tristi, jámque proximi ut murmuremus. Gregorius Nazianzenus suas calamitates ipse versu explicans, inter reos se statuit:

Sæpe, fatebor enim, in mentem mihi venit iniquâ
Carpere voce Deum. ———

Eadem divinæ vindictæ ratio erga Core, Dathan & Abiron. *Num. c. 16. v. 13. & 14.*

Num. c. 16. v. 33.

Amb. lib. 10. epist. 82.

Num. c. 16. v. 41.

Ibid. v. 45.

Chrys. tom. 4. homil. 8. in Epist. ad Philip. med.

Hoc

Hoc inde oritur, quia quid nobis expediat, ut plurimùm ignoramus: divitias paupertate, honorem ignominiâ, valetudinem morbo meliorem sæpe dicimus imperitissimè. Nam, uti Siracides monet: *Non est dicere, hoc nequius illo est.* Plurimis morbus profuit, quos perdidisset valetudo; innumeros evexit inopia ad cælum, quos opulentia ad Orcum misisset; quàm multos ignominia sapere docuit, quos honor dementire fecit. Quare, *Non est dicere quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.* Optimè dixit Gregorius: *Qui cùm oraverit, non exauditur, aut, contra conditoris flagella murmurat, quasi cum Deo in judicium intrat. Nam ille solus de flagello murmurat, qui causſam percussoris ignorat. At verò vir prudens,* inquit Siracides, *& disciplinatus non murmurat correptus.*

Eccli. c. 39. v. 40.

Ibid. v. 26.

Ibid. c. 10. v. 28.

§. III.

Murmurationes adversus Deũ sunt causſa necis, famis, alterniúsve supplicii.

HIc mihi veniam dabitis, ô mortales, si quid libertiùs dixero. Tam crebræ, tam & quotidianæ sunt vestræ adversus Deum murmurationes, ut mirum sit non vos omnes necari fame, aliôve supplicii genere: quantum murmuratur contra cælum, & contra conversiones commutationésque tempestatum cæli? hem audax Japeti genus! in cæno volutamur, & astris legem dicere, cælóque dictata scribere non veremur. Inde est quòd modò nimios æstus, modò frigus nimium: jam intempestivas & nimis diuturnas pluvias, jam siccitatem nimiam queramur; nunc ventos Æoli famulos accusamus, nunc serenitati aut malaciæ indignamur, nunc terræ, nunc mari, cælo pæne semper irascimur: huic nimium hordei crevit, huic nimis parum; uterque murmurat: huic parcior videtur pluvia, illi plus æquo copiosior. Nec advertimus infantes stolidi, hæc murmura in Deum ire, qui cæli tempestatúmque Dominus est. Quoties audias & senes & pueros hæc talia mussare. Tempestas fœda, execranda, pessima, cælum grave nimis, insalubre, malignissimum. Præclarè hîc Salvianus: *Sine murmure,* inquit, *& querela nos Deus esse præcepit. Quando autem hæc in humano genere non fuerunt? si æstus est, de ariditate causſamur; si pluvia, de inundatione conquerimur; si infecundior annus est, accusamus sterilitatem; si fecundior, vilitatem. Adipisci abundantiam cupimus: eandem adepti accusamus: quid dici hac re improbius, quid contumeliosius potest? Etiam de misericordiâ Dei querimur, quia tribuit quod rogamus.*

Salv. lib. 3. de guber. Dei.

Considerate mihi obsecro, tres solùm feminas, quarum una telam lineam lavat, & hæc quidem solem ac serenitatem votis omnibus poscit; altera plantat olera, hæc cælum pluvias rogat; tertia juniperino gummi parietes linit, hæc ventos invocat. Quid jam cælum faciat? huic solem, illi pluvias, huic ventos mittat? hoc certè postulatur: non fit? liberalissimè murmuratur. Et quódnam hoc cæli regimen, quis Deus iste, qui ad omnium tam diversa vota tempestatem attemperet? stultissimi mortales, quid murmuratis non fieri, quæ fieri non possunt, non debent? Et quis mechanicus opifex est, quis cerdo, quis sartor sui opificii exactè peritus, qui ferat sibi ab imperitissimis quibúsque suæ artis regulas dictari; & rex summus patiatur sibi à servulis vilissimis Orbis gubernandi ordinem ac formam præscribi? quid hoc agitis insani homunciones, vos Deo modum suggerere, & obmurmurare si contrà fiat? Nemo miretur variis Orbem cladibus exerceri, & jam terram non respondere, jam cælum excandescere, & in murmurantes, grandine, nimbis, nivibus, fulmine animadvertere, & sopitâ clade unâ, inferre alteram. Hoc Deus agit, quod pater, qui filium cædit. Si obluctetur ille atque murmuret: Quid, ait parens, nequissime puer, tu etiam patri tuo obmurmurare? tu plagas spernere? faxo hanc oris intemperiem in tergo sentias. Mox denuo puerum corripit, & tamdiu pullat, dum murmurare desinat. Hîc subinde mater conciliatricem se interponens: Ne sævi, ait, mi vir, ætatis tirocinio peccavit, imprudens puer est. Propterea, inquit pater, expellenda est plagis hæc imprudentia; discat sapere, & castigatus nôn murmurare. Sic omnino Deus hos igne punit, murmurant: punit serpentibus; murmurant: punit hiatu terræ, murmurant. Bene est, jam novæ insonant plagæ, jam brachium vi magnâ tollitur, punientur & gladio: & nos honoribus exuimur; murmuramus: fortunis evolvimur; murmuramus: morbis corripimur; murmuramus: curis & angoribus premimur; murmuramus adhuc. Deus tandem velut exacerbatus pater: Quid? vos conditori toties reclamare, toties obstrepere pati? faxo, sentiatis hanc linguæ proterviam: Vos in manu meâ, ut levis pila, ut fragile vitrum resistitis? humi allidam & conteram: omne mihi jus in vos est, vitæ necisque, & ego vos feram obstrepentes? nunquam hæc tuli, nunquam feram, nec quidem in amicissimis.

En ô mortales vestri murmuris insaniam: obloqui Deo furiosum nimis est: *Quis restitit ei & pacem habuit?* Omne vitæ nostræ momentum Deo transcriptum est. Eleganter dixit Bernardus: *Iustè sibi vendicat meam vitam, qui pro meâ posuit suam.* Quisquis igitur divinæ voluntati suam vult integrè conformare, cumprimis omne murmur caveat, dicátque in rebus omnibus, Ita Pater, Ita Pater, Ita mi Pater; æquum est, bonum est, quidquid fecisti & jussisti, quidquid facis & jubes.

Iob. c. 9. v. 4.

§. IV.

NEque Deo solùm non obmurmurandum, sed nec magistratui, nec hominum ulli. Errat magistratus, hallucinatur dominus? judicem suum non evadent. *Non est discipulus super magistrum; Non est servus major Domino suo.* Sed neque ulla murmuratio magistratum, aut dominum emendabit, si errent. Saul Hebræus rex, quod fasti Regum memorant, à suo milite secessit in specum, purgandæ alvo. Hîc David & ipse cum suo milite delitescens, clàm adrepsit, & regiæ chlamydis partem præcidit. Nec ultra manui licere voluit. Hoc Gregorius exponens: *Quid per Saul,* inquit, *nisi malus dominus, quid per David, nisi subditi intelliguntur? David etsi potuisset occidere, voluisset tamen nec vel tantùm quidem tetigisse, quia bonus subditi non solùm non ferrum, sed nec linguam quidem in dominos stringunt obmurmurando. Quòd si exteriora quædam reprehendunt, oram paludamenti præscindunt; sed quemadmodum David cor suum percussit, eò quòd chlamydis limbum abscidisset, ita & illi redeunt ad se atque castigant se, ob minimam etiam murmurationem, & Davidem voce præeuntem sequuntur, dicuntque: Propitius sit mihi Dominus ne faciam hanc rem, domino meo Christo Domini.* Addit Gregorius: *Qui contra propositam sibi potestatem murmurat, liquet quòd illum redarguit, qui eandem potestatem homini dedit.* Ita prorsus Moses & Aaron ratiocinati: *Nos enim quid sumus,* inquiunt, *nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Deus ipse haud aliter questus est: *Vsquequo detrahet mihi populus iste? Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me?* Idcirco altissimùm vociferatur, & monet æterna sapientia: *Custodite vos à murmuratione quæ nihil prodest.* Sed tam effrenes sunt atque indomiti affectus nostri, tam impatiens legis est lingua nostra, ut sæpe non ignari faciendæ jacturæ, nihilominus in perniciem nostram effusissimè murmuremus. Hanc murmurandi licentiam explicaturus Siracides: *Præcordia fatui,* ait, *quasi rota carri & quasi axis versatilis cogitatus illius.* Rota non inuncta stridet; os malè institutum facillimè murmurat. Ajunt nemini pileum posse imponi ab alio, ut exactè quadret capiti, hinc eum alter plerunque aliter reponit; plurimis quidquid feceris, importunè feceris, & incommodè carpunt, emendant, aliter faciunt, & hoc quidem ajunt, meliùs debuisset fieri, hoc ita faciendum est. O mures alpinos, qui furta sua in montes convehunt! ita vos plerunque

Eccli. c. 39. v. 33.

Sap. c. 1. v. 11.

Num. c. 14. v. 27.

Num. c. 17. v. 5.

Ecclesiast. c. 33. v. 5.

Plaut. in Curcul. act. 4. sc. 1.

plerunque in latebris mussitatis, uti mures. Et hæc murmura vestra jam Deum, jam magistratum, jam æquales, jam etiam res inanimas petunt, uti canis lapidem in se missum invadit morsu, quid hîc demum lucri est? dentes perdere, & quod cupias non obtinere. Beati Francisci Assisinatis socius Egidius, cuidam obmurmuranti, quòd sibi pœna delicto gravior injungeretur, opportunissimè in os occentans: Quantò plus murmuras, inquit, tantò ampliùs te oneras: & quantò humiliùs sanctæ obedientiæ jugo caput submiseris, tantò tibi levius futurum erit onus.

In vit. sanct. Egidii.

§. V.

Bern. in modo bene vivendi serm. 47. med.

MEllifluus Doctor Bernardus, sed hîc profectò non mella stillans: *Grave peccatum*, inquit, *est murmuratio, Regnum cælorum nullus qui murmurat accipit: nullus quisquam illud accipit, murmurare potest. Virtutes perdimus, si pro cibo vel potu murmuramus. Igitur necessarium est valde nobis*

1. Cor. 10. v. 10. *consilium Pauli Apostoli, dicentis*: Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, in deserto videlicet, & perierunt ab exterminatore. *Linguas ergo nostras à murmuratione custodiamus, ne (quod absit) sicut illi perierunt in hoc sæculo, nos pereamus in futuro. Non ergo murmuremus, ne fortè sicut illi perierunt in hac vitâ, nos pereamus in futurâ. Caveamus ab omni murmuratione, ne fortè quod illi*

1. Cor. 10. v. 9. *passi sunt in corporibus, nos patiamur in animabus. Iterum Apostolus consulendo nobis loquitur dicens*: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt & à serpentibus perierunt. *Christum tentat, qui pro cibo, vel potu, vel vestimento murmurat sicut scriptum est de eodem populo:* Tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et murmuraverunt in tabernaculis suis, & non exaudierunt vocem Domini. *Omnis qui murmurat, venenum diaboli habet in linguâ. Cavendum est ergo nobis à murmuratione, ne mortifero & diabolico veneno pereamus.*

Psalm. 77. v. 18. Psalm. 105. v. 25.

Philip. 2. v. 14. & 15.

Hanc ob caussam toties támque variè hortatus nos Paulus: *Omnia*, inquit, *facite sine murmurationibus, & hæsitationibus, ut sitis sine querelâ, & simplices filii Dei.* Quàm sollicitè divinus hic Ecclesiastes monet, ne cum Christiano nomine censeamur, Judæi simus, & pereamus ab exterminatore: *Illo nimirum exterminatore*, inquit Bernardus, *qui positus est in hoc ipsum, ut à terminis beatæ illius civitatis arceat murmurantes.* Custodiamus nos ergo à murmuratione quæ nihil prodest. Quisquis, vult esse cælitum amicus, ne velit esse frater Iscariotæ Judæ proditoris, quem certè obmurmuratio in præceps egit: nam postquam ausus est esse murmurator, nil veritus est esse proditor, Optimè dixit beatus Antiochus: *Murmurator est instar turbidissimi amnis; qui verò non murmurat, illimis est rivulus.* Hoc agamus, ô Religiosi, ô Christiani, jubeat, velit supra nos Deus, quidquid sanctissimæ illius Voluntati placuerit, nos id omne sine murmure toleremus; imperet magistratus, mandent domini, vellicent æquales, non murmurando longè levius, quidquid erit oneris perferetur. In plurimis triumphare poterit, quisquis poterit nunquam murmurare.

Bern. serm. missus 486.

Obmurmuratio in præceps egit Judam Iscariotem.

N
CAPVT XL.

Quid monstri sit lingua NVGIGERVLA, *& quàm ea Mendacio affinis.*

FAcundissimus Græciæ Orator Demosthenes, cùm ad populum Athenienſem verba faceret, observaretque nonnullorum aures languere, & oculos in somnum fatiscere, ingeniosè vela vertens: Audite, inquit, viri Athenienses rem novam, & antehac inauditam: Duo quidam Megara ibant æstuante cælo, nec ullæ se arbores offerebant quæ foliis æstum temperarent. Alter asino vehens hoc unum subsidii reperit, infra asinum se abjicere captandæ umbræ. At comes qui jumentum equiti elocaverat, hoc omni modo prohibere velle, & elocatum asinum dicere, non umbram asini. Vix hæc Demosthenes cœperat, cùm omnes arrectis auribus astare, nemini oculi conquiniscere, avidissimè omnes rei eventum expectare: at Græcus Orator auditores increpare, fabularum famem objicere, nugarum sitim perstringere, vigilantiam ad seria postulare, denique ad caussæ momentum attentos reddere. Notum humanæ gentis vitium est, rumores & nugas avidissimè consectari. Huic vitio bellissimè subservit lingua, quam suo nomine *Nugigerulam* vocamus, cujus hoc munus est, nugas dicere, rumores spargere, facetias & jocos serere, seria vix unquam libare, omnium aures fabulis mulcere, nova priscis, falsa veris miscere, absurda quæque pro novis, infecta & nunquam somniata pro factis vendere. Hoc *Nugigerulæ* officium est, amplum illud; sed census exigui, & dispendii sæpe maximi, de quo nunc plura.

Humanæ gentis vitiũ est rumores & nugas consectari.

§. I.

VEtus est Germanis verbum; Hominum stultorum manus in omni pariete monumentum relinquunt stultitiæ: talis est lingua Nugigerula, omnium aures rumoribus & fabulis implet, veris an falsis hoc ipsi non est curæ. Vix tenuis alicubi è latebris emergit rumusculus, mox adest Nugigerula, & partum hunc velut Levana tollit, eúmque jubet protinus grandescere, atque ut formosior sit, lacinias ei ampliſſimas induit. Ita obvio cuique rumores ut recentem ac musteam, imò ut veram narrationem obtrudit, & plerunque vix quidquam veri habet: ita falsitas brevissimo tempore propagatur per Orbem. Quisquis rumorem audit, addit aliquid & affingit auditis, quidquid aut credulitas aut decorum suaserit. Hinc narrationes nascuntur monstrosissimæ, quæ demum omnem veri similitudinem exuunt. A quo uno Nugigerula commendanda est, quòd ea narrat sæpissime quæ non multo egeant examine; primo aspectu liquet, quàm excedant fidem narrata. Sicuti Montanus venter & gulo voracissimus primo morsu noverat, è quo littore mitterentur ostrea. Facetè Juvenalis:

Sat. 4. vers. 140.

——— *Circeis nata forent, an*
Lucrinum ad saxum Rutupinóve edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu.

Ita prorsus narratiunculæ quædam, quas honesto nomine NOVA vocamus, vix audiuntur, & fidem amittunt. Nam uti machinamenta olim lignea eo artificio compingebantur, ut cùm in triumphorum pompâ ducerentur, subitò crescerent, & sese in altum efferrent, Poëtæ docent:

Martial. lib. spect. epigr. 2.
Claudianus de consulatu Manli Theodosii.

Et crescunt media pægmata celsâ viâ:
Vel qui more avium sese jaculantur in auras,
Corporáque ædificant celeri crescentia nexu:

Sic rumores ubi spargi cœperint, subitò crescere solent, & in eam extendi magnitudinem quæ credi non possit. Cautelâ hîc opus maximâ, ne dum *Nova* narramus, veterem perdamus fidem, & mendaces habeamur. Qui tantùm audita refert, sæpissime fallit, falsus ipse prior. Thales à quodam interrogatus, quantum à vero falsum abesset? Quantum, inquit, oculi distant ab auribus. Sensit autem eos plerunque mentiri, qui audita solùm, non visa referunt.

Maximus serm. 35.

Si omne quod è fodinis eruunt metallici, argentum esset vel aurum, jam pridem Orbis hic noster deauratus potuisset; sed dum metallum, quod effossum est ab admistis sordibus, terrâ, saxis, arenâ secernatur, ad lamellam exiguam redigitur: ita se habet rerum novarum recitatio; si demantur ficta, falsa, malè percepta, per conjecturas addita, heu quàm modicum puræ putæ veritatis remanet! plerunque dimidiam partem confictum est, quod

quod oratione verbosissimâ enumeratur. Verissimè dixit Nicetas Choniates: Fama veritatem sæpe opprimit, nec certi quidquam adfert. Nimirum quantum crescit eundo fama. Nec est quod miremur; frequenter omni operâ & studio hoc agitur, ut falsissima quæque in populum spargantur, ut misera plebs spe vanissimâ lactetur. Revocet quis in memoriam annum millesimum sexcentesimum decimum septimum, & sequentes alios ad millesimum sexcentesimum trigesimum, quanta his annis, quámque monstrosa prodierunt figmenta? quæ tamen omnia sub honestissimo nomine rerum novarum vendebantur. Hoc unicè multis in urbibus curabatur, ut plebs speciosissimis commentis animaretur, ad fortunas omnes exponendas in tam fortunatum bellum. Cura hîc ingens fuit publicè veritatem ignorari: Hinc plurimis post omnia perdita, creverunt tamen animi rumoribus inanissimis erecti. Jámque veritas passim tam ignominiosè habetur, ut ejus ludibrium vel saxo sit grave. Et eò fabularum prolapsi sumus, ut in civitatibus alicubi novarum rerum scriptores quærant, quæ veritas placeat, Catholica an Lutherana? Quasi verò veritatis genius hoc admittat, sibi ipsi contradicere? aut hęc, aut illa veritas non sit veritas necesse est, quando sibi tam largiter contradicunt.

§. II.

Duodecęplex malum quibus cœnobia everteruntur.

SOlebat Bernardus duodecemplex malum percensere, quibus cœnobia everterentur. Sunt hæc ordine: Prælatus negligens, Discipulus inobediens, Juvenis otiosus, Senex obstinatus, Monachus Curialis, Religiosus cauffidicus, Pannus pretiosus, Cibus exquisitus, Irreverentia circa altare, Lis in capitulo, Dissolutio in choro, denique Rumor in claustro. Revera inter tot cœnobiorum mala non est minimum, quod est ultimum, *Vani Rumores.* His exterminandis aut saltem non temere narrandis, certam legem sanctus Ignatius Lojola suis injunxit. Neque nos de scriptis solùm rumoribus hîc agimus, sed de quocunque alio relatu, qui ubi aliquid incrementi sumpserit, mox in rumorem transit. Inter ipsos etiam Apostolos nęc loquendi labes serpere cœpit: *Exivit sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur.* Tantis auctoribus hoc sparsum est, ut id scripto fuerit refutandum à Joanne, qui clarè asserit: *Non dixit ei* JESVS, *non moritur, sed, sic eum volo manere.* Nimirum verba Domini sinistrè percepta, aut perperam explicata, statim rumorem falsum conflarunt. Hoc ipsum hodiéque millies contingit: excipiuntur aliquot voculæ, sed mutilæ, aut ad audientis arbitrium detortæ: hinc rumores falsi, hinc aniles fabulæ, hinc nugæ nugarum.

Reg. commun. 37.

Inter Apostolos labes loquędi serpsit *Ioan. c. 11. v. 23.*

1. Tim. c. 4. v. 7.

Timotheum divinus Paulus sic hortatur: *Ineptas & aniles fabulas devita.* Eas potissimùm fabulas notavit, quas Simonianorum hæresis, de rerum creatione, de pugnis Angelorum, de bono & malo Deo, de cibis bonis & malis confinxit. Post impias istas, profanæ quoque fabulæ damnandæ, quibus quotidianum sermonem conditi, credimus imperitè. Nam etsi salva sint hîc omnia, nihilominus stultitiam prodit Nugigerula insignem.

Ibid.

Gorgias Sophista, duos adiit indoctos philosophos, unum ridicula proponentem, alterum insulsa respondentem: Ecquis vestrum, ait, stultior, qui hircum mulget, an qui cribrum supponit? Istud Gorgiæ sæpissime quærendum foret: quis magis fatuus, qui fabulas tam indoctas, rumusculos tam mendaces spargit, an qui credit & aliis vendit auctiore pretio? *Ineptas* ergo *fabulas*, ô Timothee, *devita, exerce autem teipsum ad pietatem.* Nam multi optimas horas pessimè perdunt, dum ea legunt, quæ profanis aut sordidis imaginibus sic occupent animum, ut ei vix liceat cogitare sanctiora. Tu ergo talia lege, illa meditare, quæ meliorem te faciant, quæ saniores in te affectus suscitent, nutriántque: *Stultas & sine disciplinâ quæstiones devita,* quibus Attellanæ fabulæ, Madaurenses & Arbitri, scriptores impurissimi abundant.

2. Tim. c. 2. v. 23.

Venenum verè letalissimum.

Norit igitur Lingua Nugigerula, quantum faciat damni, dum nugis spargendis studet. Hoc tam inani studio, pretiosissimum tempus, cujus unius jactura irreparabilis, per ludum & jocum amittitur; animus sic impletur nugis, ut optima quæque nauseet, & grande censeat fastidium precari. Et quia Nugigerula sæpe falsâ pro veris venditat, pessimum nomen conciliat suo domino, ut de eo passim dicatur: Bonus iste vir, multa dicit, pauca probat, nec omnia quæ affirmat, ex tripode pronuntiari credendum. Hæc talis fama nemini non plurimùm officit, cùm scilicet quæri solet: Talisne huic homini lingua est, cui non semper tutò liceat credere? qui sæpissime quidem grandi hiatu, *Nova, Nova* proclamet, id tamen plerunque non aliter interpretandum, quàm *Mendacia, Mendacia.* Et quoniam diserrus hic nugator somniis suis atque ineptiis multos decepit, credat ei Judæus Apella, aut quisquis alius verbis duci voluerit. Nos illi cras credemus, hodie nihil. Hoc suo domino Lingua Nugigerula nomen parit, ut omnes quicum noverint, dicant, nugigerulus, fabulator, nugivendus est: audiamus ergo, quæ nova somnia ferat hic homo; historiâ fabulari plenus est; quacunque parte dolium hoc relinas, nugamenta copiosissimè fundit, nempe rumoribus narrandis semper paratus est; cùm deest quod narret, tam fertilis est ingenii, ut rumores nusquam auditos ipse fingat: ratissimus apud eum hospes est Veritas. Hanc famam colligit, hoc habet ille commodi, qui nugis ac rumoribus recensendis vel etiam audiendis tam studiosè vacat. Nam cùm nitidissimè de illo aliiloquuntur: Ut sciatis, inquiunt, quid hominis sit iste, patriâ & domo Athenensis est, de quibus illud beati Pauli jam notum: *Athenienses autem omnes & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.*

§. III.

SEd ô humanæ mentis temulentiam! Vitam agimus brevissimam; dum ordimur, finis est: Tempus pernicissimum non gressu, non cursu, nec volatu recedit, sed momentis fluit singulis, nósque inania cogitantes deserit, fugâ æternùm irrevocabili: Nos tamen inter hæc rapidissimi temporis præcipitia non tantùm lentissumus, sed etiam nugaces & optimos quosque dies sterilissimis nugamentis frangimus. Agit nox, agitúrque velox dies: inscii rapimur, dum nugamur, & pernicie nostrâ ludimus. Seneca celeritatem temporis explicaturus: *Nunquam Virgilius,* inquit, *dies dicit ire, sed fugere, quod levissimi currendi genus concitatissimum est.*

Optima quæque dies miseris mortalibus, ævi
Prima fugit. ———

Quare optima? quia restat quod incertum est. Quare optima? quia juvenes possumus discere, possumus facilem animum, & adhuc tractabilem, ad meliora convertere: quæ hoc tempus idoneum est laboribus, idoneum agitandis per studia ingeniis, & exercendis per opera corporibus. Quid ergo cessamus, quid fabulas ac nugas tractamus? Meliora prætervolant, deteriora succedunt. Quemadmodum ex amphorâ primum, quod est sincerissimum, effluit, gravissimum quodque turbidúmque subsidit: sic in ætate nostrâ, quod optimum, in primâ est. Id exhaurit potius patimur, ut nobis fœcem reservemus. Itaque toto hoc agamus animo, & ineptiis ac nugamentis omissis, in rem unam laboremus, ne hanc temporis pernicissimi celeritatem, quam retinere non possumus, relicti demum intelligamus. Primus quisque tanquam optimus dies placeat, & redigatur in nostrum. Prisci:

Hic meus est, dixere, dies.

Ita dies fiunt nostri, cùm eos usurpamus ad ferias alienis sunt & nihil ad nos, qui inter nugas ac fabulas elabuntur. Machetes religiosissimus senex, Cassiano teste, diabolum otiosarum fabularum fautorem maximum esse his argumentis docuit. Sermonem cœperat Machetes de rebus sanctis

rebus divinis. Auditores, quos habuit, verborum modulis paullatim sopiri, & toto capite annuere: sic dicta omnia surdis auribus transmittere. Senex sermonem cœptum subitò abrumpere, & jucundam texere fabulam: &, Audite, inquit, obsecro rem miram, quâ ratione Vulpes & Simia, alternis sese astibus circumvenerint. Vix narrationem hanc ingressus, & mox omnium oculi reviviscere atque aperiri, aures audiendi cupidæ patere, jam nemo dormire ampliùs: Hîc seriò ingemiscens senex: Cœperamus, inquit, divina sermone prosequi: mox ferè omnium oculos & aures occlusit sopor, & nescio quàm inexpugnabilis dormiendi necessitas; paucissimos ea quæ dicebantur attentos habuerunt: ubi verò fabulosum apologum exorsus sum, illico excussus est iners somnus, nemo non vigilavit. Videte quæso, fratres, quis sacri sermonis impugnator huc irrepserit, quis oculos oppresserit hoc lethargo; Profectò non alium reperietis, quàm illum ab inferis pervigilem draconem, qui tum maximè somnum inducere conatur, cùm dicuntur animo profutura: cùm verò fabulæ percensentur, attentam omnibus vigilantiam facilè persuadet. Videte, fratres, quâ arte tam vitiosum soporem expugnetis. Qui dormit seriis & vigilat fabulis, discipulus est cacodæmonis.

Cass. lib. 5. inst. c. 32. Maches Anachoretâ litteras nec unas tantùm, sed plures in fasciculum colligatas accepit è patriâ. Hîc ipse secum quærere: Et quantum, inquit, temporis perdes, dum has tot chartas perlegas? quantis animum cogitationibus implebis; quàm vanam inde lætitiam, aut quàm inutilem hauries mœrorem? quot diebus laborabis, dum parentum, cognatorum, & amicorum memoriam aboleas? quid facies tam diversis & precibus & blanditiis confusus? mox masculâ manu arreptum fasciculum etiamnum ligatum conjiciens in ignem: Ite, inquit, cogitationes patriæ; satius est vos ardere quàm meam mentem.

Ribad. lib. 5. cap. 1. post med. Hunc feliciter æmulatus sanctus Ignatius Lojola: nam cùm clauso cubiculo ardenter precaretur, janitor ad fores bis tèrve pulsavit, vocem præstolatus quæ juberet ingredi. Cùm preces Ignatius perseveraret, & nec verbulo responderet, janitor iterum iterúmque obtundens ostium, molestus esse non desiit. Demum pandens januam: Quid, inquit, tibi vis frater? Cui janitor: En Pater litteras, ait, allatas è patriâ; & unà litterarum fascem tradidit Ignatio: qui ostium obserans, accensum focum circumspexit (hiems erat) & liberalissimâ manu litterarum fascem pabulum projecit igni; at ipse continuò ad intermissas preces rediit. Deus bone, quàm non avidi erant rerum novarum sanctissimi quique viri, quibus longè consultius visum est tot unà litteras, quàm tempus comburere, chartaceos libellos flammis abjicere, quàm animum curis, quæ nocere plurimùm, prodesse vix quidquam possunt. Quin ergo & nos liberâ voce dicimus: Ite vani rumores, ite; longè satius est, hæc talia nesciri, quàm animi tranquillitatem amitti, curas augeri, lætitiam vanam accendi, mœrorem non profuturum ali, tempus omnium pretiosorum pretiosissimum pessimè consumi. Profectò pars magna tranquillitatis est, hæc velle ignorare.

O

CAPVT XLI.

Otiosam Linguam diversè pernicioſam esse, & de illius pœnâ.

CEram æmulatur mens humana, calore miteſcit & formam quamcunque mollis recipit, frigore indurescit, nec facilè signatorium annulum admittit. Colloquia verò vana & otiosa ita omnem virtutem enervant, ut Paulinum oraculum pronuntiet: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala.* Malis colloquiis jure annumerantur otiosa, quæ verborum semper plurimum, nihil emolumenti, plerunque multum detrimenti habent, prout scilicet facundiam suam explicat lingua Otiosa, de quâ nunc agendum. Et principiò quidem exponendum, quæ verba dicantur otiosa; deinde quantum ea damni adferant; tertiò quæ eorum sit pœna, & cur illa tantopere cavenda.

Luc. c. 24. vers. 32. Psal. 118. vers. 140. *1. Cor. c. 15. vers. 33.*

§. I.

OTiosa lingua nominatur, prout eam Hieronymus depingit, quæ nec loquenti nec audienti prodest. Hinc Otiosum verbum beatus Gregorius appellat, quod aut justæ necessitatis, aut piæ utilitatis intentione caret. Hinc quidquid loqueris, inquit Bernardus, nisi intendas alicui prodesse, otiosum est. Varium ab his & multiplex damnum: nos ea in quatuor classes reducimus.

Greg. lib. 7. moral. c. 17. & homil. 6. in Evang. Bernar. de Pass. Dom. cap. 25.

Otiosorũ verborum damna: 1. Flammarum piacularium pabulum.

Prima: Otiosa verba flammarum piacularium nobile sunt pabulum. Ecquid in otiosas voces gravius aut formidabilius dici potest, quàm quod servator Orbis his omnino verbis proclamat? *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Pensitate hæc obsecro; ad tribunal trahuntur verba etiam otiosa, quantumvis innoxia, quid lascivis fiet, quid fiet noxiis & blasphemis, si vana quoque & inutilia coguntur in jus ambulare? Bernardus hîc ingemiscens: *quàm vera sententia,* inquit, *in multiloquio non effugiendum peccatum. Vt enim præteream cetera, si propterea est otiosum verbum, quòd nullam rationabilem causſam habeat, quam rationem de eo reddere poterimus, quod est præter rationem?* Nemo ergo arbitretur otiosa verba, ut vilissimum quid, oblivioni tradenda; in die judicii ratio de iis exigetur, nec tantùm de aliquibus, sed omne verbum otiosum judici sistetur. *Heu nobis,* inquit Bernardus, *quænam poterit reddi ratio de otio? Otium non est, si non omnino ratione vacuum est.* Quòd si homo unicus multa millia otiosorum temere fundat, dum vivit, quis erit numerus otiosorum verborum, quæ omnes omnino homines loquentur? Id tamen exactissimè constabit summo judici, quot, & quænam universi & singuli sæculis omnibus protulerint; *omne verbum otiosum* dabit supplicium.

Matth. c. 12. vers. 36. *Bern. serm. de triplici custod.* *Idem de præcept. & dispens. c. 12. initio.*

2. Trãsitus ad noxia.

Classis secundæ damna sunt: A verbis otiosis facillimè transitur ad scurrilia, & ad noxia. Amnis exundans citò fit lutosus; lingua exerrans omne genus sordium brevî colligit. Verissimè dixit Gregorius: *Dum otiosa verba negligimus, ad noxia pervenimus.* Primò quidem loquimur aliena, & quæ nihil ad rem; paullatim miscemus detractiones; tandem erumpit lingua in contumelias: quisquis non abstinet otiosis, sanè nec noxiis abstinebit.

Gregor. in cap. 6. Iob.

3. Mentis obnubilatio, & omnis pietatis extinctio.

Tertia damnorum classis est: Otiosa verba, omnem pietatis spiritum extinguunt, mentem obnubilãt, tranquillitatem turbant. Verissimè dixit Salomon: *Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas,* virtutis scilicet & bonæ mentis. Si vasi vinario aut unguentario desit operculum,

Prov. c. 14. vers. 23.

lum, vini aut unguenti odor brevî omnis defluet. Beatus Diadochus dicere solebat, *Balneum aut hypocaustum calorem omnem amittit, si balnei aut hypocausti janua relinquatur sæpius aperta.* Sunt qui hominem castro conferant vel arci: sed arx hæc subinde ab hostibus undique obsidetur. Sensit hoc qui dixit: *Inimici mei animam meam circumdederunt.* Arcis illius porta, os hominis est: hostis cùm portam tenet, arcem cepit. Ideo qui cupit custoditam arcem, summâ diligentiâ necesse est custodiat portam. Nihil hîc muniminis omisit natura; sepem huic portæ ossea apposuit è triginta plus minus dentibus; addidit labia, pontem versatilem. Si qui jam cautiores sunt castellani, portam nunquam reserant locuturi, quin Linguam priùs moneant: Lingua quò vadis? attende tibi, ne nimis magno nobis stet prodisse in publicum, & locutam esse. Attende tibi, & dum licet, disce manere domi: Omne verbum otiosum subibit judicium.

Diadoc. de perf. spirit. cap. 70.

Ps. 16. v. 10.

§. II.

4. Temporis detractio.

QVarta damnorum classis: Otiosa colloquia suffurantur tempus, omni auro, omniq́ue gemmâ longè pretiosius. Quisquis hinc otiosis næniis auferat vel horulam, nihil dignum tanto impendio redditurus est. Apis illa Clarævallis Bernardus, si usquam, certè hîc aculeum habet, quem otiosis illis fabulatoribus infigens: *Nemo vestrûm*, inquit, *parvi æstimet tempus quod in verbis consumitur otiosis. Siquidem tempus acceptabile est, & dies salutis. Volat verbum irrevocabile, volat tempus irremeabile, nec advertit insipiens quid amittat. Libet confabulari, ajunt, donec hora prætereat. O donec pertranseat tempus! Donec hora prætereat, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam, miseratio conditoris indulget. Donec transeat tempus, quo divinam tibi repropitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam hæreditatem, aspirare ad promissam felicitatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem. Sic nimirum, sic agricolæ cùm diu desiderata affuerit opportunitas seminandi, sic vinitores cùm expectatum tempus putationis advenerit, invenisse occupationes, & quasi irreprehensibiliter sine opere diem transegisse lætantur? Sic instantibus nundinis institores nectere moras, occasiones quærere solent, ne quem fortè sibi ex eis quæstum provenire contingat? Sic denique pauperes mendicantes, cùm multis clamoribus evocatus tandem affuerit eleemosynarum distributor, diverticula captant, & concurrentibus sociis vacuos ambiunt occupare recessus, & fovere latebras in angulis platearum? Vtinam tamen vel solum tempus vitæ amitteretur in verbis; sed multi in his etiam vitam amittere comprobantur: nec ipsi modò amittere, sed aliis quoque adimere.* Hanc Bernardi sapientem facundiam confirmans Hieronymus: *Breve est*, inquit, *hujus vitæ curriculum, hoc ipsum quod loquor, quod scribo, quod relego, de tempore meo mihi aut crescit, aut deperit.* Res tanti pretii tempus est, ut hujus unius jactura plurimùm & pæne sola sit deploranda. Quidquid ceterorum amiseris, reparabile damnum est: dispendium temporis vel minimi nulla restituent sæcula. Pecuniæ jacturam fecisti? reddi potest alia, & copiosior. Honorem perdidisti? redire potest, & auctior. Valetudinem amisisti? plurimis hoc damnum profuit: sed & valetudinem amissam quàm multi recuperant; amissum tempus nemo omnium unquam reduxit: irreparabile est, cujus tamen optimam quamque partem otiosa colloquia subducunt. Credibile est nec à sapientibus quidem hoc temporis pretium satis æstimari. Ut ut hæc sunt, hoc Christianus sapiens unicè laboret, sic omne vitæ momentum dispensare, ne unquam de se cacodæmon gloriari hoc possit, *Inveni otiosum*. Multicolor est otiositas: sunt enim & otiosæ cogitationes, quas sæpe comitatur otiosa confabulatio, hanc non rarò sequitur opus otiosum, quod quandoque pejus est ignaviissimis seriis. De quo dilucidè Bernardus: *In hoc genere transgressionis*, inquit, *nonnulla sunt stultiloquia, seu vaniloquia, & quæque otiose dicta, facta, cogitata.*

Bern. serm. de triplici custodiâ, mihi p. 385. ante med. serm.

Hieron. in c. 6. epist. ad Galat.

Temporis jactura deploranda.

§. III.

OPtimus loquendi magister Christus, in omnibus suis colloquiis occasionem captabat ut sermonem quacunque de re institutum flecteret ad divina. Collocutus cum Samaritide, ab aquâ Sichariâ ad aquam vivam in cælo salientem opportunissimè deduxit sermonem. Cùm mentio incideret de Manna, cœpit Servator de vero Angelorum pane differere, ut non nemo auditorum esset qui diceret: *Domine semper da nobis panem hunc.* Hac occasione oblatâ: *Ego*, inquit, *sum panis vitæ; qui venit ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet unquam.* Cùm sub concione nuntiasset quis, adesse matrem & fratres, arripuit verba nuntii, & de Dei voluntate cœpit dicere. Eodem modo in conviviis quàm nobiles instituit dissertatiunculas convivis & tempori aptas? Apud Matthæum telonarium de medicinâ sacrâ, seu pœnitentiâ; apud Simonem Pharisæum de divino amore ob præsentem Magdalenam; apud Pharisæorum principem, ubi delitias faciebant, & ceremoniam adhibebant in accubitu, de Humilitate cœpit differere. Exemplis tam luculentis instruimur, quomodo colloquia inutilia & otiosa dextrè derivanda in affatus meliores. Non enim in levi ponendum, destinatò loqui otiosa. Optimus hac in re monitor Bernardus: *Quid cùm scienter, inquit, & ex deliberatione in verba otiosa, silentio licet non minus dicto, lingua laxatur? Hanc noxam Deus sæpissime non futuris judiciis servat, sed præsenti vindicat supplicio.* Beatus Gregorius narrat virginem consecratam non ab unâ solùm virtute nobilem vixisse in cœnobio: pollebat hæc continentiâ vitæ, sed non itidem linguæ: mores illius casti, & qui virginem decerent, modò lingua fuisset amantior taciturnitatis. Extra legem garrire solenne illi erat. Obiit tandem & hæc diem suum, sepulta in templo. Nocte proximâ vidit ædituus pridie humatam refodi, & ad aram deduci, illic mediam secari, atque in ignem conjici, parte alterâ intactâ. Die sequenti ædituus quæ vidisset noctu, exposuit, & locum monstravit cadaveris combusti. Narrationi fidem fecerunt luculenta rogi vestigia marmori altè impressa. Ergo nec templi sanctitas ab incendiis servat, quem damnat linguæ procacitas. Gregorii relatus, testimonio firmantur Cassiani, qui senem religiosissimum, in specimen virtutis statuens: Moses, inquit, qui hanc eremum habitat secundus, vir incomparabilis, sed opinionis suæ paullò tenacior cum Macario disceptare cœpit. Hic voces jecit duriusculas, & aculeo petiit adversarium. Quia tamen facti pœnituit Mosen, noxam hanc Deus non ad serum tribunal rejecit, sed dæmoni mox potestatem fecit & occupandi hominis, & torquendi. Dæmon licentiâ usus insperatum hospitium invasit. Sed Moses Macarii precibus ab hospite Orciniano brevî liberatus est. Tanti est vel parva in specie improbitas linguæ, ob quam sanctissimi quique homines pœnas sæpe gravissimas dependerunt. Duranus ex abbate Tolosanus præsul, vir ceterâ pius & mitis, industrius, sed linguæ solutioris verba ridicula subinde liberiùs usurpavit: sed non impunè. Postquam enim in humanis esse desiit, cruciatus, quos ei beatus Hugo Cluniacensis abbas prædixerat, sensit, & mox Signorio, notæ sanctimoniæ sacerdoti visendum se præbuit aspectabili sed tetrâ formâ, præsertim ore portentosum in modum extuberanti, labrisque fædè concisis & exulceratis. Hoc oris habitu & voce lacrymabili supplicia rogavit, præcipuè ab Hugone monitore suo ferendas. Hugo re ad se perlatâ septem cœnobitis unius hebdomadis severum silentium indixit, quod tamen non æquè ab omnibus servatum est. Itaque Duranus rediit, & ob neglectam legem necdum è tormentis se liberum

Cassian. collat. 10. c. 11.

Greg. l. 4. dialog. c. 36.

Sigon. de regn. Ital. l. 5. Bz. annis ch. caput.

Hugon. Lugdun. in vit. S. Hugon. abbat. Cluniac. c. 26.

monstravit. Nova igitur silentii lex dicitur, quâ defuncti præsulis necessitati consuleretur. Tertium denique spectandum sese Duranus, jam à pœnis solutus exhibuit, & ob præstitam opem immortales egit gratias Hugoni. Ita nugæ quoque ac facetiæ puniuntur, ita linguæ intemperantia non maxima vel alterius Orbis suppliciis eluenda est.

A

§. IV.

Silere regulâ §. Brutus est caput.

NOn ignoravit hoc Carthusianorum sanctissimus Patriarcha Bruno; exploratum habuit quantis à linguâ periculis involvamur, quantis damnis; vidit otiosorum verborum ingentes acervos, observavit optimum quemque suâ vel alienâ linguâ perire, novas igitur leges sibi suisque scripsit, quarum caput est, strictissimè SILERE. Bruno sic ratiocinatus fuit: si Doctor ille Parisiensis qui tantâ sanctimoniâ præditus credebatur, damnatus est ab æquissimo judice; hoc ergo connitar, ut ego me sociósque meos maturè subducam in tutum, ubi cùm Deo assidui loquamur, ne nobis ipsis aliisque noceamus loquendo. Et quâ ratione de tot centenis millibus otiosorum verborum rationem reddituri sumus? præsertim si tot criminosa, tot falsa, tot luxuriosa se miscuerint? sit leve quid vox leviter prolata, sed jure terreat multitudo. Levissimum quid pluma est, sed numero graves cum plumbo certant; quid imbecillius aquæ guttulâ, sed repetita toties, lapidem cavat. Unica vox otiosa facilè habet veniam, sed cùm tanto numero repetuntur, non degravent mergántque navim? Ideo Beatus Godefridus Ambiani præsul, quotiescunque iter faceret, comites semper jussit præcedere. Caussam hujusce moris rogatus, dixit: Ne otiosis sermonibus texendis sit occasio. Jobus suis cladibus jam prope sepultus, amicos nihilominus otiosè garrientes perstringit, &: *Ad increpandum*, inquit, *tantùm eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis*. Meritò eos reprehendit velut otiosissimos consolatores. Auceps in Ardearum venatu non dimittit Falconem, nisi priùs viderit Ardeam: venator fune tenet canem, dum conspexerit feram; at nos incauti evolare verba permittimus, antequam utilitatem ullam cernamus; aëri & ventis loquimur, cùm sciamus non perinde ad nos redire verba, uti ad suos dominos mansuefacta animalia; ad aucupem revolat Falco, ad venatorem recurrit canis, verbum semel emissum nullis artibus ad auctorem revocari potest: excessit, evasit, erupit, æternùm irrevocabile. Quid igitur est consilii ad otiosam locutionem saltem minuendam, si non tollendam? Augustus Imperator, Suetonio narrante, ita filiam & neptes instituit, ut nihil agerent, nihilque loquerentur quod non in diurnos commentarios referri posset. Vox digna Cæsare; consilium augustum, verè Christianum; & quod præclarè congruit Servatoris dicto. *Reddent rationem de eo in die judicii.* Nulli mortalium vel minimum otiosum verbulum excidit, quod non in tabulas & syngraphas referatur. Cogitata, facta, dictáque omnia in Dei perscriptiones, & in acta mittuntur, nec syllabulâ omissâ. Quisquis hoc attentiùs cogitaverit, ipse sibi dicet: Cautè, obsecro, cautè; nam quidquid dixeris, in tabulas refertur, in acta mittitur; de omni otioso verbo rationem reddes; vide igitur ne rationes in immensum excrescant. Si halec unicus pretio stat tanto, quanto stabit integra halecum orca? Si sua est mulcta vel otioso verbulo, num impunita dimittentur falsa, spurca, noxia?

B

Matth. c. 12. vers. 36.

§. V.

Pauca verba per otium prolata in errores se maximos diffundunt.

PAuca sæpe verba, per otium & ludum, dolo non malo prolata in errores se maximos diffundûnt, velut oleum in telam aut asserem effusum latissimè serpit. Ejus rei, mi Lector, paradigma tibi, animi gratiâ exhibeo. Invitarat quispiam sex convivas variæ dignitatis. Hinc cùm accumbendum, lis ingens & delitiæ ac ceremoniæ plurimæ: alter alteri principem locum cedere, ille non accipere, hic urgere, ille denuo tergiversari. Iste iterum blandiri, & rogare, ac priorem accubitum deferre. Hîc paterfamilias & modimperator partes suas interponere: Et quæso, inquit, num hodie stantes prandebimus? proximum quisque locum occuper, aut ego vos toties adhibebo mensæ, quoties sessionis locus poterit inter vos mutari. Otiosè hoc prorsus & temere dixit; nec priùs ad calculos sedit, ut variandi accubitus numerum iniret. Obsecro te, Lector, addivina, quoties sex convivæ accumbendi ordinem inter se variare possint. Dicturo mihi, sat scio, vix habebis fidem. Ergo adverte animum. Si leges Arithmeticæ spectemus, possunt sex convivæ septingenties vicies discumbendi ordinem commutare. Si jam anno uni trecentos sexaginta quinque dies assignemus (tot enim habet communis annus) debuisset paterfamilias ille sex convivas (si quidem promissis stare voluisset) anno integro quotidie bis ad mensam vocasse, exceptis ultimis quinque diebus in hebdomade majori sacrâ. Necdum credis? ipsis igitur oculis, non solùm auribus, fidem faciam idque signatis tabulis: sex Alphabeti primæ litteræ, sex convivarum vices subibunt. Litteras perinde ut convivas sic colloco. Aude, mi Lector, adjectas hîc chartas sine tædio aspicere. Et en hospites meos nunquam eodem ordine accumbentes.

C

Matth. c. 12. vers. 36.

abcdefa	bedcfac	bfdeac	fbdead	cebfad	febcae	dbcfaf
abcdfe	abedfc	acbfed	acfbed	adcefb	adfecb	aedbfc
abcedf	abefcd	acdbef	acfdbe	adcfbe	aebcdf	aedcbf
abcefd	abefdc	acdbfe	acfdeb	adcfeb	aebcfd	aedcfb
abcfde	abfcde	acdebf	acfdbe	adebcf	aebdcf	aedfbc
abcfed	abfced	acdefb	acfedb	adebfc	aebdfc	aedfcb
abdcef	abfdce	acdfbe	adbcef	adecbf	aebfcd	aefbcd
abdcfe	abfdec	acdfeb	adbcfe	adecfb	aebfdc	aefbdc
abdecf	abfecd	acebdf	adbecf	adefbc	aecbdf	aefcbd
abdefc	abfedc	acebfd	adbefc	adefcb	aecbfd	aefcdb
abdfce	acbdef	acedbf	adbfce	adfbce	aecdbf	aefdbc
abdfec	acbdfe	acedfb	adbfec	adfbec	aecdfb	aefdcb
abecdf	acbedf	acefbd	adcbef	adfcbe	aecfbd	afbcde
abecfd	acbefd	acefdb	adcbfe	adfceb	aecfdb	afbced

afdbce	afdebc	badcef				
afdcbe	afdecb	badcfe				
afbecd	afebcd	badecf				
afbedc	afebdc	badefc				
afbdec	afecbd	badfce				
afbdce	afecdb	badfec				
afcbde	afcdeb	baecdf				
afcbed	afcdbe	baecfd				
afcedb	afcebd	baedcf				
afcdbe	afcedb	baedfc				
afdbce	afdcbe	bacdfe	baedfc			
afdcbe	afdbce	bacefd	baefcd			
afcbde	afcdbe	bacfde	bafcde			
afcbed	afcdeb	bacfed	bafced			

bafdce	bdfaec	bfeacd	cbefda	cedfab	daecfb	dcebaf	dfcaeb	ebdacf	edbfca														
bafdec	bdfcae	bfeadc	cbfade	cedfba	daefbc	dcebfa	dfcbae	ebdafc	edcabf														
bafecd	bdfcea	bfecad	cbfaed	cefabd	daefcb	dcefab	dfcbea	ebdcaf	edcafb														
bafedc	bdfeac	bfecda	cbfdae	cefadb	dafbce	dcefba	dfceab	ebdcfa	edcbaf														
bcadef	bdfeca	bfedac	cbfdea	cefbad	dafbec	dcfabe	dfceba	ebdfac	edcbfa														
bcadfe	beacdf	bfedca	cbfead	cefbda	dafcbe	dcfaeb	dfeabc	ebdfca	edcfab														
bcaedf	beacfd	cabdef	cbfeda	cefdab	dafceb	dcfbae	dfeacb	ebfacd	edcfba														
bcaefd	beadcf	cabdfe	cdabef	cefdba	dafebc	dcfbea	dfebac	ebfadc	edfabc														
bcafde	beadfc	cabedf	cdabfe	cfabde	dafecb	dcfeab	dfebca	ebfcad	edfacb														
bcafed	beafcd	cabefd	cdaebf	cfabed	dbacef	dcfeba	dfecab	ebfcda	edfbac														
bcdaef	beafdc	cabfde	cdaefb	cfadbe	dbacfe	deabcf	dfecba	ebfdac	edfbca														
bcdafe	becadf	cabfed	cdafbe	cfadeb	dbaecf	deabfc	eabcdf	ebfdca	edfcab														
bcdeaf	becafd	cadbef	cdafeb	cfaebd	dbaefc	deacbf	eabcfd	ecabdf	edfcba														
bcdefa	becdaf	cadbfe	cdbaef	cfaedb	dbafce	deacfb	eabdcf	ecabfd	efabcd														
bcdfae	becdfa	cadcbf	cdbafe	cfbade	dbafec	deafbc	eabdfc	ecadbf	efabdc														
bcdfea	becfad	cadcfb	cdbeaf	cfbaed	dbcaef	deafcb	eabfcd	ecadfb	efacbd														
bceadf	becfda	cadfbe	cdbefa	cfbdae	dbcafe	debacf	eabfdc	ecafbd	efacdb														
bceafd	bedacf	cadfeb	cdbfae	cfbdea	dbceaf	debafc	eacbdf	ecafdb	efadbc														
bcedaf	bedafc	caebdf	cdbfea	cfbead	dbcefa	debcaf	eacbfd	ecbadf	efadcb														
bcedfa	bedcaf	caebfd	cdeabf	cfbeda	dbcfae	debcfa	eacdbf	ecbafd	efbacd														
bcefad	bedcfa	caedbf	cdeafb	cfdabe	dbcfea	debfac	eacdfb	ecbdaf	efbadc														
bcefda	bedfac	caedfb	cdebaf	cfdaeb	dbeacf	debfca	eacfbd	ecbdfa	efbcad														
bcfade	bedfca	caefbd	cdebfa	cfdbae	dbeafc	decabf	eacfdb	ecbfad	efbcda														
bcfaed	befacd	caefdb	cdefab	cfdbea	dbecaf	decafb	eadbcf	ecbfda	efbdac														
bcfdae	befadc	cafbde	cdefba	cfdeab	dbecfa	decbaf	eadbfc	ecdabf	efbdca														
bcfdea	befcad	cafbed	cdfabe	cfdeba	dbefac	decbfa	eadcbf	ecdafb	efcabd														
bcfead	befcda	cafdbe	cdfaeb	cfeabd	dbefca	decfab	eadcfb	ecdbaf	efcadb														
bcfeda	befdac	cafdeb	cdfbae	cfeadb	dbface	decfba	eadfbc	ecdbfa	efcbad														
bdacef	befdca	cafebd	cdfbea	cfebad	dbfaec	defabc	eadfcb	ecdfab	efcbda														
bdacfe	bfacde	cafedb	cdfeab	cfebda	dbfcae	defacb	eafbcd	ecdfba	efcdab														
bdaecf	bfaced	cbadef	cdfeba	cfedab	dbfcea	defbac	eafbdc	ecfabd	efcdba														
bdaefc	bfadce	cbadfe	ceabdf	cfedba	dbfeac	defbca	eafcbd	ecfadb	efdabc														
bdafce	bfadec	cbaedf	ceabfd	dabcef	dbfeca	defcab	eafcdb	ecfbad	efdacb														
bdafec	bfaecd	cbaefd	ceadbf	dabcfe	dcabef	defcba	eafdbc	ecfbda	efdbac														
bdcaef	bfaedc	cbafde	ceadfb	dabecf	dcabfe	dfabce	eafdcb	ecfdab	efdbca														
bdcafe	bfcade	cbafed	ceafbd	dabefc	dcaebf	dfabec	ebacdf	ecfdba	efdcab														
bdceaf	bfcaed	cbdaef	ceafdb	dabfce	dcaefb	dfacbe	ebacfd	edabcf	efdcba														
bdcefa	bfcdae	cbdafe	cebadf	dabfec	dcafbe	dfaceb	ebadcf	edabfc	fabcde														
bdcfae	bfcdea	cbdeaf	cebafd	dacbef	dcafeb	dfaebc	ebadfc	edacbf	fabced														
bdcfea	bfcead	cbdefa	cebdaf	dacbfe	dcbaef	dfaecb	ebafcd	edacfb	fabdce														
bdeacf	bfceda	cbdfae	cebdfa	dacebf	dcbafe	dfbace	ebafdc	edafbc	fabdec														
bdeafc	bfdace	cbdfea	cebfad	dacefb	dcbeaf	dfbaec	ebcadf	edafcb	fabecd														
bdecaf	bfdaec	cbeadf	cebfda	dacfbe	dcbefa	dfbcae	ebcafd	edbacf	fabedc														
bdecfa	bfdcae	cbeafd	cedabf	dacfeb	dcbfae	dfbcea	ebcdaf	edbafc	facbde														
bdefac	bfdcea	cbedaf	cedafb	daebcf	dcbfea	dfbeac	ebcdfa	edbcaf	facbed														
bdefca	bfdeac	cbedfa	cedbaf	daebfc	dceabf	dfbeca	ebcfad	edbcfa	facdbe														
bdface	bfdeca	cbefad	cedbfa	daecbf	dceafb	dfcabe	ebcfda	edbfac	facdeb														

facebd

facebd	faecdb	fbcdae	fbeadc	fcbade	fcdeba	fdaebc
facedb	faedbc	fbcdea	fbecad	fcbaed	fceadb	fdaecb
fadbce	faedcb	fbcead	fbecda	fcbdae	fceabd	fdbace
fadbec	fbacde	fbceda	fbedac	fcbdea	fcebad	fdbaec
fadcbe	fbaced	fbdace	fbedca	fcebad	fcebda	fdbcae
fadceb	fbadce	fbdaec	fcabde	fcbeda	fcedab	fdbcea
fadebc	fbadec	fbdcae	fcabed	fcdabe	fcedba	fdbeac
fadecb	fbaecd	fbdcea	fcadbe	fcdaeb	fdabce	fdbeca
faebcd	fbaedc	fbdeac	fcadeb	fcdbae	fdabec	fdcabe
faebdc	fbcade	fbdeca	fcaebd	fcdbea	fdacbe	fdcaeb
faecbd	fbcaed	fbeacd	fcaedb	fcdeab	fdaceb	fdcbae

fdcbea	feacbd	fecadb				
fdceab	feacdb	fecbad				
fdceba	feadcb	fecbda				
fdeabc	feadbc	fecdab				
fdeacb	febdca	fecdba				
fdebac	febacd	fedabc				
fdebca	febcad	fedacb				
fdecab	febcda	fedbac				
fdecba	febdac	fedbca				
feabcd	febdca	fedcab				
fdcbae	feabdc	fecabd	fedcba			

Nihilominus figitur.

Etiamnum dubitas, Lector, sex convivas septingenties vicies accumbendi rationem permutare posse? sed huc nos duxit inconsiderati patrisfamilias otiosa promissio. Nos sexcenta talia quotidie, dum garrulum otium sectamur, fundimus, nec valde dolemus, his inaniis perdidisse tempus.

Sed est qui dicat: Quanti hæc res negotii est, verba omnia ad aurificis stateram examinare, unde mihi hæc libella? Huic Siracides respondet: *Aurum tuum & argentum tuum conflа, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos, ut non labaris in linguâ tuâ.* Quidquid habes facti, infecti, signatique argenti, huc omne confer, ut inde fiat trutina; quidquid in te prudentiæ aut sapientiæ est, id totum in hanc rem impende, *ut non labaris in linguâ tuâ.*

Eccli. c. 28. vers. 29.

Finio cum Bernardo: *O quantus terror*, inquit; *judex sapientissimus, qui numerat omnes pluviæ guttas, discretor omnium tentationum, omnium hominum à primo Adam usque ad ultimum qui erit in fine sæculi, vult audire rationem verborum omnium otiosorum, cùm sederit in sede majestatis judicii sui, ubi non jam misericordia, sed judicium cantabitur Domino. Quid tum miseri & miserabiles faciemus? Sapientissimus es Domine, falli non potes, justissimus es, corrumpi non potes. Quid ergo dicam? Miserere quæso &c. ut non solùm à maledictis & turpibus declinem, verum etiam otiosa verba devitem, ne de illis me oporteat in die judicii reddere rationem, ubi jam non de bonis & viridibus foliis verborum, sed de malis & aridis ratio est reddenda.* Ratum, firmum, fixum est decretum: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.*

Bernard. de Inst. Dom. cap. 15. mihi pag. 1187.

Matth. loco supra citato.

CAPVT XLII.

OBIVRGANS *Lingua, prout par est, objurgatur.*

MAgnum illud Græciæ lumen Basilius, cùm innumeros errores vel unius linguæ pensiculatiùs cogitasset, verissimum hoc pronuntiavit: *Vita nostra referta est linguæ delictis.* Quis enim ille tam circumspectus, ac prudens qui non vel uno die sæpius hallucinetur linguâ, nisi eam severiùs inter silentii leges coërceat? Linguæ rabies, vilitásque morum ubique est obvia. Eâ de causâ sanctissimè monet Ambrosius: *Alliga sermonem tuum ne luxuriet, ne lasciviat, & multiloquio peccata sibi colligat.* Ergo *beatus* (quod Siracides affirmat) *qui tectus est à linguâ nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus: jugum enim illius jugum ferreum est: & vinculum illius vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima: & utilis potiùs infernus quàm illa. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum; & in flammâ suâ non comburet justos. Qui relinquunt Deum, incident in illam & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus*

Ambr. lib. 1. Offic. cap. 3.

Eccli. c. 28. v. 23. ad 28.

lædet illos. Quis autem hos leones, hos pardos satis semper caverit? loco quo non putes prorumpunt hi leones, hi pardi, & sævitie invadunt inopinâ. Furibundis his linguis meritò accensetur lingua OBIVRGANS, quam post Otiosam, alphabeti cognatione proximam locamus. Itaque hac dissertatiunculâ Objurgantis linguæ genium persequemur.

§. I.

ATque primò quidem si habitum istius linguæ spectemus, vestem horridam gerit indutui, pro calceis perones clavis compactos, aut grandes piscatorum ocreas habet, passus facit amplos & sonoros: neque enim aliud docta est quàm vituperare, reprehendere, verbis exagitare, invectivis uti; hos avaritiæ insimulare, illos superbiæ aut stultitiæ damnare. Nil quidem optatius est terræ sitienti, quàm opportunus imber, si is tamen placidis guttis rorando defluat: quòd si præceps nimbus superne ruat, unóque sese impetu effundat, plus sæpe nocumenti adfert quàm commodi. Lingua sedata & mitis velut stilla leniter impluit, suaviter penetrat, multùm fecundat; lingua objurgans & invectiva velut grandinans pluvia frequenter non emendat, sed exacerbat. Utrumque prorsus vitiosum est; nihil, & omnia reprehendere; nihil dissimulare posse, & omnia dissimulare velle, meras invectivas declamare, aut semper in exornationis genere versari. Eruditè Siracides: *Est correctio*, inquit, *mendax in irâ contumelioſi.* Iracundus mentitur correctionem; nam objurgare vult, non emendare. Si Tullio credimus, amicorum est, moneri, & monere, sed non adulari, non insectari verbis, non increpare minis. Hæc sæpissime non corrigunt prava, sed magis talia faciunt: *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem*, teste sapientissimo regum. Si æneum tormentum glandem evomat in cespitem, tormenti vis omnis hebetatur; si feriat glans murum, lacerat & pertundit: fulmen molliori carni sæpius parcit, sed ossa comminuit: sic aspera verba, sermo iracundus, ni mansuetum hominem offendat, destruit, non corrigit. Si cum saxo chalybs alternis collisionibus rixetur, ignis emicat: ita si objurgatio in hominem durum ac præfractum incurrat, flamma utrimque exilit, & multum iræ: qualis nimirum spectus est, quæ vocem emissam accipit, talis & vox est quæ remittitur.

Eccli. c. 19. vers. 28.

Prov. c. 15. vers. 1.

Salomon linguam cicurem & modestam commendaturus: *Lignum vitæ*, inquit, *lingua placabilis; quæ autem immoderata est, conteret spiritum.* Quidquid in hac vitali arbore foliorum est, medicinam promittit & sanitatem: quidquid in homine sedato ac miti verborum est, virtutis argumentum est. Et quemadmodum ramus virens ac succi plenus flecti se finit facillimè, sequitúrque ducentem manum; ramus arens & exsuccus frangitur: ita si hominem objurgantis linguæ vel minimùm læseris, non flectes sed franges; nam quæ immoderata est, conteret spiritum, tam loquentis, quàm audientis, tam objurgantis

Prov. c. 15. vers. 4.

Verba hominis mitis sunt virtutis argumentum: objurgantis autem conterunt spiritum.

jurgantis quàm objurgati; at homo placidus, & cui cicur est ingenium, etiam cùm reprehendere cogitur, sic tamen reprehensionem temperat, ut non tam hoc agere, quàm docere videatur; instruit leniter, nec acerbè carpit, prorsùs ad mentem beati Pauli, qui reprehensores sic erudit: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Quid enim emendet objurgator ille, qui aspertimarum objurgationum plaustra exonerat in eum quem verbis castigatum cupit?

Gal. cap. 6. vers. 1.

§. II.

Thomas Stapletonus in vitâ Mori cap. 13.

ILlustrissimum illud Angliæ sidus Thomas Morus artificiosè prorsus & dextrè objurgantem alterius linguam mansuetiores mores docuit. Sederat pro tribunali Morus cum ceteris judicibus. Rei producebantur Zonarii sectores, præsentibus accusatoribus, qui crumenas sibi præfectas querebantur, nec aliud contendebant, quàm nebulones illos talia ausos in patibulum rapiendos. Hîc unus assessorum vir gravis, & grandis natu, ipsos innocentes & injuriâ affectos acerrimè objurgans: Hoc, inquit, incuriæ vestræ tribuendum: cur vestros sacculos non accuratiùs custoditis? supina negligentia nebulonibus his occasionem offert furandi; res vestras cautiùs servate, & sagaces manus facilè vitabitis: qui sua negligit, furem facit. Morus auditâ tam importunâ oratione senis, qui jus dicebat, non increpare læsos debuisset, caussam hanc in diem alteram rejecit. Interea noctu ex illis latrunculis unum clam è carcere ad se jussit adduci, & : Si cras, inquit, ad cognoscendas caussas consederimus, nunquid poteris tu illi seni qui accusatores adeò culparat, crumenam subducere non observanti? Gratiam à me inibis si feceris; libertatem certam spera, si tamen furta non velis repetere: quid dicis? Ille promissâ veniâ lætissimus, omnia vicissim amplissimè promittit: sibi modò fideret, se rem hanc strenuè curaturum, & ad votum. Posterâ luce cum Assessoribus Morus considet dicendis sententiis; evocantur separatim rei: primus illorum fuit hic ipse latrunculus ad omnem nequitiam factus, & tantò jam animosior ad nobile facinus, quantò securior peccaturus: Jubetur ergo, si quid habeat pro se dicere. Ille velut ingenti pudore territus, abundè sibi suppetere, ait, quo suam innocentiam tueatur, id tamen infimis precibus rogare, liceat sibi in unius è judicibus secretas aures caussæ suæ momentum deponere. Permittitur; unum ipse deligat quem velit ex omnibus. Senem morosum illum deligit. Itaque accedit trepidationem simulans, & nescio quod grande secretum in aurem seni demurmurat, eademque omnino operâ crumenam ad latus pendentem exercitatâ manu præsecat. Arcanâ narratione finitâ, ad suum se locum recipit. Morus accepto rei bene gestæ indicio alium ex hac fæce hominem sisti jubet, captâtque occasionem utriusque liberandi collatâ stipe: Quin hos miseros, inquit, dimittimus, tantò severiùs si redeant puniendos. Damnum si quod aliis intulerunt, nos sarciamus. Neque verò tanti est. Conferamus pecuniarias symbolas, initium faciam; scio neminem gravarè secuturum: & cum dicto æs reponit in mensâ. Post Morum primus pæne ordo marsupium senis evocarat. Ille suam symbolam prompturus, crumenam ubique quærere, nusquam reperire; atque jam sinum scrutari, jam caligas explorare, jam manticam omnem excutere, huc illuc oculos manúsque mittere, non leviter erubescere, indignari etiam ac turbas facere; & : quid hoc, inquit, prodigii? compertissimum mihi est, me in tribunal hodie non sine crumenâ consendisse: quis eam malus dæmon avexit? Hîc Morus vultu ac voce ad lenitatem composità: Mi Domine, inquit, ipse jam experimentum capis, quî vigilantes etiam oculos fallat Mercurius; nemo hîc satis caverit. Quare in posterum eos quibus hoc infortunii contingit, ne acerbiùs objurga, jussitque crumenam à latrunculo reddi. Hîc omnium risus consecutus est de sene, quem Morus urbanitate tam facetâ docuisset, non tam asperè, præsertim insontes objurgare. Ubi orationis lenitudo deest,

——— *os claudite*
Centuplice serâ, pessulo centuplice.

Os illud maximè quod objurgationis plenum est.

§. III.

ERgo vos, *qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Plurima reprehendi possunt, sed moderatè ac parcè. Moneri & corrigi, res à se inamœna est & ingrata; quòd si accedat verborum immoderatio & truculentia, jugum censetur intolerabile; quod vel excutiendum sit, vel calcandum ipso contemptu. Plurima quoque commodiùs dicuntur soli & separatè, quàm coram aliis. Illud enim admonitioni, hoc objurgationi similius habetur. Socrates in convivio quendam suorum familiarium paullò acriùs objurgarat. Nec dissimulavit hoc Plato, sed ad Socratem versus: Nonne, inquit, satius fuisset, hæc illi seorsùm dixisse? Cui mox Socrates: Et quæso, ait, mi Plato, an non tu quoque rectiùs fecisses, si mihi seorsùm hæc dixisses?

Gal. cap. 6. vers. 1.

Christi præceptum est, eum, qui deliquerit, ter monendum ac instruendum, dum morbus illius censeatur immedicabilis. Jussus divini verba sunt: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Deinde: *Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos.* Tertiò demum: *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.*

Matth. 18. vers. 15.

Ut autem linguam objurgantem non refrenare solùm sciamus, sed etiam tolerare cùm ab effreni lædimur, nobile documentum Annæi juverit: Si meritò objurgaverit te aliquis, scito quia profuit: Si immeritò, scito quia prodesse voluit. Sed longè melior hac in re magister Apostolus Petrus, ut eos instruat qui planè insontes objurgantur, aut multò acerbiùs, quàm commerenti fuissent: *Quæ est*, inquit, *gloria, si peccantes & colaphizati sustinetis? sed si bene facientes sustinetis, hæc est gratia apud Deum: in hoc enim vocati estis.* Hæc aurea nominatur lingua Christianorum, quæ uti adulari nescit, ita insectari verbis, & carpere non consuevit, omnémque sermonis otiositatem studiosissimè fugit. Hæc lingua præ ceteris videtur digna, quam divinæ laudes occupent æternùm.

Nobile documentum Annæi Senecæ de objurgatione adhibenda.

1. Petr. 2. vers. 20.

CAPVT XLIII.

Quàm frequens, & insolens sit Lingua OSTENTATRIX.

ATheniensis Berosò Mathematico, quòd multa velut vates prædixisset, quæ temporis series rerúmque eventus vera monstrassent, statuam æneam in gymnasio posuerunt, statuæ tamen linguam inseruerunt auream. Ejus rei contrarium passim experimur. Est qui merito suo laudetur, dicatúrque *aureus homo*, modò linguam prudentiùs nosset regere: En statuam auream, cui tamen vix plumbea sit, aut ærea lingua. Pharisæus ille publicani contemptor, ex asse talis fuit; dixisses aureum hominem, qui jejuniis, qui eleemosynis, qui ceteris virtutibus sedulò vacet: sed ostentatrix ipsius lingua pæne fuit lignea, quæ pulchram hanc statuam plurimùm fœdavit: commendabiles fuissent Pharisæi actus, si eos ipse non adeò commendasset.

Hæc Ostentatrix lingua sui domini elogia miris artibus novit in theatrum Honoris educere, & omnibus ostentanda proponere. Linguæ hujus labor pæne omnis in exornationis genere versatur. Laudare omnium facta optimè novit; nec tamen laudat omnia, sed solùm res pro-

Ostentatrix lingua.

sui domini. In suas suique domini laudes excurrit amplissimè, & longam narrationis seriem texit, ut à pluribus sciatur, quàm insignem habeat dominum qui meritò vivus per ora virum volitet. Quàm autem hæc ipsa *Ostentatrix* lingua suo domino sæpè noceat, dum stultè favet, nunc explicabimus, & quidem cum curâ & paullò fusiùs: nam linguæ vitium longè communissimum est *Ostentatio*, & valde noxium, & forsan non sentiet se feriri, nisi bene feriatur.

§. I.

QVemadmodum mercator aut propola, laudat venales quas vult extrudere merces, sic lingua Ostentatrix merces suas expedit non sine amplissimâ commendatione. Habet autem duplicis generis mercimonia: nam aut seipsum quis laudat, suum stemma, familiam, dotes sibi suisque concessas, aut laudat suam artem, scientiam, suum officium, suas functiones, opes suas ac potentiam. Hos quidem Sophonias. *Magniloquos superbiæ* vocat. Tobias dehortatus filium: *Superbiam*, inquit, *in tuo sermone nunquam dominari permittas*. Sed & Salomon censoriâ ferulâ Ostentatricem hanc linguam commonefaciens: *Laudet te alienus*, inquit, *& non os tuum; extraneus, & non labia tua*. Merito suo vapulat hæc lingua: non enim curat ut Deo placeat, sed ut honori ac famæ serviat, & semper in promptu habeat, quo glorietur.

Mens famæ avara, obnoxia est jactantiæ.

Ostentatores istos irridens Paulus: *Non enim*, inquit, *audemus inserere nos aut comparare quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis*. Hoc in falsos Apostolos dictum, qui omnia Pauli extenuantes: Quid, ajebant, sic Paulus? epistolæ illius magniloquum quid spirant, sed cùm ipse auditur, nec vox, nec elocutio, nec oris dignitas expectationi respondent; nos illi longè antestamus. Ita prorsùs, inquit Paulus, ego homuncio non audeo his gigantibus me comparare: intra meam me pelliculam contineo; non in immensum gloriabimur. Hac ratione Paulus ostentatricem linguam repressit.

Nabuchodonosor Rex inter gloriabundos illos gigantes numerandus: *Nónne*, inquit, *hæc est Babylon civitas magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriâ decoris mei?* Insignem stultitiam, & grandem superbiam hæ voces prodiderunt. *Cúmque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum bestiis feris, erit habitatio tua, & fœnum quasi bos comedes*. Quid ergo te jactas, ô Thraso, de divitiis, honoribus, majorum imaginibus ac prisco sanguine? circumspice, ubi nunc illi sunt qui ante te tales erant? tu brevi ubi eris? ad illos transibis.

Si quis res gestas priscorum eremicolarum evolvat, quosdam ex iis post quadraginta aut quinquaginta annos in maximâ vitæ austeritate actos, in turpia scelera ruisse comperiet. Sed ne miremur. Nam hos virtutis suæ jactatores fuisse deprehendemus. At verò jactantia superbiæ filia est. Deus & filiam, & matrem extremè odit, & aversatur. Hinc etsi quis mille annis accuratè Deo servierit, ubi seipsum commendare, & virtutes suas velut merces proponere incœperit, omnem prioris obsequii gratiam corrupit. Vade jactator, vade; fœrent obsequia tua, propter linguam tuam. Laudator sui idolum est, quod se ipsum colit, sibi cantat, sibi pinsit, sibi litat. Illud quidem non negandum, aliquos è numero sanctorum divino honori augendo, partim excitandæ spei, aut exhibendo exemplo, de seipsis quandoque non sine præconio locutos. Rex Ezechias: *Memento Domine*, inquit, *quomodo ambulaverim coram te in veritate*. Paulus invitus & aliorum improbitate coactus: *Existimo*, inquit, *nihil me minus fecisse à magnis Apostolis. In quo quis audet (in insipientiâ dico) audeo & ego. Ministri Christi sunt; & ego (ut minùs sapiens dico) plus ego*. Sed rationem reddens dictorum: *Quod autem facio*, inquit, *& faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem: ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos. Nam ejusmodi Pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi*. Hæc eò dixit hic Orbis Ecclesiastes, ut decepti juvarentur; ideo à se dicta audaciam vocat & insipientiam. Imitemur vel umbram beati Pauli, quod Chrysostomus monet, & si quæ ausa memoranda patravimus, non ea statim venalia in forum extrudamus, alioquin omnibus nos præmiis privamus. Rex Ezechias thesauros omnes perdidit, quia illos ambitiosè monstravit. Sanctorum pæne omnium in rebus plurimis mens ista fuit: *Nemo sciat, nisi Deus*. Cùm pictor loquitur, suámque picturam prædicat, ab omnibus pessimè locutus arguitur; cùm verò pictura loquitur, suúmque laudat magistrum, à nemine non præclara locutio vocatur: neque enim aliunde plausum expectet artifex, quàm ab suo opere: vox operis omnium vocibus antecellit.

Chrysost. hom. 73.

§. II.

IVsserat Deus Mosen, è sinu manum producere; quæ omni ex parte visa est leprosa: jussus est iterum Moses eandem sinu abdere, & omnis inde lepra depulsa est. Quæ autem hæc subita mutatio? num aër corruptus aut arcana in sinu virtus, mutationis tam repentinæ caussa extitit? Quod si hoc miraculi loco habendum, cur id non in fronte, aut facie totâ expressum, sicut in Oziâ rege, & sorore Mosis Mariâ? Procopius Gazæus hunc in modum respondet. Manum Mosis Deus leprosam esse voluit, quandoquidem ea patraturus erat admiranda in Ægypto: perinde si Deus præmonuisset Mosen: Miranda hæc opera ne manui tuæ tribue, nec illam ob ista osculare: Manus tua à se leprosa & inepta operi: ne illam igitur ostenta, velut mirandorum operatricem; absconde potiùs, & doce illam erubescere sub veste. Pari modo si à nobis ipsis virtutes nostræ tegantur, longè tutiores erunt suæ sibi puritatis conscíæ; sin eas ostentemus, & velut venales proponamus, omni laude destituentur: Omnia maculat ostentatrix lingua. Hæc sæpe permittit Deus, ut is qui omnia se scire aut posse profitetur, qui miram rerum experientiam venditat, qui omnium regionum mores describit, omnium nationum linguis loquitur, & ingentia quæque promittit, ut is, inquam, subinde leprosam è sinu manum educat; sic jactantia ipsius detegitur, pudefit, odio esse incipit. Salomon hîc vaticinatur: *Qui se jactat & dilatat, jurgia concitat*.

Cur Deus manū Mosis voluit esse leprosam.

Prov. c. 28. vers. 25.

Thomas Morus hoc genus hominum, prout meretur, insigniter tractare novit. Legatus ierat Bruxellas Morus ad Carolum V. Imperatorem. Illic in aulâ tam celebri nescio quis glorioſulus fuit, qui ad aulæ valvas affixit chartam, quâ in litterarium certamen provocabat quoscunque, responsurum se ad omnem cujuscunque juris quæstionem, vel quidquid demum in quacunque humanæ litteraturæ scientiâ proponeretur. Audacissima prorsus ostentatio! Thomas Morus audirâ hominis tam petulanti vanitate, hanc è jure Britannico quæstionem posuit: Utrum animalia capta in Withernamia sint irreplegibilia? Additi; in familia Legati Anglici esse, qui eâ de re disputare cupiat. Hîc jactatori hærere aqua, ostentatrix lingua non tantùm titubare, sed & obmutescere: miser nec voces quidem, nedum quæstionem intelligere, ad rem nihil respondere. Ita suam ipse vanitatem agnoscere coactus, omnium denique sibilis ac risu vanissimus provocator exceptus est. I nunc puer gloriabunde, & viros lacesse ad pugnam.

Staplet. in vitâ Mori cap. 13. circa medium.

§. III.

NOn multùm huic absimile contigit Viennæ. Doctor Paulus Florenius, qui religionis, cui se addi-

Georg. Scherto. 1. controv. p. 643.

figura mercimonia sunt duplicis generis.

Ephon. c. 3. vers. 11. Tob. cap. 4. vers. 14.

Prov. c. 27. vers. 2.

Jacob. Ver. 2. Cor. c. 10. vers. 12.

Dan. cap. 4. v. 27. 28. & 29.

Quidam sancti divino honori augendo se non sine præconio locuti. Isa. c. 38. v. 3. 2. Cor. c. 11. v. 12. 13. 21. & 23.

xerat, desertor, plurimorum idiomatum se peritum jactarat. Et credebatur is vulgò linguam Latinam, Græcam, Hebraicam, Syriacam, Chaldaicam, aliásque similes egregiè callere. Georgius Scherer Societatis Jesv sacerdos schedam ad se delatam accepit, idiomate ignorabili scriptam, qualem dicuntur anus ad collum infantum suspendere, febris amuletum. Hanc ille chartulam cùm interpretari non posset, Florenium adire statuit, optimam hanc occasionem ratus, quâ hominis multiplicem in peregrinis linguis scientiam experiretur. Hunc ipsum ergo adit, & schedam porrigens: Obsecro, inquit, ignorantem juva, & barbaros hos characteres interpretare. Ille non diu cunctatus, & linguæ illius peritiam audacter simulans: Illud idioma est, inquit, quo sacerdotes Ægyptii utuntur in suis sacris. Scherer gratias egit erudito interpreti, & mox in cubiculum secedens, tres voces germanicas istas, Gänß gehen Barfuß ordine inverso scripsit, unde voces emerserunt istæ, Gnäg/ nehseg/ fuferab. *Anseres eunt nudis pedibus.* Accepto novo hoc schediasmate, Patrem Christianum, qui tum Theologiam publicè docuerat, convenit: & quæso, inquit, accede socius ac testis, mi Pater; exploremus, num D. Florenius, tot linguas calleat, quot ille sibi cognitas gloriatur. Paullò ante schedulam ei exhibui vocibus ignotis exaratam, ad quam ille promptus respondit, esse sacra verba sacrificulorum in Ægypto. Equidem valde dubito an idioma illud didicerit. Florenium Reverentia vestra non nescit ambitiosum esse masculum, qui ne fateri cogatur ignorantiam, ex tempore confingit mendacium. Ita hi solent; fidentissimè pronuntiant rerum omnium ignari; ne tales habeantur. Eamus igitur & denuo exploremus, quid eruditionis in homine lateat. En novæ schedæ mysterium: scripsi præposterè, Gäns gehen Barfuß: hæc illi scheda lapis Lydius erit. Audiamus obsecro novum Mithridatem, quid judicii super hanc scriptionem ferat: sed laurum priùs mordeamus, ut risum alioquin erupturum comprimamus. Ambo igitur ad Florenium revisunt; ubi Georgius Scherer: Doctor Paule Floreni, ait, veniam rogo, si negotium facessam, hîc iterum ignota me schedula fatigat, ritu mirabili scripta; quid istud obsecro idiomatis est, ecquis horum verborum sensus? juva meam in linguis infantiam. Doctor Florenius schedam cùriosè contuens, mox pronuntiat, &: illa ipsa, inquit, lingua est, quæ in chartulâ priore perscripta: Ægyptiæ linguæ verba sunt sacrificulis illis solennia. Ubi pater Christianus hæc audiit, vix januâ prehensâ foras se ejecit, alioqui prorupturus in cachinnos. At verò Georgius Scherer vultum serium fingens, & velut persuasus valedixit. Inter hos duos postea satis risum est ob exasciatam hanc fabulam tam doctæ interpretationis.

§. IV.

Hæc Ostentatricis linguæ sunt facinora, ut semper habeat quod magnificè loquatur, fingit. Verbum vetus est, & verum: Ignavi homines plus habent verborum quàm operæ, linguâ scilicet potentes, non item manu. Bellator ore, plerunque pecus ignavum est re. *Isid. lib. 2. de scr. cap. 29.* Præclarè dixit Isidorus: *Horret sapientia spumeum verborum ambitum.* Eo tamen illi potissimùm utuntur, quibus verba sunt sine penu & pecuniâ. Myndiorum olim vilis fuit urbecula, sed portæ ingentes, & magnifici operis. Diogenes ille notus è Stoâ philosophus, hanc urbis & portarum dissimilitudinem contemplatus, exclamavit publicè: O Myndii portas claudite, ne per illas urbs vestra exeat. In homine inanis gloriæ appetente, hoc ipsum prorsus est videre. Portas is habet amplissimas, os supra modum garrulum, & quod in sui domini laudes excurrat laxissimè. Sed plerunque civitatula hîc latet vilissima, actus parum insignes, manus languidæ & leprosæ, virtutis curtissima supellex. Atque hos suo nomine Thrasones vocamus, qui ampullas & sesquipedalia verba jaciunt, qui quidquid hostium est, super mensam debellant, & ut Plautinus ille Bombomachides, decem uno difflant spiritu. Aristogiton, uti Plutarchus memorat, passim in sermonibus bella crepabat & arma; strategum dixisse animosissimum. Cùm verò miles scriberetur, crus pannis obligans Aristogiton, gressus baculo fulciebat, & ut piger canis claudicabat. Vidit hunc è tribunali Phocion, qui mox castrensi tabellario: Scribe, inquit, Aristogitonem claudum & mendacem. Hoc ostentatoribus solenne est: dum verbis agitur, nemo illis animosior, nemo fortior; cùm ad rem venitur, hîc illi claudicant, jámque vix serpunt, qui antea volarant.

§. V.

Claudius Paradinus, linguam inter geminas draconis alas pinxit, additâ inscriptione, *Quò tendis?* Septis quidem & quasi valvis duplicibus Natura linguam repressit; hæc tamen nihilominus perrumpit claustra, & in apertum evolat. Arx in homine caput est; dentes, cancelli ossei; os, arcis porta; Ratio arcis domina, quæ linguam feræ instar coërceat. At hæc sæpissime fractis carceribus erumpens, draconum alas obtinet, fitque volans draco. Hæc jam alata fera, *plena veneno mortifero*, huc illuc instar jaculi fertur, & plerunque primam omnium prædam proprias laudes sectatur; idque tam avidè, ut etiam in flagitiis gloriam inanem aucupetur. Sunt enim, *qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Cùm autem gloria è vitiis summa sit ignominia, quærit regius psaltes: *Quid gloriaris in malitiâ, qui potens es in iniquitate?*

Quis autem volanti huic draconi alas affigit? Aut Superbia, aut Avaritia, aut etiam Opulentia. Superbia quidem hoc agit, ne quis intus seipsum norit, atque ita longè majorem quàm sit æstimet: Avaritia hoc docet, ut quis artem quam novit, apud omnes prædicet, quo eam cariùs vendat: Opulentiæ proprium est grande supercilium attollere, & spirare superbiam. Pompejus Magnus belli gloriâ, quam ipse sibi fingebat, insolescens dicere non dubitavit; si terram vel semel pede pulsaro, totum Orbem ad arma provocabo. En alatum draconem, & orbe toto vagantem.

Has feras persequitur Deus, qui ad honorem suum attentissimus: *Gloriam meam*, inquit, *alteri non dabo.* Omnia nobis, etiam seipsum dare paratus est, si modò nos illi suam gloriam. Hanc à nobis cumprimis exigit, *ut non glorietur in conspectu ejus omnis caro.* Hilarius rationem reddens. Soli Deo, inquit, de se credendum est, qui se solus novit. Nos autem quàm non novimus nos ipsos intus & in cute? Et cui non jure ignorantia sui objicitur? *Quia dicis, quòd dives sum, & locupletatus, & nullius egeo; & apud nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Abi ostentator, & disce teipsum nosse: non decerunt qui te hac in re juvent.

CAPVT XLIV.

Quibus in rebus Ostentatrix *lingua se potissimùm efferat.*

Attalum quendam perstringit olim poëta, epigrammate faceto:

Declamas bellè, caussas agis Attale bellè: *Martialis epigr. 6.*
Historias bellas, carmina bella facis:
Componis bellè mimos, epigrammata bellè: *Comœdiæ & sermonis actionisque scriba.*
Bellus Grammaticus, bellus es Astrologus.
Et bellè cantas, & saltas Attale bellè:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cùm facias, facis attamen omnia bellè:
Vis dicam quid sis? magnus es Ardelio. Attali ostentatio

Ea fuit Attali jactantia, ut nihil non affectaret, in rebus omnibus se jactaret, plurima agendo nihil peragret.

Et

Et quia sibi uni eximiè placebat; nunc se oratorem, nunc declamatorem, nunc historicum, nunc poëtam est professus: Jam grammaticum, jam astrologum, jam lyristam & lusorem, jam musicum & saltatorem se jactabat; nihil horum erat, sed verissimus Thraso, & ostentator sui vanissimus, qui sibi omnia bellè facere videbatur, & nihil bene faciebat, quod Ardelionum est proprium. Talis Attalus, qui omnia sibi tribuebat, & cùm nollent alii, seipsum magnificè laudabat. Hem quàm ampla est etiamnum horum Attalorum familia! quàm multi sunt, qui seipsos unicè admirâtur, & suspiciunt! hinc de seipsis multa & graviter & honorificè prædicant, magnámque à se ipsis laudem ferunt in rebus pæne omnibus. Potissimùm quinque rerum capita sunt, de quibus ostentatrix lingua gloriari solet. 1. De formâ & corporis viribus. 2. De genere ac nobilitate. 3. De vestitu, supellectili, opibus. 4. De ingenio ac eruditione. 5. De Virtute, ac dotibus animi: imò tanta ostentandi se libido est, ut etiam de vitiis gloriemur. Quàm autem ostentatrix lingua, inanem & stultam sumat operam, cùm in his talibus gloriatur, hac dissertatione explicabimus.

Quinque rerum capita, de quibus ostentatrix lingua gloriari solet.

§. I.

1. De formâ & robore.

PRimum Ostentationis genus est de formâ & robore gloriari. Sed heu quàm breve, quàm & fragile bonum est forma? nihilo firmior est illa quàm tempus, cum eo veniens, cum eodem fugit. Siste, si potes, tempus, poterit & forsan forma consistere, quæ ut amœnus flosculus, inter ipsos mirantium atque laudantium oculos evanescit: brevis hunc pruina percutit, levis hunc aura decutit, vel inimicæ manus ungue carpitur, vel prætereuntis calce premitur, & perit: ita formam febricula, morbique alii extinguunt. Quanti facienda sit forma, mors ostendit, nec mors sola, sed senectus & paucorum annorum spatium, imò vel unius lucis repentina commotiuncula.

Ovid. lib. 2. amorum.

Forma bonum fragile est, quantúmque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur ipsa suo.

Hæc expertus quandoque formosus ille Romanus Princeps Domitianus; qui amico scribens: Scias, inquit, nec gratius quidquam decore, nec brevius, quamvis, etiamsi durabile perpetuúmque naturæ donum esset, non intelligo, quid tantopere habeat expetendum iste non solidus, nec in ipso homine nisi superficie tenus fulgens decor, multáque fœda & horrenda contegens.

Cur obsecro Deus conditi orbis initio creata omnia laudavit, solius hominis laudes tacuit? Ambrosius caussam assignans: *Creatorum omnium bonitas,* inquit, *in exteriore specie sita erat, non item hominis; propterea laudabantur illa, non homo, qui priùs laudandus non est, quàm per exteriores actus interiorem bonitatem demonstret.* Hinc à sola exteriore formâ laudari, vanissima laus est.

Ambros. de infit. virginc. 3.

Forma est morborum & temporis ludibrium.

Forma libidinis fomentum, multis acerbi ac turpis interitus caussa fuit: forma morborum & temporis ludibrium, quàm non longâ floret ætate! quid jactas tam volucre bonum? mox flava cadet cæsaries, albescent reliqua, purpurascentes genas & serenam frontem squalentes arabunt rugæ, lætas oculorum faces & lucida sidera mœstæ obducent nubes, candidum ac læve dentium ebur scaber atteret situs, recta cervix agilésque humeri curvescent, miniata labra expallescent, aridas manus & recurvos pedes suspicaberis non esse tuos. Quid multa? Veniet dies quo te in speculo non agnoscas: testes oculi dicent, *aut alius es, aut tibi ipse dissimillimus es.* Quid ergo miramur tam caduca? quid de vitiorum adjumentis gloriamur?

Quid veteres hac in re senserint, non ignoramus: Raram ajebant illi esse concordiam formæ atque pudicitiæ, raram mixturam formæ atque sapientiæ. Utrumque verum, nam luculenta forma meliorem non reddit animum, quem sæpissime in periculum trahit; moribus censendus est homo. Est & animo sua pulchritudo multò suavior certiórque quàm corporis, & ipsa quoque suis legibus, atque aprâ suarum partium dispositione subsistit. Illam optare, illi operam impendere dignum est, quam nec longa dies deteret, nec morbus, sed nec mors extinguet. Quid attinet gloriari eo, quod neque nostrum est, neque diutiùs servare possumus; quod habuisse nulli, quod contempsisse multis glorioſum fuit. Mitto alios: Spurinam non naturalis forma nobilitavit, sed ultro accersita deformitas ornavit. *Fallax gratia, & vana est pulchritudo.* Prov. c. 31. vers. 30.

Quæ de formâ, eadem de robore corporis affirmamus. De robustis viribus gloriari, taurina gloria est. Bos aut elephas hac in re glorioſior sit, quia robustior. Deinde nulli unquam tantæ vires obtigerunt, quæ vel labore immodico, vel acri morbo, vel cuncta vincente senio non fuerint fractæ. Invicta & infatigabilis est vis animi, quæ veram parit gloriam. Nemo Milone robustior fuit, sed clariores multi. Virtus verè laúdanda mole corporeâ non eget; in animis habitat. Quid nostris viribus triumphamus, cùm multas belluas hac in re superiores habeamus? Erravi, quòd nostras appellarim vires, cùm eæ non sint nostræ, sed hospitii nostri, imò carceris nostri. Vanum est autem, cùm ipse sis fragilis, de valido habitaculo (dicam meliùs) de robusto adversario, qui te sæpius prostraverit, gloriari. Num mortuus decenter gloriaretur de sepulchro? foris nitet, intus putret & fœtet. Divinus ille concionator, ut humanæ ostentationi alas incideret: *Verti me,* inquit, *ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam: sed tempus casúmque in omnibus.* Et ne quis vitibus suis inaniter fidat, adjungit hoc monitum: *Nescit homo finem suum; sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplo supervenerit.* Milonem omnibus palæstris celebratum & cognitum, arbor una detinuit, lacerandúmque feris obtulit. Sic illud eximium robur, fissæ quercus robori impar inventum est. Samsoni heroum longè fortissimo robur omne ademit acies novaculæ. Ille qui leonem velut hœdulum ludibundus discerpsit, in puellæ gremio corporis & animi robur omne perdidit. Ergo, *Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens quàm fortis.* Siquidem *non in fortitudine suâ roborabitur vir.* Anus quæpiam cum Jovinianum Imperatorem Romanum mole corporis excellentem & validum, sed parum intelligentem vidisset, exclamasse fertur: O quàm bonam domum hîc habet amentia! Putat Valerius, nimio robore membrorum, vigorem mentis hebescere, quasi abnuente naturâ utriusque boni largitionem: ne supra mortalem sit felicitatem, eundem & valentissimum esse & sapientissimum. Ergo *non glorietur sapiens in sapientiâ suâ, & non glorietur fortis in fortitudine suâ, & non glorietur dives in divitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire, & nosse me; quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam & judicium, & justitiam in terrâ. Linguam magniloquam disperdet Dominus.* Sap. cap. 6. vers. 1. 1. Reg. c. 2. vers. 9. Valer. Max. lib. 9. c. 12. Hier. cap. 9. v. 23. & 24. Psal. 11. v. 4.

§. II.

2. De genere ac nobilitate.

ALter Ostentationis impetus est, de genere ac nobilitate gloriari. In ceteris forsan homines nos haberi non indignamur, hîc supra humanam conditionem efferimur, & Dii nobis videmur. Is profectò fastus est quorundam, ut præter se neminem æquè hominem censeant nisi pariter nobilem. Propago vetus, prosapia nobilis, generosa origo, ornamentum est hominis, non negamus, sed hominis illius, quem non sanguis solùm, sed & virtus nobilitat. Ille verè nobilis est qui strenuè agendo nobilitatem peperit, non nascendo accepit. Alienum est, cui de nostro nil inest; atqui alieno gloriari, ridicula prorsus ostentatio est: avorum merita, nepotum

tum degenerantium notæ sunt; nec aliud magis posterorum maculas aperit, quam majorum splendor ac gloria cui posteri non respondent. Veram laudem nisi de proprio sumpseris, ab alio non expectes. Agedum, quisquis nobili altóque sanguine vis censeri, virtute & factis te nobilem proba non verbis. Nam & majores tui nisi aliquid dignum egissent laude, nunquam nobiles fuissent. Ubi generis antiqui est nobilitas, ibi necesse est antiqua fuerit virtus, sine quâ vera nobilitas non est. Sæpe magna est parentum claritas, sed tantò major obscuritas filiorum. Corpus & patrimonium à parentibus accipimus, non ita claritatem. Hanc & qui habet, rarò in filium transfert, & qui non habet, subinde illam in filio videt. Quantùm patre clarior Cæsar, quantùm obscurior Africani filius? Amare illum potuit, illustrare non potuit, infinitam suæ lucis eclipsim passus in filio. Ita rarò excellentis viri filius excellens est; ita nominis claritas non nascendo quærenda est, sed vivendo, sæpe etiam, quod miraberis, moriendo. Ita verus nobilis non nascitur, sed fit. Platonem Philosophia non accepit nobilem, sed fecit. Desinamus igitur nostrum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne unoquoque suum reposcente, nudi de proprio rideamur. Sed ego, inquis, non sum cornicula, quæ alienis se pennis jactet; multa mihi est claritas sanguinis. Ah, quid hac de re gloriaris? Omnis propemodum sanguis est concolor, sicubi fortè alter altero clarior inventus sit, non id nobilitas efficit, sed sanitas. Et quàm opportunè hîc illud Aquinatis poëtæ occinam?

Iuven. sat. 8. vers. 1. & seqq.

Stemmata quid faciunt, quid prodest, Pontice longo
Sanguine censeri, pictos ostendere vultus
Majorum, & stantis in curribus Æmilianos;
Et Curios jam dimidios, humeroſque minorem
Corvinum, & Galbam auriculis, naſoque carentem?

Fractas avorum statuas.

Quis fructus generis, tabulâ jactare capaci
Corvinum, post hac multa contingere virga
Fumoſos Equitum cum dictatore magiſtros,
Si coram Lepidis malè vivitur?

Fascibus, magistratus insignibus.

Avorum & proavorum atque atavorum statuæ in armariis per atria dispositæ, vetustate exesæ, fumosæ ac mutilatæ, inquit poëta, nobilitatem tibi non dabunt, si mores desint, si tu ante imagines majorum tuorum pessimè vivas, totâ nocte aleâ ludas, auroram poculis salutes:

Tota licet veteres exornent undique cerâ
Atria, nobilitas sola est, atque unica, virtus.

Cur enim Q. Fabius, Q. Fabii Maximi Allobrogici, Imperatoris clarissimi filius, majorum gloriâ efferatur, eorumque titulos sibi adscisçat, cùm vitam luxu perditam & majoribus indignam agat?

Ovid lib. 13. metamorph. post init. in orat. Vlyssis.

Nam genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto. ———

Hieronym. epist. 22. ad Celant.

Beatus Hieronymus Celantiam nobilem feminam modestiæ commonefaciens: *Nulli unquam*, ait, *de generis nobilitate te præferas, ne obscuriores quaſque & humiliore loco natas mulieres te inferiores putes. Neſcit enim religio Chriſtiana perſonas accipere, nec conditiones hominum, ſed animos inſpicit ſingulorum. Servum & nobilem de moribus pronuntiat. Sola apud Deum libertas eſt non ſervire peccatis.* Et nunquid non omnium una est nascendi conditio? nunquid non & moriendi una est conclusio?

Ioan. cap. 8. v. 33. 34. & v. 39.

Judæorum perpetua fuit hæc ostentatio, genealogias suas omnibus recitare, & ore quanto assiduè illud crepabant: *Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſervivimus unquam.* Quibus Humilitatis magister opportunissimè: *Si filii Abrahæ eſtis*, ait, *opera Abrahæ facite: omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* Quid igitur ostentatrix lingua sanguinem altum intolerantiùs jactat? In alto nasci nec tranquillum certè, nec semper tutum est, etsi sit clarum. Scitum est illud Illyrici poëtæ: Sæpius ventis agitatur ingens pinus, & celsæ graviore casu decidunt turres, feriuntque summos fulmina montes: uti nemo naufragium in sicco, ita nec præcipitium in imo metuit. Nil præterea tam altum, quod non & sollicitudini, & labori, & invidiæ, & pavori ac mœrori, & in finem morti pervium. Omnem sanè fastum eminentiámque mortalium, sola mors in planum redigit. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie superstes nemo, & vix ulla est memoria? Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Omnia tempus imminuit consumitque. Nobilitas quam longa dies peperit, longiórque auxit, longissima subruit. Ponamus cristas; nemo verè nobilis est, nisi & modestus sit. *Linguam magniloquam diſperdet Dominus.*

Horat. libri 2. Carm. oda 10.

§. III.

TErtium Ostentationis genus à victu & vestitu, à nu- 3. De ostentatrice victu & vestitu.
mis & opibus crescit. Virtutum nutrix optima cha- rituti, ut
est paupertas, opulentia vitiorum. Ubi divitiæ, illic ple- bus.
runque sunt & vitia, & tamen nemo se pauperem esse
gloriatur, divites videri omnes volumus, etiam ii sæpe, quos occulta conficit egestas. Ecquis est qui facultates suas nec verbis, nec factis prædicet? Difficillimum est ostentatrici linguæ accrescentes divitias non subinde prædicare: minùs inanis esset gloriatio, modò gaudium, tranquillitas, virtus cum crescentibus divitiis crescerent. At contrarium experimur: quantò magis hæc crescunt, tantò illæ decrescunt magis. Si ad clarissima rerum exempla reflectamur, videbimus Romanos dum fuêre pauperes, omnium gentium, imò & vitiorum fuisse victores; tum vinci cœpisse, cùm opulenti evasere. Sic ad divitiarum adventum discesserunt virtutes ac victoriæ, simúlque opum comites delitiæ ac libidines in virtutis locum subierunt, ut non immeritò illius ævi scriptores, Romanæ paupertatis interitum querantur. Divitiæ plurimos faciunt non divites, sed occupatos; non dominos sed custodes & servos. Qui multas opes congessit, rem habet quæsitu difficilem, custoditu anxiam, amissu stabilem. Et multò plures sunt, qui habentur à divitiis, quàm qui eas habent. Hinc prophetæ testimonio viri divitiarum, non divitiæ virorum sunt. Nihilominus gloriamur de divitiis, quæ sæpe non dona, sed vincula, sed compedes; nec jam ornamenta corporis, sed impedimenta animi, & sollicitudinum atque formidinum acervi sunt. Divitiæ multis attulere mortem, requiem abstulere ferè omnibus. In vepribus sopiuntur, qui in divitiis quiescunt. Gravis sopor qui aculeos non sentit. Sed venit ecce vox, quæ malè soporatos excitet: *Dormierunt somnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.* Et væ illis, qui *in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur.* Non est bona gloriatio illorum. Ecquid etiam de lauto victu, de splendido vestitu gloriamur? An nobis ideo plus parcent vermes, quàm duro agricolæ? an non cibo molliore vescentur avidiùs? Scimus, etsi fortè dissimulemus, nos illi convivio præparatam escam, & fortè jam cenæ tempus instare, certè autem longiùs abesse non posse: Nam & brevis est lux, fameliciúque convivæ, & quæ mensam instruit, mors impigra. Quin potiùs nos pudet, more pecudis gaudere pabulo, & ciborum fieri reconditorium, & dolii vicem subire, seque insuper de hoc magnificè jactare, & gloriam ducere, se gulæ servum fateri! Quid porrò gloriolæ captamus, cùm vestium nostrarum pretium prædicamus; tanquam si nobile sit factum, in veste totum patrimonium circumferre, & posse dicere: *tanti cena, tanti veſtior?* Non est laudis, tot sumptibus suum sibi carcerem ornare. Sed nos omnia eò molimur, ut divites habeamur. Hinc illæ ventosissimæ narrationes: tot mihi sunt prædia, tanta prædiorum merces, tot annui proventus, tanti reditus, tot argentea vasa, tantum numeratæ pecuniæ; horum omnium vanissima est ostentatio. Rex Ezechias cetera laudatissimus, & in amoribus Deo, hoc uno tamen graviter deliquit, quòd palatii sui thesauros

4. Reg. 20. vers. 13.

regis Ba-
bylonii-
ambitio-

ambitiosiùs exteris monstrarit. Non videbatur huic humanitati hærere noxa: Nihilominus Isaias divino jussu sententiam pronuntiat: *Ecce dies venient & auferentur omnia, quæ sunt in domo tuâ, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem: non remanebit quidquam, ait, Dominus.* Adeóne grande piaculum est, domus regiæ gazas regiis legatis ostendere? Tantopere Deus ostentationem omnem odit, ut vel parvam, vel in amicissimis
Hier. cap. 9. vers. 23. sæpe magno puniverit supplicio? *Non* ergo *glorietur dives in divitiis suis. Linguam magniloquam disperdet Dominus.*

§. IV.

4. De ingenio & eruditione. QVartum ostentationis specimen est, ob ingenium & eruditionem se jactare. Communis hic furor est, ingeniosum malle quàm laboriosum dici. Non neminem reperias tam stolidum, qui eo solùm nomine laborem fugiat, ne minùs videatur habere ingenii, quò plus insumit laboris. Insania luculenta: Cùm non rarò ingenium optimum pessimus quisque habeat: *Labor,* ut
Senec. lib. de providentia. cap. 5. Seneca loquitur, *optimos citat.* Bene laborare, quia industriæ, simul & laudis est; ingenium sortiri bonum, etiam pigerrimus potest, imò & nequissimus. Et tamen nescio quâ ratione amœniùs ad aures nostras accidunt hæ voces, *Ingeniosus est,* quàm illæ, *Laboriosus est.* Hinc illæ suimet commendationes: Promptum mihi & velox ingenium est. Utinam promptum & velox sit ad virtutes.
Ingenium bonis artibus applicatum præstantissimi supellex. *Senec. de Tranquill. cap. 15. fine.* Alioqui quò velocius, eò propiùs ruinæ. Pretiosa est animi supellex, præclarum ingenium, non negamus, si tamen bonis artibus applicetur: si minùs, periculosa, sibi aliisque exitiosa. Ingenia felicissima frequenter exorbitant turpissimè. Annæus ex Aristotelis mente asserit: *Nullum magnum ingenium sine mixturâ dementiæ fuisse.* Julianus Imperator Apostata magni fuit ingenii, sed tantò sibi & terrarum Orbi exitiosior, quantò ingeniosior.
Malis autem ingeniis rerum naturâ exitiosius, quàm bonis nihil artibus imbutum, aut pravis opinionibus corruptum. Hujus generis plurimos vetus recensque memoria numerat, qui si minùs ingenii habuissent, minùs nocumenti tam sibi, quàm aliis intulissent. Vix quidquam in rerum naturâ exitiosius, quàm altum ingenium malis artibus imbutum, aut pravis opinionibus corruptum. Ingenium magnum sed pravum, præcipitio semper proximum: tutius est semper ingenium bonum ac modestum, quàm excellens, quòd illud in malum non facilè flectatur, hoc in diversa sit volubile. Solent qui de se magnificè sentiunt, præfidenter majora viribus aggredi, inque nisu medio prolapsu suo vel periculo vel pudore condiscere, quàm justi fuerint rerum æstimatores suarum. Addo & illud quod Romanus sapiens affirmat:
Idem Consol. ad Marciam c. 23. *Ingenia quò illustriora, hoc plerunque breviora sunt.* Nec ferè quidquam odiosius est sapientiæ, quàm nimium acumen: ideo veteres invisam Palladi finxerunt araneam, cujus subtile opus ac tenues telæ sunt, sed fragiles, nullique usui: Ingenia magna & subtilia, sæpe maximorum initia malorum fuerunt. Rarò magni errores, nisi ex ingeniis magnis prodierunt. Sed & hoc quotidiana loquitur experientia, in uno eodémque homine ingenium quandoque summum, & nullum esse judicium, quod moderari deberet ingenio: ita quidam doctissimi sunt, doctrinâ vix uti possunt. An non istud superbiam omnem & vanissimam ostentationem coërceat? Quanti sunt nihilominus qui non ingenium dumtaxat suum, sed & sapientiam suam jactitent. Sed mihi credite, si verè sapientes essent, nunquam se esse dicerent. Sapiens cùm intelligat, quantum sibi desit, non solet de rebus suis gloriari, nec sapientiam sibi familiarem opinari. Primus ad stultitiam gradus est, se sapientem credere; proximus est, se sapientem profiteri. At horum non paucos numeraveris. Quàm bene res irent hodie, si tot essent sapientes, quot sapientiæ professores. Nunc illorum pauciissimi sunt, horum maximus est numerus. Felicissimam dixerim ætatem nostram, quæ non unum duósve vel septem sapientes, sed in singulis urbibus, ceu pecu-

A dum greges numerat quamplurimos. Sed videte quanto errore. Proprium est sapientis, suam in rebus plurimis ignorantiam nosse ac fateri, quod ostentatores illi omnium minimè faciunt. Audite, obsecro ostentatorem insignem: *Vos nescitis quidquam,* ait Caiphas, *nec cogitatis,* *Ioan. cap. 11. quia expedit nobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non* *vers. 50. tota gens pereat.* Omnes alios ignorantiæ, temeritatis, & inconsiderantiæ damnat; se unum prudentem, circumspectum, sapientem venditat. Sic Jobi cognatus Eliu:
Iob cap. 32. vers. 10. *Audite me,* inquit, *ostendam etiam vobis ego meam sapientiam.* His talibus illud Jobi opportunissimè objicitur:
Idem c. 12. vers. 2. *Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia?* At sapientem, inquis, non nemo me dicit. O te bonam, sed fatuam oviculam: quàm creduli & quàm faciles in fidem sumus, cùm de laudibus nostris agitur! Quàm suaviter Demosthenem titillavit, cùm eum anus Attica digito monstraret, dicerétque: *Hic est ille Demosthenes.* O vane gloriator! non te tuæ, neque alienæ voces sapientem facient, sed res ipsa. Vulgò sapientes insaniunt, & B Vulgari opinione nihil à virtute & veritate remotius.
insani sapiunt. Nihil est à virtute vel à veritate remotius quàm vulgaris opinio, quæ falsa pro veris, vera pro falsis habet. Et quid nostro hoc ævo litterarum & inscriptionum tituli non audent, quem non nobilissimum & maximè strenuum, quem non eruditissimum ac jurisconsultissimum, quem non prænobilem, amplissimum, magnificum, generosum, perillustrem, illustrissimum faciunt? hîc garriendi & adulandi libertas infinita & faciliùs putant hæc scribi quàm dici: nam littera non erubescit. Sed quid aliis ô vane gloriator de te credis? teipsum de tuis rebus interroga. Vis nosse quàm sis sapiens? oculos in tergum reflecte: Recordare obsecro, quoties in hoc vitæ cursu cespitaveris, quoties aberraveris, quoties offenso pede ecciderís; quot dolenda, quot pœnitenda, quot erubescenda commiseris: jam si audes, te dicito sapientem. Præstat igitur (mihi crede) falsas opiniones abjicere, insolentiam deponere, insipientiam C circumspicere, & optare, nè qua experiendæ sapientiæ necessitas incidat, quæ declaret nos de nihilo gloriatos: Hæc rectior tutiórque quærendæ sapientiæ via est. Nihil enim altiùs ascendit, quàm onerosa Humilitas. *Non* *Hier. cap. 9.* ergo *glorietur sapiens in sapientiâ suâ.* Nam *linguam magni-* *vers. 23.* *loquam disperdet Dominus.*

§. V.

QVintum Ostentationis caput est, de virtute, imò & de vitiis gloriari. Cùm deest Ostentatrici Linguæ quod jactitet, tunc ampullantia & sesquipedalia verba, tunc vitream fractam & somniorum interpretamenta, tunc fabulosos sententiarum strepitus spargit. Sed nunquid non saltem de virtute gloriari licet? Ut liceat, in illo solùm est gloriandum, qui virtutis & bonorum omnium solus auctor & largitor est. Sed nos plerunque in nobis atque de nobis, nostrisque virtutibus gloriamur, dum fatuè credimus, pluribus atque majoribus nos præditos virtutibus, quàm simus. Fundamentum veræ virtutis humilitas, nec tanta claritas est ulla, quam elatio non obscuret. Scit hoc ille, qui clarissimus creatus, sed quia seipsum efferebat, non tantùm obscurus, sed tenebrarum princeps est factus. Quòd si Angelorum nobilissimus sic præcipitatus est, quid alii de se sperent; quid fiet vermiculis, si Angelis non parcitur superbientibus? Non solet esse virtus jactatrix aut miratrix sui, sed imitatrix alieni, ubicunque demum emendatius viderit exemplum. Itaque semper anhelans, semper altiùs aspirans, dum se comparat, parvipendit. Nunquam virtus consummatam se judicat, non confidit nisi Deo, nihil sibi arrogat. Scit hoc tempus esse militiæ, non triumphi aut gloriationis, atque ideo nunquam torpet, & semper in actu est; semper quasi nunc primùm incipiens accingitur, nec unquam se omnia perfecisse credit. Nō est virtus, error est virtutis adversarius, sui ipsius commen-

5. De virtute, imò & vitiis gloriari.

2. Cor. c. 10. vers. ult. commendatio. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Quisquis ad virtutis jugum ascendisse se credit, in hoc primùm fallitur, quòd ubi se credit esse, non est. Siquidem nil tam profectui adversum, quàm magni profectus opinio; nemo studet agere, quod peregisse se putat. Qui omnem vitam suam ante oculos ponit, pérque dies singulos actuum ac verborum & cogitatuum rationem à seipso exigit, incorruptus rerum suarum arbiter, videbit quantum vacui sit in animo, quantum occupent vitia: qui conscientiam suam intertogat, aliter de se sentit, quàm qui tantùm famam. Sed ego ipse, inquis, mihi vir bonus videor. Ergo certè malus es. Boni enim sibi displicent, séque accusant. Sed forsan & tibi, & aliis bonus videris? Quid si tu malus, illi autem stulti sint? Nec scintilla quidem est solidæ gloriæ, tametsi vulgus omne unâ voce nos laudet.

Nulla pronior ad præcipitium via est, quàm per vulgi vestigia.

Jam dixi: nulla pronior ad errorem atque ad præcipitium via est, quàm per vulgi vestigia. Quidquid pæne vulgus laudat, vituperio dignum est. Quidquid ferè vulgus cogitat, vanum est; quidquid loquitur, falsum est; quidquid improbat, bonum est; quidquid approbat, malum est; quidquid prædicat, infame est; quidquid agit, stultum est. I nunc, & insanorum sermunculis gloriare. Ecquid omnium laudes, quid omnis humanus favor est? Pulchra & multicolor iris. Et quid iris est? nubes opaca & roscida, in aquam brevi abitura. Nec ille quidem ad gloriam veram pertigit, qui omnibus placet. Placentes hominibus Deus spernit; & hominibus placere, displicere Deo est; contraria contrariis gaudent.

1. Reg. cap. 2. vers. 3. Quapropter, *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes; recedant vetera de ore vestro.* Nemo virtute suâ, quamvis verâ, sed in ipso virtutum omnium auctore glorietur. Qui contrarium facit, non modò non assequitur, quod non habet, sed idipsum quod habet, vel imminuit, vel amittit.

Isaiæ cap. 3. vers. 9. Ambros. lib. de Apol. David. c. 9. Sed sunt quidam virtutum adeò inanes, ut vel ipsis vitiis glorientur: *Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt.* Ambrosius in hos graviter invectus: *Plerique*, ait, *in suis lapsibus gloriantur, & putant etiam laudis esse, quæ criminis sunt.* Jam in laude ponitur, vino se obruere, simplicem circumvenire, alienam pudicitiam

Gloria de vitiis est fœdissima.

expugnare, suam in omne flagitium abjicere. Non falsissima solùm hæc est gloria, sed etiam fœdissima. Nec ego in tam flagitiosè gloriantes aliud fulmen torqueo, quàm quod olim in eos sanctissimus rex torserat his verbis. *Psal. 51. v. 3. 4. & 7.* *Quid gloriaris in malitiâ, qui potens es in iniquitate? totâ die injustitiam cogitavit lingua tua. Propterea Deus destruet te in finem; evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terrâ viventium.*

Radicitus extirpaberis è vivis, futurus miser æternùm. Hic finis fallæ ac fœdæ gloriæ.

Quid igitur ô vanissimi mortalium, quid vires ac formam corporis jactamus, quid nostram ipsi prosapiam prædicamus, quid opes ac divitias crepamus, quid ingenium & eruditionem ostentamus, quid virtutes nostras, aut quod longè turpius, nostra vitia in gloriæ censu numeramus? Gloriam veram nunquam assequetur, qui falsam tam sedulò quæsierit.

Vide obsecro, mi Lector, quæ de Vanâ gloriâ disseruimus in Amussi rectæ intentionis. Hîc solùm ostentatrix lingua erat configenda.

Amussis l. 2. cap. 4. & 5.

CAPVT XLV.

Quæ plerunque pœnâ linguam OSTENTATRICEM *soleat comitari.*

Tria linguæ vitia frequêtia.

ERuditè dixit quispiam è sapientum numero, tria esse vitia linguæ admodum frequentia. Primum eorum est, inquit, qui pauca sciunt, & doceri nolunt. Alterum eorum qui multa sciunt, sed ea docere nolunt, A Horum denique tertium, qui optimè quidem docent, sed pessimè vivunt, atque de alterutro certè, si non de utroque gloriantur: eruditionem jactant, quam malis moribus refutant. O grave linguæ vitium Jactantiam! Hanc sanctissimus Rex David *Linguam magnilo-quam*, beatus Jobus *verba ventosa* vocitat. Hujus linguæ stolidum ingenium utcunque spectandum proposuimus, nunc quæ hoc oris vitium pœnæ comitari soleant, exponemus.

§. I.

OStentatricem linguam passim hoc supplicii comitatur, ut dum superbo se volatu jactat, alienæ linguæ jaculo repentè fixa concidat. Rex Antiochus Annibali profugo argenteum suum exercitum ostendit, & quæsiit: Num hæc satis forent Romanis, contra quos erat bellaturus? Imò verò, inquit Annibal, satis; etsi avarissimi sint. Aptè tetigit regiam ostentationem. Non tarò puniuntur linguâ, qui linguâ delinquunt. Babelicæ turris structores non leprâ percussi, non aquis submersi, non incendiis consumpti, non terrâ dehiscente absorpti, sed linguarum confusione puniti. Ab Ostentatrice Linguâ vanissimum illud ædificium cœpit: *Venite*, ajebant, *faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum.* A linguâ peccatum, à linguâ peccati supplicium fuit. Vitium linguæ linguâ punitum. Gen. 11. vers. 4.

In convivio assederat virgo cultior quàm ditior, & quæ suum omnem censum secum circumferebat. Epulæ lautæ, & quæ solertissimam gulam irritarent, inferebantur. Illa tanquam conducta ad has lautitias spectatrix, sedebat sine cibo, viva statua; neque tam videri volebat abstinens, quàm dives & opulenta, cui domi satis esset cupediarum. Hortantur alii & aliæ, ut manum cum ceteris admovere, & hunc mensæ paratum velit non spernere. Nil proficiunt. Illa ut priùs manuum destituta usu sedet; solis oculis omnium ora oculósque delibat. Tandem honesta matrona quæ illam juxtim assidebat: Ecquid mea filia, inquit, caussæ esse dicam, quòd ferenia tam opipara priùs damnes quàm gustes? Cui illa: Non est, inquit, quod mireris, mater, nimiùm Mecattor huc accessi satura. Nam domi priùs perdiculâ famem omnem exemi. Audiit hoc facetior quispiam mensæ minister, & vanissimè se venditanti: Apparet, inquit, quod de perdice asserit; nam plumæ collari etiamnum inhærent, & simul intento digito in collare, reliquias pultis avenaceæ ostendit. Mox risus undique coortus, quo miseliæ pulliphagæ vanissima ostentatio jugulata. Jure: nihil turpius paupere superbo. Formicula bovis arantis cornu occupans, cùm à bove, quid illic ageret, interrogaretur; arare se & sudare respondit. Hanc formicæ inanissimam ostentationem, cum illâ caussidici licebit conferre.

Caussidicus quidam sic se jactabat apud me,
Nullam quòd usque caussam, ab annis plus decem
Perdiderit: verum (quantùm considero) dixit;
Caussam qui ab annis plus decem egit unicam.

Posset jactator hic caussidicus virginem illam conjugem ducere paris studii æmulam. Sed aptiorem scio maritum, & qui meliùs illi conveniat, quàm Tulliæ Tarquinius.

§. II.

IN oppido quod sextum ab Argentorato lapidem distat, (nomen tacemus) vir avorum quàm numorum ditior habitabat. Poterat is quidem fumosas majorum effigies, exesas carie clavas, confossas jaculis peltas, perforatas crebrâ glande galeas, infectos rubigine gladios ostendere.

——— *tumens alto Drusorum stemmate, tanquam* Juvenal. sat. 8.

Fecerit ipse aliquid, propter quod nobilis esset.

Interea tamen in suorum Drusorum conspectu tenui nimis salino victitans cogebatur, Idem sat. 3.

——— *sordes farris mordere canini.* Nec

Nec illi ferè alia quàm feralis cena, exigua patella ponebatur. Cenæ quotidianæ caput erat, pallidus caulis lucernam olens, & dimidio constrictus gammarus ovo, aut crudi fungi, aut acerba mala, aut si quis alius cibus strangulat. Et sanè periculum non erat, ne quis huic patrifamilias Strobylus obreperet, & quadrilibrem ollam auri plenam sublegeret. Nihilominus divitias ille jactabat, & nescio quam secretam opulentiam. Adeò robusta est Jactantia, ut nec validissimis quidem brachiis malæ Fortunæ possit dejici. Opes vel pauperrimi de se prædicant. Hic certè intolerantiùs se efferebat, quòd antiquo stemmate ramum duceret millesimus. Et ut quadraginta sestertia, quæ non habebat, habere crederetur, & nescio quarum opum suspicionem moveret, quotiescunque vicinam urbem ingressus est, eques esse voluit, sed sine equo. Ocreis & calcaribus pedes impediebat, & jumento miser, quod foderet, carebat. Ridicula hæc consuetudo hodiéque inveterascit; ocreati sunt & calcaribus armati, etiam in curribus & navibus, aut dum plateas obambulant, nec equos cogitant, nisi lapides illis maria, & rhedæ pro equis sint, ut calcaribus agantur. Hunc morem gloriator ille religiosissimè servavit. Resci vit hoc magistratus, & ludos facere voluit ridiculum hominem. Citatur ergo in curiam; ubi laticlavius aliquis canicie venerandus: Ad nos, inquit, nobilis domine, querelas in te alligavit paupercula familia, téque injuriarum egit. Accusationis caput hoc est. Diceris ante portas urbis, equum tuum cursu exercuisse, & infantem illic temere ludentem, equi calcibus obtritum esse. Causæ meæ, Patres conscripti, ait accusatus, in promptu est sincera defensio: nego feciſſe. A me aut meo equo supra oviculam miti hic infans immortalis sit. Sed forsan vestis aut vultus similitudine decepti vestri cives mihi imputant, quod alter deliquit. Iterum innocentiam meam affirmo, & nego feciſſe; infans nullus equi mei calcibus obtritus est. Contra senatus obducere, testibus velle agere; crimen confirmare, & exaggerare; ideo & cupere, reum se fateatur, atque dicundæ sententiæ submittat. Hic miser inter caudinas furculas deprehensus, nullum prorsus videre exitum; aut enim causam amittere, aut equum debuit, quem nunquam habuit. Eques videri volebat, & opulentus, puniri tamen ob fictum equum nolebat. Quare satiùs ratus causam capitis agere, quàm equi hactenus simulati: Ut liqueat, ait, vobis patres conscripti, in hac capitali causâ, de innocentiâ meâ, testes ego contra testes producam: duo forsan in me testabuntur; ducentos ego adducam. Et videte quàm falsò injuriarum agar. Norunt, quotquot pagi mei incolæ sunt, jam à toto decennio stabulum meum ab omni jumento desertum & vacuum fuisse, equum illic tanto tempore stabulasse nullum. Ad quæ senatus omnis in latum cachinnum effusus, ita decrevit: tuo te calculo absolutum pronuntiamus: sed ut evictæ tibi causæ perpetuum sit monimentum, Hippona tuo stabulo æternùm exulet, nullus unus unquam ad tua præsepia stet equus. Vix mensis abiit, & binos caballos (sed quales ad cultrum proscribi solent) cœpit alere. Tantus est ostentationis pruritus. Hæc paullo fusiùs narrare conveniebat, ut vel hac ratione Ostentatricem linguam reprimeremus.

§. III.

Quàm sapienter monuit Chrysostomus: *Præstantem virum non modò de iis quæ ipsi desunt, gloriari non convenit, sed ne de iis quidem quæ habet. Nam si ob ea quæ verè bona sunt, gloriari stultitiæ est, multò certè magis ob ea, quæ nullius pretii sunt.* Isidorus Peluſiota ejusdem animi: *Pietatis*, inquit, *ac justitiæ norma in eo sita est, ut ea quidem quæ rectè ac ex virtute gerimus, occultemus, tum quia finis incertus est, tum ne audientibus graves ac molesti simus.* Ingratissima est oratio quæ rebus flaccet, strepitu viget. Præclarè canit Venusinus vates,

Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet *Horat. lib. 1.*
Plus dapis, & rixæ multò minùs, invidiaq;. *epist. 17. ad Scævam.*

Sic ostentator & plausor, si virtutem quam nactus est, posset non prodere, retineret; linguâ Ostentatrice perdit. Virtus in abdito crescit. Omnia perdidit, qui dixit: *Non sum sicut ceteri hominum.* Hic quisque pro se clamat: *Luc. cap. 18. vers. 11.* Ego doctior sum, ego nobilior, ego ditior, ego robustior, ego formosior, ego verò honoratior: Non sumus sicut ceteri hominum. Hi tales similimi sunt lucernæ, de quâ venustè apologorum parens: Lampas, inquit, oleo ebria & lumen diffundens, gloriabatur quasi præ sole splenderet clariùs. At ventis paullò concitatiùs spirantibus statim extincta est. Sed eam rursus quispiam accendit, dixitque: Luce lucerna, & tace; astrorum lux nunquam deficit. Audite gloriosuli plausores, & *nolite 1. Reg. 2. multiplicare loqui sublimia gloriantes.* Lucete, & tacete. *vers. 3.* Virtutum omnium hostis est jactantia. Virtutis expers, verbis jactat glorias. Nimirum quo dolium est inanius, hoc sonat vehementiùs: natat ovum si inane est, plenum desidet: arista inanis recta stat quidem, sed curva est plenior: sic sæpissime

Majus est se non jactare, quàm feciſſe maxima. *Vetus Troch.*

Jactantia quantumvis cauta, decori tamen terminos semper transilit. Athenis duo architecti de opere publico conducendo contendebant; alter disserendi copiâ & elegantiâ instructus, cùm orationis suæ apparatu populum movisset: Alter dicendi ignarus, sed arte melior in medium progressus: Viri Athenienses, ait, quemadmodum iste dixit, ego efficiam. En, obsecro,

Grandius flumen minore, quàm minus, fluit sono. *Monos. vetus.*

Solebant olim mercatores navigationibus longinquis catellos melitæos, aut simios assumere, quorum lusibus navigandi tædium levarent. Fuit ut ortâ tempestate inhorresceret mare, atque fluctus eâ vi assilirent navigio ut everterent. Dissectis miserè, ac fluitantibus tam vasis quàm hominibus, mari etiam innabat simius. Hunc conspicatus Delphinus, & quod esse hominem arbitraretur, naufragi animalis misertus, familiariter adnavit simio, tergum præbuit conscendendum, & ad terram cœpit evehere. Jámque in conspectu erat mons Piræeus, & Athenienſium navale, cum Delphinus simium interrogat; an esset civis Athenienſis? Hic simius laudis avidus, se & esse civem Athenienſem, & in eâ urbe nobilibus parentibus prognatum dixit. Ampliùs ille interrogare, an etiam Pyræeum nosset? Tum simius: Optimúmne illum amicum, & summum, ac inprimis familiarem, inquit, meum? ratus de homine Delphinum loqui, qui de monte quærebat. Hac tam impudenti jactatione offensus Delphinus subduxit se in altum, & miserum simium undis suffocandum deseruit. Hæc gloriationi merces debetur: cùm molliſſimè punitur, pro applausu risum fert. Veteri verbo dicebatur:

Ventosa risus est parens jactantia. *Vetus Iamb.*

Venite, ajunt, habemus hîc corvum alienis plumulis ornatum; evellamus illas cum festivo risu.

§. IV.

Ergo qui metuit irrideri, caveat gloriari; qui refugit haberi stolidus, fugiat esse gloriabundus. Nemo citiùs stultitiæ insimulatur, quàm qui plurimùm de se gloriatur. Multi dum magnificè loquuntur, famam se colligere sperant, cùm infamiam colligant, & ceu viatores erronei dum accedere existimant, retrocedant. Quidquid propter solam gloriam dicitur, veram gloriam non meretur; sæpe non tantùm irrisum, sed & supplicium. Optimus Deus levem etiam jactantiam vel in amicissimis graviter punivit.

Deus levè jactantiam in amicissimis graviter punivit.

Eleutherius sanctitate morum & amabili simplicitate celebris, beato Gregorio teste, cùm iter faceret ingruentibus vespere tenebris, ad cœnobium sacrarum virginum divertere coactus est. Erat illic puerulus quem cacodæmon insederat, & noctu præcipuè vexarat. Hunc virgines illæ Eleutherio, de vitæ sanctimoniâ jam noto commendarunt, & velut per speciem officii rogarunt, pateretur puerulum illum eâ nocte in suo esse cubiculo. Non recusavit. Altero die sacræ virgines solerter quæsierunt, qui sese puer gessisset? Miratus Eleutherius hanc quæstionem: Bene, inquit, se gessit. Quid istud quæritis? Illæ rem candidè fassæ, malo genio puerum occupatum, singulis noctibus crudeliter hactenus habitum dixerunt, rogarúntque obnixè in suum secum monasterium abduceret. Assensus est vir sanctus, & puerum ab inquilino pessimo jam liberum in D. Marci cœnobium abduxit. Neque ille ab inferis hospes diversorium suum repetere est ausus. Aliquanto post tempore Eleutherius cum cœnobitis suis familiariter collocutus, & adolescentem illum, qui adstabat, intuitus: Videte, inquit, fratres, quàm diabolus cum virginibus illis luserit! apud illas à malo dæmone agitabatur; apud nos mera est ovicula. Vix hanc vocem paulò jactantiorem miserat, cùm denuo ille ab Orco carnifex adfuit, & adolescentem in omnium oculis acerbè torsit. O Eleutheri, si tu tacere, si tu potuisses non gloriari, Acheronticus iste tortor reverti non potuisset. Sed Eleutherius paullulum sui oblitus mox ad se rediit, & unà cum suorum cœtu, jejuniis, precibus, lamentis tamdiu cælum pulsavit, dum hospes invisissimus jam secundùm cedere est coactus, nec unquam postea in hospitium hoc rediit. Tanti est vel una vocula quæ jactantiam oleat. Verissimè dixit Hebræus Psaltes: *Dispердet Dominus linguam magniloquam*. Eâ de causâ Tobias filium tam sollicitè instituens: *Superbiam*, inquit, *nunquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas.* Ostentationem omnem penitus eliminatam vult, & à corde, & ab ore. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est. sed quem Deus commendat.* Ille seriò laudandus, qui, uti Sallustius in Jugurthâ notat, plurimum facit, & minimum de seipso loquitur. Lingua igitur ostentatrix, & magniloqua summopere cavenda.

Ps. 11. v. 4. *Tob. cap. 4. vers. 14.* *2. Cor. c. 10. vers. 18.*

Omnium virtutum hostis, turpis est jactantia.

Vetus Troch.

Multa satis de Ostentatrice Linguâ diximus, si verba numeremus; pauca nimis, si vitii observemus indolem. Pæne insanabile hoc monstrum est, & videri potest omnium vitiorum mori ultimum. Subinde, dum halitus est, Ostentatio vivit. Produco testem.

Sutori, & quidem egeno (tacemus gentem) cùm jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cùm rogasset, ecquid decessurus sibi præceptorum relinqueret? Jam defectâ voce pater: Ut, inquit, memineris, in majestatem assurgere familiâ tuâ dignam. Deus bone! Jam tribunal vocat, jam æternitas in oculis est, & necdum missionem damus Ostentatrici Linguæ?

Icon. Anim. cap. 7. pag. 4. à princ.

O fædam labem, quis te Oceanus eluat? ô vastam dementiam, quæ tibi anticyræ suffecerint? ô vesanam jactantiam, quæ te supplicia satis castigent? Abrumpo hîc potiùs quàm finio. Dissertationi clausulam Sarisberiensis imponat, qui verè de hoc vitio: *Omnia*, inquit, *quæ ostentationis caussâ fiunt proficiscuntur in mortem.*

Ioan. Sarisb. lib. 7. Policratici c. 22.

Nota, Lector, nos hîc egisse de Linguæ gloriatione: quæ verò de vanâ gloriâ, ejus radice disseruimus, reperies in libro 2. de Rectâ Intentione cap. 4. & 5.

P

CAPUT XLVI.

Quæ lingua POLITICA *sit, & de quatuor illius venenatissimis venis.*

CHristus æterno Patri preces allegans: *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ*, inquit, *quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Delectum facit servator inter homines, quos in duplicem classem partitur, sapientum & parvulorum. Quemadmodum inter Angelos duæ à se partes abibant in diversum: illa perseverantium in Dei cultu, hæc desciscentium ab illo: ita prorsus inter mortales pars una sapientum est, qui à multis tanquam homines cælo lapsi adorantur; sint cælo delapsi, in cælum redituri non videntur, sicut parvuli qui alteram constituunt partem humanæ gentis.

Matth. 11. vers. 25.

Sed quinam illi sapientes sint, operosa est quæstio. Queritur olim Philippus Melanchton, & unà gravulatur: Jugum Pontificis Romani excussum esse; At contrà, inquit, hominum istorum politicorum jugo colla sunt subjecta. Itáne verò jugum politicum, jugum tam horrendum est, præ quovis alio? potens argumentum vel ab adversario in politicos. Hos si pæne eosdem cum sapientibus illis dixero esse, non multùm aberraro. Hi sapientes, quos jam *Politicos* vocamus, è linguâ potissimùm noscuntur. Lingua illorum, anguilla est in thecâ holosericâ; utcunque eam comprehenderis, elabitur. Non est scabra hæc lingua, sed lævis, nitida, plena succi & verborum, plena gratiæ & venustatis, ad technas struendas versutissima. Anguilla lubrica est lingua politica, sed in thecâ, ut diximus, holosericâ. Nos linguæ *Politicæ* venas rimabimur, & primarias quatuor proponemus.

Melan. in Ep. ad Galat. fac. 2. pag. 180.

§. I.

NObilissimus Elegorum scriptor Ovidius quæstus est, quod suus sibi patet poëtin interdixerit, cùm tamen promptissimum ad id studii sortitus sit ingenium. Sed velit nolit parens, naturam aliò flectere difficillimum est: quidquid conabar dicere versus erat. Lingua Politica pæne idem de se dixerit: Quidquid conabar dicere, fucus erat: Quidquid conabor dicere, fumus erit. Habemus confitentem reum. Sed ad rem: venas Politicæ linguæ scrutandas sumpsimus.

Quatuor venenatæ linguæ vense.

Prima venenata vena illius linguæ dicitur *Cretissma*. Lingua Politica velut primæ veritatis mysterium adorat principium istud; Cum vulpibus vulpinandum est, mu & cum Cretensibus cretisandum est, hoc est, mentienti mentiendum, fallens fallendus. Beatus Paulus Epimenidis poëtæ testimonium allegat hoc modo: *Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri; Testimonium hoc verum est. Quam ob caussam increpa illos durè, ut sani sint in fide.* Græcorum adagio erat: Tria cappa pessima, Cretenses, Cilices, Cappadoces, maximam partem homines mendaces; & nimiùm quàm potentes linguâ Politicâ, quæ mendacium novit tegere. Plato solerter advertit, notatque urbes & regiones maritimas (qualis est Creta) plerunque mores non optimos præ se ferre: Nam cùm mercibus, inquit, & cauponando talis civitas repleatur, dolosos animos, instabiles & infidos mores parit: unde parum ipsa ad seipsam, & minùs ad alias gentes fidem & amicitiam stabilem colit. His tamen vitiis lingua Politica pulchertimum mantelum novit injicere. Siracides hominem Cretisantem describens: *In conspectu oculorum tuorum*, inquit, *conculcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur: novissimè autem pervertet os suum, & in verbis tuis*

1. Cor. 6. vers. 12.

Tit. 1. vers. 12. 13.

Plato 4. de legib.

Eccli. 32. vers. 21.

tuis dabit scandalum. Nimirum hi politici, aliud linguâ promptum, aliud pectore clausum habent; non sunt sani in fide. Fidelis ille famulus Christi Domini optimè rogat: *Verbum verum & stabile da in os meum, & linguam callidam longè fac à me. Quod pati nolo, omnimodè cavere debeo.* Politicus, ut verbis Salomonis utar: *Comede & bibe, dicet tibi, & mens ejus non est tecum.* Cibos quos comederas, evomes, & perdes pulchros sermones tuos. Nempe tu ebrius cum sobrio, nec decorè nec cautè loqueris. Nam politicus, stylo Siracidæ, est vir astutus, *multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est.* Quàm propriè Cretisans politicus hîc notatus est! optimè dixit Ambrosius: *Turpis est omnis fraus, quantumcunque videatur speciosa.* Vlpianus quidem explicat quâ ratione veteres distinxerint, dolum bonum & dolum malum, nam primum illum, dexteritatem, solertiam, urbanitatem dixerunt: quidquid sit, Turpis est omnis fraus. Pacificas istas ac politicas fraudes damnamus, non stratagemata militaria. Isaias olim minatur: *In die illâ visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum qui in mari est.* Leviathan piscis magnus squamis arctè cohærentibus, serpens vocatur, quia lubricus & tortuosus, multiplici se volumine convolvit, cùm stringitur, elabitur. Lingua Politica torquere se novit, refugere, tergiversari, ambages quærere, tantâ caussarum & & rationum & argumentorum varietate, ut jures, eam omnium linguarum optimam, sanctissimam: sed tortuosus coluber est, obliqua dat responsa expectationis variæ, nec ad Dei honorem, sed ad suum; se spectat, suúmque commodum. Atque hæc prima Politicæ Linguæ vena est Cretismus.

Jacob. Christ. lib. 3. c. 45. num. 4. Prov. c. 23. vers. 7. Eccli. c. 37. vers. 22. Ambros. l. 9. Offic. cap. 9. Ysaiæ c. 27. vers. 1.

§. II.

Altera vena linguæ Politicæ Syncretismus dicitur. Avetis nosse, quid syncretismus sit? dolosus ignis est sub quieto cinere; falsa, simulata, insidiosa pax, malitia in occasionem ultionis intenta, umbra fœderum, simultas officii ostentatione blandiens. Cùm Isaias vates Ezechiæ regi nuntium ferret acerbiorem, dicerétque: *Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ recondita sunt in domo tuâ, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem: non remanebit quidquam, ait Dominus.* Cui Ezechias: *Fiat tantùm pax & veritas in diebus meis.* Simili fermè modo lingua Politica loqui assolet: Modò mea mihi salva, quidquid aliis fiat, quidquid posteris prosit, aut noceat: viderint illi, ego mea tueor; sit tantùm pax in diebus meis. Proximus sum egomet mihi: Omnes sibi melius esse malunt quàm alteri. Pacem volo, sed mihi bonam, cuicunque demum mala sit.

a Syncretismus.

4 Reg. c. 20. vers. 17. & 19.

Quid amœnius pace? pacem te poscimus omnes, si tamen pax fida sit & sincera; si verò ea sit quæ diu durare non possit, quam pars adversa in omnem nocendi occasionem flectat, pax miserrima est, & bello pejor. Gratissimus est olivæ ramus, si autem is strictum gladium jugulo imminentem tegat, facessat hæc oliva. Sunt qui velint inducias pacisci cum morte atque inferis: *Percussimus fœdus,* inquiunt, *cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* O pacem non stabilem, ô non duratura fœdera! Mors in omne momentum intenta, occasionem subitò non sumet, sed rapiet, & insurget truculentior, inferi profundiùs hiabunt. *Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit.* Confecturus pacem cum carne & carnis concupiscentiis, seipsum turpissimè fallit. Videte, obsecro quibuscum inducias agitetis, ne inter eos censeamini qui dicebant, *Pax, Pax, & non erat pax.* Pax intuta formidolosior bello. Apologus rem declarabit. Erinaceus ad Lepusculi cavum accessit, rogavitque hospitium. Cui Lepusculus miti responso: Doleo, inquit, mi frater, quod te cogar excludere; vestis tibi nimis est hispida: sub uno tecto quod ipse facilè con-

Ysaiæ c. 28. vers. 15. Sap. c. 2. vers. 22. Ysaiæ c. 28. vers. 18. Thren. cap. 6. vers. 14.

A jicias, profectò non conveniremus. O mi optime frater, inquit Erinaceus, si de meâ veste solùm lis sit, hospitium spero non negabis; ita me contrahere possum, ut meipso minor sim: quidquid aculeorum est, velut vagina condo, ut neminem lædam. Quod si bellum ingruat ducem me simul & militem habebis, pro te, meque pugnabo. Non est quod amici mea arma formident, illa ego in hostes expedio. Quidquid porrò Lepusculus objecit, id Erinaceus verbis tam blandis refutavit, ut demũ hospitio receptus sit. Sed nõ diu novus hic hospes naturam dissimulavit, aculeos sensim laxavit, atque sic quantum potuit, dilatavit. Hic Lepusculus: Ohe frater, inquit, hoc quidem pacta & promissa tollit; aliud spondera; aliud præstas. At Erinaceus irridens. Hic meus est mos, inquit, si cui non placet, exeat. Agnoscite, quæso, in Erinacei moribus linguę Politicæ nequitiam; hic syncretismus est. Ergo vide cui fidas, cum quo transigas; si is semel iterúmque fefellerit, non illi unquam facilè fidas.

B Augustinus hac in re fidelissimus monitor: *Nullæ,* inquit, *occultiores sunt insidiæ, quàm quæ latent in simulatione officii, nam eum qui palam est adversarius, facilè cavendo vitare potes.* Est ergo longè periculosissimum, cum morte & inferis, cum carne & concupiscentiis, cum linguis politicis, cum erinaceis tam aculeatis pacisci velle, quamprimum enim similes pacificatores occasio invitat, mox pacta conventa, fœderáque omnia rescinduntur. Erinaceus objicit: Ita soleo, iste meus mos est. Nec aliter Mors, aut Inferi: sic vita hominum est, ajunt. Ita & caro: Pro meâ hoc consuetudine facio: Ab exemplis mille, jam scitur, quàm ego blandè in exitium traham eos, qui mihi fidunt. Qui cum lupo pacem cogitat, dentes ei excutiat. Non est pax impiis, non est, nec illam in scipsis habent, nec cum aliis servant. Talis lupus Antiochus Epiphanes, qui ad cives Hierosolymæos quæstorem suum misit, *Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei. Et irruit super civitatem repente, & percussit eam plagâ magnâ, & perdidit populum multum ex Israël.* Talis Lupus Bacchides, talis Alcimus: *Et locutus est cum eis verba pacifica, & juravit illis dicens: Non inferemus vobis malum neque amicis vestris. Et crediderunt ei. Et comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in unâ die.* De syncretismo hoc unum addo, quod Ambrosius dixit: *Hæretici contra se discordant, sed contra Ecclesiam concordant.* Nimirum Pilatus & Herodes amici sunt, quando de Christi capite agitur. En ipsam syncretismi effigiem, dolosam pacem; sed progredior.

Aug. l. 10. de civit. c. 5.

1. Mach. c. 1. v. 31. & 32.

1. Mac. c. 7. v. 15. & 16.

Ambros. l. 1. de fide c. 4.

§. III.

C Tertia linguæ politicæ vena est, Pharisaismus. Capitaliores hostes Hierosolymis non habuit Christus Dominus quàm illos ipsos qui se sacrorum Antistites profitebantur, Pontifices, Pharisæos, Scribas, Rabbinos, legis interpretes, morum doctores. Hos omnes, nequam hominum catenam dixeris, quæ Christum irretire moliebatur. Omnes, pauciss imis exceptis, vapidam sub pectore vulpem gestabant. Nam ut odium atque invidiam tegerent, verbis Christum blandissimis affati: *Magister,* ajunt, *scimus quia veraxes, & viam Dei in veritate doces.* Et ut verbis adderent facta, etiam ad mensam vocarunt, apparárunt convivia, nec quidquam insidiosæ humanitatis omiserunt: legatos miserunt, conscientiæ quæstiones proposuerunt, etiam ægros curandos obtulerunt, nihilominus odium gesserunt adversus Christum implacabile. Sed quia homines erant politicissimi, non apertis odiis pugnarunt, concilii specie pleráque ab illis gesta sunt. Atque ut omnia in Christum molimina sanctioris senatus auctoritas firmaret, principes sacerdotum, seniores populi, primi ordinis senatores convenerunt. Et quàm illud comptè, quàm politicè propositum? *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani,*

3. Pharisaismus. Christi hostes capitaliores qui.

Matt. c. 22. vers. 16.

Ioan. c. 11. vers. 47. & 48.

Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Ergo resistendum maturè, ne quid Respublica detrimenti capiat: si pax nobis cordi sit, si urbis incolumitatem amamus, clavus huic homini per linguam adigendus est, ut silere discat: convenientissimus illi lectulus crux erit. Et quàm etiam illud politicè ac cautè: *Non in die festo, ne forte tumultus fiat in populo.* De politicis his linguis insigniter Augustinus: *Temporalia*, inquit, *perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitaverunt, ac sic utrumque amiserunt.* Diabolus in vitro, & Linguâ Politicâ in amictu holoserico admodum bene conveniunt; nam pares cum paribus facillimè congregantur. Quòd si Lingua Politica magnæ sit auctoritatis, plerunque multos trahit assecias: benignè auditur, strictè observatur, religiosè colitur. Sed illa clandestino dolo tam noxia est, ut sæpe diabolus conatibus suis omnibus atque viribus tantum nocere non potuerit, quantum Politica Lingua unica nocuit, quæ Pharisæo schemate magnificè incessit.

Matt. c. 26. vers. 5.

August. tract. 49. in Ioan.

Politica lingua plus nocet diabolo.

§. IV.

4. Herodianismus aut Machiavellismus.

QVarta linguæ Politicæ venenata vena est *Herodianismus aut Machiavellismus.* Sicut autem Græci dicere solebant; Aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat, tanta in utroque sensuum & dictionis similitudo: ita nos absque injuriâ dicemus, aut Herodes Machiavellizat, aut Machiavellus Herodianizat; vix ovum ovo similius est. Non nescio Machiavellum pluribus commendatissimum esse, imò alicubi infantes pæne in cunis, scriptoris hujus documentis imbui. Sed revera hîc prudentiam excludit affectus, & subinde parum meminimus nos esse Christianos; politica sic tractamus, ut obliviscamur æterna. De Machiavello, ut rem dicam, idem prorsus sentio quod Justus Lipsius, cujus viri doctrinam & judicium, omnis eruditorum senatus jure merito veneratur. Lipsius ergo in Politicum scriptorem illum exæquo & bono pronuntians: *Machiavelli ingenium*, inquit, *non contemno, qui utinam Principem suum rectà duxisset ad templum illud Virtutis & Honoris! Sed nimis sæpe deflexit (audite ô boni Politici, mali Christiani) nimis sæpe deflexit, & dum commodi illius semitas intentè sequitur, aberravit à regiâ hac viâ Machiavellus argutus, sed sæpe pravus.* Hunc Justus calculum tulit in Machiavelli libros. Nec aliter, puto, sentiet, quisquis rem sine affectu examinarit.

Iam ante mentionem fecimus.

Lipsius initio Politicorum, post præfationem ad Reges & Principes, de consilio & formâ operis.

Herodem ego & Machiavellum non malè cores dixero, quibus exacuantur Politicæ linguæ. Suas certè his cotibus exacuendas Prisciliianistæ dederunt, quorum illud est: *Iura, perjura, secretum prodere noli.* Suam hîc linguam & Julius Cæsar exacuit: *si violandum est jus*, inquit, *regnandi gratiâ violandum est: aliis rebus pietatem colas.* Hinc & regium illud: *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* Dictum cetera non malum, si melior fuisset interpretatio. Nec extra Politicorum numerum fuit rex Hebræus Saul, qui Davidi detulit connubium filiæ, ut insidiaretur vitæ. Rex ipse David ceteroqui sanctissimus, hîc turpiter impegit, qui Vriam è castris evocavit humanissimè, sed tales illi commendatitias Bellerophontæas litteras dedit, quæ caput abstulerunt Vriæ. Politicam Absalonis linguam quis ignorat? Peregrinationem vovit hæc vulpes, non ut Deo sacrificaret, sed ut parenti diadema excuteret. Idem Amnonem fratrem ad epulas invitavit, ut vinum sanguine miscendum propinaret. Sed herbam hac in re nemini porrigunt Herodianæ stirpis nobilissimi tres furculi. Herodes Antipas, à Christo vulpes nominatus, Joannis Baptistæ tam fidelis atque integer amicus fuit, ut illius caput in mensam pro ferculo adferri jusserit. Herodes Agrippa minimè degener Politicus, occidit Jacobum, fratrem Joannis, gladio. *Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit apprehendere & Petrum*, emerendo Judæorum favori. At verò Herodes Magnus Ascalonita, ille latronum dux & coryphæus, qui quatuordecim millia Hebræorum infantum jugulavit: *Renuntiate mihi*, ait, *ut & ego veniens adorem eum.* Quid fingi, dicique potuisset plausibilius? quàm callidè cruentam sicam Politicâ velavit linguâ!

Luc. cap. 13. vers. 32.

Actor. c. 12. vers. 3.

Matt. c. vers. 1.

Aleator aulicus æquè facetus & hilaris est, cùm infelices subsultant canes, & cùm aurum perdit, atque cùm Venerem jacit & aurum lucratur:

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem. Lib. 4. Æneid.

Hic genius est Politicæ linguæ; non facilè se noscendam præbet; proditam se credit, cùm nota esse incipit. Sed illâ vel invitâ symbolum illius contemplemur. Est hoc Crocodilus tergo insidentem vehit felem, addita hac inscriptione: *Flemus & Mulcemus, ut fallamus.* Crocodilus animal amphibium aquâ terráque vivit; antequam hominem invadat, laceret, glutiat, lacrymas fundit; perinde si dicat: Mi sociéne tui causâ doleo, te mihi victimam oblatam: quia tamen occasio me ultro invitat; adesdum, meus es, à nobili ferâ sorberis. Non aliter se gerit lingua Politica: quid illâ humanius, quid mitius? vel ad lacrymas subinde pia est. Sed cùm occasionem sibi tam faventem haber, nocentes, innocentes devorat, superfluum censens diserimen facere. Hæc lingua dubium illud animal est, quod terrâ mariáque ingentes edere strages inter triumphos suos numerat. Sanè nocendi occasionem vix unquam negligit: ita tamen hoc agit, ut nihil minùs quàm hoc agere putetur, & etiam prodesse censeatur. In eam rem felem dorso vehit. Felis non solùm inter astutas animantes numeratur, sed omnium pæne animantium mundissimum videri potest, adeò frequenter nunc pedes lambit, nunc pelliculam linguâ extergit, nunc pectus aut tergum polit, se totam assiduè comit. Quid politicâ linguâ cultius aut comptius, quid eâ sanctius? nil illa sine ratione molitur: causas struit sexcentas, & subinde, quod putat, urgentissimas: plena rationum est, nec unquam illi deest, quo se suáque dicta defendat.

Prov. 26. vers. 32.

Carol. I. de Subdit. mitte p. 2.

Hirat. ante foit.

Ps. 18. vers. 18.

Eccli. c. 2. vers. 25.

§. V.

AVlas subi, & videbis quàm illic venales sint linguæ Politicæ: Amicitia & sincerus amor, rarum in aulâ nomen. Quàm non multi sunt qui suadeant, quod decet, quod oportet. Principis enim frontem intuentur, ac in quam ille partem inclinat, in hanc se prono corpore propellunt. Justum nimirum probúmque illis, quod justum probúmque princeps judicaverit. Dum enim placere student & offendere verentur, in sententiam illius eunt omnes. Non facerent, si principem, non fortunam illius amarent; aut si plus virtuti, quàm commodis suis studerent: si majora à Deo quàm à principe sperarent. Nunc præsentium amore, æternorum obliviscuntur. Hi subinde id solùm spectant, ne gravius quid delinquant in jus civile; ceterùm, nullus amor religionis, cura nulla rerum sacrarum, virtutis solidæ neglectus maximus, sed occultus. Modò illi sub suâ vite & sicu quieti maneant, susque déque verrantur cetera, id illos non cruciat. Reipublicæ causam agere videntur, dum agunt suam: sanctè loquuntur, ut efficaciùs fallant. Difficile est linguam tam astutam, tam politam & comptam satis dignoscere à melioribus. Quin ergo hanc paullò meliùs in lucem protrahimus & noscendam damus. Lingua Politica quod maximè deberet, sæpe non audet negare; annuit ad omnia. De quo sapienter Brutus: *Malè mihi videtur*, inquit, *adolescens, florem ætatis collocasse, qui nihil negare audet.* Et Plutarchus narrat joco quempiam dixisse, Homines Asiaticos ab uno rege in servitutem redactos, quòd unicam syllabam, NON, efferre non possent: Multos præterea, quòd negare nescirent, quæ maximè negata vellent, sæpe rem, aliquando etiam vitam perdidisse. Athenodorus Philosophus cùm missionem peteret ab Augusto Cæsare, auditúrque illam impetrandam, si priùs utile in omnem vitam

In aula Amicus & Socius amari non debet.

Plutarch. de vitios. pudore.

vitam præceptum daret, dedit liberrimè istud: Domine, cùm ira te stimulaverit, priùs viginti quatuor Græcorum litteras recense, quàm verbulum loquaris. Hoc sapiens liberúmque monitum ita placuit Augusto, ut mox sententiâ mutatâ diceret: Tu verò mecum mane; tuâ operâ mihi vehementer opus est. Sed ajunt Politici, alia nunc esse tempora, alios hominum sensus: tectiùs nunc agendum, vix ab ullo principe tam apertam libertatem tolerari. Erratis, ô boni, largiter: sint etiamnum Athenodori, erunt etiamnum Augusti: sint Ambrosii qui liberè moneant, non deerunt Theodosii, qui pacatè id ferant. Sed lingua Politica confundit & turbat omnia, aut importuno silentio, cùm loquendum, aut maligno consilio, cùm tacendum foret. Silere est consentire, cùm possis arguere. Nec malè Ambrosius metuens: *Si pro otioso sermone*, inquit, *rationem reddemus, videamus, ne & reddamus pro otioso silentio.* Lingua Politica fallit & loquendo, & silendo. Sed licet tribunalia omnia fallat, non fallet ultimum. Quisque suæ caveat linguæ, ne politicam hanc vafritiem addiscat. Venite parvuli, adeste simplices, vobiscum loquitur Deus: Abite Politici, exeste fallaces, vos aversatur Deus: *Cum simplicibus sermocinatio ejus.*

Prov. cap. 3. vers. 32.

CAPVT XLVII.

Lingua temere PROMITTENS *quibus nos malis implicet.*

Card. l. 10. de Subtil. subtil. 245.

HIeronymus Cardanus vir eruditus, linguam bovi extractam toto die palpitare asserit. Tantum animæ remanet, in hac animantis parte jam evulsâ, ut motus inde proveniat toto die. Addit & illud Cardanus: si lingua juvenco erepta in aquam conjiciatur, non tantùm palpitat, sed & movet se: quod ego tamen, inquit, nondum expertus sum. Cum hac tremulâ bovis linguâ, non malè comparem vani promissoris linguam. Hæc plerunque longa est & robusta, bovis esse dixeris; variè se movet, præsertim cùm vino immaduit; his illis plurima pollicetur, tametsi sat sciat, domini sui manus jam prærmortuas, nec unquam facilè daturas, quod oris vanitas promiserit. Hic montes parturiunt, sed demum ridiculus mus nascitur: promissa fiunt, sed non perficiunt:

Horat. de arte poët.

——— *Amphora cœpit*
Institui; currente rotâ cur urceus exit?

Figulus quandoque vas magnum clibano promittit, sed figuli manum celeritate suâ prævertit rota, & olla vel urceolus prodit. Sic lingua promittens non rarò amplissimè procurrit, & fidem audacter obligat: tandem magnum est inane, nec promissis statur, nec fides servatur, & longa spes vano hiatu deluditur.

De robustâ hac bubulâ temere Promittente linguâ, quæ nunquam non dives est pollicitis, hac dissertatione agendum.

§. I.

Lingua promittẽs triplici se malo implicat.

LIngua quæ Græcâ fide promittit, triplici se malo implicat. Primum est, remorsus conscientiæ. Alterum, jactura amicitiæ. Tertium, restitutionis obligatio. De conscientiæ pleuritide significanter Salomon: *Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientia.* Cuperet quidem nil promisisse, vellétque, si modò posset, honestè resilire; interea promissis angitur, occultum conscientiæ vulnus urit. Sed nec levis amicitiæ jactura hinc oritur. Qui plures cupit numerare hostes, pluribus datum se promittat, nihilque det, & satis hostium habebit: Luculentè testatur Siracides: *Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis.* Postulata vix audet negare, adactus verecundiâ; Sed quia non vult, aut non potest pollicita efficere, amicitiam aut turbat, aut dissolvit. Eâ de caussâ Siracides monens:

Prov. c. 12. vers. 18.

Eccli. c. 20. vers. 25.

A *Non spondeas*, inquit, *super virtutem tuam: quòd si spoponderis, quasi restituens cogita.* Nec Deo nec homini quidquam pollicere, quod vel non possis præstare, vel non nisi difficillimè. Promisisti? obligatum te noris ad tuam fidem liberandam: *quasi restituens cogita.* Da illius partem, si dare nequeas totum quod promisisti. Ideo coërcenda est temeritas ne quid illa more suo inconsideratè promittat, præsertim Deo. Eorum nos supplicia terreant, qui promiserunt quidem, sed promissis non steterunt. Deus non irridetur, nec vanis pollicitationibus placari potest. Ideo David vociferatur. *Vovete & reddite Domino.* Fieri non potest, ut ille virtutem amet, qui Deo fidem fregit. Annos atque sæcula recense, & hos tales plerunque hæresum auctores deprehendes; veteres illos Jovinianum, Pelagium, Eutychetem taceo: priori ævo plurimi emersêrunt è cœnobiis, qui obstrictam Deo fidem fefellerunt. De quibus omnibus verè dixeris; homini fidelis non erit, qui fidem Deo fregerit. Hîc ergo lex ista B sit: Priusquam promittas, delibera; postquam promiseris, ne procrastina.

Idem cap. 8. vers. 16.

Deo nihil temere promittendum.

Ps. 75. v. 12.

Vox, umbra facti est: ergo utrunque consonet. *Iamb. vetus.*

Hominem ore liberali magna promittentem Salomon hac imagine spectandum proponit: *Nubes & ventus, & pluvia non sequentes, vir gloriosus, & promissa non complens.* Sæpe Auster imbricus largissimas promittit pluvias, sed nubes pumicis parsimoniam induunt, nec guttulam fundunt; ita sunt homines glorioli, qui pro certo pollicentur maxima, & ea quandoque stipulatâ manu, interposito jurejurando confirmant, sed demum nubes omni pumice aridiores sunt. Larvatus in monte dæmon omnia mundi regna, & gloriam eorum loquente manu demonstrans Christo: *Hæc*, inquit, *omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Promissio longè audacissima, cultori suo præmia prorsus aliena pronuntiare. *Nemo honestè polliceri, quod suum non est, potest.* Plurimi linguas habent actione longè sublimiores: cum Venusino vate magni- C ficè spondent:

Prov. c. 25. vers. 14.

Matth. c. 4. vers. 9.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum. *Horat. de Arte poët.*
audiamus ergo;
Quid dignum tanto ferat hic promissor hiatu.

Tibi puto non immeritò Plautinum illud objiciemus:

Bene promittis multa: ex multis omnia incassum cadunt. *Plautus Pœnulo actus 1. scen. 2. vers. 148.*

§. II.

IN pharmacopoliis picturam mendacem non unam reperire est. Stant illic decorâ serie pyxides complures, suis quæque signata titulis, grande valetudini auxilium pollicentur: hæc saccharum rosatum, illa flores violarum, ista Rhabarbarum, hæc tincturam violarum, aliæ Cassiam, Manna, & speciosissima quæque nomina præ se ferunt. Aperi quæso, & latentem thesaurum scrutare, in plurimis illarum araneas & inanias meras reperies. Ita vani promissores æthera stipulationibus D onerant, & hiantem verbis ducunt: cùm explicandæ sunt manus, cùm dandum est, negant illi se domi esse; quod Ennius Nasicæ respondit. En ventum & nubes, & pluvias non sequentes. Quibusdam scilicet exiguæ sunt manus & adstrictæ, sed linguâ protensissimâ largissimè promittunt, promissi munus nunquam confecturi. Præclarum, ajebat Phocion, non magna dicere, sed magna facere. Quot sponsalia solis constituuntur pollicitis? scribuntur tabulæ, ampla doti pecunia dicitur, nova nupta domum ducitur. Ubi nuptiæ finierunt, sola restant nomina, jámque inter lares domesticos Dearum præcipua est, splendida Paupertas. Eadem sæpe ratio in contrahendis aut firmandis amicitiis servatur. Est qui dicat: Me tibi semper amicissimum habebis; fores meas seu interdiu seu noctu pulses, illas nunquam non patulas, me nunquam non promptum reperies; vel meam tecum animam partiri si licet, non recusa-

Cic. lib. 2. de Oratore.

verim; mea tibi omnia patere cogita, ad ipsum usque cor: in hoc promissionum æstu, domus aureæ, nectaris flumina, frumenti montes, maria gemmea promittuntur. Cùm venitur ad rem, prò malam fortunam! iterum nemo domi est. Abi amice, abi; de verbis plurimum, de factis nihil habebis. Quòd si huic fœci hominum tam turpem magnificæ promissionis inconstantiam objicias: Quid vultis vos, ajunt, humani moris ignari? verba honoris erant; hæc neminem ligant. Album vobis panem pinsuimus (quod ptisci dicebant) sed cùm illum furno eximeremus, invenimus nonnihil ambustum. Quibus Valerianus aptè respondens: *Inde est*, inquit, *quòd interdum amicitiarum fides læsa suspiret. Inimicitias enim est indixisse, promissa denegasse.*

S. Valerianus hom. 4.

Placentarum genus est, quarum tres totam implent patinam, adeò artificiosè turgent; sed hæ ad messorum famem inane sunt ludibrium: orexin famelici ventris non tantùm non sedant, sed & iram excitant. His placentis simillimi sunt illi amici, quorum arduæ sunt promissiones, quæ verborum plurimum habent, rei nihil. Ollarium amicorum copiosa est seges, auxiliarium magna penuria.

Mendacium est ut nivis globus, qui quò diutiùs volvitur, atque revolvitur, eò fit major: promissum quod non exsolvitur, honestum ac palliatum est mendacium, nec absimile massæ niveæ; sed hæc nemine movente diffluit ad solem, subit terram, evanescit: sic vana promissa oblivione velut terrâ obruuntur. Rectè monuit Sarisberiensis: *Si promissionis implendæ facultas non suppetit, temerarium est promittere, quod præstari non potest. Si verò potestas affuerit largiendi, nisi voluntas beneficii producat effectum, promissor non gratiam de promisso, sed maculam contrahit de mendacio.*

Io. Sarisber. l. 3. de nugis Curial. c. 11.

Siracides vanissimos promissores hos graphicè depingens: *Donec accipiant*, inquit, *osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam. Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationum, & tempus caussabitur. Si autem potuerit reddere, adversabitur; solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem. Sin autem; fraudabit illum pecuniâ suâ, & possidebit illum inimicum gratis: & convicia & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam.* Ita solent hi tales oris mercenarii homines, cùm eos rigida premit necessitas, quàm altum vociferantur: Juva, domine, juva; mille nominibus me tibi obstrictum habebis, nec gratuitam mihi spem conferes; me sanè gratissimum experieris. Sed ubi per ærumnas eluctatus nonnihil emerserit, promissionis suæ vix jam memor, protolli tempus cupiet, id si non impetret, verbis aspertimis molestus erit. Nimirum hoc spondebat. Cum Deo sic agunt plurimi, cùm aut morbo aut aliis exercentur calamitatibus, amplissima quæque pollicentur, seriam emendationem vitæ, exactissimum virtutis famulatum: Juvantur, revalescunt, ærumnas evadunt; sed promissa non perficiunt, sibi serviunt, non suo servatori. Ipsissimus Judæorum hic genius est, cui psaltes indignatus, quartùm repetit: *Et clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus.* Sic divina beneficia pensamus injuriis. Quod Hieremias vates obstupescens: *Nunquid*, ait, *redditur pro bono malum?* Non est Deus quasi homo ut mentiatur: *fidelis Deus in omnibus verbis suis.* Ergo *si quid voviſti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunque voveris redde.*

Eccli. c. 29. & c. 5. ad 10.

Emendatio vitæ à plurimis pollicetur quæ non præstatur.

Psal. 106. vers. 6. 13. 19. & 28. Psal. 105. vers. 13. Hier. cap. 18. vers. 20. Psal. 144. vers. 13. Eccles. cap. 5. vers. 3.

§. III.

NOs Dei negotiatores & agricolæ sumus. Nobis dictum est: *Negotiamini dum venio.* Sua cuivis negotiatio est, modò eam bonâ fide faciamus. Portrò ut agricolæ monemur: *Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei.* Si ergo mercatorum & agricolarum munus nobis commissum, meminerimus ab his maximè fidem obligatam exigi. Sed nos æstivum cælum æmulamur, hoc si manè aureolum rutilet, & nescio quam serenitatem polliceri videatur, vesperi pluvias ac tempestatem fert: ita sunt homines, plerunque qui liberalissimè promittunt, promissa minimè persolvunt; sed hoc pessimæ famæ est, quæ omnem boni nominis nitorem extinguit. Nauci homo creditur, qui pollicitationes suas, velut lepus suos catulos tuetur: it olim mores erant, ut unicum generosum *Ita vel Non*, aut manus manui conserta majus habuerit pondus, quàm instrumentum septem sigillis consignatum. Nunc quandoque consignationes & stipulationes omnes negando evertimus. Bilbilitanus vates hunc talem vanissimum promissorem facetè sic irridet:

Luc. cap. 19. vers. 13. Idem cap. 9. vers. 62.

Si donare vocas promittere, nec dare, Cæi;
Vincam te donis, muneribúsque meis.
Accipe Callaicis quidquid fodit Astur in arvis,
Aurea quidquid habet divitis unda Tagi.

Mart. l. 5. Epigr.

Demum more suo colligens, quidquid sparsim dixerat: Omnium, inquit, bona tibi dono, sed eo modo, quo tu soles donare: nihil das, nihil accipe.

Quidquid habet omnes, accipe, quomodo das.

Gulielmus Peraldus, Lugdunensis præsul domesticum hortum inambulans, hanc sibi quæstionem sumpsit disceptandam, quæ omnium arborum stultissima, quæ verò sit omnium sapientissima. In eam denique sententiam descendit, ut omnium arborum stultissimam pronuntiaret Amygdalum, quæ primo vere floreret, fulsque flores periculo committeret, ultimo pæne autumno, fructus maturos porrigeret: At contrà Morum sapientissimam esse, quæ omnium ultima floreret, & frondaret, & pæne prima fructus offerret: stultæ sunt amygdali, promissores illi qui intempestivè quid velint, quid possint garriunt, jactántque grandia: arbores cautæ tardiùs flores, sed citiùs fructus ferunt: tardè promittendum, sed maturè perficiendum est promissum. Hoc tamen de promissis licitis dictum velim: nam si sint iniqua, nec impleri possint, nisi Deo, divinâ lege, conscientiaque læsis; etsi millies promiseris, nunquam tamen stantum est promissis.

Amygdalus arbor. Prudentia. Morum arbor. Prudentia.

§. V.

IPso jure cautum est, ut nulla promissio quæ turpem aut tristem habeat exitum, impleatur. Herodes qui saltatriculæ societatem regni promisit, fidem potiùs ruperit, quàm divinum Baptistæ caput secuerit. Ita rectè Isidorus: *In malis promissis*, inquit, *rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum; impia est promissio quæ sclere adimplenda est.* Nos quod de promissoris constantiâ diximus, eam in promissis æquis ac honestis necessariam affirmamus: in his profectò turpe est, diverticula, explicationes, effugia, callida glossematia quærere. Nam, quod observatum Livio, per fidos nunquam caussa deficiet, cur pactis non stent; semper aliquam fraudi speciem juris imponunt. Ideo si Tullium audiamus: Semper in fide quid sentseris, non quid dixeris, cogitandum est. Quod affirmas, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Quisquis eam induit audaciam, ut promissionem quam injuratus fecit, rescindat, is paullatim promittere, & omnes Deos jurare, fidem nihilominus fallere audebit. Petrus cùm se Christi discipulum primitus negaret, non juravit; cùm easdem voces secundùm repeteret, juramento & tunc abstinuit. At verò cùm tertiùm suæ ipse promissioni contradiceret, cœpit detestari, & jurare. His gradibus itur ad perjurium. O Petre, quàm longè alia promiseras! Caput tuum votis obligaveras; carceris imò & mortis societatem conceptissimis verbis pollicitus. Quantùm divertunt hæ voces in Caiphæ atrio, ab illis in Christi cœnaculo missis! illæ leonem spondebant,

Nulla promissio pacta in malum tenet. Cic. de Offic. lib. 3.

bant, hæ cervum timidissimum arguunt. O Petre, quisquis promittit, debitor est, & veritatis urgente sententiâ, sponsionis fidem compellitur implere:

Non est amici polliceri, sed dare.

Valde deformis est Oratio, si res non comitetur verba. Aversatur hanc humanitatem Deus, quæ tam exporrecta est promittendo, tam adstricta præstando. Vult ille homines inter se sincerè agere, nec linguam tam procul abire ab animo. Et quemadmodum Deus mutuum à nobis amorem exigit, sic mutuam quoque fidelitatem, quæ amoris filia est. Nec pœna illos claudo pede sequitur, qui fidem aut negligunt, aut violant. *Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur.* Malignari, est, ingentia in os polliceri, phaleratis verbis ducere, in spem maximam impellere, verbis dapsilem esse, reipsâ Euclionem agere. Et quid his moribus vulgatius? Nec illud vulgi carmen à vero abludit:

Annis mille jam peractis,
Nulla fides est in pactis,
Mel in ore, verba lactis,
Fel in corde, fraus in factis.

Manus ergo longas & liberales, linguam modicam & brevem habeamus. Longæ sint manus, quæ Artaxerxi cognomen dederunt Longimani, quod præsentibus atque absentibus apertâ protensâque manu benefaceret. At verò lingua sit adstricta & brevis, quæ non in longos logos, aut prolixas deplorationes, aut multa promissa excurrat. Ita promittat, ut promissa perficiat. *Displicet Deo infidelis & stulta promissio.*

Deus vult homines inter se sincerè agere. Psal. 36. v. 9. Eccles. c. 5. vers. 3.

Q

CAPVT XLVIII.

Lingua QVERVLA *multiplicia suæ improbitatis dat specimina.*

PLutarchus peritissimus ille morum magister, elegantem inter ceteros libellum de garrulitate vulgavit. In hoc scripto refert ab Amasi Ægypti rege, Bianti seni missum bovem jam in victimam assatum, & simul monitum Biantem, partem bovis & optimam & pessimam eximeret. Ille linguam exemit solam, & remisit cum dicto, Nil pejus, nil melius esse linguâ. Dictum ex tripode credendum.

Alii, Plutarch.

Post tot linguas, linguas sanè pessimas, non melior prioribus adest lingua, quam *Querulam* vocant; monstrum horrendum, ingens, quod ab improbitate multiplici, Orbe toto notissimum est. Hanc linguam hac dissertatione sumpsimus explicandam.

§. I.

LIngua Querula tam ubique potens est, ut suis querimoniis Orbem impleat, nec ea unquam primum caput Geneseos potest addiscere, tam stupida & nullius memoriæ est. Geneseos liber narrationis principio hoc testatur: *Viditq; Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* At verò lingua Querula in rebus omnibus mali quid invenit quod deploret. Et quamvis hæc lingua Christianum os occupet, occultis tamen & obliquis quæstibus Deum ipsum lacessit, cùm vix ulla res creata sic illi probetur, ut de eâ non conqueratur, sed inaniter & impiè. Ecclesiastæ monitum est: *In die bonâ fruere bonis, & diem malam præcave: sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.* Deus olim Abrahamo de Ismaële ex ancillâ nascituro prædicit: *Hic erit ferus homo; manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum; & è regione universorum fratrum figet tabernacula.* Talem planè se gerit lingua Querula, omnium hostis accusat omnia; quidquid ei displicet, in jus ducit, &

Gen. cap. 1. vers. 31.
Lingua querula obliquis quæstibus Deum lacessit, Eccles. c. 7. vers. 15.
Gen. cap. 16. vers. 12.
Omnium hostis est, & accusat omnia.

A actionem movet. Linguarum querularum refertus est Orbis. Ubi domus, ubi xenodochium, ubi cœnobium, ubi palatium est, ubi latebræ ullæ sunt, in quibus non omnia his linguis perstrepant? Et quemadmodum diversissimi palati in discernendis cibis, ita dissimillimi genii sumus in effundendis querelis. Et quid, obsecro, in rerum naturâ est tam sanctum aut laudabile, de quo nemo conqueratur?

Lingua Querula toto die abundè habet quod queratur, & ut sibi semper similis sit, ad diei auspicium, etiamnum in lecto incipit ejusmodi querulas voces spargere: Equidem non satis diu dormivi; pessimus canis somnum latrando sæpius interpellavit, & jam importunus excitator adest, & rumpit quietem. Subinde & sol reprehenditur tanquam nimiùm moratus in viâ: Et quando tandem, ajunt, lucescet? Cùm oculi exersi, cùm vestes jam induendæ, querelæ iterum innumeræ; hoc plus æquo follicat, hoc nimis strictum, hoc laxum nimis est,
B istud non satis adhæret corpori, hoc pedi non aptè respondet, illud nimis rugosum est, hoc planum nimis. Cùm libri aperiendi, cùm manus admovenda chartæ,

Tum querimur, crassus calamo quòd pendeat humor,
Nigra quod infusâ vanescat sepia lymphâ:
Dilutas querimur geminet quòd fistula guttas.

Pers. sat. 3. vers. 27.

Neque hîc querelarum finis: Jam caput dolet, jam stomachus resolvitur, jam destillationes vexant, nunc malum in humeris, nunc in crutibus est; jam calculus infestat, jam dentes verminant, jam angina cruciat, jam cibi fastidium affligit, jam alia atque alia torquent: sæpe plures morbi quàm membra, quia unum subinde à diversis doloribus exercetur: hos autem aperire, consilium petere, remedia quærere minimè vetitum, nec indecorum: at verò queri & cum indignatione miserias suas deplorare, sapientis linguæ non est. Hæc linguæ querulæ spuma est. Quòd si plures ejusmodi lamentatrices linguæ conveniant, tunc sanè plenis tibiis cantatur. Vix autem
C unquam duo colloquuntur, quin aut novas fabulas, aut veteres querelas referant.

Miseras cum indignatione deplorare non est sapientis linguæ.

§. II.

FVit ut viri duodecim magnâ familiaritate conjuncti sermonem ita conferrent, ut quilibet querelarum aliquid in commune diceret. Primus, in tempestatem & cælum peroravit, quod modò ut nimbosum nimis & tempestuosum, modò ut nimis serenum ac sudum accusavit, modò ventos, modò malaciam, modò imbres, modò siccitatem nimiam, modò nimios æstus, modò frigora nimia; jam inconstantem & nubilantem aërem reprehendit. Et en, ait, quàm hæc fœda est, quàm turbida, quàm atrox & immoderata tempestas! Ita huic dicendi & conquerendi materiam præbuit cæli serenitas, & gravitas. Ita nec cælum, nec Deus placent omnibus.

Querelæ quorûdam murmuratorum.

Alter, in uxorem querelarum plaustrum exoneravit. Uxor mala, inquit, quàm gravis, quàm longa, quàm intolerabilis crux! Dî Deæque qualem ego nactus sum uxorem? improbam oppidò, & vix unquam taciturnam, nisi cùm dormit; sed & in somnis garrit Canidia, trivenefica.
D

Tertius, stipendium ac salarium tam suum, quàm aliorum in jus vocavit: Maximis, inquit, ac continuis laboribus urgeor, salario autem perquam tenui, & exiguo ludificor: quis sumptu tam modico vitam toleret? equidem domino meo placeret, si laborarem ut asinus, aurum congererem ut gryphes, foliis victitarem ut bombyces. Jure queror; domini mei avaritia nimis vilem pensiunculam præbet.

Quartus in magistratum copiosè bilem effudit. Ecquis, ait, non queratur? Magistratus in quosdam tam facilis ac clemens est, in alios tam rigidus & severus. Dat veniam corvis, vexat censurâ columbas. Hic offam interit, alteri exedundum est. Hic dimittitur noxius, ille

insons punitur. Disciplina deseritur, connivetur, amplum est sceleribus patrocinium. Et quis tot pecuniariis exactionibus par sit?

Quintus, in annonam querelas plurimas evomuit. Annonæ structor videri potuisset, tam grandi supercilio pistores omnes damnavit, suum pani pondus, farinam operam deesse caussatus. Ita querelas in Curiam, pistrina, molendina, granaria, frumentatores & triumviros panarios effudit largissimè.

Sextus, militiam sibi sumpsit querelis lacerandam. Hîc, ajebat, nimis lenti sunt & cunctabundi, hîc præcipites nimiùm, hîc verò nihil fit: hîc honores desunt, hîc munera; hîc concilium militare hallucinatur, hîc à ducibus est error; hîc avaritia, hîc superbia omnem militarem successum corrumpit: ita rem bellicam variè deploravit.

Septimus, de templo & divino cultu est questus. In hac æde, dicebat, conciones nimis prolixæ, in illâ nimis breves: in ceteris, quamdiu expectandum, dum rei divinæ initium fiat? hîc erratur in cantu, illic in ceremoniis; hîc omnia nimis operosè fiunt & sumptuosè, illic negligentim & nimis perfunctoriè: istic confessarii vehementes nimis, & impatientes sunt, alibi mites nimiùm & planè siculnei, ac propemodum elingues. Sint hæc vera, linguis tamen querulis non sunt enuntianda.

Octavus, in ancillas & famulos querelis grassabatur: Hi homines, inquiebat, nimis jam imperiosi, contumaces, pigri, insatiabiles sunt, nullis jussibus, sed nec Manlianis imperiis in officio satis continendi.

Nonus, in sacerdotes & viros religiosos examen querelarum emisit: Et isti quidem, ajebat, poculis rem agunt: hos effert superbia, istos inquinat avaritia, illos perdit otium, hi sacra bonæ Deæ non ignorant. Sic à querelis ad detractiones transitur.

Decimus, vitiosissimum ævum & degeneres ab avis posteros queribundus deflevit: nec dixit, Ego tûque sceleratorum hominum pars sumus, sed omnem tempori culpam impegit.

Undecimus, Dei satellites & apparitores, Morbum, Mortem, diabolos querelis onerans: Mors, inquit, immanissima præmaturè mihi amicorum optimum abripuit: illic tragœdias diabolus tragicissimas excitavit, cædis & malorum omnium mandator. Hujus hominis querelæ vix ipsi Deo pepercerunt.

Duodecimus, in suos obtrectatores & inimicos innumeras querelas oré pleno ejiciens: Hic, inquit, torvis me oculis intuetur: hic salutatus non resalutat; hic asperis in me verbis invectus est. Querulus iste homo non ante querelarum finem fecit, quàm alii veterem telam ordirentur, repererentque querelas jam auditas, quod linguæ huic proprium, idem sæpius recantare. Atqui *hi sunt*, ut Thaddæus Apostolus loquitur, *murmuratores, querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superba.*

Judæ epist. Canon. vers. 16.

§. III.

POrrò quid vos, auditores, de his sentitis, quis horum primum præmium obtinet? Si rationem & jus consulamus, primum præmium debetur illi, qui sic queritur, perinde ac si divina dispositio ei non perplaceat, & idcirco modum Deo constituendum censeat. Alterum præmium ei debetur, qui magistrum querelis suis allatrat: non exigui res momenti est, judicum agere velle judicem. In tertiis consistit, qui tot tantasque querimonias de aliis hominibus habet, ut cum primis certet. Apertissimum Christi dictum est: *Amen dico vobis, quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* In Mosen & Aaronem Judæi querelas plurimas congesserant. Sed illi querelis respondérunt: *Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Verùm duodecim illis querulis censoribus breviter respondendum est; sua quemque censura feriat.

Matt. c. 25. vers. 40.

Exod. c. 16. vers. 8.

A Primus de tempestate & injuriis cæli questus est. Quomodo Respondemus: Homo patientiæ non ignarus, contra murmurantes neminem magis quàm seipsum queritur. Divinam Ordinationem non tangit. Illud unum assiduè ingeminat: *Bene omnia fecit.* Hominum aliquis peccat? Non aliud sibi secùm quàm hoc repetit: *Quis ego sum, qui judico servum alienum? Domino suo stat aut cadit.* Sed nec contra rem aliam creatam queritur.

Alter de uxore questus est. Respondemus: Quod ture tibi intrivisti, tibi exedundû est. Uxorê habeas ut nactus.

Tertius de suo salario questus est. Respondemus: Qui non nescit se frustra & incassum queri, nec tamen querelas desinit, is numos suos in pertusum sacculum mittit; quieti suæ consuleret, si taceret.

Quartus contra Magistratum questus est. Respondemus; Qui toties errat in gubernandâ domo suâ, stultè magistratum accusat, qui urbem aut provinciam gubernat. Discat ille priùs pauculos suorum regere, vix demum alios docere poterit, quâ ratione populus sit regendus. Ira in alienis linces, in nostris talpæ sumus. B

Quintus de annonæ caritate questus est. Respondemus: Ubi demum omnia & ubique locorum ad rectissimam amussim erunt composita, nos non ampliùs erimus superstites. Hoc interim re ostendamus, vectigal magnum esse parsimoniam: pistoribus & molitoribus sui sunt judices, qui farinam inspiciant; vitam nos nostram inspiciamus, & illud sæpius cogitemus: Bona verba non rarò meliora esse quàm dona.

Sextus contra nostratis militiæ rationem quæstus est. Respondemus, & unà quærimus: Quot obsecro querulus hic homo stipendia fecit, quibus ducibus militavit? an unquam in hostem gladium strinxit? an unquam plumbeam glandem extorsit? Ergo, ne sutor ultra crepidam. Milites de armis, Mathematici de stellis, architecti de ædificiis, navarchi de ventis, medici de morbis eruditiùs, quàm alii, loquentur.

Septimus de templorum administris & maximè de concionatoribus questus est. Respondemus: *Qui sine ullo peccato est, primus in illos lapidem mittat.* Ubi quis munus suum exactissimè, & ad ungem exsecutus fuerit, alios fortassis rectiùs docebit. C

Octavus de famulis & ancillis questus est. Respondemus: Aut talis nunquam serviit, aut memoriam omnem perdidit. Plato ait, neminem regem non ex servis esse oriundum, neminem non servum ex regibus.

Nonus de sacris hominibus & religiosis viris conquestus est. Respondemus: Urbs munda conservatur hac ratione, si quivis paterfamilias viam publicam ante ædes suas conservet mundam; reliqua curabit magistratus. Optima scientia est, Notitia sui: qui seipsum novit, in alios non temere sententiam dicet. Deinde iniquum est, uno delinquente omnes accusare. De Religiosorum domibus idem pæne dicendum, quod de suâ Augustinus: *Neque mihi, ait, arrogare audeo, ut domus mea melior sit, quàm arca Noë, ubi tamen inter octo homines unus reprobus inventus est; aut melior sit quàm domus Abrahæ, ubi dictum est: Ejice ancillam & filium ejus, &c. aut melior sit quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in quâ undecim boni perfidum & furem Judam tolerarunt; aut melior sit quàm cœtus ipsum, unde Angeli ceciderunt.* D

Decimus de temporum iniquitate questus est. Respondemus: Senecæ conjux famulam habuit Harpasten nomine fatuam. Hæc subitò desiit videre, se tamen cæcam esse non scivit: ideo totam domum ut tenebrosam accusavit; tenebræ in ipsius oculis fuerunt. Idem nobis accidit; accusamus tempora, cùm nostra sit culpa.

Undecimus de morbis & morte questus est. Respondemus: Olla enim de figulo questa est, quòd eam parieti allisisset: at nemo hanc querelam non stultissimam dixit: hoc jus figuli est, fingere vasa & frangere prout ipsi placet.

Duode-

Duodecimus de suis obtrectatoribus & inimicis quæstus est. Respondemus: Augustæ Vindelicorum duo religiosi viri ostiatim mendicarunt. His pro stipe homo improbus restim porrexit: quem illi reverenti osculo acceperunt & gratias egerunt, ædificio suo rem fore percommodam asserentes. Omnium inimicorum nostrorum nequitiæ & technæ funes sunt & restes, quibus nostra onera, nósque ipsi attrahamur in cælum. *Quid ergo habemus justæ querelæ?* gratiæ potiùs sunt agendæ. 2. Reg. c. 19. vers. 28.

§. IV.

Sed objicias: Ergo anxias & acerbas ægritudines explicare non licet? imò verò licet, sed eo loco atque iis hominibus quibus oportet. Hoc non est querelam effundere, sed medicinam petere. At verò tam multis aliis, & toties molestias suas oggerere, conquestio supervacanea, & plerunque damnosa est. Deinde inter querelas ita nonnunquam effervescit animus, ut tacito passu ad obtrectationes & calumnias fiat transitus, quas nos justas querelas nominamus. Sed objicias iterum: Quis adeò ligati oris sit, ut cùm scierit se non nisi vera locuturum, querelas tamen omnes comprimat? quandoque solatio est eas effudisse. Si effundantur in amicum sinum, è quo consilium speretur vel auxilium, subinde non obfuerit: at verò querimonias ubique spargere; omnium aures iis fatigare, malum asperat, & ulcus facit grandius, præsertim si hoc rescisçant illi, de quibus querimur. Quamvis & ii hîc monendi sunt, quos querelæ petunt, ne ea quæ de se dici audiunt, contemptim transeant, velut inania murmura, & merissimas querelas; ne dicant; Servis & subditis nunquam desunt intempestivæ querelæ: quin potiùs examinent rem quæ aliorum questus provocat, an ea nihil æquitatis habeat; pensent singula, num juvare possint, num parcere debeant, an nonnihil cedere, & onus levare conveniat. Iniquùm est si domini omne sibi jus in servos aut subditos tribuant: Nemo bonus judex in causâ propriâ.

Querelæ non effundendæ nisi ex spe auxilium.

Sionis Rex David à Joabo, quem suæ militiæ præfecerat, acerrimis querelis flagellatus, non tantùm hominem benignè audiit, sed & executus est, quæ suus sibi famulus dictarat exequendum. *Nunc igitur surge & procede*, inquit Joab, & *alloquens satisfac servis tuis. Surrexit ergo rex, & sedit in portâ.* Quid potuisset mitius aut dicere, aut facere potentissimus regum ad querelas acerbissimas? Has audiit mitissimus regum, sed non retorsit? suum illud potiùs usurpavit: Domine, *ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum*; neminem accuso nisi meipsum; de nullo conqueror, nisi de meipso; palæis an hordeo pascar, sileo; jumentum sum. 2. Reg. c. 19. vers. 7. & 8. Psal. 72. vers. 22. & 23.

Hebræus propheta Jonas non semper Domini jumentum esse voluit. Et hic ipse est qui luculentum querulæ linguæ specimen præbens, contra divinos jussus variè conquestus est. Cùmque jam pæne non haberet contra quem quereretur, in res inanimas linguam querulam emisit. Nam hederam à vermiculo perrosam gravibus querelis convulsit. Cui Deus: *Putasne*, inquit, *bene irasceris tu super hederam?* Cui Jonas audacter: *Bene irascor ego, usque ad mortem.* En judicem, sed malum & querulum: qui causam propriam censet æquissimam. Quemadmodum igitur par est ut magistratus & domini, servorum ac subditorum querelas, non primo aspectu rejiciant, sed examinent atque perpendant, ita subditi suas querelas non pertinaciter, velut æquissimas defendant. Sæpissime utraque pars errat, errorem fateri & corrigere neutra vult. Ille imitator Christi prudenter: *Domine*, inquit, *quid possum conqueri, si me deseris? Si rectè me inspicio, nunquam mihi facta est injuria ab aliquâ creatura; unde nec justè habeo conqueri adversum te.* Jumentum nec de pabulo, neque de lecto, neque de domicilio queritur. Cum sapientissimo rege sapit, qui hoc idem de se affirmare audet: *Vt jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Jonæ 4. vers. 9. Imit. Christi lib. 3. c. 40. & 41. Psal. 72. vers. 22. & 23.

§. V.

Isaias divinam benevolentiam pollicetur: *Si*, ait, *abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest: tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.* Primò omnium auferenda est catena. Heu quàm misera est vita, quæ noxas noxis, scelera sceleribus velut annulum annulo connectit! tollatur hæc catena, & redibit divina gratia. Altera rum est; Contine digitum, ne minare, ne illude: minaces, iracundi, illusores intento digito loquuntur. Tertium est; si desieris loqui quod non prodest. Inter sermones prorsus inutiles pæne inutilissimus est querela, quæ rarissimè prodesse, ferè semper nocere soler. Jobus: *Quia*, inquit, *querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi.* Sint querelæ veræ, sint justæ, sed quid tum postea? quid querimoniis juvamur? caussam bonam vix unquam adjuvant, caussam malam plerunque deteriorem faciunt querelæ. Ergo desine loqui quod non prodest: Siracides etiam hortatur: *Fili in bonis non des querelam, & in omni dato.* Tot sanctissimi martyres minimè omnium queruli fuerunt, quos Ecclesia vel ideo etiam veneratur & laudat: *Non murmur resonat, non querimonia, sed corde tacito mens bene conscia conservat patientiam.* Hanc laudem jure optimo tulit sanctissimum par conjugum Zacharias & Elisabetha; Nam, *erant justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querelâ.* Nemo de illis queri potuit, sed nec ipsi de aliis questi sunt; sorte suâ contenti vixerunt, verè *sine querelâ.* Isaiæ 58. vers. 9. Vt divina benevolentia acquiratur, 1. Auser catenam; 2. Contine digitum, 3. Desine loqui quod non prodest. Iob cap. 33. vers. 10. Eccli. c. 18. vers. 15. Luc. cap. 1. vers. 6.

Prisci dicere solebant, non decere sapientem, modò in hunc, modò in illum declamitando, veritatis oculis caliginem offundere. Malè audit de quo dicitur: *Est homo querulus, nemo ei satisfacit; cum omnibus injuriam expostulat.* In viro religioso hoc grande vitium est. Quamobrem abbas Pastor dictitabat: Qui querulus est, monachus non est. Homo religioni addictus non facilè de re ullâ conqueratur, instar jumenti, cujus fortunæ omnes à nutu domini pendent. Monstrosius, sic dicam, monstrum videri potest, cœnobita querulus, quàm asina loquens.

Hominem seriò probum Ecclesia hoc afficit encomio: Ecce homo sine querelâ, verus Dei cultor & permanens in innocentiâ suâ. De querulo mutatis vocibus canendum: Ecce homo plenus querelâ, ventris sui cultor, & permanens in stultitiâ suâ; quidquid ad suum stomachum non facere putat, repudiat. Tantò inter omnes pretiosior Jobus & unicè æstimandus, quia à Satanâ tam dirè habitus ut nihil sui corporis haberet, quod sanum diceret præter linguam, fors ideo non ulcerosam, ut eam in querelas laxaret, ut cælum omnésque cælites execraretur, ut hostibus suis omnibus pessimè precaretur; Et tamen *in omnibus his non peccavit Iob labiis suis.* Ipse quidem de se affirmat: *Derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* Læsa & afflicta erant omnia, & una supererat lingua, quâ usus est non ad querelas, sed Dei laudes & gratiarum actiones. *Sit nomen Domini benedictum.* Non est melior, non est brevior, non est suavior cantiuncula, in miseriis & ærumnis, in rebus adversis omnibus quàm hoc ipsum Jobi carmen: *Sit nomen Domini benedictum.* Nihil agimus querelis, nisi quòd caussam nostram plurimùm labefactemus, perinde ut qui funiculos implicatos nec solvere potest, nec rumpere; dum luctatur, arctiùs eos implicat, & pluribus nodis constringit. Quin ergo aulicum illum imitamur, qui in cultu regum consenuerat, cujus notissima vox est. Nam cùm illum quidam interrogaret: Quomodo rarissimam rem in aulâ consecutus esset, senectutem? *Injurias*, inquit, *accipiendo, & gratias agendo. Sæpe adeò injuriam vindicare non expedit, ut ne fateri quidem expediat.* Et nos profectò tantò chariores Deo famuli erimus, quantò minùs Hominis probi encomium. Iob cap. 1. vers. 22. & cap. 19. vers. 20. Idem cap. 1. vers. 21. Sen. lib. 1. de Irâ c. 33.

rò minùs queruli. Probissimi hominis illustre prorsus indicium est; De nulla re conqueri, nisi coactum.

R

CAPVT XLIX.

Lingua REVELANS *secreti, quadruplici nos malo afficit.*

Isaiæ c. 59. v. 4. & 5.

MAlum ovum malus corvus; veteri verbo jactatur. De ovis pessimis Isaias vates prænonens: *Conceperunt laborem,* inquit, *& pepererunt iniquitatem. Ova aspidum ruperunt. & telas aranearum texuerunt: qui comederit de ovis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.*

Bart. Angl. de rer. propr. lib. 19. c. 78.

Aspidis ova, ut Bartholomæus Anglicus testatur, excludit rubeta; rana non minus aspide venenata. Cum rubetæ fomento rupta est ovi crusta, exit regulus, aspide & rubetâ venenatior, qui vel oculis necat; at primum quod ab eo necari solet, est rubeta mater. Quisquis de absentibus contumeliosè loquitur, & id tanquam arcanum non evulgandum alienis auribus committit, is alteri aspidis ovum supponit cui incubet. Alter aliquanto tempore fovet ovum silentio, demum garrulitate ac imprudentiâ excludit. Atque hinc regulus qui nonnunquam patrem & matrem, auctorem & fautorem necat. Idcirco ingenti circumspectione opus, quidnam arcani, & cujusnam id auribus committatur. Neque eum dumtaxat, qui hæc talia narrat, attentum volumus & circumspectum, sed & illum qui narrantem audit: huic sedulò cogitandum quid sibi & à quo committatur, ne istud temerè ac imprudenter emanet. Si secus fiat, ingentia hinc damna oriuntur. Hanc ob caussam Alphabeti series ad litteram caninam nos ducit, quæ linguam pessimæ famæ commonstrat. Ea *Revelans arcanum* nominari solet. Quantum verò nocumenti adferat hæc lingua, quantis discordiis orbem misceat, quâ demum ratione hæc pestis coërcenda sit, hoc capite demonstrabimus.

Quis ovi aspidis alteri supponit cui incubet?

§. I.

Quid hîc dicatur arcanum & secretum?

ARcanum hîc & secretum id dicimus, quod vel secretò ab aliis auditum, vel certè à se tale quippiam est quod silentium exigat. Subinde res adeò arcana non est, sed quoniam alter rogavit; *Tecum habeto,* profectò edicenda non est. Et multò magis clausa sunt habenda consilia, quod ipsum etiam jusjurandum poscit. Quidquid denique inter duos aut plures occultis arbitriis disceptatur, alto silentio premendum est. Quisquis tale quid edicit, jure futilis gerro dicitur, ut qui linguam habeat rimarum plenam, hac atque illac diffluentem, uti sunt Danaidum dolia semper pertusa, quibus quidquid infunditur, perditur. Atque hinc mala nascuntur plurima: numeremus.

Mala è linguâ revelante provenientia. 1. Magna levitas animi se prodit in homine.

Primum est: Magna levitas animi, & puerilis simplicitas se prodit in eo homine, qui nihil secreti potest tegere, sed audita mox obviis enuntiat. Imperitus lusor est qui favente sorte pictas chartas aliis ostendit, seque ridiculum facit. Sed ut vulgus argutatur, quatuor sunt, quæ abscondi nequeunt, Palma in clivo, stramen in calceo, fusus in sacco, arcanum in fatuo. Nec sapientiores ii, sed & nequiores, qui dicta ejuscemodi ab aliis expiscantur, quæ proximo cuique venditent. Et fit quandoque ut narrationem celandam audiat is ipse de quo malè instituta est. Siracides hos locutuleios prægnanti fœminæ confert, quæ partui vicina dolet, ingemiscit, luctatur; sic, *A facie verbi parturit fatuus.* Nec quiescit miser dum partum suum enixus sit in lucem, & quæ auribus concepit, toris buccis effuderit. Si quid ad canis aut felis caudam alligetur, quanta inquietatio sequitur? ut currunt, ut saliunt, ut furunt inquietæ animantes? nec ullo loco consistunt, dum alligatum excusserint: Non aliter *Revelans lingua* impetu fertur ad eloquendum. Et ea sæpe gestit libidine suâ effutiendi, ut non visa solùm & audita narret, sed illa quoque misceat, quæ suspicatur, quæ fingit: falsa sint an vera, juxta habet. Grande hoc malum est, animi sui levitatem sic omnibus spectandam proponere, ut quamplurimi norint hominem mentis inopem esse.

Eccli. c. 19. vers. 11.

Alterum malum est, qui secreta retegit, fidem amittit, nemo est qui se suâque velit illi committere. Siracidæ hoc credimus: *Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inveniet amicum ad animum suum.* Et qui par pari reddat. Hanc profectò viam tenet divina providentia, & potissimùm in linguæ vitiis, ut quemadmodum ille de isto contumeliosè loquitur, sic alii de illo; & sicut iste commissa sibi effutit, ita nec alii arcana illius celent. Salomon luculentè pronuntiat: *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.* Nimirum hoc discrimè est: qui ambiguæ fidei vir est, audita mox foras eliminat; fidus & prudens secum habet, quæ audiit. Arcanorum revelatio à fraudulentâ & infidâ plurimùm mente proficiscitur; fidelis enim commissa concreditáque sibi alto premit silentio, quâ enim fide ab amico rem accipit, eâdem servat. Ille in hujus sinum reposuit; iste committentis affectui respondebit, & non fallet. Si verò prodit; fallit, infidus est, amicus non est. Proinde nihil illi credendum. Venusinus vates cavendum eum monet:

Fingere qui non visa potest; commissa tacere Horat. a. arte poet. vers. 122.
Qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Addit, quàm suaviter arcanum exprimi soleat:

Tu lene tormentum ingenio admoves Horat. lib. Od. 24.
Plerunque duro: tu sapientium
Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.

Hæc lenia tormenta, subsequitur cæcus amor sui,

Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem Idem lib. Od. 2.
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

Luctator dolosus est vinum, ut Plautus putat, pedes captat primulum, imò verò linguam, cui sic captæ secretum facilè rapit.

§. II.

TErtium malum est: Qui sibi dicta mox foras eliminat, non tantùm fidem, sed & amicum perdit. Siracides hoc affirmans: *Est,* inquit, *concordatio, excepto convicio, & improperio, & superbiâ, & mysterii revelatione, & plagâ dolosâ; in his omnibus effugiet amicus.* Omnis amicitiæ nexus solvitur, & vix unquam iterum copulari potest, quæ his modis dissoluta est. 1. Conviciis ultro citróque jactis. 2. Improperiis, cùm aut iste donum exprobrat, aut ille doni vilitatem exaggerat. 3. Fastuoso amici contemptu. Amicitia aut pares accipit, aut pares facit: hinc perit illa, si alter alterum velut inferiorem despiciat. 4. Vulnere per fraudem inflicto: Gravius sentitur damnum quod ex obliquo venit. 5. Revelatione mysterii: Difficile est amicos componere post hanc injuriam defecti arcani. Deum quidem omnibus his modis lædimus, sed reconciliari Deo facillimè possumus. Non eadem inter homines est ratio: non rarò qui fidem semel violavit, semper infidus creditur; qui semel offendit, semper hostis censetur.

Ergo cui cordi est fides & amicitia, non tantùm secreta non aperiat, sed & societatem eorum caveat, qui ore lubrico quod audiunt, mox effundunt. Ita leges divinæ seriò mandant: *Ei qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.* Eruditè Ambrosius: *Cùm omnia,* inquit, *nobis nostra essent communia, individuus spiritus, individuus affectus, solum tamen commune non erat secretum amicorum, ut fidem servaremus. Sa-*

pientissimus

pientissimus regum vel hanc unam ob caussam, ne arcanum pereat, vinum dari regibus ita vetat: *Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas.* Facundi calices quem non fecere arcani proditorem? Homo potulentus totus translucet, totus effluit, & nullo cogente se, tanquam si quæstione interrogatus esset, arcana omnia manifestat.

Prov. c. 31. vers. 4.

Quartum hîc malum est: qui arcana fido pectore non occulit, non tantùm fidem & amicum perdit, sed ita quidem perdit, ut recuperari nequeant. Eam ob rem Salomon providus consuasor: *Quæ,* inquit, *viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò, ne postea emendare non possis cùm dehonestaveris amicum tuum.* Quid heroum fortissimo Samsoni vires, oculos, libertatem, vitam rapuit, nisi garrula futilitas, quæ Dalilæ urgenti secretum enuntiavit, & omnia perdidit. In Romanis sacris vas aquæ hauriendæ adhibebatur, quod humi deponere nefas erat; ideo pede carebat, ne uspiam è manu deponi posset. Os vasis istius amplum, in angustiorem conum desinebat, perinde ut in conviviis nostris vitrea sunt, quæ campanas dicimus, quas nisi vacuas, in mensâ reponere piaculum foret. Atque illud suum Romani vas, *Futile,* vocabant, quod quidquid contineret, effundendum esset. Huic vasi appositè confertur homo tam patuli ac lubrici oris, ut quidquid auditione acceperit, id mox iterum effundat locutione, perinde ac si nefas sit auribus quippiam accipere, quod non quamprimum os regerat. Hęc tamen inter vas illud & os humanum differentia est; vasè illo nullum unquam incendium excitatum est, sed ore hominis sæpissime; illud igni extinguendo fecit, hoc creberrimè sufflando. Arcana non celasse ingentium malorum sæpius origo fuit. Divinus testis Siracides: *Denudare,* inquit, *amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.*

2. Fidē & amicū ita perdit, ut recuperari nequeat. Prov. c. 25. vers. 8. Samsoni vires rapuit garrula futilitas.

Eccli. c. 27. vers. 24.

§. III.

Metelli dictum de arcano subtrahendo.

ILlud Romanorum columen Metellus senex, militiæ peritissimus, tanti æstimavit secreta posse contegere, ut interrogatus, quid in sequentem diem juberet, dixerit: Si scirem intimam meam tunicam arcani mei consciam, in ignem eam abjicerem. Nec enim solùm linguæ vitium est, aliena secreta effutire, sed etiam sua, præsertim apud imprudentem. Metellum secutus Petrus Aragonius; Comburam, ajebat, tunicam meam intimam, si consiliorum meorum esse gnaram sciero. Sapientissimè monuit Salomon: *Caussam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles.* Quam ob caussam Abbas Antiochus dixit: Unicuilibet obvio concedere sui pectoris arcanum, id peculiare est animæ prorsus ineruditæ. Necesse est igitur circumspectè & comite consilio agere omnia.

Prov. c. 25. vers. 9.

Infans cùm manu glaciem tenet, brevi lusu se decipit, cupérétque perlucidum hoc crystallinum non dimittere, sed quia gelu manus adurit, gaudium suum manibus elabi sinit, quod nequit retinere: ita hi pertusi oris homines, vellent quidem non infidi ac leves videri, sed quia rimarum pleni sunt, hâc atque illâc perfluunt, uti vas fluxum & pertusum, dolium Danaidum.

Salomonem & Siracidem locupletissimos testes sæpicule adhibuimus, ii tamen paratissimi sunt longè sæpius in vitiosam linguam testimonia denuntiare, præsertim in hanc ipsam de quâ agimus. Siracides quidem hîc neminem non cautissimum exoptans: *Non duplices,* inquit, *sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi, & eris verè sine confusione.* Perinde si dixisset: Quod tibi primò dictum, tu ne secundò dicas; ne duplices sermonem. Illud verò ridiculum admodum & stultum est, quod tunc primùm, cùm jam aliquid enuntiavimus, os alteri obserare cupiamus. Exemplo rem demonstramus.

Eccli. c. 42. vers. 1.

Narravit mihi Sertorius nuperrimè Pollionem senatu movendum, Thraseam aulâ excludendum. Narrationis suæ epilogum adjecit hunc: Cave ulli hoc dixeris; nam res adhucdum alto premenda est silentio. Ego autem amicorum fidissimo hoc ipsum narravi, sed & clausulam hanc adjeci: Obsecro te, ne hoc aliis enuntia; etiamnum obscurè ferendum est. At ille familiarium meorum intimus, uxorem inter illos alios non numerans: O mea conjux, ajebat, quando tu alter ego es, arcanum tibi commissum præter me neminem scire credideram: audi rem miram & novam; Pollio senatu movebitur, Thraseas excludetur aulâ; sed occultum hoc habeto. Illa byssinæ, sed lubricæ linguæ mulier, vix duabus horis tam grande secretum continuit, & in vicinæ aures mox egurgitavit, illam quoque speciosissimam clausulam attexens, secum hoc haberet; audita in vulgus minimè spargenda. Mulier vicina fidem non falli arbitrata, nisi arcanum publicè narraret, clam in unius alterius ve aures hoc de Pollione & Thraseâ insusurravit; mox urbe totâ volavit fama, & tragœdia inde nata est non una.

Quis hujus tragœdiæ auctor obsecro? primus ille, qui tacenda non tacuit. Sed dicet: Ego tamen obnixè rogavi te, nemini hoc enuntiares. Quid me rogabas, ô stultissime mortalium? cur non rogasti teipsum, & os tuum? si tu recessus mentis tegere non potuisti, quid de alio sperare poteras? si nesciri hoc volebas, cur ulli alii narrasti? Ego enim sic mecum ratiocinabar. Si potuit id mihi uni committere, possum & ego uni alteri, hic alter tertio, tertius quarto, hic quinto. Ab hoc celeriter ad sextum, inde ad decimum, ad quinquagesimum, ad centesimum res delata est. Singuli quidem rogabant. Hoc tecum habeto, istud nemini dixeris. Verùm hæ ipsæ preces audaciam suggerebant ad propagandum secretum. Chrysostomus ineptissimas has preces & ipse irridens ac detestatus: *Hoc verò ridiculum magis est,* inquit, *quòd talem habentes vitam, & propria negligentes, cùm aliquid arcanum dixerint, rogant audientem & adjurant, ne cuiquam ampliùs alteri dicat: declarantes quod rem reprehensione dignam commiserunt. Si enim illum, ut nemini dicat, rogas; multò magis te priorem hoc dicere non oportebat. In tuto sermonem habebas: postquam verò alteri prodidisti sermonis custodiam, superflua facis & inutilia, admonens & obtestans pro delictorum custodiâ.*

Chryst. to. 5. hom. 3. ad pop. mihi pag. 31.

§. IV.

QVidquid ergo deblaterari non vis, hoc in tuo pectore, hoc in ore tuo moriatur, & computrescat. Vivere finis, & ex ore tuo prosilire? jam actum est; brevi ora omnium persultavit. Divinè hîc Seneca philosophatur, & hoc ipsum quod dicimus, rationibus affirmans: *Nihil,* ait, *æquè proderit, quàm quiescere, & minimum cum aliis loqui, plurimum secum. Est quædam dulcedo sermonis quæ irrepit & blanditur, & non aliter quàm ebrietas, aut amor secreta producit. Nemo, quod audierit, tacebit: nemo, quantum audierit, loquetur. Qui rem non tacuerit, non tacebit auctorem. Habet unusquisque aliquem cui tantum credit, quantum ipsi creditum est: ut garrulitatem suam custodiat, & contentus sit unius auribus, populum faciet. Sic quod modò secretum erat, rumor est.* Nam etiam uni rem dixerit, ille porrò uni, hic alteri, alterique: & ita populus sciet. Hoc è veteri memoriâ festivissimum ludicrum demonstrabit.

Seneca epist. 105.

Qui populum facimus, mox sequentibus verbis explicatur.

Romanus senatus occultum aliquod consilium per aliquot dies intra se agitaverat, cùmque res ea multum obscuritatis haberet, variásque excitaret suspiciones, quendam senatorum, mulier aliàs pudica, sed tamen mulier, majorem in modum precibus urgebat, ut arcanum sibi aperiret: dejerans interim, se silentio rem rectaram, & ni faceret, diris se devovens execrationibus, flénsque & quiritans fidem sibi non haberi. Ille ut stultitiæ eam suæ coargueret: Vincis, ait, mea uxor; proinde audi terribilem rem atque prodigiosam. Relatum ad

nos

* *Alaudam.* nos est à sacerdotibus, * cassitam visam esse volantem cum galeâ aureâ & hastâ: de eo ostento unà cum auguribus deliberamus ac anxiè disquirimus bonine an mali aliquid portendat; tu verò tace. Hæc locutus in forum processit. At verò mulier ancillam, quæ primùm intraverat, arripiens, pectus suum plangens & crines scindens: Eheu, inquit, mi vir, & ô mea patria quid nobis fiet? volens docénsque ancillam quærere. Quidnam igitur evenit? inquit ancilla, & simul silentii fidem obstringit. Postquam interroganti & fidem danti mulier rem narravit, addidit communem omnis loquacitatis clausulam: Cave ne cui hæc dixeris, & tace. Vixdum à dominâ ut est digressa, unà servienti alteri, quam maximè videbat otiosam, narrationem injicit. Illa herili famulo curiosiùs scisciranti exponit. Hoc modo fabula in forum devoluta, ita ut præcurreret auctorem. Quidam ad eum notus accurrit, & an recèns domo adveniat quærit. Ait ille. Nihil ergo, inquit, inaudisti novi? Ad quem ille: Quidnam obsecro? an novi aliquid evenit? Tum alter: Cassita, inquit, conspecta est volans, cum hastâ & aureâ cassîde, atque de hoc ostento principes senatum habent. Ubi ridens iste: Laudo, inquit, mulier celeritatem tuam, quâ factum est, ut me in forum euntem sermo hic anteverterit. Proinde ad magistratum accessit, eúmque trepidatione liberavit. Ut autem mulierem ulciscereturr, domum reversus: Mulier, perdidisti me, inquit, pruritu linguæ: compertum est enim è domo meâ in publicum elatum esse arcanum: itaque ob tuam incontinentiam solum mutare cogor. Euntíque inficias, & dicenti: Quasi verò tu non trecentesimus hæc audieris? Quomodo, inquit, trecentesimus, qui te urgente, ut periculum facerem, possésne audita reticere, istuc confinxerim? Atque hic quidem mulieris suæ continentiam probavit, & veluti in vas fatiscens, non vinum aut oleum, sed aquam infudit.

Ita femineum hoc vitium est. Nam viri est frenos linguæ injicere, & ante vitam ponere, quàm concredita retegere: effutire commissa muliebris est ingenii, ad colum & acum nati. Homo futilis perforato bibit poculo; plus effundit quàm bibat. Ecquid autem ab eo speres, cui nihil tuto credi potest? qui consilia in fronte & manibus gerit? parere fors poterit, imperare non poterit.

Tutissimum ergo est, si quid publicari nolis, tu ipse primus taceas. Quod Siracides fidelissimus monitor, nobili documento instillans: *Audisti verbum*, inquit, *adversus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.* In omnem hoc calumniam, obtrectationem, maledicentiam dictum est. Quidquid enim alterius nomen famámque accîdit aut denigrat, id in narrationibus locum penitus non habet: nec ullius momenti est illud dicere; *Prout emi, sic vendo.* Malas & vitiosas merces emisti deceptus; núnquid ideo decipies alios, ut eásdem vendas? monetam plumbeam ab impostore accepisti; nunquid eam iterum erogabis, ut imponas & aliis? Frange, projice hos numos lúce publicâ indignos; omitte, amputa narrationes ulli hominum damnosas. Nec illud te unquam excusaverit: *Do prout accepi: Audisti verbum adversus proximum tuum; commoriatur in te.* Euripides secreti tenacissimus, cùm ei nescio quis animam fætenté exprobraret: Ne mireris, inquit, vir bone, multum arcani in hoc ore computruit. Ergo *commoriatur in te*, putrescat, & emoriatur intra tuas fauces, quod aures tuæ receperunt. Christus Dominus quàm istud exemplo suo efficaciter monstravit! In eâdem secum mensâ, idque in cenâ ultimâ scelerarissimum proditorem habuit, hoc tamen secretum non prodidit. *Unus vestrûm*, inquit, *me traditurus est.* Non dixit, Oeconomus noster hoc faciet: non dixit, Judas Iscariotes, meus proditor est. Siluit ista, ut & arcanum tegeret, & hominem nefarium corrigeret.

Eccli. c. 19. vers. 10.

Intra fauces commoriêdum quidquid famam alienam inficit.

Matt. c. 26. vers. 21.

§. V.

IN priscæ legis ritibus præcepit Deus, ut in templo ad Exod. 27.
manus essent lebetes parvi aquâ pleni in quos lampadum & cereorum mucus conjiceretur, ut sic fumus ac fœtor templo arcerentur. Non aliter Spiritus sanctus per Salomonem præcipit: *Audisti verbum malum adversus* Eccli. 19.
proximum tuum? commoriatur in te: sit cor tuum aqualis vers. 10.
instar, aut lebetis aquâ pleni, in quo quidquid malevolorum dictorum est, mergatur, ne fumus ac fœtor latiùs abeant; commoriatur in te, quidquid alienam famam inficit.

Alexander Rex Macedo in eâ, quam contra Darium Curtius.
susceperat, expeditione, omni curâ vestigans, quam re- cap. 10.
gionem Darius petiisset, tamen explorare id non poterat: more quodam Persarum arcana regum mirâ celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, quâ prodantur occulta. Vetus disciplina regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua graviùs castigatur, quàm ullum probrum: nec magnam rem magis sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit, quod homini facillimum voluerit esse natura.

Festivè is, quem dixi, Alexander Macedo hanc in arcanis tegendis taciturnitatem docuit, hoc modo. Epistolam Alexander à matre missam, quæ occultas accusationes & calumnias in Antipatrum continebat, ubi perlegit, ab amicissimo Hephæstione, uti consueverat, eandem passus est legi, sed eâ lectâ, digito detraxit annulum, & Hephæstionis ori, quasi signum impressurus, admovit, &: Contine hæc, inquit, ne quid eorum effutias. Signatorius hic annulus illorum labris potissimùm imprimendus foret, quorum os nullo sigillo clauditur. Beatus Ambrosius graviter, ut solet: *Quicunque*, ait, *est Ambros. in* Psal. 118.
facilis in verbis, velut plenus rimarum, hàc atque illàc effluens, tom. 2. pag. 1249.
interiora evacuat sua, & exterioribus passionibus inundatur, tegere se nescius, nec tenere verbum quod acceperit, sicut sancta Maria, quæ conservabat omnia verba in corde suo, ne quod ex ore ejus deflueret.

§. VI.

QVòd verò tam necessaria taciturnitas toties violetur, licet periculosum sit non solùm falsa dicere, sed etiam vera, quatuor assignantur caussæ. Nam istud vel à vitio adulationis, vel avaritiæ, vel jactantiæ, vel loquacitatis provenit. Etenim secretorum proditor aut palpare vult & blandiri, eam ob rem silenda deblaterat; aut lucri caussâ proditorum præmium ambit, vendítque linguâ quæ silentio erant involvenda; aut videri vult scire paucis aut nulli cognita. Satyra hunc tangit: Quatuor causæ, cur non silendi fides sit etiam periculosum tacere.

Scire tuum nihil est, nisi, te scire, hoc sciat alter. Persius.

Aut certè imprudenter & immeditatè id loquitur, quod mille meditationes secuturæ non emendarint.

Hinc Anaxandridas eruditè dixit: Qui sermonem instar depositi sibi commissum evulgat, aut injustus, aut admodum incontinens est: Injustus quidem, si lucri caussâ id facit: sin absque lucro, certè incontinens dicendus. Quisquis igitur erubescit vel adulator, vel arrogans, vel avarus, vel loquax haberi, secretum & arcanum omne occulat fidissimo pectore, & ori velut ostio seram appendulam injiciat. Ratio ante hoc ostium semper excubet, rigidéque examinet, quidquid per hanc oris januam vel ingressum vel egressum quærit. Quod sapiens Chilo eruditè monens: *Non committendum est*, inquit, *ut lingua præcurrat animum, nescit enim vox missa reverti.* Si vallum hoc hostis occupet, totam urbem expugnavit. Arcanum ante omnia velandum: nec amor, nec odium extorqueat quod fidis, ut putabatur, auribus commissum est.

Qui per iram arcana amici prodit, hostis est duplex. Idem.

Violatione secretorum, res ferè maximæ, regnáque perierunt integra: ut meritò quis dixerit, evertendis imperiis

riis rebúsque natum hoc malum, cùm una sæpe agendarum rerum prosperitas à silendorum tenacitate dependeat. Vulgasti? periit bene gerendæ rei occasio; & elapsa non rarò manibus præda est, verbo uno aut altero intempestivè prolato: imperiáque non postrema jacent, ad cineres deducta magnorum secretorum improvidâ violatione. Proditor est, omnis commissorum violator. Illud inter Romana incunabula pulcherrimum, quòd arcana consilia Patrum conscriptorum multis sæculis nemo senator evulgavit, cùm non unum, sed neminem audisse crederes, quod multorum auribus fuerat commissum. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Hinc non improbè sentiunt, qui silentium in principum consiliariis vitæ periculo sanciendum putant, veterum Persarum more, nec unquam consiliis eum admovendum, cui aut metus, aut spes, aut auri suavissima vis tacendorum vocem exprimat.

Innumera cùm publica, tum privata mala Linguæ Revelanti debentur. Atque hinc Hieronymi monitum est: *Si quis voluerit tuis misceri amicitiis, & hunc videris prioris amici pandentem secreta, eum veluti perfidum cave.* Quid magni expectes ab eo cui tacere grave est?

S

CAPVT L.

Linguam SCVRRILEM *nominatim à beato Paulo vetitam esse.*

CAreon juvenis garrulus & immodicæ linguæ in disciplinam se tradere satagebat Isocrati eloquentiæ magistro, ut ab eo scitè loqui disceret. Isocrates altero tanto grandius minerval petiit, quàm ab aliis, hoc est, viginti millia philippeorum. Eho, ajebant cognati, nimiùm petis, magister, & quæ obsecro duplicandi minervalis caussa est? Quibus Isocrates: Nemo id miretur, ait, nam & duplex huic juveni ars tradenda est: primò quidem docendus est prudenter & opportunè silere: & hoc sanè non discet stans pede in uno. Deinde docendus est etiam loqui, idque ad leges Rhetoricæ. Ad hoc quidem docendum, alteram minervalis partem exigo. Non iniquè.

In omnibus pæne linguæ vitiis hæc docendi ratio servanda, ut priùs quidquid vitiosi est, dediscatur, quo deinde perfectiùs addisci possit, quod virtus tradit. Inter linguas valde vitiosas SCVRRILIS est, quam & petulantem nominemus. Hæc in sacris paginis nominatim perstringitur. Nam à beato Paulo SCVRRILITAS graviter notata turpissimis vitiis accensetur, de quâ nunc plura disseremus.

§. I.

VEteri apologo narratur coitio hunc in modum instituta. In venerabili murium concilio etiam sorices assederunt consulturi in medium. Hic unus aliquis sorex de voce & cantu insolenter gloriari instituit. Sunt enim sorices minores quidem muribus, sed strident clariùs. Hanc insolentem jactantiam non tulit mus ætate provectior, &: Quid de hoc gloriaris, ait, stultissime galactopota, quod tibi plus obest, quàm prosit? nescin' inter homines verbo tritissimo jactari: Sorex ipse suo se prodit indicio? Ergo disce sapere, illóque te non effer quod nec utile, nec honestum est. Sed adolescentulus senator senem irridens, altiùs stridebat, ita ut domus incolæ intellexerint latere mures, & muscipulam instruxerint omine bono. Primus omnium captus est sorex, & tamen etiamnum stridebat. Audiit hoc grandævus ille mus, & ad suos musculos: Videte, inquit, filioli mei, extremam improbitatem linguæ, quæ in ipsis etiam suppliciis pertinaciam non emendat: sorex jam captus, adhuc dum stridet.

Petulantis seu scurrilis linguæ genius non obscurè hac fabellâ proditur. Quò enim illa plus monetur & corrigitur, eò plus crepat & nugatur. Siracides commonet: *Indisciplinatæ loquelæ ne assuescat os tuum:* nõ effunde quidquid in buccam venerit; frena linguam, vix tamen omnẽ cavebis noxam. Ad rem dixit Beda: Per indisciplinatam linguam cuncta facinora aut concinnantur, aut perpetrantur, aut excusantur. Lingua adulteriorum, cædium, latrociniorum, veneficiorum egregia concinnatrix est: testimonium corruptum, jusjurandum falsum, obtrectationes & calumniæ, omnisque generis injuriæ à linguâ sunt; hæc perpetrat facinora tam illustria: at ubi perpetravit, tegere novit, defendere scit & excusare. Acuendæ cautionis Salomon commonefaciens: *Hominis est,* inquit, *animam præparare & Domini gubernare linguam.* Quid dicendum sit, seriò præmeditandum est: neque deerit huic præmeditationi divinus favor, velut auriga, dirigens hunc currum. Quod si lingua petulans aut scurrilis frenos non admiserit, velut equus calcitro temonem rumpet, & currum evertet.

Eccli. c. 23. vers. 17.

Prov. c. 16. vers. 1.

Divinus Paulus serium mandatum afferens: *Fornicatio,* inquit, *& omnis immunditia, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos; aut turpitudo, aut stultiloquium, aut* SCVRRILITAS, *quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* Lingua scurrilis sales insulsos, nugas aniles, facetias invenustas, urbanitatem stultam & frigidam, dicta illiberalia & sordida miscet, vomitque largo spiritu.

Ephes. cap. 5. v. 3. & 4.

§. II.

ARistoteles, Augustinus, Thomas Aquinas, & Philosophi, ceteríque Theologi, virtutem laudant, quam Eutrapeliam nominant. Hanc rectè dixeris esse *Modestiam in ludicris.* Ea est enim quæ ludis & jocis rationis modum imponit, & decorum servetur. Arcus subinde remittendus est, & suæ ingenio feriæ permittendæ; jocari licet quandoque, sed temperanter, & moderatè. Assentitur Tullius, &: *Ludo,* inquit, *& joco uti illo quidem licet; sed sicut somno & quiete, tum, cum gravibus seriisque rebus satisfecerimus. Verùm, ut pueris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam, quæ ab honestatis actionibus non sit aliena: sic in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Nam duplex est jocandi genus, alterum illiberale, petulans,* (linguam scurrilem tangit) *flagitiosum, obscœnum: alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum.* Nec Augustinus contradicens: *Volo tandem tibi parcas,* inquit, *sapientem enim interdum remittere aciem, rebus agendis intentam, decet.*

Cic. lib. 1. Offic.

Duplex jocandi genus.

August. l. 2. de Musicâ, fine.

Ne autem hîc limites transiliamus, Ambrosius sic submonet: *Caveamus, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, & quasi concentum quemdam bonorum operum.* Ipsum certè jocandi genus non profusum nec immodestum, sed ingenuum, facetum, loco, tempori, personis congruum esse debet: quòd si verò sit pungens, mordax, importunum, sordidum, inhonestum, non Εὐτραπελία, sed βωμολογία & scurrilitas, dicenda erit, quæ divinis quidem paginis parcit, sed verbis sacris ad profanissimos quosque sermones abutitur. Non levis hæc noxa est, quam & sacer Tridentinus senatus severè prohibens mandat, & præcipit, ne de cetero quisquam ullis sacræ scripturæ locis utatur ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos famosos &c. jubétque hos tales per Antistites puniri.

Ambros. l. 1. Offic. c. 20.

Trid. Cöcil. sess. 4. fine.

Nemo sacræ scripturæ locis ad scurrilia uti debet.

§. III.

OPpositum Eutrapeliæ vitium est Morositas, quæ quod scurrilitas excessu, illa defectu peccat. Hinc repe-

reperias homines morosos, tetricos, difficiles, fastidiosos, agrestes, inhumanos, morologos, quorum lingua nunquam non aceto stillat. Neque hos laudamus, nam æquè vitiosum est hàc aut illàc virturis semitam deserere. Verùm animus non est, austeram hanc & asperam morologiam persequi: scurrilitas flagellanda est, quæ jam olim à poëtis etiam largiter vapulavit.

Ille à pistrino Comicus, linguas scurriles hac ratione depingit:

Plautus Trinummo Act. 1. Scen. 2. vers. 162.

Nil est profectò stultius, neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque arguturâ magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quàm urbani assidui cives, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis unà ibidem traho,
Qui non illorum verbis falsis acceptor fui:
Qui omnia se simulant scire, nec quidquam sciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit,
Sciunt. Quod tuno fabulata est cum love,
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ii sciunt.
Falsóne an vero laudent, culpent quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud quod lubeat, sciant.

Chrys. to. 4. hom. 18. post med. in c. 5. ad Ephes. mihi p. 958.

Severissimus hac in re censor Chrysostomus, scurrilitatem omnem penitus eliminatam vult: *Nullus igitur,* inquit, *sit nobis sermo otiosus: ex otioso quippe sermone incidimus & in absurdos. Præsens tempus non effundendi gaudii, sed luctus est, tribulationum & lamentationum: tu verò leviter urbanis facetiis jocularis? Belli tempus est, & tu quæ tripudiantium sunt, usurpas? Ludis, delitiaris, facetias dicis ac risum moves, nihil ista curans? Quot sunt ex facetiis perjuria, quot incommoda, quot stultiloquia? Sed tales, inquis, non sunt facetiæ. Verùm audi quod omnem facetiarum urbanitatem rejecerit Apostolus; Belli tempus est, pugnæ, vigiliarum, custodiæ, armaturæ & acies. Nullum hic locum habet ridendi tempus; illud enim Mundi est. Vbi turpitudo, ibi & urbanæ facetiæ.* Pari ratione Basilius, Hieronymus, aliique è priscis Patribus, ridiculos sales & facetias arcent à Christianâ integritate, cui flere ac lugere magis conveniat.

Facetiæ à Christianâ integritate arcendæ.

Neque tamen omnem loquendi urbanitatem Chrysostomus aut alii Patres damnant, sed intemperantem illam & immoderatam, quam suo nomine scurrilitatem appellamus. Ideo & Paulus Apostolus dixit; *quæ ad rem non pertinet,* quæque sibi tum maximè placet, cùm risum movet. Eo autem fine hilariùs aut festiviùs loqui, ut labor mitigetur, aut ut vegetior quis ad laborem redeat, Christianis moribus non indignum est. Fecerunt hoc sanctissimi viri, qui subinde etiam jocati, sed temperanter prorsus & sobriè; omnis illorum hilaritas & sermo modestiæ sale perspersus fuit. Quod beati Pauli documentum est: *Sermo vester semper in gratiâ sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.* Cibus non salsus aut nimiùm salsus, ingratissimus: ita sermo prudentiæ sale sit conditus, & ut Anselmus loquitur, in dulcedine charitatis, bono sit exemplo; gravitatem, modestiam, humanitatem præ se ferat.

Coloss. c. 4. vers. 6.

Ejus rei sal admonet, qui infantulorum ori, cùm lustrali rore tinguntur, inseritur. Lingua profectò ejusce-modi membrum est, quod pronum in putredinem, facilè scaturit vermibus. Hinc rectè monet Anselmus linguam sale adspergendam, ne putrescat fœteátque, ne vermiculis mendaciorum & turpium facetiarum ebulliat. Chrysostomus monitum illud Paulinum in concionatores trahit, perinde si dixisset Paulus: Sermo vester, ô sacri oratores, jucundus sit, & simul salitus; stringat, obturet, purget, acuat: lenibus acrimoniam, dulcibus misceat amaritiem: Vobis à Domino dictum: *Vos estis sal terræ.* Hinc nemo prudens molestè fert, si concio salsa sit, & mordeat: putredini vicina sale perfricanda sunt. Malus Ecclesiastes est, qui solùm mulcere novit; oleum habet, vinum non habet; nec aliud ferè convivis suis apponit, quàm dulcia pruna, quæ sine sale coquuntur.

Matth. c. 5. vers. 13.

A Ergo & concionatores, & Christiani omnes sermonem sale condiant, ut scurrilis & nimium jocosa dicacitas vitetur.

§. IV.

HOc ipsum Salomon & Siracides diversâ sub imagine proponunt: Siracides: *Sagitta,* inquit, *inflixa femori canis, sic verbum in ore stulti.* Idem paullò aliter eloquitur Salomon: *Quomodo,* inquit, *si spinæ nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum.* Homo probè appotus spinam inhærentem dextræ non sentit, seque allosque lædit; ita homo fatuus jocis velut spinis nescit uti, alios & seipsum vulnerat. Et quoties liberiores facetiæ graviter offenderunt, & ex amicis reddiderunt hostes? disertissimè id affirmans Chrysostomus: *Necesse est etiam,* inquit, *urbanis deditum facetiis minimè necessarias in sese provocipere inimicitias eorum quos salibus suis temere ladit, sive præsentes sint, seu absentes hoc audiant.*

Eccli. c. 19. vers. 12. Prov. c. 26. vers. 9.

B Ita res è joco nascitur, & acerbæ risum lacrymæ consequuntur. *Est odibilis,* teste Siracidâ, *qui procax est ad loquendum.* Putat is quidem se plausum ferre, si sint qui rideant; at passim scurra & cavillator audit. Proinde sibi dictum existimet: Fœdè ad cachinnos moveris, fœdiùs moves. Nimirum *os stulti confusioni proximum est.* Irritatur, spernitur, exsibilatur; sed post siparium, & à tergo.

Eccli. c. 22. vers. 1. Prov. c. 26. vers. 10.

Quod si scurrilitatis originem indagemus, Thomas Aquinas eam apertè monstrat his omnino verbis: *Inepta lætitia, SCVRRILITAS, immunditia, multiloquium & hebetudo mentis circa intelligentiam, quinque sunt GVLÆ filiæ.* Sic ubi Gula imperat, illinc plerunque non exulat scurrilitas. Bene esse, bene bibere, malè & scurriliter loqui ut plurimùm cognata sunt. Pro testimonio dixit Gregorius: *Nisi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, dives ille qui epulatus quotidie splendidè dicitur, in linguâ gravius non arderet.* Utricularis tibia tunc maximè strideret, cum vento plena est. Volubilis lingua tunc plurimùm garrit, cùm vino permaduit; cùm fame flaccent ilia, modestiam ostendit lingua.

S. Th. 2. 2. quæst. 168. art. 2. ad 3. Gula filiæ.

Greg. Pastor. part. 3. cap. 21. prope finem.

C

Chrysostomus aliam mali originem assignans: *Orta,* inquit, *ex immoderato risu scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.* Ideo Bernardus hîc auribus cavendum docens: *Verbum scurrile,* inquit, *quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore procul; & ab aure relegandum est.*

Clim. in cap. 4. Matth. scalæ grad. 10. post med. Bern. de conuers. ad Cleric. cap. 29. prope fin.

Nec mitiorem sententiam in ludicra & scurrilia hæc tulit Clemens Alexandrinus, vir sanctissimus juxtà & doctissimus. Audite loquentem: *Cùm verba omnia à cogitatione & moribus emanent, fieri non potest ut verba aliqua mittantur ridicula, quæ non procedant à moribus ridiculis.* Siquidem *ex abundantiâ cordis os loquitur.* Vana verba, vani cordis indices sunt. Integráne an fracta sit campana, è sono facillimè dignoscitur; plenúmne an inane sit ac vacuum doliolum, tinnitus prodit. Chrysostomo res certa

Eccli. c. 21. vers. 29. Matth. c. 12. vers. 34.

D est: *Quale cor vnusquisque habet, talia verba loquitur, & talia opera facit.*

Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11. ad fin. hom. 21.

§. V.

ILle spiritus magister Joannes Avila sermones facetos à Christiani hominis institutione alienos esse judicavit, (quid de scurrilibus dixisset?) quod ut exemplo suo sanciret, nullum ipse unquam facetum verbum per omnem vitam protulisse legitur. De Joanne Chrysostomo Metaphrastes testatur, non ipsum modò ab ejusmodi ridiculis sermonibus abstinuisse, sed neque aliis, ut de re simili loquerentur, unquam permisisse. Basilius talia locutum à ceterorum consortio convictúque separavit unius hebdomadis spatio: quod sacri anathematis quædam imago fuit, & eò spectavit, ut hac lue infecti, hac ferulâ castigarentur & curarentur, sanis autem & integris hanc scabiem non afficarent.

Miretur

Miretur quis non immeritò, quosdam parentes solerter cavere, ne filii paganos mores addiscant, non cavere tamen, sed nec curare quidem, etiamsi verba sordida & scurrilia primis annis sic combibant, ut ea balbutiendo etiam imitentur. Quasi verò gravior sit jactura, moribus minùs aulicis & politis, quàm ore scurrili & spurco esse! Ita scilicet animum negligimus & conscientiam, modò splendeant exteriora.

Gemma Martyrum Ignatius Antiochenus Præsul, in ipso tormentorum impetu, augustissimum nomen JESV assiduè ingeminavit. Ejus rei causam rogatus: Hoc nomen, inquit, cordi meo altissimè infixum gesto. Obitâ morte, & aperto corpore, repertum dicitur hoc ipsum nomen in medio cordis efformatum. Agedum, homo ridicule, si cor tuum ipse inspicias, quibus illud notis compunctum, quibus petulantiis aut sordibus inscriptum reperies? Qui ore scurrilitatem egerit, quid nominis inscriptum cordi habebit? Monitum Paulinum repeto: *Turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas* Ephes. c. 5. vers. 4. *quæ ad rem non pertinet, nec nominetur in vobis, sed magis gratiarum actio.* Placere non potest, quidquid honestati adversatur.

CAPVT LI.

Lingua SVBSANNANS *&* SVSPENDENS *noscendæ dantur.*

EOs qui podagrâ laborant, ceteris loquaciores esse ajunt. Quid tandem caussæ assignabimus? Alphonsus Aragoniæ & Neapoleos Rex, hoc ipsum scisciantibus ita respondit: ii, quos podagra pulvillis & lectulis affigit, ob pedum vitium ambulare non possunt; ideo linguâ, quæ plerunque in iis sanissima, velut ambulatione quadam crebriùs utuntur, ne ex toto torpeant. Idem de iis quos chiragra exercet, dicendum videtur. Morbus illis manuum usum negat, prohibétque calamum ducere: ergo linguâ vice calami utuntur. Quâ ratione scribunt innumera, & totos sæpe dies hoc unum habent negotii, sic scriptitare. Quivis illorum cum psalte dixerit: *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Sed, uti diversa est scriptio, ita longè diversissima est locutio. Psal. 44. vers. 2. Quod Isidorus explicans: *Corde*, inquit, *bene loquitur, qui charitatem non dissimulat. Ore bene loquitur, qui veritatem annuntiat. Factis bene loquitur, qui alios bono exemplo ad probitatem format. Corde malè loquitur, qui cogitationes noxias secum ipse agitat. Linguâ malè loquitur, qui jure reprehensus murmurat. Factis malè loquitur, qui malè vivendo, mores improbos aliis dictat.* Addit Isidorus: *Semel bene loquitur, qui seipsum post admissam noxam redarguit, & corrigit: Bis bene loquitur, qui quod rectè dicit, non minùs rectè facit. Bis malè loquitur, qui nec bene vivit, nec bene docet, vitam vitiis, doctrinam erroribus infamans: bis malè loquitur, qui & malè cogitat, & malè cogitata non verecundiùs explanat.* Isidorus in fauent. l. 2. cap. 29. de form.

Tarsensis Paulus in litteris ad Corinthios datis: *Gratias*, inquit, *ago Deo meo, quòd omnium vestrùm linguâ loquor. Sed in Ecclesiâ volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam; quàm decem millia verborũ in linguâ**. Maluit Paulus pauca loqui, sed quæ auditores caperent, quàm idiomate peregrino longissimos sermones texere, quos nemo satis intelligeret. Inter flagitiosas linguas, quæ nec ab omnibus, nec plenè volunt intelligi. Lingua *Subsannans & Suspendens* est, par nobile nequam ancillarum, quæ hoc unum agunt, ut & alios, & suum denique dominum aliis deridendum propinent. De utrâque hac linguâ *Subsannante & Suspendente* breviter dicemus: sufficerit utramque atro calculo notasse, utrique nigrum fixisse Thetа. 1. Cor. c. 14. v. 18. & 19. * Hic est, pugnatâ.

Linguam irridentem jam suprà depinximus. Hanc subsannans eo superat, quòd irrisiones plerunque gestu augeat, dum vel ipsa per informem oris hiatum sese provolvit, vel digitum manúmve, vel nares aut frontis rugas facit loquentes. Sanna veteribus irrisio erat, non simplicibus verbis, sed cum gestu. Linguam subsannantem omnium optimè videtur expressisse nebulosus ille satyricus:

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,
Nec linguæ, quantum sitiat canis Appula, tantum
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ. Pers. sat. 1. vers. 58.

Felicem te Janæ, inquit poëta, quem nullus laudator pictus ponè subsannat. Tres sannarum modi sunt, quibus veteres utebantur.

Primus est cum indice digito, in eum quem ridebant, directo, crebrâ ejusdem curvati motitatione ciconiam rostro pinsentem imitabantur, vel propter prælongum avis istius rostrum, vel quia symbolum erat ciconia, non solùm grati animi, verùm etiam prudentiæ. B. Hieronymus in epistolâ ad Rusticum monachum: *Ne credas*, inquit, *laudatoribus tuis: imò irrisoribus aurem ne libenter accommodes: qui cùm te adulationibus foverint, & quodammodo mentis impotem effecerint: si subitò respexeris, aut ciconiarum post te colla curvari deprehendes, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam.* Vult ciconiam colli motu exprimi, non ut dicebamus, digiti motitatione. Potest fieri ut utrumque sannæ genus ciconia diceretur. 1. Sannarum modus quo veteres utebantur.

Alter subsannandi modus est, auriculas asininas imitari manu; Quos enim esse asinos arguere prisci volebãt, opposito temporibus pollice, & manu commotâ sannam eis faciebant. Ratio autem est, quia solus ferè ex animalibus homo aures à naturâ accepit immobiles, asinus contra maximè mobiles. Huic sannæ affine est, quod ad contemptum rei alicujus exprimendum, caput movebant, quia aliter aures non poterant. Hos modos sannarum lingua suis solet ineptiis commendare. Secundus.

Tertius sannæ modus est, linguam instar sitientis canis exertare ad contumeliam alicujus. Nemo est qui ignoret canes fessos, cùm cælo æstuante currunt, solitos linguam ex ore patulo projicere. Ita Gallus ille miles inusitatæ magnitudinis homo Romanos provocabat, si quis secum depugnare vellet. Cùm nullus se duello sistere auderet, ob formidandam viri molem, Gallus eos exerrante linguâ ut imbelles irridebat. Id subitò perdolitum est Tito Manlio, qui Romanam virtutem à sannis vindicavit illustri victoriâ. Tertius. Gellius l. 9. Noct. Attic. cap. 13.

Ita plerunque subsannantis linguæ petulantia contunditur. Isaias id vaticinatus: *Et qui spernis*, inquit, *nónne & ipse spernêris?* si desint homines, qui paria faciunt, DEVS *ipse deludet illusores.* Sed lingua hæc à divinis judiciis sibi non prætimet; facit quod solet, & hos quidem voce ac gestu irridet, illis vitia corporis, aliósq; defectus opprobrat non sine irrisu. Ita, quod Jobus queritur, *deriditur justi simplicitas.* Judæi cùm maximâ invidiâ ferrentur in Christum, nec tamen sanctissimos illius mores aut doctrinam argumentis possent convellere, ad exsecrationes & sannas progressi: *Nónne bene dicimus nos*, inquiũt, *quia Samaritanus es tu? Nunquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis? Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Quid hoc, nisi sannæ & sarcasmi? Demum conclusio subsannantis hujus syllogismi, erant silices. Nam ubi sannis profecerunt nihil, neque divinam sapientiam disputationum suarum laqueis irretire, aut in angustum concludere potuerunt, *tulerunt ergo lapides ut jacerent in eum.* Nemo est in Orbe tam integrorum morum, nemo est tam probatæ sanctimoniæ, cui Lingua hæc non audeat insultare. Testis Siracides: *Equus emissarius*, inquit, *sic & amicus subsannator, sub omni suprasedente hinnit.* Petulans hic equus & succussor, etiamsi Regem vehat, etsi Cæsarem, etsi Pontificem, vel etsi Christum vehat, hinnit. Isai. cap. 33. vers. 1. Prov. cap. 3. vers. 34. Iob cap. 12. vers. 4. Ioan. cap 8. vers. 48. 53. 57. & 59. Eccli. c. 33. vers. 6.

nit tamen & perridiculis assurgit insolentiis. Hinc istud linguæ vitium, etiam *Mycterismus* dicitur, hoc est, sermo non sine sannâ & naso, seu subsannatio cum suspensione nasi. Quem in modum cum Mose & Aarone locutus

Exod. c. 10. vers. 10. Pharao: *Sic Dominus, inquit, sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos & parvulos vestros.* Perinde si sugillando illos, dixisset: Tam non opitulaturus est vobis Deus, quàm ego vos non dimissurus sum.

§. II.

3. Reg. c. 22. vers. 34. Achabus rex panopliam indutus & armatus undique, parte tamen lateris non magnâ patebat ictui. Commissis jam exercitibus, sagitta illac quà patuit, illapsa vitam hausit. Nam, ut Regum fasti memorant, *vir quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum.* Vix ullus tam vitiosus homo est, qui non quà indolem, quà mores habeat quod laudari possit; at volans illud jaculum, subsannans lingua, non eâ parte ferit, quâ quis tectus est, sed quâ vulneri patet: non indolem commendat, non eruditionem laudat, non virtutes memorat, sed ingenium accusat, stuporem exprobrat, vitæ maculas ac nævos sugillat, omniáque tam joculariter exaggerat, ut ei subinde, quem sic ludos facit, pæne vitam extorqueat.

Quâ in re lapillo illi, quem Nabuchodonosor Rex vidit, hæc lingua non absimilis est. Lapillus ille in prægrandem statuam delapsus, non aurum statuæ, non argentum, non æs aut ferrum, sed luteos pedes tetigit, & contrivit: Subsannator aut sannio si quid de alio narret, non virtutis aurum, non boni nominis argentum, sed vitiorum lutum attingit, huc collineat, huc quidquid sannarum domi habet & irrisionum confert, idque eo quo diximus modo: Lingua aut agilem manum, aut corrugatas nares, aut caperatam frontem, aut subductum vultum conducit, ut quem sibi designavit, efficaciùs cavilletur: manus, frons, oculi, nares subsannantis linguæ velut satellites sunt, qui dominam suam, quaquà excurrit, comitentur. Hîc nemini ceditur, parcitur nulli.

Subsannator nõ virtutes, sed vitiorum lutum attingit.

Tobias & Jobus viri sanctissimi, subsannantem tamen linguam non evaserunt. Uxores illorum hanc in illos furiam immiserunt. Uxor Tobiæ netrix manupretium accepit hœdum, & domum adduxit. Hunc cùm balantem audiisset cæcus Tobias, metuens ne forsan furtivus esset, suo illum domino jussit restitui; quia non licet nobis, ajebat, aut edere ex furto aliquid, aut cõtingere. Hîc uxor irata, & instructa sannis: *Manifestè*, inquit, *vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.* Parentes ipsi & cognati non suavioribus cavillis Tobiam irridentes: *Ubi est spes tua*, inquiunt, *pro quâ eleemosynas & sepulturas faciebas?* Nec Jobum parciùs improba uxor ludificans: *Adhuc tu permanes*, inquit, *in simplicitate tuâ? benedic Deo, & morere.* Quid potuisset acerbius simul & dicacius dici?

Tob. cap. 2. vers. 20. & seqq.

Ibid. v. 16.

Iob cap. 2. vers. 9.

Gillius Corrosettus de singularibus urbis Paris. Ludovicus XI. Galliarum Rex, modestiùs, non minùs tamen aculeatè potuit irridere. Intellexerat is à Nicolao Paulino Burgundiæ Cancellario, valetudinarium publicum recipiendis exteris esse conditum. Fuerat autem Paulinus in exigendis mulctis, & pauperibus premendis paullo severior. Quod Ludovicus non sine aculeo notans: Hoc, ajebat, rationi admodum consentaneum est, ut qui plures pauperes effecerit, tandem iis excipiendis domum constituerit. Quo simul judicum in mulctando rigorem, & in pauperum caussis ignaviam & teporem accusabat.

Paulus Iovius lib. 1. Elogior. Uguccio Fagiolanus notus à mensâ princeps, cùm in urbem Lucam properaret ad Castruccium, quem in vinculis habebat, securi feriendum; & prandenti nuntiatum esset, Pisanos ármis rem gerere, prandium tamen continuavit, tanquam parum verus, aut spernendus esset nuntius. Sed adest alter & tertius: Pisis res perditas esse; Lucenses quoque ad arma convolasse, carcerem effregisse, vinctum compedibus Castruccium eduxisse, & Civitatis principem salutasse. Uguccio rebus desperatis cum prætoriano satellite ad Julium Cæsarem Scaligerum Veronam confugit. Recipitur non sine honore atque benevolentiâ, & dies plusculos laurè habetur. Inter epulas fortè fortunâ injecta mentio de edonibus, ubi subjunxit gloriabũdus Uguccio, se juvenè quatuor altiles capos, totidem perdices, assam hœdi suffraginem, infarctum vitulæ pectus, præter salsamenta cetera, rectâ cenâ unicâ consuesse absumere. Aderat in mensâ, & audiebat hæc vir ingeniosus & salsus Petrus Nanus, qui dignam sannis edacitatem & linguâ & loquente manu perstringens: Non est, inquit, quod miremur à te juvene tantum cibi absumptum, cùm jam senex, paucis & invalidis dentibus, duas omnino urbes integras prandio uno consumpseris. Nam fama erat, Uguccionem, si à prandio temperasset, nascentis tumultus initia sedaturum, & urbem utramque servaturum fuisse.

Hîc docemur tum solùm noxis vacuam esse linguam subsannantem, quando non tam vitiosos, quàm vitia irrisu plectit, neque lædere vult, sed corrigere. Hujus certè animi fuit vir integerrimus Thomas Morus, qui eruditè noverat vitiosis moribus illudere. Illud in specimen damus.

Matrona quæpiam cultu fastúque turgida, & veste induta, cui bonam fundi & agrorum partem impenderat, præsente Moro conquesta est, se nimio indumentorum pondere gravari. Salsè Morus irridens: Non est mirum, inquit, ô bona, te vestium onere laborare, cùm ampliùs quàm quatuor terræ jugera veste circumferas.

Quod si Lingua subsannans hoc unum agat, ut sugillet, & omnibus, quos non amat, protervè illudat, inter vitiosissimas linguas censenda est. Sed ad vicinam transeamus, quam *Suspendentem* appellavimus.

§. III.

Suspensio in Rhetorum scholis inter orationis decora numeratur. Nimirum ubi res postulat, protrahenda est auditorum expectatio, & acuenda. Vates Venusinus id laudis olim fert à satyrico:

Pers. sat. 1. vers. 121.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Hic ipse in suspendendis auditoribus laudatus artifex, Balatronem scurram hoc encomio afficit:

Balatro suspendens omnia naso.

Matheseos magistrum fuisse ajunt, qui discipulos non paucos numerabat. Die quodam cùm Mathematicus hic professor de solaribus horologiis doctè ac copiosè disseruisset, ad quæstionem sanè arduam delapsus: Quid autem, inquit, arcanæ artis tunc expromendum est, cùm sol nubibus sepultus, nihil radiorum in horologii numeros emittit? quâ ratione diei & horarum ordinatissimus fluxus tunc dignosci poterit? unicâ re aliquâ censuerim opus. Hîc ingens omnium expectatio, intentique ora tenebant; nemo non aures arrigere, & rarissimum artificium addiscere velle, quod solaris jubaris absentiam suppleturum credebatur. Postquam omnes adunco suspensi naso, demum Matheseos doctor, vultu quàm maximè serio pronuntiat: Cùm sol non lucet, opus est patientiâ. Hoc omne suspendentis linguæ artificium est. Ab eâdem & istud est:

Perdiderat quis tres capellas vicini furto ablatas, Rem suam ad tribunal judicis repetiturus pro se dicere jussit caussidicum. Hic exordium ingens texuit. Nam magnâ voce, manúque totâ sonabat Cannas Romanorum clade nobiles, & bellum Mithridaticum, & victoriam Carthaginiensium: Sullam etiam, & Marium atque

que Mutium, eorúmque facinora percensebat. Expectatio omnium erat maxima quid magni venisset in controversiam. Demum hîc prælargi pulmonis caussidicus monitus est: Jam tandem de tribus capellis diceret.

Mart. lib. 9. Epigr. 16.

Horat. de Arte poet.

Ita sæpissime quod Flaccus canit: Parturiunt montes, sed ridiculus mus nascitur. Suspendens lingua hos partus enititur. Abundat Orbis infami hac sobole. Ubique cernere est præcelsum vanæ spei patibulum; in hoc alteri alteros appendimus. Expectamus sæpe grandia & illustria, tandem post longam spem, post operosam expectationem, aut nulla se produnt aut humilia. Hinc illæ tot querelæ. Longo me naso suspendit, verba dedit, ductavit me dolis, lactavit spe falsâ, illusit mihi turpiter. Sic alter alterum speciosissimis verbis & circumvenit, & suspendit.

Israëlis populus omnis in hoc vanissimæ spei patibulum suspendi se passus, auxilium expectavit ab Ægyptiis, sed in suam perniciem. Hinc Isaias infamiam illis & probrum vaticinatus: *Ambulatis*, inquit, *ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbrâ Ægypti. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.*

Isaiæ c. 30. v. 2. & 3.

Usitatissima est ubique locorum hæc suspensio, nusquam non parturiunt montes. Hinc musculi, qui nascuntur inde, innumeri. Sed hoc linguæ vitium non rarò graviter lædit, & subinde omnem amicitiam dissuit.

Odio beneficium est, expectatum quod diu est.

Simil. vetus.

Nec enim semper innocenti joco fit suspensio, frequenter damnum infligit non leve: nam quoties,

Expectatione futuri perdimus præsentia?

Trochæ. vetus.

Cui charitas cordi est, suspendium hoc odit, cavétque tam suspendere alios, quàm ab aliis suspendi. *Linguæ Eucharis* (& fecunda gratiæ) *in bono homine abundat*, inquit Siracides. Deus est mare dulcedinis, si lingua sit inde rivulus, maris illius dulcedinem servabit. Lingua Christiano ritu dulcis, studiosiùs metuit ne quemquam circumveniat, quàm ne circumveniatur.

Eccli. c. 6. vers. 5.

CAPUT LII.

Linguam Susurronum, *linguam esse pestilentissimam.*

CEstius civis Romanus, homo nasutissimus simul & dicacissimus, sed vix ullius ingenii, Marcum Ciceronem acerbè & penitus oderat; sed hoc ei admodum malè cessit. Nam cum Ciceronis filius Prætor Asiam obtineret, Cestio convivæ suo in epilogum cenæ fustuarium apposuit, eâ, quam dicemus, arreptâ occasione. Sed priùs Cicero junior noscendus nobis est; nam à patris virtute ac ingenio longissimè deflexit, planè degener filius, qui præter indoctam urbanitatem nihil habuit, quo laudari posset. Paternum ingenium omne poculis sepelivit; memoriam, quam antea non magnam habuit, inter assiduas comessationes, omnem penitus amisit. Cùm ergo Cestium haberet convivam, subinde quæsiit, quî vocaretur qui imus sederet? qui servus aliquoties dixit: *Cestius est.* Sed Ciceroni, qui congiorum quàm nominum capacior erat, Cestii nomen nunquam non iterum elapsum est. Ideo servus sæpius quærenti, quis imus accumberet? ut domino suo veterem saltem memoriam refricaret: Hic est Cestius, inquit, qui negavit patrem tuum litteras scisse. Evigilavit * Tricongius Cicero ad hanc patri factam injuriam, & mox Cestii flagra jussit adferri, eáque in convivam imum expediri. Ita Ciceroni de tergo Cestii datum est supplicium, quod ore miser deliquerat, id luit tergore.

* Novem uncias unam sicile capiebat. Tergilla binos cyathos simul hauriebat. Felicium, ipsi objecit. Plin. lib. 14. natur. hist. cap. 22. seu ultimo, nuc.

Linguam hîc adfero nullis unquam flagellis, nullis taureis satis expiandam, linguam malam, linguam omnino pessimam. Qui hac utuntur, propriè Susurrones appellantur. Quam autem hoc genus hominum omnibus exitiosum sit & pestilens, hac dictione declarabimus.

A

§. I.

INprimis constare debet, quàm grave sit hoc linguæ vitium. Est enim susurratio, ut theologus ille loquitur, peccatum mortale; quod probo, inquit, quatuor rationibus: primò, ratione præcepti, contra quod agit: secundò, ratione nocumenti, quod intendit; tertiò, ratione maledicti & supplicii, quod incurrit; quartò, ratione vitii, quod excedit. A susurrone legem divinam violari, infrà demonstrabitur.

Susurratio est peccatum mortale. *Raynerius de Pisis tom. 2. mihi pag. 1072.*

De nocumento quod infert susurro, res ipsa loquitur, omnem enim amicitiam inter duos pluréve dissuit. Quod Ecclesiasticus affirmans: *Vir peccator*, inquit, *turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.* Illud autem satis est supplicii, maledici à Deo, quod idem Ecclesiasticus in susurronem pronuntiat. Gravius autem esse hoc linguæ vitium ipsâ etiam detractione, Theologorum princeps Thomas Aquinas explicans: *Tametsi*, ait, *maxima sit inter obtrectationem, & susurrationem similitudo (nam per utramque bona proximi fama clanculum arroditur, atque minuitur) differunt tamen. Primùm fine, quòd obtrectationi imminutio famæ proximi: Susurrationi verò discordiarum inter amicos disseminatio sit proposita. Deinde nocumenti & peccati gravitate: magis enim nocet graviúsque peccat, qui proximum amico, quàm qui eundem famâ vel honore privare conatur.* Hoc ipsum idem sanctissimus doctor confirmans: *Nam quantò*, inquit, *amicitia honori præstat, tantò Susurratio, per quam amicitia tollitur, detractione, per quam honor læditur, gravius est peccatum.* Siracides consentiens: *Amico fideli nulla est*, inquit, *comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius*: hunc autem avertit susurro, & hostem efficit. Nec Aristoteles dissentit, qui melius esse ait amari quàm honorari: hinc gravius delictum susurratio, quæ omnem tollit amicitiam; quàm detractio vel contumelia, quæ famam tollunt, aut honorem. De linguâ susurronum, illud Maronis vere affirmari potest:

Susurro inter duos pluréve dissuit; *Eccli. c. 28. vers. 11.*

Gravius peccat detractore. *S. Tho. 2. 2. quæst. 74. art. 1. & 2.*

Differentia inter obtrectationem & susurrationem.

Eccli. c. 6. vers. 15.

Aristot. tom. 3. lib. 8. Ethic. c. 1. princip.

B

C

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Malum inquietum, indomabile, perturbationis & inquietudinis seminarium. Hæc lingua principes, reges, imperatores, altissima hominum fastigia concussit, & nonnunquam evertit: hæc inter familiares, cognatos, amicos, hæc inter innumeros omnis ordinis & sexus homines, discordias & inimicitias nonnunquam inextricabiles conflavit. Unde odiis & invidiis, & armis concurritur certatúrque, nec aliud utrimque quæritur, quàm pernicies extrema & exitium; rem alterius funditus perire, illúmque eradicari uterque cupit.

D

§. II.

SUsurronis officium hoc est, ut quod ab uno aliquo audit, arrectis mox auribus excipiat, & rectà referat ad alium, dicátque: En ille hoc contra te dixit. Dicta plerunque auget additque de suo, quò citiùs flammam excitet. Et tu (solet dicere susurro) eum tibi amicum credebas; nihil minus est: etiam istud coram aliis de te ausus est dicere. Nonnunquam mendaciis narrationem aspergit, ut eum cui talia narrat, graviùs in alterum inflammet. Et licet non nisi verissima diceret, id tamen sine scelere non faceret. Eò enim talis narratio quantumvis vera se effundit, ut duos mutuis inter se odiis committat. Imò hoc nonnunquam ex destinato agit susurro, ut utramque partem in mutuas simultates exstimulet, lites ac discordias utrimque serat. Nam quemadmodum à primo excepit quod in alterius aures egessit malevolè, sic ab alterius ore pariter excipit, quæ in primi aures

Susurronis officium.

mi aures reſundat. Hinc utrimque ardent odia, hinc ſemper grande malum naſcitur: hoc eſt canes & feles in mutua vulnera inſtigare.

Sen. ep. 123. circa med. Suſurronibus Seneca hanc notam apprimit: *Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multùm nocet: nam etiamſi non ſtatim officit, ſeminæ in animo relinquit, ſequiturque nos etiam, cùm ab illis diſceſſerimus, reſurrecturum poſtea malum.* Accipiendum hoc de lingulacis, adulatoribus, & maximè ſuſurronibus, qui ab aliis accepta ſervant, & velut ad alios ferunt & deponunt. Non enim patiuntur perire verba, ſed ea tollunt & geſtant.

Homines ſanè peſtilentiſſimi ſunt ejuſcemodi ſuſurrones, in nullâ familiâ, in nullis cœtibus, in aulâ nullâ tolerandi. Vix enim ſpes ulla emendationis eſt in tam ne-

Prov. c. 26. verſ. 20. quam homine. Ideo Salomon cavendum hoc malum præcipiens: *Cùm defecerint ligna,* inquit, *extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubtracto, jurgia conquieſcunt.* Suſurronis lingua pro jucundo ſpectaculo habet, duos pluréſve inter ſe ita collidere, ut mutuo attritu concidant. Putrida membra ſunt ſuſurrones, quæ nemini non ſuam putredinem affricant, vicina omnia inficiunt letali toxico.

§. III.

HOrum hominum viliſſima eſt annona; ubique reperiuntur immixti probis, imò & ipſi ſæpe pro-

1. Reg. c. 24. verſ. 5. biſſimi volunt videri, adeò clam fallunt. Davidi Jeſſæo, nondum regi, cùm occaſio ſeſe offerret occidendi Saulis, illico ſuſurrones advolarunt, qui urgerent diceténtque: *Ecce dies de quâ locutus eſt dominus, Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei ſicut placuerit in oculis tuis.* At verò David virum ſe geſſit, nec audiit ſuſurrones iſtos, ſed contrà generoſo ſpiritu obteſtatus Numen: *Propitius ſit mihi Dominus,* inquit, *ne faciam hanc rem domino meo, ut*

Ibid. v. 7. & 8. *mittam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt. Et confregit David viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos, ut conſurgerent in Saul.* Quàm illuſtris manſuetudo in capitalem hoſtem! Nec diu pòſt, abeunte jam Saule, clama-

Ibid. v. 9. 10. & 11. bat David; *Domine mi rex.* Et reſpexit Saul poſt ſe: & inclinans ſe David pronus in terram, adoravit, dixitque ad Saul: *Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adverſum te* (ſuſurrones notat) *Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu meâ in ſpeluncâ, ſed pepercit tibi oculus meus,* &c. En David omnem cauſſam odii Saulini contra ſe in ſuſurrones conjicit: *Quare audis verba hominum loquentium?* Ita enim ſentiunt, ita loquuntur & decernunt principes regéſque, prout diverſorum narrationibus imbuuntur, cùm enim ipſi in rem præſentem riſſimè veniant, ab ore aliorum pendent, & auribus hauſta ſuis vocibus remittunt. Hinc in aulis ſæpiſſime non exiguus ſuſurronum numerus. Hoc enim pro ſe quiſque agit, ut domini aures occupet, & aliis, maximè æmulis, ad has aditum præcludat.

Scribanius Super Relig. lib. 1. c. 22. Suſurrones inter religioſos inveniuntur.

Quamvis Suſurrones nuſpiam deſunt, etiam in ſacris cœtibus inter religioſos viros feminásque inveniendi. Nec in unum contentus ſæviiſſe qui talis eſt, ſævit in omnes, cùm univerſam ſedibus ſuis moveat familiam: nam & apud Præſides ſuos detractū it ſociis, maximè ſi ſuboffenſos illos è quacunq; cauſsâ ſenſerit; & apud ſocios damnat Præſides, idque potiſſimùm cùm exacerbationis aliquid inaudierit. Quin ſi quem viderit commotiorem, ubi ſe in illius familiaritatem inſinuaverit, exaſperat animum, ſiniſtráque Majorum judicia dum recenſet, & acrioribus etiam exacuit, auget alienationes, ac tanquam doloſis ſuppoſitis ignibus accendit flammas. Decurrit inde ad unum è Majoribus denuntiaturus quæ audivit, quorum ipſe ferè auctor & incentor primus, dictáque acerbiora ſua ori adnectit aliorum, quo fortiùs ſuperioris animum exulceret. Inde mutuas fouet diſſenſiones, & ementitis etiam ultrò citróque narrationibus accendit, novámque alienationum materiam indefeſſus utrimque ſuggerit. Et dum utriuſque partis gratiam venatur, ac placentia grataque officiis animis enarrat, mutuos odiorum ignes accendit. Neque magni moliminis ea res eſt; arentia enim ligna ſcintillâ pertenui ſuccenduntur. Et licet nulla diſſenſionum veſtigia religioſus hic ſuſurro reperiat, illarum tamen ſemina ultrò ſpargit, & falſis plurimum delationibus, altiùs illa pectoribus inſerit, quàm multorum annorum labor evellat. Sed his omiſſis ad profanos ſuſurrones tranſeo: quamvis illorum nemo dici poſſit religioſus.

§. IV.

IDumæus Doëg paſtorum rex, & Ziphæi cives (quod Regum Faſti memorant) cùm obſervaſſent Saulem graviter in David commotum, mox regias aures occupare ſtuduerunt, & peſſima quæque de David narrare, calumnias ſtruere, David in majus odium adducere; verbo, graphicè ſuſurronum munus exequi. Hos tales Chryſoſtomus regiis in Babylone ſervis comparat, qui ſævam fornacem illam napthâ, & ſtupâ, & pice & mal-

Dan. c. 3. verſ. 47. leolis ſuccendebant, & effundebatur flamma ſuper fornacem. Sed quid novi aut miri ſic ſæviiſſe ignem tam lauto pabulo animatum? Tales omnino ſunt ii qui ad hos & illos deferunt, quid alii contra ipſos dixerint, fecerint; addunt de ſuo, demunt, mentiuntur, ignémque tam validum ac ſævum fornaci ſubjiciunt, ut iracundiæ flamma erumpat undique. Hos fornacarios & calefactores oracula divina meritò maledictos nominant. Si-

Eccli. c. 28. verſ. 13. racides apertè: *Suſurro,* inquit, *& bilinguis maledictus, multos enim turbavit pacem habentes.* Nec malè filii Belial vocantur. Hoc eos nomine beatus Gregorius inſignien:

verſ. 15. *Si jure,* inquit, *filii Dei vocantur qui pacem facunt, procul dubio Satanæ ſunt filii, qui pacem turbant.* Eam ob rem Salo-

Prov. c. 6. verſ. 19. mon inter homines Deo inviſiſſimos, ſupremo loco collocat *eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.*

Specimen præbeat Theodorus Santabarenus homo perditiſſimus. Hic cùm non neſciret apud Leonem jam nominatum Imperatorem ſe gratiâ non valere, hanc ſtropham commentus eſt. Leoni etiamnum juveni, Baſilii Imperatoris filio, ſimulatâ benevolentiâ perſuaſit, ut cùm venatum iret cum patre, pugionem occultum ferret vel in feras, vel in ſuos aut parentis inſidiatores. Non diſplicuit conſilium, nec dolum ſuſurronis obſervavit. Hoc apud Leonem filium confecto, ad Baſilium parentem ſe contulit Santabarenus, & velut fidiſſimus famulorum monuit, porrò ſibi à filio caveret, qui tectiſſimas ſtrueret inſidias, & parenti necem moliretur. Neque verò ſe cupere, ſuis ſolùm verbis haberi fidem; rem ipſam locuturam, modò in venatu pugio furtivus quæreretur. Quæſitus & inventus eſt. Hic pater irâ furere, filium perditum velle, nec ullam filii defenſionem admittere. Et certè oculos eruiſſet Leoni, Santabareno inſtigante, ni ſenatus aſſiduis precibus ſententiam mitigaſſet. Suſurronem non ſolùm odit Deus, ſed etiam execratur. Apertè Salomon: *Sex ſunt,* inquit, *quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus, Eum* ſcilicet *qui ſeminat inter fratres diſcordias:* Et eum utique multò magis execratur, qui inter parentem & filium, velut unius animæ duo corpora, tam peſtilentem agit ſuſurronem.

Zonar. in Comnen. Nicet. in Comnen. lib. 1. n. 177. *Prov. c. 6. verſ. 16. & 19.*

§. V.

AVes ſunt, quæ dicuntur incendiariæ: hæ adeò rapaces ſunt, ut ipſum etiam ignem furentur. Nam ubi prunas vident, carbonem vivum inde ſubtrahunt, ſed quia urentem prædam unguibus ſinunt excidere, de facili incendunt domos: Non aliter Suſurrones, ubicunque viderint ſcintillare igniculum, ubicunque audierint ſiniſtrè quid dici contra alium, mox advolant incendiariæ hæ aves, excipiúntque quod mox gliſcente linguâ in alterius aures deferant. Hinc tot incendia. Id Siracides

Eccli. c. 28. verſ. 23. affirmans: *Homo nequam,* ait, *in ore carnis ſuæ non deſinet donec*

donec incendat ignem. Atque tunc maximè suo se officio præclarè functum credit, cùm ignis luculentus vixerit. Hoc sanè diaboli artificium est, unum ab altero distrahere, veterem conjunctionem dirimere, amicitias dissuere, familiaritates extinguere: at verò Christi est, oves dispersas colligere, lites componere, animos jungere, pacem conciliare, & hos & istos in pristinam concordiam reducere. Ideo proclamat: *Qui non congregat mecum, spargit.* Matt. c. 12. vers. 30.

Beati ergo *pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Diabolus ejúsque asseclæ hoc agunt, ut amicum cum amico, domum cum domo, urbem cum urbe, populum cum populo committant per incendiarias has linguas. Os susurronum, diaboli est armamentarium, è quo arma promuntur, quibus liberi in parentes, fratres in sorores, mariti in uxores, cognati in cognatos utuntur. Atque istud quidem subtili fit nequitiâ. Audies enim susurrones, qui dicant: *Obsecro te, cave dixeris hoc tibi à me narratum, ne res innotescat: ego certè sub rosâ hæc tibi velim dicta: quòd si alii hoc resciverint, ea res mihi fraudi foret, negarémque me talia unquam dixisse.* Ideo ille qui ejúsmodi prunas à susurrone accepit, clauso eas servat pectore. Atque hinc immortalia odia, clandestinæ simultates, pertinax invidia: amici non salutantur, cognati vitantur, veluti famæ ac nominis pestes: mirantur alii subitò mutatos, præsertim cùm offensionis caussam ignorent. Hoc omne malum à susurronibus est. Ex his reperias qui alterius aures atque animum ejúsmodi verbis occupent: *Equidem vehementer doleo, mi optime Ioannes, te ita passim traduci; mallem ab alio id audires quàm à me: quia tamen fidelitatis hoc officium esse arbitror, silere nequeo, quàm horrenda de te spargat ille ipse, in quem plurimum beneficii contuliſti; miror sanè quòd talia de te foras efferre audeat.* Ita flare solent diaboli folles; hoc flatu concitatur ignis. Verissimè dixit Salomon: *Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.* Prov. c. 26. vers. 22.

Os susurronum est armamentarium diaboli.

Sed alium audias susurronem, qui ubi plurima mentitus, dicat nihilominus, non audere se omnia dicere, vix rerum dimidiam partem à se recensitam; admiranda magis ab aliis audienda. En avem incendiariam, ut prunas subjiciat moliendo incendio! Atque hoc longè deterius est, quàm si omnia fusè deblaterasset.

Spoleti anus nequissima è mediâ susurronum fæce notum sibi dominum accessit, & tanquam fida monitrix: Mi domine, ajebat, ille tuus æmulus militem conduxit, ut vitæ tuæ armatas strueret insidias; tuum erit prudenter has declinare, aut vim vi repellere. Eadem furiâ illum ipsum, quem alteri detulit ut insidiatorem, accedens; O bone domine, ajebat, iste vim parat contra te, ego tuæ incolumitatis amans monere volui, ne fortè hosti occurreres imparatus. Ab his vocibus pugnæ tumultuariæ sunt ortæ, sed planè sanguinariæ, quas illa Canidia, verularum pessima, oratione non longâ concitavit. Nunquid & huic anui diabolus par calceorum porrexerit longâ perticâ, dixeritque quod illi trivenefi- D cæ; *Me longè sapientior es.*

Ita habetur in Collog. edit. Francofurt. c. 24. circa finem mihi pg. 216.

Neque susurrones tantùm, sed ii etiam, qui eos benevolè audiunt, gravi supplicio vindicabuntur: Dici solet, si non haberet fur, cui furta venderet, non furaretur; ita prorsus si deessent susurroni benevoli auditores, desineret & ipse obgannire ad aurem; desint furum hospites, demum & fures non erunt: desint susurronum patroni, tandem nec susurrones erunt.

§. VI.

Eccli. c. 28. v. 16. & 17.

QVàm verè questus est Siracides: *Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem. civitates muratas divitum destruxit, & domos magnatum effodit.* Est lingua verax & est mendax: lingua susurronis, lingua tertia est è duabus illis composita; quæ modò vera, modò falsa proloquitur, modò ungit, modò pungit; præsen-

Lingua susurronis ex veraci & mendaci composita est.

tes laudat, absentes vituperat. Hæc lingua, si conatum illius spectes, Dei regnum turbat universum, & evertit: Qualenam hoc regnum Dei? Beatus Paulus opportunissimè respondet: *Non est enim regnum Dei esca & potus, sed justitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.* Susurronum lingua justitiam conculcat, pacem eliminat, discordiam excitat, & tristitiam. Atque hoc nonnunquam inde provenit, quod susurro amborum, quos inter se committit, gratiam exambiat. At sæpe non gratiam, quam cuniculis tam iniquis quæritat, sed grave odium reportat. Quod apertissimè vaticinatus Siracides: *Susurratori autem, inquit, odium, & inimicitia, & contumelia. Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur.* Hanc ille gratiam meretur, idque jure meritissimo. Nam hoc unum linguæ vitium ceterorum plurima complectitur, adulationem, mendacium, detractionem, & si quæ hujus generis sunt. Et ipsi susurrones plurimis titulis insigniuntur: nam assentatores, aurium servi, Satanæ folles, bellorum incen- B tores, diaboli tubicines vocantur. Rom. c. 14. vers. 17. Eccli. cap. 5. vers. 17. & c. 21. v. 31.

Tubicen olim bello captus, & neci addictus est. At ille infimis precibus rogare institit, vitæ suæ parcerent, mortalium neminem à se occisum. Cui judices responderunt: At eos qui plurimos occiderunt, ad cædes incendisti classico: actum de te; occidendus es. Eodem forsan nomine susurrones se purgaverint, neminem à se jugulari: sed eos, ô improbi, qui alternis vulneribus se jugulant, in cædes animatis; vestrum est,

Ære ciere viros, Martémque accendere cantu. Virgil l. 6. Eneid. post initium.

Vos odia struitis, & contentiones inimicitiis incendi.. diabolo charissimi tibicines. Eam ob caussam Deus hoc linguæ vitium peculiari lege vetuit: *Non eris criminator nec susurro in populo.* Et quemadmodum Deus alia plerasque linguæ vitia, ita & hoc punire solet, ut quod susurro aliis, hoc idem illi fiat ab aliis. Luculentum ejus rei paradigma est Antipater Herodis filius, qui immodicâ regni cupiditate incensus in Alexandrum & Aristobu- C lum fratres, alterum ex altero vaframentum commentus est, quo eos apud parentem in odium adduceret, itaque regno excluderet. Iis certè sermonibus paternas aures oneravit, ut uterque fratrum jugulatus fuerit. Sed tandem etiam nequissimi susurronis fraus omnis detecta est, & à patre, à quo gratiam moliebatur, jussus & ipse occidi. Levit. c. 19. vers. 16. Fusa narratio apud Iosephum l. 16. & 17. Antiquit. Iudaic.

Hoc quivis persuasissimum sibi habeat, in suum se damnum loqui, quidquid demum furtivis ejusmodi sermonibus contra alios loquatur. Projectus in altum lapis in jacentem recidet? Perillus in suo ardebit bove: sic lingua noxia suum jugulabit auctorem. Disertissimè monuit Siracides: *Non appelleris susurro, & linguâ tuâ ne capiaris, & confundaris.* Laqueum gerit faucibus, quisquis talem linguam: Hæc non solùm alios, sed & suum dominum illaqueabit. Eccli. cap. 5. vers. 16.

T

CAPVT LIII.

TVMVLTVOSÆ *Linguæ grande vitium describitur.*

NOn immeritò miratur Magnus Jacobus Aposto- Lingua est indomabilis.
lus, omne genus animalium tam serpentium & gradientium, quàm volantium & natantium domari posse, & etiam subinde cicurari, linguam tamen esse indomabilem. Canem institutio humana pæne simiam efficit; in macellum mittitur, ut œconomus; perferendis litteris alió ablegatur, ut tabellarius. Quàm varia condiscunt equi? humanos mores proximè imitatur Elephas. Omnis natura bestiarum & volucrum, & serpentium, & ceterorum domantur & domantur à naturâ humanâ;

Iac. cap. 3. vers. 8. mana: *linguam autem nullus hominum domare potest.* Planè indomabilis est lingua, superátque vel ferocissimum equum. Quis peritus satis magister ac moderator ad hunc perdomandum? Bucephalus neminem nisi suum regem admisit sessorem; solus rerum conditor satis frænarit linguam. Hæc cum furoribus inflammatur, lupo ac vulture rapacior, vulpe astutior, leone immanior, læ-vior tigride est.

Plin. Natur. hist. lib. 10. cap. 74. In Ægypto, ut Plinius refert, aspis ad mensam cujus-dam veniens alebatur assiduè. Hæc catulos enixa, à quo-rum uno filius hospitis interemptus, illa ad cibi consue-tudinem reversa, cùm intellexisset culpam, & necem in-tulit catulo, nec postea in illas ædes rediit. Imperatori Anastasio ex Indiis missa tigris ad humanas manus feri-tatem dedidicit. Si Paulo Veneto credimus, Magnus Rex Tartarorum Leones, Leopardos, Tigrides, Lynces, Ursos mansuefactos in venatum educit, & his venatori-bus feras congeneres capit. Delphini humanam amici-tiam ultro ambiunt; ipsi etiam Crocodili aquatilium animantium sævissimi edomantur. Picæ, corvi, psittaci doctores admittunt, & humanas voces addiscunt. Vul-tures, falcones, aquilæ ad domini manum revolant, & prædam apportant fido famulatu. Rhinoceros ferocissi-ma bellua in florilegæ virginis gremium ferociam omnē deponit. Nullum pæne animal indomabile. Et quamvis leones dentibus ac unguibus armentur, tamen veneno carent; serpentibus venenum est, iis tamen dentes, cor-nua, ungues negantur. Hem sola lingua est indomabilis: hæc dentes habet acutissimos, ungues rapacissimos, cor-nua robustissima, letalissimum venenum. Serpentes non lædunt nisi proximos: lingua & in absentes & in mor-tuos sævit, etiam ad centum milliaria diffitos invadit, & lacerat. Præclarè dixit Augustinus: *Homo domat feram,* *Augustin. serm. 4. de Verb. Dom.* *non domat linguam; domat Leonem & non refrenat sermonem; domat ipse & non domat seipsum.* Inter indomabiles has linguas numeranda est etiam Lingua *Tumultuosa*, de quâ tamen ritu Laconum strictim disseremus.

§. I.

IRato mari vix quidquam terribilius aut indomabi-lius, marinos tamen furores Deus, solo voluntatis suæ *Iob cap. 38. vers. 10.* nutu, inter arenarios carceres coërcet. Jobus ut Præce-ptor maris locutus: *Circumdedi illud terminis meis,* inquit, *& posui vectem, & ostia, & dixi: Usque huc venies, & non pro-cedes amplius & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Qui hi maris termini, quæ ostia & seræ, quibus ira illius co-hibetur? *Dixi huc venies:* solum Dei præceptum, cui etiam inanima obsequenter serviunt. Ut linguam Deus in of-ficio contineret, æterno eam carceri addixit, & in ca-vam compegit, quam ossеis dentium clathris commu-niit, insuper etiam catenis vinxit, variis scilicet gutturis & palati vinculis; quin etiam intelligentiâ eam regit, gratiâ protegit, pœnis corrigit. Nihilominus lingua hanc conditoris providentiam eludit, & licet captiva sit, ita tamen sæpius furit, & bacchatur, ut mortalium pæne maximum sit negotium, tumultus à linguâ concitatos comprimere.

Eccli. c. 22. vers. 33. Hinc Siracides ardenter optans: *Quis dabit ori meo cu-stodiam,* inquit, *& super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & perdat me lingua mea?* Non vanæ sunt excubiæ ad seditiones & motus linguæ, præsertim Tu-multuosæ sedandos.

Lingua, quam Tumultuosam vocamus, modò cla-mat, & altum vociferatur, modò furit & bacchatur, præsertim si vapido sub pectore ardeat iræ flamma & cogitationes instar aquæ bullientis agitentur, hîc lingua Tumultuosa partes suas strenuè agit, nec ullo modo te-neri se patitur; clathros frangit, catenas rumpit, repagu-la perrumpit, tonat, grandinat, fulminat, cælum terrā-que miscet, perturbat omnia, verborum agmina velut fluctus evomit. Balænam dixeris quæ mare quod sor-buit, per caput violenter egurgitat in naves.

§. II.

SUnt homines tam turbulenti & impetuosi, ut subin-de nonnemo de tali quærat: quæso quid hoc homi-nis est tam vehementis & violenti, quàm furentes is ha-bet impetus? Hac ratione profectò ab homine intelli-gente, & emunctæ naris,

Non pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est.

Homo ille procellosus, cui lingua est velut amnis exæ-stuans & ripas transgressus. Hic talis vix quidquam sine clamoribus agit. Cùm quippiam petit, clamat; cùm ne-gat petita, clamat; cùm quid imperat, magis clamat; quidquid demum loquitur, turbulenter id facit, nec si-ne tumultu verborum sese mutuo impedientium. At-qui serii esse possumus, jubere, imperare, etiam objur-gare possumus, licet omnis verborum tumultus abit. Quinimo rigidum mandatum sereno vultu placidisque verbis temperandum est & molliendum. Pleraque om-nia rectiùs efferuntur sine hoc verborum tonitru.

Inter homines religiosos lex est, voce submissâ loqui, vociferationibus, scilicet & indecoris clamoribus vitan-dis, qui videntur esse hominum aut non sanorum, aut rusticanorum, aut certè surdastrorum. Quorum ultimi cùm suam ipsi vocem non audiant, nec ab aliis se audi-ri putant; proinde in familiari etiam collocutione cla-mosi sunt, & immodicè vocem efferunt. Hoc humanæ aures molestè ferunt, neque id certè ingenuis moribus decorum. Hinc ii omnes qui mores formant, tumultuo-sas linguas inter prima vitia damnant. Hac disciplinâ & exemplo suos alumnos imbuit Plato, apud quem edu-catus puer, cùm ad parentes relatus vociferantem vide-ret patrem; *Nunquam*, inquit, *hoc apud Platonem vidi.* *Sen. lib. de Ira c. 11.*

Tullius post multa encomia Catulorum bene lo-quentium: *sine contentione*, inquit, *vox nec languens, nec ca-nora.* Deinde docet ex contentione vocis & summissio-ne facilè judicari quid aptè fiat, quid ab officio natu-ráque discrepet. Annæi quoque præceptio est: *Vox sit sine clamore.* *Cic. lib. 3. Offic.*

Hinc Tumultuosa Lingua, cùm leniſſimè peccat, de-corum offendit.

§. III.

CHristianæ Religionis lumen Basilius jam olim de-cernit: Interrogatus de re aliquâ, gravi & submissâ voce respondet. Idem beatus Benedictus à suis exigit: Ne sint clamosi. Clamorem certè aures non paganæ multùm aversantur. Hinc rectè Theophrastus insignem rusticitatis notam asserit, *Voce magnâ & contentâ loqui.* Nec leve argumentum est moderati animi, vocis mo-deratio. *Basil. ser. de Bonis. Benedict. Reg. cap. 6. Theophr. Char. c. 4. de Clam. rus. nos.*

De Christo servatore Isaias ut singulare quid præ-dicat his verbis: *Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.* Eodem sensu Matthæus: *Non con-tendet*, inquit, *neque clamabit, neque audiet aliquis in pla-teis vocem ejus.* Non negandum, nonnunquam clamasse servatorem, ubi voce opus fuerat elatiore, præsertim in concionibus. Isaiam & Matthæum explicans Hierony-mus: *Non clamabit*, ait, *erit enim mitis atque mansuetus, & non levabit in altum vocem suam.* *Isaiæ 42. vers. 2. Matthæi 12. vers. 19. Hieron. in c. 42. Is.*

Divinus quoque Paulus clamosam ac tumultuosam linguam ab ore Christiano arcens: *Omnis*, inquit, *ama-ritudo, & ira, & indignatio & Clamor &c. tollatur à vobis cum omni malitiâ.* Idque ob eam caussam, ne vel irati, vel similes iratis esse credamur; iratorum enim pro-prium est clamare atque tumultuari. Bernardus super-biæ signa enumerans, inter ea etiam *clamorem in locu-tione censet.* Clemens Alexandrinus Tumultuosam Lin-guam insaniæ adscribens: *Elatus*, inquit, *clamor pronun-tationis, est res insanissima.* Addit: *Modesti est in voce mo-deratio, à magnitudine simul & prolixitate, celeritatéque & multitudine coërcens suam orationem.* *Ephes. 4. vers. 31. Bern. lib. de inter. dom. cap. 41. Clem. Alex. Paedag. lib. 2.*

Ejus-

Ambr. lib. 1. Offic. c. 18. Ejusdem animi Ambrosius: *Ipsum*, inquit, *vocis sonum libret modestia: nec cujusquam offendat aurem vox fortior.* Quod si sapientis est, loqui suaviter & demissè, ut vult Bonaventura, certè insipientis & stulti erit, acerbè & tumultuosè loqui. Salomon toto capite hîc annuens: *Vir.* Prov. c. 29. *dissi*, ait, *hominem velocem ad loquendum? Stultitia magis speranda est, quàm illius correptio.* Hominis malè sani proprium est, ore turbido procellas in obvium quemque ejicere, & sæpe de rebus vilissimis tumultus maximos ciere. At plerunque ubi multum clamoris, ibi parum rei aut veritatis est. Nisi res ipsa clamorem exigat, &, ut sic dicam, tumultum vocis. Veritas ex ore mansueto & minimè clamoso, longè pulchrior prodit & amœnior, quàm è tumultuoso & clamoribus assueto.

§. IV.

Fit nonnunquam ut in domo aliquâ interiore, aut in conclavi à plateis aversо eæ sint turbæ & clamores, ut in plateis transeuntes audiant & mirentur hanc domus tempestatem: quid si domum hanc ingrederentur, & in ipso turbarum loco consisterent, quàm offensis auribus detestarentur inconditos illos ululatus? In hominis animo, in penetralibus his abstrusissimis omne genus affectuum latet, hîc ira, tristitia, impatientia, injutia, lascivia, & omne hoc vulgus delitescit ac tumultuatur, publicè nihilominus hi tumultus audiuntur, cùm scilicet patet ostium, Lingua; quæ jam inquies, quanta seditio in ipso erit pectore? dum clausum & obseratum est domûs ostium, servi & ancillæ rebelles coërceri possunt; cùm fores patent, seditiosa familia domesticum tumultum dividit in plurimos: ita quamdiu quis silet, aut verba profert mitia, tamdiu fores habet custoditas, & instam plurimum potest; perinde ut in incendiis civicis, quamdiu ignis non erumpit, magistratus patremfamilias non punit, & incendium faciliùs sopiri potest; ubi verò in apertum evolarit flamma, signum è turri datur, fax noctu, de die labarum protenditur, accurritur, jámque magistratus ob neglectos ignes jus habet puniendi: sic clausi pectore affectus, suo quidem domino, sed aliis non nocent, & minori negotio coërceri possunt, ubi verò per tumultuosam linguam eruperint, & aliis nocent, & difficiliùs reprimuntur.

Quamobrem S. Diadocus utilissimè præcipiens: Volo, inquit, te esse breviloquum, rariloquum, & submissâ voce loquentem. Nam pravi sicut in sensu leves, sic in locutione præcipites, clamosi, vehementes sunt. Regius Psaltes Tumultuosam ejuscemodi linguam objurgans: *Dilexisti*, ait, *omnia verba præcipitationis.* Linguæ Psal. 51. vers. 6. Tumultuosæ prima virtus est, præcipitare verba, & velut per scalas dejicere, ut unâ quasi ruinâ effundantur omnia.

Linguæ Tumultuosæ affinis est *seditiosa*, quæ fragore grandi prorumpit; gladios, bombardas, sanguinem loquitur. Ab hac erat cruentum illud, *Tolle, Tolle, Crucifige.* Ab illâ sunt hæ voces non ignotæ: Cæde, lacera, per fenestras præcipita, præcipitatos jugula. Hæc lingua servos in dominum, cives in Magistratum, subditos in principem armat: Venite, clamant, excutiamus jugum: Ad arma, ad arma; libertas vindicanda est. Hæc lingua bellis ardere jussit Germaniam per tot jam annos. Sed ubi hæc lingua est, ibi auris plerunque nulla est: nil audit, nil moniti admittit aut consilii: ideo nos illam monere desinimus; ad Tumultuosam redimus.

§. V.

Sermo mitis ac moderatus inter Principum ac Regum necessarias virtutes numeratur. Hierosolymæus Rex David seipsum hac in re accusans: *Quoniam tacui*, Psal. 31. vers. 3. ait, *inveteraverunt ossa mea dum clamarem totâ die.* Quis hoc satis assequatur? quomodo clamavit, si tacuit? aut quomodo tacere potuit, dum clamaret? Hæc aliáque in A speciem sibi contraria effrenis ac tumultuosa lingua facere simul potest, & tacet & clamat; studiosè tacet id omne quod in alterius laudem ac commendationem est, clamat & altum vociferatur, cùm habet quod carpat, quod accuset, quod reprehendat & damnet, hîc turbæ & tumultus ingentes, hîc repetitæ plagæ & ictus non perfunctorii.

Fuit qui tumultuosam hanc linguam malleo lotorio comparandam censeret. Non inerudité. Idque confirmatur verboso conjugum duorum dissidio. Non procul Witembergâ maritus uxorem crepidâ percussit. Ægrè id tulerunt cognati uxoris, & de consilii sententiâ maritum ad se vocarunt. Cum præsente expostulatum de injuriâ, quam suæ conjugi cognatæ ipsorum feciisset. Porrò meminisset, non ancillam sibi aut mancipium nupsisse: si quid dissensionis intercederet, non illico verberibus & pugnis de re decidendum. His auditis maritus iræ continens, vultu sereno & ad omnem humanitatem composito: Affines optimi, ajebat, admonitionem vestram boni consulo, sed hoc unum rogo, ne quid inauditâ parte alterâ severiùs statuatis. Equidem fateor me conjugi offensiorem non continuisse manum, sed illius impulsu hoc factum: nam illa me priùs percussit, & quidem longè immitiùs: nam malleo lotorio est usa. Vos igitur judices convenio; decernite, an non gravior plaga sit, à malleo lotorio quàm à crepidâ plagas accipere. Mirantur cognati, & quærunt quâ ratione lotorius malleus in iratas conjugis manus venerit? Hic ille subridens, Lingua, inquit, me verberavit, quam ego lato illi malleo non absimilem, sed eo longè graviorem censeo. Utrinque risus, & gratiæ conciliatio. *Ioan. Matthius tom. 2. mihi pagina 178.*

Sanè lingua improba præcipuè Tumultuosa malleus est, sed latus & lotorio simillimus, à quo ictus omnes sonori valde sunt & clamosi, præsertim cum panni madidi tunduntur. Væ tibi quisquis es, quem hic malleus pulsarit, qui nec regibus parcit. Philippus Rex Macedo, si quâ aliâ virtute, certè contumeliarum patientiâ illustris fuit. Demochares ad illum, Parrhesiastes, ob nimiam & procacem linguam appellatus, inter alios Athenienses Legatos venerat: auditâ benignè legatione Philippus: *Dicite*, inquit, *mihi, facere quid possim, quod sit Atheniensibus gratum?* Excepit Demochares, & linguâ nimis quàm tumultuosâ & præcipiti respondit, *Te suspendere.* Indignatio circumstantium ad tam inhumanum responsum exorta est: quos Philippus conticescere jussit, & Thersitam illum salvum incolumemque dimittere. At vos, inquit, ceteri Legati nuntiate Athenienses, multò superbiores esse, qui ista dicunt, quàm qui impunè dicta audiunt. Verissimè dixit Annæus: *Proprium est magnitudinis veræ, non se sentire percussum.* Et hoc profectò est lotorium illum malleum sustinere sine damno.

Tumultuosa lingua malleus est.

Sen. lib. 3. de Irâ c. 23.

Ibid. c. 25.

Rex Regum, Messias Orbis, exemplo suo nos docuit non tantùm linguâ non tumultuari, non clamare, sed & tolerare linguas tumultuosas, & vincere taciturnâ lenitate.

CAPVT LIV.

Turpiloqva *Lingua omnibus Christiani Orbis finibus proscribitur.*

Non mihi si linguæ centum sint, oráque centum, Omnes improbæ linguæ lapsiones enumeravero. In tantâ errorum varietate hanc aliqui gradationem constituunt inter multiloquium, vaniloquium, stultiloquium, Turpiloquium, quorum alterum altero gravius delinquit, *Multiloquium* peccat defectu modi, verba enim agglomerat, eáque totis modiis effundit. *Vaniloquium* defectu finis delinquit, inutilia prorsus garriendo. *Stultiloquium* priora duo superat, quando non tantùm *Vir. lib. 6. Æneid.*

Differentia graduũ inter Multiloquium, Vaniloquiũ, Stultiloquium, & Turpiloquium.

tùm inutilia, sed & fatua protrudit, & fabulatur sine ratione: *Turpiloquium* eo pæne alia illa transcendit, quòd linguam lascivam proximâ cognatione attingat, & à beato Paulo plus simplici vice damnetur, sic enim Ephesios instruit: *Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Quâ præceptione non tantùm obscœnas fabulas & prætextatos ac lascivos sermones, sed omnia turpicula verba tanquam Christianæ verecundiæ multum adversantia prohibet, quandoquidem turpitudinem, & omnem immunditiam, à Christianorum colloquiis excludit. Nos ergo cum beato Paulo *Turpiloquium*, & omnem verborum immunditiam (linguis lascivis jam confixis) hoc capite persequemur.

Ephes. c. 5. vers. 3.

§. I.

Gell. lib. 1. Noct. Attic. cap. 15.

SVnt homines, inquit Gellius, in verba provecti, quos & garrulos, loquaces, blatarones & linguaces dicimus, quorum lingua tam effusa ad loquendum, infrenisque est, ut teterrimâ quâdam colluvione verborum fluat semper & æstuet. Hîc suis sanè coloribus Turpiloquium, quo de agimus, depictum est. Quid enim hoc aliud, nisi tetra valde colluvies sordidissimorum verborum? quæ propriè *illota*, & ab iis sermones illotos dicimus.

Sunt quædam domus instrumenta adeò retusa, & nullius usus, ut cum purgamenti & sordibus in latebras conjiciantur: ita quædam in colloquiis naturâ suâ tegi volunt, & silentio tanquam latibulo abscondi, sed has sordes & purgamenta hæc studio in lucem eruit lingua Turpiloqua, ut ridiculum forum faciat, & emptores si non alliciat, saltem habeat spectatores: Sicut circumforanei & agirtæ solent, qui radiculas, lumbricos, succos, fucos & tumores in foro circulisque, concione advocatâ vendunt, & Stentoreâ voce proclamant, laudántque quas volunt extrudere merces, ut simpliciores & agrestes hianti rictu attonitos & attendentes argento emungant: sic omnino Lingua Turpiloqua merces suas dicacitate fœdâ venales facit.

Ponuntur subinde quæstiunculæ quæ verbis non impuris constant, sed sensu. Et eo jam nequitiæ subtilitate profecisse diabolus videtur, ut fœdissima quæque honestissimis subinde verbis efferantur. In aulis non ignotum hoc diaboli artificium, quod etiam verecundiam quandoque ac innocentiam facit erubescere, dum homines oris pudici verba proferunt minimè sordida, aliorum tamen interpretatione ad turpitudinem trahuntur.

Romanos veteres hîc minimè accuso, qui quædam naturæ requisita verecundo prorsus & casto loquendi ritu enuntiare soliti sunt: Christianos illos arguo, & damno, qui verbis minimè impudicis interpretationes & sensus affingunt impurissimos. O homines minimè Christianos! *Et omnis immunditia non nominetur in vobis.*

Turpiloqua lingua limacibus & cochleis comparata. *Ita Clariss. D. Guarinon. lib. 2. de Execrandis Orbis c. 38. fine.*

Immundam hanc oris eluviem limacibus & cochleis, præsertim illis quæ è dormientis ore prorepserunt, rectissimè comparavero. Rusticus fuit quem apud Oenipontanum hospitem (cui nomen Strötich) edundarum cochlearum gula incesserat. His delitiis quidem paganus homo assuetus non erat, satisfecit tamen huic cupidini, & sic crudas cochleas pipere tantùm & sale nonnihil perspersas ingenti numero glutiit. Verè glutiit, uti cetus Ninivitanum vatem; sed & vinum dulce addidit, vehiculum huic cibo, dein ponè fornacem in scamnum se abjecit, manibus pedibúsque liberaliter extensis. Atque dum toto proflat de pectore somnum, patulóque hiat ore, en tibi cochleæ, alia super aliam, quâ iverunt, viam relegunt, & dormientis faucibus proreptant, ligneósque fornacis cancellos occupant. Qui tunc temporis huic spectaculo interfuerant, non sine animi sui voluptate reducem hunc & vivum cibum viderunt, idque publicè alibi narrarunt. Atque hi testes etiamnum in vivis sunt.

Huic reptili cochlearum plebi verba Turpiloquæ linguæ non absimilia sunt. Ex ore rustico prorsus & ebrio quæ aliorum auribus inserpunt. Addo & istud: Limaces & cochleæ lentissimè rependo arbores & conscendunt & depascuntur folia, quacunque autem repunt vestigium sui relinquunt, tenacem & glutinosum humorem: ita omnino verba sordida & illota undecunque ad aures perferantur, impuritatis aliquid & turpitudinis afficiant, nocéntque semper tam dicenti quàm audienti. Auditor quidem aut offenditur, aut dolet occultè, præceptum illud Paulinum *(omnis immunditia nec nominetur in vobis)* inter Christianos tam esse inefficax, uti ei vix quidquam loci sit.

Turpiloquæ linguæ limacibus comparatæ.

Sed sunt sæpe auditores qui illis ipsis sordibus quas audiunt, delectantur, quo modo, dum nescium, lædunturne. Sordidus verò locutor non aliis solùm, sed & ipse sibi officit, dum enim verba non pudica fundit, pudorem sensim dedisce. Nam uti Gregorius loquitur: *Sæpe, dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur, ad temeritatem quoque stultæ increpationis effrenatur. Quibusdam enim & ruinæ suæ gradibus desidiosa mens in foveæ lapsus impellitur: nam dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus, ut priùs loqui aliena libeat, & postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquitur, lingua mordeat: quandoque autem usque ad apertas contumelias prorumpat.* Sic dum sordida non vitamus, ad lasciva delabimur. Ita placere incipit quod turpè frequentatur.

Non licet audire quæ non licet dicere.

Hinc Zeno sapienter dixit: *Satius est cadere equo, quàm verbo incomposito.* Ubi autem sermones tam illoti & sordidi, quid puri cordis latere suspiceris? *Ex abundantiâ cordis os loquitur.* Ex Augiæ stabulo tam immundo, quis odor nisi gravis & teter? Sodomorum vineæ dederunt odorem suum. Contra pudicæ mentis homo cum Psalte dixerit: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Ut pyxides amomo aut cinnamo plenæ, vel facculi Pæstanis rosis turgidi, cùm primùm aperiuntur, odorem spirant suaveolentissimum, sic animus Deo plenus, Deum & divina loquitur.

Matt. 12. vers. 34. Psal. 44. vers. 2.

§. II.

NObilissimum Virtutis specimen Comes Ariani Elcearius, uti omnia sensuum exteriorum officia ad omnem modestiam composuerat, ita & linguam. Hic cognatæ suæ nuptiis, quæ quinque dies occupabant, interfuit, sed sanè invitus, nec sine oculorum & aurium crebris vulneribus. Aderat ex more magna hominum nobilium frequentia, fiebátque quod in nuptiis solet; dies noctésque epulæ, confabulationes, cachinationes, tripudia, choreæ, & quidquid Thalassio & Hymenæo licitum putabatur, neque enim nuptialis licentia ad pudicitiæ amussim dirigebatur. Quàm hæc autem ad Elcearii stomachum non erant! Verecundissimus certè juvenis inter has delitias, tantâ sermonis honestate & pudicitiâ utebatur, ut ei ne unum quidem non dicam lascivius, sed nec petulantius ullum aut sordidius verbulum exciderit. Interim alii tantò proterviores, liberrimè & loqui & facere, quæ sacris nuptialibus congruere videbantur, neque enim verba solùm, sed & gestus parum pudicos edere, quibus & oculi & aures Elcearii gravissimè saucíabantur. Quidquid Venerei mellis hinc illinc spargebatur, castissimo juveni fel erat merissimum. Hoc unum confirmatiùs didicit, à Hieremiâ vate verissimè dictum: *Nemo quod bonum est loquitur.* Et à Joanne Apostolo: *Mundus totus in maligno positus est.*

Virgilium Caporum lib. 1. vitæ Augustæ c. 3. num. 3.

Hier. cap. 9. vers. 6. 1. Joan. 5. vers. 19.

Innumeræ ubique sermonis turpitudines sunt, quas nemo satis effugerit, nisi qui non solùm castus, sed & surdus fuerit. Enimverò maximi refert, quibus sermonibus aures assuescant, dum teneræ sunt, & culturæ patientes.

Comes Elcearius, quem dixi, à Roberto Rege Carolum filium natu majorem, eundémque Calabriæ ducem regiis artibus imbuendum accepit. Carolus exultantis

tantis ingenii mores minùs compositos præ se tulit, lascivorum sermonum aut hominum, quàm pro pio Principe futuro, amantior, uti natura ipsa cupiditates adolescentiæ profundit, maximè si cum fortunâ bonâ & ingenio animi mobiliore sit; si jam hominum impurorum usus, quibus aula interdum infestatur, accedat, quid mirum est si proximus ardeat Ucalegon? At verò si nihil quod impudicitiam oleat, attingere debet limina, intra quæ puer est, quantò sanctiora esse debent, intra quæ puer regius est. Hoc Elcearius maturè considerans, simul etiam alumni sui genium æquo liberiorem advertens, Carolum ad se vocatum his verbis aggressus est: Ab omni quidem ore Christiano & aure sermones illoti & turpes procul arcendi sunt, maximè verò à Principum & Regum colloquiis. Insignem & regiam personam nihil minùs decet, quàm vel audire vel proferre hæc verborum dedecora. Omnes virtutis nervos elidit immunda hæc oris eluvies: Quidquid agis, Carole, fuge, fuge contaminatissimos homines istos, qui tam lutei, tam cæno polluti sunt, ut vel spurcidicos versus, vel cantilenas inverecundas, vel Fescenninos jocos effutiant; quidquid ferè loquuntur, viperinam Veneris sæniem ructant. Horum omnium sermo vitandus est: hi sunt qui vitia tradunt, pessimum genus hominum. Venenum quod auribus instillant, diutiùs hæret quàm auditur: nec facile est animo dulcem sonum excutere. Prosequitur & durat, & ex intervallo recurrit. Ideo claudendæ sunt aures his vocibus & quidem primis. Quare fuge, mi Carole, fuge tam pestilens loquendi vitium, eique nec os nec aures præbe, isto & illis exclude. Regium sanguinem iis orna moribus qui deceant Regem.

Ab ore Christiano sermones turpes sunt arcendi.

Hæc Elcearius animo etiamnum tenero ac flexibili, oratione tam nervosâ impressit, ut Carolum brevi tempore ad omnem pietatem ac pudorem adduxerit, non sine totius aulæ admiratione. Hinc illæ vulgi voces: *Dominus Dux in alium hominem mutatus est.* Alii magis aulicè dicebant; *Comes Ariani cum Principe locutus est.* Hoc quasi brevi elogio, & Caroli mores & Elcearii sapientiam commendaturi: certè ipse Carolus non tantùm postea verbum obscœnius nullum fecit, sed nec audire sustinuit.

§. III.

CArolo Calabriæ Principi Principem Castilionis jungo Aloysium Gonzagam, qui Societatem JESV Juvenis amplexus est, & vitam in eâ, usque ad mortem religiosissimè perseveravit. Hic etiamnum adolescens, parente Marchione cum copiis ad Tunetum profecto, Castilionem remissus est, ubi eundem, quem ingressus erat Casale, vivendi modum tenuit. Atque ut est plerunque militum vulgus ad verborum licentiam turpitudinémque projectum, ipse quoque ex eorum consortio nonnullas ejusmodi voces hauserat, quas ignarus quænam esset eorum notio, interdum jactare cœpit. Id cùm aliquando Petrus Franciscus Turcius audisset, qui ejus pueritiæ moderator fuit, tantâ vi in eum invectus est, ut ipse postea moderator confirmarit, nullum unquam ei deinde nisi honestum decénsque verbum effluxisse: Quinimo, si quem deinde licentiùs loquentem audiret, è vestigio oculis pudore suffusis, humique defixis, aut aliorsum conversis, vel animum advertisse dissimulabat, vel dicta sibi auditu molesta fuisse significabat. Ex quo licet intelligi, nunquam eum hoc genere sermonis usurum fuisse, si, quid sibi vellet, antè didicisset. Nam simul ac flagitiosa atque à suo dignitatis gradu generéque aliena esse didicit, tantus eum pudor incessit, ut postea sit fassus, ne sacerdoti quidem suæ conscientiæ quæsitori, ut ea nominatim aperiret, animum inducere potuisse. Ea erat puerilis animi verecundia. Neque verò unquam, dum vixit, hujus eum gravissimi, ut ipse sentiebat, criminis pœnitentia deseruit.

Virgilius Cæsarius lib. 1. vitæ Aloysii c. 3. num. 3.

A Jobus profectò in causâ non valde absimili pœnitentiam agens: *Qui leviter*, inquit, *locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum. Vnum locutus sum, quod utinam non dixissem: & alterum; quibus ultra non addam.* Manum super os ponere, gestus est agnoscentis peccatum oris & verborum; sicut manu pectori admotâ agnoscimus & fatemur peccatum cordis. *Vnum*, inquit Job, locutus sum, *& alterum.* En sinceriss. mam ab ore confessionem. *Quod utinam non dixissem:* en verissimam peccati detestationem in corde. *Quibus ultra non addam:* en firmissimum emendationis propositum, ipso exequendum opere.

Iob cap. 39. v. 37. & 38.

Manum super os ponere, gestus est agnoscentis peccatum oris & verborum; super pectus autem peccatum cordis.

Ah, manum imponat & ori & auri, quisquis Turpiloquium unquam vel mutuâ collocutione, vel auditione benevolâ promovit: doleat talia dixisse ac detestetur dicta, sed iis ultra non addat; excutiat à se viperinam linguam. Paulus Orbis Ecclesiastes cùm post periculosissimam navigationem, cælo frigido ac pluvio in insulâ B Mitylene focum strueret, eique sarmenta pabuli vice ingereret, serpens sarmentis immixtus ab igne resiluit, & Pauli manum invasit. *Et ille quidem*, inquit sacer historicus, *excutiens bestiam in ignem nil mali passus est.* Turpiloquium, reptile viperinum est, quod aures invadit, & inde per omnem animum virus suum dividit. Excutiat hanc viperam qui lædi non vult, & illos ignes æternos consideret, in quibus non epulonum duntaxat aut helluonum, sed vitiosorum omnium linguæ ardebunt. Guttulam in refrigerium mendicabunt, sed & guttula iis negabitur.

Actor. c 28. vers. 5.

Ergo quod Chrysostomus hortatur, Christi loquamur linguâ, non diaboli; *Quemadmodum enim*, inquit, *si Romanus fortè fuerit judex, non percipiet rationes tuas, nisi Latinè loquaris: sic etiam Christus non audit, neque attendit, nisi linguâ suâ utaris. Discamus igitur ita loqui ut Rex noster, & eâ linguâ proferre, quâ ipse utitur. Imitemur diligenter illam linguam in omnibus.*

Chrysost. to. 2. hom. 80. in c. 25. Matth. mihi p. 559. & tom. 5. hom. 52. mihi pag. 298.

C Victis Ephratæis, uti Judicum fasti memorant, Galaaditæ Jordanis transitum occuparunt. Cùm autem è dissipato exercitu palantes milites venirent cuperéntque Jordanem transire, interrogabantur, num Ephratæi essent? si negassent, jubebantur vocem schibboleth proferre, hoc est, spicam plenam. Quod si litterulâ unâ omissâ dixissent sibboleth, jugulabantur miseri, constabat enim vel ex ipsa pronuntiatione hostes esse. Eodem planè modo Turpiloqua lingua non rarò seipsam prodit voce unicâ sordente & minùs castâ. Qui enim sæpius inquinatè loquitur, velut Ephratæus hostis sibbolet pronuntiat, non schibboleth, paleas ructat, non spicas plenas, colloquia sordida & impura amat, hostis est verecundiæ.

Iud. cap. 12. vers. 6.

Has ergo sordes aversetur plurimùm, qui pudicitiæ videri vult amicus. Exulet Lingua Turpiloqua ab universis Christiani Orbis finibus. Satius est mutum videri quàm Turpiloquum.

D

V

CAPVT LV.

Linguam VINDICANTEM *gladium esse Deo præreptum; omnibus damnosissimum, qui eo fuerint usi.*

AGenoris in Phœnicià regis filius Cadmus, ubi raptam sororem diu quæsiisset, nec invenisset uspiam, redire ad patrem non ausus, nova sibi domicilia condidit. Cùm verò suorum comitum aliquot à dracone interfectos amisisset, ut poëtæ memorant, draconis dentibus terram obsevit. Ex horribili hac semente viri prosilierunt armati, qui armis in seipsos illico versis, mutuâ cæde corruerunt.

Mansue-

Manſuetiſſimus Moſes & vatum anteſignanus irâ fervens alienâ: *Dentes beſtiarum,* inquit, *immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram atque ſerpentium.* Sunt qui hos dentes interpretentur, dicántque iis indomitos linguæ furores deſignari, qualis certè Lingua eſt, quæ *Vindicans* appellatur, Lingua ferox, furibunda, indomabilis. Hujus ſementis educator & altor, ſeminator & ſator diabolus eſt, qui ſaccos frumentarios habet plurimos draconum dentibus plenos. His agrum ille ſuum conſerit, unde innumera Linguæ vitia ſuccreſcunt, præſertim atrociſſimæ illius Linguæ, quæ à ſuis clamoribus rectè *Vindicans* vocatur. De hac linguâ inter malas peſſimâ nunc diſſerendum.

Deut. c. 32. verſ. 24.

§. I.

Mores vindicantis linguæ.

LIngua Vindicans, eos præ ſe fert mores, ut, cùm hedera ſuum eſſe læſum intelligit, mox ſuccłamet, *Vindica, Domine, Vindica.* Aut ſeipſam hortatur & extimulat: *Vindica, vindica.* Aut minas ſpargit, & ore tragico vociferatur, *Vindicabo, Vlciſcar hoc probe. Pœnas mihi dabit ille maſtygia.* Minitabundas ejuſcemodi voces nunquam ſpargebat Chriſtus: *Qui cùm pateretur, non comminabatur.* Qui comminari conſuevit, ſtultiorem ſe oſtendit quàm ſit. Nam plurima minatur, quæ facturus eſt nunquam. Noſter hic loquendi ſtylus eſt. Aut minamur, aut quod minari poteramus, manu & gladio exequimur.

1. Pet. c. 2. verſ. 23.

Ad colles Olivarios olim partes nimiùm quantùm diſpares conſiſtebant, ut B. Lucas commemorat, & res in conflictum ſpectabat. *Videntes autem hi qui circa ipſum erant, quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, ſi percutimus in gladio? Et percuſſit unus ex illis ſervum Principis Sacerdotum.* At manſuetiſſimus Jeſus pugnam hanc mox diri-mens: *Converte,* inquit, *gladium tuum in locum ſuum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Notandæ religioſiſſimè ſunt hæ voces: *Qui acceperint ipſi gladium, gladio perituri ſunt,* non ii quibus datus fuerit gladius: ita prorſus lingua, ſi vindictam quæ Deo debetur, ſibi arrogarit, gravi ſupplicio vindicabitur.

Luc. cap. 22. v. 49. & 50.

Matt. c. 26. verſ. 52.

Iter fecerat Chriſtus Hieroſolymâ, præmiſitque in urbem Samaritanam duos diſcipulorum velut diverſorii deſignatores; his autem civium inhumanitas negavit hoſpitium. Itaque ad Dominum reverſi: *Domine,* ajunt, *vis dicimus, ut ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos?* Quibus mitiſſimus magiſter non ſine reprehenſione reſpondit: *Neſcitis, cujus ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſalvare. Et abierunt in aliud caſtellum.* Neſcit profectò Lingua vindicans, quàm maligno feratur ſpiritu.

Luc. cap. 9. verſ. 52. & ſeqq.

In lege priſcâ ſpiritus Eliæ concitatior in quinquaginta milites bis ignem cælo evocavit. Vehementioribus his remediis tunc opus erat. At nunc aliam vivimus ætatem, manſuetiora nunc ſunt tempora, illa Juſtitiæ fuerant atque vindictæ, hæc noſtra ſunt miſericordiæ. Neſcitis cujus ſpiritus eſtis, ô mei diſcipuli, ego vos longè alia docui, alterius ſpiritus ſpecimen vobis ego præbui; meus ſpiritus eſt ſpiritus manſuetudinis. *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxerit Dominus me; ad annuntiandum manſuetis miſit me.*

Iſa. cap. 61. verſ. 1.

Aliter olim David canebat, aliter nunc canit Zacharias. Ille: *Ad faciendam vindictam in nationibus.* Iſte; *Ad faciendam miſericordiam cum Patribus noſtris.* Vos quidem hoc eſſe putatis zelum rectitudinis; eſt zelus, ſed amaritudinis. *Quod ſi zelum amarum habetis, nolite gloriari, & mendaces eſſe adverſus veritatem.* Non continuò cùm læſi ſumus, paranda eſt ultio; nolite damnare, & non damnabimini; vindictæ cupidus ſentiet vindictam: neque verò de homine ullo quantumvis improbo, dum ſpirat, deſperandum eſt.

Pſal. 149. verſ. 7. Luc. cap. 1. verſ. 72. Iacobi c. 3. verſ. 14.

Ultio non continuò paranda.

Conſiderate ſtatuarium, is trabem ante ſe habet informem, impolitam, ſtatuæ diſſimillimam: quis verò tam præceps aut fatuus, qui protinus clamet: *Ad ignem, ad ignem, hoc rude & informe lignum.* Parciùs iſta: hoc lignum artifex dolabit, poliet, formabit in pulchram & artificioſam ſtatuam. Exemplo ſint illi ipſi Samaritani, quos Apoſtoli mox igne cælitus miſſo conſúmendos putabant. Nam ubi res Chriſtiana propagari cœpiſſet, Samaritani primi fuerunt, qui Chriſto auctorabantur.

Act. cap. 8. verſ. 14.

Si Deus latronem Diſmam poſt unum alterumve latrocinium protinus neci dediſſet, quomodo in Cruce patronum Chriſti egiſſet? Si Deus Saulum Eccleſiæ vaſtatorem præfervidum mox tolli voluiſſet, quî Paulum Orbis concionatorem habuiſſet? Poſſit artifex è rudi ligno æmulam vitæ imaginem formare, non poſſit Deus è flagitioſo homine pium ac ſanctum efficere? Procul igitur ab ore Chriſtiano ſit Lingua Vindicans, quæ more ſuo cùm florent impii & multis nocent, mox alium vociferatur, *Impios ad leonem, ad beſtias; Noxios ad furcam, ad rotam, ad rogum; ſceleratos ad Orcum, ad inferos.* Ah, illa parciùs, ô linguæ vindicantes!

Si Deus, quoties peccant homines, mox ignem ſúaque mittat fulmina, Orbis terrarum brevî unus rogus, unúmque fiat buſtum. Nos nobis miſericordiam flagitamus, in alios juſtitiam poſcimus. Iniquæ ſunt hæ preces, clamores peſſimi. Hoc non eſt eâdem metiri menſurâ: Quod ſi omnia metiamur vindicatione, erit qui ad hanc ipſam menſuram remetiatur nobis. Qui à Chriſto ſtant, ab amoris & manſuetudinis ſpiritu non diſſentiunt.

Olim aliquo in numero fuit lex iſta: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu;* nunc aliis vivimus legibus. Vulgus quidem animoſa miratur, & audaces apud eum in honore ſunt, placidi pro inertibus habentur. Sed longè aliter judicat virtus. Illi duo Apoſtoli robur oſtendere conabantur ulciſcendo, at verò Deus oſtendit parcendo. Nos Apoſtolos hoc uno peperam æmulamur: vix læſi mox omnia æra Martia pulſamus, etiam ignem è cælo, ſi liceret, devocaturi.

Exod. c. 21. verſ. 24.

Longè aliter Deus, qui potentiam ſuam miſereſcendo potiſſimùm, non ultionem petendo patefacit. Eccleſia ſic precari ſolet: *Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas.* Divinum hoc ingenium æmulatus David: *Fortitudinem meam,* inquit, *ad te cuſtodiam.* Utar fortitudine meâ non ad hoſtes meos dejiciendos, ſed ad te placandum. Vera virtus ultionis ſtudium non habet.

Dom. 12. poſt Pent. Epiſt. Pſal. 58. verſ. 10.

§. II.

Triplex animæ facultas.

SAnctus Anſelmus triplicem ait eſſe facultatem animi, Rationem, Voluntatem, Appetitum: Ratione aſſimilamur Angelis, Appetitu brutis, voluntate utrique: nam inter duas illas facultates velut media eſt Voluntas, quæ modò Appetitui, modò Rationi ſuffragatur. Rationem & rationabilia ſapere dicitur, cùm rationi ſubſcribit; cùm verò Appetitui aſſentitur, carnalis appellatur: nimirum *animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei.*

Rationem. Voluntatem. Appetitum.

1. Cor. 2. verſ. 14.

Ergo ex affectu dignoſcendum quo quis feratur ſpiritu, cæleſti an terreno. Apoſtoli quia vindicantem linguam plus æquo exercuerunt objurgationem audierunt: *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis:* non vos è cælo ſpiritus afflavit, ſed è terrâ vindictam ſpirans. Ignorabant viri ſimplices quo ſpiritu agerentur, hinc quod ipſis videbatur zelus Juſtitiæ, erat ſpiritus vindictæ. Hic linguam concitat, ut quemadmodum Hebræa plebs ſuclamabat *Tolle, Tolle, crucifige, crucifige:* ita hæc vociferatur, *vindicta, vindicta.* Imò plus audet, & velut jus gladii Deo præripiens: Domine, inquit, gladium mihi cede, tu nimis bonus, aut tardus nimis es puniendo, ego iſtum & iſtum ſic feriam, ut feriri ſe ſentiat. Hoc prorſus eſt deſtinatam vindicandi poteſtatem Deo præripere.

Luc. cap. 9. verſ. 55. Iſai. c. 63. verſ. 4. Objectiones eluuntur.

Deus quidem, veluti magiſtratus ſupremus inferiores nobis decimas omnes permittit, unigenam filium dat

dat obsidem: ecquid bonorum subditis negat? vindictæ tamen exceptione usus: *Mea*, inquit, *est ultio, & ego retribuam.* Et ne quis ignorantiam culpæ prætexeret, illud ipsum Paulus per omnem Orbem promulgavit his verbis: *Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus:* Non patitur Deus ab ullo mortalium vindictæ gladium sibi præripi. Sed in eam subinde iram accendimur, eò prolabimur furoris, ut Lingua Vindicans clamare audeat: Mea, Domine, est ultio, mea est, & ego retribuam: tu facilè nimis exorari te sinis; sera nimis est vindicta tua. Quâ quidem ratione, tametsi pars læsa simus, auctoritate tamen propriâ judices simus, sententiam dicimus, vindictam imperamus. O improbè furiosi, & in vestrum met caput crudeles! Contra vos & Christus clamat: *Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.*

Vix quidquam est, puto, quod dum vivimus, scire malimus, quàm istud: An Deus delictis nostris veniam dederit, & an deinceps quoque daturus sit. At verò id signum est evidens, nec dedisse, nec daturum esse quamdiu clamamus, *vindica*, aut, *vindicabo.* Illud Augustini hic certissimum: *Talem unusquisque indulgentiam accipiet à Deo, qualem fecerit proximo.* Vindictam sentiet quisquis expetit vindictam. Jam olim hoc Siracides prædicens *Qui vindicari vult*, inquit, *à Domino invenet vindictam, & peccata illius servans servabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata solventur. Homo homini reservat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam; & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reservat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius?*

Hic mihi obsecro & numerosas & nervosas Siracidæ rationes perpendite.

1. Qui vindictæ cupidus est, vindictam incurret. Archigrammateus fidelissimus omnia ipsius peccata minutatim perscripta *servans servabit.*

2. *Relinque proximo tuo nocenti te.* Qui te læsit, amicus, socius, tibi proximus, conjunctissimus tibi est naturæ lege. Vide jam, ne dum ignem iræ in eum evomis, eodem & tu exuraris.

3. *Homo homini reservat iram & à Deo quærit medelam?* qui te offendit, qui damno affecit, non Angelus, non Deus, sed homo est, qualis & tu es, mille erroribus obnoxius.

4. *In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?* Cogita quæso quid hoc novi sit aut miri te offensum esse: tu alios nunquam offendisti? en nunc similem monetam tuæ. Sed & hoc tibi perpendendum: si veniam neges alteri, veniam & tibi à Deo negandam, nec eam ullis unquam precibus exorabis.

5. *Ipse dum caro sit reservat iram.* Qui noxam intulit, carne constat fragili, quæ ad noxas semper promptissima. Quid igitur caro in carnem sævit? Et nunquid bellissima est hæc precatio? Domine non secundum peccata mea facias mihi, neque secundum iniquitates meas retribuas mihi: sed ego, Domine, huic nebuloni secundum merita illius faciam illi, & secundum offensas illius retribuam ipsi: vindictâ dignus est. Nimirum hæ preces nostræ sunt, hæc nostra est mansuetudo.

6. *Quis exorabit pro peccatis illius?* Si Cælites omnes huic homini vindictæ tam cupido veniam rogent, nunquam impetraverint. *Deus enim vindicans vindicabit.* Sed audiamus quàm præclara dictis objiciantur.

§. III.

1. EST qui dicat: vindictam non moliar, & linguam obmutescere jubebo; sed ut has ego injurias oblivione sepeliam, id verò mihi nemo persuaserit: servabo istud in animo meo.

Hoc quidem stultissima fraus est, & merissimus fucus clementiæ, nolle quid ulcisci, & tamen oblivisci non

A velle. Hoc est dicere; os amicum geram, non pectus. Tu si quid donas, dona integrè. Illud Christi severum nosti: *Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo* DE CORDIBUS VESTRIS. Injurias oblivisci nolle, non est eas DE CORDE remittere. *Matth. c. 18. v. 35.*

2. Improbiùs me atque indigniùs tractavit, quàm ut veniam tam facilem impertiar.

Et nos homunculi quàm indignè ac improbè tractamus Deum? quantis verborum ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo eum afficimus, & subinde vel uno die quoties has noxas repetimus?

3. Honor, inquis, defendendus est; munere publico fungor.

Obsecro, Christiani, non simus plus æquo subtiles. Et Stephanus, & Apostoli, & Christus publico fungebantur munere, & tamen veniam capitalissimis hostibus condonarunt. Non nescimus, officii & status gratiâ

B subinde tuitione ac vindiciis opus esse, sed innoxiis, & quæ certâ lege stringantur. In ceteris omnibus venia semper in promptu sit.

4. Nullam, ais, illi nebuloni caussam dedi, ut me tam hostiliter lacerâret.

Si caussam dedisses, injuriam ille non intulisset, calculus par positus esset, æquales forent utrinque rationes. Quid Joseph fratribus caussæ dedit, cùm innoxium somnium percensuit? & tamen tantum odium omnésque injurias generoso silentio concoxit.

5. Non leviculum est, quod ille trifurcifer in me molitus est.

Quid exaggeramus injurias, & velut numum in latissimas bracteas deducimus? Si levis sit injuria, levius erit præmium condonatæ; grandissimum, si grandis fuerit offensa.

Sed injuriam tibi factam inspiciamus; quanta demum ea est? Nunquid serrâ medius cum Simone vel Isaiâ sectus es? nunquid cum Stephano vel Paulo lapidatus es? nunquid cum Apostolis flagellatus es? nunquid cum Christo crucifixus es? Ad rem dixit Hieronymus, *Deus faber est, hostes tui lima sunt & mallei, quibus te velut rubiginosum ferrum hic faber expolit.*

C

6. Sed sum nobilis & tantæ auctoritatis.

Sint hæc omnia: non nego, *cui honorem, honorem*; sed scias velim, hostium tuorum animas tuâ non esse deteriores: si corpus spectemus, lutum estis; tu forsan paullò melius: *Quod si te*, inquit Tertullianus, *libido victa vincat; non generosus, non nobilis, sed peccati servus es.* *Rom. c. 13. v. 7.*

7. Et licet, inquis, me non ulciscar; tamen ut me ulciscî nolim, non possum. Possumus omnino, possumus, modò admittamur; sed hic ignis non novis quotidie schidiis nutriendus est. At ego, inquis, ardeo vindictâ. Nisi maturè hunc ignem extinxeris, accedet stygius; nunquam extinguendus. Tolle igitur minitabundos vindictæ clamores, & ad exempla mansuetiora te compone.

D Non ego tibi sanctissimos aut mitissimos hominum propono. Saltem idololatris non esse velis deterior, quibus sæpe nec ad irascendum caussa defuit, nec ad ulciscendum potestas.

§. IV.

QVid enim facilius fuit regi Antigono quàm duos manipulares milites duci jubere, qui regio tabernaculo proximi faciebant, quod homines & periculosissimè & libentissimè faciunt, de rege suo pessimè loquti. Audierat omnia Antigonus, utpote cùm inter dicentes & audientem solum aulæum interesset, quod ille leviter commovit, &; Longius, inquit, discedite, ne vos Rex audiat. En Christiane, quàm nullus hic clamor mortem imperans.

Antigonus in sui maledicos indulgentia.

Idem rex quâdam nocte, cùm quosdam è suis militibus exaudisset, omnia mala imprecantes regi, qui ipsos

in illud iter & inextricabile lutum deduxisset, accessit ad eos qui maximè laborabant: & cùm ignorantes, à quo adjuvarentur, è luto explicuisset: Nunc, inquit, maledicite Antigono, cujus vitio in has miserias incidistis: ei autem bene optate, qui vos ex hac voragine eduxit. Nec dum nos linguam omnia vindicantem corrigimus? Neque solùm civium suorum, sed & hostium maledicta mitissimo animo Antigonus rex tulit. Itaque cùm in parvulo quodam castello Græci obsiderentur, & fiduciâ loci contemnentes hostem, multa in deformitatem Antigoni jocarentur, & nunc staturam humilem, nunc collisum nasum deriderent: Gaudeo, inquit Rex, si in castris meis Silenum* habeam. Cùm autem dicaces hos Græculos fame domuisset, adeò non ultus est tam gravem injuriam, tam nihil supplicii de illis sumpsit, ut eos qui militiæ utiles erant, in suas cohortes describeret, ceteros præconi subjiceret: id quoque se negavit facturum fuisse, nisi expediret his dominum habere, qui tam malam haberent linguam.

Senec. lib. 3. de Irâ c. 22.

** Deformem Satyrum.*

Regiè prorsus, imò & Christianè; nam proprium est veræ magnitudinis non sentire se percussam. Sic immanis fera minorum canum latratus obaudit: sic irritus ingenti scopulo fluctus assultat: sic sæpe nobilissima est ultio, ad probra nil respondisse, aut certè pauca, nec sine miti joco. Diogenes philosophus Stoicus reipsâ id docuit. Nam cùm illi de irâ differenti adolescens protervus inspueret, tulit hoc ille leniter ac sapienter, &: Non quidem irascor, inquit, sed dubito tamen an irasci oporteat. Diogene meliùs Marcus Cato Romanus; cui cùm caussam agenti, in frontem mediam, quantùm poterat attractâ pingui salivâ, inspuisset Lentulus homo factiosus & impotens, abstersit faciem Cato, &: Affirmabo, inquit, omnibus ô Lentule, falli eos qui te negant os habere. Jocosè. Vulgò ajebant Lentulum sine fronte & ore esse, ob insignem impudentiam. Cato patronum se offert in hac parte, paratus ab experientiâ testari, Lentulum os habere, & amplum quidem ac grande, è quo tam liberaliter expuisset. Sanctiùs Catone Constantinus Imperator, cùm enim susurrones de violatâ statuâ garrienti vultum ejus fœdè vulneratum saxis dicerent, ille faciem manu obtegens: Ego verò, ajebat, nihil sentio.

Diogenis Philosophi.

M. Catonis Rom.

Constantini Imp.

§. V.

Regula utilissima injuriis tolerandis.

EX his utilissima hæc præceptio sumitur: *Cùm verbis ureris, aut tace, aut joca.* Cùm te sermo à quocunque profectus mordet, aut lisle, quod sæpe tutissimum, aut certè joco dilue quamcunque dicti amaritudinem.

Etenim si vis ut alterius verba, quæ ille velut faces in te jecit, non ardeant; tu illa jocando refrigera, & sic ea omni igni exarmabis: Scitè Romanus sapiens: Circumscribenda, inquit, multis modis ira est. Pleraque in lusum jocumque vertantur. Socratem ajunt colapho percussum nihil amplius dixisse, quàm; *Molestum esse quod nescirent homines, quando cum galeâ prodire deberent.* Non quemadmodum facta sit injuria refert, sed quemadmodum lata. Joco bellissimè refutantur plurima.

Tu, si moneri te, si argui, si reprehendi, si vituperari, si convicium in te dici audias, & tacendum non putes (quod tamen plerunque optimum) joco sic respondes: Quæso te ne me ita in faciem laudes. Aut die: Nondum omnes virtutes meas enumerasti; quid jam amplius? Ita joco adversarium magis feries, quàm si grandem in illum falaricam intorsisses; putabit enim telum suum tam fuisse hebes, ut à te nec sentiatur quidem.

De Lysandro memorat Plutarchus, eum tam continentis linguæ, tamque hilaris patientiæ fuisse, ut, cùm plurimis contumeliis à quodam afficeretur, hoc unum sereno vultu responderit: Dic, ô amicule, dic, dic; & nihil omittas, si qua fortè tuum animum malis, quibus videtur plenus, exonerare possis. Ingentis animi argumentum, nec irâ quidem dignum arbitrari maledicum, licet in promptu sit ultio.

Timotheus dux belli fortunatissimus fuit. At viri fortuna, ut solet, non caruit invidiâ. Æmuli ejus pinxerunt civitates, quæ sese ultro in dormientis rete implicarent. Cavillatio erat utcunque acerba. At Timotheus ut contumeliam joco dilueret, urbanè ac facetè: Si tantas urbes, inquit, vel dormiens capio, quid facturus sum vigilans?

Ita Sisinnius episcopus, Suidâ teste, vir eloquens, & philosophiæ peritissimus, qui moribus tam festivis fuit, ut eruditè jocari, & dicteria sine offensâ ferre, & elegantèr atque ex tempore quæstionibus respondere poterit. Silentium, aut Jocus, omnem verborum amarulentiam diluere novit.

Dicat etiam quisque sibi, quoties lacessitur: Nunquid potentior sum rege Philippo, aut Cæsare Augusto, quibus impunè maledictum est. O quantò satius est sanare injuriam, quàm ulcisci? Itaque prudentiori cedamus, stultiori remittamus, pro quocunque illud respondemus nobis, sapientissimos quoque viros multa delinquere. Hîc te rogo, mi Lector, non pigeat relegere hac de re, quæ in Zodiaco Christiano, symbolo nono uberiùs disserimus.

Verùm enimverò, quantumvis clament omnes Sapientes, minentur Prophetæ, deiorrentur Cælites, vociferentur Angeli, Apostoli rogent, quantumvis ipse Angelorum Rex, Apostolorum Præceptor Christus, protestate maximâ non suadeat, sed præcipiat, vindictam esse remittendam; nihilominus vindictam etiamnum contumaciter clamamus; tam robusta est Lingua Vindicans, tam cæca est ulciscendi libido. Sic omnes Sapientes, Prophetas, Cælites, Apostolos, Angelos clamore superamus. Justinianus Imperator natu minor, cui prius præfectæ nares, imperio deinde pulsus est. Hic anno à Virginis partu septingentesimo secundo, è Chersonâ insulâ solvens, maritimum iter ingressus est: imperium denuo recuperaturus. Ortâ in mari tempestate & periculo vitæ jam proximo, unus fidissimorum è familiaribus: Ecce, inquit, mòrimur domine; Quin Deo vovet, imperio reddito injurias illatas non ulcisci? Cui Justinianus: Quid tu, ait, puerilium votorum hîc ingeris? istud ego voveo, si pepercero vel unico illorum, qui fuerunt in me injurii, hoc loci submergar. Et tamen periculum incolumis evasit; anno sequente imperium recuperavit. Quam admiranda sunt tua, ô Deus, judicia? Hoc nescire non possumus, ultionem & vindictam à te severissimè prohibitam. Lex prisca clamat: *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Clamat Salomon: *Ne dicas, Reddam malum* pro malo. *Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei.* Clamat Paulus: *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini invicem, & in omnes.* Et rationem reddit: *Qui enim injuriam facit, recipiet id quod iniquè gessit.* Ergo, *Nulli malum pro malo reddentes,* omnem vindictam Deo transcribamus. Tu verò, quisquis ultioni tam promptus es, nemini magis quàm ipse tibi officis. Perinde si cum altero rixeris; & ille quidem vestem tuam laceret; tu verò brachium tuum præ irâ ipse saucies: quis grandius tibi damnum intulit? ita prorsus, hic quidem fortunas tuas aut corpus tuum lædit; animum, si nolis, lædere non potest: tu verò cùm vindictam expetis, animum non solùm lædis, sed & occidis. Apiculæ cùm adeò excandescunt, ut aculeum non tantùm infigant, sed etiam in vulnere relinquant, seipsas vitâ privant: sic qui injuriam novâ ulciscitur injuriâ velut aculeum perdens in vulnere, seipsum necat.

Recitat Pausanias, Theagini Thasio pugilum laudatissimo statuam æream esse positam. Hanc obtrectator Theaginis & æmulus non unâ nocte cecidit flagris. Nec ei hoc satis. Nàm ut plagas in ærenâ acceptas ulcisceretur,

retur, statuam movere loco, & dejicere conatus est. Loco movit; sed dum ea ruit, ultorem oppressit: ita quicunque vindictam ardet dejecturus alterum, subinde quem sibi destinavit, dejicit; sed ultor hoc casu primus obteritur: sibi nocet plurimum dum sæpe prodest alteri.

§. VI.

Vindicta duabus incedit viis.

INterrogatus Abbas Pastor super iis verbis, *Non reddas malum pro malo*: hæc respondit: Vindicta geminis incedit viis: Prima à corde ad oculos; altera à linguâ ad manus ducit. Ulturus se, primò cogitat ac circumspicit, quâ parte hostem feriat: deinde hoc ipsum ore agitat, & manus evocat ad audendum, dicitque, cùm potuero, reddam. *Verba impiorum insidiantur sanguini.* Tu igitur primam cordis viam include. Patet ista? iter impedi per alteram. Sic alter alteri cor, oculos, Linguam, manus à sanguine pura conservet. Lingua Vindicans semper cruenta est, quemadmodum os canis, qui totos dies macello inerrat, & fauces semper cruentas gerit. Hâc cruentam & Vindicantem Linguam ad Christi crucem figamus, & eam Linguâ Christianâ commutemus, quæ clamare norit: *Pater dimitte illis: Non mea, Domine, sed tua est ultio.* Opportunissimè hîc Augustinus interrogans: *Vindicari vis*, inquit, *ô Christiane? Nondum vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, & ille non passus est? Nonne prior pro te passus est, qui non habebat quod pateretur? Nam in te tribulatio, fornax aurificis est; si tamen aurum sis, & non palea; ut sordibus careas, non in cinerem convertaris.* Hæc Lingua non sanguinem & vindictam, sed misericordiam & veniam poscit.

Nihil ergo habet in se utile teter ille & hostilis ulciscendi affectus; at omnia è contrario mala. Pudore calcato, nihil vacuum relinquit à scelere, non gloriæ memor, non infamiæ metuens, inemendabilis, cùm ex irâ in odium occalluit.

Hannibal Pœnus pulverem pede projiciens: Inter Carthaginem & Romam, inquit, bellandi finis tunc erit, cùm harum urbium alterutra in pulverem subsederit. Sic inter Christianos nonnunquam nullus vindicandi finis est, dum alter è duobus in sepulchrales cineres fatiscat. Adeò contumax vindictæ spiritus est. Maturè hîc igitur resistendum. Sibi quisque ut alteri dicat: *Quid juvat tanquam in æternum genitas iras indicere, & brevissimam ætatem dissipare? Quid juvat dies quos honestissimis studiis impendere licet, in dolorem alicujus tormentúmque transferre? Quid ruimus in pugnam? quid certamina nobis accersimus? quid imbecillitatis oblati, ingentia odia suscipimus, & ad frangendum fragiles consurgimus? Quid tumultuamur, & vitam seditiosi conturbamus? Dies quos labi aut excidere tristibus & pravis curis patimur, eos fatum colligit tamen & in Expensi tabulis ponit: Mors propiùs ac propiùs accedit. Istud tempus quod alienæ destinas morti, fortasse circa tuam est. Quin potiùs vitam brevem colligis, placidámque & tibi & cæteris præstas? quin potiùs amabilem te, dum vivis, omnibus exhibes: desiderabilem, cùm excesseris, reddis? Quid nobis cum vindicatione & insidiis? Quieti potiùs pacatiq; quantulumcunque superest, exigamus. Et quantulum est temporis quo aut hostis tuus pœnâ suâ torqueatur, aut tu malum gaudium ex alienâ percipias? Dum inter homines sumus, colamus humanitatem: non timori cuiquam, non periculo simus: detrimenta, injurias, vellicationes, convicia, vindicationes omittamus aut contemnamus, & magno animo brevia feramus incommoda. Dum respicimus, quod ajunt, versámúsque nos, jam mortalitas aderit ductura nos ad immortalitatem.*

Tom. I.

CAPVT LVI.

Linguam VITVPERANTEM *seu Censoriam nemini non exosam esse.*

Philosophus à Madaurâ lib. 1. Florid. initio.

SOcrates cùm decorum adolescentem & diutulè tacentem conspicatus foret: Ut te videam, inquit, aliquid loquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. Hæc eadem Philosophia etiam in sacris paginis locum habet. Nam & Siracides non absimili modo Philosophatus: *Ante sermonem*, inquit, *non laudes virum.* *Eccli. c. 27. v. 7. & 8.* *Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius: sic verbum ex cogitatu cordis hominis.* Qualis arbor, tales & frondes & fructus: quales hominis cogitationes, tales plerunque & voces, & actiones:

Navita de ventis, de tauro narrat arator,
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Eum qui epulas & generosum vinum adeò commendat, an non gulonem & catillonem dixeris? qui adeò disertus est in alienâ formâ prædicandâ, indicium facit amoris non adeò casti. Qui se suâque crebriùs ac liberaliùs laudat, à nemine non superbus judicatur. Qui omnium dicta carpere, mores omnium censere, nemini non notam inurere, rebus omnibus ceram miniatulam apprimere perquam dextrè novit, an non is omnium voce Criticus & vituperator dicitur? Atqui *Vituperans* hæc lingua hoc ævo usitatissima est.

Quisquis calculum de aliorum moribus fert è suis;
Quisque censor est alieni, nemo sed censor sui est.

Tantò graviores rerum alienarum vituperatores, quantò nostrarum facundiores laudatores sumus, nemo suæ manticæ quod in tergo est, videt. Hinc Lingua *Vituperans*, quæ honestiore nomine *Censoria* solet appellari, de quâ breviter disseremus.

§. I.

SOlet in urbibus quorundam supellex auctione vendi. Is qui præest auctioni, in assignando cujusvis rei pretio peritissimus sit necesse est: id enim muneris habet, pronuntiare; tanti hæc tabula, tanti hoc poculum, tanti vestis hæc, tanti hæc cista veneat. Lingua de quâ loquimur, hoc officium sedulò exercet, suum rebus omnibus ponit pretium, hoc centum valet assibus, hoc tribus, hoc nullo, istud vix triobolare, illud mille sestertiorum est. Hæc lingua omnia censere, carpere, vituperare; rebus omnibus auctoritatem addere, demere, rerum omnium defectus & vitia explicare scit. Romani censores olim Magristi morum erant, Magistratu ampliffimo eóque quinquennali fungebantur. Plurimum illis imperii & juris in Senatores, Equites, plebem; illos Senatu movere, istis equum adimere, hos capite censere poterant. Idem urbis templa, vias, aquas, ærarium tuebantur. Censura olim potestatis erat plurimæ. Hanc sibi potestatem vindicat Lingua *Vituperans* seu Censoria, non in senatores solùm & equites ac plebem, sed in ipsa fastigia, in Principes, Reges, Cæsares, in ipsos pæne Cælites, quibus non semper ex toto parcit. Apud eos potissimùm hæc lingua officiosissima est, qui sibi videntur pleno pectore sapere, qui etiam dinumerare se stellas & metiri magnitudinem posse arbitrantur. Quamvis etiam apud indoctissimum quemque hæc lingua in promptu sit. Imò; *Et pueri nasum Rhinocerotis habent.* Etiam pueri adhuc balbutientes sibi jus censendi, damnandi, irridendi sumunt. Nec mirum

Censores Romani erant morum magistri.

Mart. lib. 1. epigr. 3. supra facta mentio.

Nam facilis cuivis rigidi censura cachinni. *Iuven. Sat. 10. v. 31.*

Maxima ubique ridendi carpendique libido ac licentia est. Ubique tribunalia, ubique judices & judicia, sed quales sùt judices, talia & judicia, hoc est prava & temeraria. Quamvis hoc loco de judiciis temeratiis nos nihil:

lingua enim non judicat, & id alibi fusè prosecuti sumus. Hîc illam Linguæ licentiam compressum imus, quâ omnia quæ in oculos aurésque incurrunt, censentur & carpuntur. Hæc lingua, mirum dictu, omnium scientiarum gnaram se fingit, perinde ac si ejus dominus & Grammaticus, & Poëta, & Rhetor & Philosophus, & Medicus, & Jurisconsultus, sed & Theologus sit. Hæc lingua non tantùm *insimitis se miscet quæstionibus*, sed earum etiam disceptatricem se gerit & judicem: quidquid non placet, audacissimè censet & vituperat.

In Amuf. seu Rectâ Intentione lib. 2. cap. 7.

Eccles. c. 7. v. 32.

Lex est à Doctorum moralium senatû fixa: *Si quem laudare non potes, ne vitupera.* Et certè veterum mos fuit, neminem sepelire, nisi priùs laudatum. Sepeliendus itaque fuerat homo non magnæ frugis. Vivorum omnium altum ubique silentium de illo. Tandem prodiit tonsor, qui de mortuo dixit hoc elogii: Fuisse hominem supra modum forfici habilem, & capitis, ad manus tonsoris aptissimi. Unde intellectum est, vix quemquam esse tam illaudatæ vitæ, qui non à re aliquâ laudari possit.

Ergo, *si laudare non potes, saltem ne vitupera.* Hanc legem exactè servavit Christus. Siquidem interrogatus ab Hebræo Pontifice de discipulis & doctrinâ: Ad hanc quidem interrogationis partem de doctrinâ respondens: *Ego*, inquit, *palam locutus sum Mundo: ego semper docui in synagogâ, quò omnes Iudæi conveniunt, & in occulto locutus sum nihil.* De discipulis penitus siluit. Quid ita? Ah, ne hoc quæras: laudare illos non potuit, ideo nec vituperare voluit. Et quomodo eos laudasset, qui eâ ipsâ nocte, dum submissionem verbis & exemplis docerentur, de primis ipsi dignitatibus litigabant; qui vigilare toties moniti, stertebant; qui carceris & mortis societatem polliciti, fugiebant. Vix poterant hæc laudari, ideo modesto silentio transmittenda erant. Si quem ergo laudare non possis, saltem ne velis vituperare. Pari ratione quod artem & scientiam tuam excedit, non facilè unquam censeas, aut carpe.

Ioan cap. 18. v. 19. & 20.

Christus à Pontifice interrogatus cur de discipulis siluit.

Apelles, Plinio narrante, perfecta opera picturæ proponebat in pergulâ transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorem judicem quàm se præferens. Ferúntque à sutore reprehensum, quod in crepidarum unâ intus pauciores fecisset ansas. Tulit hoc Apelles & tacuit. Cùm verò idem postero die prioris admonitionis emendatione jam superbior, circa crus nescio quid cavillaretur, indignatus Apelles prospexit, denuntians ne supra crepidam sutor judicaret, quod & in proverbium venit. Ita pæne legem sanxit nobilissimus hic pictor, ne quis censorem ageret in rebus quæ non sui officii, artis, opificii, facultatis essent. Quid lingua coci in rebus architectonicis censeat? longè aliud est ædificia struere, aliud pultes ac jusculà parare: de ollis & cacabis cocus, de structuris & fabricis architectus sententiam dicat. Quid medicum Jureconsultus docet, aut hunc ille? Quid militiæ ducem ignavus sartor reprehendit? diversa sunt acum filúmque, & militum agmina ducere. Quid navarchum caussidicus vituperat? Dissimillima sunt, in foro verba facere; & in pelago triremem regere. Quid oratorem exagitat bambalo? ipse priùs loqui discat, & linguæ suæ plumbum emendet, quàm aliorum eloquentiam corrigat. Quid testudo tardiorem anseris volatum ridet? Quid corvus columbæ gemitus carpit? ingratissimæ sunt hæ censuræ. Et quamvis Musarum alumnus in scholis educatus non imperitè censere possit Martis alumnum in castris exercitatum, meliùs tamen censuram substringet. Censores & vituperatores licet peritos rerum nemo non odit. Quod si censor sit imperitus, nausea est, & stomachum nemini non evertit; pro præmio grande in se odium concitat. Cùm mollissimè punitur, liberaliter irridetur. Salsè poëta vetus censoriam linguam irrisit brevi hoc carmine:

Plin. lib. 35. nat. hist. c. 10 ante med.

Censorem agere in rebus quæ non sunt sui officii non licet.

Censores & vituperatores omnibus sunt odibiles. *Mart. lib. 1. Epigr. 74.*

Cùm tua non edas, carpis mea carmina, Læli:
Carpere vel noli nostra, vel ede tua.

Poëta vis videri, Læli, aliósque carpis. Hoc neminì non promptum. Nam facilis est cuivis rigidi censura cachinni. Multis hic morbus sedet, qui, cùm ipsi nihil possint, censendis aliis hoc moliuntur, ut aliquid posse videantur. Frustra. Risum ferunt, non plausum.

§. II.

REx Ptolemæus de re musicâ copiosè differens, quædam sibi minùs perspecta carpserat. Hic unus aliquis aulædorum imperterritus: aliud est, inquit, ô Rex, sceptrum, aliud plectrum. Rex Macedo Alexander non minùs audaci responso jussus est censuram substringere. Solebat Alexander ad Apellem, quem dixi, charissimum sibi artificem sæpius revisere, & varia de pingendi arte garrire, quæpiam etiam imperitiùs censere. Apelles silentium ei comiter suadens: Optime Rex, inquit, sime audias hac de re suaviùs silebis, ne pueri, qui colores terunt, te rideant.

Plin. lib. 35. nat. hist. c. 10 ante med.

Momus, ut Hesiodus canit, somni & noctis pulchellus filius, & à tantis parentibus minimè degener, otium habet pro negotio, nec pæne alium laborem subit quàm nihil laborare, omnium tamen labores inspicere, censere, carpere, quid perperam factum, liberrimè dicere. A quo & nomen duxit *Momus*, seu reprehensor, vituperator.

Terrarum orbis, quod tutò affirmem, plenissimus est Momis, censuræ vituperiis mixtæ ubique pluriméæ, & quidem de eadem re sæpe contrariæ. Eandem vestem quam ille nimis longam judicat, hic ait nimis esse brevem. Eandem scriptionem aliqui putant exulcam nimis, & pæne ad vitium elegantem, alii nimis rudem & impolitam dicunt. Idem epulum alii ut lautissimum commendant; alii delicatioris gulæ, ut tenue acpauperinum vituperant. Beneficium idem ab isto largum æstimatur, ab alio nihili fit. Momorum plena sunt omnia, quemadmodum *stultorum*: horum & illorum *infinitus est numerus*. Et quamvis non omnes stulti sint Momi, omnes tamen Momi stulti sunt. Insignissima certè stultitia est, alienos nævulos rigidissimâ censurâ perstringere, nævos suos ingentes non videre. Ita cæci & nostri amantes, alienam festucam cernimus, trabem nostram non cernimus: Quæ carpimus in aliis, ea ipsi facimus. Aliis severi sumus, nobis indulgentissimi. Ridet alter alterius dementiam, nemo suam. Vix ullus est qui non Censorem agat, & tamen vix ullus etiam reperitur, qui Censores non pessimè oderit. Illud virtutis & innocentiæ absolutissimum exemplar Christus Dominus, quàm acerbos & rigidos habuit Censores Pharisæos, qui velut Epidaurii serpentes oculis acutissimis observabant, num in conviviis, in concionibus, in colloquiis cum Christo aliquid deprehenderent quod vituperarent. Cùm autem nequissima hæc solertia in Virtutis magistro nil vitii reperire posset, discipulos observare cœpit. Manus Apostoli non lavabant? mox adfuit censura & vituperans lingua. Jejunia non tam crebra servabant? Censura denuo & vituperium secutum.

Matt. lib. 5. c. 29.

Chrisost. Domin. Plutarch.

Quisque sui censor esse debet.

Idcirco nullus ægrè ferat se suáque rigidissimè censeri & vituperari: censoribus os obstrui non potest. Nec in Orbe quidquam est tam exasciatum atque perfectum, quod censeri aut vituperari nequeat. Nulla virtus tantæ auctoritatis est, quæ omnem censuram subterfugiat. Quem ergo lingua Vituperans & Censoria tam rigidè flagellat, is secum assiduè in animo volvat: Mihi quoque hoc non soli fit; doctissimis, sapientissimis, sanctissimus id æquè perferendum est: velis nolis subeundus est truncinarum raptus. Sed norint illi, qui è stirpe Momi sunt, quorum lingua censere ac vituperare tam expeditè scit, exosissimos se fieri apud omnes: nam ab omnibus Cri-

Nihil non quotidie quotidie

tici,

tici, Censores, Aristarchi, Syndici appellantur, ut qui Momum ubique agere, omnes dicteriis figere, omnia convellere norunt & carpere; qui nunquam serenam & matutinam frontem induunt, qui semper secum limam censoriam ferunt, quâ ferrum impolitum castigent & poliant. O Momi, quorum potissimus labor est, labores aliorum maledico dente rodere! O Momi, publicum estis odium, ad Garamantas, & Indos deportandi! Quamvis non nesciam olim genus hominum huic simile Romæ apud quosdam in deliciis fuisse. Affirmat Seneca, &: *Eadem caussa est cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas, in dominos contumeliosa, delectet, quorum audacia ita demum sibi in convivas jus facit, si cœpit à domino. Vt quisque contemptissimus, & ut maximè ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est. Pueros quidam in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant: nec has contumelias vocamus, sed argutias.* An capitis istud ô Critici? ad Censoriam hanc dicacitatem non conducuntur nisi mancipia, pueri, contemptissimi hominum & impudentissimi, qui ut convivas eò liberiùs dictis vellicent, à domino permittuntur initium facere. Hunc ubi censurâ parcente ac innoxiâ libaverint, ceteros deinde audacissimè carpunt. Istius moris vestigium hodiéque illic permanet, ubi sanniones, scurræ, moriones mensis inerrant, & liberrimè dente joculari, sæpe non innoxio, quidquid lubet, arrodunt.

Lib. de Constantiâ cap. 11.

§. III.

CVm his jure comparem importunissimos seu Censores seu vituperatores illos, qui velut in convivio spargunt dicteria, & modò illud, modò istud vellicant. Huic tali homini nemo satis bonus videtur, nemo satis doctus, nemo nobilis, nemo dives satis; nemo satis liberalis aut pius: ut bene de te loquatur sentiátque, nullâ morum probitate impetrabis.

Mart. lib. 5. ep. 23.

Rubiginosis cuncta dentibus rodit.
Hominem malignum forsan esse tu credas:
Ego esse miserum credo, cui placet nemo.

Imò miserrimus est cui nihil placet, cruciatur enim semper, & semper irascitur, amat nullum, odit omnes, & plerunque cui nemo placet, is ipse placet nemini. Eò carpendi & vituperandi libido perducit, ut tandem pudori non sit omnes allatrare, aspernari omnia. Verùm, uti jam sæpe monuimus, primum improbæ linguæ supplicium est, ut in casses, quos aliis tetendit, & ipsa incidat, suisque pereat inventis. Itaque tu qui alios censes, nónne censeberis & ipse? qui alios vituperas, an non & ipse vituperaberis? Pedicas quas aliis posuisti, & tui pedes sentient. Æquissimum prorsus est, ut pluribus habeat censores, qui unus omnium censor fuit.

Quisque sui censor esse debet.

Quemadmodum verò Apelles sutorem ad sutrinam remisit; iret porrò & suos calceos ac crepidas contemplaretur: ubi lynceus illic omnia pervidisset, veniret, & cruris malè picti errorem monstraret: Ita prorsus censor & vituperator seipsum in domum suam, in cor suum compellat, dicátque ipse sibi: Hîc censе, hîc vitupera tot pessimos affectus tuos, tot inolita tua vitia, quid dicis de præcipiti tuâ irâ, quid de tuâ tenacitate & ambitione? incontinentiam tuam non reprehendis? animum tuum libidinosum non accusas, non punis? socordiam tuam præsertim in rebus animi tam supinam non damnas? Hîc loquere, hîc calculo atro utere, hîc nigrum tibi theta fige: quid cessas ignave? Censoriam potestatem hîc ostendas,

Te corrigas prius, alterum quàm corrigas.

Quòd si lingua hæc vituperans & censoria suum ipsa dominum vellicaret, & abditos illi defectus opprobraret, rem sanè bonam faceret, ferretque operæ pretium. Hinc maxima in orbe quies & tranquillitas sequeretur; omnia longè quàm aliàs ordinatiùs succederent; si quisque suus sibi censor & vituperator esset: Hoc & Christus, hoc & discipuli Christi omnibus inculcant: *Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Ergo calculus noster in nosmetipsos feratur, lima nostra censoria in nostrammet acuatur stultitiam: quemadmodum scorpio effugium desperans, seipsum suâ cuspide ferit, seipsum leo ad iram caudâ provocat: sic & nos irascamur contra nos: hæc nobis ira permittitur. *Irascimini, & nolite peccare.* Sic vituperii nostri aculeus nosipsos fodicet. Omnes inconsulti & improvidi sumus, omnes incerti, queruli, ambitiosi. *Quid lenioribus verbis ulcus publicum absconde? omnes mali sumus. Quidquid itaque in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu invenit.* Quid illius pallorem, istius maciem notas, tu ipse pallidissimus, & torridus macie? Quid illius imprudentiam culpas, tu ipse imprudentissimus? Quid hujus supercilium tangis, arrogantiâ & fastu plenissimus? Quid istius avaritiam incusas, tu omnium maximus Euclio? Quid amici voracitatem carpis, cùm tu inter Phagones & Novellios tricongios omnes excellas? Quid tarditatem meam objurgas, cùm ipsa sis pigritia? Quid vicicini iracundiam fugillas, cùm ipse sis furor, & nemo te sæpius irascatur? Quidquid itaque in alio reprehenderis, id in sinu tuo invenies. Quapropter suo quisque censori dixerit, quod priscus poëta ei à quo carpebatur objecit:

1. Cor. c. 11. v. 31.

Psal. 4. v. 5.

Senec. l. 3. de Irâ cap. 26.

Allatres licet usque nos, & usque,
Et gannitibus improbis lacessas:
Nos hâc à scabie tenemus ungues.

Mart. lib. 5. epi. 38.

Morbus est, scabies est, tam effusa quoslibet carpendi licentia: qui morbum hunc odit, ungues teneat, linguam coërceat, aut hanc scabiem magis magisque irritabit.

X

CAPVT LVII.

Cur Lingua sit adeò custodienda.

ROmani Alphabeti litteras viginti numeravimus, tres restant priori numero addendæ. De litera hîc proximè appicta Quintilianus: *Et nostratum, inquit, ultima X, qua tamen carere potuimus, si non quæsissemus.* Pythagorica illa littera Y Græcorum propria est, de quâ nos instâ suo loco. Prisci qui peregrinas literas non admittebant, quintam Latinorum vocalem substituebant illius vicem. Affirmat Tullius, regem Epirotarum nunquam Pyrrhum ab Ennio, sed Purrhum nominatum. Ultimus Alphabeti character Z. à Græcis tanquam proprium ipsorum Elementum vindicatur; ab antiquissimis illis, qui peregrina respuebant, non usurpatus. Nos ævi nostri morem secuti loquemur cum multis, & hoc Latini Alphabeti auctarium addemus hâc ratione, ut ad literam X quæramus, quare lingua & quomodo sit custodienda. Litera Pythagorica Y duodecim medicamenta suggerer, quibuscunque vitiosis linguis inducenda. Ultima demum alphabeti litera Z septemplex artificium docebit, quo pessima quæque lingua, si non doceri ac corrigi, sustineri saltem & tolerari possit.

Quintil. lib. 1. cap. 4.

Cic. lib. de Orat.

Atque hîc quidem dum ordimur, antepenultimum Alphabeti elementum in memoriam mihi reducit piscem qui Xiphia dicitur, de quo Plinius miranda maris commemorans: Trebius Niger auctor est, inquit, piscem Xiphiam, id est gladium, rostro mucronato esse: ab hoc naves perfossas mergi in Oceano. Lingua vitiosa Xiphiæ pisci simillima, semper mucronatum gerit rostrum, non ligneas solùm naves, sed etiam domos vel ferreas perfossura, verè Xiphia, nam hoc molitur, ut naves quas perfoderit, mergat; ut hostes quos conti-

Plin. lib. 32. hist. Nat. cap. 2. ante med.

gerit sternat, ut domos quas perforarit; subruat. Hoc ipso jam liquet, quàm cautè mucronatum hoc monstrum sit custodiendum, ne adeò multis noceat. Sed istud paullò explicatiùs nunc docebimus, caussas in genere assignaturi, ob quas lingua tam sollicitè servanda. Et id puto rectè ad literam X trademus, hæc enim velut crux decussata, duas habet obliquas trabes sibimet insertas: ita nos geminâ dissertatione exponemus, quare lingua sit adeò custodienda, & quomodo possit custodiri. Primum hoc capite, alterum sequente prosecuturi.

§. I.

IN epulo cælesti in quo Christus convivator Corpus & Sanguinem suum comedendum & bibendum apponit, convivarum lingua plurimùm honoratur. Nam etsi convivæ divinum hunc cibum potúmque intra viscera recipiant, omnium tamen membrorum prima est lingua, quæ suum Dominum velut gremio suo complexa suscipiat.

1. Causa cur lingua studiosè custodienda.

Prima igitur generalis caussa sit, cur lingua tam studiosè coërcenda, quòd ea omnium membrorum prima virginem corpus & sanguinem Servatoris, ipsum Dei filium hospitaliter excipiat. Disertissimus Chrysostomus hoc unum nunquam sibi visus est satis inculcasse, quod divinum honorem adeò vel augeret vel immineret. Audite Oratorem aureum ita disserentem: *Magnâ animadversione opus est*, inquit, *ut linguæ potestate cautè & securè utaris. Cogita apud te hoc membrum per quod cum Deo colloquimur. Hoc est membrum per quod imprimis reverendum summâ veneratione dignum sacrificium suscipimus. Sciunt fideles quod dicitur, & ideo oportet id esse liberum ab omni accusatione, maledicto, verbo obsceno & calumniâ. Et si nos aliqua lasciva & impudica cogitatio urgeat, ea intus est suffocanda, nec permittendum ut in verba exeat. Et si pusillus & demissus animus facit ut loqui non audeas, sed apud te murmures, ea quoque radix est exsecanda. Tuta sit porta oportet, & perfecta custodia, nec permittendum est, ut intus mala consilia pariantur: & si pariantur, ea sunt intus suffocanda, & est radix eorum exsecanda. Hanc habuit Iob custodiam & ideo nullum verbum inconcinnum aut absurdum protulit, sed maximâ quidem ex parte tacuit. Tum demum enim solùm loquendum est, quando quæ dicuntur, plus prosunt quàm silentium.* Idem Chrysostomus: *Linguam*, inquit, *oraturus deterge. Nam si quis pedes tuos stercore sordidatis manibus tangeret, non modò non exaudires, verùm etiam calcibus expelleres. Quomodo igitur audes tu hoc modo Deum orare? nam qui orat, quasi manu linguâ utitur, quâ genua Dei supplicando attingit. Nolite igitur ipsam maculare, ne Deus ad vos dicat: Si multiplicaveritis deprecationem non exaudiam vos. Magis igitur quàm pupillam oculi linguam tuam custodias. Regius quidam equus est lingua nostra: si ergo ei frenum immiseris & doctrinâ tuâ gradarium feceris, ascendet in eum rex & quiescet in eo: si autem nullo freno domueris, sed huc atque illuc infrenem jactari permiseris, diaboli eam vehiculum feceris.* Nec cessat Chrysostomus idem altiùs animo infigere, nam in illud Hieremiæ Prophetæ: *Si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris*, pro suggestu explicans: *Cùm itaque lingua tua*, inquit, *tanquam Christi lingua sit, & os tuum quasi Patris os fiat, & sancti Spiritus sis templum, quis jam huic fuerit æqualis honor? Nec enim si tuũ ex auro foret os compositũ, aut ex pretiosis lapidibus, ita fulgeret ut nunc mundo mansuetudinis illustratum. Audacis est, os diabolo simile posidere, & linguam maligni dæmonis habere similem, quam habere non oportet Christi mansuetudinis sectatorẽ: præsertim talium participem mysteriorum, & ipsi dominicæ carni cõmunicantem.* Addit: *Videamus, & quo modo formetur os diaboli, ne unquam illud comparemus. Qualiter itaque fingitur? per imprecationes, per contumelias, per invidiam & perjurium: cùm enim illius verba quis loquitur, illius linguam sumit. Quam igitur habebimus veniam? vel potiùs quam non subibimus pœnam, cùm linguam, quâ carnem gustare dominicam digni sumus habiti, negligamus diabolica loquentem? Ne negligamus, quasi, sed utamur omni studio, ut eam doceamus suum imitari dominum. Si enim eam docuerimus, hoc nos cum multâ fiduciâ ante Christi tribunal constituet. Nisi quis ita loqui scverit, neque judex eum audiet.* Sed necdum Chrysostomus finem facit dicendi & monendi hoc ipsum, ut importunis saltem clamoribus surdam improbitatem expugnet. Ita potrò Constantinopolitanus hic Orator pergens: *Cogita*, inquit, *quamprimum verbum protuleris, quid sis locutus, & quæ sit oris tui dignitas. Patrem vocas Deum, & fratrem mox vituperas? Cogita, unde sit, quod Patrem vocas Deum. A naturâ non poteris dicere. A virtute? neque istud poteris. Sed unde? ex solâ benignitate, commiseratione & multâ misericordiâ &c. Ergo, Patrem vocas Deum & vituperas? Atqui non sumus ista filii Dei, sed porrò aliena. Quod ergo opus est filii Dei? Inimicis ignoscere, pro crucifigentibus precari, pro odio habentibus sanguinem fundere, ista demum digna sunt filio Dei, immicos, ingratos, feres, improbos, insidiatores; fratres & hæredes facere, non eos qui fratres facti sunt, veluti mancipia vituperare. Cogita qua verba sit os tuum locutum, quâ dignatum mensâ, quæ contingat, quæ deguslet, quo cibo fruatur. Perpende cum quibus tempore mysteriorum adstes, nempe cum Cherubim, cũ Seraphim. Seraphim neminem vituperant, sed unus & idem usus ora illorum adimplet, nempe benedicendi & glorificandi Deum. Quomodo ergo potes cum illis dicere Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui ore tuo ad vituperium abuteris? Dic quæso, si vasculo regio, quod semper cibos habeat regios & ad illos ordinatum sit, ad stercora ministrorum quispiam abuteretur, an auderet illud cum reliquis ad eadem edulia regia deputatis, stercore refertum denuo reponere? Nequaquam. Atqui ejusmodi est, quod fratrem accusa, quod vituperas. Cur itaque teipsum sordidum reddis & pollutum? In cœlis consistis, & vituperas? Cum Angelis conversaris, & vituperas? Osculo dominico dignatus es, & vituperas? Tot ac tantis rebus os tuum adornavit Deus, utpote hymnis Angelicis, cibo non tantùm Angelico, sed Angelicam etiam dignitatem superante, osculo suo, complexibus etiam suis & vituperas? Noli obsecro. Magnorum malorum causssam habens res ista quàm longissimè absit à mente Christianâ. Claudamus oris nostri januam, obiciamus repagulum, mordeamus nos ipsos, si quando grave ac durum quoddam verbum dentes nostros transilire voluerit. Precemur Deum, precemur proximum conviciis affectum, nihil hujus ægrè feramus. Nos ipsos percussimus, non illum.*

Chrys. tom. 1. in hom. 1. Psal 40.

Notetur, obsecro, hæc vox sacrificium.

Idem tom. 2. hom. 46. in cap. 13. Matt. mihi pag. 386.

Hier. cap. 15. v. 19.

Idem tom. 5. hom. 52. ad Pop. Ant. mihi pag. 297. & seq.

§. II.

ITa Chrysostomo indigniſſima res visa est, linguâ quâ Deum alloquimur, quâ Dei filium amplectimur, qui Cælites salutamus, eâ ridiculas fabulas, graves obtrectationes, libidinosas spurcitias spargere. Audésne Christiane, Dominum Deúmque tuum in spelæum colubris ac basiliscis plenum introducere? audésne purissimum illud Domini corpus contingere linguâ tuâ, quæ sentina & cloaca est iniquitatis? Narrationem hîc attexo quæ meliùs rem oculis subjiciat.

In urbe celebri non infimæ sortis femina habitabat hæreticorum domibus septa, quamvis Catholicorum mysteria illinc non penitus exularint. Idcirco matrona illa morbo correpta divinam synaxin à Catholico curione petiit ad se deferri. Hîc jam deliberatum est inter cognatos, quandoquidem domus duplici erat ingressu, qua ædium parte, anticâ vel posticâ Corpus dominicum inferretur, erant autem non procul postico sellæ Patroclianæ. Fuerunt qui dicerent, cavendis vicinorum irrisionibus & sannis, Eucharistiam per posticũ inferendam, illic enim non facilè irrisorem fore, ubi nulla esset hominum frequentia. At boni homines, non hoc spectabant, ne ferculum cæleste irrideretur, sed ne facerent quod vicinis displiceret. Non tulit hoc animorum frigus matrona ægra, & cognatos increpans: Quid istud, inquit, suadetis frigidi? non ita fiet. Per anticam Christus inferatur, rideant qui velint; sinamus, quod vetare non possumus. Ego certè Dominum meum hac ignominiâ non

non afficiam, ut eum juxta latrinam inferri curem. Ita A
conrroversia animosè ac prudenter decisa est. Interroga,
oro, mi Christiane linguam tuam, aut eâ tacente, con-
scientiam tuam, quantum illa sordium contrahat uno
die, hebdomade unâ, mense, aut anno uno, an non ea
demum exundans cloaca erit tot otiosis, inutilibus, fœ-
dis, noxiis sermonibus stipata? & tu hac ipsâ linguâ
Christum non transeuntem, sed in te ingredientem,
vis excipere, contingere, amplecti? At lota est, inquis,
piaculari confessione. Quidquid sit; tanti hospitis ho-
nori necdum satis consultum. Si ego tibi piscem appo-
nam delicatissimum, in eâ tamen patinâ, quæ manuum
pedúmque sordes & omne genus sputorum aliquanto
tempore exceperit, num hoc tibi ferculum appeten-
tiam ciebit? Quid indignaris? jam lota est. Sit lota, in-
quis, & nauseam non moveat, honori tamen nequa-
quam est, prandium etiam dapsile tali prębere patinâ. Et
tu tibi persuades, non displicituru Christo, si eum lin-
guâ, quę omnium spurcitiarum fuit receptaculum, velut B
patinâ cibum suscipias?

Ergo lingua vel ideo solertissimè custodienda est,
quòd ea omnium prima cælestem panem contingat. Sa-
cram mensam sæpius accedis? tantò igitur purior sit lin-
gua, quantò crebriùs tantum dominum & puritatis au-
ctorem recipis. Rarò corpore Christi pascēris? tantò igi-
tur frequentiùs labêris linguâ, quantò ratiùs biberis ex
hoc fonte Gratiarum. Vide igitur & attende, ne in te di-
ctum sit: *Nolite dare sanctum canibus.* Matth. c. 7. v. 6.

§. III.

2. Causa linguæ studiosissimè custodiendæ.

ALtera causa Linguæ studiosissimè custodiendæ hæc est: Qui linguam velut ignem custodit, ab in-
numeris se malis defendit. Jacobus Apostolus *Linguam inquietum malum, plenam veneno mortifero* dixit. Quid in
udum hoc agiléque membrum dici potest gravius? si
extrema linguæ cuspis venenata foret, quis non jure
istius jaculi venenatam cuspidem timeret? enimverò lin-
gua non leviter infecta, veneno plena est. Bufonum to-
xicum propinat, non arterias solùm occupat, cor petit
& jugulat. Linguam putes scintillam modicam, sed silva
sit quæ Orbem terrarum æquet, hanc scintilla illa unica & incendere potest, & comburere. Sanè in numeros
redigi non possunt Iliades malorum, quæ ab unâ atque
unicâ linguâ proveniunt. Ergo sopienda est favilla, ne
surgat in flammam; furculus amputandus, ne crescat in
silvam; gutta exsiccanda, ne tumescat in fontem. Lin-
guam non impetus, sed intellectus ad loquendum sol-
vat. Nec enim oculi tantùm clausi, sed & lingua servan-
da est vincta. Nam ut bene ratiocinatur Gillebertus:
Lingua prava iracundiæ & indignationis occasiones requirit, injurias vel falsas simulat, vel verâs exaggerat, quas debuerat dissimulare: ad offensam officia etiam interpretatur, & venenati sermonis scintillas adhibet ad commovendum cor suum. Quid lingua nequam cordi tuo talem adhibes flammam? sufficiat illi flamma sua, sufficiat illi concupiscentiæ ardor carnalis, & levitatis calor innatæ, quibus cor tuum ut volubilis rota impellitur. Noli ignem igni adhibere, & concupiscentiæ addere malitiam. Ignem hunc quem evomis, hauris de gehennâ. Inde incipit, & illò rapit. An non igitur hic ignis ne latiùs serpat coërcendus, ne ad orcum rapiat, extinguendus? Ety-
mon Linguæ Bernardus investigans, *Lingua*, inquit, *di-
citur, quia lingit adulando, mordet detrahendo, occidit men-
tiendo.*

Linguæ nocumenta nullis numeris comprehendi possunt.

Gillebertus Bernardo sycophantiarum, ser. 24. in Cant. propè finem.

Item de in-demo pag. 1085.

Bolen. de aur. Ling. cap. 59.

Leonardus Rubenus Abbas in S. Benedicti familiâ, corruptæ Linguæ centum viginti quinque vitia seu ma-
la compendio percenset. Putem ego vitiosæ Linguæ no-
cumenta nullis numeris posse comprehendi, res infinita
est. Ecquis numeret? *Vniversitas iniquitatis*, Lingua effre-
nis: Orbis Phaëthon est.

§. IV.

SVidas, alloquendo Linguam interrogat: Lingua quò vadis? Cui illa respondet: Urbem eversura aut in-
stauratura. Tantæ sunt vires huic carnis particulæ, civi-
tates totas vel subruere, vel excitare potest; multùm, si
velit profutura; si nolit, obfutura plurimùm. Hebræus
sapiens proniss imè assentitur, & *Benedictione Iustorum,* Prov. c. 11. v. 11.
inquit, *exaltabitur civitas, & ore impiorum subvertetur.* To-
tum Orbem potest, nedum urbem subvertere hic Phaë-
thon. Pompejus certè dicere ausus est: Si pede vel semel
terram feriat & arma vocet, totum terrarum orbem ad
arma ruiturum. Suidas, quem dixi, juvenem producit
ita loquentem: Boni patris filius ego sum, linguam qui-
dem ignavam, manum autem habui operosam. Nunc
ista pericliratus, video mortalibus linguam, non facta,
omnium rerum esse ducem. Mox additur velut respon-
sum: Linguâ tu quidem polles: virum ego verò scio ne-
minem bonum, qui perpetuò videri vult se rectè dicere. B
Nam improbi oris esse judicatur, qui sermone semper
vult esse victor.

Suid. V. γλῶσσα, ποῦ πορεύη.

Et quis nostrum est, qui non vel invitus fateri coga-
tur: O lingua, lingua, quot mihi pericula struxisti, quot
quantáque mihi damna inflixisti! Quoties, ô quoties
tuo vitio Deum offendi, homines læsi, meipsum perdidi!
Sed impostorum ero cautior, fallacias tuas vigilantiùs
observabo, impetus tuos animosiùs coërcebo; ligabo te
& catenis vinciam, ne rationis injussu temerè prorum-
pas. Novi Salomonem sapientissimè dixisse: *Qui custo-* Prov. c. 13.
dit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est v. 3.
ad loquendum, sentiet mala.

Si constet aliquod provinciæ vel regni propugnacu-
lum velut clavem esse, ad eam provinciam seu regnum
hosti reserandum vel occludendum & observandum,
ignavus sanè princeps aut rex sit, sibique malevolus, qui
propugnaculum illud militaribus excubiis non firmet,
qui curas & cogitationes non conferat in eum locum, de C
quo verè dicatur; qui custodit hoc oppidum, custodit
regnum: tuta sunt omnia, si huic castro satis prospe-
ctum: si hostis hinc arceatur, alibi frustra oppugnabit; si
hoc castrum expugnet, incassum alia propugnabuntur.
Atqui nos scimus verissimè dictum: *qui custodit linguam
suam, is custodit, & animam suam*: qui unicum hoc malum
cavet, innumeris se malis subducit.

In eo igitur homine disciplina omnis collapsa sit ne-
cesse est, qui propugnaculum hoc tanti momenti negli-
git; hostem nusquam cavet, si hîc non caveat; animam
perdidit, qui linguam non servavit.

§. V.

AIunt hominem Hebræum Rabbi Jehuda, virum
facetum in foro proclamasse, sibi esse domi aquam
auream maximi pretii, quæ restituendis viribus & pro-
ducendæ vitæ plurimùm faceret. Audiit hoc filiola Rab-
bi Jodai & domum nuntiavit patri, venales esse pretio-D
sissimas merces. Mox emptores affluere, & de aquâ vitæ
aureâ curiosè quærere, pecunias amplas spondere; qui-
bus ille domum perductis & Bibliis apertis trigesimi ter-
tii Psalmi versum decimum tertium recitavit: *Quis est ho-* Psalm. 33.
mo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? prohibe linguam v. 13. & 14.
tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Et hæc illa
est, inquit, aqua vitæ aurea, *Prohibete linguas vestras à malo,* Doctrinale
vitam & dies videbitis bonos. Hebr. c. 12.

Hoc illud, ô cives & Orbis incolæ, nobilissimum
pharmacum est adversus innumerabilia mala: *Prohibete
linguas vestras à malo.*

Trojanus Rex Æneas consulturus oracului, Sibyl-
lam obnixè rogat: Vir. lib. 6. Æneid. post init.

Foliis ne carmina manda.

Folia sunt hominum verba. Bernardo id credamus ita Bern. die se-
scribenti: *Vilis & volatilis res verbum hominis, nullius molis,* sto Apost.
nullius Pet. & Pauli ser. 2. initio.

nullius ponderis, nullius pretii, nullius soliditatis. Aërem verberat, unde & verbum dicitur, & sicut folium quod vento rapitur, effluit, & non est qui consideret.

Sunt qui quidquid iræ, quidquid indignationis & lasciviæ animo conceperunt, id istis foliis inscribant. Hinc confusio rerum & perturbatio plurima. Ne, quæso, carmina tam stulta, tam lasciva foliis mandate; grande vos malum expectat. Ne cogitationes tam impuras & plenas furoris per verba effundite. *Prohibete linguas vestras à malo, à malis imò inhumeris.*

Chrys. tom. 4. hom. 15. in cap. 4. Ephes. mihi pag. 944.

Ad rem egregiè dixit Chrysostomus: *Tale os omnium malorum est causa: imò non os; sed qui illo malè utuntur. Hinc vituperia, convicia, blasphemia, incendia, & fomenta voluptatum, cædes, adulteria, furta breviter hinc omnia mala generantur. Et quomodo cædes, inquis? A contumeliâ in iram, ab irâ in plagas, à plagis ad cædem progressus es. Itaque si sermone tuo ædificationem subvertis, melius est ut taceas & nunquam loquaris.*

Bern. de inter. domo serm. 43.

Nec aliter Bernardus: *Vanus sermo*, inquit, *citò polluit mentem, & facilè agitur, quod libenter auditur. Vanus enim sermo vanæ conscientiæ est index. Mores hominis lingua pandit, & qualis sermo ostenditur, talis animus comprobatur, quoniam* ex abundantiâ cordis os loquitur. *Sermo vanus non erit absque judicio, quia ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per verba vana dilabuntur.*

Matth. c. 12. v. 34.

Quid clarius dici potest aut gravius? *Ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per verba vana dilabuntur.* En lernam malorum, linguam non religiosè custoditam! Qui Linguam non custodit, in lernam hanc incidit. Prius ergo, quod Chrysostomus monet, ruminentur & librentur verba, & postea proferantur.

Chrys. tom. 1. in cap. 1. Genes. mihi pag. 20.

CAPVT LVIII.

Modus custodiendi linguam, observare loquendi circumstantias.

IN Thraciâ, locis rigentibus vulpes, animal alioqui solerti auditu, amnes gelatos lacúsque non nisi ad pastum itura redituráque transit. Observatum eam aure ad glaciem appositâ conjectare prius crassitudinem gelu, & explorare num fortè falsura transeuntem glacies, num subterlabentes aquæ audiantur, quæ indicium faciant, fallacem crustam vestigiis cessuram. Quisquis ad loquendum os pandit, glaciem subit periculosissimam. Idcirco iter hoc omne prætendendum est, ne cæca vestigia fallantur.

Plin. lib. 8. hist. nat. cap. 28.

Eccli. c. 22. v. ult.

Siracidæ votum est: *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis & lingua mea perdat me.* Tantâ opus circumspectione, tot expendendæ circumstantiæ locuturo, tantæ omnino molis est rectè loqui, ut vel sapiens non immeritò certam sibi damnationem metuat è solâ linguâ, & ardentibus votis scire cupiat, ecquando aperiendum, claudendúmque sit hoc oris ostium. Ad errandum quippe, vel unius circumstantiæ defectus satis est; ad rectè loquendum sedulâ omnium circumstantiarum observatione opus est. Philosophiæ scitum est, Bonum consurgit ex integrâ causâ, malum è quocunque defectu.

Quapropter rectè convenientérque à priscis Patribus Basilio, Ambrosio, Bernardo, atque aliis circumstantiæ loquendi proponuntur, iis observandæ sedulò, quibus curæ est loquendo non errare. Sequamur ergo duces quos habemus sanctissimos, & ordine loquendi circumstantias adnumeremus.

§. I.

1. Loquendi circumstantia: *Rectâ Intentione loqui.*

PRima loquendi circumstantia, *Rectâ Intentione loqui.* In limine offendit, & ad ipsam domus januam impingit, qui aut nullo fine, aut non bono loquitur. Neque enim satis, ut suum verbis sit pondus, illáque à se non mala sint, sed & certus bonúsque finis necesse est iis respondeat.

A

Est non nemo (beati Bonaventuræ judicio) qui linguam à profanis sermonibus substringit, sed eo fine, ut spiritualis habeatur: aliùs ideo loquitur, ut acuti ac limati homo ingenii, vel ut disertus & eloquens audiatur: illud hypocrisis, hoc vanitas est & superba stultitia. Sunt qui loquantur ut risum moveant, alii ut fletum ac lacrymas eliciant, sed non pias & parum profuturas: hi verba eò congerunt ut hominem sibi designatum ad indignationem & iram provocent: alii loquuntur tantùm ut loquantur, horáque optimas non tam fallant quàm perdant. Prava Intentio, pessimi fines.

Quare locuturus ante suum ipse os interroget: *Cur moveris, cur panderis, cur loqui vis?* aut causam loquendi ede, aut tace. Vide obsecro, mi Lector, quæ de rectâ Intentione disseruimus duobus libris in Amussi, eò te volentem, puto, amandamus, ideóque nunc pergimus.

B

Altera loquendi circumstantia, *Circumspectè loqui.* Illud de quo sermo instituendus diligentissimè considerandum est, neque vel verbulum unquam efferendum sine circumspectione. Dicas: quis omnia verba ad aurificis libellam examinet? Is omnino, mi Christiane, accuratè hoc faciet, qui audierit jubentem: *Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos oris tui rectos, & attende ne fortè labaris in linguâ.*

2. Circumspectè loqui. Ecclus. c. 7. v. 7. Prov. c. 25. v. 11. Eccli. c. 22. v. 32. Prov. c. 18. v. 23. Eccli. c. 32. v. 8. Illa loquax fœmina.

Attentam hanc circumspectionem in verbis ipsa nos natura docet, quando linguam non unâ duntaxat januâ munivit, dentium unâ, labiorum alterâ, ita pariete gemino sepsit. Chrysostomus id disertè asseverans: *Deus Chrysostomus eam*, inquit, *velut muro duplici voluit circumdari. Nam dentium tegmine & labiorum custodiâ continetur, ne verba improvidâ garrulitate proferantur. Refrena igitur linguam, & si non patitur reticere, dentium morsu quiescat, & tamquam carnifici tradatur dentibus, nam hoc est eam conducibilius sustinere, quàm postea aquæ stillationem nullatenus promereri.* Hinc ille absurdi quippiam locutus interrogatur:

C

Dentis clausura tui quæ vox elapsa reliquit? Gellius, Noct. Att. cap. 15.

Cùm igitur natura linguam vallo dentium & septo labiorum cinxerit, cùm aures dederit patulas, non solùm parcè loquendum, sed etiam considerate; imò ut possis parciùs loqui, loquere consideratiùs.

Duas, ut ajunt, venas exporrigit lingua, illam ad cor, ad cerebrum istam, ubi sedes intellectui assignata: quo quidem erudimur, id omne quod à linguâ prodit, plenum esse debere rationis. Atque hoc inter hominem fatuum & sapientem discriminis est, quod fatuus cor suum ore reponat, sapiens os suum in corde recondat; illum ad verba provocat garrulitatis libido, suadétque omnia quæ libet licere loqui; prudens in corde os continet: quidquid enim ab ore abit, consilio, ratione, judicio libratum venit.

Quâ de re Cyprianus ita ratiocinatur: sicut homo sobrius & temperans nihil ciborum trajicit in stomachum quin illud ante præmanderit, & dentium molâ subegerit: ita vir prudens nil linguâ in publicum protrudit, quod non prius in pectore digesserit. Oratio bilanci rationis non imposita, & rixas & plurimum mali excitat.

D

Par esset omnino, ut non minùs tardi ac difficiles ad solvendam linguam, quàm ad aperiendam crumenam essemus. Quàm lentè, quàm & considerate, Deus bone, loculos diducimus, nunquam deliberatior mora est, nunquam magis lyncei sumus, quàm cùm pecuniam expendimus, hîc omnem in pectus senatum cogimus; hîc variæ quæstiones, an non nomen jam expunctum per conjugem, per liberos, per cognatos, per servum? & quàm levis est tamen jactura numi inconsulto expensi, si cogitetur damnum sermonis malè prolati? hîc moremur, hîc deliberemus; in nullo laudabilius cunctabundi erimus,

di erimus, quàm in loquendo. Cogitet prudens cunctator quid locuturus, quâ de re, & quam ob causſam? A

§. II.

3. Circumstantia: *Verecundè loqui.*

TErtia loquendi circumstantia, *Verecundè loqui*, seu, quis & apud quos loquaris perpendere, an juvenis coram sene, discipulus coram magistro, coram sacerdote profanus, coram patre filius, coram domino servus; an contrà coram liberis parentes, coram discipulis magistri; coram tironibus veterani.

Eccli. cap. 7. v. 15. & cap. 32. v. 10. 11. 12. & 14. Sacræ paginæ monent: *Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum. Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia. Adolescens loquere in tuâ causâ vix: si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quarens. In medio magnatorum non præsumas; & ubi sunt senes non multùm loquaris.*

Silentium actus verecundiæ & indolis bonæ signum. Divo Bernardo teste, silentium est maximus actus verecundiæ. Est etiam indolis bonæ & educationis ingenuæ signum, senioribus juvenem concedere; & ipsa B decori ratio exigit tacere, aut parcè loqui, ubi sunt qui dignius loquantur.

4. Circumstantia: *Accommodatè loqui.* Eccli. c. 20. v. 7. Quarta loquendi circumstantia, *Accommodatè loqui*, præsertim loco & tempori. Primarium prudentiæ munus est, scire loqui tempore locóque congruo. Quod affirmans Siracides: *Homo sapiens*, inquit, *tacebit usque ad tempus: lascivus autem, & imprudens non servabunt tempus.* At verò sedulum istius circumstantiæ observatorem oracula divina sic laudant: *Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.* Neque verò placere potest quod profertur tempore non suo. Nàm ut Siracides testatur: *Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.* Prov. c. 25. v. 11. Eccli. c. 20. v. 22.

Hùc spectat modestiæ præceptum: Sermonem alterius non interrumpere; quod non solùm Urbanitas fieri vetat, ut agreste quid, sed & Humilitas damnat, ut superbiolam. Hebræus Sapiens sic pronuntiat: *Qui priùs respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.* Prov. c. 18. v. 13. C

Eccli. c. 11. v. 8. Alii legunt posterum. Hoc ipsum Siracides confirmans: *Priusquam audias*, inquit, *ne respondeas verbum, & in medio sermonum ne adjicias loqui.* Expecta sis igitur dum alius sermonem quem cœpit, finiat, tum tu ordire proferre tua, alioqui garrulæ fatuitatis signum præbebis. Addit hìc Basilius: Si quid in plurium confessu interrogetur, tu respondendi vices aliis ne præripe; tace dum sigillatim dicere jubearis, est enim superbiæ, ultro sese offerre aut ingerere, & principem respondendo locum præoccupare.

5. Circumstantia: *vocis submissâ loqui.* Eccli. cap. 32. v. 11. & 13. Quinta circumstantia est, *voce submissâ loqui.* Est modus non solùm in rebus, sed etiam in sermonibus. Hipponensis præsul Augustinus in illud Marthæ cum Magdalenâ breve colloquium: *Et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.* Quomodo, inquit, silentio vocat cùm loquatur, dicatque, Magister te vocat? Et respondet, vocem depressam silentium vocari. Sed de voce submissâ egimus cum linguam tumultuantem castigaremus. D

Ad hanc loquendi circumstantiam reducitur à sancto Bonaventurâ oris serenitas, & in gestu decorum. Nam os contorquere, nares corrugare, labia nimiùm diducere, frontem caperare, caput ventilare, & decentiam graviter offendunt, & signa sunt animi malè compositi. Sic & voci moderandum, ne illa nimiùm fracta sit & remissa, ac si loquentem loqui tædeat. Sermonem suavitas condiat, vultum serenitas aperiat.

Eccli. c. 35. v. 11. Non solùm voces omnium sapientum, sed & divini libri mirificè commendant serenitatem oris. Siracidæ præceptum est: *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Quidquid agis exporrige frontem, exue tristiorem ac severiorem vultum: homines tranquillæ bonæque mentis aspice, *In omni tempore vultus illorum hilaris.* Eccli. c. 26. v. 4.

§. III.

HIc ego Magnates, proceres, principes, regésque universos submississimè obtestor, sed & patresfamilias, religiosorum majores, & quoscunque alios præsides rogo, Salomoneum illud oraculum attentissimè perpendant: *In hilaritate vultus regis, vita; & clementia ejus quasi imber serotinus.* Nam facies regis amœna & hilaris incolumitatem, & vitam quodammodo afflat, inspirátque subditis. Sicut auroræ jamjam appetentis jubar caliginem noctis discutit; ita jucunda regum facies mœrorem ac metum pavefactis adimit. Prov. c. 16. v. 15.

Annæus Seneca cogitare jubet, utrum Mundi status gratior oculis pulchriórque sit sereno & puro die, an cùm fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes hinc atque illinc micant? Atqui non alia facies est quieti moderatíque imperii, quàm sereni cæli & nitentis. Crudele regnum turbidum tenebrisque obscurum est, inter trementes & ad repentinum sonitum expavescentes, nec eo quidem, qui omnia turbat, inconcusso. Senec. lib. de Clem. cap. 7.

Decorum est omnino, ut principes regésque non solo nomine, sed & vultu animóque sint *Serenissimi*, cælum nobis innube ac purum repræsentantes: regii vultus nubila plus quàm ætheris minacem tristitiam horremus. Quisquis imperat, vultum induat serenum, & longè suaviùs, & efficaciùs ut plurimum imperabit. Contracta frons, & acerbior vultus exosum reddunt Imperium. In hilaritate vultus regis, vita. Atque ut fronti vicina est lingua, ita dictum illud sapientissimum mihi videtur, quo non magnates tantùm, nec soli Principes, Reges, Imperatores, quamvis hi præcipuè, sed quicunque alii vel familiam solum gubernantes monentur, frontem, os, pectus eâ ratione observare. Ut in fronte sal, in ore mel, in pectore sale gerant seu mare. Explicamus. Tria gubernationi cuicunque necessaria.

1. In fronte sal. *Sal, Sapientis symbolum.* Primum gubernationi cuicunque necessarium est, *In fronte sal*, seu naturalis quædam Prudentia, saltem mediocritati propinqua. Imprudens & temerarius Phaëthon non regit currum, sed evertit.

2. Mel in ore. Alterum ad temperandam potestatem pernecessarium est, *Mel in ore*, seu suavitas sermonis & jussus. Imperia inhumana & aspera sunt exosissima. Roboamus Rex Israëlis & Judæ, imperio immiti unico, omne Israëlis regnum perdidit. Cui minus est prudentiæ, plus mellis affundat; imò & prudentissimus quisque, si melle careat, inter barbaros & crudeles dominos numerabitur. Aut igitur non impera, aut imperium mitiga.

3. In pectore sale. *Sale priscis idem quod mare.* Tertium quod ad gubernationem requiritur est, *In pectore sale*, seu mare, quod pectoris amplitudinem designat: anguśti animi homo, ad tenendum imperii clavum tam non idoneus est, quàm lepus ad tenendum tympanum; omnia ille metuit si vel mus obstrepat. In Regum fastis asseritur: *Dedit quoque Deus sapientiâ Salomoni* (ad gubernandum) *quasi arenam quæ est in littore maris.* Ennius lib. 14. Annal. *Cæruleum spumat sale conferta rate pulsum.* Ergo in gubernatoris & præsidis cujuscunque capite sit Sal, in ore Mel, in pectore Sale. Et licet mel oris, suavitásque sermonis, ubique grata & pæne semper sit necessaria, præcipuè tamen, cùm aut monemus, aut reprehendimus. Qui alium castigat iratus ipse aut perturbatus, videtur id nequaquam facere ut emendet, sed ut vulneret; *Virtus enim cum vitio non rectè docetur*, nec per superbiam humilitas instillatur, nec per impatientiam patientia commendatur. Si me flere vis, flendum priùs ipsi tibi est: si objurgare me vis, omitte quod priùs in te foret objurgandum. Beato Ambrosio maximè placet, *monitio sine asperitate, & hortatio sine offensione.* 3. Reg. c. 4. v. 29. Ambr. lib. 1. Offic. c. 22.

Monitum Ambrosii, præceptum Pauli confirmat: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres.* 1. Tim. cap. 5. v. 1.

§. IV.

HIc etiam jure vitio vertitur affectata & nimis compta dictio, quæ numeris moduliſque Rhetoricis inſtructa nimiam ſpirat prudentiam, & argutias miſcet non placituras. Hîc ego Concionatores hujus ævi convenio. Pace veſtrâ dixerim, ô Viri, nonnulli veſtrûm hoc ipſo furiarum genere inquietantur, qui cultui dictionis intenti, in ſeipſis ſpiritum, in auditoribus fructum priùs eripiunt quàm adferunt. Quid verba colligimus, quid voculas componimus, & cæleſtem doctrinam his lenociniis infamamus?

Procul à Chriſtianorum templis delinificam illam facundiam, quæ vulneri cicatricem mentitur, quæ auditorum animos voluptate inani perfundit, quæ verbis ad venuſtatem compoſitis laudes eblanditur, quæ concinnam elegantiam, & neſcio quid nugarum ac vanitatis affectat ut placeat.

In concionibus facundia affectata eſt reſpuenda.

Procul à ſacris cathedris ventoſam & enormem loquacitatem: Chriſtus prædicandus eſt, & hic crucifixus; Pœnitentia ſuadenda, & quidem ſtabilis ac conſtans; quatuor hominis ultima ſunt inculcanda; Dei voluntas, & humanæ cum eâdem conformatio explicanda; æternitas identidem ingerenda; ad diſſertationes iſtas non opus meliitis verborum globulis, non modulato currentis facundiæ ſonitu, non quæſitarum vocalium vaniſſimo ſtrepitu: Spiritu hîc opus eſt & amore in Deum incenſo; qui uti facundiam non ſpernit, ita nec quærit; imò etiam odit & reſpuit, ſi ſit affectata. Et quemadmodum aqua illa cenſetur optima, quæ nullo ſapore eſt imbuta, ita dictio illa pulcherrima, quæ affectatione nulla eſt corrupta.

Sed à ſuggeſtu & publicâ dictione ad loquendi circumſtantias redeo, & receptui cano. Inter priſcorum Patrum monita Hieronymus tam ſuccinctè dixit, quàm nervosè: *Sermo prolatus, eſt lapis emiſſus, quapropter diu antequam ſermo proferatur, cogitandus eſt.*

Hieron. de Virginit.

Ambr. lib. 1. Offic. cap. 2.

Ambroſius hoc confirmans: *Aliæ ſunt viæ*, inquit, *quas debemus ſequi, aliæ quas cuſtodire; ſequi vias Domini, cuſtodire noſtras, ne in culpam erigantur. Potes autem cuſtodire, ſi non citò loquaris.* Utrumque reddit confirmatiſſimum Hebræus ſapiens, qui homini circumſpectæ loquelæ tranquillam felicitatem pollicetur hoc chirographo: *Qui cuſtodit os ſuum & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam.* Cùm enim lingua intemperans plurima peccet, mens utique rea in anguſtias & mœrores quamplurimos conjicitur, quos effugit qui prudenter & cuſtoditè verba facit.

Prov. c. 21. v. 23.

Porrò iis qui imprudenter & incautè loquuntur, verba non in pectore, ſed in ore naſcuntur; quos priſcus philoſophus perſtringens: *Qui ſunt leves*, inquit, *futiles & importuni locutores, quique verbis humidis & lapſantibus defluunt, eorum orationem bene exiſtimatum eſt in ore naſci, & non in pectore.* Huic accedens Egidius Diaconus: *Quoties*, inquit, *oratio in linguâ ſolùm naſcitur, pectus conceptam magno nixu pœnitentiam parit. Solet enim è temere dictis provenire pœnitudo, quæ Conſcientiam velut in equuleum rapit, & erroris lapſuſque confeſſionem ab illâ exprimit.* A tot moleſtiis & doloribus immunem ſe reddit, qui quæ locuturus eſt, circumſpicit. *Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam.*

Mada. de Dogm. Platonis.

CAPUT LIX.

Vitioſæ Linguæ quomodo ſanandæ ſint: prima quatuor medicamenta traduntur.

APollonius Thyanæus, ille Orbi notus philoſophus (uti de eo prodit Philoſtratus) ſuos diſcipulos eâ loquendi lege imbuit, ut aurorâ vicinâ cum Diis; diei progreſſu de Diis loquerentur; ceterum tempus humanis ſermonibus ſed eruditis impenderent. Lex pulchra, & utilis. Duo Chriſti ſervatoris diſcipuli Emaunteem contendentes, hunc crediderim, ſervarunt ordinem. 1. Antequam ſe viæ committerent, utique ſe Deo precibus commendarunt, quâ quidem ratione cum Deo locuti ſunt. 2. Die ad umbilicum jam deducto, de Chriſto Dei filio loqui cœperunt. 3. Chriſtum Dominum peregrini habitu tectum invitarunt ad hoſpitium; *mane nobiſcum quoniam adveſperaſcit, & inclinata eſt jam dies*: & coëgerunt illum. 4. Concionati ſunt demum, & quidem ipſis concionatoribus, Apoſtolis. Nam *ſurgentes eâdem horâ regreſſi ſunt in Hieruſalem & invenerunt congregatos ſuos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes, Quod ſurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in viâ, & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.*

Hi profectò non malè diem expenderunt, linguâ præclarè uſi. Nec mirum; Præceptorem habuerunt è cælo, ſed revera ſerium, & qui diſcipulos non indulgenter habuit, nec illis blanditus eſt; ſeverâ eos diſciplinâ irrigans: *O ſtulti, ait, & tardi corde ad credendum.* Quâ illi quidem prælectione tam inſigniter eos eruditi, ut ab iis velut jam Magiſtris didicerint Apoſtoli, quomodo loquendum de Chriſto rediviso.

De univerſis Linguæ vitiis nos hactenus locuti ſumus; multa quidem, ſi verba numeremus; pauca, ſi maximum malorum numerum ſpectemus. Enimverò bonus ludimagiſter non ſolùm oſtendit characterem malè formatum, ſed docet inſuper quâ ratione formandus ſit; boni artificis eſt non tantùm diſcipuli errores in artem commiſſos reprehendere, ſed etiam docere quomodo jiſſint corrigendi. Plurima linguæ vitia percenſuimus; hoc unum nunc ſupereſt, ut quâ ratione illa ſint corrigenda doceamus. Neque enim ſatis eſt ſcire ſe ægrotare, niſi præſto ſint & pharmaca, quæ conveniant ægroto. Quando igitur tanti refert non tantùm vitioſè loqui dediciſſe, ſed artem etiam rectè loquendi condiſcere, hoc jam agamus, & tribus his ultimis diſſertationibus remedia & medicamenta comparemus, quibus vitioſæ linguæ ſubveniendum. Huic triplici diſſertationi ſignificandæ litteram Pythagoream Yplon præfigimus, litteram tricornem aut tricuſpidem; nam inſenus unum, ſuperiora duo habet cornua. Affirmat Plinius Indicos boves & unicornes & tricornes reperiri. Nos contrà univerſa Linguæ vitia, diſſertationem triplicem, velut bovem triconem ſtatuemus hac quidem ratione, ut in ſingulis trium capitum iſtorum aliquot præcepta, ſeu medicamenta tradamus, quibus Linguæ vitioſitas omnis emendari poſſit. Atque ut memoriæ quoque conſulamus, præceptiones dabimus nec longas, nec obſcuras, ſed quæ dictu & captu faciles ſint: Ipſæ tot leges confundunt & obruunt memoriam. Atque ita hac quidem diſſertatione prima præcepta ſeu medicamenta quatuor; alterâ, quatuor alia; tertiâ demum, quatuor ultima remedia perſanandæ linguæ proſequemur.

Plin. lib. 8. cap. 21.

§. I.

PRimum remedium ad vitioſam linguam curandam eſt ORATIO. Sapientiæ oraculum Salomon clarè pronuntiavit: *Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam.* Hoc dixit: Tu tibi Deum precibus propitia, & animum adverte, non deerit rerum omnium eſt auctor qui linguam, aliter intractabilem, regat. Lucu-lentè prorſus Auguſtinus hoc ipſum affirmans, *Intelligamus*, inquit, *chariſſimi, ſi linguam nullus hominum domare poteſt, ad Deum confugiendum eſt qui domet linguam noſtram. Si enim tu eam domare volueris, non potes, quia homo es; linguam nullus hominum domare poteſt.* Eodem animo dixit Baſilius: *Os ſuum orationibus communiet, jugiter atque plus vigeat*

Prov. c. 16. v. 1.

Aug. in Pſal. 140.

Baſil. hom. de

alia

aliis orans: Pone Domine custodiam ori meo. Nulla bestiarum seipsam domat: solius hominis est cicurari à seipso, vel ut rectiùs dicam, ultro seipsum offerre cicurandum. Aug. Hist. Augustinum iterum excellentissimè hac de re disserentem audiamus: verba illius fide optima recitabo. *Homo,* inquit, *domat feram, non domat linguam. Domat leonem & non refrenat sermonem. Domat ipse, & non domat seipsum. Domat quod timebat, & ut se domet, non timet quod timere debebat.* Addit: *Attendite similitudinem ab ipsis bestiis quas domamus. Equus non se domat; Camelus non se domat; Elephantus non se domat; Aspis non se domat; Leo non se domat; sic & homo non se domat. Sed ut dometur equus, bos, camelus, elephantus, leo, aspis, quæritur homo: Ergo Deus quæratur, ut dometur homo. Ergo, Domine, refugium tu factus es nobis. Conferimus nos ad te, & bene nobis erit de te. Malum est enim nobis de nobis. Quia dimisimus te, dimisisti nos nobis. Inveniamur ergo in te quia perieramus in nobis. Quid ergo fratres mei? dubitare debemus, quia mansuetos nos faciet Dominus. si nos domandos ei præbeamus? Domuisti leonem, quem non fecisti: non domat te qui fecit te?*

Hoc igitur studiosissimè laboremus ut nos nostramque linguam Deo domandam, per precationes præbeamus. Ipsemet Augustinus quod sermone docuit, exemplo firmavit. Siquidem de seipso fassus: *Quotidiana,* inquit, *fornax nostra est humana lingua. Imperas nobis, Domine, & in hoc genere continentiam. Da quod jubes: & jube quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum.* En Augustinum non solùm orantem, sed & plorantem, ad evitandum linguæ venenum. Quisquis igitur, bene vult loqui, bene oret: primum & pæne princeps vitiosæ linguæ remedium est ORATIO.

August. lib. 10. Conf. 37. initio.

§. II.

ALterum est ASSIDVA COGITATIO DEI VBIQVE PRÆSENTIS. Heu quales per Orbem sermones volant, quàm impuri, quàm pestilentes! Quisquis es, obsecro, vel solâ cogitatione Orbem obi, & auscultа, quàm ridicula, vana, fœda, noxia loquantur homines, perinde si nullus sit Deus qui omnia singulaque audiat, omnia singulàque judicaturus & puniturus. Illorum insipientium infiniti sunt, qui dicant in corde suo, Non est Deus. Is certè Deus his talibus non videtur esse qui leniſſimos quosque susurros & occultissimas quasque cogitationes audiat. Hinc nemo quod bonum est loquitur, nemo quod purum sanctúmque est cogitat.

a Assidua cogitatio Dei ubique præsentis.

Si quis hodie Cynicus Diogenes cum laternulâ obeat, seséque confabulantium circulis inferat, ponátque illam Domini quæstionem: *Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem?* Plurimi, vix dubitem, faterentur quod res est, & hi quidem dicerent: acuimus linguas & absentes egregiè vellicamus; se tamen obtrectatores esse negarent. Alii: miserias nostras vicissim querimur; hoc pallio murmurationes hi tegunt. Alii: rumores novos narramus. Deberent dicere, nugas, fabulas, nec non mendacia tractamus. Isti: bona verba damus, hoc est, adulamur & palpamus. Illi: est nobis de aliquo controversia; sic rixas & jurgia honesto nomine defendere solemus. Essent qui dicerent: Fallendo tempori sermonis symbolas conferimus; rectiùs responderent; Otiosa miscemus colloquia, susurrones agimus. Sed neque verecundis & lascivis deesset larva, quam suis spurcitiis oppanderent, facetos se atque hilares esse affirmarent. Ita pessimis quibusque colloquiis honestos titulos præfigimus. *Nemo quod bonum est loquitur.* Quod inde ferè provenit, quia nemo Deum ubique præsentem reveretur. Quod si Christianus aliquis Diogenes interrogando pergat: *Quid sunt hi sermones vestri?* quo in numero censendi, quo præmio afficiendi, vel supplicio? num eos Deo placere creditis? Hîc ferè risus & irrisio responsi vice sequeretur, aut certè frigidissimum improbæ linguæ patrocinium. Nam etsi Deum ubique præsentem credimus, certè non cogitamus. Hanc autem cogitationem Gregorius Neocæsariensis reprimendæ verborum levitati efficacissimam ducebat, quando vaniloquiis nostris Majestas divina (si posset) in tristitiam daretur. Certè beatus Paulus cũ jussisset Ephesios omni sermone malo abstinere, tanquam rationem reddens: *nolite,* inquit, *contristare Spiritum sanctum.* Veteris Philosophiæ præceptum est: *Sic loquendum esse cum hominibus, tanquam Dii audiant; sic cum Dis tanquam homines audiant.* Hoc ferè sensu sapienter præcipit & Seneca: *Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.* Profectò ad omnem vitæ licentiam & improbitatem plurimis expeditissima est, hęc unica cogitatio: *Solus sum, & nemo me videt.* Tunc mala consilia agitant: tunc aut aliis aut sibi futura pericula struunt: tũc cupiditates improbas ordinãt: tunc quidquid aut metu aut pudore celabat animus expromit: tunc audaciã acuit, libidinem irritat, iracundiam instigat. Ita se solum esse credere, à nemine videri, à nemine audiri, scelerum grandis stimulus est. Quisquis igitur cupit frenare linguam, assiduè Dei præsentiam cogitet. Tantò quis cautiùs loquetur, quantò sibi altiùs impresserit hoc unum: *Auditis; Angeli audiunt, Deus audit, & tu dictorum rationem posteris suo tempore.* Beatus Petrus ad id hortatus: * *Si quis loquitur,* inquit, *quasi sermones Dei* Deus ubique præsentissimus, & spectator & auditor est omnium. Hic te rogo, mi Lector, † Nicetam meum non gravatè adi, & vide quæ illic de Dei præsentiã in omni loco explicatè traduntur. Quare alterum curandæ linguæ remedium est. Assidua *Dei ubique præsentis* cogitatio.

Ephes. c. 4. v. 30.
Macro. lib. 1. Saturn.
Senec. Epist. 10. fine.
Cogitatio Solus sum, & nemo me videt, est via ad omnem vitæ licentiam.
* 1. Pet. c. 4. v. 11.
† Nicetas l. 2. cap. 20.
Quidquid autem Anno 1621 per sacros dies Adventus Dominici, coram Serenissimo Electore ac Duce Bavariæ Maximiliano, de Dei præsentiã pro suggestu explicatum est, id omne in epitomen velut eliquatum, dicto capite proponitur.

§. III.

TErtium est PRÆMVNITIO ET ANIMI PROVISIO AD LOQVENDVM. Hîc nobis commodum est jam proximè priori dissertatione monuisse observandas in loquendo circumstantias. Quod prisci patres variè confirmant. Ambrosius particulatim: *Sapiens,* inquit, *priusquam loquatur, multa considerat: quid dicat, cui dicat: quo loco, quo tempore dicat.* Nimirum hæc priùs animo cogitanda, quàm laxanda lingua. Augustinus eruditè: *Sicut eligis,* inquit, *quo vescaris: sic elige quod loquaris.* Cibum per os ingressurum examinas; cur non etiam egressurum per os verbum, quod sæpe graviores tragœdias excitat in tuâ domo, quàm cibus tuo stomacho. Bonaventura opportunè: *Provide tibi,* ait, *antequam prodas sermonem, prudentiâ, consideratione omnia præveni.* Quemadmodum egressurus domo, undique se circumspicit, an vultus, an vestis, an omnia decorè in publicum efferantur: ita locuturus videat quid publico committat. Et sicut propugnaculi portæ non nisi cautissimè & post omnia solerter explorata referantur; ita nec os, arcis animatæ ostium, priùs pandendum, quàm vigilanter omnia circumspiciantur. Eò spectant tot Hebræi sapientis monita: *Noli citatus esse in linguâ tuâ. Ne temere quid loquaris: verba prudentium statera ponderabuntur.* Nec Hieronymi monitum abludit: *Prius verbum transeat per limam quàm per linguam.* Et quamvis omnibus actionibus necessaria sit lima, maximè tamen sermoni. Et sicut stupam hami ferrei pectunt, lanam ferreus pecten carminat; sic verba priùs pectenda sunt & carminanda, quàm vendita in forum protrudenda.

1. Præmunitio & animi provisio ad loquendum. *August. in Psal. 51.*
Bona. par. 3. spec. c. 3.
Eccli. cap. 4. v. 34.
Eccles. c. 5. v. 1.
Eccli. c. 21. v. 28.

Pæmenius abbas antequam ceteros sociorum accederet, priùs animum horâ unâ jussit esse præsentem, & quid loquendum esset, cogitatione complexus est. Et hunc sibi morem voluit esse perpetuum, quem homines religiosi hodiéque imitantur hac ratione, dum singulis diebus primâ diei horâ animum in id defigunt, quod eâ die plurimùm prosit ad bene agendum & loquendum. Alicubi moris est inter religiosos viros, ut post mensam non priùs inter se colloquantur, quàm in templo locuti fuerint cum Deo. Mos probus, & pluribus imitandus.

Pæmenii abbatis ante collocutionem mos imitandus & probus.
Aut proximo sacello.

dus. Hanc animi præmunitionem seu præparationem ad loquendum Siracides insignitè docens: *Aurum tuum*, inquit, *& argentum tuum consta, & verbis tuis facito stateram, & frenos oris tui pro rectos, & attende ne forte labaris in linguâ, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.* Et libellam & habenam ex argento & auro exigit hic præceptor, ut sic omnia quæ ab ore prodeunt, vel ad Dei honorem vel ad aliorum bonum referantur. Sic animus ad loquendum præmuniendus est. Sed sequitur

Eccli. c. 28. v. 29. & 30.

A

§. IV.

4. Mulctâ sibi dicere, eámque à seipso exigere.

QVartum remedium, adversus omne vitium, Linguæ præsertim, potens est, MVLCTAM SIBI DICERE, EAMQVE Á SEIPSO EXIGERE. Omnes vitiosos habitus à se removere non difficile illi erit, qui capitalem triumvirum in seipsum egerit. Egregiæ virtutis est seipsum apud se accusare, reprehendere, mulctare, sibi nihil condonare. Christiano sensu Seneca: *De nullo*, inquit, *queri possum alio, quàm de me. Ego mihi insecor, & Ego à me pœnas exigam.* Nos contrarium plerunque facimus, errores nostros tegimus, excusamus, comimus, polimus, & errasse nos negamus, alios audacissimè accusamus. Quin ergo saltem faciemus, quod malus scriba, qui creberrimos errores suos scalpello eradit; aut malus pictor qui penicillo inducit? ita & nos si quid erratum est, voluntariis pœnis deleamus ipsi, nec expectemus, dum alii à nobis pœnas repetant. Ille omnino in virtutum studio plurimum proficit, qui quotiescunque peccasse se cognoscit, mox aliquâ se pœnâ mulctat & ipse suus sibi monitor est: Eh, ait, iterum jurasti, mentitus es iterum, iterum maledixisti, de aliis iterum (quod jam sæpissime) detraxisti: in pœnam hoc stipis da pauperi, has preces recita. Qui superbiæ delictum in se observasset, sibi non malè imperaret: procumbe ô superbe, & matrem tuam, terram osculare. Idem in delictis aliis utilissimè fit. Et certè, *si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Hæ tales voluntariæ pœnæ non tantùm hominem sibi ipsi, sed & Deum homini mirè conciliant, & lapsus futuros sæpissime de facili cavent.

Sen. lib. 5. de Ben. cap. 2.

B

2. Cor. c. 11. v. 31.

C

Lib. 4. Formic. cap. 3. Ioannes Nyder qui anno 1430. Norimbergæ Antistes fuit in S. Dominici familiâ.

E Sancti Dominici familiâ vir pius & eruditus narrat, fuisse virum nobilem ævo suo, qui à puero assuevérat Deum & Cælites verbo violare, aliis pessimè precari. Has voces puer in aulâ hauserat, quas & senex assiduè jactarat. Displicuit viro inolitum hoc suum vitium, statuitque apud animum suum sæpius tam fædam loquendi labem dedicere, nec tamen dedidicit: pugnavit secum aliquamdiu, raro victor: nam lubricæ linguæ præcipitio abreptus ruebat in antiqua. Quare sacerdotem super hac re consuluit rogavitque pharmacum suggereret huic morbo expugnando. Sacerdos mitior quàm par erat, molli spongiâ hanc vomicam non rupit, sed demulsit. Interim vir ille nobilis in eundem morbum identidem revolvebatur. Aliquid vitii amputatum erat, non extirpatum vitium. Quocirca seipsum vir generosus aggreditur, & hanc sibi pœnam decernit, ut quotiescunque linguâ Deum hominésve peteret, eo die carnibus abstineret. Et ne sibi quidquam ipse indulgeret, famulis severè præcepit, ut execrationes suas & maledicta numerarent, & quemcunque numerum subnotassent, jussi dicerent. Principium, ut solet, tam fuit difficile, ut anno ferè dimidio, à carnium esu non sine violentiâ se continuerit, ne animi sui decretum violaret. Et quamvis aliquanto tempore in Principis cujusdam aulâ degeret, nihilominus instituti tenax perseveravit quod cæpit. Hac demum abstinentiâ ita seipsum triumphavit, ut quidquid vitii pessimâ consuetudine contraxerat, generosè prorsus expugnarit, victor sui, sui tantum? diabolorum omnium. Eo sanè tempore, inquit, quo virum familiariter nosse cœpi, nec ullam ampliùs voculam impiam misit. Addit prioribus:

D

Civis Augustanus simili urgebatur vitio, qui hanc ipse sibi pœnam indixit, ut quoties verba impia jaceret, graphio vel cultello alio guttam sanguinis eliceret, à manu aut brachio. Non multum sanguinis fudit, & improbam consuetudinem feliciter vicit. Tanti est vitium quodcunque hac parte aggredi, & velle vincere. Vicit quisquis ita vincere voluit. Et ut dicta firmemus, ide ille scriptor subjungit ista. Civis Memmingæ opulentus in eandem execrandi consuetudinem prolapsus, hanc sibi mulctam statuit, ut quoties divinum nomen minùs reverenter appellaret, aut aliter linguâ delinqueret, eo die genium vino fraudaret, & fontem biberet, idque sine ullâ exceptione vel veniâ. Non diù aquam bibit, & linguam domuit, à consuetudine tam improbâ penitus liber. Quid nos? an dicemus, tanti non emimus linguæ victoriam? nihilne ignavi facere aut pati sustinebimus, ut oris vitia exirpemus? an Christum clamantem non audimus? *Bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aternum?*

Matt. c. 18. v. 8.

Quisquis igitur vel linguæ procacitatem, vel aliud quodcunque vitium in se cupit expugnatum, hoc agat, & voluntariis se pœnis toties moneat, quoties deliquisse contigerit. Non est efficacior, non est sanctior vindicta quàm sui ipsius. Hoc prorsus modo & domari lingua, & quidquid vitiosi vivit in animo, superari poterit.

CAPVT LX.

Alia quatuor Medicamenta vitiosæ Linguæ curandæ.

FVit qui lautissimam supellectilem in domo alienâ curiosè intuitus, aliquid tamen deesse diceret. Cùmque interrogaretur: quidnam illud sit quod desit? Respondit: Instrumentum quod humanæ genti summè necessarium. Interrogatus porrò, quale hoc instrumentum sit? At ille: Linguarium, inquit, quo lingua occludi solet. Sanè rem dixit: pars nulla supellectilis tam necessaria est, atque hoc ipsum, quod diximus.

Romanus sapiens linguæ temerariæ mentione injectâ: *Verba mea redimam*, inquit, *& aurem mihi pervellam: damno castigabo promittendi temeritatem. Ecce ut doleat, ut postea consideratiùs loquaris: quod dicere solemus, linguarium dabo.* Cœpimus & nos Linguarium dare, & Remedia suggerere linguis omnibus tam temerè loquentibus. Quatuor omnino medicamenta dictavimus, polliciti addere plura. Nunc addimus quatuor alia quæ linguam incautam aut nimis licentiosam coërceant.

Ecclesiast. c. 28. v. 25.

§. I.

QVintum Medicamentum, PROPOSITA QVOTIDIANA. Qui sanam cupit linguam diebus singulis cum Hebræo Psalte seipsum his extimulet: *Dixi*, dico, dicámque millies: *Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ; Positi*, ponámque *ori meo custodiam.* Nisi quotidie hoc animi decretum innovetur, oblivione facillimè sepelitur. Viator eques si maximi momenti literas, aut multum auri in equo secum vehat, aliquoties de die & oculis & manibus explorat, an hippoperam etiamnum habeat: qui sacculo summi momenti clavem circumfert, sæpius in die sacculum manu pertentat, num clavim illam non amiserit. Clavis oris in arcâ cordis sit qui rei suæ serius est custos, saltem semel iterúmque quot diebus ad hanc clavem attentè respicit. Jobus de seipso: *Gloria mea*, inquit, *semper innovabitur, & arcus meus in manu meâ instaurabitur.* Hoc agam ut vires meæ, meáque brachia non langueſcant, nec conſeneſcat robur meum, ſed augeatur potiùs & creſcat: ſic omnino qui rectè loquendi artem condiſcere deſiderat, ad diſcendum ſe

Psal. 118. v. 106.

Psal. 38. v. 2.

Psal. 77. v. 2.

Matt. c. 16. v. 26.

Psal. 18. v. 2.

dum se quotidie componit; meditatur, reputat, perpendit, quibus demum modis linguam effornet modestam & parcam verborum.

Sed objeceris: Non præsto quæ propono, cur proponam frustra? Pusillæ fidei homo; tu modò conare ac propone: si non omnia, multùm tamen præstabis eorum quæ proposueris, quæ honestâ mente conceperis. Nam si paria propositis facta responderent, quid nobis esset sanctius? Interim non est, quod contemnamus proposita bona, & bonis cogitationibus plena præcordia. Studiorum salutarium, etiam citra effectum, laudanda tractatio est: *Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus subinde in casu est.* Si Deum & promissa divina spectes, in plurimis firmissimè proposuisse, idem est quod fecisse. Non tantùm facultas præmium habet à Deo, sed sola etiam voluntas. Neque verò nos languidum & iners propositum exigimus: vix ullarum est virium frigiditatem illud, *volo facere, volo frenare linguam.* Hebræi olim regem Asam secuti (quod regii Fasti memorant) *juraverunt Domino voce magnâ, in jubilo &c. in omni enim corde suo juraverunt, & in totâ voluntate quæsierunt eum & invenerunt.* Tale tuum, mi Christiane, sit propositum, quale illorum erat juramentum: *In omni corde tuo, & in totâ voluntate tuâ* propone ac statue: *Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ.* Hactenus toties mentitus, alios toties calumniatus, toties lasciva sum locutus; antehac frequenter murmuravi, frequentiùs inaniter me jactavi, aliorum laudibus frequentissimè obtrectavi; quis numeret, quoties juraverim? Dixi, iterúmque dico; deinceps emendatiùs loquar; Propono ac statuo firmissimè, *& in omni corde meo,* non mentiri, non calumniari, nil obscœni loqui ampliùs: deinceps me jactare, aliis detrahere, obmurmurare & jurare studiosissimè cavebo. Sic lingua tua semper innovetur, sic arcus tuus in manu tuâ quotidie instauretur. Hæc propone diebus singulis, non frustra id facies, bonis conatibus nunquam excides. *Labia justi eruditum plurimos.* Eruditionem autem quam cum aliis communicant, nec sibi ipsis per sancta proposita negant. Ergo, *Beatus vir cujus est auxilium abs te,* Domine, *ascensiones in corde suo disposuit.* Non solùm ascensiones disponit bonas, sed & bene ascendit, qui quotidie linguæ custodiam efficaciter proponit. Sed ulteriùs.

Maduresius Philos.

2. Par. c. 15. v. 14. & 15.

Psal. 38. v. 2.

Prov. c. 10. vers. 21.

Psal. 83. vers. 6.

§. II.

6. Colloquia pia.

SExtum Medicamentum. COLLOQVIA PIA. Divinæ paginæ cælum sæpius reseratum memorant, id tamen nunquam sine gravi causâ & grandi utilitate factum. Israëlis populo æther quotidie patuit, cùm manna, roscidum illud pabulum è cælo sereno ac puro demissum. *Mandavit nubibus desuper, & januas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum.* Cùm Joannes Christum Jordanis aquâ tingeret, *Ecce aperti sunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam.* Cùm Stephanus lapidum imbre obrueretur, clamavit, *Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei.* In sacris paginis homo mentis puræ confertur cælo. Hoc sensu dictum: *Cæli enarrant gloriam Dei.* Cælorum istorum janua est Lingua: hanc cæli januam pandi non vult Deus nisi justâ de causâ, ut vel submittatur manna, vel sacra descendat columba, ut sermo vel boni sit exempli, vel eruditionis non spernendæ: colloquia quamvis non noxia, si tamen otiosa, cælo certè non descendunt. Quòd vapores exhalet terra, quòd paludes & stagna progenerent ranas, nil novi est, naturâ fit auctore: quòd cælo ranæ decidant, quòd vapores inde descendant, novum quid est, & extra naturæ leges fit: quòd homines impuri & impii scurriliter, inverecundè, mendaciter, lascivè loquantur, quòd de multis detrahant, multos irrideant, plerósque omnes contemnant, quòd jurent & pejerent, nil miri est, terra sunt, tales illa vapores ructat; A paludes & stagna sunt, has illa ranas generant. At verò quòd ji Christiani qui probi ac sancti videri volunt, qui cælo conferri cupiunt, non saniora vel castiora proloquantur, quòd æquè ac fæx hominum, his maledicant, hos mordeant, illis adulentur, istos convicientur, quòd majoribus obloquantur, inferiores calumnientur, quòd etiam hi verba otiosa, falsa, subinde & fœda proferant, quòd vaniloquentiam, stultiloquium, superbiloquentiam sermonibus misceant, hoc mirum, ter mirum sit. Et unde quæso hæ ranæ ab hoc cælo? quomodo tam fœdi vapores ex hoc æthere delapsi? Vide, mi Christiane, quale sis cælum, & quàm impurus aër, è quo non manna defluit, non columba descendit, sed culices, ranæ, turpes, pernicioſæ bestiolæ, sermones vani, spurci, noxii, exempli pessimi delabuntur. Si cælum haberi vis, manna deplue, religiosum quid loquere; Deum, divina, divos colloquiis misce. Subinde, obsecro, subinde saltem spiritale quid sermonibus inseratur; B hoc animum nutrit & roborat: & tales etiam quærendi sunt socii, qui de his talibus sermonem cum aliis copulare norint.

Est aurum, inquit Salomon, *& multitudo gemmarum, vas autem pretiosum, labia scientiæ.* Etsi sermo eloquentiam Atticam non habeat, modò pietatem Christianam redoleat, & aurum & multitudinem gemmarum superabit. *Prov. c. 20. vers. 15.*

Beatus Ludovicus, Tolosanus præsul, magnus animo & virtute, qui vana colloquia cane & angue pejus oderat, dicere solebat, quod & verè sentiebat: Grata mihi piorum & bonorum familiaritas, quia ab his eruditio & pietas est, non secus atque ab aromatibus odor. Eruditio & pietas à bonorum familiaritate proveniit.

Divus Chrysostomus hoc auditoribus identidem inculcans: *Vtinam,* inquit, *cùm cenatur, cùm prandium simitur, cùm lavatur, cùm denique reliqua peraguntur, de gehennâ fieri & apud vos mentionem! nec enim illius formidine, aut hîc adversa viderentur gravia, aut pro suavibus prospera haberentur. Hæc certè ridicula videbuntur, si cum gehennæ incendio comparentur.* Addit: *quorum narratio frequentiùs iteranda est, quando gehennæ ejusmodi recordatio nos eam incidere haud sinit.* *Chrys. to. 3. serm de præmiis Sanct. pag. 830.*

Idem sanctissimus Orator, ut vel precibus hoc persuadeat: *Et ideo rogo,* inquit, *ut gehennæ memineris, de gehennâ loquaris. Ita animam tuam compone, pulchrámque ac decoram effice. Magna est enim horum verborum utilitas. Et ideo diabolus omnia facit & molitur, ejus volens auferre memoriam. Noli eam è memoriâ ejicere, nec dicas. Quid me importunâ afficiam tristitiâ? Importuna erit, quando angeris in gehennâ. Hoc est tempus tristitiæ, non illud.* *Chrys. to. 1. in Psal. 11. med. mihi pag. 697.*

Augustinus colloquium cum matre initum narrans: *Deo,* inquit, *ita disponente accidit, ut ego & ipsa soli staremus incumbentes ad fenestram, unde prospectus in hortum. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & præteritorum obliti quærebamus inter nos, qualis futura esset vita æterna sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Cúmque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet præ illius vitæ jucunditate, non comparatione, sed nec commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum cælum. Et adhuc adscendebamus cogitando & loquendo te, & mirando opera tua, & venimus in mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in æternum veritatis pabulo. Dum loquimur & inhiamus illi, attingimus eam modicè toto ictu cordis, & suspiravimus, & reliquimus ibi religatas primitias spiritus & remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum & incipitur & finitur. Dicebamus talia, etsi non isto modo & his verbis, tamen Domine tu scis, quod illo die, cùm talia loqueremur, & mundus iste nobis inter verba vilesceret, cum omnibus delectationibus suis.* *August. l. 1. Cõfess. c. 10.*

Matt. cap. 3. vers. 16. Actor. c. 7. vers. 56. Psal. 18. vers. 2.

En nobile paradigma pii colloquii, simul & illius maximos quæstus. Pium colloquium nunquam suis destituitur emolumentis.

§. III.

7. Occasionũ fuga. *Chrys. to. 5. hom. 15. ad pop. mihi pag. 116.*

SEptimum Medicamentum. OCCASIONVM FVGA. De hac insignissimè Chrysostomus: *Iuxta præcipitium vadens*, inquit, *quamvis non decidat, tremit tamen, & sæpenumero ab ipso subversus tremore decidit: ita & non procul peccata fugiens, sed secus ipsa vadens, cum timore vivit, & in ipsâ labitur sæpius. Etenim alienas curiosè spectans formas, quamvis non mœchetur, tamen concupivit, & juxta Christi sententiam factus est adulter: sæpius autem ab ipsâ concupiscentiâ in peccatum reipsâ defertur. Vis modestus esse? ne tantùm fugias adulterium, sed etiam petulantem aspectum. Vis à verbis turpibus abesse? ne verba tantùm turpia fugias, verùm & risum solutum, & omnem concupiscentiam.*

Facile autem scire est; tali aut tali loco fabulatores conveniunt, hîc nugæ & mera somnia narrantur, hîc fœdi & impudici sermones, hîc rixæ atque jurgia miscentur, illic grandiloquentiam stultiloquentia comes deducit, isthic obtrectationes merissimæ in medium proferuntur: fuge, quisquis es, fuge hos linguarum improbos mercatus, has pestilentes nundinas, fuge insidiosas has panegyres, quæ non crumenam vulnerant, sed conscientiam.

In conviviis quàm animosa loquacitas dominetur, res nota est. Hinc non illepidè nescio quis dixit: In conviviis primum est silentium; Conticuere omnes. Sequitur stridor dentium. Hunc excipit clamor gentium: ubi convivæ vino incaluere, nemo non loquitur; imò nemo non clamat. Hîc attende tibi, hîc cave, aut tutiùs non accede. Quis nescit has apud se rationes ponere? quotiescunque ad hunc usque diem inter hos homines, in hac domo fui, minor homo redii, semper querelas, semper obtrectationes non tantùm audivi, sed etiam adjuvi, & meam quoque linguam colloquiis malis commodavi: ergo & hanc domum, & hos homines, quantum potero, studiosissimè cavebo.

Quàm multi non possunt seipsos non eatenus nosse, quin apud animum suum taciti fateri cogantur, & iste quidem hoc: Quoties probè appotus sum, toties rimarum plenus sum, pœnitenda promitto, stultissima quæque garrio, & omnia effutio; arcanum apud me nullum est, cùm mea lingua vino permaduit. Iste verò hoc sibi de se fatetur: Cùm irascor, instar tauri sum, qui omnia rupit vincula, imò ursus sum indomitus omnia sternens & calcans. Quapropter ebrietatis ille, hic iræ occasiones omnes fugiat. *Labia justi considerant placita, & os impiorum perversa.* Homo recti amans studiosissimè declinat, quidquid ansam præbet vetitæ dicacitati: homo pertusæ conscientiæ ultro amplectitur quidquid invitat ad loquacem stultitiam. Verissimè dixit Chrysostomus: *Magnus laqueus est linguæ petulantia, & multæ refrænationis indigens.* Hic verò laqueus fugiendo effugitur. Occasiones fugere statuisti? jam pæne hunc laqueum effugisti. Hos occasionum laqueos non fugis? occinetur tibi sæpius: *Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Olim ad Abbatem Lucium venit Longinus Abbas, & animum suum aperuit, velle se peregrinari, idque sibi jam pæne certum esse. Lucius ut & ipse sincerè diceret quod sentiret: Mi Longine, inquit, nos ipsos frustra fugimus, & labore irrito peregrinamur, nisi eo loci ubi sumus, linguam in vincula damus: si hîc linguam tuam non continueris, quocunque iveris, peregrinus non eris. Linguam, ubi es, hîc refrena, & eris peregrinus, tametsi locum non mutaris. Sic est: non rarò cùm locum ex loco mutamus, occasiones quas quieti vitare poteramus, adimus, & charybdim fugientes in scyllam incidimus. Vide igitur ut occasiones peritè fugias; contentiosos, iracundos, contumeliosos, cautè declines: quod Hebræus Sapiens variè monet: *Non litiges cum homine potente. Non contendas cum viro loquente. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna.* Verbosus & linguax homo ignis est; qui jurgatur cum tali, peringe facit, ac si ligna ministret igni, & flammam bene sopitam malè suscitet. Quapropter contentiones & plurimam oris intemperiem vitabit, qui occasiones fugerit.

Prov. c. 10. vers. 32.

Chrys. to. 5. hom. 15. ad pop. mihi pag. 116.

Prov. c. 6. vers. 2. Pelag. l. 10. nu. 33. apud Rosweid.

§. IV.

OCtavum remedium, MODERATIO SERMONIS, seu, PAVCILOQVIVM. Ut bene loquaris, plurimùm juverit, parcè, moderatè, submisse, & minimè properanter loqui. Qui verba cum tumultu fundit & præcipitat, proximus est multiloquio: ubi multiloquium est, proximum plerunque peccatum est. Sapientum monitum est: *Auribus frequentiùs utere quàm linguâ.* Hoc Siracidæ tot præceptiones confirmant: *Priusquam audias ne respondeas verbum. Audi tacens, & pro reverentiâ accedet tibi bona gratia. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.* Quocirca qui odit multa vel prava loqui, in hoc omni studio incumbat, ut libentiùs audiat quàm loquatur, & ubi loquendi fuerit vel necessitas vel facultas, eâ non sine grandi verborum parsimoniâ utatur. In hunc finem conducet tractim dicere quæ proferenda erunt, nec agglomerare verba vel convolvere: blatero stans pede in uno centuriam verborum profundit, antequam alter vix decuriam pronuntiarit. Siracides hîc aurem acriter pervellens: *Noli*, ait, *citatus esse linguâ, & remissus in operibus tuis.* Unam epistolarum Seneca hic claudit: *Summa ergo summarum hæc erit: Tarduloquum te esse jubeo.* Voce pressiore loqui præsertim apud ægrotos, valde convenit, & aliàs etiam clamare uti inurbanum & agreste, & subinde molestum aliis, sic signum est eum qui loquitur, aut à vino aut certè ab affectu ebrium esse, aut parũ cet latere sub verbis adeò tumultuantibus. *Terribilis est in civitate suâ homo linguosus*, inquit Siracides, *& temerarius in verbo suo, odibilis erit.* At contrà de veris Orbis delitiis, Christo, prædixit Isaias, ore divini Patris locutus: *Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.* Ita qui rixas odit, clamores vitat, clamare & rixari plerunque vicina sunt. *Ergo si vis videre vitam*, inquit Chrysostomus, *si vis invenire dies bonos, cohibe linguam tuam à malo. Quanti modò dicunt, Nolo, qui dicebant, Volo: Qui veteraverunt in detractionibus, qui mordent & comedunt humanas carnes, detrahendo, non timentes ne ab invicem consumantur; qui adulationibus suis linguam impendunt.* Quisquis es, si vitam vis, si dies bonos diligis, cohibe linguam tuam à malo, imò etiam quandoque à bono cohibe, ut cohibere possis à malo. Parcè loquere, & omnem verborum redundantiam præcide: laudabilior est verborum parsimonia, quàm pecuniæ, imò etiam sæpe utilior: qui numos profundit, tantò magis prodest aliis quantò minùs sibi: qui prodigus est verborum, & sibi nocet & aliis. Pauciloquium, vitiosæ linguæ pharmacum est saluberrimum.

Ecclus. cap. 5. v. 13. Prov. c. 25. vers. 17. Eccles. c. 5. vers. 1. Eccles. c. 32. vers. 8. Sim. ep. 4. Sirac. Ecclus. c. 32. vers. 13. Ecclus. c. 20. vers. 7. Isaiæ c. 42. vers. 1. Ex psal. 33. vers. 13. Chrys. to. 5. in psal. 51. mihi pag. 70. & 90.

CAPVT LXI.

Vltima quatuor Medicamenta ad improbam linguam emendandam.

MEl non solùm dulce ac delectabile, sed etiam salubre, cùm temperanter sumitur. Galenus & præcipuè Arabes omnes moderatum mellis usum maximis laudibus ferunt. Sapientissimus Regum Salomon, eruditam linguam laudaturus: *Favus mellis*, inquit, *compositа verba: dulcedo animæ, sanitas ossium.* Septuaginta Interpretes

Prov. c. 16. vers. 24.

terpretes Hebræi sic loquuntur: Mellis favi, sermones boni, dulcedo autem eorum sanitas animæ.

De his favis, & de melle isto Chrysostomus, linguâ nescio an aureâ, an melleâ disserens: *Hoc enim mel,* inquit, *non silvestres quæpiam apes floribus insidentes colligunt, neque rorem maturantes alvearibus immittunt: sed spiritus sancti gratia construens pro favis & alvearibus & fistulis, in Sanctorum oribus recondit, ut volenti liceat cum libertate jugiter vesci. Et, si vis illorum discere mensam, accede propiùs, & eos experieris talia eructantes. Omnia mitia & jucunda, & spirituali odoris suavitate plena. Nullum turpe verbum possunt illa ora emittere, nihil scurrile, nihil asperum, sed omnia cælis digna.*

Chrys. to. 5. hom. 36. ad pop. prop. hom. mihi pag. 318.

Et quemadmodum mel, quia cibus est, reficit; delectat, quia dulce; medetur, quia salubre; sic & lingua melle illo imbuta & docet, & delectat, & movet. De linguâ hac Augustinus sic loquitur; *Unde dixit quidam eloquens, & verum dixit: Ita dicere debere eloquentem, ut doceat, ut delectet, ut flectat. Docere necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriæ.* Mellis favi, sermones boni. Ideo Hebræus rex hortatur; *Comede, fili mi, mel; quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo.* Sed est alius linguæ favus, sed heu noxius & fatalis, quem idem regius scriptor studiosissimè cavendum monens: *Favus stillans,* inquit, *labia meretricis; novissima autem illius amara, quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps.* Hanc ob caussam Hieronymus dixit: *Lingua nil medium habet, aut grande bonum est, aut grande malum.*

Lingua imbuta melle S. Spiritus docet, delectat, & movet. Augustin. l. 4. de doctrin. Christ. Prov. c. 24. vers. 13. Prov. cap. 5. v. 3. & 4

Propterea sanè operæ pretium est nervos omnes intendere, ad comparandam eam laudem quæ muto jam facundo tribuitur, *Et loquebatur rectè.* Eò spectant remedia prioribus dissertationibus suppeditata. Ex promisso addimus octo illis, ultima quatuor, omnia vitiosæ linguæ plurimùm, si velit, profutura.

Marci c. 7. vers. 35.

§. I.

9. Silentium.

ITaque nonum linguæ morbidæ remedium est SILENTIVM. Pauciloquium tutum est in hostes propugnaculum, tutissimum verò silentium. Sæpe quis pauca locutus est, & maximum sibi aliisque damnum intulit. Loquendo innumeri, tacendo pauci delinquunt, nisi cùm nefas est tacere noxas. Arsenium nunquam tacuisse pœnituit, locutum sæpe. Silentium optimus loquendi magister, bonarum cogitationum sanctorúmque instinctuum caussa est. Certè quod Ecclesiastæ credendum, prius est *tempus tacendi,* quàm *tempus loquendi.* Notum est illud priscorum:

Eccles. c. 3. vers. 7.

Obfuit multis loquela, nemini silentium.

Troch. vet.

Oraculum est è tripode illud: semper tacere præstat, quàm loqui indecentia. Ergo,

Iamb. vet.

Aut dic aliquid melius silentio, aut sile.

Epictet. Enchir. c. 40. 41. & 42.

Expers periculi est prædium silentii.

Integerrimus silendi magister Epictetus præceptiones auro scribendas tradens: *Præscribe,* inquit, *tibi formam quandam aut legem quam custodias: quamque & ipse tecum, & in congressibus hominum observes. Ac majori quidem ex parte silentium præstetur; aut necessaria dicantur, eáque paucis. Rarò autem cùm se obtulerit occasio ad dicendum veniemus: sed non quidvis dicemus, non de gladiatoribus, non de ludis Circensibus, non de pugilibus, non de cibis aut potionibus, quæ res passim inculcantur. In primis autem de hominibus cùm verba fiunt, ne eos vel laudemus, vel comparemus, caveatur. Quod si potes, familiarium tuorum sermones tuis sermonibus, eò quò decet, traducito. Sin à peregrinis circumventus fueris, sileto.* Præcepta verò Christiana, sancta. Nec alia tradit Annæus, qui Epicteto non inferior sapientiâ, silentium sic commendat: *Nihil æquè proderit, quàm quiescere, & minimùm cum aliis loqui, plurimùm secum.* Quamvis non Epictetus solùm & Annæus silentii encomiastæ sunt & præceptores. Vox olim Sapientum erat:

Senec. ep. 205. med.

Iamb. vet.

Ahenea turris omnibus silentium est;

Silentium rebus gerendis omnia est;

Vtilior haud est ulla res silentio.

Charilaus apud Lacedæmonios celebratissimus philosophus, rogatus aliquando, cúrnam Lycurgus tam paucas leges Lacedæmoniis sanxisset, respondit, ideo id factum, quod Lacedæmonii gens silentio assueta verborúmque parca, non egeret multis legibus. Nec sacræ paginæ dissentiunt. Sicut enim, *In multis sermonibus invenietur stultitia:* ita silentio sapientia comparatur, aut jam comparata demonstratur. Index non modestiæ solùm, sed & sapientiæ silentium. Socrati olim nullum esse verisimilius sapientiæ signum præ silentio visum. Hinc illæ priscorum voces:

Cur Lacedæmoniis paucas leges sanxit Lycurgus.

Eccles. c. 5. vers. 2.

Index & signum sapientiæ silētium est.

Quandoque nil sapientius silentio;

&

Stultus potest sapiens haberi dum silet.

Quâ de re interpres Epicteti Simplicius eruditè: *Omnis institutionis ratio,* inquit, *eò refertur, ut à rebus externis, & à brutis suis affectionibus, & à corpore ad seipsum revocetur animus, ut suo more eodémque perpetuo tenore vivat. Quam ad rem silentium plurimùm confert. Quæ caussa Pythagoreis fuit, ut disciplinæ suæ efficacissimum jacerent fundamentum quinquennii silentium. Vt enim sensus animum ipsos auscultantem ad externa trahunt (quod ii declarant, qui cùm in sese descendere, & animi attentionem excitare volunt, oculos claudunt) sic animum etiam sermo ad exteriora effundit, cujus effusionis remedium est silentium. Aut igitur tacendum, aut necessaria dicenda, & paucis interroganti respondendum.* Lingua velut canis invadens omnes aut allatrans, catena constringenda, silentio domanda est.

Simplicius in cap. 41. Enchirid. Epictet.

Sed quærit religiosissimus ille scriptor: *Quare tam libenter loquimur, & invicem fabulamur: cùm tamen rarò, sine læsione conscientiæ, ad silentium redimus? Quia per mutuas locutiones ab invicem consolari quærimus. Sed pro dolor! sæpe inaniter & frustra.* Et unde obsecro inter homines pro-fanos tam rarum est orationis aut piæ meditationis donum? quia nullum inter eos viget silentium, totos dies garriunt & confabulantur, linguas nunquam non occupatas habent. Et sicut in molendino nemo discit submissè loqui; ita nec quisquam inter garrulos piè meditari. Silentium canalis est, quo aqua in altum agitur: Deum precari, seu pia meditari, & tacere, simul sint necesse est.

Thomas à Kempis l. 1. Imit. Christi cap. 10.

Inter homines profanos rarū est meditationis donum.

Deus cum Mose solo loquitur extra turbas in monte Sinai; cum solo Eliâ in monte Horeb. Nam *cùm venisset illuc* (Elias) *mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eum.* Cum omnibus prophetis, cum sanctis omnibus loquitur Deus, sed cum solis, sed silentio. Sedent solitarii & tacent, & levant se supra se. Deus nimirum, ducit eos in solitudinem; & loquitur ad cor eorum. Augustinus de seipso fatetur: *Admonitus redire ad memetipsum, intravi in intima mea duce te, intravi & vidi qualicunque oculo animæ meæ lucem Domini incommutabilem.* Ita dictum Climaci verissimum: *Studiosus silentii appropiat Deo, eíq; jungitur.* At verò Salomone teste, *ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas;* non solùm pecuniæ, sed & sapientiæ, sed & sanctimoniæ, & amicitiæ cum Deo. *Nunquid enim vir verbosus justificabitur?* Quisquis igitur vult discere loqui, priùs silere discat, sciatque silentium, præsertim cùm id nec læsi rumpimus, fortissimi animi argumentum esse. Verissimè dici solitum à priscis:

3. Reg. c. 19. vers. 9. Thren. c. 3. vers. 28. Oseæ cap. 2. vers. 14. August. l. 7. Confess. c. 10. initio. Clim. c. de Loquacitate. Prov. c. 14. vers. 23. Iob cap. 11. vers. 2.

Lædi & silere, summa est Fortitudinis.

Iamb. vet.

Siquidem sede in unâ non bene conveniunt Silentium & Ira. Silentium vitiosæ linguæ primarium medicamentum.

§. II.

10. Dānorum, quæ à linguâ sunt, attenta consideratio.

DEcimum, DAMNORVM, QVÆ A LINGVA SVNT, ATTENTA CONSIDERATIO. Quódnam, obsecro, damnum est in orbe, cujus magna primáve caussa non sit Lingua, damnorum & calamitatum fecundissima

Prov. c. 26. vers. 28. sima mater? *Os lubricum operatur ruinas:* & quidem alias post alias. Linguam malorum omnium lernam à nullo unquam satis exhauriendam, Chrysostomus, prout par erat, vehementer idque sæpius cùm exagitans, tum deplorans: *Lingua*, inquit, *omnium malorum caussa. si negligatur: quemadmodum bonorum, si in eâ studium ac cura ponatur. Mala enim innumerabilia parit linguæ facilitas ac levitas. Quemadmodum ergo nihil juvat domus, non urbs, non mœnia, non portæ, non ostia, nisi sint qui ea custodiant, & sciant quando oportet ea quidem claudere, quando verò aperire: ita etiam oris & linguæ nulla est utilitas, nisi sit ratio, cui scienter, accuratè, & circumspectè ea claudere & aperire permissum sit, & sciat quæ sint efferenda, quæ verò retinenda. Non tot gladio, quot linguâ ceciderunt.* Diabolus namque non habet instrumentum aptius ad perdendos nos, quàm linguam. Quod idem Chrysostomus disertissimè affirmans: *Dæmon undique*, ait, *nobis insidias præparare consuevit, sed faciliùs linguâ & ore peccante. Nullum enim æquè congruum illi organum in ministerium est interitus atque peccati: nam inde nobis mors, inde lapsus, inde perditio, inde naufragium præparatur: nam & mentium lapsus ex linguæ garrulitate venientes quidam declarans ait; Multi ceciderunt per gladium, sed non tanti, quanti per linguam. Refrena igitur linguam, & si non patitur reticere, dentium morsu quiescat, & tanquam carnifici tradatur dentibus.* Hoc ipsum aliàs perorando repetit: *Commorde illam undique dentibus acriter. Præstat illam nunc fluere sanguine, quàm tunc concupiscere guttam, nec impetrare posse refrigerium; præstat illam temporarium ferre dolorem, quàm tunc perenniter & immortalibus malis cruciari.*

Eſtque diaboli instrumentum. *Idem tom. 5. hom. ad baptiz. de Spirit. milit. mihi p. 623.*

Et tom. 2. in c. 16. Lucæ conc. 4. mihi pag. 1160.

Ruffin. Aquil. lib. 3. num. 97. Beatus Macarius ubi magnos in virtute progressus sibi visus est fecisse, inter preces se compellari audiit his vocibus: Macari, duarum mulierum quæ in proximâ urbe habitant, virtutem nondum es assecutus. Hic Macarii animus mœrere, angi, dolere, mirari etiam, viros sanctitate vitæ à mulierculis vinci; sed & obstupescere tantos eremi rigores ab urbis deliciis superari. Ergo virum cupido incessit urbem ingrediendi & audita solertiùs explorandi. Urbem ingressus est, & omnia quàm potuit solertissimè exploravit; comperit demum feminas illas matrimonio junctas eâdem domo habitare, jamque annis quindecim, quod miraculi loco sit, pacem & concordiam nec verbulo unquam turbasse, alteri cum alterâ, magis quàm sorori cum sorore optimè convenire. Ab utráque quidem religiosum vivendi genus ardentibus votis expetitum; cùm verò per maritos non liceret mutare vitam, eas sibimetipsis hanc dixisse legem: Nil profani unquam nedum impuri quidquam proloqui, idque strictissimo fœdere ad usque mortem servandum. His auditis Macarius jam magis quàm antea miratus, in has omnino voces prorupit: In veritate non est virgo, neque maritata, neque monachus, neque sæcularis: sed Deus tantum propositum quærit, & spiritum vitæ ministrat omnibus.

Eccli. c. 14. vers. 1. Beatus vir, sed & mulier beata, quæ non est lapsa ex ore suo. Modesta lingua, modesta mens; corrupta lingua, corrupta mens: Linguam bene rexisse, est corpus & animum optimè custodiisse; linguam non domuisse, est corpus & animum perdidisse. Immodica & proterva lingua ignes ubique struit pestilentissimos, hinc tricæ, contentiones, rixæ, simultates, discordiæ innumeræ: hinc inveterata odia & morte acerbior invidia: hinc bella, cædes, parricidia. Propudiosa lingua conscientiam peccatis implet, & quidquid melioris sensus in animo residet, expellit. Repeto quod dixi: Lingua omnium malorum lerna est. Hanc cave, & mala cavisti innumera.

§. III.

11. Christi patientis quotidiana cõtemplatio.

UNdecimum linguæ medicamentum est, CHRISTI PATIENTIS QVOTIDIANA CONTEMPLATIO. Constantinus Imperator è clavis, quibus servator Orbis affixus est Cruci, unum galeæ, alium freno inseruit, sicuti ut complures melioris notæ scriptores ajunt. Mallonius de caussis ejus facti differens: Monemur, inquit, hoc Constantini consilio, ut Linguam nostram indomitam, freno ac clavo, hoc est, Dominicæ Passionis meditatione perdomemus. Christus Patiens, si quidquam, certè docuit *Tacere*. Aut enim tacuit Agnus innocentissimus, aut pauca, mansuetudine admirabili respondit. Quoties illa lugubris historia de Christo asserit? *Jesus autem tacebat.* Impio servo colaphum incutienti, mansuetissimum hoc dilemma opposuit: Si malè dixi, testare: si bene, cur cædis? Pontio Romano præsidi, quantâ verborum & parsimoniâ & placiditate respondit? Pilatus supercilium grande attollens, & ore turgido: *Mihi*, ait, *non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te?* Cui placidissimè Christus: *Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper.* Sed iterum Pilatus tumultuosâ linguâ intumescens: *Numquid ego Judæus sum, inquit, Gens tua & Pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti?* Christus iterum suavissimè: *Regnum meum, inquit, non est de hoc Mundo: si ex hoc Mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis.* Cetera omnia quæ objiciebantur silentio mitissimo refutavit; *Jesus autem tacebat.* Hanc Domini suavissimam taciturnitatem obstupescens Isaias, multis annorum centuriis antè prædixit: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & Isaias quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Si nostræ impatientiæ admirandam illius in tolerandis cruciatibus patientiam imitari difficile, amantissimum saltem silentium imitemur. Nam, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.* Si non patiendo, saltem tacendo, & voces improbas premendo.

Consilium Salomonis non ignoramus: Responsione molli frangi iram, sermone duro suscitari furorem. Et nostri nobis oculi affirmant, lumen in conclave illatum necessariò extinguendum, si cereus accensus imponatur mensæ, fenestras autem utrinque patulas ventus permeet. Quòd si fenestrarum una solùm sit aperta, altera quæ respondet è regione clausa, lumen non difficulter conservari poterit: ita prorsus si duo rixosi homines inter se velitari, & verba commutare incipiant, patulas utrinque fenestras cogita, vento flante vehementi; hîc certè charitatis lumen difflabitur: quod si alteruter saltem linguam velut fenestram clausam teneat, & stomachantem alterum oratione deliniat, amoris Christiani facem in se tuebitur. Cadit statim simultas & ira, ab alterâ parte deserta: nisi par non pugnat. Si utrinque certabitur, ille est melior, qui prior pedem retulit: victus est qui vicit. Quod si uterque in verba aspera prorumpat, actum est de illo de quo diximus lumine, periit amor & concordia. Hîc sibi quisque attendat, hîc generoso silentio commonstret, quantum animi habeat ad Christum patientem imitandum; flagella forsan & spinas, & setosa induvia horremus; lingua saltem rigido stringatur cingulo.

Narrat Guilielmus Baldesanus juvenem à viro religioso petiisse vestem setis horrentem, coërcendæ carni. At vir ille religiosus os digito signans: Verè, inquit, mi juvenis, optimum est cilicium, vigilanter attendere quid per hoc ostium egrediatur. Divo Bernardo *juvenis verbosus & eloquentiæ studiosus, si sapientiæ sit inanis, non aliud est, quàm justitiæ hostis.* Nemini difficile videatur Christum patientem imitari tacendo.

§. IV.

12. Tremendi ac divini Judicii profunda meditatio.

DVodecimum vitiosæ linguæ Medicamentum, TREMENDI AC DIVINI JVDICII PROFVNDA MEDITATIO. Perpende, ô homo, perpende obsecro, quid loquaris: *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.*

Voces

Voces Christi agnoscis? Ille hoc in te pronuntiat, qui nec falli potest, nec fallere; qui non tantùm quid loquaris, sed etiam quid cogites, audit; qui rationem exactissimam, non tantùm actuum, sed & verborum, sed & cogitatuum exigit; nec ea solùm verba rapientur ad pœnas, quæ aliorum famam & propriam conscientiam læserunt, sed etiam vana, frivola, otiosa. Æternæ veritatis est Dominicum hoc effatum: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Dico vobis, ut maturè præcogitetis, quod supplicium maneat obtrectationes, mendacia, spurcitias, blasphemias; cùm etiam vana, ludicra, otiosa, nemini noxia verba in judicium severum sint vocanda. Ad rem eximiè dixit Bernardus: *Quis sanè numeret quantas modicum linguæ membrum contrahat sordes, quàm multiplex in labiis incircumcisis immunditia coagulatur, quàm sit gravis pernicies oris incircumspecti. Est enim lingua dissoluta in sermonibus otiosis, est lingua impudica, est & magniloqua, quarum prima lasciviæ, sequens arrogantiæ famulatur. Est etiam lingua dolosa, & item lingua maledica, quarum altera in falsiloquam & adulatoriam subdividitur: altera verò nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto. Quod si de omni vel otioso verbo, quodcunque locuti fuerint homines, Deo sunt reddituri rationem in die judicii; quantò districtiùs de verbo mendaci, mordaci & injurioso, de elato vel lascivo, de adulatorio aut detractorio judicabuntur? Quàm vera sententia, fratres, in multiloquio non effugiendum peccatum. Ut enim præteream cetera, si propterea est otiosum verbum, quod nullam rationabilem causam habeat, quam rationem de eo reddere poterimus, quod est præter rationem?* Hoc suis ipse verbis confirmans: *O quantus terror!* inquit, *judex sapientissimus, qui numerat omnes pluviæ guttas, discretor omnium tentationum, omnium hominum à primo Adam usque ad ultimum in fine seculi, vult audire rationem verborum omnium otiosorum, cùm sederit in sede majestatis judicii sui, ubi non jam misericordia, sed judicium cantabitur Domino. Quid tum miseri & miserabiles faciemus?*

Matth. c. 12. vers. 36.

Bernard. serm. de triplici custodiâ ante med. mihi pag. 386. Innumerabiles sunt linguæ sordes.

Idem de Passio. Dom. cap. 25 mihi pag. 1199.

Atque hoc tremendum Dei judicium verbis etiam otiosis jam indictum, abbatem Sisoium movit, ut contra seipsum pro seipso annis plurimis oraret. Nam, teste Pelagio, ipse Sisoius de se fassus: Crede mihi, ait, jam annis triginta Deum deprecor, & hoc oro unicum: Domine Jesu Christe, protege me à linguâ meâ. Hanc obsecro precatiunculam dicamus omnes, & quandoque sæpius de die: *Domine Jesu, protege nos à linguâ nostrâ.* Tam necessarium quàm utile Bernardi monitum est: *Bis ad limam veniant verba, quàm semel ad linguam; plus diligas audire quàm audiri. Volat verbum irrevocabile, tempus irremeabile volat, nec advertit insipiens quid amittat.*

Pelag. lib. 4. n. 39. apud Rosweid. in Vitis PP.

Bernar. in miscel. mihi pag. 1786. Et serm. de triplici custodiâ pag. 385.

Z

CAPVT LXII.

Vitiosæ aliorum linguæ quibus artificiis tolerandæ.

GRues cuneatim volantes, Ypsilon, litteram Pythagoricam exprimunt, & ob id earum ordo litteratus vocatur ab Hieronymo. Eadem humanæ vitæ figura est. Inventionem hujus litteræ Palamedi tribuunt, quod eam è gruum volatu didicisset. Quod verò vetus epigramma de hoc charactere asserit: Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni: Hoc de Linguâ verius affirmari potest, quæ semper plurimùm aut prodesse valet aut obesse: *Lingua mors, Lingua vita.* Neque solùm erudita & ad omnem modestiam composita lingua nobis commodat, sed rudis etiam & vitiosa. In eo situm est, quem nanciscatur auditorem, quâ ratione illius impetus sustineatur. Quando igitur Pythagoream litteram

apud Virgil.

A tricornem è præcedente triplici dissertatione didicimus; Ultimum nunc alphabeti elementum super est Z, quod memoriam mihi refricat validissimi contra scorpiones remedii. Paliurus, Plinio teste, spinæ genus est. Semen ejus Afri ZVRAM vocant, contra scorpiones efficacissimum. Tricorni Pythagorico characteri triplex assignavimus caput, quo primaria vitiosæ linguæ medicamenta docuimus.

Plin. lib. 24. histor. Nat. c. 13. initio.

Sed forsan est nonnemo, qui dicat: Linguam improbam docere velle ne quem lædat, est idem ac docere velle scorpionem, ne quem feriat: utriusque, & scorpionis & linguæ nequissima est indoles, ad lædendum atque feriendum promptissima.

Accipio quod dicitur. Neque verò negare licet linguam improbam scorpioni simillimam, quæ modò hos, modò illos, modò clam, modò apertè feriat. Neque nescio quàm hoc petulans & pæne indomabile membrum difficulter corrigatur. Dicamus sanè illud inB mendabile, non tamen continuò esse intolerabile pronuntiabimus. Plurima sunt quæ corrigi nequeunt, tolerari tamen possunt, & sæpe debent. Idem de Linguâ dicendum: si nulla proficiat ars quâ illam ad frugem corrigamus; ars certè non deerit, quâ illam in nostrum commodum perferamus.

Canis rabidus nocentissimum animal est, ab illo ipso tamen petuntur pili, quibus canis rabidi morsus sanetur. Si linguam furiosam emendare non possimus, sæpe tamen tolerare debebimus. Hoc sine paliuri semen ZVRAM ego nunc porrigere statui, efficacissimum in scorpionem hunc antidotum. Sed ante omnia scire oportet, quânam arte hoc semen sit applicandum huic malo.

Artificia vitiosam linguam in nostros usus vertentia:

Istud itaque jam agemus, & quo artificio vitiosam linguam quamcunque, in nostros usus & grande bonum possimus vertere, explicabimus.

C

§. I.

1. Seipsum accusare.

TAmetsi Deus contumeliarum auctor non est, est tamen illarum director, ut hac potiùs quàm alterâ petamur. Eo sensu rex Sionis David, contumeliis Semei vulneratus imperat: *Dimittite eum ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David, & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?* Sicut umbone repellitur umbo, ita licere vim vi repellere, rudissimum vulgus putat. Nimirum fabas largienti, pisa ferè rependuntur, tantum pro tanto: qui asinum aut stultum vocat, asinus aut stultus audit. Ita malo nodo cuneum malum quærendum; ita remedio amaro bilem amaram diluendam putamus; sic amicis amici, inimicis infesti, clamosis clamosi, impudentibus sumus impudentes; eâdem remetimur mensurâ; atque hoc, hostimentum credimus non iniquum. Sed longè aliud nos docet cælestis magister. Morbus pessimè curatur morbo; malum simili malitiâ nequaquam retundendum est, *sed vincendum in bono malum.*

2. Reg. c. 16. vers. 10.

Rom. c. 12. vers. ult.

D Ut autem hoc sibi quisque persuadeat, cogitet seriò qui læsus est: An non & tu similibus dictis alios non semel tantùm confixisti? An non & tua quoque lingua plurimos sauciavit? jam tolera quod fecisti. Quid quereris? tua tibi moneta redditur: maledici merentur audire maledicta, ita quidem ut non sibi maledictum sed responsum putent. Mutuum bonâ fide, & aliquando cum fœnore ipsis restituitur.

Quid esse caussæ dicamus, quòd illa Israëlitis fortissima Juditha inter suos cives tam bene audierit, *Nec erat qui loqueretur de illâ verbum malum.* In promptu caussa est: civitatem illa non oberrabat, nec circulos frequentabat, in quibus de aliorum famâ detrahi solebat, sed manebat in superioribus domus suæ, ubi secretum cubiculum sibi fecerat, in quo clausa morabatur, adeóque nec illa loquebatur de ullo verbum malum; silebat altissimè de omnibus Juditha; itaque altissimè etiam ab omnibus de illâ

Judith c. 8. vers. 8.

Cur Israëlitidi Judithæ non fuerit dictum malum verbum.

de illâ silebatur. Quisquis igitur contumelias audit & maledicta in se conjici, mox calculum ponat, an non & ipse simillima fecerit aliis? quocirca patiatur, quod fecit. Siquidem qui quæ vult dicit, quæ non vult audiet. Affecti sumus injuriâ? succurrat, non tantùm quid patiamur, sed quid fecerimus. Nam alii sæpe non faciunt injuriam, sed reponunt. Si volumus æqui rerum judices esse, hoc primùm nobis suadeamus, neminem nostrum esse sine culpâ, præsertim linguæ. Hinc enim maxima indignatio oritur, quod quilibet sibi blandiatur: *Nihil peccavi, nihil feci.* Imò nihil fateris. Meliùs diceres: *Hæc & ipse commisi.*

Tiberius Imperator, tunc pæne melior seipso quibusdam maledicorum conviciis lacessitus: In civitate liberâ, inquiebat, liberas esse linguas oportet. Nec malè Cato, qui probris cujusdam vexatus, respondisse dicitur: Impar mihi tecum certandi conditio est. Nam, ut malè dicere, & malè audire, tibi facillimum est; sic mihi malè dicere insuave, & malè audire insuetum est.

August. in psal. 92. post med.

Quâ in re præclarissimè sentit Augustinus, qui nos contra nos ipsos incitans: *Non*, inquit, *opus habes fortitudine, quando tibi aliquis detrahit absenti; quia non audis, nec sentis. Si autem in faciem tibi dicat, opus est ut fortis sis. Quid est fortis sis? Vt feras. Ne fortè ideo te putes fortem cùm audieris; quia percutis pugno, victus convicio. Non est ista fortitudo. Si conviciatus pertutias, quoniam ab irâ victus es. Et valde stultum est hominem victum, fortem dicere, cùm dicat Scriptura: Melior est qui vincit iram, quàm qui capit civitatem. Habes igitur adversarium magnum in teipso.*

Primum igitur artificium est, ad improbam alterius linguam tolerandam, *Seipsum accusare*, & omnino æquum judicare, similia facientem similia pati.

§. II.

1. Se submittere, ac emendationem deinceps constituere.

ALterum ad tolerandam linguæ improbitatem artificium est, *Se submittere, ac emendationem deinceps constituere.* Incredibile dictu est quantarum sit virium in linguam improbam demissio animi. Nam sicut tormenta bellica majora saxeas turres perrumpunt & commolunt, saccos tamen lanæos vix offendunt: ita summissio linguam protervam frangit, enervat, dejicit; superbia attollit, animat, impellit.

Quàm multis profuit ab improbâ linguâ percussos esse, qui abstrusum in se vitium sibique ignotum sic moniti correxerunt; aut notum, sed neglectum emendarunt. Quàm multos alienæ linguæ protervia & cautiores reddidit, & ad virtutem incitatiores. Ex hoc plumbo hoc aurum est eliquandum.

Virgilio Maroni visa est opportunissima medicina, si linguâ ictus velit sapere, moréque promittat emendatiores. Cùm enim quidam ejus amicus Cornificii in eum maledicta narraret: Et quam putas, inquit Virgilius, istius maledicentiæ caussam esse? Nam Cornificium amo, nec eum unquam offendi. Cui amicus: An, inquit, Hesiodi sententiæ non meministi? Architectum architecto invidere, & poëtam poëtæ? De malis, ait Maro, id Græcus intellexit; nam boni eruditos amant. Sed ego magnam eum meâ laude ac gloriâ vindictam in manibus habeo; majore curâ virtuti me dedam. Quò autem melior fiam, hoc ille invidiâ rumpetur vehementiore. Pulcherrimum vindictæ genus est, emendare quæ carpuntur, aut ea certè emendaturum statuere quæ ab adversariis arroduntur.

Psal. 62. vers. ult.

Sic obstruitur os loquentium iniqua.

Vide cap. 58. §. 3. in hac parte.

Suprà, mi Lector, mel tibi propinavi, sed falsum. Nimirum suaseram iis omnibus, qui aliquid in alios imperii haberent, salem in capite, mel in ore, sale, seu maris amplitudinem in pectore ferendam. Quo hæc commendatiora sint, melli nunc butyrum addo.

Isaiæ cap. 7. vers. 15.

Quod divini à Bethlehem pueri, quod nostri Emmanuelis infantia mel & butyrum in cibum habuerit, testatus Isaias: *Mel*, inquit, *& butyrum comedet, ut sciat reprobare malum & eligere bonum.* Hoc tibi mel, mi Christiane, & hoc maximè butyrum ingero. Et ut appetentia sit excitatior, En butyrum, quo vescaris artificiosissimum, idque non è vili tugurio.

Regiæ domus opulentiam nonnemo velut oculatus testis hunc ferè in modum describit. Tori ubique purpura strati; stragula duplici byssо insignia plus artificio *Virgilius* debebant quàm naturæ. Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula statuæ, quæ sudantium vultus exprimere videbantur. Ego admiratus, inquit hospes, ingeniosam statuarum novitatem, propiùs accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius, quàm vellem, fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis vicatrice, fugæ consilium cepi, cùm ad latus se applicuit sedulus minister, spumantémque generoso potu pateram humanissimè obtulit. Cùmque incerto vultu æstuarem, putavit ille tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentiâ perterreri. Itaque vanitatem timoris mei non ingratâ consolatione permulcens: Quid, inquit, exhorrescis hospes ad regalem strepitum? quid triumphum credis quotidianæ familiæ rationem? Tu verò in aliud tempus stuporem differ; utere principalis domus beneficiis, & audaci manu frange statuæ butyraceæ auriculam. Præsto sum, qui saturatis suavissimam potionem affundam. Cùm ego negarem deformari statuam oportere, ultro irrisit servus aulicus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex catenis argenteis de cingulo pendebat, &: Nondum scis, inquit, septemdecim esse cubilia, in quibus singulis ejusmodi quatuor imagines è marmore angulos adornant, præcisis cervicibus, quæ quotidie recentissimo butyro reparantur; tum ut populus in jentaculum destruxit extemporaneos vultus, frons subinde alia atque alia reponitur, & in diem septies ac decies renovatur delicatissimum munus. Nondum hora diei nona est, & jam centum quadraginta butyri pondo hoc palatium absumpsit. His atriensis dictis sumpsi audaciam destruendi formosum artificium, & inhiantem gulam liberalissimè propitiavi tam opportunâ butyri promulside.

Lucius Sat. nis. lib. 12.

Hoc ergo butyrum tam artificiosum hîc ingero gustandum; Christianam submissionem ac mansuetudinem suadeo exhibendam. Hic aude, Lector, & imagini butyraceæ vel auriculam, vel nares, aut potiùs mollissima præscinde labra, & tuam inde linguam instrue. Disce petulanti linguæ non pari respondere petulantiâ: Disce non turbulenter, non ferociter, non insolenter, non contumeliosè, non arroganter & contumaciter laxare linguam: Disce si non mel & rosas, certè butyrum loqui. Hoc ajo; modestè, submissè loquendum ei, cui concordia & pax cordi est. *Mollis responsio*, quam Salomon adeò dilaudat; hoc illud elegans butyrum est, de quo loquimur. Ad frangendam alterius iram, non est præstantius, sed nec præsentius pharmacum ullum aliud, quàm butyrum istud, *responsio mollis.*

Prov. 15. vers. 1.

Olim infantibus recèns lustratis, lac & mel dabatur, quod etiamnum Æthiopes faciunt. De priscо ritu clarè Tertullianus: *Inde*, ait, *suscepti lactis & mellis concordiam prægustamus.* Idque ideo fiebat, ut Christianis omnibus submissio infantilis & mansuetudo altiùs imprimeretur. Ad rem Bernardus: *Duo sunt*, inquit, *in lacte ovis, butyrum & caseus: bene parvulus noster eligere novit, qui butyrum comedens, caseum utique non comedit.* Imitare tuum dominum, Christiane, & asperi sermonis coagulum repudia; apage hunc caseum, butyrum comede; furiosæ linguæ rabiem responsis frange quàm potes mollissimis; non cultros, non gladios, sed butyrum loquere. Submitte te, & linguam quantumcunque improbam vicisti.

Tertul. de Corona mil. cap. 3.

Bernard. serm. 2. de Adventu Domini.

Pueris, cùm dentiunt, mel & butyrum, suasu medicorum datur, doloribus mitigandis; ego tibi mel & butyrum

Galen. lib. de medic. Simpl. 2. lib.

Plin. lib. 28. cap. 19. Iob cap. 16. vers. 10. Psal. 56. vers. 5. Psal. 34. vers. 16.

tyrum porrigo, ne dentias. Non est mollis responsio, quam exerti dentes comitantur. Jobus & David hos dentes graviter senserunt. Hinc illi ab utroque clamores: *Infremuit contra me dentibus suis hostis meus. Dentes eorum, arma & sagittæ. Frenduerunt super me dentibus suis.* Hos dentes, mi homo, non humanis carnibus fatiga; butyrum comede; verbis lenibus responde. Submitte te, & triumphas.

§. III.

3. Deum adire, ac precari.

TErtium artificium est ad vitiosam alterius linguam tolerandam, *Deum adire, ac precari*; contumelias omnes Deo conqueri. Regi Sionis David usitatissimum fuit hoc artificium. Fatetur ipse: *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Ut imitemur hoc, quemlibet nostrûm rex ille sanctissimus hortatur: *Revela* Psal. 108. vers. 4. Psal. 36. v. 5. & 7. *Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Et educet quasi lumen justitiam tuam, & judicium tuum tanquam meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.* Ne dubita, æquissimus ille judex, qui trans cortinam videt omnia, *humiliabit calumniatorem. Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Tu ora eum, & ipse faciet. Sapientissimè dixit Siracides: *Beatus, qui tectus est à linguâ nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus: jugum enim illius, jugum ferreum est, & vinculum illius, vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima, & utilis potiùs infernus quàm illa. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum: & in flammâ suâ non comburet justos. Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus ladet illos.* Num audisti, mi Christiane, quantum mali sit mala lingua? Sed num & illud audisti, & intellexisti? *Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis* &c. Tu ergo Deum ne relinque, sed puris amplexibus tunc potissimùm stringe, crebris precationibus tunc maximè fatiga, cum linguarum malei te tundunt. Tu ora eum, & ipse faciet.

Psal. 71. vers. 4. Rom. cap. 8. vers. 31. Eccli. c. 28. à vers. 23. ad 28.

Maledicta & contumeliæ precibus ardentibus sunt retundendæ.

Sed dicas: si pessimi quique secretis criminationibus me infament ignarum, & quo incautior decipiar, palam laudatum. Quid hîc faciendum? Quid Seneca fecit? Sed exemplis gravioribus te urgebo. Quid fecerunt tot sanctissimi viri? quid Christus fecit?

Tacitus l. 1. histor.

Quid multis ante Christum sæculis fecit Moses? Vir longè mitissimus; quis tamen eo uno fortior? quis rursus minùs ultionis cupidus? qui quò populum infestiorem habuit, & ad convicia proniorem, eò impensiùs cæli Numen his propitium reddere perseveravit. Nam quantò magis pervicax populus insanis clamoribus ac querimoniis urgebat, tantò Moses ardêtiores ad Deum preces fundebat. Imò cùm jam lapides furibunda plebs minaretur, hoc unum Moses in sui defensionem objecit, *refugere ad Deum.* Huic uni & soli injurias conquestus: Exodi c. 17. vers. 4. *Quid faciam,* inquiebat, *populo huic? adhuc paullulum, & lapidabit me.* Hic à Deo jussus in populi gratiam aquas è rupe producere, ut injurias beneficiis pensaret, promptissimè paruit. Sed neque Aaroni fratri conviciatus est, nec sorori, quòd connubium Æthiopicum sibi exprobrasset, ideo minùs benevolè opitulatus est. Ita mansuetissimus virorum sæpius multiplicis linguæ furores precibus sedavit.

Vide supra c. 33. de Calumniâ §. 1.

Quid Saram eximiæ sanctitatis feminam commemorem? Jaciebat in eam ancillaris temeritas maledicta & probra, interfectricem virorum nominans, quæ pluribus nupsisset, sed in nullo connubium diurnum esset sortita; quæ septem maritos subitâ nece præcipitasset in tumulum. Et ut calumnia hæc graviore pondere sauciaret: Tob. cap. 3. v. 9. 10. 11. *Numquid & me vis occidere,* ajebat famula, *sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem Sara perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit, sed in oratione persistens deprecabatur Deum.* Ita nec Sara flammas à maledicâ linguâ immissas potentiùs restingui posse censuit quàm Oratione.

Incendium à præcipiti Phaëthonte factum, felicissimè compescit oratio.

§. IV.

4. Suam hac in re patientiam ad exempla sanctiora erigere.

HOc igitur quartum hîc artificium est; *Suam hac in re patientiam ad exempla sanctiora erigere.*

Narcissum Hierosolymorum Antistitem virum eximiâ virtute præditum, & præsertim in castigandis vitiis animosum homines perditissimi, monitori optimo nimisquam asperi, fœdis calumniis infamare sunt aggressi, & prout consutis dolis inter se convenerant, jurejurando etiam criminationes firmarunt, quo magis fidem facerent plebi citò credulæ. Illorum unus dejerans: Si falsum, inquit, dixero, malè peream incendio. Alter: Si fefellero, ait, me lues pessima invadat. Tertius non minùs seipsum execratus si mentiretur: Omnem, inquit, oculorum diem perdam, ni talis, ut dixi, sit Narcissus. Vix tamen ulli sunt reperti, qui vel juratis crederent, ob testatissimam tot annis castimoniam Narcissi. Et quid ad hæc ipse Narcissus? Falsissimæ criminationi graviter indignatus, sed quia solitudinis ac sapientiæ amantissimus erat, tacuit, cessit, calumniatorum oculis se subduxit, Deo sibique vacaturus inter feras, quæ saltem calumniari nescirent. At sublimis ille Oculus qui conspicit omnia, nefariorum hominum scelus, quod non potuit non videre, mox in apertum protraxit illis ipsis supplicii, quæ sibi scelerati optaverant. Et primus quidem obtrectatorum, scintillâ in incendium gliscente, in suâmet domo cum omni familiâ miserrimè conflagravit. Reperit quod optavit. Et videbatur facinus illud non unius sed plurium vel innocentum capitibus expiandum. Alter calumniator ille, capitali peste, quàm imprecatus sibi fuerat, à calce ad verticem infectus, Numine sic vindicante, contabuit. Hoc habet: votis suis periit. Tertius sociorum calamitate doctus resipiscere, confictas à se atque sociis calumnias publicè fassus est, nec tamen ultorem Deum penitus effugit. Nam tantâ pœnitudinis acerbitate percellebatur, in fletum tam uberem solutus, ut utrumque lumen lacrymis extinxerit. Vivus, sed cæcus, & ad productius supplicium superstes. Ita Narcissus sceleratas linguas superavit tolerando.

Narcissi erga calumniatores tolerantia, & eorum pœna.

Theodosius Imperator hac improbarum linguarum victoriâ planè admirandus. Verba Theodosii agnoscite: Si quis, inquit, modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporis fuerit, eum pœnæ nolumus subjacere, neque durum aliquid, neque asperum sustinere: quoniam si id ex levitate processit, contemnendum; si ex insaniâ, miseratione dignissimum; si ab injuriâ, remittendum. Audiant & imitentur Christiani principes. Ab obtrectatoribus nemo liber, nec summa quidem fastigia.

Cato Porciæ gentis princeps, senator optimus, Imperator præclarissimus, orator exactissimus, quater & quadragies causam dixit, diversis odiorum & contumeliarum machinis appetitus: semper absolutus est. Camillum exulem ni vidisset Roma, periisset. Scipionem Carthagine & Africâ suâ majorem pæne vicisset calumnia.

Quis magnorum inter Christianos non retulit vulnera ab hoc detractionis morsu, quis non venena ab hac viperâ? Christus ipse an non audiit: *Samaritanus es, dæmonium habes; vini potator, populi seductor?* Ecquem non ambussit hæc flamma?

Optimè dixit Gregorius Nazianzenus: *In bonam partem hoc accipe sancta Trinitas: nec tu stultorum linguas pentus effugisti.*

Naz. orat. de humanâ Christi Nativitate, & orat. 3. de Pace.

Christo Domino in os objectum: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Quàm verè Lingua, *Universitas iniquitatis,* dicitur!

Luc. cap. 11. vers. 15.

Sunt certæ diei horæ quas Superbia, & Avaritia, & Luxuria inter se dividunt: Lingua, non unam tantùm diei partem, omnes sibi horas vendicat, Mundus iniquitatis est, omnia capit, omnia continet. Quâ demum ratione? Quâ charta solet geographica descriptum Orbem. In hac explicato digito, Hispaniam, Italiam, Poloniam, Galliam, Germaniam, aliasque Orbis partes designamus. Sed chartæ huic geographicæ, coloratæ Linguæ nemo fidat; mendacissima est, grandia minuit, parva extendit, alta deprimit, ima extollit, pro libitu pingit & fingit. Quantum, putas, Deus à mendacio distat? Quantum Christus à Beelzebub? Immensum, infinitum. Lingua tamen audet, & Deo mendacium, & Christo dæmonium affingere. Quòd *si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domesticos ejus?* Ergo non sanæ mentis, & planè fatuus est, qui viam quam ad cælum facit, ad chartam tam mendacem dirigit. Innumeris modis Lingua decipit, terret, seducit, dejicit, configit.

Matt. c. 10. vers. 25.

Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, certè nec domesticis ipsius parcent. *Non est servus melior Domino suo.*

Joan. c. 13. vers. 16.

Et Detractio quidem fulmen imitatur, quòd improvidum & imparatum ante perimit, quàm periculum denuntiet; quódque firmissima ferè impetit, vilissima & humi serpentia negligit; ita illa in optimos quosque sævit, ut prope signum sit viri aut magni, aut ad magna nati, pati linguas detrahentium. Nam cum Detractio ferè ab æmulatione proficiscatur, solâque magnitudo aut parta aut sperata æmulationum materia sit, in magnos exsurgunt hæ linguæ, ac non nisi in tales venena jaculantur. *Magnitudinem enim alienam famámque, cùm dedecus suum æmulus existimet, consurgit in adversarium, eúmque densâ linguæ grandine velut saxeo imbre obruit. Fieri non potest*, inquit Chrysostomus, *ut qui virtute excellunt, apud omnes bene audiant. Nequaquam tamen dolendum est, si malè audiamus, sed si jure malè audiamus.* Quo sensu præclarissimè dixit Epictetus: *Quid verò Antisthenes ait? An id unquam audivisti? Regium est, Cyre, cùm rectè facias, malè audire.*

Scribam. in Pol. l. 1. c. 17.

Chrysost. serm. de calum.

Epictet. l. 4. dissert. c. 6. med.

§. V.

5. Cõtemnere hæc linguarum aut calamorum vulnera.

QVintum ad nequitiam linguæ vincendam artificium est, *Contemnere hæc linguarum, aut calamorum vulnera.* Contemne, & vicisti. Nam hæ linguarum insidiæ sæpissime non lædunt, nisi volentem. Adyanton herba licet aquâ perfundatur aut immergatur, siccæ tamen similis est; sic cùm homini probo contumelia infertur, non inhæret. Quod si tu sapias, nullâ re magis testatam facies innocentiam tuam, quàm calumniarum & detractionum contemptu ac neglectu. Ut scias, omnis calumnia & obtrectatio fœtidæ similis est cloacæ, quæ quò plus movetur, plus fœtet. Nosti, Camerinam non esse movendam. Neque enim miser est, qui audit convicium, sed qui facit. Convicium porrò potentissimè regeritur, cùm convicio non respondetur. Non enim acerbius est convicium, quàm conviciatorem neglectu ostendere indignum cui respondeatur. Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ feræ, latratus minutorum canum securus exaudit. Ita molossos generositates aut leones imitemur, qui circumlatrantibus catellis non solent allatrare, meràque imparium indignatione & contemptu. Contemne & tu has linguas, quæ non fauciant nisi resistentes.

Ad naturam rei præclarissimè dixit religiosus ille scriptor: *Quid enim sunt verba, nisi verba? Per aërem volant, & lapidem non ladunt. Si reus es, cogita quòd libenter emendare te velis: si nihil tibi conscius es, pensa quòd velis libenter pro Deo hoc sustinere. Et quare tam parva tibi ad cor transeunt, nisi quia adhuc carnalis es, & homines magis quàm oportet, attendis?* Ecquid verba, quid calami nocere possunt animo qui Deo nititur? Quod grando tectis, quod fluctus rupibus, hoc calumnia potest, cùm in virum inciderit. Vis vincere? vis hostem frangere? de inimico triumphum agere? Contemne. Certa est victoria in solo contemptu. *Vis adversarium mœroribus exedi? vide. Vis indignationibus lancinari? nec verbo dignare. Vix videre supplicia? beneficiis cumula.*

Thomas à Kempis l. 3. Imit. Christi cap. 46. num. 1.

At durum, acerbum, ac miserum est tot pungentibus linguis velut jaculis configi. Durum, sed sæpe fructuosum; acerbum, sed salutiferum: miserum, sed gloriosum. Exosculemur hanc bene merendi materiam, hanc messem cælo invehendam, hanc vindemiam dominicis cellis inferendam.

At excido, inquis, Principum gratiâ. Modò non excidas Dei. At forsan ideo spoliaris opibus. Nemo te spoliabit æternis. Privaris dignitate? Nemo te bonâ conscientiâ privabit. Vituperant te homines? Sed honorabunt Angeli. At multos experiris inimicos & vexatores? Modò amicum habeas & protectorem Deum. Contemptus jaces? Exurge cælo. Condemnaris? Judice Deo absolveris. Animum ergo adversùs hæc para, & scito vix ullum virum bonum ab his linguæ jaculis vivere invulnerarum. At satius est criminationibus sordidari cum bonis, quàm falsis laudibus honestari cum improbis.

Pericles, qui quadraginta annis Athenienſium Rempublicam gubernavit, vir disertissimus, suggestum conscensurus ut ad populum diceret, diis vota faciebat, ne ullum sibi verbulum, se imprudente aut invito efflueret, quod ad Rempublicam minùs pertineret. Hic, inquam, Pericles temerarium & insolentem conviciatorem, per diem integrum, idque in publico patienter tulit. Neque vesperi cùm se domum reciperet, adhuc maledictis insectantem à se repulit. Postremò, cùm jam in domus limine, sub primam noctem, consisteret, conversus ad servum Pericles: Heus, inquit, mox facem expedito, & hunc civem domum reducito. Sic homo improbus ab injuriâ & contumeliâ gratiam reportavit.

Plutarchus in Pericle.

Hoc prorsus est convicia, calumnias, & maledicta magnanimo contemptu digerere.

Quid igitur hæc linguarum tonitrua tantopere nos terrent? in fumum evanescent: Quid detractiones & calumnias, quid probrum & infamiæ notam adeò reformidamus? Augustinus contra hæc nos animans: *Opprobria hominum, inquit, nolite metuere, & detractione eorum ne cedite: superenimi; nec quòd nos spernant, magni duxeritis: sicut enim vestimentum, ita per tempus absumentur.* Et dicti rationem reddens solidissimam: *Crimen falsum*, inquit, *reum non facit hominem, nisi apud judicem hominem: ubi autem Deus judex est, nullus falso crimine laditur.* Deus qui justificat, quis est qui condemnet?

Aug. in ps. 63. vers. 14.

Rom. c. 8. v. 33.

§. VI.

6. Silentium.

SExtum est? *Silere*, ac generosâ taciturnitate detractiones & calumnias cõcoquere. Sile igitur, alioqui crabrones irritabis refutando. Sile, ne pervulgentur, quæ nescienda potiùs & sepelienda essent. Cùm respondetur, cùm excusatur, cùm jure agitur, longè latéque infamiæ nota perfertur, quam multò tutiùs silentium sepeliisset. Quâ de re Seneca illustrissimè: *Qui primis*, inquit, *defungi malis potuimus, in majora devolvimur. Quosdam unius verbi contumelia, non æquo animo lata, in exilium projecit: & qui levem injuriam silentio ferre noluerant, gravissimis malis obruti sunt, indignatiq; aliquid ex plenissimâ libertate diminui, servile in sese attraxerunt jugum.* Quòd si reprehenderis à quo non deberes, nec modo quo deberes, illud velim cogites, quod sapienter dixit Romanus scriptor: Nulli patientiùs reprehenduntur, quàm qui maximè laudati merentur. Itaque silendo reprehensionem admitte, illámque in encomium tuum tacturnâ patientiâ converte.

Seneca l. 3. de ira cap. 8.

Plinius in Panegyr. cum. lib. 7. epist. 20. Ebend.

Sunt quædam vulnera, quæ melius sit non tetigisse; *Plurima curando fieri pejora videmus:*

Neglige,

Eccli. c. 20. vers. 7. Neglige, & tace; ita sanabis. *Homo sapiens tacebit usque ad tempus.*

Contra verbosos noli contendere verbis.

Sile & dissimula, ut adversarius arbitretur detractiones suas à te nesciri. Nam plerunque qui sua dicta putat sentiri, putat etiam de vindictâ cogitari: itaque se parat, ne hostis inveniat imparatum.

Quemadmodum verò Fabius Maximus (quem olim Ovem appellabant) pugnam opportunè fugitans, & Annibalem magis eludens quàm conflictu frangens, ducem antea invictum, morâ vicit & patientiâ; ita qui cedit & silet, linguámque verberantem non reverberat, sed declinat dextrè, hic victor est, hic vacillantem concordiam restituit cedendo & silendo. Ita Socrates Xantippen uxorem clamosissimam placavit non respondendo. Medicamentum injuriarum & contumeliarum omnium probatissimum est silentium. Tam injurias ferentem quàm inferentem sanat: solâ offensarum commemoratione animorum vulnera recrudescunt. Silentium ad dolentis animi perturbationem sedandam valet plurimùm. Optimè miserias ferunt qui abscondunt. Hinc Rex iratam nõ sine causâ Reginam sic alloquitur:

Silentium est injuriarum medicamentum probatissimum.

Virgil. lib. 4. Æneid. *Desine mèque tuis incendere, téque querelis.*

Canum in pagis allatrantium ira non meliùs defervescit, quàm transeuntis viatoris silentio, cautáque patientiâ. Apum circumvolitantium aculeos non difficulter exit illæsus, quisquis inter eas fuerit quietus; repugnans & procax læditur. Pax silentii effectus, & velut filia est.

Macrob. l. 1. Saturn. Angeronam silentii Deam ore obsignato repræsentarunt prisci. Hanc autem, Macrobio teste, in templo Volupiæ, quæ delectationis & gaudii Dea fuerat, collocarunt, ut tacitè significarent, eum qui silere, & injurias toleranter ac placidè ferre didicisset, ingenti delectatione, voluptate maximâ perfundi. Nimirum in templo Volupiæ sedet Angerona: oris obsignati homo placidæ Voluptatis ædem incolit.

Sed & hoc insuper habet hominis læsi silentium; plerunque patrocinia & hominum & ipsius Dei læso conciliat. Moses ad suos proclamat: *Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Magdalenæ silentis & lacrymantis patrocinium suscepit Christus, non solùm adversùs Iscarioten, sed etiam adversùs hospitem suum & convivatorem. Et ipsius Christi tacentis ad tot támque capitales hostium accusationes Pilatus quantus ex judice patronus est factus?

Exod. c. 14. vers. 14.

Maronem poëtarum principem Filistus quidam orator, facetiis vexare solitus, audiente Augusto Cæsare, elinguem dixit, sed nec si linguam haberet, causam propriam tueri posse objecit. Cui Maro: Tace, inquit, rabula. Nam mea hæc taciturnitas causæ meæ defensorem fecit Augustum: & hac tubâ, cùm volo, loquor, quæ ubique & diutissimè audietur.

At dicas: Qui se pro ove gerit, à lupis devorabitur.

Neque nos ubique, & in omni causâ tacendum dicimus. Interdum pax ambienda est responsione, sed eâ molliss imâ. In curiâ & judicio, si rei familiari, si famæ aut vitæ periculum sit à silentio, loquendi locus erit. At verò domi, in mensâ, in plateâ, in agro, in jurgio, in lusu, in symposio tutissimum semper silentium, præsertim cùm in linguam improbam pugnandum est. Hîc vetus Germanorum verbum verissimum: Duorum sapientior, tacebit prior. Nam ille sapientior est & melior, qui citiùs retulit pedem, cùm utrimque certatur. Neque hoc ignaviæ signum, sed fiduciæ.

Res certa est: plerunque manu tardissimi sunt; qui promptissimi linguâ; multiloqui ac magniloqui, vix unquam strenui. Homericum Thersiten hominem ignaviss imum, sed proterviss imè conviciantem Achilles pugno interfecit, Goliathum David lapide prostravit. Nimirum canes illi magis degeneres minimè mordent, qui plurimùm latrant. Et Hieronymi sensu: canis latratu tam bonus facilè fugatur.

Philip. Bosq. hist. Lazar. c. 7.

Cùm virorum ille mitissimus Joannes Canonicus, ut vocant, regularis, cum amicis familiariter colloqueretur, domesticorum unus in conclave irrupit, & minis arque clamoribus omnes exterruit improbus latrator; in Joannem singulariter velut è plaustro jecit convicia. Joannes fellis expers, columba placidissima insanum nec verbulo percussit. Hîc amicorum quispiam: Cur obsecro, inquit, mi domine, ad dicta tam atrocia siles? tuam ipse famam conculcas. Ejice foras calumniatorem. Huic Joannes sedatè: Si flamma, inquit, domum corripuerit, num tu oleum affundas? Hic homo totus ardet, & furit: at nosti, nihil esse deformius, quàm furiosis respondere: sicut in morbis nihil perniciosius, quàm pharmacum immaturum.

Surius 10. *Octob. c. 9. in vitâ.*

Primam iram nemo audeat oratione mulcere; surda est & amens; dandum illi spatium, dum remittat. Atque hoc medicorum scitum est, qui negant in accessionibus medendum.

Huic homini, hoc quidem tempore velle medicinam adhibere, esset occidere. Ubi remittente insaniâ, nonnihil ad se redierit, curationem admovebimus.

Hoc est prorsus Davidem agere, & furiosum Saülem placare citharâ. Contra iratorum contumelias pharmacum est præclarissimum, TACERE. Aut enim potentior de te malè locutus est, aut imbecillior: si imbecillior, parce illi; si potentior, parce tibi, & noxam cave. Sunt qui cùm audiunt vel leviter sibi detractum ab aliis, mox grandem meditantur vindictam: ita *sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.* At iniquum est pueruli sagittulâ vix læsum, mox vulnera & cædes coquere. Non est argumentum certius magni animi, quàm improbâ linguâ verberatum non reverberare. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.*

Ps. 63. v. 8. Non reverberare magni animi argumentum. *2. Cor. c. 1. vers. 12.*

Hîc pulchrè Gregorius: *Quid enim,* inquit, *si homines laudent, & conscientia accuset? aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia nos liberos demonstret? Valde miror cur vos, qui cor fixistis in cælo, verba hominum agitent in terrâ. Dux bonorum Paulus dicit:* Opus suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, & non in altero. *Si laudibus lætamur, & detractionibus frangimur, gloriam nostram non in nobis, sed in aliorum ore posuimus. Quid autem aliud detrahentes faciunt, nisi in pulverem sufflant; atque in oculos suos terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant?* Quæ omnia Chrysostomus suo etiam calculo confirmat; nam de calumniatoribus & detractoribus mentionem injiciens: *Possum,* inquit, *facere malam famam, sed non interficere conscientiam.* Tu igitur, quod Isaias monet, *vide ut fileas: noli timere, & cor tuum non formidet.* Longè glorios ius est, ad imitationem Christi, injuriam tacendo tolerare, quàm superare respondendo.

Gregor. l. 8. epist. 45. & l. 9 epist. 39. *Galat. c. 6. vers. 4.* *Chrysost. homil. de Susannâ.* *Isaiæ cap. 7. vers. 4.*

§. VII.

Septimum in tolerandis aliorum linguis artificium est, *Cæleste præmium suspicere.* Ecquid queri potes de conviciis, detractione, calumniis, cùm hæc augmenta sint cælestis præmii? Contumelias omnes & injurias centuplo Deus æternóque fenore pensabit. Detrectas luctam? recusas gloriam, abjicis coronam. Qui certare non vult, is præmium aspernatur; qui pati abnuit, cælum sibi displicere non dissimulat. Quæ enim hæc justitia, quæ esset verecundia, sperare præmium, repellere laborem? Ab incunabilis Mundi semper passa est Innocentia.

7. Cæleste præmium suspicere.

Historiam omnem, Græcam, Latinam, barbaram; sacram, profanam volve, & nusquam non cernes Virtutem jaculis petitam, præcipuè venenatis jaculis Linguæ.

Ab orbe cõdito virtus semper fuit petita venenatis linguæ jaculis.

Nil in Orbe tam sanctum cui Lingua vitiosa parcat. Hæc lapides jacit, & tela spargit, ut viam ad cælum si non

non inviam, certè reddat impeditam. Quid trepidamus, quid in viâ subsistimus, quid oculos retro flectimus? hanc semitam ad cælum dux Christus, tótque centena millia comitum signarunt sanguine. Neque tamen nos ad sanguinem hîc provocamur: mollior detractionum pugna est, quæ vix supremam cutem ferit, ac ne ferit quidem, si contempseris. Sin altè in animum admiseris, non verba sunt, sed vulnera, quibus tamen præmium cæleste promissum non est. Linguâ feriri, & non referire, hoc Christianum, hoc cælo dignum est.

In hanc rem expedit, non omnia videre, non omnia audire. Sic multæ nos injuriæ transibunt: ex quibus pleraque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus? ne sis curiosus. Qui inquirit quid in se dictum sit, qui malignos sermones, etiamsi secreto habiti sint, eruit, seipse inquietat.

Verborum in te prolatorum ruminatio, scrutatio, & pro tuo sensu explicatio eò perducit, ut videantur esse injuriæ quæ profectò non sunt. Abduc ergo animum B ab auditis, & erige ad alta.

Et quis prudens omnium ore & calamis, dicta factáque sua probanda speret? stultitiæ hoc magnæ est. Prudentia liberiore locutione non offenditur; imò gloriatur cùm patitur linguas, quæ ferè in magnos venena sua jaculantur; uti fulmina in firmissima quæque sæviunt, transeunt mollia, velut robore suo indigna.

Sed nimis quàm dolet, inquis, cùm linguâ nocente verberatur innoxius. In promptu solatium est; cum Jo-
Iob cap. 16. vers. 20. bo animosè dicat sic saucius: *Ecce in cælo testis meus, &*
Greg. lib. 8. epist. 41. ad Palladia, & l. 9 epist. 39. ad Theoctistam, utraque dignissima legi tota. *conscius meus in excelsis. Si ergo nobis,* inquit Gregorius, *est testis in cælo, testis in corde, dimitte stultos foris loqui quod volunt. Qui vitæ suæ in cælo testem habet, judicia* (& linguas) *hominum in terrâ pertimescere non debet.* Apostolus * suo id exemplo docens: *Mihi autem,* inquit, *pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die.* Humanis major, facilè judicia & linguas hominum contemnet. Quid enim refert cujus auxilio cælum conscendas? satis est conscendere. Nihil interest an nomen tuum morbus, an gladius, an lingua inscribat cælo: modò inscribatur; tu beneficio fruere. Et ut æger pulsâ invaletudine, rigidas medici manus præmio donat, ita tu has linguas honora, sine quibus res secundæ fortassis oblivionem Dei conciliassent. Nam prospera plures excludunt cælo quàm adversa.

* *1. Corint. cap. 4. v. 3.*

Cassianus sac. Coll. 18. cap. 14. Impetravit olim, quod Cassianus narrat, ab Athanasio urbis antistite Alexandrina matrona tam dives quàm nobilis, ut una aliqua è viduis, quæ sacri ærarii sumptibus alebantur, sibi daretur alenda. Data est illi mulier miti suavique ingenio, & linguâ prorsus modestâ. Sed optimæ matronæ satis factum non est. Siquidem patientiam suam hac ratione nihil profecturam credidit, cùm sciret virtutem sine adversario marcere. Itaque aliam sibi dari ab antistite poposcit. Athanasius mentem feminæ non satis assecutus, dari jussit aliam, sed inhumanam, pervicacem, iracundam, & multò pessimæ linguæ feminam. Hanc matrona nobilis domum adduxit. Mox furia illa ingenium detexit: nam pro piâ liberalitate ac lauto hospitio convicia solùm, & obtrectationes atque maledicta, imò & verbera reddidit. Nihil in eâ obsequii, nulla gratiarum actio; quidquid ferè proloquitur est, fœdissima oris spuma, & merum jurgiorum semen fuit: vix quidquam pro sanâ loqui noverat. Hîc matrona nobilis sibimet applaudere, & multùm gratulari; hîc in sinu gaudere, cælúmque sitientibus oculis suspicere; hîc Deum ardentibus precibus venerari, eique gratias agere, quòd suam patientiam his exercitiis erudiret; denique ad Athanasium redire, eique pariter amplas habere gratias, quod sibi eam demum dedisset viduam, per quam ad patientiæ cultum jugiter exerceretur, atque sic viâ longè certiore duceretur ad cælum. Hæc profectò heroidem sapiunt Christianam. Imite-

A mur, si cælum amamus. Spe certâ cæleste præmium expectat, qui Linguæ flagellum patienter tolerat.

Agnoscamus ergo Domini voces: *Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùm vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælo.* Æternis nati, deligamus æterna. *Matth. v. 11. & 12.*

EPILOGVS IN PHAETHONTEM.

VOlumini prolixiori, Lector, da veniam, quam bis tèrve jam suprà, sed obscuriùs petii. Quædam dicenda, quædam sæpiusculè ingerenda, quædam etiam inculcanda fuerant; *Opportunè, importunè,* Tarsensis Ecclesiastæ monitu. *2. Tim. 4. vers. 2.*

Sed objicias: Quid prodest aperta monstrare, quid clara explicare? Plurimùm. Et caussam à Romano sapiente audi: Multa vel ante oculos posita transimus; sæpe animus etiam aperta dissimulat: ingerenda est itaque illi notitia rerum etiam notissimarum. Plurima scimus, sed non facimus. Scimus, non esse ditioribus & potentioribus adulandum; iis tamen adulamur: scimus, non temerè jurandum, non mentiendum, non obmurmurandum; nihilominus & juramus, & mentimur, & obmurmuramus audacissimè. Itaque reducendi sumus ad memoriam, idque frequentiùs. Sæpe agitari debent, sæpe versari salutaria hæc monita, ut non tantùm nota sint nobis, sed etiam parata. Hinc dictioni sæpius laxandæ fuerant habenæ, quando aliqua non monstranda tantùm, nec tantùm explicanda, sed sæpius iteranda, & C prorsùs inculcanda sunt. Atque hinc

Apem monstrum & clara explicum plurimùm prodest.

——— *summi plena jam margine libri* *Iuven. sat. 1. vers. 20.*
Scriptus, & in tergo necdum finitus Orestes.

Scripserat olim Euripides, poëta tragicus, Orestis furiosi juvenis res gestas. Poëtam hunc verbosior secutus alius, qui ubi margines omnes versibus implevit, etiam in tergo voluminis, contrà quàm veteres solebant, versus exaravit, nec tamen tragœdiam finiit.

Idem pæne hîc accidit, Orestem planè scripsi, aut simillimum Oresti Phaëthontem, juvenem furiosissimum, qui sibi plurimùm sapere videbatur, cùm nihil saperet. Quod placidum quidem, sed periculosissimum furiarum genus est.

Phaëthontis, seu, Aberrantis Linguæ præcipitia, quantum subsecivis horis licuit, explicavi. Sed nullus etiamnum finis est scribendæ hujus tragœdiæ. Ita

——— *in tergo necdum finitus Orestes.*

Orestis aut Phaëthontis furores nondum omnes, D nondum satis percensui. Post multa jam dicta, dicenda restant plurima. Optimè dixit Alphonsus Salmeron, *Linguam esse Alphabetum seu congeriem omnium vitiorum. Quis est enim,* ait sapiens Hebræus toties nominatus, *qui non deliquerit in linguâ suâ?*

Lingua congeries omnium vitiorum. Eccli. 28. vers. 18. Lucan. lib. 1. circum.

Augustinus ubi dixisset, hoc elogio Ciceronem afficit:

——— *Romani maximus auctor*
Tullius eloquii ———

Nullum unquam verbum, quod revocare vellet, emisit: sapienter addens: *Quæ quidem laus,* inquit, *quamvis præclarissima videatur, tamen credibilior est de nimium fatuo, quàm de sapiente perfecto. Quis ergo est qui linguâ non delinquerit?* *Augustin. epist. 3. ad Marcellinum, vel circum.*

Omnem hominis ætatem lingua inficit. Ceterorum vitiorum indoles plerunque certam vitæ partem occupat: gula pueritiam, juventam incontinentia, vitiles annos ambitio. Vitia deinde pleraque omnia cum senescentibus

Omnia vitia præter linguæ vitium cum suis dominis emoriuntur.

scentibus senescunt, & sensim cum suis dominis emoriuntur. Solum linguæ vitium ætatem omnem, & omne vitæ curriculum variè inflammat. Non rarò quò adultiores & seniores, hoc & loquaciores sumus; comœdias recitamus & tragœdias longissimas; ut nec in tergo quidem finiatur Orestes. Attende jam decrepitos quosdam, sed eximiè garrulos senes, qui omnem vitæ suæ historiam prolixis oppidò narrationibus exponunt. Membra omnia in ipsis fracta, vires exhaustæ; vix gradi possunt, vix spirant, lingua tamen in eis etiamnum est vivacissima; dies totos garriendo frangit, nec tamè fatigatur.

O malum irrequietum! ô totam sponte currentem, & indefessam! Phaëthon stultissime, quò excurris, quò præcipitas? Sepulchrum tibi quæris, sed grande. Totus terrarum Orbis tuus est tumulus, quem dum totum imples, totum incendis. Nec satis tibi est in hunc tumulum injicere teipsum; mille tecum (quid ajo?) sexcenta millia rapis funera tuis incendiis ambusta.

Vitium linguæ totum orbem suis tumultibus implet.

Trojam olim, Saguntum, Numantiam, Corinthum, Carthaginem, nobilissimas civitates arsisse, prisca narrat historia. Parum est hoc temerario Phaëthonti, Linguæ præcipitanti, unam alterámve urbem incendere; toti Orbi flammas subjicit loquendo, & unum facit rogum tot amplissima regna. Nulla enim est regio, nulla civitas, nulla curia, aula nulla, tribunal nullum, nulla platea, nulla domus, sed nec ullæ sunt latebræ, quas iste Phaëthon, vitiosa lingua, litibus, calumniis, obtrectationibus, mendaciis, libidinibus, perjuriis, tumultibus non impleat. Orbem inspice, & verum me dixisse fateberis.

Hier. cap. 8. vers. 6. *Nemo, quod bonum est, loquitur.*

Olim domorum ostiis inscribebatur Tuscorum lingua, ARSE VERSE, hoc est, Ignem averte, seu, Cautè custodi. Hoc suo quisque pectori rectiùs inscribat: Linguæ ignem cautissimè custodi. Pessimus auriga Phaëthon, Lingua temeraria, incendit terras, Iros & Codros, Crœsos & Darios amburit; ardet Orbis, nusquam non incendium vivit.

Quid hîc consilii, obsecro, quid auxilii est? Quas situlas, quos harpagones his ignibus admovebimus? Jam supra duodecim monstravi situlas huic incendio; si non extinguendo penitus, ex parte saltem compescendo: Duodecim suggessi remedia Linguæ improbæ curandæ. Proximum ex his, & plerunque cutissimum, est silentium, quod flammas subinde miraculo etiam domare potest.

Thomas Cantipratanus lib. 2. de sui ævi miraculis cap. 13. n. 4. Bruxellæ usjacet, notum Belgis & celebre.

Narrat Cameracensis Proëpiscopus, quem suprà sæpius laudavi, in Brabantiâ cœnobium esse, Affligemium, sancti Benedicti familiæ assignatum, viros in eo moribus religiosissimis vivere. Erat in hoc cœnobio monachus, cui Radulphus nomen, silentii amantissimus. Inde Radulphus Tacens est appellatus, nam totos sedecim annos nec verbulum cum ullo mortalium est locutus; totus alloquiis divinis deditus. In eam porrò familiaritatem Dei se dedit, ut orto illic incendio, jámque per totum monasterium grassante, ignis furorem linguâ sistere sit aggressus. Cùm enim Radulphus humana subsidia jam succumbere videret, tantò animosior divinam opem sperare cœpit. Mox igitur in genua procumbens, precibus quàm potuit ardentissimis, auxilium è cælo imploravit. Nec frustra. A precibus ingenti plenus animo, linguam tot annis velut sepultam jussit vivere, dixitque hæc omnino verba: *Stes ignis hac horâ.* Stetit profectò ignis, & suæ voracitatis oblitus voci humanæ paruit. Ita incendium sine vi aliâ penitus extinctum est. En vires ac potentiam silentii!

Philo lib. Quis divinarum rerum hæres, initio.

Hoc ajo, Phaëthontis ignes, seu, Linguæ incendium nihil potentiùs sedat silentio. Silentium est illa situla, quæ in linguæ flammas effundenda. Silendo avertimus ignem. Sapienter scripsit Philo: Tace, & audi: pulcherrimum præceptum. Qui narrant, quæ non decet, non eloquentiam ostendunt, sed silendi impotentiam. Et

A propterea non ad canoram & stridulam cicadam, sed ad laboriosam & taciturnam formicam nos mittit Salomon. Ubi Lingua silentii frenos excutit, ibi præcipitium certum, & incendium. Cum gemitu dixit Ambrosius: *Fovea alta est os malevoli, grande innocentiæ præcipitium.* *Ambros. l. 7. epist. 44.*

Vide primam omnium in fronte imaginem, ubi ruptis retinaculis equi quadrijuges infreni volitant per æthera cursu, demum in præceps rituri. Talis est lingua taciturnitatis impatiens. Imò, Theophrasti sensu, magis fidendum est infreni equo, quàm incomposito verbo. *Laërt. lib. 5. cap. 2.* Eam ob causam, Boni viri, cum beato Gregorio loquor, freno consilii retinent præcipitationem verbi, & cautè considerant, ne relaxantes linguæ lasciviam, auditorum conscientiam incautâ locutione transfigant. Qui os claudit, cùm ira, vel vindicta, similisve malignior affectus stimulat, non aliud facit, quàm qui insano gladium eripit. Revera turpe non est, mutum & elinguem videri, cùm loquendi periculum est. *Gregor. l. 5. moral. c. 11. post med.*

B Cùm Valentiæ beatus Vincentius verba faceret ad numerosissimum populum, natali die Joannis Baptistæ, mulier ab ortu muta per confertam plebem ad sacrum oratorem illum perducta est. Vincentius spem ac fidem eorum qui feminam adduxerant, miratus, oculis cælo sublatis, dictionem tantisper intermisit, & ad mulierem versus: Quid vis, ajebat, ô filia? Mox illa non impeditè respondens. *Panem,* inquit, *& Linguam, ô domine.* Ad quam denuo vir sanctus: Panem, ait, quotidianum, dum vixeris, habebis; officium linguæ non impetrabis. Tu verò gratias age divinæ bonitati, quæ tibi negat obfutura: Lingua tua nisi sic esset ligata, esset mordacissima, animi corporisque interitum allatura. Cave igitur hoc in posterum à Deo petere, quod non concedet nisi iratus. Atque ab eo tempore, ut priùs, omni usu linguæ caruit. Septennio post hæc superstes, pane non eguit, nec linguam ampliùs desideravit, religiosèque obiit. *Petrus Ranzanus Panormit. in vitâ S. Vincent. lib. 5. cap. 1.*

O ergo periculosas preces! Da Deus, Panem & Linguam. Vitam quam panis servat & nutrit, plerunque perdit, aut certè inficit Lingua. Longè tutiùs peteremus panem atrum ac sordidum; Linguam candidam ac mundam. Hoc regum sanctissimus, hoc prudentissima reginarum, hoc optimi quique viri petierunt. C

Rex David precatur: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Non loquar, nisi tu clave tuâ reseraveris os meum, ad tuas non meas laudes efferendas. Ergo, *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam.* Fuit cùm esuriret rex David, & pane mendicato viveret. Hoc tamen non deprecatur, neque rogat ut nunquam desit panis: potiora poscit, linguam flagitat in Dei laudes expeditam. *Psal. 50. vers. 17.* *Ps. 70. v. 8.*

Nec aliter precata Esther regina: *Tribue,* inquit, *sermonem compositum in ore meo.* Idem Beatus Ephrem his verbis expetit: *Digitus gratiæ tuæ, Domine, semper moveat linguam meam, tanquam nervum citharæ ad gloriam tuam. Concede mihi, Salvator, petitionem cordis mei, fiátque lingua mea velut cithara ad resonandum jugiter laudes tuas.* D *Esther c. 14. vers. 13.* *Ephrem de Passionibus Animi.*

Hæ preces tutæ sunt. Da igitur, ô Deus, Panem & Linguam. Non primarium, non niveum & dominicum dumtaxat & similagineum postulamus, satis est nobis plebejus etiam & cibarius panis: modò simul des linguam candidam, ab omni fraudum & mendaciorum furfure purgatam. Ita non improbè rogabimus *Panem & Linguam.* Alioqui sanctiùs peteremus: Da panem, & linguam nega: Arcam panariam resera; Arcam Linguæ obsera. Nam inde nutrimentum vitæ; hinc plerunque toxicum & spumam mortis depromimus, nostróque nos gladio jugulamus.

Lingua velut gladius, dum vagina latet, non est terrori, non sauciat, non sanguine se proluit; at ubi furibundus è vaginâ proruperit, hîc jam attendat, quisquis in hostium numero habetur. Omnia ferit, omnia sternit, omnia vorat, depascitur omnia; nemini parcit, in quot-

vis

vis temerè debacchatur hic linguæ gladius: extra silentii vaginam est; cavete, obvios invadit, & vix quidquam est quod ictus eludat tam certos. Gladio ferreo vel jaculo scutum objicitur; quid objicies linguæ, nisi taciturnam patientiam? Hoc plerunque munimen optimum adversùs hunc hostem.

Sanctus Valerianus aciem illius gladii considerans: *Nihil est*, inquit, *sævius, nihil violentius amaris, asperisq; sermonibus, quorum vulnera tantò difficiliùs curantur, quantò faciliùs inferuntur. Ferri per cælum volantis spicula facilè scuti objectione contemnis; verborum verò jactus, nec revocari potest, nec prohiberi; multò enim velociores sagittis sunt.* *Valer. hom. 5. de Orie insolentiâ.*

Et quod mirum, quò retusior & mollior videtur esse hic gladius, eò fœdiùs vulnerat, eò minùs mollis, quò magis mollis est. Cave sermones super oleum mollitos, ad usque medullas penetrant, ut occidant.

Non ignoravit hoc Satanas, qui Jobum tot jam vulneribus saucium, tot calamitatibus quassatum, conjugis demum & cognatorum linguis liberalissimè flagellavit. E Jobi fortunis quod auferri posset nil superarat; plura ulcera recipere corpus vix poterat jam pæne unum ulcus effectum, sed magnum; jam decies in liberis suis mortuus erat ærumnosissimus parens. Hunc tamen virum toties jam mortuum ad novam lanienam expetit Satan. O Jobe, paullò majora canamus: gravissimis suppliciis graviora restant. Ad linguæ gladium damnatus es, gladium sanè formidandum: ipsa uxor tua, ipsi cognati tui hoc gladio te petent. Hîc te virum præsta: experieris vulnera verborum acerbiora esse quàm ferri. Sed animum obfirma, hîc ultimus est cacodæmonis aries, quem tibi admovebit ut evertat te. Non habet vehementius fulmen quod in te torqueat, quàm tuæ conjugis & cognati sanguinis linguas. Videt stygius ballistarius, post subversas omnes fortunas tuas, post necatos omnes liberos tuos, post omne corpus tuum jam pæne absumptum & funeratum, te etiamnum stare: Videt hoc, & dolet se vinci; fremit ac sævit. Quare ultimam suarum machinarum jam expediet in te; jam omne sui furoris ingenium effundet, jam ad extrema descendet, suarum virium vim maximam tentaturus: Uxoris & amicorum linguis in te pugnabit. Hîc animis opus, ô Jobe, hîc pectore firmo. Ergo animosè, ergo fortiter & intrepidè. Sta, & virulentas linguas partim silentio, partim mitiore responso elude, & vicisti. *Dæmon Jobum linguis conjugis ac cognatorum flagellavit;*

Stetit revera Jobus, stetit, & partim siluit, partim mitissimè respondit. Ita vicit, ita triumphavit omnes cacodæmonum legiones.

Quin audemus paria, ô Christiani, quin sequimur animosissimum ducem? Silendo, aut mansuetè respondendo, cùm nostras, tum aliorum improbas linguas quascunque vincimus. Non difficilis pugna; paratissimus est triumphus.

Sed patientissimo Jobo longè patientiorem ostendo. In altum eant oculi. En Dominum Jesvm sustinentem crucem. Et hîc cacodæmon expertus est extremam. Verissimè dixerimus: Bis crucifixus est Christus: primò clavis, deinde linguis. Jam flagra Servator, jam spinas, jam & clavos corpore receperat, jam altum in cruentâ trabe spectaculum pependerat, jam morte vicinâ crucis tormentum videri poterat exhaustum: cùm, ecce, diabolus novam & formidabiliorem crucem erigit; in hac Dei Filius non quatuor tantummodo clavis confixus est: tot altera crux ista trabales clavos habuit, quot Christus insultantes linguas sustinuit. Ad rem præclarè facit hoc Bedæ testimonium: *Bis petra percutitur, bis Christus crucifigitur, & manibus militum, & Iudeorum linguis percussus.*

Neque verò Christus tot in corpore venas, tot ossa vel nervos habuit, quot ejusmodi clavos toleravit. Verum, quod Jobus tot ærumnis pressus, id Christus tot clavis confixus multò verissimè de se dixerit: *Nónne dissimulavi? nónne silui? nónne quievi?* Revera, quod etiam Isaias affirmat, Tacuit semper, siluit, patiens fuit.

Christus quidem in cruce testamentarias tabellas toti humanæ genti scripserat, sed eâ verborum parsimoniâ, ut ingens hoc testamentum septem versibus nec totis complexus sit. Omne aliud in cruce tempus silendo & precando duxit, dum aliis atque aliis, & pæne innumeris linguarum clavis configeretur.

Heu, quàm non imitamur hoc nostrum Caput: quàm non dissimulamus, quàm non silemus, quàm non quiescimus? Verborum injurias vel minimas tam impatienter toleramus, quàm audacter magnas inferimus. Vix tangimur, & gladium linguæ stringimus; vix leviter offendimur, & fulmen mittimus.

Verbum priscis tritissimum erat: Qui procul à Jove, procul à fulmine. Ego longè verius, Procul à fulmine, qui procul à Linguâ, non alienâ tantùm, sed & suâ.

Ruffinus & Pelagius Græci scriptores memorant, Arsenium olim Arcadii & Honorii Imperatorum præceptorem, cùm etiamnum in aulâ degeret, ardenter a Numine hoc unum petiisse: Domine, ostende mihi viam, per quam possim salvari. Et vocem cælo missam audiit. *Arseni, fuge homines, & salvaberis.* Fugit ergo Arsenius, & aulam mutavit solitudine. Hîc inter præeundum denuo ad aures allapsa vox est: *Arseni, fuge, quiesce, tace. Hæc sunt principia salutis.* *Ita Ruffinus Aquileiensis. Pelagius.*

Omnia, quæ de Linguæ vitiis dixi, oraculo haud meliore, quàm hoc ipso clausero. Quisquis es, cui salus cordi est, Fvge, Qviesce, Tace.

Fvge, non alios solùm homines, sed quandoque teipsum, cùm tibi à te peccandi periculum est.

Qviesce, in unicâ Dei Voluntate. Extra cælum hæc una & unica quies est; aliam fortasse quæres, sed non invenies.

Tace, quotiescunque honestè non licet, aut non expedit loqui.

LECTORI BENEVOLO AVCTOR.

Cur hic liber Orbis Phaëton inscribatur?

Dlv prorsus, mi Lector, hærebam, quo nomine exitiosissimum Orbis malum insignirem. Nec uno tantùm anno hæc cogitatio me fatigabat. Tandem pæne idem quod Attalus pronuntio. Sanctissimus hîc martyr interrogatus, quod nomen haberet Deus? Mox ille: Nomen, inquit, nullum habet, prout habere homines solent. Sic ego: Improbitas Linguæ tanta est, ut vix ullo sat grandi nomine possit affici; nullum habet nomen. Quid enim? *Gladium*, aut, *Sagittam, Spiculumve* nominem? Est sanè *gladius*, & *sagitta, spiculúmque* venenatissimum. Sed universam Linguæ malitiam nondum satis expressi. *Viperam, Aspidem, Hydram* nuncupem? & *Viperas*, & *Aspides*, & *Hydras* vel centum capitum longè superant vitiosæ linguæ. *Eusseb. lib. 5. Eccles. hist. cap. 5.* *Imperitia Linguæ tantæ est, ut vix ullo sat grandi nomine possit affici.*

niem viperarum vocitem? Plus dixi, nondum satis.

Enimvero *Malorum Iliadem* dicam? Convenientissimum nomen, si ullum, re tamen suâ inferius; nec æquat infandam mali atrocitatem. Qui Linguæ virus *Universitatem iniquitatis* vocat, grande illi nomen assignat: non damno, sed aptius quæro. Quid ergo? E sacris paginis ei titulum affigam? *Feram singularem, Feram pessimam, Novaculam Dalilæ, Pharetram Malitiæ, Frameam Nequitiæ, Rhomphæam infernæ Furiæ* appellem? Speciosi tituli pro monstro tam nobili, sed minùs robusti. Quo igitur te nomine, ô malum malorum nominatissimum vocem? Aut ego te nomen habere nullum dixero, aut Orbis Incendium appellaro. Hoc placet. Incendium Orbis, Orbis Phaëthon es.

Orbis Phaëthon recte interpretatur.

At obducis hîc, Lector, &: Profanum est, inquis, hoc nomen, atque à fabulis petitum. Ignosce, ô bone, nesciebam te tam serium profani otorem esse. Sed quæso te, Ridentem dicere verum quid vetat? Sed est fabula, inquis, & poëtarum risus Phaëthon. Sit fabula; at desinit esse fabula, cùm dicitur de Linguâ. Rem voce abditam examinemus. Quod de Solis filio aurigâ temerario fictum, id de Linguæ lapsu creberrimo nimis est quàm verum. Liceat igitur pace tuâ Phaëthontis nomen non abjicere huic malo longè aptissimum. Res loquitur. Linguæ celeritatem spectas? Planè Phaëthon est; cælum & terram momento brevi pervolat: quâ impetus agit, hâc & ferram sine lege ruit. Horribilia Linguæ præcipitia intueris? Ipsissimus est Phaëthon; seipsam, & unâ secum plurimos quotidie præcipitat. In Linguâ vim nocendi consideras? Rapidissimus ignis Phaëthon est verissimus. Innumera nocumenta cogitas? Orbem terrarum perdit, vastat, incendit, Orbis exitium. Nec cœlo parcit, flammas suas & in astra spargit, superos, beatosque cælites, Deum lacessit. Nullâ nocendi vi Phaëthonte inferior est. Quinimo terras penetrat, & ipsum quoque Tartarum terret, ipsos etiam manes suis ignibus involvit. En verissimam, sic loquar, fabulam, non Phaëthontis, sed Linguæ, quæ velut igneus sed imperitissimus auriga Orbem terrarum suis incendiis jam dudum pessundat:

Fumat uterque polus, Atlas en ipse laborat
Vixq; suis humeris labentem sustinet Orbem.

Hîc, mi Lector, tuam patientiam convenimus, ut, quæ primam hujus incendii cladem spectare sustinuit, spectet & hanc alteram. Ubi Paëthontæa flamma nonnihil desævierit, aquam affundemus. Nec, putem, nimis serò. Modum namque docebimus quo linguæ improbæ, si non emendari, saltem tolerari possint.

Vale, mi optime Lector, & inter cautissimè custodienda memento esse Linguam. Artificium summum, sed rarum, rectè loqui.

brevi momento pervolans.

Dissilit omne solum penetratque in tartara vi-mis Lumen, & infernum terret cum conjuge regem. Ovid. lib. 2. metamorph. initio.

Finis Phaëthontis.

Omnia ad majorem DEI, Deiparæ, & omnium Sanctorum Angelorum honorem & gloriam.

ROSÆ
SELECTISSIMARVM VIRTVTVM
QVAS DEI MATER ORBI EXHIBET,
PARS PRIMA.

CHRONOLOGIA SVCCINCTA,
IN ANNOS BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ.

MARIA, Mater Domini JESV, æterna VIRGO, *Concepta* est anno ab orbe condito 4037. à conditâ urbe Româ anno 736. die 8. Decembris.

Nata est anno proximo die 8. Septembris.

Præsentata est in Templo die 21. Novembris, cum scilicet duos annos, ac totidem menses, & dies vitæ tredecim complêsset.

Annos undecim in Templo permansit, divino cultui unicè intenta.

Anno decimo quarto ætatis inchoato, circa diem festum Encæniorum, mense Decembri, à Sacerdotibus desponsata est Josepho conjugi castissimo.

Eodem anno decimo quarto currente, die 25. Martii, æternum DEI Filium de Spiritu sancto concepit. Mox ad Elisabetham cognatam visens, tribus mensibus apud eandem commorata est. Joannis ortu appetente Nazarethum rediens uterum ferre observata est à Josepho.

Anno ætatis decimo quinto inchoato, Bethlehemi Christum Dominum orbis Servatorem peperit, die 25. Decembris.

Octavo die à Natali Filium circumcisum nominavit JESVM. Hunc Magi decimo tertio die à partu muneribus venerati adorarunt. Die quadragesimo ab eodem partu, secundo Februarii, Virgo beatissima Hierosolymis lustranda filium obtulit in Templo. Inde cum infante, Josepho duce, fugit in Ægyptum.

In Ægypto pœnè septennium inter idololatras exegit. Post